WERKEN

UITGEGEVEN DOOR HET

HISTORISCH GENOOTSCHAP

(GEVESTIGD TE UTRECHT)

DERDE SERIE

N°. 21

DIARIUM

VAN

AREND VAN BUCHELL

AMSTERDAM
JOHANNES MÜLLER
1907

DIARIUM

VAN

AREND VAN BUCHELL

UITGEGEVEN DOOR

DR. G. BROM

EN

DR. L. A. VAN LANGERAAD

AMSTERDAM
JOHANNES MÜLLER
1907

I. LEVEN VAN AREND VAN BUCHELL.

Arend van Buchell werd 18 Maart 1565 te Utrecht geboren. Zijn grootvader, Edmond van Buchell, geboren omstreeks 1463, kwam op ongeveer veertigjarigen leeftijd in ons land, waar hij zich in den dienst van Floris van Egmont, graaf van Buren, begaf; hij werd stadhouder en drost van het land van Buren en stierf te Tricht (bij Buren) 1 Januari 1548. Uit zijn huwelijk met Judith van Zuylen van Blasenburch en Tull (overl. 1544) had hij 14 kinderen [1]: Johan, heer van Blasenburch (1504—1584); Arend (senior, over wien straks); Hubert, geb. 1513, die later naar Keulen trok en daar in 1599 stierf, aanzienlijke legaten nalatende aan de stad Utrecht, aan de stads-bibliotheek aldaar en aan de armen; en verdere zoons en dochters, waaronder Sweertgen (de tweede van dien naam, geb. 1516), die later (o. a. in 1546) aan het hoofd van het klooster te Gein stond, en Agnes, geb. 1519, eerst gehuwd met Bernt van Wees tot Pluimenburg, later met Huibert van Buren.

Arend (senior) werd geboren 20 Juli 1505 („susceptoribus ejus existentibus Frederico comite de Buren, Ernesto de Meerten, commendatore in Buren, et uxore Philippi de Munings"). Door toedoen van den graaf van Buren kreeg hij een prebende aan de St.-Pieterskerk te Utrecht. Hij had bij „zijne maecht Agnuyes eene natuurlijcke dochter

---

1) Zie blz. 16.

Geertruit", de oudste zijner kinderen. Later verwekte hij bij Brigitta Jans drie eveneens natuurlijke kinderen: Johanna (3 Aug. 1561—3 Nov. 1574), Maria (geb. 27 Oct. 1562) [1]) en onzen Arend van Buchell (junior), geb. 18 Maart 1565.

Nog vóórdat de vader van laatstgenoemde, Arend senior, den 23sten Mei 1573 gestorven was, trouwde de moeder Brigitta Jans met Johan Ruysch Adriaansz. (gest. 4 Mei 1589) [2]). Op driejarigen leeftijd werd de jonge Arend door

1) Deze leefde nog in 1636 (cf. Hs. 983 fol. 51).

2) Vgl. Archief der stad Utrecht, nº. 3222*: request van Brigitta Jansdr., weduwe Johan Ruysch Adriaansz., aan het gerecht, houdende verzoek om machtiging tot het lichten van eenige haar behoorende meubelen, door de crediteuren van Jacob Queeckel te zijnen huize in beslag genomen, 12 Maart 1594. (Dit stuk is door Van Buchell geschreven en door haarzelf onderteekend: Brigitta Jans.) Onder dezen naam komt ze ook voor in de legitimatie van Arnold van Buchell, uitgegeven door Dr. P. J. Vermeulen (zie *Tijdschr. voor oudh., statist., zeden en gewoonten, regt, genealogie en andere deelen der gesch. van het bisdom en de stad Utrecht*. 3de dl. Utr. 1849, blz. 67—95). — Waarom die legitimatie gegeven werd, blijkt als volgt: „ut ad paternas et alias quorumcunque bonorum suorum parentum et consanguineorum successiones ex testamento admitti et succedere ac ad omnia et singula dignitates, status, gradus et officia publica et privata recipi et assumi illaque gerere et exercere possit in omnibus et per omnia ac si de legitimo matrimonio natus esset, dispensare eumque legitimare et ad primaevia et legitima naturae jura et quoslibet actus legitimos restituere et redintegrare omnemque geniturae maculam ab eo tollere dignaremur, juxta tenorem privilegiorum nobis ab illustrissimo Andraea Angelo, duce et comite Drivastensi Puletaeque minoris principe, gratiose concessorum" *etc.* Toen het stuk gemaakt werd (4 Sept. 1585), was Buchell te Douai. Heeft hij 't noodig gehad in den strijd met zijn voogden? Dit is niet onwaarschijnlijk. Dr. Vermeulen (blz. 78) oppert de gissing: „Hij deed het misschien om daardoor in het sticht van Keulen tot het aanvaarden van erfenissen enz. geregtigd te zijn, want het is mij niet met zekerheid bekend, dat eene dergelijke legitimatie, in Utrecht, zelfs bij de geestelijkheid onbepaald voor wettig werd gehouden, zoodat hij hier eenig voordeel van zulk eene wettiging zoude gehad hebben, al ware het ook, dat hij op den 4en September 1585, den dag waarop de acte verleden is, de hoop mocht hebben gekoesterd dat zijn vaderland eenmaal weder onder de gehoorzaamheid van den koning van Spanje zoude terugkeeren en de vroegere orde

zijn moeder en stiefvader uit Utrecht, wegens den overlast, hun door de Spanjaarden aangedaan, meegenomen naar Gorinchem, waar hij bleef tot October 1571, toen hij naar zijn geboortestad terugkeerde.

Na eenigen tijd huisonderricht ontvangen te hebben, ging hij in 1574, toen hij ongeveer 9 jaar oud was, naar de welbekende Hieronymus-school, waar hij de lessen volgde tot Mei 1576, toen hem een gevaarlijke ziekte overviel. Hersteld, trok hij naar Arnhem, waar zijn stiefvader tot landmeter was benoemd. Hier bezocht hij de Latijnsche school, die onder leiding stond van den rector Sydracus Scotus. Einde December 1578 te Utrecht terug, kwam hij in Februari 1579 opnieuw op de Hieronymus-school, waar hij, na afgelegd examen, in de 5de klasse werd geplaatst. Tijdens hij deze school bezocht, had omstreeks Januari 1575 zijn confirmatie plaats door Joachim Oprodius. In September 1581, toen hij in de 2de klasse gekomen was, verliet hij deze school; daarna nam hij les in de wiskunde en in het Fransch. In April 1583 toog hij naar Leiden, alwaar hij 7 Mei als student in de letteren werd ingeschreven [1]).

---

van zaken hersteld worden". Dat V. B. ooit (gelijk Dr. Vermeulen vermoedt) de hoop gekoesterd heeft, dat zijn vaderland eenmaal weder onder de gehoorzaamheid van den koning van Spanje zoude terugkeeren, is door niets bewezen.

1) Een zeer belangrijken brief schreef Van Buchell 28 December 1586 aan zijn oom Hubert te Keulen. Hij stort hier zijn hart uit over de weinige zorg, die voor zijn wetenschappelijke opleiding gedragen werd, en hoe hij, „koud leerling voor koude onderwijzers", er eindelijk toe kwam om de studie er aan te geven. Maar zijn natuurlijke aanleg, zijn liefde voor letteren en wetenschap en de krachtige aansporingen van H. Vechtius dreven hem telkens weer tot de studie en brachten hem eindelijk naar Leiden, werwaarts hij echter niet trok om in de rechten te gaan studeeren: „Hinc cum averem aliquos fama et eruditione probatos adire et audire, quo ea quae ruditer mecum jam antea imbiberem excolerem et ornarem magis, Leidam (quae nunc et olim Lugdunum Batavorum) me contuli, ibique Justum Lipsium, virum doctissimum et cui in hoc studio literario vix similem nostra aut majorum vidit aetas, docentem audivi jurisque principia, sed leniter et carptim excerpsi. Videbam nempe eo omnia tendere et omnes hortabanturque amici, ut studio mihi necessario et utili me darem. Aegre fateor, tum duro

Een geschil met zijn voogd Johannes Boger, die allesbehalve eerlijk was en zich wilde verrijken met de goederen van Arend en diens zuster Maria, riep hem reeds in October uit Leiden naar Utrecht terug. Toen hij in Februari 1584 weer naar de verlatene universiteit wilde gaan, gaf hij dit plan op en besloot hij naar Douai te reizen, ten einde de daar door Filips II gestichte hoogeschool te bezoeken en er de onderbroken studie voort te zetten. Vergezeld van zijn stiefvader Ruysch, die hem tot Dordrecht uitgeleide deed, vertrok hij van daar den 15den Februari (*O. S.*) naar Douai.

Den 20en Maart werd hij in het album ingeschreven; van toen af volgde hij de lessen o. a. van Jacobus Benignius en Johannes Cuckius. Ook oefende hij zich tijdens zijn verblijf te Douai in de schermkunst. Zestien maanden is Van Buchell te dezer plaatse gebleven: in Maart 1584 te Douai gekomen, vertrok hij 28 Juni van het volgende jaar naar Parijs.

Belangrijk in hooge mate was het voor Van Buchell, dat hij onderweg, tijdens zijn kort verblijf te Amiens, kennis maakte met den geleerden Bruggenaar Ludovicus Carrion (geb. 5 September 1545), met wien hij nauwe vriendschapsbanden aanknoopte en die hem te Parijs veel belangrijke diensten bewezen heeft. Behalve met de gebroeders Verspulii, zijne reisgezellen, ging hij te Parijs om met Philip van Wingen, een groot minnaar van oudheden, met wien hij dikwijls uitstapjes maakte om hier en daar merkwaardigheden te bezichtigen, en met wien hij ook aanteekeningen maakte, om die aan den Parijschen uitgever Nicolas Bonfons ter hand te stellen, die een

---

studio me applicui tam incerto, sed tandem implicui. Duacum inde Atuaticorum profectus sum, ut cum juris scientia Gallicae linguae usum (quae maxime apud nos est in usu) conjungerem, ubi simul et Lutetiae fere per triennium fui. Verum Mars et fames tandem regione me expulerunt patriamque repetere coegerunt, ubi et jam, cum tamen haec non minoribus fluctuetur tempestatibus, unum optarem, ut occasio mihi ad Germanos vel Italos recipiendi (daretur), ibique aliquem studiorum finem imponerem, vel fortunam faventiorem experirer. Nihil mihi inutilius, si hic inter bella non belle maneam". (Hs. nº 984 fol. 9vº.)

nieuwe uitgave voorbereidde van Corrozet's *Fleur des antiquitez de Paris* [1]).

Door toedoen van Dirk Schouten kwam hij in aanraking met Joh. Auratus (geb. te Limoges), dien hij betitelt als „poeta et interpres regius"; met Carrion ging hij naar François de la Croix, seigneur de la Croix du Maine, wiens groote bibliotheek zijn bewondering wekte.

Onder de destijds te Parijs bekende geleerden en mannen van naam noemt hij: Jean Passerat (geb. te Troies in Champagne 18 Oct. 1534 † 14 Sept. 1602); Jean Edouard du Monin (geb. te Guy in 1557, vermoord te Parijs 5 Nov. 1586), een der voornaamste godgeleerden van zijn tijd; Henri Estienne [2]), den zoon van Robert; vervolgens Pierre Ronsard, Guillaume de Baïf, Barnabé Brisson, Petrus Melissus (eigenl. Paul Schede, geb. te Melrichstadt 20 Dec. 1539, † te Heidelberg 3 Febr. 1602) en Jean Galand, principal du collège de Boncourt.

Voor zoover we uit de aanteekeningen, door Van Buchell gemaakt, kunnen nagaan, heeft hij tijdens zijn verblijf te Parijs weinig aan de studie gedaan; student, die de lessen aan de Sorbonne volgde, is hij nooit geweest. Hij hoorde Petrus Suggerius (Suger) op een privatissimum, waar deze den titel der Pandecten *De actionibus* besprak; wat echter meer had van een vertaling dan van een verklaring. Niet onwaarschijnlijk heeft hij ook Giordano Bruno gehoord, die van het einde van 1585 tot Juli 1586,

---

1) Merkwaardig is, wat hij 20 October 1586 schreef aan zijn vriend Adam Verduin te Douai: „En me antiquarium factum, ne ride; summe has nugas amo, nugas inquam ut vocant severiores isti, utpote Scotistae Albertistae cum calvo grege Baculaureorum, qui dicunt id

Sese fatigare assiduo nec proficere hilum
Nugando.

Sed sic nugare me docuit Carrion, qui utinam domino careret, et Ph. Wingius, qui me tam insanum fecit, ut ne angulus Lutetiae quem non perscrutaverimus. Collegimus epitaphia, depinximus monumenta marmorea, formas balneorum antiquorum ac aquaeductuum, quorum ibi ruinae. Dii boni, quam inutili labore sed quam jucundo!' (Hs. n° 984 fol. 2v et 3.)

2) Vgl. Vidier, *Description de Paris*, p. 147, noot 2.

voor de tweede maal, te Parijs vertoefde en die bij deze gelegenheid, evenals toen hij er den eersten keer was, rechtsgeleerde colleges hield. Niet een studiereis maakte Van Buchell naar Frankrijk's hoofdstad; 't was hem te doen om te zien, om de stad te leeren kennen met al wat er belangrijks en merkwaardigs viel waar te nemen. Zijne latere belangstelling in opschriften is zeker grootendeels hier gewekt.

Minder aangenaam vindt hij de groote drukte op velerlei punten, waardoor de passage dikwijls gestremd wordt, het ongelijke en vuile plaveisel, de onaangename lucht op de „place Maubert", een gevolg van slechte rioleering, de onzindelijkheid, die heerscht in het college Montaigu enz.

Vidier's meening dat hij, „à peine sorti de l' Université, un peu prétentieux" was, zooals blijken moet uit de talrijke aanhalingen van klassieke moderne schrijvers, berust op een vergissing. Van Buchell haalde, toen hij zijn aanteekeningen maakte, zoo af en toe, wanneer hem een citaat te binnen schoot, dit aan; doch meestal schreef hij ze eerst later in den tekst van zijn *Diarium*, toen hij als rustig burger te Utrecht gevestigd, daar tot een geheel verwerkte wat hij gedurende zijn reizen overal had aangestipt. Ook dunkt 't me wel wat gezocht, wanneer de uitgever van de *Description* zegt (p. 63): „il veut aussi savoir mieux le français que les Parisiens; il prétend, par exemple, en dépit de leurs moqueries, employer „honny" pour „deshonoré," parce que ce mot est dans la devise de l'Ordre de la Jarretière et dans Froissard". Dit toch af te leiden uit deze woorden van Van Buchell, is er meer in zoeken dan erin ligt. Zeker is het, dat Van Buchell het Fransch zeer goed machtig was, gelijk brieven uit een latere periode duidelijk toonen.

Dat hij in godsdienstige aangelegenheden destijds reeds een zeer vrijzinnig standpunt innam, al dacht hij er nog niet over zich van de R. Katholieke kerk af te scheiden, zal later meer uitvoerig worden aangetoond. Van genot der zinnen alles behalve afkeerig, liet hij zich toch niet meesleepen door de zedeloosheid, die te Parijs reeds destijds een ongewone hoogte had bereikt.

In zijn eigenaardige beschrijving van Parijs komt Van

Buchell's karakter duidelijk uit. En ook voor de kennis van het oude Parijs is zij van belang, blijkens het getuigenis van een grondig kenner als A. Vidier, den bewerker van de *Description*: „Tel qu'il est, le journal de Van Buchell constitue, surtout au point de vue archéologique, une excellente description de Paris; aucun monument important n'y est omis et il complète très utilement les descriptions de Corrozet et de Belleforest" (p. 65).

Hoe jong nog betrekkelijk, hij was destijds, wat hij bij voortduring gebleven, ja steeds meer geworden is: een goed werker en die met zorg arbeidde. De oudheid en de geschiedenis hadden voor hem meer bekoring dan de studie van het recht. Toch ging hij niet zóó geheel en al op in het oude, dat het nieuwe alle bekoring voor hem miste: zijn teekeningen toonen, dat hij ook gevoel had voor de kunstgewrochten van zijn tijd. Te Parijs begon hij met zijn „libelli epitaphiorum"; hier ontbolsterde hij zich ook als historicus. Schreef hij reeds hier een „excellente description", dat zal hij later ook van andere plaatsen doen, met name van zijn geboortestad.

Den 5 Mei 1586 verliet Van Buchell Parijs, om naar Nederland terug te keeren. Verschillende omstandigheden riepen hem huiswaarts. De reisroute ging over Rouaan. Den tijd, dien hij hier doorbracht, besteedde hij aan 't opnemen der stad en 't bezoeken der kathedraal. Den 9 Mei scheepte hij zich in op een Hollandsch vaartuig, waarmee hij den 10den te Havre kwam. Wegens tegenwind kon pas den 28sten de reis naar 't vaderland worden aanvaard; 3 Juni kwam hij behouden te Utrecht aan.

Doch alras bleek, dat hij aan Utrecht ontwend was. De man, die veel gezien had, wilde meer, wilde Rome zien; in April 1587 besloot hij dan ook, eerst Duitschland en daarna Italië te gaan bezoeken. Als redenen geeft hij voor die reis: „Duo mihi proposita hoc itinere: discendi tanta varietate amor et aegritudinem minuendi motu isto spes".

Op Goeden Vrijdag 1587 uit Utrecht vertrokken, ging hij te Amsterdam scheep naar Bremen en van hier over Minden, Kassel, Giessen, Frankfort a/M., Darmstadt naar Heidelberg, vanwaar hij met een ziek geworden reisbroeder naar Spiers trok, waar hij eenige dagen doorbracht;

uit deze stad begaf hij zich, tegen zijn oorspronkelijk reisplan, over Worms en Mainz en verder den Rijn af naar Keulen.

Nog maar enkele dagen was hij hier, of hij kreeg de pokken, waarvan hij geheel en al herstelde. Drie en een halve maand is hij in deze stad geweest. Het grootste deel van den tijd, hier doorgebracht, besteedde hij op dezelfde wijze als hij te Parijs had gedaan, nl. met het bezichtigen, opteekenen en beschrijven van alles wat zijn aandacht trok. Natuurlijk werden vóór en boven alles kerken bezocht, ook enkele kloosters en woningen van particulieren, die iets van zijn gading hadden. 't Spreekt vanzelf, dat ook de vele overblijfsels, die aan de Romeinen herinnerden, hem boeiden.

Aan het bijwonen van lessen deed hij, evenals in Frankrijk's hoofdstad, weinig. Toch hoorde hij een enkele maal een hoogleeraar, den rechtsgeleerde Antonius Salicetus [1]). Met de academie te Keulen had hij echter niet veel op, omdat ze op te bescheiden schaal was ingericht en feitelijk niets anders was dan een triviale school. Is wat hij erover zegt een destijds opgemaakt oordeel, dan pleit het stellig voor een helder inzicht en een rijp oordeel.

Met het oog op de beroemde Frankforter mis, die hij wilde bijwonen, en tevens om de onderbroken reis naar Italië voort te zetten, verliet hij, in gezelschap van eenige boekhandelaars, Keulen.

Na een verblijf te Frankfort, ging de reis over Heidelberg naar Ulm, waar het gezelschap den 12^den October aankwam en een dag vertoefde. Hier woonde Van Buchell een Luthersche godsdienst-oefening bij in de kathedraal, wat hij aldus verhaalt: „Organicum instrumentum summo in templo audivi divinae propemodum artis, vidique ibi ministrum puerum baptisantem; caeremoniae patria lingua, sed eodem fere quo Catolici Romani ritu fiebant, eratque mystes albam vestem lineam indutus". Verder ging men over Augsburg, Partenkirch, Innsprück, Brixen, Trente,

---

1) Zie blz. 151—152.

Bassano, Padua. Hier ontmoette hij zijn landgenoot Johannes Baptista Scipperius en hield Van Buchell zich op van 21 tot 26 October. Dan scheepte hij zich te Padua in, om te Venetië te komen, waar hij maar één dag geweest is. 't Is echter een welbestede dag geweest, hij kreeg van de stad een totaalindruk. Uit hetgeen hij in zijn *Diarium* over Venetië bericht [1]), blijkt echter duidelijk, dat hij de betrekkelijk weinige aanteekeningen, die hij er gemaakt kan hebben, later grootelijks door 't nalezen van verschillende boeken zal hebben vermeerderd en uitgebreid. 's Ochtends te Venetië aangekomen, ging hij denzelfden avond scheep op een vaartuig, dat naar Ancona zou varen en dat hij te Ravenna verliet. Nu ging men verder over Rimini en Spoleto naar Rome, welke stad Van Buchell 9 November binnenging, ruim een maand na zijn vertrek. Verheugd schrijft hij: „O (inquam), oculi beati, qui tot heroum vestigia, tot regum, tot consulum, tot imperatorum perpetua monumenta vident, tot sanctorum martyrum supplitii theatra, eorumque a piis viris collectos cineres, qui Phidiae, Praxitelis Glyconisque manus pellustrant. O! felix lingua, quae haec tuis enarrare poteris". Zeker is 't geen godsdienstige beweegreden geweest, die hem naar Rome dreef, noch de begeerte om het hoofd der R. Katholieke kerk te zien, waartoe hij toen nog behoorde. Hem trokken derwaarts de vele overblijfselen uit de oudheid.

Aanvankelijk logeerde Van Buchell op den Campo dei Fiori, en wel in de herberg, waar „de Haan" uithing; maar lang is hij hier niet geweest, want enkele dagen later reeds vertelt hij, dat hij zijn intrek had genomen in de onmiddellijke nabijheid van de Sint Maria-brug, waar op het uithangbord een Aethiopiër prijkte.

Den 9 November te Rome aangekomen, begon hij reeds den 11den zijn onderzoekingstochten door de stad. Zijn kennis is er grootelijks verrijkt; en aan zijn goed waarnemen, nauwkeurig opteekenen, zorgvuldig bestudeeren van de monumenten der oudheid is het dan ook toe te schrijven,

1) Zie *Iter Italicum* p. 18—25.

dat wat hij beschreven heeft, thans nog een uitgave waard is geacht.

Onder de kennissen, die Van Buchell te Rome had, behoorde o. a. Philippus Hurnius (uit 's Hertogenbosch), die hem, opdat hij zich een weinig zou oefenen in wat hij noemt „praxi Romana", met den geleerden Antonius Guidotto Romani in kennis bracht [1]). Ook had hij veel omgang met den uit Montfoort afkomstigen Gerardus Vinomontanus (Wijnberg), met wien hij o. a. een uitstapje van drie weken heeft gemaakt naar Napels. Van Rome uit werd, over Velletri, Gaëta, Capua en Averna, 14 Februari 1588 Napels bereikt. Vier dagen bracht Van Buchell hier door; verder bezocht het reisgezelschap den Vesuvius, Puteoli en Bajae, om van daar over Cumae en Terracina naar Rome terug te keeren.

Den 7den Maart zei hij deze stad vaarwel; over Viterbo en Siena kwam hij te Florence. Tot den 19den is Van Buchell hier stil geweest. O. a. werd het paleis van de familie de Medicis bezocht. Van Florence ging de reis verder over Bologna, waar de ruwheid en de overmoed der studenten hem een klacht ontlokte, en waar hij een kijkje nam in den marmeren tempel van den heiligen Petronius. Ook het groote klooster der Dominicanen bleef niet onbezichtigd, evenmin als de bibliotheek, die zich daarin bevond; maar dat het handschrift van het boek Ezra, 't welk hier bewaard werd, door dezen zelf geschreven was, geloofde hij niet. Verder toog hij over Ferrara naar Padua, voorts over Augsburg naar Mainz. 10 Mei kwam hij te Bacharach aan; maar vóór hij hier was, werd hij door een bende soldaten aangehouden, die hem bij den bevelhebber brachten; deze liet hem echter, na ingesteld onderzoek, ongehinderd doorgaan. Na Bacharach kwam Van Buchell te Koblenz, en na een zeer onaangename ontmoeting te hebben gehad met Spaansche troepen, die zich niet ver van Keulen ophielden, kwam hij eindelijk in deze stad, vanwaar hij 21 Juni per schip langs Neuss, Dusseldorp, Kaiserswerth

1) Zie blz. 164.

naar Ruhrort, en verder langs Duisburg, Orsoy, Wesel, Rees, Emmerik naar Arnhem (waar hij een week toefde bij zijn vriend Frederik van Diemen) reisde en 12 Juli 1588 in zijn geboorteplaats aankwam.

De reis naar Italie liet bij hem de aangenaamste herinnering achter. Wanneer hij in latere dagen iets las of hoorde van hetgeen op Italie betrekking had, of als hij in aanraking kwam met menschen, die er geweest waren, was hij steeds een en al aandacht en belangstelling. De liefde voor Italie is hem altoos bijgebleven, wat o. a. duidelijk te bespeuren valt uit een brief, die hij op 69-jarigen leeftijd, in 1634, dus 46 jaar na zijn terugkomst, schreef aan zijn in Italië vertoevenden neef Johannes Blanckendaal: „Italia sat scio placebit. Est nam paradisus Europae, si non orbis totius. Credo te tempus ibi non otiose terere, verum oculos et animum eo intendere, ne frustra tantum itineris suscepisse videris. *Ego olim magnam ejus partem vidi, sed non eo fructu quod vellem et animus non semel fuit eo recurrere, nisi matrimonii vinculum illud prohibuisset.* Si Romam spectas, invenies ibi quo delecteris. Sunt praeterea aliae urbes, Neapolis, Florentia, Sena, Luca, visu digna". Italië had dus op Van Buchell een onvergetelijken indruk gemaakt.

Voor de studie der rechtsgeleerdheid, die hem naar Douai had gedreven, zijn de resultaten van zijn verblijf in Italië al zeer gering geweest. Had hij te Keulen ten minste nog een enkele maal eenige lessen bijgewoond, te Rome heeft hij dit in 't geheel niet gedaan. Toch is ook deze tweede lange reis dienstbaar geweest aan zijn wetenschappelijke vorming.

Te Utrecht heeft Van Buchell na zijn terugkomst, voor zoover we kunnen nagaan, een vrij rustig en kalm leven geleid. Wat we uit dezen tijd in zijn *Diarium* vinden opgeteekend, heeft meestal betrekking òf op hetgeen in zijn geboortestad voorviel, òf op de toenmalige krijgsverrichtingen. Den 6[den] November 1588 betrok hij voor de eerste maal de wacht; hij was toen onder de schutters opgenomen. Kenschetsend voor zijn persoon en karakter zijn zijne afkeuring van het dansen (blz. 188), zijne uitingen over den invloed der sterren op den loop der dingen

(blz. 189); ook, in verband met de toenmalige toestanden in de stad Utrecht, zijne uiting naar aanleiding van een twist met een kleermaker (blz. 191): „Sic ab ultima plebe et populi faece vexamur". Een maand na deze laatste gebeurtenis (22 Jan. 1589) had de bruiloft plaats van Van Buchell's zuster Maria met Jacob Queeckel. Dit huwelijk is in den vollen zin des woords treurig geweest en heeft zoowel hem als zijne moeder verbazend veel verdriet veroorzaakt.

Niet heel lang daarna scheen het, alsof in de maatschappelijke positie van Van Buchell een verandering komen zou. In April trad hij in onderhandeling met Lambertus Verburch, deken van St. Marie, over het rentmeesterschap der goederen van de weduwe de Monceau in Brabant. Hiervan is echter niets gekomen.

Smartvol deed hem aan het sterven van zijn stiefvader J. A. Ruysch, een man, die zich steeds als een vader tegenover Van Buchell gedragen heeft. Van Buchell was destijds zeer zwaarmoedig gestemd, zoodat hij er toe komen kon uit te roepen: „ad tristitiam penitus me natum video".

Den 23sten September van dit jaar ging hij over Dordrecht (waar zijn zuster Maria woonde), Rotterdam en Leiden naar Gouda, waar hij eenigen tijd vertoefde bij Jacobus Vermaat, wiens vrouw, Aleyda Ruysch, een bloedverwante was van zijn stiefvader. Over de glazen in de St.-Janskerk is hij opgetogen; iets dergelijks, meent hij, is in al de Nederlandsche gewesten (de Zuid-Nederlandsche daaronder begrepen) niet te vinden. Over Oudewater keerde hij naar huis terug.

Een trouw en oprecht vriend van Van Buchell, Johan de Wit, mede een vurig liefhebber van de oudheid, bevond zich toen te Utrecht; met hem maakte hij een excursie naar „den Burcht" bij Vechten, een oude legerplaats der Romeinen, terwijl hij enkele dagen later opnieuw te Dordrecht was, om als peter tegenwoordig te zijn bij de doopplechtigheid van zijn nichtje Cornelia, dochter van zijn zuster Maria (blz. 219). Stellig rekende Van Buchell zich destijds nog onder de Roomsch-Katholieken. Immers vermeldt hij, dat de doopsbediening, waarvan hier sprake

is, plaats vond volgens den Katholieken ritus, terwijl hij iets later vertelt, dat hij toevallig in een kerk kwam, waar de predikant sprak over de goede werken (blz. 222).

In Februari 1590 deed hij een uitstapje naar Amsterdam, welke stad hij vol kooplieden vond, die zich daar, na de inname van Antwerpen door Parma, hadden gevestigd; dan over Haarlem, Noordwijk en Den Haag naar Rotterdam. 15 April bezoekt hij, met zijn kennis Antonie van Amstel, Loenen en 27 Juni trekt hij naar Den Haag, waar hij een betrekking als secretaris had gekregen bij Walraven van Brederode, eerste edele van Holland. „J'ay moymesmes escrit les lettres aulcunefois de la part de la mesme dame et son mary, mon seigneur, plaines de paroles dorées", schrijft hij [1]). 't Leven, dat hij daar leidde, was echter geen kolfje naar zijn hand; want hij was nog niet lang bij Van Brederode, of hij schreef aan De Wit (12 Juli *N. S.*): „Vinculum quo jam constrictus sum durius mihi videtur et parum haec vita ex mea vita quae invito accidit; nosti quam sim libertatis semperque fuerim amator. Sed illud amicis dandum et temporibus, assuetudo omnia mitigabit".

Bij Van Brederode aan huis ontmoette Van Buchell den 2den Augustus Marnix. Weinige dagen nadat hij dezen had gezien, trok hij met zijn heer naar Gouda, werwaarts deze met Johan, heer van Schagen gezonden was, om een geschil te beslechten tusschen Rotterdam en genoemde stad in zake het maken van inbreuk op aan Gouda toekomende rechten. Afleiding genoeg! Maar

---

1) In een brief van V. B. aan Henr. Vechtius dd. 12 Juni 1590 (HS. 984 fol. 21) lezen we: „Petieras a me nuper, clarissime vir Henrice Vechti, ut vobis significarem, si quando alicui rei certae me applicuissem, et ut tunc rebar, me Boxtellae baroni eram addicturus; sed cum ille ad proximum veris tempus (quo se Ubios petiturum ajebat) me exspectare cuperet, statim hominis inconstantiam sentii et plane ejus memoriam abjeci, ad aliud animum applicans. Interim alia ultro se offert conditio apud Bredenrodium, Cloutingae et Nivellae dominum, cum quo iam conveni eique me addixi, ut essem a secretis". Gelijk uit het vervolg blijkt, is hij later toch bij den heer Van Boxtel in dienst gekomen en heeft hij met dezen de reis naar Duitschland gemaakt waarvan hier sprake is.

hij kon zich kwalijk schikken in 't leven, dat hij nu leidde: 't keurslijf van 't hofleven knelde hem. „Plurimum me gravat hic status et genus vivendi aulicum, id est impurum et inquietum, sed mihi insuetum et quod semper cane pejus et angue fugi nec effugi. O aurea libertas, quae parvo contenta nullis se sinit vinciri vinculis! Sed quod fata ferunt, ferendum est, quibus me ut arundo ventis agitari sentio; felix ille, qui animum ad quamvis fortunam componere novit" [1]).

In denzelfden brief geeft hij nog een andere reden op van verdriet: hij was verliefd [2]). Het voorwerp zijner liefde was Johanna (Janna) Mabuse. Over deze liefdesgeschiedenis zegt hij in zijn *Diarium* zoo goed als niets; alleen vertelt hij, dat zijn beminde 8 October 1590 het huis verliet, dat hen eenigen tijd samen geherbergd had. Maar in brieven uit dezen tijd, aan De Wit, stort hij telkens zijn hart uit; talrijke verzen heeft hij aan haar gewijd. Ook bezitten we drie brieven, door hem aan Janna Mabuse gericht, nadat zij het huis van Brederode verlaten had, één zonder datum, één van 25 Januari en één van 15 Maart 1591. Hij was zielsbedroefd over haar vertrek, radeloos. Maar de tijd bracht ook hier heling, en het voorwerp zijner liefde werd vergeten.

Over 't algemeen voelde hij zich in Den Haag niet op zijn plaats. Altijd weer komt hij op het gemis zijner gulden vrijheid terug. Hij klaagt niet alleen aan De Wit, ook aan Hendrik Ruysch: „De mon estat et condition ne scay qu'escrire. Il n'y a personne quy a son désir, chascun a son enfer ou sil peut dire ainsy purgatoire icy en ce monde; le torteur et bourreau est en nous mesme, l'un se tourmente pour amasser des trésors et l'autre poursuit les honneurs mondaines; la se treuvent ils gehenné; l'un consume son coeur d'envie, l'autre en pernitieuse haine se nourrit; la convoitise, nonchalance, paillardise, superbité ont mainte personne conduict a leur ruine..... Je vivrois icy bien, si le contentement y

1) Brief aan De Wit, 4 Augustus 1590.
2) Zie blz. 246—247 noot 2.

estoit, mon coeur n'y est point, l'amour de la liberté m'empesche de me contenter; plus haut est mon esprit que de scavoir endurer la mocquerie de la fortune, quy m'a poursuivy des ma naissance. Entre gens méchaniques de nulle scavoir je consumeray icy mes jours de ma vie, non scay ou mon destin me duict, sinon a mon malheur; endurer le faut, ou faut prendre en bonne part ce que Dieu et la predestiné nous pourchassent. Il faut, je le confesse, mais bien heureux celuy qui peut. Je m'ay efforcé de me vaincre et surpasser en patience mes affections, mais quoy patience. *Contemptor olim fortunae animus succumbit et amore libertatis languet.* Si Dieu m'eust donné un coeur plus bas et vil, j'aurois plus de contentement en mon estat ou vocation alors. Mais quoy, il me faudra faire de la nécessité vertu et mettre devant mes ieux d'autres incommoditez et malheurs plus grieves, quy m'eussent encoire peu assaillir, en priant Dieu de me donner le coeur mieux accommodé et addonné à mes affaires, car de luy, en luy, per luy tout bon et heur, lequel je prieray" [1]).

Veel was er dat hem afleiding kon bezorgen; maar niets was in staat hem op te beuren: noch het bruiloftsfeest van zijn nichtje Aleid van Langen [2]) met Dominicus Boger, noch de reis naar Amersfoort met zijn heer Walraven van Brederode, die derwaarts toog in het gevolg van prins Maurits, noch het tochtje, den 7den December ondernomen naar zijns heeren heerlijkheid Vianen. 't Was zóó erg met zijn somberheid en zwartgalligheid gesteld, dat hij af en toe een vrij groote hoeveelheid arsenicum of ander vergif innam, om zich van 't leven te berooven [3]).

Eindelijk besloot hij het hofleven vaarwel te zeggen. Het zich niet kunnen schikken in zijn positie, gevoegd bij den afkeer van het opvliegend en driftig karakter van zijn heer, deed hem dezen verlaten. 17 Maart 1591 was

1) HS. n° 836, fol. 107—108.
2) Zie blz. 250.
3) Zie blz. 256.

hij te Utrecht terug. Elf dagen later bracht hij nog een kort bezoek in Den Haag en ging toen over Leiden naar Amsterdam, alwaar hij zijn intrek nam bij een ouden vriend, den goudsmid Antonius Boomhof, die tevens de schilderkunst beoefende. Met Boomhof bezocht hij den kunstenaar Jacob de Ghein, wiens vernuft hij bewonderde, en Jacob Roset, wiens schilderijenverzameling hoogelijk door hem geprezen wordt. Een maaltijd met genoemde drie personen, waaraan ook nog een zekere Bonhof (Bonhovius) deelnam en waarbij het nogal losbandig toeging, deed hem goed.

Den 9 April kwam Van Buchell in zijn geboorteplaats terug. Met zijn boezemvriend De Wit bezocht hij het kasteel Nieveld; geheel en al leefde hij op, toen hij in gesprek kwam met de uit Rome teruggekeerde jongelingen, Hugo Ruysch, Hendrik van Wijngaarden en Gerard Wijnberg [1]), dien hij al in de Eeuwige stad aangetroffen had. Voldaan was hij echter niet; het nietsdoen mishaagde hem, en zoo kon hij ertoe komen, om als secretaris in dienst te treden bij Johannes de Hornes, heer van Boxtel en Baucigny, wat hij nog des te liever deed, dewijl hij de wetenschap had, dat deze op 't punt stond om een reis te gaan maken door Duitschland (blz. 270).

Twee dagen nadat Van Buchell zich aan De Hornes verbonden had, ging hij met dezen naar Den Haag, alwaar men twaalf dagen (tot 20 Mei) vertoefde in den „Burcht", en vandaar over Haarlem naar Alkmaar. Hier bleef hij eenigen tijd en maakte er allerlei oudheidkundige en geschiedkundige aanteekeningen, ook aangaande den omtrek der stad. Hij bezocht de overblijfsels der eenmaal zoo vermaarde abdij te Egmond. Na alles nauwkeurig te hebben opgenomen en ons ook verteld te hebben, dat hij met zijn heer aan het Avondmaal deelnam (hij was toen dus bij de Hervormden aangesloten), ging Van Buchell naar Amsterdam. Hier moest hij met zekeren George Vrinck, dien hij als commissaris over de reis naar Duitschland betitelt, de noodige toebereidsels maken voor

---

1) Zie blz. 268.

dezen tocht, die 21 Juni aanving over Petten, de eilanden, die destijds in Noord Holland's noordelijk deel tusschen dit dorp en Texel lagen, Texel en Vlieland, waar men zich inscheepte. Langs Terschelling enz. kwam men den mond van de Wezer binnen, waar bijna schipbreuk geleden werd [1]). Van Buchell verliet het vaartuig en wandelde naar Bremen, het uitgangspunt voor den tocht door Duitsch. land. Na een verblijf van vier dagen werd de reis voortgezet over Verden, Hannover, Münden, Kassel, Fritzlar, Marburg, Dillenburg (alwaar twee dagen getoefd werd), Siegen, Deutz, Keulen, welke stad 17 Juli bereikt werd. Ook ditmaal bracht hij enkele weken te Keulen door, en is wat hij meedeelt over de stad en over personen van veel belang. Onder de personen van naam, met wie hij kennis maakte, moeten genoemd worden de apotheker Regnerus Remgotius, de oudheidkundige Balduinus Junius, de boekhandelaar Justus Lummaeus, Karel Utenhove, afkomstig uit Gent, de historieschrijver Johannes Leonclavius uit Saxen en de schilder Maximiliaan de la Cour.

Nog niet lang was hij te Keulen, of hij schreef 28 Juli aan zijn vriend De Wit te Utrecht een kort verslag van zijn reis: „Iter hoc nostrum laboris ac periculorum plenum fuit, in mari pene naufragium feceramus, in terra montium asperitate et silvarum horrore detinebamur, a latronibus non tuta via et prope Coloniam propius periculum a regiis imminebat. Accidit et mihi proprium extra ordinem malum. Culter gladio deciderat et stramini involutus ex insidiis pedem vulneraverat non exiguo vulnere, sed illud jam ex periculo. Lenimenta vero hujus itineris tot urbium, tot oppidorum facies, tot populorum mores et vestitus, comitis Witgesteinii familiaris dulcedo, comitum etiam Nassoviorum comitas praeter German(or)um morem" [2]).....

Den 23 September uit Keulen naar Duisburg vertrokken, knoopte Van Buchell aldaar o. a. kennis aan met den

---

1) Cf. HS. 836 fol. 70; hier vindt men een gedicht: De periculo naufragi in Visurgis ostio.
2) Hs. 836, fol. 139v.

geleerden geograaf Gerard Mercator. Met lof spreekt hij ook over zekeren predikant Johannes, dien hij hoorde preeken en van wien hij getuigt, dat hij een groot redenaar was. Niet vóór den 8sten November werd Duisburg verlaten, en over Arnhem, Utrecht, Amsterdam en Zaandam kwam Van Buchell, na een afwezigheid van vijf maanden, 18 November te Alkmaar aan. Later vergezelde hij zijn meester naar Wageningen, waar deze den doop van zijn kleinzoon Philippus Adolf, een zoon van Maximiliaan en Agnes van Milendonk, den 24sten December bijwoonde. Korten tijd later verliet hij, te Utrecht teruggekomen den dienst van De Hornes: hij wilde zijn vrijheid terughebben.

In enkele brieven uit dezen tijd, gericht aan Gerardus Wijnberg te Montfoort en aan Johan de Wit, vinden wij nog een en ander over de wijze, waarop hij leefde: „At de meis rebus quid agam, hic quid agatur accipe. Ego quidem vivo et valeo ut possum, scribo, et quid scribam praeter nugas? Incoepi jam ab aliquot diebus librum cui titulum feci: *Proteus Venereus*, aliud proposueram quam scripsi et inter scribendum longius a titulo deflexi, pudor nempe in contrarium fere distorsit stylum; haec hybernis hisce feriis, ut cochlea domi desidens, nullis licet libris adjutus, carbone primo notamus" [1]).

Onder deze bedrijven was Van Buchell 27 jaar oud geworden. Veel had hij gereisd, veel gezien, deelgenomen aan de genietingen en vermaken der wereld, maar een maatschappelijke positie had hij zich nog niet veroverd. Dit verdroot hem. Van het krachtig verlangen om daaraan zoo spoedig mogelijk een einde te maken, vinden we een duidelijke aanwijzing in een brief aan den te Leiden wonenden Johannes Sypestein [2]).

Aan het verzoek om inlichtingen, in dezen brief vervat, is door Sypestein welwillend voldaan; zeker mede dientengevolge besloot Van Buchell naar Leiden te gaan, ten einde daar een wetenschappelijken graad te ver-

---

1) Hs. 836, fol. 135v.

2) Zie blz. 336 noot.

werven, die hem in staat zou stellen zich een positie in de maatschappij te veroveren. In Januari 1593 ging Van Buchell naar Leiden; 1 en 2 Februari werd hij ten huize van C. de Groot geëxamineerd, en de bevordering tot licentiaat in de rechten had vier dagen later, 6 Februari 1593, plaats; naar 't schijnt, op niet al te schitterende wijze [1]). Maar het doel was bereikt: de wetenschappelijke graad, door hem verworven, stelde hem in staat een vaste zelfstandige maatschappelijke positie te verwerven, en 8 Februari verliet hij Leiden om naar Utrecht terug te keeren, waar hij al spoedig als advocaat werd ingeschreven. Enkele weken later, den 6den Mei, trad hij in het huwelijk met Klaasje van Voorst (weduwe van Valentijn van der Voort), nadat hij den 26sten April met haar het huwelijkscontract had gesloten. Mogen wij de onderstelling uitspreken, dat ookmet deze gebeurtenis de promotie tot licentiatus juris in verband moet worden gebracht?

Wel is 1593 in de levensgeschiedenis van Van Buchell een hoogst belangrijk jaar geweest. Aan het einde ervan gekomen, is hij dankbaar voor het vele goede, en met ingenomenheid kon hij dit aan zijn oom Hubert Van Buchell te Keulen schrijven [2]). In denzelfden brief zegt hij: „Uxor mihi quam maxime vellem virtute, integritate, moribus, aetate, forma praedita, genere plebejo, sed perquam honesto genita, ducta est” [3]).

Groote blijdschap vervulde zijn ziel, toen hem 21 April 1594 een zoon geboren werd, die bij den doop, 28 d. a. v., den naam kreeg van Arend. Het rustige, kalme leven was voorgoed gekomen; aan uitgaan werd niet veel meer gedaan; de rechtspraktijk vorderde weinig tijd; geheel en al kon hij zich verdiepen in de studie.

In November ging Van Buchell met eenige kennissen, Jan van Bilart, Jacob Taets van Amerongen en Cornelis Ooms, naar Kortenhoef. Het is merkwaardig bij deze gelegenheid te vernemen, hoe groot nog het bijgeloof was ook bij onzen Van Buchell, die ten volle instemde met

1) Zie blz. 341 noot.
2) Zie blz. 355 noot 1.
3) Hs. 836 fol. 147.

hetgeen Taets van Amerongen beweerde over het onheilspellend gelui der klokken, toen ze, van de reis terugkeerende, Utrecht naderden [1]). Een ander staaltje van Van Buchell's bijgeloof vinden wij in hetgeen hij (blz. 390 v.v.) vertelt over de verschillende processen, die in 1595 tegen tal van toovenaars en toovenaressen zijn gevoerd. De tegen hen gevelde vonnissen waren in zijn oog nooit streng genoeg: de menschen, die deze verschrikkelijke kunst verstonden, moesten weg uit de maatschappij.

Ofschoon zelf een rustig en kalm burger, die zich weinig bemoeide met hetgeen buiten hem omging, bleef hij met belangstelling den loop der openbare zaken volgen. Maar de studie der oudheid stond bovenaan. Veel aantrekkelijks hadden immer voor hem de overblijfselen, die op het verblijf der Romeinen in deze gewesten wezen en die in zoo ruime mate in de nabijheid van Utrecht gevonden werden.

Omstreeks half Mei 1595 bracht hij een bezoek aan Overmeer, waar het kasteel De Horst bezichtigd werd. 't Was ook omstreeks dezen tijd, dat de Illustre School te Utrecht geopend werd, alwaar door den rector, Regnerus Sarcerius, voorlezingen werden gehouden over het recht, terwijl des Zondags door Joh. Loncius over de evangeliën werd gehandeld [2]). Bepaaldelijk wijzen we op deze door Van Buchell vermelde feiten, die hem, zooals ook uit zijn latere levensgeschiedenis duidelijk aan den dag komt, doen kennen als een man, die steeds veel met onderwijs ophad.

Hoe bedaard loopt nu verder Van Buchell's leven! Geen schokkende gebeurtenissen verontrusten hem. Nu en dan verlaat hij Utrecht, om in de buurt uitstapjes te maken of een kennis te bezoeken. Zijn huis was zijn liefste plek; bij de vrouw zijner keuze, bij zijn kind, in zijn rijke bibliotheek vond hij wat hij wenschte: kalmte, rust, tevredenheid met zijn lot, kortom wat hij tijdens zijn vele reizen nooit gevonden had. Af en toe slechts werd de

---

1) Zie blz. 377.
2) Zie blz. 389.

rust verbroken door wat hij noemt „de springende gichte", die hem veel pijn veroorzaakte; ook had hij nu en dan te worstelen met een leverkwaal.

Herhaaldelijk bezocht hij Delft, sedert Januari 1597 de woonplaats van Geertruida van Voorst (zuster van Van Buchell's vrouw), weduwe van den Utrechtschen geneesheer Johannes Baptista Schipper, in genoemd jaar hertrouwd met Aelius Everhardus Vorstius. Deze was toen geneesheer te Delft en werd later (in 1598) buitengewoon hoogleeraar in de natuurkunde, daarna (in 1599) hoogleeraar in de medicijnen aan de Leidsche universiteit. Reeds in April 1597 is Van Buchell te Delft; bij deze gelegenheid verneemt hij van zijn zwager, die lange jaren in Italië had vertoefd en dit geheele land had doorreisd, een menigte wetenswaardigheden en levensbijzonderheden, ons in het *Diarium* bewaard.

In Augustus 1597 en in Mei 1598 is Van Buchell opnieuw te Delft bij zijn zwager. Hoogstbelangrijk is wat hij ons dan meedeelt zoowel over de stad als over daar woonachtige personen, met wie hij in aanraking komt, nl. Frans Spiering, den schilder Aper Franciscus, Abraham Gorlaeus, Lieven Keersemaecker enz. Met Vorstius bezocht hij toen ook Den Haag en Scheveningen.

Te Leiden bezocht hij, met zijn zwager, in 1599 Scaliger en knoopte hij vriendschapsbetrekkingen aan met P. Merula, die er in 1592, na het vertrek van Lipsius, eerst als buitengewoon en in 1593 als gewoon hoogleeraar in de geschiedenis was opgetreden.

Hier breekt het *Diarium* plotseling af. Was dit tot nog toe de hoofdbron, waaruit we voor de biographie van Van Buchell konden putten, we moeten ons verder behelpen met de vele brieven en aanteekeningen [1]), door hem nagelaten.

1) Deze bevinden zich in de Universiteits-bibliotheek te Utrecht (zie P. A. Tiele, *Catal. codd. mss. bibl. univ. Rheno-Tr.*, register *i.v.* Buchelius), het Rijksarchief te Utrecht en dat te 's-Gravenhage. Ook kwamen eenige handschriften van V. B. in het bezit der familie Smissaert te 's Hage en van jhr. Van Eysinga te Leeuwarden.

Vooreerst trekt zijn reis naar Duitschland, in zake het testament van zijn oom Hubert, onze aandacht.

Op 28 Mei 1599 was in de nabijheid van Keulen deze Hubert Van Buchell gestorven (geb. 31 Mei 1513). Nu kreeg zijn neef Arend de opdracht van de regeering der stad Utrecht, waaraan Hubert een groot deel van zijn vermogen had nagelaten, te Keulen een en ander te gaan regelen. 3 Augustus vertrok hij uit Leiden, waar hij zijn moeder en zijn vrouw achterliet [1]). Wat een moeite heeft het hem gekost om het zoover te brengen, dat aan de uiterste wilsbeschikkingen van zijn oom kon worden voldaan! Maar deze reis is vooral belangrijk geweest uit een oogpunt van geschiedenis en kunst. Verbazend veel merkwaardigs is door Van Buchell in den tijd, dien hij ditmaal te Keulen heeft doorgebracht, gezien en beschreven; met hetgeen hij vroeger over het belangrijke en wetenswaardige dezer stad opteekende, vormt het een mooi geheel. Ook met aanzienlijke personen, als den raadsheer Arnold Siegen en den geneeskundige Henricus Botterus, maakte hij kennis en onderhield hij later briefwisseling.

Als gewoonlijk heeft hij ook op deze reis een dagboek gehouden. Al wat zijn aandacht trok, heeft hij uiterst nauwkeurig opgeteekend in zijn *Diarium itineris mei Coloniensis*, 1599—1600 [2]). 22 Januari 1600 was hij bij zijn vrouw

---

1) Voldoende aan een jegens Werckhoven afgelegde belofte, schrijft Van Buchell hem: „Ut profectione mea incipiam, Lugdunum perveni, ubi me sola literatorum academia retinet; displicent coetera, civitas, aer, campus, gens denique, displicent (inquam) comparatione relictorum". Was er te Leiden dus al heel weinig wat in zijn smaak viel, over de toen aan de academie werkzame professoren is zijn oordeel echter in alle opzichten gunstig. „At floret senatus doctorum virorum; qui nempe quantique et boni viri, imo heroes? Scaliger, Junius, Douza, Hornius, Clusius, Vulcanius, Bronchorstius, Merula, Grotius, Bontius, Pavius. Miror sane in hunc ultimum angulum tot orbis lumina coiisse. Illi certe aeternitatis Bataviae vindices, Ordines dico, nullis sumptibus parcunt, ut ne quid desit publico utilitati aut ornamento, quod testantur collegium theologicum, bibliotheca, theatrum anatomicum, hortus medicus, campus studiosorum recreationi destinatus."

2) Vgl. Tiele, *Catal.* blz. 197, n°. 762.

te Leiden terug, van waar hij spoedig naar Utrecht ging om hier zijn huiselijk leven te hervatten.

Over het algemeen hooren we Van Buchell weinig zeggen over zijn moeder, ofschoon deze, ook na zijn huwelijk, bij hem bleef inwonen. Maar dat hij zeer aan haar gehecht was, kan ons het volgende bericht leeren: „Mater jam mea, longo morbo propemodum tabescens, cum morte luctatur ejusque anima mortalium lege communi cum corpore divortium parat; dura illa abitio et non sine cordolio nobis ejus, cum qua tam diu vivimus, imo a qua vitae initium habemus; pungit illa mortalium necessitas et angit ac in diversum trahit cogitationes nostras. Videmus corpusculum extrema macie languidum et paene exsuccum; vox una restat; caetera ad vitam hanc necessaria defecerunt" [1]).

Een uiterst pijnlijk feit, dat hem zijn gansche verder leven smartelijk is bijgebleven, was het overlijden van zijn zoon in 1611. Den juisten datum, waarop deze treurige gebeurtenis plaats greep, vond ik niet aangeteekend; zeker was het in de eerste helft van 1611. Aldus blijkt uit een troostbrief, door De Wit 21 Juni van dit jaar uit Parijs aan Van Buchell gezonden, tegelijk met een vers en een grafschrift [2]). Natuurlijk zal Van Buchell aan De Wit bericht hebben gezonden van dit smartelijk verlies; allicht moeten we dus het sterfgeval plaatsen in Mei of in het laatst van April 1611. Bij dezen eenen troostbrief liet De Wit het intusschen niet. In een door Van Buchell ons meegedeeld uittreksel uit De Wit's aan hem gerichten brief van 13 Februari 1612 lezen we: „Consolatur (d.i. De Wit troost hem, Van Buchell) ob tristitiam, de immatura filii unici morte conceptam, variis adductis etiam recentibus exemplis, filii nempe praesidis Jannini unici haeredis, qui noctu violenta morte in plateis occubuerat" [3]). Als hij vele jaren later van den heer van Tienhoven bericht krijgt van het afsterven van diens zoon,

1) Brief aan Vorstius 15 Juli 1601 (Hs. 836 fol. 172).
2) Hs. 983 fol. 9 onder n°. 22.
3) Hs. 983 fol. 10, onder n°. 27.

dan antwoordt hij: „Dolorem tuum, illustrissime domine, quem ob amissum filium, nobilissimum juvenem, comperis, haud difficulter considerare potui, qui et quondam filium unicum florenti aetate extinctum amiserim. Adfectus etenim parentum in descendentes longe major esse solet quam is, quo erga parentes afficiuntur, et per consequens dolor ille, qui a parentibus ex amissione liberorum sentitur, excedit plurimum eum, quem liberi ex obitu genitorum suorum percipiunt, quod recto naturae ordine hic, ille vero turbato et inverso procedat" [1]). Nog in 1636 schreef hij in zijn *Compendium vitae*, bestemd voor den Dordtschen medicus Johannes van Beverwijck: „Unicus nobis fuit filius, qui cum ad XVII prope annum pervenisset et studiis aliqua cum spe incumberet, maligna febre ablatus me orbum reliquit. Hinc a foro ac litibus (a quibus natura abhorrebam)' quantum licuit, me abstraxi ac Musis paullatim vivere coepi" [2]).

Hij trok zich nu zoo goed als geheel uit het maatschappelijk leven terug en ging ook de balie, waarvan hij altoos een afkeer had gehad [3]), verlaten om zich geheel en al aan de muze der historie te geven. Deze kon hem het heden doen vergeten en hem geheel en al laten leven in het verledene, dat hem voortaan boven alles trok.

---

1) Hs. 983 fol. 99v.

2) Id. fol. 51v.

3) Omtrent zijn aangeboren afkeer van rechtsgeleerdheid schreef hij 11 October 1600 aan den Haagschen advocaat Petrus Venius (van de Venne): „Advocatorum munus variis est implicitum negotiis, difficultatibus, curis, molestiis, sed superanda haec omnia ferendo sunt aut laeviora reddenda. Particeps et ego horum malorum sum, fui nuper; nempe causis agendis me applicaveram, sic suaserant amici. Luctatus sum aliquamdiu cum forensibus fluctubus; frustra, resilii. Tandem ad naturam redii, ad amata studia relapsus sum. Invita Minerva nihil bene fit. Lucrum possum contemnere, paucis natura eget. Ambitio a me procul, cum nihil veri honoris addi ad hominem, ratione praeditum et Christianis legibus imbutum, credam. Quietis nemo me amantior vivit. Si quid acciderit contra propositum meum, contemplatione humanarum rerum illud mitigare contendo, et hoc est quod quotidie studeo, meipsum externorum contemptu superare" (Hs. 836 fol. 163v—164).

In lateren tijd liet zijn gezondheidstoestand vaak te wenschen over: „In juventute mea vitio gentis haud adeo frugaliter vixi et a puero paene morbus (*saltum* vocant, nostrates *de vliegende gicht*, at Westphali, quibus is morbus frequens, *de wilde varen* dicunt) molestus fuit ter, nempe ante conjugium, quod mihi anno aetatis 28 initum, eo vexatus fui, et post illud tempus totidem me vicibus male habuit; ab anno postremum 1607 nullo deinceps incommodo affecit, a quo itidem tempore meliore diaeta uti incoepi, parcius convivia frequentare et ab omni potu, quantum per mores nostros fieri licuit, tempore inter prandium ac coenam medio abstinere" [1]).

Was hij in de gelegenheid om hier of daar wat te zien, dat zijn belangstelling gaande maakte, dan toog hij er immer op uit; kunst en oude monumenten trokken hem met onweerstaanbare macht. Stellig had hij al lang het plan gekoesterd, eens een reisje te maken naar de Zuidelijke Nederlanden, met het doel er de kunstschatten te bewonderen; doch de moeilijkheden, tengevolge van den oorlog aan het reizen in die gewesten verbonden, waren oorzaak, dat er nog niets van gekomen was. Maar niet zoodra is het Twaalfjarig Bestand gesloten, of met zijn vrouw en zoon gaat hij naar België [2]).

Het volgende jaar, 1610, vinden we Van Buchell in Den Haag, te Scheveningen, te Rijswijk en Lisse, waar kerken en kerkhoven werden bezocht, opschriften van graven werden opgeteekend, alsmede „wapenen ende quartieren van geslachten". In 1612 heeft hij weer geruimen tijd te Leiden vertoefd en de omliggende dorpen en kasteelen bezocht, o. a. Rijnsburg, waarvan hij schrijft: „hebbe aldaer in het kercxken, van de ruynen des cloosters opgerecht, deese naevolgende sepulturen, epitaphien ende wapens vuytgeteyckent". Terzelfder tijd (einde Juli) buiten Leiden wandelende, maakte hij een teekening van de ruïnen van de huizen „Alcamade", Abspoel, Teilingen en Warmond. De reis naar Leiden had hij gemaakt over

---

1) Brief aan Van Beverwijck te Dordrecht a°. 1636 (Hs. 983 fol. 51).
2) Zie blz. 202, noot 6.

Woerden, alwaar hij „in de kerck aldaer, polytelick toegemaect ende verciert, de oude glazen, die meest gebroocken" waren, „gerepareert" vond „ende de wapenen confuselicken geset". Ook te Koudekerk is hij geweest; van 't korte oponthoud had hij gebruik gemaakt om er eventjes in de kerk te loopen, waarin verscheidene wapens zijn aandacht trokken. Hetzelfde was het geval te Amsterdam, „alwaar hij wapenen ende epitaphiën, door hem in de kerken aangetroffen, had geëxtraheerd". Deze opschriften, wapens enz., door hem nu en later overal opgeteekend, stelden hem in staat, genealogieën te maken van groote waarde.

In Mei 1613, bij zijn gewoon jaarlijksch tochtje naar Leiden, komt hij ook in de kerk te Bodegraven. Hij getuigt er van, dat ze „voor dese troublen geweest is niet van de geringste, soo in groote, schoonheyt als geboute ten platten lande", maar dat ze ten gevolge van den oorlog voor 't grootste deel „verbrant ende meestendeel geruineert was". Eenige jaren, vóór hij hier kwam, hadden de inwoners het koor weer laten optimmeren, „alwaer in de nieuwe glasen a° 1599 geset staet, voor eerst den Hollantsen tuyn ende leeuw". Ook Koudekerk hield hem weer eenigen tijd op; o. a. trok daar een groote donkerblauwe sarcophaag, hoewel zonder opschrift, zijn aandacht.

Te Leiderdorp zag hij „in ruderibus templi lapidem caeruleum paene consumptum vetustate"; ook het huis Ter Does trok zijn aandacht. Te Delft, Schiedam en Rotterdam vinden we hem in 1616, uitsluitend met het doel om kerken te zien en er aanteekeningen te maken. In eerstgenoemde stad trof hem vooral de „sepulture des princen", waarvan hij ook een beschrijving geeft.

Was tot nu toe vooral de provincie Zuid-Holland doorzocht, in 1617 gaat hij een geheel anderen kant uit. „Die Veneris post Magdalenas ferias et forum (de Maria Magdalena-kermis werd gehouden des Maandags vóór of na Magdalenendag, d. i. 22 Juli) domo cum uxore profectus Amsterodamum"; van daar ging het per vaartuig over de Zuiderzee en per rijtuig naar Groningen, waar hij 26 Juli zijn intrek nam bij een kennis, Dr. Stalpert. De Martini-

kerk en de Aa-kerk werden bezichtigd, en enkele grafschriften opgeteekend. Ook eenige gebouwen trokken zijn aandacht, evenals de opvoering van de Comoedia sacra *Daniel*, van den Haarlemschen rector Corn. Schonaeus. De spelers waren „nobiles et ingenui adolescentes studiosi" [1]). Over Appingadam en Delfzijl, waar hij scheep ging, voer hij naar Emden, en ook hier gaf hij zijn oogen goed den kost. In zijn aanteekenboek, getiteld: „Monumenta quaedam sepulcralia et publica, in templis aliisque locis inventa et descripta, quae in libris observationum ac hactenus descriptorum monumentorum meis non habentur", worden fol. 2v—8 „Emdana" meegedeeld, daarna fol. 8v—13 „Leovardiensia" en fol. 29 „Franekaerana".

In 1619 kreeg Leiden andermaal een beurt: „Leydae non uno anno diversa monumenta epitaphia et inscriptiones et insignia notavi"; nu gaf Van Buchell een uitvoerige beschrijving over veel, wat in de St.-Pieterskerk, in het weeshuis en particuliere gebouwen zijn aandacht trok. Ook Noordwijk (waarvan hij een teekening geeft en dat hij een „pulcher et amoenus locus" noemt) werd in Mei 1619 bezichtigd. In 1619, 1620 en 1621 bezocht hij weer Leiden. Ook kan uit de door den heer G. van Rijn uitgegeven aanteekeningen [2]) van Van Buchell worden afgeleid, dat hij in 1621 te Haarlem is geweest en daar bij Schrevelius, Schonaeus e. a. schilderstukken heeft gezien. Kort hierna bezocht hij met dergelijke doeleinden Monnikendam en Hoorn, vervolgens wederom Leiden en Noordwijk. Hier bezichtigde hij de ruïnen van het klooster „ter Lee", „alwaer stont een lindenboom, seer lustich toegemaect, dat men daerin conde sitten, alwaer ons een bancquetgen werde toebereyt. In loco, ubi templum fuerat, spectabantur aliqui lapides sarcophagi, in quibus sculpturae virginum vestalium" [3]).

---

1) Vgl. *Oud-Holland* IV blz. 111.

2) Vgl. *Oud-Holland* V blz. 150—151.

3) „Tot Noortwijck hebbe ic deselve tijt mede gesien seeckeren memorietafel van die Van der Does, die weleer ter Leede heeft gestaen ende tot verificatie van seecker proces tot Utrecht was gebracht, van waer Franciscus van der Does met behulp van sijn neve, de heer Van

De uitstapjes naar Leiden hielden ook na den dood van A. E. Vorstius (gest. 22sten October 1624) niet geheel en al op, dank zij de uitnemende verstandhouding, die er bestond tusschen diens zoon Adolf Vorstius (in 1624 tot buitengewoon hoogleeraar in de geneeskunde aangesteld en 't volgende jaar tot opvolger van zijn vader benoemd) en zijn oom. Zoo weten we bijv. uit een brief van Van Buchell (10 Januari 1628) aan den Leidschen hoogleeraar G. J. Vossius, dat bij hem het plan bestond, na Paschen van dat jaar naar Leiden te reizen. Na dit bezoek duurde het tot 1634, vóór hij Leiden wederzag, blijkens een schrijven aan Van Baerle van 12 Mei 1634.

Overigens kwam er van 't reizen toen niet zooveel meer: Van Buchell werd te oud. Slechts hoogst zelden verliet hij Utrecht, voornamelijk om kunstvoorwerpen of oudheden te bezichtigen. Maar ook te Utrecht zelf was veel merkwaardigs te zien. In October 1635 is hij bij Abraham Bloemaert, met wien hij al jarenlang in vriendschap leefde en bij wien hem tal van kostbaarheden en merkwaardigheden werden getoond. In 1638 gaat hij met Dr. Blankendaal naar Vreeswijk en vinden we hem op bezoek bij Anna Maria Schuerman [1]): „Cum Barlaeo dominam Schurmannam invisimus, cui et se adjunxit Jan Petitus cum nepte Bogarda; Barlaeus narrabat Tesselscayam viduam Amstelodami superesse, picturae et poesios peritam" [2]). Eenige dagen later is hij in de Wittevrouwenstraat bij den heer Van Renesse van Wulven, waar zijn aandacht in hooge mate getrokken wordt door „een

---

Sevender, het tot Noortwijck heeft gebracht. Is de binnenste schilderie na den tijd niet qualicken gedaen, maer de dooren sijn seer slecht ende na daerbij gevoecht". (HS. Smissaert. dl. I. fol. 61.)

1) Over zijn kennismaking met haar teekent hij aan 5 Maart 1627: „In den huyse van Coninex ('t was bij gelegenheid dat V. B. huisbezoek deed met den predikant Bushovius) hebben mi aengesproken drie joncferen vuyt den lande van Gulick, aldaer comen woonen, lydtmaten wesende van onse kercke. Ibidemque vidimus et allocuti sumus Annam Mariam a Schuermans, virgunculam tenerem adhuc aetatis, latine probe doctam, cujus literas nuper purissimo et eleganti stylo scriptas videram geminas, unam ad D. Heynsium, alteram ad Catzium".

2) 6 Augustus 1638 (*Notae quotidianae Hist.* 212).

schoon stuck schilderie, representerende het laeste Avontmael Christi met sijne discipulen, schoon van tronien, ordeninghe ende couleuren, dat men seit van Lucas van Leiden gemaect. Behoort de weduwe van den raetsheer Otto Schrasser, daer wel 3000 gl. voor geboden is" [1]).

Den 7den Juni 1639 reist Van Buchell voor den heer Van Zuilen, Adam van Lochorst, naar Amersfoort, om een onderzoek in te stellen naar het geslacht van Grootvelt, „geallieert aen Lochorst tot Lienden, ende ben t'Amersfoort smiddaechs gebleven bij den schout aldaer, Johannes Walraven van Arckel". Des avonds van denzelfden dag kwam hij „door een dorre ongenoechlicke heyde" te Rhenen, „logeerende in den gulden Leu", en des anderen daags reisde hij naar Lienden, van waar hij des avonds weer te Utrecht „thuys gecomen is" [2]).

Nog geen twee maanden later [3]) zien we Van Buchell met zijn neef Bentheim naar Amsterdam trekken, waar hij de uitgebreide kunstverzameling van Reynst bezichtigde: „'s morgens besocht den heer Reyns, een treffelick coopman, soon van den general Reyns, wiens broeder een groot amateur van de Roomse ende Griexe antiquiteyten, met groote costen boven het faveur van de Republiek veele antique statuen van Venetien aen sijn broeder heeft gesonden" [4]). Deze schatten deden hem verbaasd staan; evenzoo wat hij zag ten huize van den heer Vickervoort (Wicquefort), wien hij met zijn vriend Barlaeus een bezoek bracht.

Voor zoover onze aanteekeningen strekken, is dit de laatste reis geweest, die Van Buchell, destijds 74 jaar oud, buiten Utrecht gemaakt heeft.

Bezocht Van Buchell gaarne de huizen van zijn vrienden en kennissen, aangenaam was 't ook voor hem, wanneer dezen hem in zijn woning een bezoek brachten. Zoo vertelt hij o. a., dat de Harderwijker hoogleeraar Pontanus

---

1) 17 Augustus 1638 (Ibid.)
2) 7 Juni 1639 (Ibid.)
3) 3 September 1639 (Ibid.)
4) Ibid.

hem met een bezoek vereerde 21 September 1635, en nogmaals in April 1636. In 1639 ontving hij aan zijn huis een Amsterdammer, „quidam imaginum amator Blom", en den bekenden historicus De Laet uit Leiden, terwijl Casparus Barlaeus meer dan eenmaal zijn gast was. Als deze te Utrecht komt, zonder zich aan Van Buchell te laten zien, dan is dit voor hem een groote teleurstelling: „Eruditissime Barlaee, adventum vestrum in nostram urbem ac subitum iterum discessum, nobis insalutatis, mirabar primum; sed cum a domino Petito ejus caussam intellexissem, dolui sane tuas vices ac invaletudinem, quae tam incommodo tempore vos invaserat" [1]).

De uren, waarin Van Buchell bezoeken ontving, waren voor hem genotvolle uren, en met berusting droeg hij de gebreken des ouderdoms. „Ego ac uxor mea mediocri quidem sanitate hoc tempore fruimur; at illud non ignoratis, senectutem ipsam morbum esse. Aedificium hoc nostri corporis vetustate collabescere incipit, oculorum auriumque acumen hebescit, robur pristinum viresque atque etiam ipsa memoria deficiunt, dentes quoque corrumpuntur, ducunt ad terminum omnibus statutum. LXVIII jam annum fere superavimus. Instat illa laborum meta, septuagesimus juxta psalmistam annus; neque nempe morbi, qui me ab infantia propemodum debiliorem reddidere, octuogenarium illum promittunt. Et amabo, mi domine adsessor, quia illa vita nisi miseria est, incommodis et defectubus naturae plenissima. Cum praeterita vitae examino, nihil est quod me magnopere vixisse gaudeam, saepe nam graviter Deum meum me offendisse recordor; nec hoc ipso tempore immunis sum, quin in plurimis me labi sentiam; hic vitae superantis fructus est. Magnum est mori velle, cum tempus adest, majus bene mori posse, cum necessitas postulat; haec didicisse summa est felicitas, ut se nempe paratum ostendat, quando a magno illo Imperatore vocatur, ut et prompte ad nomen respondeat" [2]).

1) Brief aan Van Baerle, 13 April 1632 (Hs. 983 fol. 131v—132).
2) Brief aan H. Eppius, 31 Augustus 1632 (Hs. 983 fol. 68—68v).

Menigmaal dacht hij aan zijn naderend einde, dat hij rustig en blijmoedig, als den overgang naar een beter leven, tegemoet zag. Aan zijn vriend Van Baerle schreef hij: „Ego sane terminum illum, quem mihi Creator posuit, libens lubensque exspecto, eritque is, quem ultimum vitae momentum exceperit, et tantum mihi sufficit. Vita autem haec quid mihi tribuere ultra poterit praeter delictorum cumulum et miseriarum? Solatur una spes melioris venturae" [1]). Aan den Dordtschen geneesheer Van Beverwijck: „Septuagenario quippe major, laboris et maxime hyemis impatiens, ignavo jam otio torpesco. Oculorum insuper aciem hebescere, memoriam declinare et ceteras denique animi facultates ad finem suum properare quotidie non invitus sentio." Het hem door Van Beverwijck ten geschenke gezonden boek werd voor Van Buchell aanleiding, om een *Compendium* van zijn leven te vervaardigen en dit wederkeerig aan Van Beverwijck aan te bieden; merkwaardige bijzonderheden omtrent zijn leven deelt Van Buchell daarin mee.

Het werken bleef hem voortdurend een lust. 13 Juni 1632 schreef hij aan Scriverius: „Aetas mihi gravis est et 68 annum attingo, studia vero mihi serviunt, ut recreent, ut reficiant, ut exhilarent et interno quodam quasi nutrimento foveant. Nullius ego praemia, nullius stipendia expecto; liber sum et semper fui; ne nunc quidem pistrino alligari me patiar. Confabulationibus, deambulationibus aliquantum temporis consumitur; lego, scribo et vix ullo tempore vaco, quamvis me vulgus omnino otiosum putet, et aliqui quantivis pretii homines felici me frui otio dicant. Sed illi nesciunt, quid sit cum libris rem habere et tot millium annorum acta degustare, tot populorum, tot regnorum, tot provinciarum conversiones, mutationes, situs, magnitudines vel animo percurrere. Nulla major vastities quam illa, quae animo praeterita, presentia et aliquando etiam futura lustranti obversatur. In hac contemplatione, mi Scriveri, suaviter conquiesco. Nunquam mihi desunt,

---

1) Brief 9 Maart 1636 (Hs. 1053 fol. 158).

quae cogitem, etiam in turba; extra turbam evagor, et ingenii licet tarditas, memoriae debilitas animique in corpore senescenti torpor saepius obstent, quominus cogitata ad effectum perducere possim, vel ea quae occurrunt assequar, facile tamen de via decedo et ea, quae non capio, abjicio. Nolo, aegritudini mihi sint cogitationes meae, aut male habeant quae delectare debeant. Haec eo dico, vir clarissime, ut intelligas, qua ego ratione studia mea instituam et quanto opere curem, ne ea torqueant aut turbent, etiamsi vel desultoria levitate cum iis divortium faciendum sit" [1]).

Het gezellige leven had hij vaarwel gezegd, zooals ons zijn schrijven leert aan Dr. Booth, die hem uitgenoodigd had om bij zijn bruiloft tegenwoordig te zijn [2]). Gaarne blijft hij echter zijn vrienden helpen met hun zijn boeken te leenen. Aan Van Beverwijck zal hij zenden wat hij enkele jaren te voren over Dordrecht schreef: „Sunt apud me quaedam de jure stapuli, et ego ante annos 6, 7 Diatribam dedi de Durdrechto, quam Vossius pater, D. Scriverius, Gouthouvius tunc viderunt, quam facile a me, si instituto vestro servire posse judicaveris, impetrabis" [3]). Aan Lap van Waveren, die gaarne kennis wilde maken met Scriverius en van wien hij getuigt, dat hij is „philologus et antiquarius nostrarum quoque rerum peritissimus", geeft hij een brief van aanbeveling mee voor den geleerden Haarlemmer, die te Leiden een ambteloos leven leidde; tegelijk schrijft hij aan dezen: „mitto quatuor ramos genealogicos, cognato vestro desideratos, bona fide ex meis adversariis collectos".

Aan den hoogleeraar Vossius te Leiden meldt hij [4]): „Quae nuper, vir praeclarissime, dedi et confuse, ut inter legendum occurrerant, ad historicos tuos latinos notata misi; an placuerint, nescio. Ego saltem animo bono et sincero in eis versatus sum et nunc insuper hos libellulos cum

---

1) HS. 983 fol. 129v⁰ en 130.
2) Id. fol. 105.
3) HS. 983 fol. 106. Deze brief is ongedateerd.
4) Den 11den Jan. 1628. (Id. fol. 149.)

nepote meo doct. J. Vorstio, qui aliquamdiu hic apud nos fuit, mitto. Tu dispicies, si quid in iis a vobis invisum aut praetermissum, quid instituto vestro servire possit." Hoort hij, dat Gronovius bezig is met het bewerken van een leven van Casaubonus, den geleerden Graecus, volgaarne zal hij wat hij aan brieven heeft zenden: „Ut praestem ea quae promisi, doctissime Gronovi, mitto epistolas aliquot Casaubonianas ineditas, ut puto numero XI" [1]).

Van Buchell las verbazend veel. Tot in zijn laatsten levensstond is hij belang blijven stellen in de ontwikkeling en vooruitgang op 't gebied der wetenschap, in hoofdzaak van literatuur en geschiedenis. Bemoedigend schrijft hij aan zijn vrienden over wat hij van hen leert; critiek spaart hij niet, en bij voortduring spoort hij aan, om op den ingeslagen weg voort te gaan. „Clarissime doctissimeque vir, Scriveri amicissime, huic scriptioni causam dedit nepos meus doctor Vorstius, cum laudaret nuper apud nos carmen tuum de obsidione Buscoducensi, cujus videndi desiderio teneor. Si ejus ad me mittendi molestiam suscipere volueris, gratum id erit admodum et curabo, ut sartum tectum ad vos redeat ..... Si de studiis tuis me quoque certiorem feceris, et id erit inter res gratissimas, nec Martis hi turbidines amorem erga Musas et literas omnino excusserunt aut in timorem dederunt, licet res nostrae plus satis turbatae videantur" [2]). Aldus schrijft hij aan Scriverius, aan wien het een andermaal heet: „En tertium jam scribo post tuas ultimas, ne me vestri oblitum putes. Et causam scriptionis sumpsi a lectione Cap. 6 *Theatri Hollandici*, a Zuerio vestro in lucem dati, in quo agit de Hollandiae insigniis [3])". Den Haarlemschen predikant Samuel Ampsing bericht hij: „Ad manus meas, vir doctissime, tuae ante paucas septimanas pervenere, cum eleganti ac perpolita tua translatione Moralium Distichorum [4])" (16 Juni 1632).

---

1) Den 20sten Febr. 1639. (Ibid. fol. 99.)
2) Brief van 29 Mei 1630. (HS. 983, fol. 195v°.)
3) Id. fol. 70.
4) Id. fol 125.

20 Februari 1639 schrijft hij aan zijn neef A. Vorstius te Leiden: „Misit ad me D. Barlaeus suam *Medicoeam hospitem*, eleganter conscriptam et iconibus insuper ornatam, ita ut minime otiosum fuisse eum, etsi morbo vexaretur satis molesto, constet. Exspecto Pontani Gelrica. Oratio tua funebris hic ab omnibus laudatur, sed nulla ejus exemplaria apud bibliopolas extant. Emi pridie libellum, Patavii editum a Thomasino, quo vita Cassandrae Fidelis, a Politiano et aliis olim celebratae, et ejus quoque scriptae epistolae et orationes continentur, et alium Gabr. Naudaei, cui titulus *Bibliotheca politica*, Venetiis impressum, minima forma. Sed care venduntur omnes libri, qui ex Italia ad nos deferuntur, cum ante moderato satis pretio ibi emerentur, priusquam Angli et nostri bibliopolae certatim inde magna copia libros aveherent. Vidi ante paucos dies apud D. Voetium librum cum titulo *Prodromi Copti sive Aegyptiaci*, a Jesuita quodam Athanasio Kirchero Fuldensi Romae in lucem datum, ubi multa de lingua veteri Aegyptiorum, quam Copticam vocat, refert, unde varia antiquarum relligionum et antiquitatum mysteria colligi posse putat; ejus generis libros plures in Vaticana et aliis bibliothecis Romae extare tradit antea ignotos; characteres item, sententias, inscriptiones ejus linguae ex India et Chyna allatas exhibet, additque, ea lingua usos olim Christianos, qui tempore Diocletiani in disertis Thebaidis se ob metum persecutionis continebant, eamque Graecae in multis similem" [1]).

Van Buchell was tevreden met wat hij zijn rijkdom achtte: „Si de facultatibus meis, ut hodierni sunt mores, vulgus judicaret, me pauperem diceret et ex infimo censu; ego vero me supra Croesum divitem credo. Omnia mea mecum porto, ajebat ille olim; ego totius mundi me incolam puto, quaecunque animo amplector ea possidere arbitror, cum non in abusu consistat possessio; in ea opinione acquiesco. Si propius examines: aedes sunt mihi ampliores quam indigeam, nec quo vestiam aut ali possim commode destituor; imo si Diogenis mihi mens esset,

---

1) HS. 983 fol. 103.

multa mihi oneri magis quam usui esse revera judicarem. Bibliotheca est et ad animi oblectamentum et ad satiandam desiderii vastitatem haud incommoda, in qua abditus omnes Persarum gazas aut Indiae utriusque divitias ut fimum habeo; neque ibi desunt ab omni aevo viri divinitatis non minimum participes, qui satisfaciunt in omnibus. Rideo aliorum curas et cupiditates easque ut mortalium incerta et vana insuper habeo, nec vivere mihi videor, cum ita vivere non licet. Nam simul ac inde avellor, vix audio nisi ea, quae hanc mentis tranquillitatem turbent; hic iterum pugnae cum adfectu. Publica angunt, privata dolorem incutiunt, et tunc saepius extra sellam constantiae protrudor; quae tandem unica cogitatio illa tanquam salutare pharmacum medetur, quod hominem me esse et cum hominibus vivere considerem et tum demum ad veram felicitatem nos perventuros, postquam vitae hujus scenam salutari epilogo clauserimus" [1]).

Langzaam spoedde Van Buchell's leven aldus ten einde. Nog tot 1640 loopen zijn aanteekeningen. Deze doen evenwel zien, dat zijn hand minder vast werd; de pen beefde veeltijds in zijn handen, als hij schreef. Den 18en Maart van genoemd jaar teekende hij aan: „Gertrudi olim sacer natalis meus dies 75 et jam ingressus sum annum 76. Deus scit, an finiam; sed fiat ejus voluntas". Nog heeft hij het einde gezien van 1640 en zijn 76en geboortedag kunnen vieren. Daarna heeft hij maar enkele weken meer geleefd. In zijn korte autobiografie lezen we aan het einde: „Vivit a°. 1638 mediocri valetudine, aetatis annum 74 agens, meliorem vitam, quando Deo Optimo Maximo placuerit, cum hac fragili haud illubenter commutaturus". Dit betere leven kwam voor hem 15 Juli 1641. Zijn stoffelijk overschot werd bijgezet in de St. Geertruidkerk te Utrecht; op den grafsteen, die het dekte, waren de woorden gebeiteld:

„Qui jacet hic, cunctos Themidi devoverat annos
Et patriae arcanum voverat omne suae.
Urna senis Bucheli est, Becam qui scripsit et Hedam.
Hos sibi dum reddit, redditur ipse Deo".

1) Brief aan Van Baerle Juni 1627. (Id. fol. 158.)

In Van Buchell verloor Utrecht een zijner beste en geleerdste burgers.

Dat Van Buchell goed stond aangeschreven als man van wetenschap, blijkt uit verschillende getuigenissen na zijn verscheiden, die ten volle bevestigen wat de bestudeering van zijn leven ons heeft geleerd. Zoo noemt hem Van Baerle: „vir antiquitatis peritissimus", „vir gravissimus" en „antiquitatum et secretorum Bataviae scrutator studiosissimus". De geleerde Vossius gewaagt van hem als van een „vir doctissimus". Goudhoeven beschrijft hem als „vir antiquitatum peritissimus et sublimis judicii", of als „geleert in de Griekse en Latijnsche tale, en de poësye, een zeer geleert antiquarius, en ervaren in de Nederlandsche outheden en historiën", terwijl Van Beverwijck hem beschrijft als een man, die was „hoog geleert en zeer ervaren in des vaderlands outheid". Voetius prijst hem als: „eximius jurisconsultus et in arte heraldica versatissimus", en als: „eximius antiquarius"; elders: „in historiis atque antiquitatibus, si quisquam, versatissimus", of „amore verae religionis necnon prudentia, candore, morum gravitate et integritate in hac urbe spectatissimus, cujus familiaritate et favore, cum viveret, quod mihi aliquot annos frui datum sit, in magna parte felicitatis pono".

Van Buchell neemt onder de beoefenaren der geschiedenis van ons vaderland een eervolle plaats in. Groot was zijn liefde voor de oudheid; hierin ging hij geheel op, misschien wel dientengevolge het leven te veel verwaarloozend. Eigenaardig drukt hij zelf, met de woorden van anderen, dit uit op het schutblad van zijn Album amicorum, waar we lezen: „Nova quaerant alii, nil nisi prisca peto". En dit andere:

„A rechercher les nouvautez,
La plupart du monde s'applique,
Pour moi, touchez d'autres beautez,
Je n'ay du gout que pour l'antique".

Daarbij was hij zeer bescheiden; nooit heeft hij ook maar eenigszins getracht zich op den voorgrond te stellen. De eer der wereld zocht hij niet. Alleen om te voldoen

aan het verlangen van zijn vrouw en aan de dringende beden zijner vele vrienden, liet hij zich het bewindhebberschap der O. I. Compagnie en het ouderlingschap in de gemeente welgevallen. Maar nooit heeft men hem kunnen bewegen om in eenig regeeringscollege zitting te nemen: „nec postea senatorio ordini Curiae nostrae provincialis me adhiberi passus fui".

Zijn uitgebreide bibliotheek werd, in Mei 1642, aan zijn sterfhuis op de Camp [1]) verkocht. Gelijk uit den catalogus (waarvan een exemplaar bewaard wordt in de bibliotheek der Rijks-universiteit te Utrecht) blijkt, is het een zeer groote collectie geweest, waarbij veel zeldzame boeken waren. Werken over Latijnsche en Grieksche taal en letterkunde, godgeleerdheid, met name geschiedenis in al haar onderdeelen, waren er rijk vertegenwoordigd.

---

1) De tegenwoordig zoogenaamde Oude Kamp.

II. AMBTEN EN BEDIENINGEN.

1. *Van Buchell als ouderling. Zijn godsdienstrichting.*

Over het algemeen spreekt Van Buchell in zijn *Diarium* weinig over zijn godsdienstig leven in zijn jonge jaren. Uit alles is op te maken, dat hij zich om den godsdienst niet veel bekommert en dat het Roomsch-Katholicisme, waarin hij is opgevoed, hem niet zeer aantrekt; ja, af en toe drijft hij den spot met wat anderen heilig is.

Reeds zijn gaan naar Leiden, om daar te studeeren, is bewijs genoeg, dat het geloof zijner vaderen bij hem niet zeer diep zat. En tijdens zijn verblijf in Frankrijk! Let eens op den toon, waarop hij spreekt over reliquieën, die hij ziet te Atrecht, te Parijs, te St.-Denis; hoe minachtend hij zich uitlaat over de religieuzen van Montmartre! Wanneer hij verhaalt van de Karmelieten, die hun klooster te Parijs hadden op de „place Maubert" en die beweerden hun ontstaan te danken te hebben aan de profeten Elia en Elisa, noemt hij dit gewoonweg dwaasheid. Vraagt hij aan een geestelijke, of men ter wille van een feest, dat gevierd werd, vasten moet, en antwoordt deze: „Sed Christus ait in Evangelio: onus meum leve est", dan hooren we Van Buchell uitroepen: „O magna elegantis hominis subtilitas! Ex tam pravo pastorum delectu omnis paulatim in Ecclesia error crevit, adeo ut vix umbra priscae puritatis in tota papistica relligione appareat" [1]).

Ook heeft hij weinig op met de vereering van heiligen,

---

1) Zie blz. 126.

wat bijv. blijkt, wanneer hij de Ursula-kerk te Keulen heeft bezocht. Hoe luttel is zijn eerbied voor de priesters! Wanneer hij zich te Venetië heeft ingescheept om naar Ancona te varen en zich onder de passagiers een tot het Christendom overgegane Jood bevindt, onder weg naar Rome om daar tot priester gevormd te worden, dan heet het smalend: „Meo quidem juditio non pietatis gratia, sed liberius et licentiosius vivendi". En welk motief dreef hem zelven naar Rome? Alleen de begeerte om de overblijfsels der oudheid te zien. Dit trok hem naar de kerken, naar de catacomben, doch niet de aandrift van een godsdienstig hart.

Zeker is er nog geen spoor te ontdekken van een zich aansluiten bij het Protestantisme; in naam was hij nog Katholiek. Maar hij voelde voor den Roomsch-Katholieken godsdienst weinig of niets; hij vervulde zijne godsdienstplichten alleen uit gewoonte, zonder er bij na te denken. Hij ging op in de kunst, in de monumenten der oudheid. Zoo was hij op reis gegaan, zoo kwam hij in Nederland terug. Slechts af en toe vernemen wij, dat hij over godsdienstige aangelegenheden althans nadacht. Zoo werd, bij een gesprek met Gerardus Rumpstius, de vraag: „of de ziel al dan niet onsterfelijk was?" door Van Buchell in ontkennenden zin beantwoord [1]). Diep zat de theologische kennis toen ter tijde bij hem niet, zooals blijkt uit dit gesprek met zijn vriend: niet genoeg ervaren in de Roomsch-Katholieke geloofsleer, kan hij de bezwaren niet oplossen, die R. te berde brengt in zake het zondigen der engelen. Maar duidelijker dan uit iets anders is zijn geringe kennis af te leiden uit de mededeeling (5 Juni 1591), dat in de preek, die hij dien dag hoorde, het zijn aandacht trok, dat 50 dagen na het Paaschfeest het feit van de uitstorting des H. Geestes werd herdacht.

Of hij toen reeds tot de Hervormde kerk was overgegaan? M.i. niet. Wanneer kan dit dan geschied zijn? Gewag makende van een gesprek over het menschelijk lot en over de leer der praedestinatie, in 1589 door hem

---

1) Zie blz. 185.

gehouden met een vriend, zegt hij, dat deze de opvatting van Kalvijn ten opzichte van deze onderwerpen beslist verwierp. Mag hieruit worden afgeleid, dat Van Buchell veel van Kalvijn afwist en diens werken las? Nog geen drie maanden, nadat hij over de praedestinatie gehandeld had, hoorde hij in de Buurkerk een preek over de „verdiensten" [1]). Bij toeval kwam hij in de kerk; maar 't geeft alvast te denken. We zijn hier in een tijdstip van zijn leven, dat de Hervormde kerk hem begon aan te trekken. Maar dat hij zich toen reeds formeel bij de Gereformeerde kerk had aangesloten, betwijfel ik. En wel hierom, dat hij in Mei 1591 vertelt: „Dicebantur nempe consistoriantes (qui jam ab ecclesia se separaverant ob mutatum nuper reipublicae statum) in suburbano Insulari conciones et conventus fecisse". Immers, had hij toen werkelijk tot de partij der Consistorialen behoord, dan had hij hier met beslistheid moeten spreken, maar niet als over iets wat hij niet stellig wist. Kalvinist was hij destijds zeker nog niet; want als hij, naar aanleiding van den dood van D. V. Coornhert (19 Nov. 1590), een en ander over dezen in 't midden brengt, dan is zijn oordeel alles behalve minachtend.

Of Van Buchell tot den nieuwen godsdienst overging, terwijl hij in dienst was bij Walraven van Brederode, is mij niet gebleken, althans niet uit zijne brieven van dien tijd. Stellig was hij reeds bij de Hervormde kerk aangesloten, terwijl hij fungeerde als secretaris van Johan de Hornes. Te Alkmaar ging hij met dezen ter kerk en 16 Juni nam hij deel aan een Avondmaalsviering. Van Buchell had toen dus met de Katholieke kerk gebroken en zich voorgoed bij de Hervormde kerk aangesloten. En op de reis, die hij in 1591 met Van Boxtel door een gedeelte van Duitschland deed, ging hij geregeld ter kerk.

Natuurlijk is hij niet aanstonds voor de kerk geweest, wat hij later voor haar geworden is. Om zich met kerkelijke zaken in te laten, was zijn leven nog te druk en te woelig. Pas later, wanneer hij getrouwd is en een gezeten

---

1) Zie blz. 222.

burger in zijn geboortestad, begint hij er deel aan te nemen en sluit hij zich van lieverlede steeds dichter aan bij de streng-rechtzinnige partij. Want dat hij naderhand daartoe behoord heeft, is buiten kijf. Het blijkt afdoende uit zijn aanteekeningen, tijdens zijn ouderlingschap en daarna. Stillekens aan was Van Buchell een steunpilaar geworden der Gereformeerde partij te Utrecht, een man, die met alle kracht ijverde voor den bloei der kerk. Met grooten ernst heeft hij van 1622 tot 1624, en nogmaals van 1626 tot 1630, de bediening van ouderling bekleed; maar in 1634 heeft hij volstandig een nieuwe keuze afgeslagen. Dat hem niet vóór 1622 een plaats in den kerkeraad is ingeruimd, meen ik te moeten toeschrijven aan zijn beslist partij kiezen tegen de Remonstranten. Voorheen, toen de niet-Kalvinistische richting te Utrecht in den kerkeraad nog een krachtigen steun had, was men van hem, den uit overtuiging Gereformeerde, niet gediend; maar toen de hekken verhangen waren, kon hij gebruikt worden.

Vooral aan de kerkelijke tucht, die naar zijn oordeel veel te wenschen overliet, liet hij zich gelegen liggen. Want de tucht verslapte. In de kerkeraadsvergadering van 15 December 1626 werd censura morum gehouden „magis ex more quam ex relligione, collabante paululum omni ecclesiastica disciplina; magna quoque pars diaconorum aberat, et aliqua etiam presbiterorum" [1]. Deze verslapping oordeelde hij verkeerd. Duidelijk zegt hij dit bij gelegenheid der predikantsvacature, ontstaan door het overlijden van Ds. Dunganus in Juni 1636: „De diaconie urgeert seer tot D. Voetsium, die vuyt de ouderlingen secondeert Harman van Velthusen, ende soude deselve meo judicio nodich wesen ad restaurandam ecclesiae disciplinam, cum sit vir pius et conscientiae, non favori, litans". Maar hij vreesde, dat hetgeen hij noodzakelijk achtte wel niet gebeuren zou, omdat Voet krachtig zou worden tegengewerkt door de predikanten, „die hem seggen al te precijs te wesen ende oorsake te geven van dissentie" [2]. 't Is zelfs

1) HS. 1053 fol. 8.
2) Id. fol. 113v°.

niet onmogelijk, dat Voet zijn beroep tot predikant te Utrecht voor een deel te danken heeft aan den invloed van Van Buchell.

Den 3 Januari 1628 werd hij benoemd in een commissie, die de stadsregeering moest gaan verzoeken, maatregelen te beramen 1° tegen de profanatie van den Sabbat; 2° tegen ongeoorloofde godsdienstige bijeenkomsten; 3° om aan te dringen op de oprichting van Zondagscholen [1]. Doch na afloop dezer commissie roept hij, tot de overtuiging gekomen dat het aan de overheid gevraagde tot niets voeren zal, uit: „O misera et ruinam non obscure minitans reipublica, quae olim florentissima, nunc pedibus proculcata jacet, nescio quorum hominum, qui beneficiorum receptorum immemores patriam libertatem quantum in ipsis opprimere turpi prevaricatione conantur" [2].

In Juni 1628 klagende over het weinige, dat de regeering deed in het belang van geestelijke zaken, hoe bezwaarlijk het was, haar te bewegen een gepaste schoolorde in het leven te roepen, om de ontheiliging van den Zondag tegen te gaan, en hoe groot een vrijheid gelaten werd aan Roomschen en Remonstranten, die maar immer ongemoeid godsdienstige bijeenkomsten hielden, zegt hij: „Quantum frigoris in mentibus fere omnibus in iis, quae ad salutem spectant mortalium" [3])! Eenige dagen later, als hij meedeelt, dat het consistorie besloten had andermaal bij den burgemeester aan te kloppen, ontvloeien deze woorden aan zijn pen: „Sed cum primus consul isti factioni (d. w. z. de Remonstrantsche factie) videatur addictior, aliqui etiam ex magistratu cum ipso faciant, quidam parum de relligione solliciti sint, ac major item pars magis suis intendat commodis quam ecclesiae, aut nihil aut parum nos profecturos speramus" [4].

Hoor zijn verzuchting, als hij, op 't zelfde aambeeld slaande, zegt, „dat weinich op remedien gedacht" wordt

1) HS. 1053 fol. 55v°.
2) Id. fol. 56.
3) Id. fol. 74v°, 75 en 75v°.
4) Id. fol. 76v° en 77.

en dat „den ijver alleen tot eygen proufijt gespeurt wert; caetera quae ad pietatem et bonos mores spectant, frigent penitus" [1]). En in Augustus 1630, als hij zich er aan ergert, dat Arminianen en Roomsch-Katholieken in het openbaar vergaderden en deden wat ze begeerden, getuigt hij van dien eersten burgemeester, dat hij „inter Epicuri de grege", eerder dan onder de Christenen dient gerekend te worden en dat het hem eigenlijk alleen te doen was om „goeden sier te maken" [2]).

Spreekt hij zijn blijdschap uit, wanneer hij de vermeestering van de Zilvervloot heeft gehoord, dan is het te gelijk een oorzaak van diepe smart voor hem, als hij daaraan moet toevoegen, dat het te Amsterdam treurig gesteld is, dewijl de Arminianen in de regeering zijn gekomen en dat de stand van zaken daar niet veel verschilt van dien, welken men in 1610 te Utrecht vond [3]). Treft zijn haat Remonstranten en Roomsch-Katholieken gelijkelijk, vooral tegen de Jezuieten is hij van afkeer vervuld.

Een monnik La Faille (de la Faille) was tot de Hervormde Kerk overgegaan en zelfs predikant geworden te Koudekerk aan den Rijn, doch later weer tot zijn oude geloofsovertuiging teruggekeerd. Van Buchell oordeelt dit een „rechte Jesuitsche streek"; hij meent zulke lieden „nergens toe dienen dan het land ende insonder(heyt) de kercke te troubleren, de dienaren te calumnieren etc., gelijck desen alreede enen Fabricium is defererende in sijn harte paeps te sijn. Behoorden daeromme sulcke lieden, anderen ten leere, exemplaerlicken gestraft te werden, opdat men niet dagelicx door sulcke en werde bedrogen, bespot ende andere goetgesinde 't onrecht gesuspecteert ofte gerejecteert". Maar 't werd alles door de vingers gezien „met meer andere faulten van slappe justitie, die nergens en conden toe strecken als tot confusie van onse saecken" [4]).

---

1) HS. 1053 fol. 80v°.
2) Id. fol. 96v°.
3) Id. fol. 84v°. Jan. 1629.
4) Id. fol. 30v°. 17 Mei 1627.

Met genoegen schreef hij zelfs de smalende woorden neer uit een preek van Voetius, waarin deze, handelende over den engel, die in witte kleeding aan het graf van Jezus verschenen was, aanleiding gevonden had om te zeggen, dat de goede engelen witte en de kwade engelen zwarte kleeren droegen, en om aldus te eindigen: „Si boni angeli apparent in candida veste et mali in atra, verisimile est Loyolitas ex eo magistri sui colore gaudere et ideo atris vestibus incedere" [1]).

Als op een vergadering van den kerkeraad [2]) gehandeld wordt over de noodzakelijkheid voor plattelands-predikanten, om zich stichtelijk te gedragen in leer en wandel en een goed voorbeeld te geven, dan zegt hij: „idque generaliter fieri debere me urgente, mihi fere turbas excitasset, clamantibus plerisque ecclesiasticorum, ut nominatim denotarentur rei".

Aan de bewindhebbers der O. I. Compagnie raadt hij aan, acht te geven op hen, die als predikanten naar Indië gezonden worden; 't moeten zijn vrome, godvreezende mannen, nederig, oprecht en in staat de menschen aldaar te brengen tot kennisse van de „*rechte* waerheyt". Dit acht hij den duren plicht en de roeping van hen, die 't roer in handen hadden, en „hoe ze hieromtrent gehandeld hebben, daarvan sullen se te sijnder tijt rekenschap hebben te geven voor den alderhoochsten Godt". Van Buchell dringt veel meer aan op het goed leven der predikanten dan op groote geleerdheid: „het levendich exempel van een goet leeraer", zegt hij, „can meer te wege brengen, als de subtijlste eloquentie van den aldergeleertste, alsoo in desen dele de goede leeringe met de tegenstrydicheyt van het leven bij de swacken onvruchtbaer gemaect wort". Niettemin moeten ze goed onderricht zijn in de fundamenten van het geloof, d. w. z. sterk in de leer, zooals die in de Gereformeerde Kerk beleden werd [3]).

---

1) 12 Sept. 1638. (*Notae quotidianae Hist.* 212.)

2) 24 Febr. 1627. (HS. 1053, fol. 14v°.)

3) Zie *Navorscher* 1897, blz. 645—649. „Discours over het stellen vande predicanten ende het bekeren vande Indiaensche onder ons gebiet wonende".

Aan het te Dordrecht door de Nationale Synode in 1618/19 in zake de leer vastgestelde hechtte Van Buchell zijn zegel. Immers wanneer hij zijn beklag doet, dat men de Arminianen overal tracht in te dringen en de predikanten wil bewegen „tot moderatie ende veranderinge", dan zou dit naar zijn oordeel wel eens aanleiding kunnen geven, dat allengskens werd afgeweken „van 't geene in Synodo Dordracensi eens wel was gestatueert" [1]), niet alleen ten opzichte van de leer, maar ook met betrekking tot de kerkenorde. In art. 15 bijv. dezer orde was bepaald, dat „niemant in een ander kerke eenige predikatie sal mogen doen of Sacramenten bedienen zonder bewilliginge des kerkenraads" [2]). Nu werd er 4 Januari 1627, in een bijeenkomst van den kerkeraad, door een der leden (Cornelis Dircs) zeer op aangedrongen, dat geen vreemde predikanten meer op den preekstoel zouden toegelaten worden, zonder dat het consistorie erover gehoord was. Tegen dit voorstel kwamen de predikanten met kracht in verzet, beweerende, dat het in strijd was met hun vrijheid. Het meerendeel des kerkeraads was het met de predikanten eens; maar Van Buchell beweerde, dat het voorstel van Dircs volstrekt niet op verkeerde gronden steunde. Z. i. moest den ouderlingen wel degelijk kond gedaan worden van het optreden van vreemde predikanten, „cum et ipsorum (i. e. presbiterorum) muneris esset inquirere in vitam et doctrinam pastorum, et cavere deberent, ne temere externi admitterentur"; al gaf hij toe „dat sulcx met distinctie ende sonder precisicheyt mochte geschieden" [3]).

Bij een andere gelegenheid was er iets gebeurd met den predikant Van Dongen (Corn. Dunganus), dat niet in den haak was. De predikanten, die de ware toedracht wisten, hielden het gebeurde voor den kerkeraad verborgen; maar desniettemin was 't wereldkundig geworden.

---

1) HS. 1053 fol. 85.

2) Vgl. Synode van Den Haag 1586, art. 13 en van Middelburg 1581 art. 7.

3) Hs. 1053 fol. 12.

Dit hinderde Van Buchell, 1°. omdat naar zijn oordeel het consistorie moest weten, hoe de dienaren zich gedroegen; 2°. dewijl door dit verborgen houden der waarheid iets gedaan werd, dat buiten de orde omging. Toen derhalve in de vergadering van den kerkeraad van 16 September 1627 daarover geklaagd werd en de predikanten zeiden, dat de aangelegenheid door de classis bij de Synode aanhangig gemaakt en door Van Dongen „contentement" gegeven was, vroeg de ouderling Van Buchell: „ofte het genoch is, dat men sulcx soeckt voor degeene, die als *metoordelaeren* in de kerck sijn, te bedecken" [1]. Hij wilde niet zijn de ondergeschikte dienaar der predikanten. Voor hem was het ouderlingschap geen sinecure.

Van Buchell had de Gereformeerde kerk lief. Deze kerk staat in zijn schatting bovenaan; zij alleen heeft volgens hem recht van bestaan. Hij wil „alle superstitiën ende secten weren ende doen verdwijnen, opdat het goede cruyt niet en werde verstickt door de veelvoudicheyt van het oncruyt, dat den duvel dagelicx soekt te sayen" [2]. Vooral Remonstranten en Katholieken zijn het, tegen wie hij zich ten strijde gordt. Krachtig komt hij op tegen het houden eener Roomsche school in een klooster, waaraan men uit Brabant geroepene onderwijzeressen verbonden had, waar kinderen, vooral meisjes, werden besteld „uyt alle provintiën", en waar de jeugd ontving „het venin, dat se meest tot in haer graft voeren, geen tijt bequamer sijnde totte vaste imprentinge der opiniën als deselve, ende dat princepalicken in de meyskens, die van natueren haest aennemen ende hertneckich bewaren, dat sy in haer jeucht leeren, insonderheyt tot superstitiën ende wangeloven, daer die toe geneicht sijn, streckende" [3]. Hij ijvert tegen de profanatie van den sabbat en voor de oprichting van Zondagscholen, vooral voor de kinderen der armen, ten einde ze af te houden

1) HS. 1053. fol. 46.
2) *Bijdr. en Meded. v. h. Hist. Gen.* X (1887), blz. 52.
3) T. a. p. blz. 52—53.

van 't verrichten van allerlei kwaad en ze op te leiden in de vreeze Gods [1]).

Zelden was zijn plaats in de kerk leeg. Als straks, met het klimmen der jaren, zijn gehoor zwakker wordt, neemt hij gaarne het voorstel van Ds. Vlaming aan om plaats te nemen in de bank der ouderlingen [2]). Hij was ook een trouw deelnemer aan het Avondmaal. Hij bracht in toepassing wat in het Avondmaals-formulier staat: „Opdat wij nu tot onsen trooste des Heeren Nachtmael mogen houden, is voor allen dingen ons van nooden, dat wij ons te voren recht beproeven". 1 Juli 1631 zou het Avondmaal worden bediend, en als gewoonlijk zou Van Buchell aan de plechtigheid deelnemen. Vóór 't evenwel zoover kwam, werd hij door de familie Schellinger zeer beleedigd, wat ten gevolge had, dat hij zóó „getroubleerd" werd, dat hij besloot stillekens thuis te blijven. Wat de eerste maal was, „tsedert God hem de gratie had gedaen van met zijn gemeente te communiceren"; waarop hij liet volgen: „et sentio quotidie in moribus et vita Reformatorum defectum augeri et plerosque ad libertinismum accedere, evanescente in plurimis Dei timore, qui fundamentum est sapientiae ac pietatis" [3]).

Hij wilde een Christendom, dat zich openbaarde in daden. De in Augustus 1637 door de Staten-Generaal gegeven last om, tijdens de belegering van Breda, elken Woensdagmiddag om 4 uur een bidstond te houden, ten einde daardoor God Almachtig te bewegen de stad te geven in handen van de Nederlanden, wordt door hem niet afgekeurd, maar geeft hem deze aanteekening in de pen: „Sed quid hae supplicationes in spetiem laudandae absque tamen emendatione vitae et morum corruptissimo hoc seculo! Utinam capita nostrae gentis ex animo pietatem amplecterentur, bonisque non tantum legibus, sed et factis praeirent corruptelasque omnium Statuum ac

---

1) 16 September 1627. (HS. 1053 fol. 46v°.)
2) 23 September 1637. (Id. fol. 117v°.)
3) Id. fol. 100v°.

Ordinum amoverent; non dubium quin ex alto nostra suspiria audiret et inaudiret Jehova" [1]).

Van Buchell behoorde tot de streng-rechtzinnige partij. Berichtende over een preek, Februari 1628 in de Buurkerk door den predikant Suavius gehouden naar aanleiding van den 24sten Zondag uit den Catechismus, vermeldt hij met blijkbare instemming, dat de predikant zich tot staving van de rechtvaardiging door het geloof „vuyt genade, sonder dat wy daertoe yet connen doen ofte medewerken, dat de verdiensten in de scrifturen vermaent ons comen door toerekeninge ende gunninge", beroept op „veele argumenten ende exemplen, oock dat de wercken der alderheylichsten onperfect waren ende niet mochten doen tot onse salicheyt, selfs vuyt de getugenisse van Job, David, Esaias, Zacharias, Petro, Paulo *etc.*, dat het oeck lasterlick was te seggen, dat dese leere was onstichtelick ende tot sorgeloosheit leydende, dwijle deselve veeleer verwecten den menschen tot danckbaerheit tegens Godt, die sooveel weldaden ons dede, dat hij ons leggende in de verderffenisse daer als metter hant vuyt leyden, jae synen eenigen Soon niet gespaert en hadde, om ons te verlossen van den helschen draeck, die hij met heerlicke victorie voor ons hadde overwonnen; voorts dat die rechtveerdichmakinge door Godts genade vercregen hebbende int gelove, nootsaeckelicken goede vruchten mosten volgen, die alsoo weynich als de hette van het vuir van een oprecht gelove connen werden gescheiden" [2]).

Opmerkelijk is het ook, dat Van Buchell zeer ingenomen was met het zg. college van catechumenen. Hij prijst „soo een goet werck" en is van oordeel, dat dit college door den kerkeraad in zijn arbeid moet worden gesteund [3]). Ook een goede schoolorde strookte geheel en al met zijn inzichten; om haar in te voeren deed hij zijn best. Streng wilde hij, dat gelet zou worden op de boeken, die in de scholen gebruikt werden. Vooral

1) HS. 1053 fol. 115v.
2) 24 Febr. 1628. (Id. fol. 61—62.)
3) Juni 1628. (Id. fol. 34.)

dienden geweerd papistische boeken, en alleen zulke moesten toegelaten worden, die strekken konden tot bevordering der ware religie.

2. *Van Buchell als bewindhebber der Oost-Indische Compagnie.*

In 1619 werd Van Buchell door de Staten van Utrecht benoemd tot bewindhebber der Vereenigde Oost-Indische Compagnie. Uit een brief van 1636 aan Van Beverwijck leeren we, dat hij met deze benoeming volstrekt niet ingenomen was, en dat hij haar niet dan op krachtig aandringen van zijn vrouw en van zijn vele vrienden heeft aangenomen.

Den 15 September 1619 kreeg Van Buchell het officiëele bericht van zijn aanstelling. 7 October meldde hij zich bij de O. Indische kamer aan. Maar niettegenstaande hij eenige aanbevelingsbrieven bij zich had en er op wees, dat er zeer veel geld door Utrechtenaars in de Compagnie gestort was, wilde men hem niet als bewindhebber aannemen, omdat hij zelf geen participant was. Vóór hij dit werd, kon hij geen zitting nemen. En dit zou hem *f* 3000 kosten, naar aanleiding van het besluit der Staten-Generaal, inhoudende, „dat de binnen-bewinthebberen moesten participeren in het capitael van 6000 gl."; maar die van buiten kwamen, konden volstaan met het storten van de helft, wat „geschiet was ten versoecke van den gecommitteerden vuyt Vrieslant Egbert During, die hem tegens de bewinthebberen daerinne seer gebruyckt hadde". Naar Utrecht getogen, om bij de Staten te informeeren, hoe in deze te handelen, kreeg hij den raad toe te geven, zoo men althans mag oordeelen naar wat hij zegt: „Daerover ick mij dan latende gezeggen, goetgevonden hebbe eenige capitalen over te nemen".

Hij was van plan, de wintermaanden te Amsterdam door te brengen, waar hij een huis had gehuurd. 12 November begon hij de vergaderingen van de Amsterdamsche kamer bij te wonen. Iedere week, nl. Maandag- en Donderdagmiddag om 4 uur, hadden de bijeenkomsten plaats, „overmits eenige, in de magistraet sijnde, niet eer

en connen vaceren". Volgens zijn zeggen was hij altijd trouw op zijn post.

Pas den 29sten November, toen hij reeds enkele malen de zittingen had bijgewoond, legde Van Buchell den vereischten eed af „in de borgemeesterscamer op 't stadthuys", in tegenwoordigheid van twee leden van de kamer. Aan den advocaat der Compagnie, destijds Willem Boreel, was opgedragen, de resoluties, in de vergaderingen genomen, te resumeeren; wanneer hij niet tegenwoordig was, gebeurde dit door het jongste lid. Van Buchell zal dus af en toe stellig als secretaris hebben gefungeerd. Ook meldt hij een enkele maal, dat door hem het voorzittersgestoelte ingenomen werd.

Den 3 December kwam zijn vrouw met een gedeelte van het huisraad te Amsterdam aan. Hier richtte zich onze nieuwe bewindhebber zoo goed mogelijk in, om niet genoodzaakt te wezen in het barre jaargetij telkens heen en weer te reizen. Den 23sten Januari woonde Van Buchell een gastmaal bij, dat de kamer gaf aan dat deel der Amsterdamsche vroedschap, 't welk in Februari moest aftreden; 6 Februari ging hij het op stapel staande nieuwe schip Gouda bezichtigen. Omtrent dezen tijd ongeveer zal het ook geweest zijn, dat hij aan de Staten van Utrecht een niet van belang ontbloote missive zond, met betrekking tot den toestand der Oost-Indische aangelegenheden [1]).

Nog een merkwaardig stuk werd omstreeks dezen tijd door Van Buchell aan sommige zijner medeleden ter hand gesteld, in verband met het aanstellen van predikanten in Indië en het bekeeren der bevolking tot het Christendom. Met nadruk dringt hij er op aan, gehoor te geven aan de vermaning, vervat in een schrijven van den Gouverneur-Generaal en den Raad van de O. I. Compagnie. Noodig waren daar in de allereerste plaats mannen van onbesproken gedrag. Van Buchell acht dit „een saecke van de princepalste, daer de Compaignie grootelicx aen gelegen" is. „Want behalve het buyten alle dispute is,

---

1) Dit stuk is afgedrukt: *Navorscher* (1897), blz. 642—645.

dat de conscientie ende godtvruchticheyt de Compagnie ten hoochsten verbonden hebben, hierop acht te slaen, dat de blinde ende verdwaelde menschen van die landen, die onder de defentie ende toesicht van H. E. behoren, mogen tot kennisse van de rechte waerheyt met bequame middelen gebracht werden, die oock te sijnder tijt daervan rekenschap hebben te geven voor den alderhoochsten Godt, soo staet noch politiquelicken te considereren, hoeveel H. E. de voorz. aenmerckinge is importerende; het eynde ende but van H. E. Compaignie sonderling in vier deelen bestaende, als int brengen van de verblinde menschen totte rechte kennisse Godts; deselve te vrijden ende te beschermen voor de tyrannie haerder vianden; te breecken ende benemen de middelen onse erffvianden, waermede sij ons souden connen beschadigen; ende ten lesten te mainteneren ende onderhouden de trafycque in de voorss. landen, tot proufijte van veele ingesetenen deser landen, grootelicx redonderende tot het gemeene beste. Waervan het eerste ende voornemelicxste is de bekeringe der volckeren aldaer tot het rechte Christengelove" [1]).

Van Buchell eindigt zijn betoog met een warme aanbeveling tot oprichting van een Seminarium, tot vorming van voor Indië geschikte Evangeliedienaars. Wat hij omtrent deze zaak in 't midden brengt, heeft zeker mede een stoot gegeven aan de oprichting van het Seminarium van Walaeus. Wegens onbekendheid met Van Buchell's betoog heeft men op zijn inzicht nooit de noodige aandacht gevestigd. Goede leeraars waren noodig, „neederig en wel in de Schrift geverseerd". Om dit doel te bereiken, „soude men alle jaeren eenige verkiezen mogen vuyt de jonckheyt van ons vaderlant, door de regenten van de collegien ende professoren in de Theologie voor te brengen, ende tot onderhoudinge van die (na het exempel der Portugesen in Amboyna gesonden) *in Indien een Semi-*

1) Dit stuk afgedrukt *Navorscher* 1897, blz. 645—649. Het oorspronkelijk stuk berust in het Rijks-archief te 's-Gravenhage; zie *Nav.* (1897) blz. 609.

narium oprechten [1]), *waerinne de jonge predicanten* onder subjectie van de oude, de taele ende manieren van den lande souden connen leeren ende aennemen, daer sommige van de bequaemste vuyt de jonckheyt aldaer bijgevoecht mochten werden omme in de fondamenten des geloofs van deselve geinstrueert te worden, ende die als in tegenwissel haere taele gemeen te maecken. Hiertoe souden wel eenige costen moeten gedaen sijn, maer vermoede, jae verseeckere, dat de vruchten veelvoudelicken die souden overtreffen. Men soude oock connen versoecken, ofte die provincien tot soe heyligen ende nutten werck te onderhouden eenige subsidien vuyt de kerckelicke goederen souden willen verlenen, dat niet vrempt nochte buyten hoope schijnen can, aengesien de groote vruchten, die daervuyt te verwachten staen. Immers souden de costen evenwel by de gemeente derselver provincien, in de compaignie participerende, sonder groote beswaernisse gedragen worden, ende Godt daerenboven soude sulck een voornemen tot grootmakinge ende verbreydinge van sijnen heyligen naem ende kercke niet laten te segenen, ons vaderlant brengende tot meerder reputatie bij andere princen ende Republiquen, ende de gemeente door dien middel latende vermeerderen in rijckdommen ende welvaert".

Toen de winter voorbij was, keerde Van Buchell met zijn vrouw naar Utrecht terug; voortaan bezocht hij van hier uit de vergaderingen te Amsterdam. 11 Augustus vinden we hem bij den kaartenmaker der Compagnie. In October vertrekt hij weer naar Amsterdam, in gezelschap van den admiraal Steven van der Hagen, wiens partij hij immer opneemt. Vooral de vraag, wie eigenlijk het eiland Amboina veroverd heeft, interesseert Van Buchell. Hij vertelt van een geschilderde kaart in de vergaderzaal te Amsterdam, die Houtman had laten maken en waarop deze zijn levensgroot portret had doen schilderen. Hier-

---

1) Zie hierover Dr. J. D. de Lind van Wijngaerden, *Antonius Walaeus* (Leiden 1891), blz. 189—211; J. R. Callenbach, *Justus Heurnius* (Nijkerk 1897) blz. 22 v.v.

over had Van der Haghen zich zeer beklaagd, „seggende dat hem de eere van de conqueste dier landen toequam ende geensins Houtman, die veeleer met sijne gemutineerde, sooveel in haer was, hadde gearbeyt, om het casteel te doen springen ende het lant te verlaten" [1]).

Nog enkele malen komt hij op deze aangelegenheid terug. O. a. merkt hij op, dat Van der Haghen voor alles wat hij gedaan heeft, niet de minste belooning heeft ontvangen, ja niet eens wat hem wettig toekwam, terwijl de Compagnie aan Houtman vereerde „een groote vergulde cop, daer het eylant Amboyne op gedreven stont", en later nog zijn gage op *f* 400 per maand bracht. Verder geeft hij te kennen, hoe volgens een der bewindhebbers (Jan Harmansz.) wel Van der Haghen het eiland had veroverd, maar dat hij „de papen en de paepsgesinde Portugesen daer hadde laten blijven tot ondienst van ons lant", en dat dezen zich gelukkig achtten in de handen te zijn gevallen „*van soo een goedertieren overste*, *die haere religie toegedaen was*". Dit acht Van Buchell de reden, waarom men eigenlijk tegen Van der Haghen was: „Hinc omnis in illum odii ac aversionis causa. Ego ante 8 annos Apologiam ipsi ea de re feci, quam videre qui vult poterit; est nam pluries descripta" [2]).

Met de geheimhouding, die de Compagnie tegenover de Staten en anderen er op na hield, drijft hij den spot: „Sijn seer neuswijs ende jalours op haere secreten, niet verstaende dat tgeene in sooveelder kennisse is qualicken can verborgen blijven, ende dat eenige van alsoo groote importantie alreede door den druck sijn gemeen geworden".

Over 't algemeen ook konden de werkzaamheden, die het bewindhebberschap meebracht, hem niet bekoren. Hij, die zich liefst bezig hield met historische onderzoekingen, was daar niet op zijn plaats. 't Volgende voorval zal er zeker niet weinig toe hebben bijgedragen,

1) Vgl. *Navorscher* (1897) blz. 628.

2) Id. blz. 21. — De apologie is te vinden in het Rijks-archief in den bundel, waarop ik de aandacht vestigde in *De Navorscher* (1897) bl. 609.

om hem te bewegen geen herbenoeming af te wachten, maar liever een eervol ontslag te vragen. In Juni 1620 kwam in de Kamer een schrijven, waarin namens de Staten der provincie aan de Compagnie werd meegedeeld, dat de vrijheid van tol, zoowel te Utrecht als te Wijk bij Duurstede eenige jaren geleden aan haar toegestaan, „om reden" werd opgezegd, en dat de Compagnie zich derhalve in 't vervolg van tijd had te regelen „na den ouden voet, voor deze vergonninghe gebruyct". Dit schrijven maakte (zegt Van Buchell) bitter weinig indruk op de Heeren, die beweerden, dat ze over Gouda en Dordrecht best konden krijgen wat tot nu toe door Utrecht gekomen was. Maar deze manier van optreden ontlokte de klacht, dat de Amsterdammers „soo onversadicht sijn, van alle neeringhe ende proufijten na sich te trecken met alle middelen, dat se haer nagebueren welvaert dagelicx meer ende meer soecken te beletten". Was dit een belooning, vroeg Van Buchell, voor de groote diensten, die de Utrechtenaars aan de Compagnie bewezen hadden? 't Was niets dan een poging om zich met de veeren van anderen te tooien, die nochtans „het fundament van derselver ruine, soo men politijcquelicken wil spreecken, schijnen geleyt te hebben" [1]).

Zulk een verongelijking van Utrecht griefde Van Buchell zeer. Dat een vergadering werd belegd, zonder dat hij er kennis van kreeg, strekte almee niet, om zijn liefde voor de Compagnie te vergrooten. De maat was vol. Men hoore: „Cum neque Ordinibus nostris libellum de more obtulissem, nec cuiquam eorum locutus fuissem, ut continuarer in Collegio Indico (plurima nam ibidem displicebant, atque adeo contra genium meum erat ejusmodi administratio, aliaeque supererant caussae, quae mihi ab hisce negotiis avocarent) proximis comitiis, Ultrajecti me absente, successor mihi datus est Joannes van der Wel J. C., nuper Jaersveldii praefectus [2])."

Met opgeruimd gemoed verliet hij de drukke koopstad.

---

1) *Navorscher* (1897) blz. 635—636.

2) Hs. Rijks-archief te 's Gravenhage.

Hij had geen bestendiging gevraagd dezer financiëel voor hem volstrekt niet onvoordeelige betrekking, „omme oorsaecken, dat het reysen hem te moijelicken viel, insonder(heyt) in de winter", en dat hij ook „met de saecken, meest coophandelinge betreffende, niet opgevoet en was, de proufijten weynich waren ten respecte van de originele bewinthebberen, meest coopluden sijnde, die na der coopluden aert hoveerdich ende opgeblasen sijnde alle authoriteyt aen haer trocken"; eindelijk omdat hij „humanioribus studiis assuetus, niet voor (d. i. boven) een eerlicke ruste was beminnende" [1]).

Aangaande het kapitaal, door Van Buchell uitgegeven om de noodige aandeelen te koopen, ten einde als bewindhebber der Compagnie te kunnen optreden, vinden we: „In fine Octobris 1622 fui Amsterodami ibique transtuli in favorem et commodum Johannis Reich de Leerdam, secretarii civitatis Trajectensis, 1300 fl. capit. et Hermanni Henrici de Santen 300 fl. cap. juxta scedulam transcriptionis consuetam". Een gedeelte van het uitgegevene kapitaal deed hij pas in 1629 van de hand: „Ego quod habebam in ea societate vendidi Johanni Knijsten, mercatori Amsterodamensi, origine Silvaeducensi, qui solvit septingentos viginti unum flor., idque 15 Junii anno millesimo sexcentesimo vigesimo nono; sed sane in pecunia non optima satisfecit".

Vatten we in weinig woorden ons oordeel samen over Van Buchell's bewindhebberschap der O. I. Compagnie, dan zeggen we dat hij, ofschoon tegen zijn zin als zoodanig aangesteld, getracht heeft zich zoo goed als maar eenigszins mogelijk was in den gang van zaken in te werken. Dit is hem vrij wel gelukt; getrouw woonde hij de vergaderingen van de Amsterdamsche Kamer bij en aan de werkzaamheden nam hij ijverig deel. Maar hij voelde zich er niet op zijn plaats, hij was onder kooplui niet te huis; en onmogelijk heeft hij zich met zijn gansche ziel aan de belangen der O. I. Compagnie kunnen wijden.

1) *Navorscher* (1897) blz. 636.

3. *Van Buchell en de W.-Indische Compagnie. De eerepenning voor Piet Hein.*

Niet als bewindhebber, maar enkel als aandeelhouder van bovengenoemde Compagnie komt Van Buchell voor. In de laatste dagen van de maand Juli 1621 — zoo vertelt hij — waren te Leiden tot directeuren der W.-Indische Compagnie aangesteld Dr. Everardus Vorstius, rector magnificus (zwager van Van Buchell), Cornelis Warmont, Grelis van Panhusen en Johan de Laet; deze vier personen zouden iederen Woensdag zitting houden ten stadhuize, om de namen op te schrijven van hen, die deel wilden nemen, en tevens op te teekenen het bedrag der som, die ze wilden contribueeren; dit kapitaal moest in drie termijnen betaald worden, nl. een derde deel binnen de eerste vijf maanden en de twee andere binnen het derde jaar, tenzij men besluiten mocht, de storting van het laatste derde part uit te stellen tot nader orde. Te Utrecht waren met de annotatie belast „den Heere Steven van der Haghen ende Jan Anthonisz. Vuytenwael schepen, die Dynsdaech ende Woensdaech eenige uren daertoe souden vaceren". De deelname viel hier echter niet mee, „om oorsaecken dat de papisten, die alhier de meeste middelen hebben, daertoe niet en contribueren, noch oock de Arminianen; oock men alhier qualicken gewoon is, de penningen so wilt te haserderen". Daarenboven „sijn sommige scrupeleus, dat onder den voorsz. handel feyten van oorlog en aenhoudinge van goederen, de vianden toecomende, ende diergelijcke gepleecht werden, waervan de Mennonisten geheel schijnen te abhorreren". Hij eindigt zijn verhaal met deze verzuchting: „Andere hebben andere consideratien, sulcx dat te beduchten is, dat soo een nodige ende vorderlicke expeditie door jalousie, slappicheyt ende eygen proufijt mochte achterwegen blijven" [1]).

---

1) Alles wat in dit hoofdstuk wordt meegedeeld, is ontleend aan hetzelfde handschrift, waarin Van Buchell spreekt over zijn bewindhebberschap in de Vereen. O. I. C.

Tot degenen echter, die uit allerlei consideratiën hun geld niet wilden steken in de nieuw opgerichte Compagnie, behoorde Van Buchell niet. Hij nam aandeel en betaalde 21 Juni (o. s.) aan Johan Antonisz. Utenwael het derde deel van de som, waarvoor hij geteekend had. Einde Juni 1624 betaalde Van Buchell aan Dirk Swanenburg, die Utenwael als bewindhebber was opgevolgd, het eerste derde deel van de twee nog niet gestorte termijnen, en 19 Juli 1625 werd opnieuw een part betaald. Hij stipt hierbij aan, dat hij bij deze gelegenheid tot Swanenburg zeide: „dicebam me hanc pecuniam ut infrugiferam fere abjicere, cum viderer de successu desperare". Drie jaar later (Mei of Juni 1628) werden de laatste penningen door Van Buchell voldaan aan Wyckersloot, bij welke gelegenheid hem tien ten honderd van 't volle kapitaal werd uitgekeerd.

1628, het jaar, waarin de „zilveren vloot" bemachtigd werd, en 1629 waren voor de aandeelhouders in de W.-Indische Compagnie zeer voordeelig. Toen het gerucht der verovering tot de bewindhebbers was doorgedrongen, besloten ze, 15 procent van de „voorgaande conquesten" den 31sten December uit te deelen. Het bedrag werd te Utrecht door Pauw aan de daar wonende geldschieters betaald, wat ten gevolge had, dat de aandeelen tot 225 gulden liepen; doch heel spoedig daarna daalden ze weer sterk. Maar vooral 1629 gaf goede revenuën. Door de bewindhebbers was bekend gemaakt, dat in Mei vijftig ten honderd zou worden uitgekeerd „ten respecte van de goede veroveringhe". Dit geschiedde ook; maar in 't biljet, dat er kennis van gaf, waren die 50 procent aldus omschreven: „35 van den oorloge ende 15 vuyte comanschap". Waarop Van Buchell eigenaardig laat volgen: „quod studiose adjunctum, ne plura hoc anno expectent participes". Dit buitenkansje bracht hem 225 gulden op, waaruit blijkt, dat hij voor *f* 450 aandeel had genomen in de W.-Ind. Compagnie.

Na de verovering der „zilveren vloot" werd Van Buchell aangezocht tot het vervaardigen van een ontwerp voor een eerepenning, welke men Piet Hein wilde aanbieden: „Wert geseyt, dat Pieter Henrics weinich contentements

soude genomen hebben van het tractament ofte vereeringhe, aen hem gedaen over sijne reyse, doch bij de Staten in groote estime, tot het admiraelschap van Hollant verhoocht, heeft redenen beneffens den loff van sijne daden sich te vergenoegen. Den eerpenninck, bij de Staten doen slaen, verdonckeren gantsch synen naem ende benemen de eere van de Compagnie, met wiens (penningen?) de vuytzeyndinge is gedaen. Het misnoegen van Petro Heynio is gecomen, referente Jo. Latio, collegii Australis assessore, quod cum ipsi electio concessa esset, eligeret quae sibi deberentur, ex qua merce vel pecunia aut rudi argento prout liberet; post factam electionem quod videret, dat de cochenille verre liep boven den gewoonlicken prijs, ende sijn vercosen waren noch niet al en hadde doen wechhalen, wilden dselve tegens cochenille op sulcken prise als die metten eersten gestelt was na hem nemen; doch werden hem geseyt, dat hij sijne electie gedaen hadde ende nu niet en vermochte, eenige veranderinge maecken.

„Ick, versocht van den meester..... Versteech, die vergunt was ex recommendatione Plosii equitis de vereerpenninck op de victorie van den general Heyn te maecken, hebbe een ontwerp gemaect, daerop te stellen aldus in limbo:

Incidit in casses praeda petita, Jehova dirigente,
Auspiciis illustriss.
et
Praepotent. Confoed. Belg. prov.
Ordinum,
Ductu Petri Heinii
Classis Coll. Ind. Austr.
Nauarchi fortissimi,
Praeda inaestimabili
Hispano hosti erepta,
Classe ad Cubae portum
Profligata.
A°. C°. MDCXXVIII.

„Dan alsoo Beaumont, residerende in de Generale Staten, een concept hadde gemaect, hebben deselve HH. Staten hetselve goet gevonden te doen stellen, met weinich

contentements van de West-Indische Compaignie, het voorgestelde concept achterhoudende. Ende is aldus ludende in limbo:

Non ferro tantum Hispanus quantum valet auro
Aurum aufer, ferro non superabit Iber.

Indica classe intercepta, partisque sine sanguine opulentissimis spoliis ad Cubae portum, Hispanorum nunc damnis, quam olim caede nobiliorem, Foederatae Belgico-Germaniae proceres e Gaza captiva monumentum cudi fecerunt.

CIƆIƆCXXIX [1]).

Met den gang van zaken bij de W.-Indische Compagnie kon Van Buchell zich op den duur maar slecht vereenigen. Vooral was hij tegen het veroveren en behouden van plaatsen, wat naar zijn oordeel zeer schadelijk was. Met het voorbeeld van Bahia de Todos los Santos voor oogen, kon hij maar niet begrijpen, dat de wijze Heeren Bewindhebbers, eens gewaarschuwd zijnde, zich voor de tweede maal aan denzelfden steen zouden stooten. „De vuytkompste vresende", besloot hij daarom zijn aandeelen te verkoopen aan zijn neef Cornelis Wyckersloot, die 24 Mei 1630, bij meerderheid van stemmen, door de vroedschap der stad tot bewindhebber der W.-Indische Compagnie was aangesteld. Hij ontving er voor, wat hij zelf gegeven had, nl. *f* 450.

4. *Van Buchell in zijn betrekking tot het Tuchthuis te Utrecht.*

Het archief der stad Utrecht (2de afdeeling n°. 1043) bevat een handschrift in 4°., waarin Van Buchell een verhaal geeft van wat in het Tuchthuis is voorgevallen, hoofdzakelijk ten tijde dat hij als regent dezer inrichting

---

1) Vgl. Hs. Rijks-archief te 's-Gravenhage. (Aanwinsten, 34 nos. 975 en 976.) Zie ook Van Beaumont, Gedichten, uitg. v. Tideman, blz. 134 noot, waar de geheele geschiedenis verteld wordt.

heeft gefungeerd (eene betrekking, nergens elders door hem vermeld).

Voorin schreef hij: „Acta ergasterii ab anno 1623 circa mensem Junium"; aan de binnenzijde van de eerste bladzijde dit, waarschijnlijk door hemzelf vervaardigd rijmpje:

Tquade leech gaen wech te jagen,
Daer veel volcs met wort gequelt,
Door des arbeyts heylge slagen
Wert ic hier voor u gestelt.

Over de stichting van het Tuchthuis vertelt Van Buchell ons dit: „Aen seecker pijlaer in het perck, waer diegeene, die gecondemneert sijn om te arbeyden, haer onthouwen, staen de volgende veersen, vuytdruckende den tijt, wanneer dit tuchthuys is begonnen:

In Oegst den 20en end een
An 't opgereChte TVChthVIs SterCk
Door HenrICk MeerLIng dIerste steen
GeLeCht Is aen het eerste perck.
1616.

„Eerst sijn daertoe gecommitteert als toesienders Cornelis van de Poll, Jacobus Taurinus, Henrick Meerling, onderschout, ende G. Wassenaers. Omtrent het jaer 19 is een collegie geformeert van 24 personen behalve de superintendenten vuyt de Staten, die over alle saecken van gewichte souden delibereren ende ordonneren, daervuyt bij beurten alle jaeren 6 souden regieren gedurende 2 jaeren achtereen, ende soude men alle jaer in Majo 3 nieuwe regenten aennemen, drie oude afgaende.

„Circa Junium auctum collegium hoc numero VI. Gearresteert bij de Heeren Staten den 26 April, ende den 2 Meij vuyt het dubbelt getall genomen tot suppletie van 't voorscreven collegie..... Mr. Arent van Buchell".

Tegen Juni 1623 is Van Buchell opgenomen in de broederschap der vierentwintigen, uit wier midden de regenten van het tuchthuis werden benoemd. Reeds in Mei 1624 werd hij met twee anderen door het lot aan-

gewezen, om de drie aftredende regenten te vervangen. 15 Mei vergaderde hij voor de eerste maal in zijn nieuwe kwaliteit met de drie oude regenten. Bij deze gelegenheid werd o. a. „geresolveert, dat de president den sleutel soude bewaren van den kelder, waerin de wijnen ofte goede bieren tot behoef derselver regenten ende dergeenre, die met deselve handelende sijn, bewaert sullen worden".

Den 15 Juni 1624 teekent hij aan: „hebbe daer gezien de groote precisicheit, alsoo ick nauwelicx connende sien, ofte de clock in den Dom V geslagen was, verclaert worden de geheele boete verboert te hebben".

Wat in het Tuchthuis gebeurde, wie er in gebracht werden en waarom, wat er in gewerkt werd en hoe dit werk verkocht werd, wat er ten opzichte van de gevangenen werd bepaald, wat ze te doen en te laten hadden, omtrent dit alles vinden we enkele aanteekeningen. Zoo bijv.: „den 22 Januarii vergadert Nellestein, Renier Henricks ende ick; hebben vooreerst de tuchtelingen verboden op poene van datelicke straffe met teerlingen niet te spelen, veelmin om gelt te spelen". Over de talrijke uitbrekingen van mannen zoowel als van vrouwen, over vechtpartijen, die er plaats hadden tusschen de opgeslotenen en die wel eens het gevolg waren van het bier, waarop de gedetineerden nu en dan onthaald werden, zijn daar allerlei bijzonderheden opgeteekend. Ook over het doen der rekeningen en de daarna gehouden maaltijden, soms echte Bacchanaliën. Nu en dan geeft Van Buchell ook iets over de gesprekken, aan tafel gevoerd. Zoo teekent hij 12 April 1625 aan, dat „inter pocula" tijdens het feestmaal verscheidene „disputen" vielen „belangende de broerschappen ende gemortificeerde goederen, die de Staten te samen wilden aen haer trecken, ende de stadt sustineerde, dat die binnen de stadt gefondeert waren, stonden tot hare dispositie". Verder wordt een lijst gegeven van de namen der 42 tuchtelingen, die in 1624 „in den huse" waren, en van de 21 „vrouwen, int tuchthuys bestelt, gecocht ende gebannen".

Althans wat het financiëele aangaat, schijnen de Staten van Utrecht slecht voor het Tuchthuis te hebben gezorgd. Telkens vernemen we klachten over de schulden van het

huis; 10 Augustus 1624 werd besloten, „de superintendenten aen te porren tot ordre van penningen, opdat de gewoonlicke provisien tegens de winter mochten geschieden ende de schulden betaelt werden, sonder dewelcke men soude moeten desisteren ende het huys laten lopen in confusie". 16 November werden Van Buchell, Nellestein, Vuytenhoven en de boekhouder afgevaardigd om per rekwest de Staten te verzoeken, de noodige middelen te verschaffen voor den aankoop van hout, om dit te laten „raspen"; er was geen voorraad meer aanwezig en de raspers liepen ledig. Maar het rekwest werkte niets uit: de toestand der geldmiddelen was en bleef allertreurigst, tot groote ergernis der regenten. Zoo kon het onmogelijk blijven. Weldra zien wij dan ook de regenten hun werk staken.

In April 1625 werd, als naar gewoonte, de algemeene vergadering gehouden van superintendenten, met regenten en de leden der broederschap van 24. Maar op den 11den „vergadert int tuchthuys", was geen der „superintendenten daer tegenwoordig, als den borgemeester Van der Lingen, medebroeder wesende". In deze vergadering werd besloten „soo scriftelicken als mondelicke te remonstreren de Staten, die des anderen daechs souden vergaderen, den noot des huys, ende versoecken ordre gestelt te worden met penningen ende een seecker incomen van een jaerlicxe vaste pensie". Een commissie werd benoemd, waarin Van Buchell zitting had. Den volgenden dag verschenen de leden dier commissie in de vergadering der Edel Mogenden, waar ze hun „requeste" overleverden, dat overluid door den secretaris werd voorgelezen; hierna werd de zaak nog eens mondeling nader toegelicht „ende versocht, dat de Heeren geliefden ordre te stellen, dat het tuchthuys mochte werden gepraeserveert ende de regenten na de gewoonlicke ordonnantie tselve mochten regieren". Maar „alsoo de Staten waren opt scheyden ende den tijt verlopen", werd de bespreking der aangelegenheid uitgesteld. 's Anderen daags zou het antwoord der Staten bij de regenten inkomen. Doch geen antwoord kwam, hetgeen Van Buchell er toe bracht om te schrijven: „ende wort de saecke gehouden voor desperaet, gelijck ick

daerna oeck van den Heer van Tienhoven hebbe connen verstaen".

Den 20 Juni werd nogmaals een brief aan de Edel-Mogenden geschreven, waarin uitdrukkelijk werd verklaard, dat, zoo men geen verandering ten goede bracht, de regenten hun ambt zouden neerleggen. Wellicht meenden de Staten, dat 't zoo'n vaart niet loopen zou; maar 5 Juli bracht Harman Warnarts aan den heer Strick (lid der Staten) „de sleutelen van den tuchthuse van wegen de regenten, beneffens de volgende memorie ende presentatie, daerbij gevoecht" *enz.* De Staten der provincie waren nu voor een moeilijk geval geplaatst. Den volgenden dag werden de sleutels weer bij den boekhouder terugbezorgd, „met aensegginge dat de Heeren Staten souden binnen weynich dagen ordre stellen ende den regenten contentement doen". Maar dit „contentement" behaagde regenten niet. Het voorstel, dat de Staten 600 ponden zouden geven „tot den prijs van 40 grooten vlaems 't pont", mits ook de stad een dergelijk bedrag wilde leveren, werd onvoldoende geacht bij een schuld van 6000 gulden.

Zes dagen later, 12 Juli, besloten de regenten de sleutels tot nader orde bij den boekhouder te laten. Van nu af houden de geregelde aanteekeningen van Van Buchell op. Nochtans blijkt er uit, dat van 24 Augustus af de regenten niet meer bijeen geweest zijn, terwijl hij 1 December aanteekent: „Men seyt, dat het broederschap van 't tuchthuys voor gecasseert wort gehouden, ende dat de Staten vijf ofte ses perpetuos dictatores ex populo suis suffragiis daertoe sullen stellen". Dit is echter niet gebeurd; de regenten bleven in functie, ook al kwamen ze volstrekt niet bij elkaar.

Den 11 Maart 1628 kwam de broederschap bijeen in het tuchthuis. Toen werd het accoord gelezen, tusschen de stad ende de andere twee leden van de Staten aangegaan [1]). Nadat nog eenige zaken nader waren geregeld, werden door de zes regenten: Buchell, Rynevelt, Van Rhenen,

---

1) Dit accoord deelt Van Buchell 4 bladzijden later mee.

Portengen, Quint en Cousijnsz., „de sleutelen van den huyse weder aengenomen". Nu zien we, voor de eerste maal na de herstelde orde van zaken, Van Buchell optreden als praeses der regenten van het tuchthuis.

Den 14 April 1629 leverde hij, na vijfjarigen dienst, de sleutels over, die in zijn bezit waren. Toen het avondmaal, waartoe hij met zijn vrouw was genoodigd, was afgeloopen, nam hij afscheid van de oude en nieuwe regenten. Na vermelding dezer gebeurtenis, laat Van Buchell onmiddellijk volgen: „et sic est finis taedae et molestae hujus administrationis". De post, die ongesalarieerd was, had hem niet veel meer dan last en verdriet gebracht.

Met zijn aftreden als regent was evenwel de betrekking tusschen Van Buchell en het Tuchthuis nog niet geheel afgebroken; want nog immer behoorde hij tot de broederschap der vierentwintigen. Van daar nog enkele aanteekeningen. Zoo bijv.: „ego ad repotia non redii, quamvis frequentes advenissent; sed me ab illo ingrato collegio liberatum gavisus sum" (29 Maart 1632).

III. VRIENDSCHAPPELIJKE OMGANG EN WETENSCHAPPELIJKE ARBEID.

1. *Van Buchell's vrienden. Zijn verkeer met geleerden.*

Onder de vele vrienden, die Van Buchell had, neemt een allereerste plaats in Joannes de Wit (geb. in 1566 te Utrecht als zoon van Steven de Wit), die kanunnik was van Sint Marie te Utrecht. Met dezen maakte hij reeds in 1579 kennis, toen ze beiden als leerlingen zaten in de 5de klasse van de Hieronymus-school [1]). De vriendschap tusschen Van Buchell en De Wit was innig en oprecht, blijkens de vele gewisselde brieven, die ook voor een juiste kennis van den tijd, waarin ze geschreven werden, niet van belang zijn ontbloot.

Reeds in 1583, toen Van Buchell als student naar Leiden trok, begon de correspondentie, die heeft geduurd totdat De Wit stierf. Voor De Wit verzwijgt Van Buchell in zijn brieven niets. Als hij verteerd wordt door liefde voor Jeanne Mabuse, wendt hij zich tot zijn vriend; als gemis aan vrijheid hem geheel en al terneder drukt, als de banden, waarmee hij aan de familie Brederode verbonden is, hem ondragelijk zijn geworden, neemt hij tot De Wit zijn toevlucht [2]). Zoo is het steeds gebleven.

Te Utrecht zoeken zij samen naar oudheden, op plaatsen, waar men begreep of vermoedde, dat eenmaal Romeinsche legerplaatsen waren; heeft De Wit hier of daar iets gevonden of door aankoop verkregen, oude munten, oud

1) Zie blz. 56.
2) Zie blz. 246, 247, 271.

vaatwerk of iets van dien aard, dan geeft hij dit met liefde aan zijn vriend.

Uit 1604 en 1605 bezitten we twee brieven, door De Wit te Amsterdam geschreven. In den eersten spreekt hij over een schilderij, Venus voorstellende en van een inscriptie voorzien. Over deze inscriptie wil De Wit Van Buchell's oordeel hebben: „Consulunt te hae literae, domine advocate, imo ego te per illas, non de jure aut justitia, cujus tu sacer mystes, sed de pictoria, Divarum omnium longe lepidissima, cujus sacra mysteriaque non minus etiam colis et intelligis quam severioris illius Divae".

Van zijn reizen door Zeeland en Friesland hield De Wit, evenals Van Buchell, goed aanteekening. In 1610 begon hij zijn groote reis door België, Frankrijk en Italië, waarvan hij niet teruggekeerd is. Op reis werd de correspondentie voortgezet [1]). Zijn laatsten brief schreef hij uit Rome, waar hij in 1620 gekomen was. Kort na dien laatsten brief uit Rome (1 Juli 1622) stierf hij, zijn groote collectie oudheden en aanteekeningen nalatende aan Johannes Honorius ab Axel, den grooten kenner van het kanonieke recht, zijn landsman, die al sedert tal van jaren in Italië verblijf hield, maar Domkanunnik van Utrecht bleef. Stellig is De Wit trouw gebleven aan het R. Katholicisme. Doch al wist hij zeer wel, dat Van Buchell zich van ganscher harte bij de beginselen der Hervorming had aangesloten, het verschil in godsdienstige aangelegenheden is nooit een oorzaak van verwijdering geworden tusschen deze beide mannen, die ten volle het goede in elkaar wisten te waardeeren.

Een ander trouw vriend was de Haarlemmer Adam van der Duin (Adamus Verdunius). Dezen ontmoette Van Buchell voor de eerste maal te Dordrecht in Februari

---

1) De excerpten van 40 brieven door De Wit aan Van Buchell geschreven van ongeveer 1586—1622 vindt men in HS. 983, fol. 8—12. Ook enkele brieven van De Wit zijn bewaard. HS. 985 bevat (zie *Cat.* Tiele, p. 236): „Joa. Steph. de Wit ad Arn. Buchelium, 1604—1615, 6 epist." Deze opgaaf is minder juist: er zijn 5 brieven aan Van Buchell en 1 aan L. van der Burch, deken van St. Marie.

1584, toen hij op het punt stond om naar Douai te vertrekken. Een tijdlang was Van der Duin de grootste vriend van Van Buchell. Lang heeft deze vriendschap evenwel niet geduurd; te Keulen ontving Van Buchell het bericht, dat Van der Duyn 16 October 1587 te Douai aan tering was overleden [1]).

Tot hen, met wie hij te Douai op zeer vertrouwelijken voet omging, behoorden o. a. Jacobus Taets van Amerongen, Hugo Ruysch, Nicolaus Dodonaeus (Dodoens), een Amsterdammer, Johannes Kiesius (Kies) van Haarlem, en een zekere Huenius (Huen), die later te Emmerik een magistraatsbetrekking heeft bekleed; ook Clemens en Joannes Verspulius, die met hem naar Parijs trokken, en de Duitschers Augustinus Lancerius en Jacobus Kruchius, die hem in de Fransche hoofdstad kwamen bezoeken. Een voorname plaats onder zijn kennissen en vrienden zal ook innemen Ludovicus Carrio, de geleerde Bruggeling, dien hij op weg naar Parijs te Amiens ontmoette en die door hem betiteld wordt als „vir in re litteraria doctissimus". Van hem heeft Van Buchell verbazend veel geleerd [2]).

Onder de Parijsche vrienden van Carrio, met wie Van Buchell door dezen in aanraking kwam, behoorde P. Melissus (Schede) [3]). Deze moet op hem een hoogst aangenamen indruk hebben gemaakt. Nog later heeft hij met hem gecorrespondeerd. 34 jaren na zijn dood schrijft Van Buchell over Melissus, dat deze eens behoorde tot zijn voornaamste vrienden. Ditzelfde zegt hij van Jean Dorat [4]) (Johannes Auratus), bij wien hij werd ingeleid door een zekeren Dirk Schouten, dien Van Buchell te Parijs ontmoette. Hij noemt Dorat: „le père des poetes et le maitre de presque tous les savans de ce pays. Il a fait une piece que j'ai avec son portrait dans mon livre d'amis" [5]).

Veel omgang te Parijs had Van Buchell ook met Phi-

---

1) Zie blz. 158.
2) Zie blz. 122.
3) *Description* p. 148 en 100.
4) Gestorven ± 1588; vgl. *Description* p. 141, noot 2.
5) *Description* p. 141—142.

lippus van Wingen. De liefde voor de oudheid werd grooter en levendiger door de aanraking met Van Wingen, die geheel en al in historische onderzoekingen opging [1]. Met een bepaald doel werden de Thermen van Julianus bezocht: „Philippus Vingius et moi nous avons visité ces ruines, convaincus tous deux de leur antiquité, cherchant pour l'imprimeur Nicolas Bonfons des renseignements qu'il desire imprimer" [2]. Dat een zoo onderzoekende geest als Van Wingen invloed heeft geoefend op Van Buchell, is onmiskenbaar. Deze heeft in Frankrijk een uitnemende oefenschool gehad voor de studie der geschiedenis, vooral door den omgang met mannen als Van Wingen en Carrio.

Behalve de genoemden trof Van Buchell tijdens zijn verblijf in Frankrijk nog aan: Edmond van Buchell, Justus Ruysch, Henri Mignard, Justus Langerak en Pieter van der Veen (Petrus Venius), die reeds vooraf geen onbekende voor hem was.

Te Frankfort a. M. ontmoette hij, toen hij daar op zijn tocht naar Rome de groote missen bezocht (1—6 Oct. 1587), Albertus Leoninus en maakte hij ook kennis met den Bruggeling Franciscus Modius [3].

Te Rome treft hij aan Gerard Wijnberg (Gerardus Vinomontanus) uit Montfoort, met wien hij den tocht maakte naar Napels. Als hij Rome verlaat om naar Nederland terug te keeren, doet deze hem, met Johannes Vadanus, een eind weegs uitgeleide. En niet zoodra is Wijnberg van zijn langdurig verblijf te Rome teruggekeerd (26 April 1591), of Van Buchell brengt hem een bezoek, vergezelt hem naar zijn familie te Montfoort [4]; later schrijft hij hem af en toe brieven.

Met Walraven van Haeften, heer van Haeften en Herwijnen, en met Janus (Adrianus) Ruysch hield hij in 1590 briefwisseling; in hetzelfde jaar schreef Abraham Bloe-

---

1) *Description* p. 62.
2) *Description* p. 71.
3) Zie blz. 155.
4) Zie blz. 268.

maert in zijn album. Met laatstgenoemde heeft hij voortdurend op zeer vriendschappelijken voet gestaan. Nog in zijn laatste levensjaren was Bloemaert zijn vaak bezochte vriend, die wederkeerig menigwerf bij Van Buchell kwam, met dezen sprak over de schilderkunst en allerlei kunstvoorwerpen en die hem ook hier en daar binnenleidde om zaken van kunst te bezichtigen.

Nog waren met Van Buchell bevriend: Johannes Sypestein, wien hij inlichtingen vroeg over den gang van zaken aan de Leidsche Universiteit, toen hij lust kreeg een academischen graad te halen [1]); Johannes Werckhoven, advocaat te Utrecht, aan wien hij 13 Juni uit Leiden een nauwkeurig overzicht geeft van 't geen de Leidsche professoren op litterair gebied òf onder handen òf pas voltooid hadden; Pieter van der Veen, rechtsgeleerde en kunstschilder in Den Haag; dezen raadpleegde hij als rechtsgeleerde in zake de goederen, nagelaten door zijn oom Hubert van Buchell. Uit een brief van 11 October 1600 mag misschien worden afgeleid, dat Van Buchell en Venius elkaar reeds kenden sinds hunne schooljaren.

De vriend van jarenlangen omgang, die hem met tal van geleerden uit ons land in kennis heeft gebracht, was Aelius Everardus Vorstius, in 1597 gehuwd met de zuster van Van Buchell's vrouw. In 1598, op aanbeveling van Scaliger, tot buitengewoon hoogleeraar in de natuurkunde te Leiden benoemd, kreeg hij daar van zijn zwager veelvuldige bezoeken, gelijk wij boven hebben gezien. Bij zulke gelegenheden bracht hij Van Buchell met allerlei geleerden, aan de Universiteit verbonden, in aanraking.

Onder de vele kennissen, die onze Van Buchell van lieverlede kreeg in de Sleutelstad, treffen we aan Josephus Justus Scaliger (1540—1609) en Merula (Paulus van Merle 1558—1607). Tusschen hen bestond een vrij levendige briefwisseling over geschiedkundige onderwerpen. Aanvankelijk koesterde Van Buchell groote verwachtingen van Merula; maar wijl deze met het werk, dat hij onder-

---

1) Zie blz. 336 v.v.

handen had, niet al te best vorderde, zag hij in later tijd minder hoog op tegen zijne geleerdheid. Daarom schreef hij in Januari 1604 aan zijn zwager: „Miror ego D. Merulae conatus quo tendant et dubito quid de eo judicem, utrum ambitione laboret an querat effugia non edendae historiae" [1]).

Petrus Scriverius [2]) (geb. 1576) stond in Van Buchell's schatting als geschiedkenner zeer hoog; beide mannen hebben een levendige briefwisseling onderhouden over geschiedkundige onderwerpen. Ook Scriverius achtte Van Buchell hoog, blijkens hetgeen hij in 1616 schreef in diens album: „Arnoldo Buchello, jurisconsulto, viro ab ingenio, modestia, eruditione, peritia historiarum, candore et integritate morum ac vitae non satis depraedicando". Getuigenis van warme vriendschap en toegenegenheid is onder meer het gedichtje, dat Van Buchell schreef in Scriverius' album [3]).

Bewijzen van vriendschap ontving Van Buchell ook van den geleerden Thomas van Erpe (Erpenius 1584—1624) en van Daniel Heinsius, die beiden de geleerdheid van Van Buchell prijzen, wanneer ze in zijn album schrijven.

Tot hen, die mee Van Buchell's studie in een bepaalde richting hielpen leiden, behoort Janus Gruterus, de welbekende geleerde en bibliothecaris te Heidelberg. Een schrijven, door dezen aan den bekenden graveur Chr. van de Passe meegegeven, die van de Frankforter mis naar Utrecht terugkeerde, schijnt de aanleiding zijn geweest tot hunne briefwisseling. Gruterus erkende in Van Buchell een der voornaamste geleerden van Nederland, wien hij dan ook een plaats gaf in zijn *Chronicon Chronicorum Politicum* (Francfort a. M. 1614). Deze korte biographie is mogelijk aanleiding geweest, dat de uitgevers De Aubry onzen Van Buchell uitnoodigden om mede te werken aan de door hen

---

1) HS. 836 fol. 152.

2) In zijn korte biographie over Scriverius zegt Van Buchell: „In juventute ipse agnomen addere solitus ab Ywerendeel, quod major omisit". Vgl. HS. 838 fol. 225. (*Cat.* Tiele, p. 216).

3) *Farrago poematum juvenilium*, fol. 87.

voorgenomen uitgave van Nederlandsche geschiedschrijvers, bepaaldelijk de bewerking der kronieken van Beka en Heda. De bezorging dier nieuwe uitgave van Beka en Heda heeft aan zijn studie een bepaalde richting gegeven: ze deed hem boven alles zich toeleggen op de beoefening der geschiedenis van het graafschap Holland en het bisdom Utrecht, nadat Gruterus hem gewezen had op dit arbeidsveld.

Onder Van Buchell's vrienden moet ook gerekend worden de Antwerpsche kanunnik en geleerde Aubertus Miraeus. Ook Lambertus Snoey ontmoette hij, die in 1607 in het album van Van Buchell zijn geslachtswapen teekende, met de woorden eronder: „Solius virtutis flos perpetuus". In dit album komen ook nog de namen voor van de kunstschilders Paulus Moreelse en Adam Willaerts, en de graveurs Christiaan van Sichem en Crispijn van de Pas [1]). Vooral met de beide Van de Pas (vader en zoon) was Van Buchell zeer bevriend.

Op zijn reis naar Oost-Friesland in 1617 logeerde hij te Groningen bij Dr. Stalpaert, met wien hij later vriendschapsbetrekkingen van blijvenden aard onderhield. In 1634 teekent Van Buchell aan, dat hij van den medicus uit Groningen bericht had ontvangen, dat deze in dienst getreden was bij de Oost-Indische Compagnie en zich gereed had gemaakt voor zijn vertrek naar Indië, werwaarts zijn zoon hem reeds was vooruitgereisd.

Zeer vriendschappelijke brieven richtte Van Buchell verder aan Henricus Eppius te Emden, die zich eveneens gaarne met historische onderzoekingen inliet.

Ook Philippus Cluverius (1580—1623) mag niet ver-

---

1) Over hem schrijft Van Buchell (HS. 838, fol. 86v°): „Crispin van der Passe, natus Armudae a° 1564, Zeelandus calcographus, primum Antverpiae habitavit, ibidem ducta nepote Martini Vossii pictoris celebris in uxorem; in cidendis in aere imaginibus se exercuit. Inde, capta ea urbe ab Alexandro Farnesio, Coloniam Agrippinam se contulit; sed cum et ibi post aliquot annos, quod Anabaptistorum in relligione opinionem sequeretur, manere tuto non liceret, demum Ultrajectum venit, ac domicilium in ea urbe fixit, uno quoque ejus filiorum in civium numerum adscripto".

zwegen worden. Gelijk bekend is, vestigde deze zich in 1616 voorgoed te Leiden, waar hij „geographus academiae" werd. Den 17den Juli 1617 schreef hij in het Album amicorum van Van Buchell: „Una ad tuta vadenti via est, externa despicere et honesto contentum esse. Clarissimo jurisque consultissimo viro domino Arnoldo Buchelio sinceri adfectus symbolum lubentissimus adposui Philippus Cluverius".

Van Buchell's vriendschappelijke correspondentie was, na De Wit, wel het meest gericht aan Caspar van Baerle, dien hij almee te Leiden leerde kennen. Van den beginne af gevoelde Van Buchell zich tot dezen vriend aangetrokken: „Nec noster erga vos amor in senili hac aetate defecit, nec imparitas annorum adfectum minuit; amo etenim pulchritudinem ingenii ac morum suavitatem, et amavi ab eo tempore, quo primum mihi innotescere coepisti" [1]). De toegenegenheid was wederkeerig: Van Baerle placht van de geschriften of gedichten, die hij in 't licht gaf, een exemplaar te zenden aan Van Buchell. In Juni 1627 zendt Van Buchell hem eenige geneeskundige boeken ten geschenke. Door dergelijke boekgeschenken en door eene voortdurende briefwisseling werd de vriendschap onderhouden. Van Buchell deelt in Van Baerle's lief en leed, troost hem bij den dood zijner vrouw, toont zich in alles een oprecht vriend.

Aan Gronovius (1611—1671), die vroeg, of hij ook onuitgegeven brieven van Casaubonus bezat, had Van Buchell een elftal gezonden: „Ego ineditas meas Gronovio editori petenti misi, quem virum non indoctum elegantis literaturae audio [2]) et D. Salmasio laudatum" [3]).

Onder de wetenschappelijke vrienden van Van Buchell hebben we nog te rekenen den geleerden Harderwijkschen hoogleeraar Johannes Isacius Pontanus (1571—1639), die zich weliswaar medicinae et philosophiae professor noemt

1) HS. 983 fol. 153.

2) Mag hieruit worden afgeleid, dat Van Buchell Gronovius niet persoonlijk kende?

3) Van Buchell aan Adolf Vorstius, 20 Febr. 1639 (HS. 983 fol. 102).

(in de voorrede van zijn Historische beschrijving der koopstad Amsterdam), maar zich meer duurzamen roem verworven heeft door vele geschiedkundige werken. Met dezen onderhield Van Buchell een zeer belangrijke briefwisseling, en Pontanus heeft hem meer dan eens te Utrecht bezocht [1]).

Van Buchell heeft Pontanus opmerkzaam gemaakt op het historisch bedrog, gepleegd door den Duitscher Elias Reusner (Reusnerus). Naar aanleiding hiervan schrijft hij: „Pontano monstravi certis argumentis, scriptorem ludorum equestrium Germanicorum, Ruxnerum, finxisse illa omnia in gratiam nobilitatis Germanicae, et pleraque in iis familiis sui temporis in iis celebrasse, fictis eorum nominibus, quae nunquam in rerum natura fuere, et multos, qui eum sequuti sunt, decepisse" [2]). Deze aanteekening stelt ons tevens in staat vast te stellen, wanneer een klein opstel geschreven moet zijn, waarboven Van Buchell schreef: „De Reuxneri libro equestrium, ubi agit de Florentio Hollandiae comite" [3]); want dit opstel heeft vermoedelijk de „certa documenta" bevat, waarmede hij trachtte Pontanus te overtuigen, dat alles, wat Reusner in genoemd boek schreef, tot het gebied der fictie moet worden teruggebracht. Breedvoerig schreef Van Buchell ook aan Pontanus over hetgeen hij deed voor een nieuwe uitgave der kronieken van Beka en Heda, en hoe zijn geschiedkundige onderzoekingen hem terecht tot de overtuiging hadden gebracht, dat zijn vrienden Merula, Scriverius, Vossius en Ampsing zich af en toe aan onjuistheden hadden schuldig gemaakt, die ze op zijn aanwijzing konden verbeteren.

Johannes de Laet had Van Buchell te Leiden leeren kennen. Hun kennismaking gaf, zooals boven reeds werd

---

1) 4 April a° 1636: „Cum dominus Pontanus, professor Hardervicenus, me invisisset et monuisset de unicornibus Marianis, cum eodem decanum Neoportium adii et is nobis aditum fecit ad domum capitularem aedis Divae Virginis, ubi ea vidimus numero tria, ponderosa et solida".

2) Aanteekening 15 April 1636.

3) HS. 983, fol. 109v°—110v°.

aangetoond, aanleiding, dat Van Buchell zijn verhandeling schreef „de Ultrajecto" [1]), waarvan De Laet zich heeft bediend, toen hij in 1630 zijn boek: *Belgii Confoederati Respublica* etc. te Leiden uitgaf.

Ook Gerardus Vossius werd herhaaldelijk door Van Buchell te Leiden bezocht. Hij ontving uit diens grooten boekenschat, wat gemeend werd dat bij zijn studie over de „historici latini" te pas kon komen. Maar ook over het lievelingsvak van Van Buchell, de geschiedenis van het vaderland, en wel bepaaldelijk die van Dordrecht, werd in hunne brieven gehandeld. Voor Vossius schreef Van Buchell zijn studie: „De Durdrechto, ejus nomine, origine, antiquitate, fundatore et progressu excerpta ad doctum virum Gerardum Vossium" [2]).

Verder moet hier nog vermeld worden de bekende Haarlemsche predikant Samuel Ampzing. Van aangezicht tot aangezicht kenden beide mannen elkander niet [3]). Maar Van Buchell wees den Haarlemschen predikant den weg, hielp hem aan bronnen en verwees hem naar handschriften.

Onder de Utrechtsche vrienden, die Van Buchell in de laatste jaren van zijn leven omringden, behoort vooral te worden genoemd de hoogleeraar-predikant Gijsbertus Voet. Naar onze overtuiging heeft deze zijn beroeping tot opvolger van Dunganus, althans voor een deel, aan den invloed van Van Buchell te danken [4]). Spoedig al nadat hij zijn benoeming tot hoogleeraar (12 Juni 1634) had aangenomen [5]), ontmoette Van Buchell hem: „Vidi et allocutus sum Voetium theologiae professorem, cui assig-

---

1) HS. 1053, fol. 125—133v°.

2) HS. 1053, fol. 120—125.

3) In een brief van Van Buchell aan Ampzing lezen we o. a.: „Aetatem vestram, liberorum numerum aut caeteram conditionem, omnino ignoro; inter nos nam amicitiam interioris hominis, non exterioris hujus, a quo vulgus hominum incoeptat, inivimus". (Brief van 16 Juni 1632, HS. 983, fol. 125v°.)

4) Zie boven blz. XLII.

5) Duker, *Gisbertus Voetius*, I 392.

natae ad tempus Breyeri aedes in area Jacobitarum [1])."
Uit alles blijkt, dat Van Buchell ten zeerste met Voetius was ingenomen. Zoo vaak hij kon, liet hij zich in de kerk vinden, als de hoogleeraar preekte. Dikwijls ook bezocht hij Voetius aan huis. Natuurlijk liet Voet dan niet na, hem uit zijn groote boekenverzameling kostbare en zeldzame exemplaren te toonen [2]). Blijkbaar had de gevierde theoloog Voet ook in wetenschappelijk opzicht een groote waardeering voor den historicus Van Buchell [3]).

Met Anna Maria van Schuurman maakte hij als ouderling, bij gelegenheid dat hij in Maart 1627 met den predikant Bushoven huisbezoek deed, kennis [4]). Wanneer Barlaeus eens bij hem is, neemt hij de gelegenheid waar om dezen met haar in kennis te brengen. Hij is een en al bewondering over hare geestesgaven [5]); af en toe correspondeerde hij met haar. We bezitten o. a. zijn brief aan haar (Juni 1629), aldus aanvangende: „Virgo nobilis ac erudita, dudum est quod tecum conferre de studiis teque simul invisere aveo, sed nescio quae me veluti retinent et remorantur; inter plura duo praecipua, aetas et sexus" [6]). Dan prijst hij haar geleerdheid, die zoo zelden bij vrouwen wordt aangetroffen, niet omdat ze er den aanleg voor missen, maar dewijl ze zich minder op de studie toeleggen; hoog geeft hij op van haar groote kennis omtrent wijsgeerige en theologische aangelegenheden. Zijne ingenomenheid met hare schilderkunst blijkt uit deze woorden: „Ego sane et miratus et delectatus sum, cum tua manu

---

1) Aanteekening 28 Juni 1634.

2) Vgl. den op blz. XXXV aangehaalden brief aan A. Vorstius, 20 Febr. 1639.

3) Vgl. Burman, *Trajectum eruditum* p. 40 en boven blz. XXVIII.

4) HS. 1053, fol. 16v°

5) Mei 1635: „Anna Maria Schuermans etiam Arabicam linguam adfectat; vereor ne quid nimis et tandem se ipsam obruat.

September 1635. Vidi apud Scurmannam epistolam, ab eadem scriptam Hebraice ad Voetium in phrasibus e scriptura more Hebraeorum acceptis, litera elegantissima, quam ne typographus quidem posset superare". — Zie voor beide deze aanteekeningen: *Notae quotidianae. Hist.* 242. HS. n° 25—.

6) HS. 983, fol. 135.

elegantissime depicta una cum D. Busshovio viderem parerga, et sexus tui limites te tum supergressam mea arte judicabam. Hinc saepius eam mihi felicitatem redire optavi, ut ea iterum contemplarer quae tum mirabar, summopere ut in iis adeo spectaculis quodammodo rejuvenescerem. A pueris nempe non tantum liberalioribus studiis recreatus (sum), sed et me pictura et sculptura mirum in modum cepit. Multa vidi apud non unum, in non una provincia; sed nihil gratius videre mihi unquam contigit tuis istis cimeliis, quae tam facili ac eleganti manu a te perfecta" [1]). Ook zij stelde zijn vriendschap op prijs en zond hem bijv. haar portret: „Salve plurimum, virginum nobilissima et eruditissima, cui gratias ago pro missa effigie tua illa, quam propria manu in aes incidisti" [2]).

Aan de lange lijst van personen, met wie Van Buchell af en toe in relatie stond, behooren nog toegevoegd te worden: de geschiedschrijver Corn. Bockenberg, wien hij Fr. Haraeus zond, met een aanbevelingsbrief van zijn hand, en dien hij bij deze gelegenheid tevens opmerkzaam maakte op onjuistheden, geschreven in zake Hollands eersten graaf; Johannes Meursius (1579—1639), met wien hij, volgens een mededeeling uit het begin van 1631, vroeger meermalen had gecorrespondeerd, en die, nadat hij zijn *Historia Danica* had uitgegeven, uit Sorö (Denemarken) een exemplaar zond aan Van Buchell, zooals blijkt uit diens brief (begin 1631); de Dordtsche geneeskundige Johannes van Beverwijck, dien hij, voor zooverre zich deze met historische studiën bezighield, menigmaal geholpen heeft. Gelijk bekend is, schreef Van Beverwijck o.a. „'t Begin van Hollant in Dordrecht" *enz.* (Dordr. 1640). Voor de samenstelling van dit boek riep hij Van Buchell's hulp in.

Met zijn reeds meermalen genoemden neef Adolf Vorstius, een der toenmalige sieraden van Leidens hoogeschool (1597—1663), onderhield Van Buchell een levendige correspondentie. Deze hield zijn oom vrij wel op de hoogte

1) HS. 983, fol. 136.
2) Brief 16 September 1633 (Id. fol. 126).

van wat er te Leiden door de hoogleeraren op literair-historisch gebied gewerkt werd.

Ook Johannes Honorius ab Axel mag hier niet worden gemist. Hem ontmoette Van Buchell op zijn terugreis uit Italië te Bologna, 26 Maart 1588 [1]). Later ging zijn bloedverwant Blanckendael te Pavia studeeren in de medicijnen; dezen zond Van Buchell, gehoord hebbende, dat hij naar Rome zou vertrekken, toen een brief, met het verzoek zijn oude kennis Axelius in de Tiberstad te groeten. Wanneer Axelius van Blanckendael een bezoek heeft ontvangen en deze hem de groeten heeft gebracht van Van Buchell, wordt dit door den geleerden kenner van het kanonieke recht zoozeer gewaardeerd, dat hij naar Utrecht schrijft. Van Buchell grijpt deze gelegenheid aan om te antwoorden op het door hem uit de Eeuwige stad ontvangen bericht; hij schrijft o. a.: „Salve virorum clarissime et consultissime. Quam gratae mihi fuerint post 47 annorum intervallum vestrae literae, non puto ignorabis, cui illud persuasum:

Seni senilis vox est jucundissima.

Ego certo, qui 70 annum aetatis jam supero et mediocri adhuc divina benignitate valetudine fruor, non parum tuis scriptis delectatus sum, cum tenuis alioqui apud me vestri superesset memoria, eaque post multos annos quasi resuscitata, ex eo quod apud vos dominum Joh. de Wit, virum varia eruditione cultum (qui a teneris mihi notus et amicus atque insuper affinitate junctus fuit), extremum vitae diem finiisse intellexissem, cujus etiamnum apud me plures literas servo, eleganti varietate refertas et nonnulla ab eodem observata apud vos superesse ex ipsius consanguineo D. Foco didici" [2]). Dan verklaart hij verder, met zeer veel genoegen een boek van Axelius gelezen te hebben over het „jus pontificium".

Ook onderhield Van Buchell briefwisseling met Ploos

1) Zie blz. 168 en boven p. LXVI.
2) HS. 1053, fol. 156.

van Amstel, heer van Tienhoven en het Geyn; met Dr. Cornelis Booth [1]), die met een bloedverwante van Van Buchell's vrouw in het huwelijk was getreden; met den Utrechtschen rector (1619—1630 en 1634—1639) Antonius Aemilius, die hem gevraagd had, hoe vroeger genoemd werd „mare illud mediterraneum seu internum, quod Suetiam Daniamque ac regna illa septentrionalia ad fines fere usque Europae intercurrit"; met Franciscus Sweertius (1567—1629), tot wiens arbeid hij zich zeer aangetrokken gevoelde, blijkens zijne woorden: „*Lipsii flores* [2]) et *Monumenta Brabantica* [3]), tua nuper industria in lucem edita, vidi, quae mihi admodum placuerunt; nescio nam quo naturae genio ad simile studiorum genus ducar, qui relliquias monumentorum Batavicorum tanquam sparsas e naufragio tabulas colligere ceperim, elogia insuper scriptorum Batavicorum mediter, et de pictoribus [4]) etiam nonnulla in animo habeam" [5]).

Nog zijn te vermelden: Antonius Boomhof, Frederik van Diemen, G. Salsman, Theodorus Canter (1554—1616), de procureur-generaal Van Weede te Utrecht. Deze liet hem zien „den indicem van de stucken in de Dom-archieven berustende, gestelt nae sijn behoren, bijeengevoegt als van de stadt van Overijssel, van Amersfoort, van Hollant, van Gelderlant, van Montfoort, van Vianen etc."; van dezen ontving hij tevens de belofte, dat als genoemde

---

1) Booth was in 1638 gehuwd en schijnt de door Buchell nagelaten handschriften voor een groot deel te hebben geërfd. In het Rijksarchief te Utrecht zijn vele belangrijke genealogische aanteekeningen door Buchell vervaardigd.

2) *Justi Lipsii flores ex ejus operibus decerpti* etc. (Col. 1614).

3) *Monumenta sepulcralia et inscriptiones publicae privataeque ducatus Brabantiae.* (Antv. 1613).

4) Dat Van Buchell begonnen is aanteekeningen te maken over schilders, blijkt duidelijk uit *Oud-Holland* 5de Jaarg. (Amsterdam 1887), blz. 143—154, waar een studie voorkomt van G. van Rijn: „Arent van Buchell's res pictoriae, aanteekeningen betreffende kunst en kunstenaars"; en wel bepaaldelijk blz. 147—149: „biografische aanteekeningen over schilders".

5) Brief 1 Dec. 1615. (HS. 836, fol. 190vº.)

index was „vuytgeschreven”, hij er een exemplaar van ontvangen zou. Dan Michael Lotichius en de Duitschers, die hij tijdens zijn verblijf te Keulen, in 1599 en 1600, had leeren kennen: Arnold Siegen, Henricus Botterus, A. Salmius en Everhardus Hardvicenus.

Ten slotte nog de plaat- en houtgraveur Christ. van Sichem; de uit Brugge afkomstige predikant Thomas van Scotis of van Schoten (Schotisius), ten wiens eere hij een gedicht en ook een epitaphium schreef [1]); Adrianus Vranco of Franco, over wien hij reeds in zijn eersten brief uit Den Haag aan De Wit schreef (12 Juli 1590); zijn bloedverwant Henricus Vechtius. Behalve alle personen, die uitdrukkelijk genoemd werden, zijn er stellig nog velen geweest, met wie Van Buchell in persoonlijke betrekking stond, vooral te Utrecht, waar hij een niet minder talrijken dan invloedrijken vriendenkring bezat.

Dat hij een meer dan oppervlakkig belang stelde in onze vaderlandsche letteren, hiervan blijkt niets. Wel kende hij zijn moedertaal goed en hij schreef er soms ook brieven in; maar bij voorkeur bediende hij zich van de taal der Romeinen, vooral in den omgang met geleerden, die evenzoo hun gedachten uitdrukten, hetzij in proza of in poëzie. Vloeit de bron niet mild, dan klaagt hij: „Rarescit (zoo schrijft hij begin 1631 aan Meursius te Leuven) quotidie doctorum hominum numerus; quot intra paucos annos reipublicae literariae Parca ademit! Apud nos illustris Heinsius, honoribus aulicis impeditior, a pristina diligentia mutavit, nisi quod jam historiam Buscoducensem ab eo exspectemus. Grotii ingenium, turbis patriae suae involutum, non perinde ut solet acceptum est. Vossius unicus in academia hac nostra viget vigilatque et indomito labore suo etiamnum promovere literas pergit. Barlaeus quoque nuperis versibus famam adeptus est; sed heu nulli Scaligeri, Casauboni, Lipsii, Thuani” [1]). Aan Barlaeus schrijvende (8 Dec. 1629) zegt hij: „Tu

---

1) *Poem. juven.* (HS. 836. fol. 73 en 86.)
2) Hs. 983, fol. 122v—123.

unicus jam exstas in libera hac Belgia, qui poetae nomen sustines, silente divino illo Heynsio, cujus dignitas sublimior nescio qua perversione a coelestibus Musis divortium fecisse videtur" [1]). Strijd tusschen geleerden is hem een oorzaak van verdriet, omdat die op de litteratuur slechts nadeelig werken moet: „Doleo discidium inter Heinsium et Salmasium eo usque productum, ut non sit spes conciliationis. Magna illa ingenia ignea sunt; si moves, in flammam erumpunt. Scientia inflat, cum demittere deberet, si cum ignorantia nostra conferre illam vellemus; quantum nempe est quod nescimus! Vellem ego, D. Salmasius nobis Arnobium suum aliosque antiquarios scriptores dedisset et odiosam illam usurarum materiam praetermisisset; docte quidem tractat illam, odiosa nihilominus manet et crabrones excitavit in auctorem suum. Audio et Zulecomium, Heinsii encomiastem, eum attigisse et Boxhornium concitasse: bella video, horrida bella" [2]).

Levendige belangstelling is hier in wat de geleerden in hunne taal voortbrachten, maar geen enkel woord over voortbrengselen op letterkundig gebied in de moedertaal. Daarin was Van Buchell niet tehuis; mogelijk wel, omdat hij voor het volk, voor het minder ontwikkelde publiek, zeer weinig gevoelde. Van daar ook dat de taal, die het gewone volk sprak en schreef, hem niet sierlijk genoeg was, terwijl het Latijn, de taal der geleerden, niets dan elegantie bezat voor onzen Van Buchell, die zich altoos bij voorkeur onder geleerden bewoog.

Vele mannen werden genoemd, die in ons vaderland en daarbuiten, op het gebied der klassieke talen en der geschiedenis, hoog staan aangeschreven en die Van Buchell's vriendschap zeer op prijs stelden. Is het waar, dat men geëerd wordt om hen, met wie men verkeert, dan moet ook Van Buchell geëerd worden wegens zijn omgang met zooveel voortreffelijke mannen uit zijn tijd.

---

1) Hs. 983, fol. 136v—137.
2) Id. fol. 117v—118.

2. *Van Buchell als historicus.*

Leeren we uit het *Diarium* Van Buchell's groote liefde voor de oudheid kennen, als historicus kennen we hem nog meer uit zijn brieven. Waarschijnlijk heeft de bewerking der kronieken van Beka en Heda een meer bepaalde richting aan zijn historische studie gegeven. Vooral had hij een groote begeerte om den oorsprong te kennen van het graafschap Holland. Hierover schreef hij 2 November 1605 aan Corn. Bockenberg; gaarne zou hij met dezen „conferre de origine comitatus Hollandiae, de bellis Adelboldi, aliisque rebus in historia Batavica nimium quam controversis ac obscuris, quae collatio non dubito quin utrisque et grata nec infructuosa futura sit" [1]). Als hij eens bij Petrus Scriverius is, verneemt hij uit brieven, dat Furmerius zich bezig hield met de bewerking der kroniek van Beka. Dit verheugde Van Buchell, omdat hij van oordeel was, dat men al lang tot de uitgave van dit werk had moeten overgaan. Maar „postquam librum ejus de Frisiae principibus vidissem, omnis concepta de eo spes protinus evanuit, ita ut in tam infelices manus cecidisse nostram historiam non sine causa etiamnum doleam" [2]).

Inderdaad bleek de uitgave van Beka's kroniek, door Furmerius bezorgd, verre beneden het middelmatige. Hieromtrent schrijft Van Buchell aan zijn vriend De Wit, dat Beka en Heda „nuper admodum negligenter editi sunt" [3]), terwijl hij vele jaren later Is. Pontanus te Harderwijk erop wijst: „Furmerii exemplar quam sit corruptum, tu, clarissime domine, intelligere, qui eo usus es, potes, cum nulla in eo pagina integra sit" [4]).

Hoe nu kwam Van Buchell op de gedachte, zich te gaan toeleggen op een nieuwe uitgave van Beka en Heda? 29 Augustus 1614 schreef hij aan den Heidelbergschen

---

1) HS. 836, fol. 183.
2) Id. fol. 184.
3) Id. fol. 192.
4) HS. 1053, fol. 155v°.

bibliothecaris Janus Gruterus: „Ego temporis[1]) nubila saepe in historiae viretis serenare soleo, cum majorum nostrorum res gestas e tenebris eruere avidus sim" [2]). Denkelijk heeft Gruterus, toen hij deze mededeeling onder de oogen had gekregen, de Aubry's (uitgevers te Frankfort a. M.), die het plan hadden opgevat een serie werken van Hollandsche geschiedschrijvers uit te geven, hierop opmerkzaam gemaakt, en hebben laatstgenoemden Van Buchell daarna van hun voornemen kennis gegeven. 23 Maart 1615 berichtte Van Buchell aan Gruterus: „Ego cum de Aubriano proposito edendi Belgii historicos certior factus essem, protinus nobilissimum simul ac doctissimum virum Theodoricum de Renesse, veteri amicitia mihi junctum, conveni, quem a multis jam annis sudare in patria historia enucleanda cognoveram, et cum eo egi, ut conferre simbolam in rem tam laudabilem vellet; sed citius ex pumice aquam, quam ex illo observationum historicarum partem aliquam exprimere possem, neque id tamen vel invidia vel malevolentia, ut plurimi solent, sed ex eo quod sua aestimare nolit, neque sibi satisfacere unquam sciat. In Heda et Becano restituendo atque illustrando diu laboravit, sed quotidie se incertiorem reddi saepenumero querentem audivi. Quare et ego hos rerum nostrarum scriptores principes in manus sumpsi et editionem Furmerianam, quae unica est, cum MS. codicibus contuli, invenique admodum negligenter habitos plurimisque vitiis et mendis scatere, quos ideo proposueram aliquantulum purgatiores dare notisque brevibus explicare. Verum tempus defecit, cum plus difficultatum, contrarietatum ac differentiarum invenirem quam sperarem; neque tamen omnino ab illo proposito desisto, tantum differo, donec a te certior fiam, quousque Aubriani processerint, et an authores illi jam impressi sint, vel ab aliquo ipsis correctiores suppeditati; nam edita impressio valde est corrupta et mutila, cui aliquantam, etiamsi non plenam, me facere posse medelam non diffido" [3]).

---

1) Boven: temporis schreef V. B: pectoris.
2) HS. 836 fol. 186.
3) Id. fol. 187vo en 188.

Toen Van Buchell dit schreef, was hij met Beka en Heda bezig; maar 't werk van Furmerius te verbeteren, viel niet mee. Doch eenmaal aan den gang met dezen arbeid, gaf hij er zich geheel en al aan: „Ego in recensendo Becano ac Heda scriptoribus Batavis (qui nuper admodum negligenter editi sunt) occupor et videbimus, an aliquam [1]) lucem iis dare poterimus" [2]). In denzelfden geest als aan De Wit, berichtte hij aan Fr. Sweertius: „Nunc in Becano et Heda, optumis rerum Batavicorum scriptoribus, totus sum" [3]).

Van zijn hand zou dan een uitgave van Beka en Heda verschijnen: „De Becani et Hedae historiis Batavicis amicorum suasu mutaveram sententiam et jam hasce domi edere cum plenioribus rerum nostrarum commentariis decreveram, hisce potissimum de causis, cum quod intelligerem, Aubryos tantum ineditos scriptores Belgicos, ut sunt Gerbrandus, Snoyus, Vorperius, Dinterus et similes daturos esse, tum etiam quod presentiam meam plenior horum scriptorum editio requireret. Verum si tamen intellexero, Aubrios hos quoque historicos simul edere velle, exemplar, multis locis emendatum, adjunctis brevibus notis, proxima occasione transmittere non gravabor, quod et jam fecissem, nisi vestra ad me scriptio tardius delata fuisset, ita ut id integrum mihi propter temporis brevitatem non fuerit" [4]). Gruterus heeft, tengevolge van dezen brief, zich tot de firma Aubry gewend en wat hij van haar te weten kwam naar Utrecht geschreven. Hierop berichtte Van Buchell 7 Maart 1616 aan den Heidelbergschen bibliothecaris: „Acceptis igitur nuper tuis literis, quibus me certiorem facis de instituto Aubryanorum, Becanum Cronicon nonnihil emendare et notis historicis illustrare aggressus sum; quod per Passaeum nostrum ad vos jam mitto. Sed temporis angustia op-

---

1) HS. heeft: aliquem.

2) Brief aan J. de Witt, zonder dagteekening, maar ten antwoord op een schrijven van dezen d.d. 21 Mei 1615. (HS. 836 fol. 192.)

3) Id. fol 190vo.

4) Brief aan Gruterus, zonder dagteekening. (Id. fol. 189.)

pressus, cum serius manum ei admovissem operi, Hedanam simul adjungere historiam ut credideram non licuit. Si nihilominus intellexero, Becanum hunc vobis placere aut instituto illorum facere, proximis nundinis illam notis quoque meis planiorem factam missurum spero; sin, haec saltem quae jam mitto ad me ut redeant rogo" [1]).

Tot een werkelijke uitgave is 't evenwel niet gekomen. Het uitbarsten van den dertigjarigen oorlog heeft dit verhinderd. Zal Van Buchell zulks betreurd hebben, stellig nog meer, dat ten gevolge van dien oorlog ook is verloren gegaan wat hij met zoo'n groote zorg en nauwkeurigheid had bewerkt. Bij de inname van Heidelberg door Tilly (1622) maakte deze zich meester van de bibliotheca Palatina en ook van de boekenverzameling van Gruterus. 't Zou dus mogelijk kunnen zijn, dat onder de kostbaarste manuscripten, die op bevel van Maximiliaan, als vergoeding voor de verleende hulp, naar Rome zijn verhuisd, ook de aanteekeningen van Van Buchell op Heda en Beka hebben behoord. In een brief van 31 Augustus 1632 aan H. Eppius meldt Van Buchell het treurig lot, aan zijn werk te beurt gevallen: „Ego in patria historia versor, Hedam ac Becam recenseo et notis historicis illustro. Feci illud ante annos plures, sed Germaniae calamitas et meis illis scriptis fatalis fuit, quae ad doctissimum Gruterum, eo valde petente, Heidelbergam miseram" [2]). Maar desondanks wilde hij voleindigen wat hij begonnen was. Gaarne zou hij het boek gedrukt zien, als hij maar tijd van leven had om het te voltooien: „Si vixero, lucem videbunt; sed terminus mihi brevis conceditur" [3]).

Van Buchell heeft zijn ideaal niet bereikt: hij heeft de kronieken van Beka en Heda niet meer gedrukt gezien. Maar hij is er aan blijven werken zoolang hij eenigszins kon. Nog 4 October 1640 schreef hij aan Scriverius: „Ad Bekae Chronicon, si quae vicissim habeas, ea ad nos si miseris,

1) HS. 836, fol. 193.
2) HS. 983, fol. 69.
3) Ibid.

rem hoc tempore summo gratam te facturum crede" [1]). Van dit werk, een nieuwe betere uitgave van Beka en Heda, waaraan Van Buchell zoovele jaren gearbeid heeft, bewaart, voor zooverre de documenten na 1622 zijn bijeengebracht, de bibliotheek der Utrechtsche Universiteit in Hs. 793 de zichtbare bewijzen. Maar van de wijze, waarop hij werkte, vindt men ook tal van aanwijzingen in zijn brieven.

Aan Pontanus schrijft hij: „Ego ab aliquo jam tempore in patria versor historia. Annales et Cronica nostra, Bekam item et Hedam, cum melioribus scriptoribus, monumentis item in archivis nostris reliquis conferre coepi; multa in iis ἀδυνάτα καὶ παραδοξότερα inveni, quorum quaedam data occasione cum amicis Merula, Scriverio, Vossio et nuper Ampzingio τοῦ μακαρίτου, cui et sphalmata quaedam in Harlemo suo indicavi, mutaturo ea, si vitam summus rerum arbiter ipsi concessisset, communicavi" [2]). Hier zien wij dus Van Buchell de archieven te baat nemen, om achter de waarheid te komen. Hij kan de fabelen en vertelseltjes, die we zoo vaak bij de kroniekschrijvers aantreffen en die voortleefden in den mond des volks, niet zoo maar geloovig aannemen.

Aandacht verdient evenzeer wat hij schrijft in een brief van 26 Januari 1632, zonder opschrift, maar bestemd voor Aub. Miraeus, die zijn hulp heeft ingeroepen voor historischen arbeid: „R. V. intelligere ex hisce et prioribus meis satis superque poterit, animum meum propensum ad juvanda studia communia, quatenus ad patriae antiquitates e tenebris ignorantiae eruendas et in lucem protrahendas tendant. Mitto itaque sex septem diplomata, ex nostris originalibus desumpta, in quibus saepe non solum characterum picturas, sed et scripturae etiam vitia imitatus sum, sigilla quoque addidi, quo majorem fidem facerent; et ut mea quidem fert opinio, aliquid in iis est quod delectet simul et instruat, si nempe formas, materiem, si modum, si mutationes ad singula saecula alternantes

---

1) HS. 983 fol. 106vo.
2) HS. 1053 fol. 152.

inspicias. Atque inde optimam κρίσιν nos sumere licebit verorum fictitiorumque monumentorum" [1]). Hier zien we Van Buchell als een nauwkeurig werker. 't Zal voor Miraeus, toen hij de gemaakte afschriften der diplomata ontving, bijna geweest zijn, alsof hij de origineelen zag. Deze bescheiden zoo getrouw mogelijk weer te geven, was al sedert jaren Van Buchell's streven; want hij wilde een verzameling van diplomata uitgeven, hetgeen hij echter opgegeven en aan Miraeus overgedragen heeft: „Ego apud animum meum constitueram jam ante aliquot annos diplomatum Batavicorum dare volumen, et erat quodammodo in promptu jam materia; verum cum parum grata fore ea viderem nostris hominibus, malui a vobis id fieri, quibus etiam major facultas talia in lucem protrudendi, majorque typographorum est copia; pauci etiam hic talium sunt amatores et nostri impressores certum nisi lucrum spectant" [2]). Het eerste plan derhalve tot het uitgeven van een Nederlandsch oorkondenboek, waardoor Van Buchell een juisten blik toonde te hebben op hetgeen boven alles noodig was om de vaderlandsche historiographie vooruit te brengen.

Een ander bewijs, hoe ijverig hij bestaande bescheiden doorsnuffelde om tot de waarheid te komen, vinden we in een brief van Van Buchell aan Ad. Vorstius: „Neque hoc tantum anno 860 inundationes aut ejusmodi violentae tempestates acciderunt, verum saepius hoc malo vexatae hae provinciae; et maximi quoque diluvii meminere scripta in archivis nostris extantia circa annum 900 sub Rathbodo episcopo in haec verba: „Anno ab Incarnatione Domini DCCCC apparuit in coelo mirabile signum; stellae nam visae sunt undique tanquam ex alto in orizontis imo fluere circa poli cardinem, omnes fere inter se invicem concurrere, quod prodigium secutae tristes rerum calamitates: aeris videlicet maxima intemperies crebrique ventorum turbines, fluminumque terminos suos transgredientium terribilis quaedam quasi cataclysmi imago". Similes

1) HS. 1053 fol. 143.
2) Id. fol. 144.

et ante et post tempestates contigisse non semel memoriae proditum est, ita ut nulla necessitas aut firma ratio eam mutationem ad supradictum annum accidisse convincat" [1]. En even verder heet het: „A°. 1170 mare vehementi ventorum vi liminibus suis excussum 4 Non. Novembris terram Fresonicam ex parte submersit. Meminerunt et hujus Beka et ex eo Cronicum Magn. Belg., quibus, quamvis dubii et vacillantes, videntur accedere Heda, Snoius, Hortensius, quin et ipse Douza apertius, neque ab hoc valde alienus est Junius. Sed nec illi in sua opinione magis firmi sunt, cum ego eam sententiam certissimis testimoniis, ex nostris archivis depromptis, destruere possim, ex quibus duo adferam omni exceptione majora. Priore de urbis incendio agitur, ubi haec verba leguntur: anno 1148 conflagravit major pars civitatis Trajectensis sub Heriperto episcopo, et tum futuris periculis prospectum est, et pro aquarum undique commoditate acquirenda ordinatae sunt fossae per urbem et aquae e Rheno inductae, quae in Vechtam fluvium perpetuo decurrerent" [2].

Eindelijk vinden we nog in een schrijven aan Pontanus (27 Juni 1637) deze uitdrukking: „quod ex diplomate, in archivis Summi collegii etiamnum extante, constare potest" [3]. Juist omdat Van Buchell voor zijn uitgave van de kronieken van Beka en Heda nauwkeurig de archieven bestudeerde, hebben zijn aanteekeningen zoo groote geschiedkundige waarde.

Dat Van Buchell's handschrift nagenoeg persklaar was, zegt ons een brief aan Pontanus zonder jaartal, waarin hij nog eens een staaltje geeft van zijn zorg, die hij aan Beka en Heda wijdde: „Recensio mea Chronicorum Becani et Hedae prelum exspectat; tantum bibliopola, qui ultro eam a me expetiit, chartae difficultatem obtendit. Officinae etenim in Germaniis pleraeque vacant vel corruptae sunt, adeo ut vix sufficiant quotidiano usui, cum Gallia suas etiam Hispanis et Italis ministret, et quod insolens

---

1) Id. fol. 149vo.
2) HS. 1053 fol. 150.
3) Id. fol. 159.

Moschovia hoc anno plures suppeditavit. Addideram olim iisdem scriptoribus notas quasdam historicas, sed tumultuarie tum congestas, instante clarissimo Grutero, quarum nullum penes me apographum retinueram, nec tanti rem, sed meo, ut jam experior, incommodo aestimabam. Nunc eas utcumque ex memoria revocavi, non destinato opere; verum tantummodo ut nonnulla, quae mihi a veritate aberrare visa sunt, indicarem et ex nostris monumentis corrigerem, quibus et addidi ex opinionum verisimilitudine alia minus obvia" [1]).

Zoo werkte Van Buchell aan een goeden tekst van Beka en Heda, ijverig en nauwgezet de oude documenten raadplegend. Zijn ruime blik komt vooral uit in zijn schrijven d.d. 24 December 1630 aan Samuel Ampzing: „Quae prioribus indicavi, amice, feci et animo juvandi ac promovendi patriae historiam, quam non unius civitatis limitibus circumscriptam aut paucorum agrorum jugeribus comprehensam putavi; sed ea omnem quantacumque olim fuerit Bataviam complectendam censui..... Quare sano juditio hoc genus scriptorum (i. e. monachorum) expendendum est: mores et ritus cujusque seculi examinandi, in quorum confusione maxima scribentium pars peccare solet. Sunt qui vetera ad nostri hujus et proximi seculi mores componunt, quidquid cum iis non convenit rejiciunt tanquam rejiculum et obelo notant; imo quae nunc est multorum audacia, hereticum sapit, quidquid adversatur ipsorum commodis. Memini politicotaton virum, praeceptorem olim meum J. Lipsium Bembum non injuria carpere, quod cum Venetam ille sibi describendam sumsisset historiam, omnia tanquam in Senatu romano et florente illa republica agerentur, illuc veluti in scoena exhiberet. Ego vero contra plures posteritati ludibrium debituros opinor, quod ante aliquot secula apud majores gesta sic describant, ac si hoc nostro demum aevo gererentur. Singulae aetates suos mores, ritus, sacra imo et fata habuerunt, adeoque scripturam, characteres et stilum, in quibus

---

1) HS. 1053 fol. 155.

discernendis, qui caecutiunt veritati, eos tenebras offundere necesse est" [1]).

Van Buchell stelt zich hier op een zuiver standpunt om de geschiedenis goed te behandelen. Lang vóórdat het woord: „il faut juger les écrits d'après leur date" gesproken was, legde hij in eenigszins andere woorden dezelfde gedachte neer en bracht hij haar in praktijk.

Helaas heeft Van Buchell maar weinig geschiedkundige werken geschreven, waarin hij zijne denkbeelden kon verwezenlijken. Maar desniettemin komt hem wegens den rechten blik, dien hij bezat op het wezen der historiographie, onder onze vaderlandsche geschiedschrijvers een eereplaats toe. Misschien ging hij te veel op in allerlei kleinigheden, zoodat er niet genoeg tijd overbleef om te geraken tot een degelijk overzicht van 't groote geheel. Hij arbeidde veel en op de rechte manier; maar aangezien hij alles nauwkeurig, tot in de kleinste bijzonderheden, wilde geven, kwam hij niet gereed met wat hij onderhanden had. Dit blijkt duidelijk in zake de uitgave der kronieken van Beka en Heda. Toen hij stierf, was ze nog altoos niet geheel voltooid; dit onvoltooide werk (waarin niettemin tal van voortreffelijke en belangrijke mededeelingen van Van Buchell voorkomen) werd door Lap van Waveren uitgegeven onder den titel: J. de Beka et W. Heda, *De episcopis Ultrajectinis, recogniti et notis historicis illustrati ab A. Buchelio* ..... Ultr. 1643 [2]).

Verder verscheen van hem, meer dan anderhalve eeuw na zijn dood: *Descriptio urbis Rheno-Trajectinae, aliaque ad res praesertim Trajectinas spectantia, excerpta ex inedito MS. Arnoldi Buchellii diario* [3]); de geschiedenis dezer uitgave werd meegedeeld door Dr. P. J. Vermeulen in het

---

1) Id. fol. 134—135.

2) Vgl. over de verschillende handschriften en drukken dezer kroniek: Dodt van Flensburg, *Vriend des Vaderlands*, VIII 5 vlg., 420 vlg.; De Wind, *Bibl. der Nederl. Geschiedschrijvers* 1ste dl. 1e stuk (Middelb. 1831) blz. 115—116, noot 13; Moll, *Kerkgesch. van Nederl. vóór de Hervorming* I blz. XVIII—XX; Tiele, *Cat. Cod. manuscript. Bibl. Univ. Rh. Traject.* p. 203, n°. 793.

3) Thans herdrukt in *Bijdr. en Meded. v. h. Hist. Gen.* 1906.

Tijdschrift voor oudheden, statistiek enz. *van het bisdom, de provincie en de stad Utrecht* (Utrecht 1849) III blz. 67—73 [1]). Behalve deze *Descriptio*, vervaardigde hij nog: *Monumenta passim in templis ac monasteriis Trajectinae urbis atque agri inventa.* Het handschrift dezer *Monumenta*, op dit oogenblik in het bezit der familie van wijlen Jhr. Smissaert te 's-Gravenhage, wordt aldus ingeleid: „De origine, antiquitate ac incremento celeberrimae hujus urbis cum singulari libello quaedam (ut in ea rerum ac temporum obscuritate integrum mihi fuït) scripserim, hoc in libro tantum ea collecturus sum, quae adhuc in templis ac locis publicis partim cum temporis injuria luctantia, partim hoc nostro demum aevo posita supersunt monumenta, adjunctis etiam quibusdam mea tandem aetate sublatis; neque ea verbis modo, sed et forma sua, lineamentis ac coloribus, quantum licebit, exprimere conabor. Aegris nempe oculis tot nuper sepulcrorum aliorumque tam publicorum quam privatorum operum monumenta bellorum civilium iniquitate deperdita ac irrecuperabili calamitate extincta per totum Belgium inspexi; quae si a curiosis et antiquitatis amantibus hominibus excerpta extarent, magnum procul dubio ad historiae veritatem e tenebris eruendam operae pretium factura viderentur". Ofschoon in dit handschrift bijna uitsluitend gekleurde teekeningen voorkomen, zijn er toch ook tal van aanteekeningen bijgevoegd, die niet zelden van groote historische waarde zijn.

Verder is hij bezig geweest:

1° met het in alphabetische orde samenstellen van de *Vitae eruditorum Belgicorum* [2]). Voor zooverre we hier de korte levensbeschrijving van eenige geleerden aantreffen, bleek ons, dat er veel in voorkomt, wat elders tot nu toe onjuist wordt meegedeeld; we vinden alweer het resultaat van degelijke nasporingen en van inlichtingen, ingewonnen dikwijls bij de personen zelf, die Van Buchell in zijn lijst wilde opnemen. Zoo lezen we bijv. in een brief aan den Harderwijkschen hoogleeraar Pontanus:

---

1) Het Hs. in de Univ.-Bibl. te Utrecht; zie Tiele, t. a. p. 205 n°. 799.
2) Cf. *Cat.* Tiele, p. 216. HS. 838.

„Accessit et alia causa, nempe quod cum de scriptoribus Batavis jam haberem in manibus indiculum et tu sane quam optime de hac gente (ut tua in lucem edita satis superque testantur) meritus sis, de te ipso intelligerem, an in hac nostra Batavia natus, an educatus (de Dania nam quid inaudieram), an parentibus Batavis iisque Haerlemensibus prognatus esses, et quae ad eam rem compendio facere putares, a te docerer, quod quam mihi gratum futurum sit, facile divinabis..... Insuper a vobis intelligere aveo, quid de historia ac rebus Gelricis sperare debeamus, cum vobis eam provinciam esse datam ab Ordinibus ducatus istius intelligam. Ὁ μακαρίτης Merula illud onus olim susceperat, cujus etiam inchoata vidi, sed Parca laborioso illi vel supra opinionem viro manum injecit nec absolvere permisit. Luntius post eum quaedam tentavit, sed in colligendis et coacervandis monumentis quam scribendo vir melior. Tu vero, summe virorum, tua eruditione et insuper diligentia perficere ea posses, quae illi ne quicquam tentarunt, quod equidem summopere velim" [1]).

2° *Adversaria de vitis illustrium feminarum* [2]). Ook onder vrouwen had hij er aangetroffen, die hoog in zijn schatting stonden aangeschreven.

3° *Descriptio urbis Ultrajectinae; de veteri regimine ejus provinciae diatribe*, „quam Jo. Latius suae Belgici Confoederati Reipublicae inseruit a° 1630". Hiervan maakt Burman [3]) gewag onder de door Van Buchell nagelaten geschriften. De verhandeling, zooals ze in Hs. n° 1053 t. a. p. voorkomt, begint aldus: „Clarissime doctissimeque vir, cum pridem inter nos de republica nostra et ejus statu quaedam conferremus, memini me pollicitum, quam primum res meae ferrent, aliquid super ea re, Deo permittente, scripturum et ad vos missurum; quod ne insuper habuisse aut neglexisse videar, haec pauca chartis tradere

---

1) HS. 983, fol. 121.

2) *Cat.* Tiele, p. 216 n°. 839.

3) *Trajectum eruditum virorum doctrina illustrium* (Traject. 1750) p. 41. Vgl. De Laet, *Belgii confoederati Respublica* enz. (Leiden 1630) p. 155—176; Tiele, *Catalogus* p. 257, n° 1053 fol. 125—133v.

volui, quae compendio regimen et statum hujus nostrae urbis ac provinciae, item mutationes ab initio ad haec usque tempora continerent" [1]). In deze beschrijving vinden we uitsluitend Utrechtsche toestanden beschreven, in verband met wereldsche aangelegenheden; over godsdienstige zaken bevat zij niets: „De relligione nihil est quod addam, cum fere eandem cum reliquis Confoederatae Belgiae populis observent".

4° *De Durdrechto, ejus nomine, origine, antiquitate, fundatore et progressu, excerpta ad doctum virum Gerardum Vossium* [2]). Over deze verhandeling spreekt Van Buchell in een brief aan Van Beverwijck te Dordrecht: „De Durdrechto quod moliris, rem te dignam facis; plures tentarunt, sed tentarunt tantum: Vossius, Gouthouvius, alii. Unius modo Boxhornii extat ejus descriptio satis ampla, cum caeteris Hollandiae hodiernae urbibus. Ego quod conferam vix invenio" [3]).

5° Een verhandeling voor Adolf Vorstius: *De Rheni obstructione apud Catvicos* [4]). Van Buchell heeft, toen hij dit stuk schreef, vooral gebruik gemaakt van de kronieken van Beka en Heda.

6° Een stukje over de namen van de Oostzee voor den Utrechtschen rector Antonius Aemilius [5]). De daarbij gevoegde brief is door Tiele over 't hoofd gezien.

7° *Descriptio florum, fructuum, herbarum a Chr. Passaeo jun. in aere incisorum.*

8° *Appendix Atlanti Gerhardi Mercatoris a Jodoco Hondio* [6]). (1630 Amst.)

Wellicht is hij ook bezig geweest met een studie over Willebrord. In Hs. n° 843 (Tiele t. a. p. 217) vinden we

1) HS. 1053 fol. 125.
2) HS. 1053 fol. 120—124.
3) HS. 983 fol. 106. Zie dezen brief aangehaald boven blz. XXXII.
4) Vgl. Tiele t. a. p. 257 n° 1053, fol. 147v—157.
5) Vgl. Tiele t. a. p. 234, n° 983, fol. 77v—78v.
6) HS. 1053 fol. 145vo—147. Met potlood werd hierbij aangeteekend: „Deze Lat. vertaling van den verkleinden atlas Mercator—Hondius bij Cloppenburg verschenen in 1632. Zie mijne (d. i. P. A. Tiele's) bibliographie voor land- en volkenk. — N°. 749. Aanteek."

vermeld: „fol. 66—71. Vita S. Willibrordi archiepiscopi Trajectini, auctore Theofrido abbate Epternacensi, (excerpta) ex Ms. Cod. Epternacensi". Deze vermelding alleen bewijst niets; maar ze wordt duidelijker uit een brief, dien G. Sandelin in 1628 uit Delft aan Van Buchell schreef. Immers heet het hier: „Scripsi vitam S. Willibrordi, eamque ex fidedignis auctoribus, literis ac diplomatibus, servato ordine, quantum fieri potuit, temporum concinnatam, addita chronologia. Mea manu exarata tradidi D. Heriberto Rosweydo, ut consideraret, emendaret ac vel meo vel suo nomine, si ita videretur, ederet. Ille abbati Epternacensi communicavit, deinde ad suos Duacenses misit. Quid porro de ea actum sit, ignoro. Non credo tamen typis extare, nec enim me lateret. Si penes me esset vel certe exemplum, mitterem lubens et censuram tuam quovis ambitu sollicitarem" [1]). Zou Sandelin aldus aan Van Buchell over Willebrord hebben geschreven, indien laatstgenoemde hem niet om inlichtingen over dezen eersten bisschop van Utrecht had gevraagd?

Uit al hetgeen wij van en over Van Buchell lezen, krijgen wij den eindindruk, dat hij vooral in de geschiedenis der middeleeuwen volkomen thuis was. Van Buchell moge een goed rechtsgeleerde zijn geweest, zoodat men prijs stelde op zijn adviezen [2]), zijn ware en blijvende beteekenis ligt op historisch gebied.

Dr. L. A. VAN LANGERAAD.

---

1) HS. 983 fol. 151vo en 152.

2) Burman, *Trajectum eruditum*. p. 39.

WOORD VOORAF.

Ter inleiding een enkel woord mijnerzijds over het handschrift, dat aan deze publicatie als grondslag diende, over haar voorbereiding, over de gevolgde wijze van uitgave, over haar algemeenen inhoud en haar geschiedkundige waarde.

Het handschrift, dat ons Arend van Buchell's *Diarium* bewaart, is tegenwoordig in bezit der Universiteits-bibliotheek te Utrecht [1]). Het bestaat uit twee folio-deelen, waarvan het eerste 275, en het tweede 237 bladen telt. De pagineering is met potlood door een moderne hand bijgeschreven. In het eerste deel fol. 53 begint het eigenlijke *Diarium*, met het jaar 1560. Vooraf gaat de *Descriptio urbis Rheno-Trajectinae*, in 1817 door Mr. P. van Musschenbroek uitgegeven en thans, door de zorgen van Mr. S. Muller Fz., herdrukt in de laatste *Bijdragen en Mededeelingen* van het Historisch Genootschap (blz. 131—268).

De tekst in beide deelen wordt afgewisseld door meestal gekleurde penteekeningen van bezichtigde gebouwen en monumenten, oude stadsgezichten, familiewapens, standbeelden, gecostumeerde personen, munten, medaille's en andere antiquiteiten. Deze teekeningen passen bij den nevensgaanden tekst ter illustratie. Dikwijls zijn ook ingelascht, zonder samenhang met den context, genealogieën van adellijke geslachten [2]).

Het gansche manuscript is door Van Buchell eigen-

1) P. A. Tiele, *Catalogus codicum manuscr. Bibl. Universitatis Rheno-Trajectinae* (1887) N°. 798.

2) Zie hierover *Descriptio*, uitgave van Mr. S. Muller Fz., blz. 137.

handig op papier gebracht, doch vermoedelijk naar kladboekjes of Rapiaria, waarin hij terloops zijn haastig gemaakte aanteekeningen te boek stelde. Zulk een Rapiarium wordt nog in de Utrechtsche Universiteits-bibliotheek bewaard [1]). 't Is een zakboekje in 12°, groot 202 bladen en loopende van April 1587 tot Juni 1588. Geleidelijk zijn er tal van kantteekeningen bijgevoegd, die later al of niet in den tekst werden opgenomen. Bij vergelijking met dit éénig overgebleven exemplaar bleek, dat de definitieve redactie van het *Diarium* in hoofdzaak, behoudens kleine toevoegsels en onbeduidende weglatingen of wijzigingen, dien van het Rapiarium trouw gevolgd heeft. Alleen zijn de penteekeningen hier òngekleurd en niet dan zeer schetsmatig.

Wanneer het afschrijven en in definitieve redactie brengen van den tekst geschiedde, kan niet met volle zekerheid worden bepaald. Hoogst waarschijnlijk begon Van Buchell hiermede eerst nà zijne promotie en nà zijn huwelijk (26 Mei 1593), toen hij zich voorgoed als rustig burger te Utrecht gevestigd had. Jarenlang schijnt hij met dit in netschrift overbrengen bezig te zijn geweest. In 1609 of daarna lascht hij nog een aanteekening in over wat in 1588 gebeurd was [2]).

Wij kunnen nog verder gaan en constateeren: evenals hij de *Descriptio* samenstelde, heeft hij ook zijn *Diarium* „voortdurend herzien en omgewerkt. Nooit was hij geheel voldaan; nagenoeg niets heeft hij gebracht tot de volmaking, die hij noodig achtte voor een gedrukt boek" [3]). Vandaar de veelvuldig voorkomende toevoegsels en verbeteringen, zelfs in het netschrift. Een merkwaardig voorbeeld is de randbemerking, die hij nog in 1625 voegde bij zijn aanteekeningen op Juli 1595 [4]).

---

1) *Catalogus*-Tiele N°. 761.

2) Zie boven blz. 187 noot 1.

3) Mr. S. Muller t. a. p. blz. 134.

4) Zie boven blz. 394 noot 2. — Ook blz. 15, waar de bij Johannes Taffinus gevoegde tusschenzin: „qui adhuc anno 1600 ecclesiastes Haerlemiensis", om Van Buchell's eigenaardige manier van werken, niets afdoende bewijst voor het tijdstip der definitieve redactie.

Van den anderen kant schreef Van Buchell „niet altijd over met de noodige zorg, zooals uit sommige schrijffouten blijkt" [1]). Trouwens, nauwkeurig afschrijven was zijn sterke zijde nooit. Zelfs niet, wanneer hij inscriptie's van oude monumenten had te kopieeren. Uitnemende kenners als Mommsen en Henzen getuigden dan ook van hem: „Buchellius parum accurate lapides descripsit" [2]). Misschien ook arbeidde onze rustelooze werker s'avonds bij gebrekkig licht, of waren zijn oogen niet al te scherp. Anders zijn de talrijke „lapsus calami" bij zulk een doorkneed latinist als Van Buchell niet gansch verklaarbaar.

Over de voorbereiding dezer uitgave zijn door het Bestuur van het Historisch Genootschap in de laatste Jaarverslagen reeds enkele mededeelingen gedaan.

Oorspronkelijk had Dr. L. A. van Langeraad alléén de publicatie van het *Diarium* voor zijne rekening genomen. Maar in 1903 verklaarde het Bestuur, na „reeds gedurende 12 jaar in correspondentie" over deze zaak te zijn geweest, dat de ingezonden kopie „bij het definitieve onderzoek nog verre van persklaar bleek". Daarom kwam het Bestuur tot eene overeenkomst met Dr. van Langeraad, dat het „de verdere bewerking van het door hem vervaardigde afschrift van het *Diarium* aan een anderen bewerker zoude opdragen" [3]). De keuze van dien anderen bewerker, geneigd om deze weinig aanlokkelijke taak te aanvaarden, was niet ruim en viel derhalve op mij, die destijds nog in het Bestuur zitting had. Van den nood eene deugd makende, heb ik er mij gewillig in geschikt, vooral op vriendelijken aandrang en op het loffelijk voorbeeld van den 1en Secretaris, die zelf ook tot devies schijnt te hebben gekozen het woord van Sint Maarten, den patroon zijner geliefde bisschopsstad: „Non recuso laborem".

Wat ik verder aan deze uitgave te doen had, worde nogmaals zooveel mogelijk gezegd in den objectieven ver-

---

1) Mr. S. Muller t. a. p.

2) Aangehaald door Rodolfo Lanciani, *Iter italicum* p. 36.

3) *Bijdragen en Meded.* XXIV (1903) p. VI.

haaltrant van het Bestuur. Vooreerst heb ik het ingediende „afschrift geheel met Van Buchell's tekst vergeleken". Wijl ik mij echter „met de bij de bewerking gevolgde methode niet in allen deele vereenigen" kon, werd mij volle vrijheid gelaten „tot het aanbrengen der wenschelijk geachte wijzigingen. Die wijzigingen waren wel is waar niet ingrijpend; maar toch moest nu het geheele handschrift opnieuw doorgewerkt worden" [1]).

Voor den uit te geven tekst moest derhalve op de eerste plaats worden gedaan wat de Franschen zoo teekenachtig noemen: „en faire la toilette". Of dit een aangename bezigheid is, vooral waar het een anderman's werk betreft, blijve aan het oordeel van den welwillenden lezer overgelaten. Doch er restte nog een andere en gewichtiger taak. Van Buchell's *Diarium* volledig en onveranderd uit te geven, scheen van meet af onraadzaam. Zulk een „rudis indigestaque moles", met al hare overlading van nu tamelijk-waardelooze berichten en aanteekeningen, na drie eeuwen zoo maar rauwelings op tafel zetten der historische wetenschap, zou aan menigeen stellig een indigestie hebben bezorgd. Er moest noodzakelijk worden geschift. Zoo had ook Dr. van Langeraad het begrepen en daarom tal van overbodige passage's, die in het *Diarium* voorkomen, in zijn afschrift eenvoudig weggelaten. Doch vóór alles kwam het erop aan, de schifting van dit ellenlange materiaal naar een vasten maatstaf te regelen.

Overbodig scheen vooreerst de opname der verschillende reisbeschrijvingen over het buitenland. Niet alleen omdat deze voor onze eigen geschiedenis van weinig of geen belang zijn, maar ook omdat buitenlandsche geleerden — tot lof van het Bestuur van ons Historisch Genootschap zij hierbijgevoegd, op deszelfs kloek initiatief — met de uitgave dier gedeelten van het *Diarium* zich reeds hadden belast of althans bezig zijn. A. Vidier liet verschijnen: *Description de Paris par Arnold van Buchell* [2]); Rodolfo Lanciani het: *Iter italicum* [3]); baron de Waren-

1) *Bijdr. en Meded.* XXV (1904) p. IX.
2) Paris 1900.
3) Roma 1902.

ghien het gedeelte, dat handelt over Van Buchell's verblijf aan de Universiteit van Douai [1]); Dr. H. Keussen te Keulen nam eindelijk de uitgave op zich van het Duitsche reisjournaal, te bewerken voor den „Historischen Verein für den Niederrhein", waarbij zoowel de twee reizen door Duitschland in 1587 en 1591, ontleend aan het *Diarium*, alsook grootendeels het afzonderlijke journaal der Duitsche reis van 1599 het licht zullen zien [2]). Naar het eenmaal opgezette beginsel werd, in overleg met het Bestuur, over deze buitenlandsche reizen bepaald, dat dienaangaande alleen datgene in onze uitgave zou worden opgenomen wat op Van Buchell persoonlijk betrekking heeft: zijn itinerarium dus en hetgeen onderweg door hem persoonlijk werd beleefd of ondervonden. Grooter moeilijkheid bood het gedeelte van het *Diarium*, dat handelt over Van Buchell's studietijd te Douai (Maart 1584 tot Juni 1585). Dit gedeelte zou namelijk slechts in Fransche vertaling worden uitgegeven, nogwel in een ten onzent nauwelijks beschikbaar locaal tijdschrift, terwijl het veel behelst, wat niet alleen waarde heeft voor de plaatselijke kennis der stad Douai en hare omgeving, doch ook voor onze eigen cultuurgeschiedenis, als beschrijvende de toenmalige wijze van studeeren en leven aan een 16^e^eeuwsche Universiteit, waar menigeen onzer voorouders zijn hoogere studie's deed. Wanneer ook laatstgenoemde waardebepaling voorhanden was, scheen opname der over Douai handelende passage's wèl degelijk gewenscht.

Maar ook in het overblijvende, eigenlijke hoofdbestanddeel van het *Diarium* moest het snoeimes zooveel mogelijk naar een vast systeem gehanteerd worden. Na veel gewik en geweeg bleken de volgende regelen het meest aannemelijk:

1e. Begonnen zou worden met het jaar 1560, waar de auteur heel spoedig (in Juni) gegevens gaat putten uit het kasboek of rationarium zijns vaders.

---

1) *Un Hollandais à l'Université de Douai* (Société d'agriculture des sciences et des arts .... à Douai, 1904, p. 403—472.)

2) Vgl. *Bijdr. en Meded.* XXV (1904) p. VIII.

2e. Gepubliceerd worde alwat op Van Buchell zelf en zijn persoonlijk betrekkingen slaat, als behoorende tot zijne biografie.

3e. Eveneens alwat eenigermate belangrijk kan worden geacht voor onze vaderlandsche, gewestelijke of locale geschiedenis en door Van Buchell blijkbaar niet geput is uit gedrukte bronnen van genoegzame bekendheid.

4e. Het overige kan wegvallen.

Onder 3e is uitteraard aan redenen van convenientie een groote invloed overgelaten bij de beslissing omtrent het al of niet opnemen van dezen of genen passus. In twijfelachtige gevallen werd dan ook doorgaans aan een niet te engen maatstaf de voorkeur gegeven. Ook liet de daar aangeduide restrictie, wat Van Buchell's geraadpleegde bronnen betreft, vanzelf eenige zeer redelijke uitzonderingen toe. Zoo voor de reeds gedrukte „Kronijk van Utrecht, 1576—1591", waarvan het *Diarium* in 1578 gebruik begint te maken; welke methode van schifting daarbij het meest verkieselijk scheen, is ter plaatse gezegd [1]. Zoo ook voor de *Descriptio*, wier eerste uitgave door Van Musschenbroek zeldzaam geworden is en de toevallig daar verstrooid geraakte, eigenlijk misplaatste historische aanteekeningen niet gemakkelijk laat terugvinden, terwijl de nieuwe uitgave door Mr. Muller ze logisch uitschuiven zou. Wat van zuiver-historischen aard was en belangrijk genoeg scheen, werd derhalve, ofschoon reeds door Van Musschenbroek gedrukt, nogmaals in het *Diarium* opgenomen, met verwijzing steeds naar de gelijkluidende of overeenstemmende plaatsen in de oude uitgave der *Descriptio*; daarentegen zijn talrijke bijzonderheden van plaatsbeschrijvenden aard, de stad Utrecht betreffende, die in den tekst van het *Diarium* verscholen staan en door Van Musschenbroek niet werden opgemerkt, nu aan Mr. Muller's publicatie overgelaten [2].

In het *Diarium* komen veel berichten over zaken van staat en oorlog voor, die ook door onze groote geschied-

---

1) Boven blz. 50 noot 2.

2) Vgl. *Bijdr. en Meded.* XXV (1904) p. IX.

schrijvers, zooals Bor en Wagenaar, min of meer uitvoerig zijn geboekt. Naar hunne werken wordt dan ter plaatse geregeld verwezen. Ook kunnen Van Buchell's mededeelingen vaak worden toegelicht door hetgeen gelijktijdige chroniqueurs over dezelfde gebeurtenissen hebben opgeteekend; bijv. de *Annales* van Franciscus Dusseldorpius, het *Diarium* van Everard van Bronkhorst, de „Utrechtsche kroniek over 1566—1576", het *Journaal* van Anthonis Duyck enz. Hunne berichten, vooral wanneer ze van hetgeen door het *Diarium* over dezelfde zaak wordt verteld eenigermate afwijken, zijn doorgaans geraadpleegd en aan den voet der bladzijde geciteerd. Soms echter was gebrek aan de noodige literatuur, die te Rome beschikbaar stond, oorzaak, dat de noten niet overal met die gelijkmatigheid en volledigheid zijn bewerkt als mijzelf wenschelijk voorkwam. Aan de noten, van Dr. v. Langeraad afkomstig, zijn telkens zijne initialen toegevoegd.

Hem bleef ook, naardien hij zich reeds jarenlang met dit onderwerp speciaal had bezig gehouden, volgens zijn eigen wensch en met goedkeuring van het Bestuur, de samenstelling der biografie van Arend van Buchell voorbehouden. Het spreekt vanzelf, dat deze naar inhoud en vorm geheel en uitsluitend voor rekening blijft van mijn geachten medewerker.

De breede uitvoerigheid van Dr. van Langenraad's levensbeschrijving noopt mij tot kortheid, nu ik ten slotte nog iets zeggen moet over den inhoud en de geschiedkundige waarde van het *Diarium*, moge althans mijne beknoptheid dienaangaande verklaren en verontschuldigen.

Het *Diarium* is half autobiografie, half gedenkschrift. In enkel naar tijdsorde saamgeregen, losse aanteekeningen verhaalt het zoowel de levensgeschiedenis van Arend van Buchell persoonlijk als bijzonderheden over zijn dikwijls afwisselende naaste omgeving; maar tevens volgt het met belangstelling de groote gebeurtenissen van het openbaar leven in wijderen kring, „zooals ze zich voordeden aan het oog van een studiegragen bewoner van Utrecht" [1]). Het

---

1) Mr. S. Muller Fz., *Bijdr. en Meded.* XXVI (1905) blz. 131.

begint in 1560, loopt dan onafgebroken voort, en eindigt plotseling, zonder dat eenige reden blijkt waarom, in April 1599. De lotgevallen der Utrechtsche burgerij, in wier midden Van Buchell geboren en getogen was, waartoe zijn familie behoorde en waarvan hijzelf sinds 1593, toen hij zich in de grijze bisschopsstad metterwoon vestigde, een gezien lid bleef, krijgen natuurlijk het leeuwenaandeel van de aanteekeningen en beschouwingen des schrijfgragen auteurs. „Quicquid memoria dignum hactenus vel viderim vel audiverim, brevi hoc commentariolo complectar" [1]), zoo verklaart hij in de Voorrede van zijn, door hem aldus betitelden: „*Commentarius rerum quotidianarum*". Het *Diarium*, in ongekunstelden vorm neergeschreven, werd een caleidoscoop, dat een onmiddellijken kijk veroorlooft op Van Buchell's particulier leven, zijn geestelijke ontwikkeling van de prille jeugd af, zijn reizen en studeeren, zijn omgang met allerlei geleerden in het vaderland en daarbuiten, zijn huiselijk verkeer met bloedverwanten en vrienden, zijn innerlijke gemoedsstemmingen en zielestrijd, waarbij moreele afdwalingen en intieme ontboezemingen zelfs niet uitgesloten zijn. Ook zonder de talrijke bijzonderheden, door Dr. van Langeraad in den breede verhaald over Van Buchell's leven, zou diens persoonlijkheid, alleen reeds na aandachtige lezing van het *Diarium*, ons geen vreemde zijn gebleven. Wij kunnen hem nagaan, dikwijls zelfs in de fijnste roerselen zijner eerlijke, maar zwakke ziel, die behoefte had, nu eens aan bonte afleiding, dan weder aan rusteloozen arbeid, om met zichzelf vrede te vinden.

Bovendien vertelt de nauwkeurig opmerkende Van Buchell tal van merkwaardigheden over het openbaar leven om zich heen, niet slechts in de stad zijner inwoning Utrecht, waar hij ooggetuige, niet zelden actief deelgenoot was van het gebeurde, maar ook in de nog om het bestaan worstelende Republiek, wier ontwikkelingsgang hij als vurig patriot met levendige belangstelling gadesloeg en als minutieus geschiedschrijver dikwijls tot in kleine

---

1) Zie boven p. 6.

bijzonderheden met zorg te boek stelde. Verschillende, reeds bekende feiten en populaire figuren onzer landsgeschiedenis worden alleraardigst door hem geïllustreerd. Fruin, die gaarne en gretig dit handschrift raadpleegde, heeft dan ook meermalen, op zijn meesterlijke wijze, van het *Diarium* partij getrokken. Men herinnere zich slechts het keurig en kleurig tafereeltje, dat hij in een zijner *Gids*-artikels wist te geven over de ontmoeting tusschen Marnix en Brederode, naar aanleiding van hetgeen Van Buchell daarover terloops vertelt [1]). Nog vier andere malen heeft Fruin dankbaar van het *Diarium* gebruik gemaakt [2]).

Verder dient te worden gewezen op de interessante plaatsbeschrijvingen, die Van Buchell in het *Diarium* over menige stad en streek van ons land achterliet, met allerlei thans verloren détails, die natuurlijk de waarde ervan niet weinig verhoogen. Alsook op den schat van gegevens, waarmee de genealogie veler oud-Hollandsche familie's door het *Diarium* wordt verrijkt.

Maar het meest belangrijk schijnt mij deze bron voor de vaderlandsche cultuur- en zedengeschiedenis. Zij brengt ons in onmiddellijke aanraking met het dagelijksche leven in huis en op reis, dat ook tijdens de verschrikkingen van den 80-jarigen oorlog bij onze rustige en nijvere burgerij zijn gewonen gang behield. Dit alledaagsche leven wordt op ongekunstelde manier, in allerlei variatie's afgebeeld, ik zou haast zeggen op heeterdaad betrapt. We krijgen aldus een uitgebreide serie „kiekjes" naar het leven, à l'instantanée. Naderhand zal evenzoo het geïllustreerde dagboek van een ontwikkeld toerist, niet minder kunst- en letterlievend dan Van Buchell te zijnen tijde was, voor de kennis van onze beschaving noodzakelijk een onwaardeerbare bron worden. Ik koester nog altoos de stille hoop, dat weldra een bevoegde hand — zij het ook niet de meesterhand van Fruin, maar toch veelszins haar nabijkomende — aan de waarde van het *Diarium*, als kenbron onzer Nederlandsche cultuurgeschiedenis in de 16e en 17e eeuw, volle recht zal doen wedervaren.

---

1) Zie boven blz. 242. — *Verspreide geschriften* IX. 83 v.v.
2) Vgl. Register op de *Verspreide geschriften* blz. 45.

Mijne bescheiden taak als inleider is hiermee ten einde. Maar ik mag niet besluiten, zonder mij eerst te hebben gekweten van een aangenamen plicht van dankbaarheid. Jegens mejuffrouw Lucie Miedema te Utrecht, die behulpzaam was bij het vergelijken en vaststellen van den uit te geven tekst. Jegens Dr. J. Hoogveld te IJsselstein, die mij den grooten vriendschapsdienst bewees, welwillend de vervaardiging der Registers op zich te nemen, en deze onder mijn toezicht ook met bekwamen spoed voltooide. Jegens prof. Dr. J. W. Muller, die zich bijzonder veel moeite gaf voor het persklaar-maken der levensbeschrijving. Maar vooral jegens Mr. S. Muller Fz., die mij aanspoorde en overhaalde om de laatste hand aan deze publicatie te leggen en bij dit omslachtige, dikwijls verdrietige werk mij voortdurend met raad en daad terzijde stond. Aan zijn onvermoeide belangstelling, zich ruimschoots betuigend in zaakkundige vingerwijzingen en geleerde opmerkingen, zal het voor een niet gering deel eerlijk zijn toe te schrijven, indien mag gezegd worden, dat deze reeds zoolang dralende uitgave van het *Diarium* dan toch eindelijk en werkelijk rechtmatige verwachtingen bevredigt.

Rome,
21 Maart 1906.

Dr. G. BROM.

[fol. 2.]

COMMENTARIUS RERUM QUOTIDIANARUM,

IN QUO PRAETER ITINERA DIVERSARUM REGIONUM, URBIUM OPPIDORUMQUE SITUS, ANTIQUITATES, PRINCIPES, INSTITUTA, MORES,

MULTA EORUM, QUAE TAM INTER PUBLICOS QUAM PRIVATOS CONTINGERE SOLENT, OCCURRUNT EXEMPLA,

LECTORIBUS PRO CUJUSQUE INGENIO VEL UTILIA VEL SALTEM NON INJUCUNDA FUTURA.

[fol. 1].

AD LECTOREM CURIOSUM.

Esse aliquid nostras nugas fortasse putabis
Lector, at eductum pone supercilium
Mixta vides levibus non maxima seria nugis
Et fateor vobis displicet illud opus.
Me juvat hoc, laetoque lubens haec colligo vultu
Atque hic quo fiam doctior invenio.

[fol. 3.]

PRAEFATIO.

Quum vita haec nostra sit peregrinatio coacta potius quam voluntaria, in hoc terrarum orbe et procul a patria, quae est caelestis splendor, anima in hoc corporis carcere vagetur, non abs re mundum hunc, quem pedibus calcamus et oculis coram cernimus, iter vocamus.

Moris autem fuisse etiam apud majores nostros, maxume memorabilia et relatu digna in peregrinationibus notata suis concivibus commemorare et nonnunquam posteris scripta relinquere, constat; quod et tam apud Latinos quam Graecos diligentissimi illi cosmographi, qui nobis totum terrarum orbem tanquam ob oculos ponunt, fecere. Quis nempe plura vidit Strabone, quae omnia xvii libris conscripta Graece in manibus doctorum versantur? Ptolemaeus astrorum cautissimus scrutator, qui plura huic scientiae addidit quam invenerit, ea scripsit, ea cognovit quae omnium terrarum incolae vix simul potuissent. Apud Latinos plures habemus, si numerum, si rem et veritatem spectemus, pauciores. Mela in parvo non parvam gloriam et paucis totam terrarum machinam, tot regiones, tot oppida complexus est. Plinius nimia diligentia et superstitiosa curiositate caeteros omnes, qui de hac materia scripserunt, facile superavit, quare multa fabulosa veris immiscens, parce credendus videtur. Solinus ex Plinio aliisque sua parum aequo delectu descripsit. Nec principes id omisere studium; quin multi peregrinationum actionumque suarum monumenta reliquere. Nam

Sulla, Caesar, Octavianus et Antoninus diligenti admodum cura, nullo fuco et majori veritate conscripsere res a se bello paceque gestas, populorum mores, regionumque situs et naturas. Hos neoterici, qui hac nostra et patrum avorumque nostrorum memoria, scientia et rerum peritia clari fuerunt, imitati sunt; ita ut vix angulus ullus toto in orbe lateat, quo non mortalium pervenerit sagacitas. Quin quidam hoc nostro orbe non contenti, quum plures mundos ex veterum fabulosis historiis esse didicissent, longis et periculosis itineribus ipsum fatigarunt Oceanum; nec frustra fuere, inventa nobili terrarum parte, quae nullis ante cognita ad pedes nostros sive inferos [fol. 3v.] usque latuerat. Hac laude maxume celebres fuere Lusitani, quos insecuti Hispani illi, qui principem ejus regionis partem Castiliam inhabitant.

Ego vero non tam externis peregrinationibus quam hac communi omnium adductus, quicquid memoria dignum hactenus vel viderim vel audiverim, brevi hoc commentariolo complectar; et veluti pauperculae mulieres post congregatam messem spicas relictas, ego leviora plaeraque et a doctoribus fortassean omissa verius quam ornatius colligam. Vale lector et te peregrinum hic, non civem [1]) existima.

Trajecti Batavorum anno Christiano MD XXC IIIX [2]) A. D. XIII Kal. Decemb.

---

1) Hs.: hospitem, veranderd in: civem.
2) = 1587.

DIARIUM

AB ANNO CRISTIANO 1560.

[fol. 53.] Consules hoc anno fuere Cornelius Vermatius, Eustachius Brakelius. Praetor Godefridus a Rhee [1]), eques Auratus.

Februarius.

[fol. 53.] Hujus mensis 26 defuncto domino Alberto ab Egmonda de Merestein, praefectus (*sic*) ordinis Teutonicorum equitum, quem *lantcommendatorem* vulgo vocant, successit ei coadjutor et cognatus Franciscus a Loo, commendator in Dieren.

Martius.

[fol. 53v.] 4 obiit Walterus Bilartius [2]), eique successit coadjutor sive curator propter adversam valetudinem datus anno Christiano 1554 Wilhelmus ab Heteren.

Junius.

[fol. 54.] Nactus rationarium parentis, ante 30 annos conscriptum. Non potui mirari satis auream illorum temporum felicitatem omniumque rerum emptarum vile pretium prae hujus temporis. Exempli causa pauca hic adscribam. Emerat nempe thoracem ex holoserico 10 florenis 12 stuveris; tunicam manicatam ex panno murino, multo holoserico fimbriatam et duplicatam 12 fl.;

---

1) Goert van Reede, heer van Amerongen.
2) Wouter van Byler, de balyer der Johanniter-kommanderij van St. Cathryne te Utrecht.

(1560—1562.)

thoracem gossypinam 25 st.; togam nigram 5 fl. 2 st.; camisiam 15 st.; gladium 17 st.; lectos diversos pro 3 fl., pro 5 fl. 8 st., pro 7 fl. 6 st., pro 8 fl. 3 st.; pulvinaria 23 st. et 28 st.; stragulum 21 st. et 28 st. et 2 fl. 6 st., item 5 fl.; duo sindones sive lecticaria 21 st. et 26 st.; mappam majorem 17 st., 4 ob., minorem 10 st.; 12 mantelia 28 st.; quatuor etiam lini tela, 1 ulna empta fuerat 2 st. 13 ob., 2 3 st. 13 ob., 3 4 st. 10 ob., 4 dicrossi et tenuis 8 st. 4 ob.

[fol. 56.] ANNUS 1561.

Consules Johan Taets van Amerongen, Gerard Poth.

Februarius.

5 hujus mensis obiit Albertus Bollius, canonicus Marianus, ac in sui collegii templo sepelitur.

Aprilis.

Aestas valde pluviosa, adeo ut pascua pleraque imbribus inundarent.

[fol. 57v.] Augustus.

3 nata hoc die Jana Buchellia, soror mea germana natu major.
15 obiit post brevem infirmitatem Wilhelmus ab Heteren balivius Johannitarum, sed exequiae primum sunt celebratae circa Decembrem, postquam Henricus Berck placetum (ut vocant barbarice consensum) in Curia [1]) obtinuisset.

ANNUS 1562.

[fol. 59.] In fine hujus anni ad annum sequentem in senatu fuere, ut ex litteris de 14 Octobri 1563

1) Het Hof van Utrecht.

colligo: Godefridus de Rhede eques, dominus de Saetfelt et Amerongen praetor, Jo. Tatius Amerongius, Gerard Poth consules, Jo. Boll, Anthonius Foeyt, Cornel. van der Maeth, Jo. Renessius de Cuylemburg, Eustachius Brakel, Augustinus Sompeken, Arnol. Theod. Leyden, Ricardus Verhorstius, magister Jo. Philippus a Mathe, Arn. Honthorst, Nicol. Ostremius, Sanderus de Bommel [1]).

Julius.

[fol. 60v.] Hoc anno 10 Kalend. Maji concepit archiepiscopus statuta synodalia [2]) in Wyck Durostati, in quibus multa secundum concilium Tridentinum reformat [3]).

Hoc mense dedicationis celebrantur feriae Trajecti, ipso Magdalenae festo, vocaturque is (*sic*) solemnitas *carmisse* vulgari vocabulo, a graeco fortean καρμοσυνη. Tum turrim Martinianum ascendendi omnibus licentia.

[fol. 61.] October.

Anno 1557. Ad subsidium belli contra Gallos imminentis Maxaemilianus a Burgundia, dominus de Beveris et marchio Veriensis, praefectus Hollandiae, Zelandiae et provintiae Trajectensis, ingentem pecuniae summam nomine mutui tam ab ecclesiasticis quam secularibus Trajecti corrasit. Habeo et diarium manuscriptum Germanica lingua, totius hujus inceptum et progressum ad finem usque continens; aliud item diarium, obsidionem S. Quin-

---

1) *I. m.*: 20 Januarii 1562 publicati.
2) *I. m.*: Est apud me in scriptis.
3) *Batavia Sacra*, II, p. 36 seq. geeft de statuten der provinciale synode, door aartsbisschop Schenck van Tautenburg uitgevaardigd a° 1565; doch hier is sprake van een diocesane synode, die eveneens onder 1562 vermeld wordt *Bat. Sacra* l.l. p. 15. In een latere diocesane synode, die geopend werd 18 Mei 1568, drong Schenck nogmaals aan op de naleving der Trentsche besluiten; zie „Utrechtsche Kroniek over 1566—1576" in *Utrechtsche Volksalmanak* voor 1850 blz. 71 v.v. en *Bijdr. en Meded Hist. Gen.* Deel XXV, blz. 73—78.

tini exprimens; quibus D. Merula [1]) in historia sua Belgica se plurimum adjutum meo favore fassus est.

27. Hoc die Martis, festo Simonis et Judae, matutino tempore circa horam quartam ante quintam, nata soror mea natu posterior Maria Buchellia, cujus patrinus vel susceptor Theodericus Langius, susceptrices Aleida van Dorschen uxor Gerardi Richardi et Bertha Martia Abcoudia uxor Antonii Buserii. Mos in orbe Christiano, post baptismum lauto convivio excipere susceptores, quod sit satis Lucina favente editus partus.

ANNUS 1563.

[fol. 62.] In fine hujus anni circa Remigii festum Senatus more solito est divulgatus. Diodoricus Zulensis de Zevender eques pretor, Antonius Foetius et Joannes Bollius consules, duodecemviri vero litibus dirimendis Joannes Tatius Amerongius, Gerardus Poth, Cornelius van der Maeth, Johannes Renessius de Culemborch, Arnoldus Theodoricus de Leyden, Johannes Botter Snellenbergius, Hermannus Vechtius, Johannes Haeftenus, Paulus Blochovius, Gerardus Willemus Woudenbergius, Theodorus de Leuwe, Johannes Groesbeeck.

[fol. 62v.] Ita nempe cum hominibus comparatum esse videmus, ut semper praesentia fastidiant. Recte Theucidides: *Semper subditi praesenti gravantur imperio;* opinione, non veritate. Vera quoque et non tam marmori quam auri inscribenda sententia haec: *Omnis aetas de suo tempore conquesta*, quae docet humanorum sensuum inquie-

---

1) De bekende Leidsche hoogleeraar en historiograaf Paullus Merula, † 20 Juli 1607. — Zie over zijne „Historia Belgica", die nooit in het licht verscheen en waarvan het handschrift verloren is gegaan, S. P. Haak ***Paullus Merula*** 1558—1607 (Zutphen 1901) blz. 60—87. Over het aandeel, dat onze Van Buchell bij de samenstelling van dit belangrijk werk had, schreef hem Merula d.d. 5 Juli 1600 o.a.: „Paucorum certe, quod doleo, talem tantamque suas symbolas congeriendi sentio liberalitatem, qualem et quantam in te experior" (t. a. p. blz 65.)

tudinem et iniquum mortalium de praesentibus juditium. Florebat beatis insulis adnumeranda Belgia; ad luxuriem usque et nauseam omnia abundabant; longa pace torpebant ingenia; pharmaco erat opus acriore. Temperat illud jam Summus medicus lentaque procedit via. Haec mea de prima harum turbarum origine opinio [1]); nec tamen eo infitias, pontificiorum tyrannidem etiam dedisse causam, sed et hoc Deo viam ad paenas praeparante actum credibile est. . . . .

[fol. 62v.] 3 Octobris elephas in Brabantia visa, quod hic versiculus numeralis annum indicans exprimit:

BrabantInI VIDerVnt eLephanteM.

ANNUS 1564.

[fol. 65.] Hoc tempore maxumum frigus in Belgia, adeo ut Scaldis latissimus fluvius prope Antwerpiam terrae instar firmus congelatus ac pedibus equisque aliquandiu pervius exstiterit. Id indicat versus:

Per gLaCIes sCaLdIs pLebs adMIrata CVCVrrIt.

Hoc tempore obiit Otho ab Honzeler canonicus Marianus ac ibidem templo sepelitur.

Ibidem eodem fere tempore sepelitur Gerardus Morr ab Amersfoort canonicus Marianus, qui vixit annos 60 dies 10.

De Scaldi congelatione hic alius versiculus factus fuit:

ConCVrrVnt Modo sCaLda geLV ad nataLIa XPI.

November.

[fol. 67v.] Circa hoc tempus senatus Trajectensis promulgatus. Consules . . . . . [2]) Priores duo fuere consules;

---

1) Deze meening van een scherp waarnemenden tijdgenoot als Van Buchell staat lijnrecht tegenover de opvatting van Dr. H. Brugmans, wanneer hij in zijn inaugureele rede: *Het belang der economische geschiedenis* (Leiden 1904) blz. 20 v.v., het *onwaar* noemt: „dat de opstand een einde heeft gemaakt aan de uitnemende welvaart van land en volk.” — Vgl. Van Buchell’s huishoudelijke opmerkingen boven blz. 7.

2) Hs. laat de namen open.

(1564—1565.)

12viri litibus judicandis fuere: Gerardus Poth, Joannes Bollius, Johannes Tatius Amerongius, Cornelius van der Maeth, Henricus Vochdius Riveldius, Eustachius Brakelius, Arnoldus Theodoricus Leidensis, Johannes Botterus Snellenbergius, Hermannus Vechtius, Sanderus Bommelius, Gerardus Wilhelmus Woudenbergius, Theodorus Levius, Johannes Groesbekius, Gerardus Goyerus Veremius.

ANNUS 1565.

[fol. 68.] Praetor Theodoricus Zulenus. Consules Gerardus Poth et Johannes Bollius.

[fol. 68.] Januarius.

Intentissimum hoc tempore frigus omnia flumina et lacus etiam vastissimos congelavit, adeo ut teste Becano [1]) nulla hominum memoria majus fuisse credatur. Scaldis nempe sic astricta fuit, ut multa hominum millia crusta ferre, thoreas ducere et tentoriis non Baccho modo, sed et Veneri etiam indulgere, quo res posteris mirabilior videretur, spectare posses [2]).

[fol. 68v.] Martius.

18. Hoc die, circa primam horam, in urbe Trajectina lucem primam vidi. Stirps paterna Buchelliana in Ubiis jam olim clara, quam avus Edmundus Buchellius, vicarius Florentii Egmondani Burani comitis, ducta in uxorem Juditha ex nobili Zuleiorum familia, cui ab arce gentilitia Blasenburgi agnomen, ad Batavos transtulit. Materna vero ex libera Frisiorum gente. Nomen mihi parentis inditum, cum sacro fonte abluerer, Arnoldus, quod licet latino

---

1) *I. m.*: VIII Orig. Antverp. — Bedoeld is: *Origines Antverpianae* (Antv. 1569) door Joannes Goropius Becanus.

2) *I. m.*: idem contigit prope Viennam in Lecca flumine circa festum D. Mathiae, St. Mathijs. (Nl. te Vianen.).

more corruptum, purum tamen putum Teutonicum, aquilae eremiam vel silvam denotans, vel aquilum tenentem potius; quae mihi placet expositio; et sic dictos Germanico vocabulo olim Romanos signiferos, aquilas Romani imperii insignia ferentes, putarem.

Tunc, si me facili vidissent lumine Musae,
 Nec foret ingenio Pallas iniqua meo,
Natales venerare focos, queis luminis auras
 Hausi, ceu vitae limina debueram [1]);
Et postes violis coronare et floribus aras,
 Thuraque belligero mascula ferre Deo.
Sed mea fata vetant, et vano lubrica vultu
 Fortuna, heu, votis semper avara meis.
Quod potero, genioque loci genioque diei
 Supplex demisso lumine vota feram,
Urbs, quae grata Deo, quae fons pietatis avitae,
 Te nunquam summi numinis ira premat,
Crescat in immensum vera tua gloria laude,
 Dum Rhenum Batavus spectet et Oceanum,
Te quoque, Mars, puerum qui me de matre rubentem
 Vidisti, placido carmine deveneror.
Armatum abde caput, flammantes deprecor iras,
 Urbem hanc et cives ne mala bella premant.
Fallor, et attonitas Martis vox verberat aures:
 Caedes, bella, fugas ferrea fata parant.

[fol. 69.] Junius.

Usque ad hunc diem fui apud primam nutricem Aleidam, Wolteri sutoris uxorem; secunda mihi nutrix Adriana, uxor Cornelii caementarii.

Hoc tempore annonae summa in Belgio caritas, adeo ut plurimi fame perirent. Tum etiam plurimum ab Ordinibus Belgiae, nobilibus etiam et proceribus, apud regem, sed frustra, laboratum de impediendis novis episcopis.

---

1) *I. m.*: fas fuerit.

ANNUS 1566.

[fol. 71v.] Januarius.

[fol. 71v.] Hoc tempore obiit Johannes de Coninck canonicus Petreianus, cui hoc positum epitaphium Latinis literis in pariete templi: „Post exactos cum laude in canonicatu et praebenda hujus phani 52 annos, vitae 70, obiit dominus Johannes de Coninc, quinque ecclesiarum Trajectensium senioris; ante praesens altare suas relliquias deposuit anno 1566 1a Februarii; quem piis precibus juvato viator".

Senatus provintialis canonicorum collegia vi quodammodo et minis ad approbandum Concilium Tridendinum inducere, ut ex actis patet, conatus fuit [1]).

28 Martii obiit Mr. Jacobus de Leuwen, canonicus Marianus senior, in templo Mariano sepultus.

Circa finem hujus mensis ad tertiam translatus nutricem et ultimam Nellam, Johannis Arnoldi sartoris conjugem, apud quam ad tertium aetatis annum habitavi, cum summo me prosequeretur affectu.

Hoc anno 1566 posuit episcopus Trajectensis Fredericus Scenck a Tautenburch vitrum in templo Jacobaeo, ubi ejus effigies episcopalis adhuc cernitur, cum hoc symbulo ejus: „in memoria aeterna erit justus" [2]), et insigniis ejus.

[fol. 72.] Junius.

Nummus tum temporis editus aureus, in cujus uno latere haec legebantur: *Numus Vianensis*, in altero vero simbolum domus Burgundicae, hac inscriptione: *Flamma ferroque.*

---

1) Vgl. over de afkondiging en tenuitvoerlegging der Trentsche besluiten en over het naar aanleiding hiervan gevolgde verzet der Utrechtsche kapittelen *Batavia Sacra* (Bruxellis 1714) II. p. 16 seq.; alsmede Dodt van Flensburg *Archief V*, 332 v.v.; *Ned. archief voor Kerkel. gesch.* V. (Leiden 1845) blz. 364—371; *Studiën en Bijdr. op het gebied der hist. theologie* IV. 318 v.v.

2) Ps. CXI : 7.

(1566.)

Antverpiae concionatores reformatae relligionis initio turbarum fuere Taffinus Joannes [1]), qui adhuc A° 1600 ecclesiastes Haerlemiensis, et Hermannus Modettus, quorum tamen prior multo modestior, item Georgius Silvanus.

8 Julii in agro Amsterodamensi Synodus reformatorum habita, [2]) et 14 ejusdem prima concio publice habita fuit in suburbio Hornano, et quamvis senatus conaretur impedire, tum non valuit.

[fol. 72v.] Augustus.

25. Trajecti, in patria mea, imagines e quatuor paroeciarum templis ejiciuntur et confringuntur, quemadmodum et e Franciscanorum ac Dominicanorum; postridie in Jacobaeo, ruderibus exportatis, concionantur reformati [3]).

[fol. 73.] Juditium de tribus magni hoc tempore nominis proceribus Belgicis tale audivi: Bossuii natura bellicosa, prudens; Barlamontii cauta, sed adversis meticulosa et inconstans; Aurantii tam adversis quam prosperis eadem simulatrix [4]).

---

1) Jean Taffin was sinds 3 Mei 1590 predikant bij de Waalsche gemeente te Amsterdam en overleed in Augustus 1602.

2) Een eigenlijke synode werd in dit jaar te Amsterdam niet gehouden; hier is sprake van de samenkomst, den 8sten Juli 1566 gehouden door zes van de voornaamste burgers uit Amsterdam met Jan Arentssoon buiten de St. Anthonispoort, tusschen de Stad en Houtewaal, aan den Y-kant, omtrent de Kadijk in 't riet, waar besloten werd: „dat men de openbaere preeke ook in Hollandt beginnen sou". Brandt *Historie der Reformatie.* 1ste dl. 2de druk. (Amsterdam 1677) blz. 317. (*v. L.*)

3) Vgl. over den beeldenstorm te Utrecht a° 1566 Brandt t. a. p. blz. 362—364; Bor, *Nederl. Hist.* Dl. I. (Amsterdam. 1679). fol. 90 en 91; *Kronijk Hist. Gen.* XIV. blz. 235 v.v. en XV. 134 v.v.; Van der Monde *Tijdschrift* VIII. 124 v.v.; *Ned. archief voor kerkel. gesch.* V blz. 393 v.v.; „Utrechtsche Kroniek" in *Bijdr. en Meded. Hist. Gen.* XXV. 29 v.v.

4) Zou deze merkwaardige uiting van den volksmond wellicht kunnen bijdragen tot verklaring van den bijnaam: „De Zwijger", meer nog dan de toevallige aanleiding, die Fruin ervoor meende gevonden te hebben? Zie *Verspreide Geschriften* VIII. 404 v.v.

(1566—1567.)

[fol. 74v.] Scabini hoc tempore in annum sequentem: Hendr. Valckenaer, Jo. Taets Amerongius, Gerrit Poth, Corn. Vermaeth, Hendr. Voicht de Rinevelt, Jo. Botter Snellenberch, Jo. Reness Moermont, Gerard. Goyerts van der Eem, Gerard Schroystein, Eelgis van Winsem, Jo. Abcoudius de Meerthen, Bartholomeus de Rijck.

ANNUS 1567.

[fol. 75.] Januarius.

Praetor: Theodoricus Zulenus dominus de Zevender eques.
Hermannus van der Vecht et Joannes Bollius consules.

[fol. 75v.] Martius.

Mortuus est hoc tempore Adrianus Zael, vicarius perpetuus ecclesiae Marianae, in eaque ejus sepulcrum spectatur.
[fol. 75v.] Avus meus Emondus Buchellius ex uxore Juditha de Zulen de Cuijlemborch vel Blasemborch procreavit 6 filios: Joannem, Arnoldum, Augustinum, Fredericum, Hubertum, Florentium; filias vero 8: Swederam, Corneliam, Annam, Gertrudim, Luciam, Suederam alteram, Agnetem, Annam alteram.
Post conciliabulum Tridentinum, cum Trajectenses se ad illud cogerentur reformare, variae ibidem sunt habitae congregationes, quarum apud me acta.

Aprilis.

Postridie Paschae floridae (ut vocant), die Lunae, burchgravius Trajectinus, dominus Viennensis [1]), ex singulis aedibus prope Forum piscarium diobulum recipit. Habet sistendi jus ibidem et asyli [2]).

---

1) De heer van Brederode en Vianen, burggraaf van Utrecht.
2) Over het gerecht der burggraven van Utrecht op de Vischmarkt

(1567—1568.)

[fol. 78v.] Circa hoc tempus cum Jacobus Wesenbechius syndicus Antwerpiensis, propterea quod relligionem evangelicam profiteretur, veritus ne et ipse caperetur discesset (*sic*), trina citatione ab Albani procuratore admonitus, bonis publicatis exulare a patria pronuntiatus fuit, contra quem processum ut iniquum et nullius momenti, libellum defensorium [1]) edidit ipse Wesenbechius, qui apud me est, impressus in Januario 1569. Credo hunc in exilio mortuum apud ducem Wirtembergensem.

[fol. 79.] Julius. Habeo apud me excerptum ex consiliabulo (*sic*) Tridentino sumptum a choriepiscopo Petro de Vos et 17 Julii subsignatum; quod in diocaesi Trajectina publicandum miserat, in quo clandestina quoque matrimonia prohibentur [2]).

ANNUS 1568.

[fol. 79v.] Augustus.

Circa hoc tempus memini, publice circumlatam mulierem, ut lucello aliquo dato spectaretur, viri instar barbatam, qualem se Lutetiae vidisse tradit Volfius.

10, qui Laurentio sacer, cum nutritio meo via Albana [3]),

---

zie A. Matthaeus *De jure gladii* p. 388 seq.; De Geer van Oudegein, *Het oude Trecht* (Utrecht 1875) blz. 169 v.v. en twee bijdragen van C. A. de Kruyff in het *Utrechtsch Jaarboekje* a° 1896 en 1897. De bovengenoemde belasting van een hollandschen duit werd driemaal s'jaars geheven.

1) Onder den titel *Défense.* Ook dit geschrift is weêr opgenomen in de *Mémoires de Jacques de Wesenbeke ....* par C. Rahlenbeck (Bruxelles et la Haye 1859). Zie *Robert Fruin's Verspreide Geschriften* VII. 111 v.v. — Van Buchell vergist zich echter, als hij Wesenbeke in ballingschap laat sterven. Want deze overleed hier te lande, als commissaris in krijgszaken. Vgl. zijn aanstelling bij J. F. van Someren *Archives ou corresp. de la maison d'Orange* p. 263.

2) Vgl. *Batavia Sacra* II p. 38. Over het meermalen ingescherpte, doch in de practijk weinig gehandhaafde verbod van geheime huwelijken, zie *Nederl. archief voor kerkgeschiedenis*, Nieuwe Serie II. 228 v.v.

3) De Wittevrouwenstraat?

(1568.)

quae ultra tria millia passuum lapidibus strata ad Biltam ducit, ad coenobium Laurentianum in Oostbroek relligionis ergo ivi. Hujus autor Godebaldus [1]), 24 episcopus Trajectinus, qui in palustri solitudine coenobium illud monachorum in honorem divi Laurentii et vicinum virginum in honorem beatae Mariae extrui curavit. Olim id, propter arctam religionis observantiam, *carcer ordinis* dicebatur. Erant autem instituto Benedictini. Hic nobis (quod unum adhuc memini ex tam puerili aetate) mystagogus sal offerebat consecratum, cujus eas vires referebat, ut qui ex eo gustasset toto hoc anni circulo a dentium dolore liber esset. In hoc coenobio Godebaldum quoque sepultum annales ferunt. Sunt tamen, qui has abbatias prius ab Hermanno et Theoderico militibus inchoatas scribant, a Mechtilde augusta anno 1122 dotatas et deinde ab episcopo consumatas [2]).

[fol. 80.] October.

Circa hoc tempus [3]), cum ob Hispanorum tyrannidem parentes Gorichemum Hollandiae oppidum transmigrassent, eo perveni.

[fol. 85.] Viennae Batavorum ad Leccam, Rheni emissarium, virguncula fuit quaedam valetudinaria, 18 annos nata, quae totum annum absque ullo cibo aut potu vitam protrahere miraculose credebatur.

---

1) Godebald, bisschop 1113—1128.

2) Zie over de abdij Oostbroek, Moll *Kerkgeschiedenis van Nederland vóór de Hervorming.* 2de dl. 1ste stuk. blz. 85: „Een vriend van het monachisme bewees Godebald zich, door de abdij van Oostbroek bij Utrecht te bevestigen en te bevoordeelen". „Hij was niet haar stichter", noot 4 aldaar. Vooral dl. 2 stuk 2 blz. 5 noot 2. Zie verder *Codex diplom. Hist. Gen.* 2e Serie IV. II blz. 1 v.v. en over den oorsprong der abdij *Nederl. Archief voor Kerkel. Gesch.* VII blz. 408—416 en XX blz. 31 v. v.

3) De juiste tijd, waarop hij met zijn moeder en stiefvader naar Gorkum trok, schijnt Van Buchell niet precies bekend te zijn geweest.

[fol. 85v.] December.

Primis Gorichemii in aedibus habitavi burchgraviorum, quorum ibi familia popularis.

[fol. 86.] ANNUS 1569.

Cum hoc tempore Gorichemium cum parentibus commigrassem ob Hispanorum violentiam, fuere ab iisdem occupatae nostrae aedes Trajecti in vico Vincemio[1]), tabulato multis in locis nudatae, partim in stabulum redactae, partim hypocausto occupatae, quo ii, qui morbo gallico venereo laborabant, curarentur.

[fol. 86v.] Majus.

14 Maji obiit dominus magister Jacobus Uteneng[2]), decanus et canonicus Sancti Petri, ut est in ejus epitaphio, quod legitur in marmore caeruleo pavimenti.

[fol. 87v.] Julius.

Circa hoc tempus tunicam infantiae mutavi cum bracca puerili.

Jussu Albani et instinctu quorundam monachorum presculorum, sua crimina in lucem venientia occultare conantium, indices librorum prohibitorum vulgati sunt[3]), imo ipsa sacrosancta fidei nostri evangelia, vulgari sermone translata, legere vendereque vetita, tanquam ex ipsorum lectione haereses tumultusque orirentur. Unde quidam sic canit:

---

1) De Winsensteeg, thans Heerenstraat.

2) Zie over hem C. P. Hoynck van Papendrecht *Analecta Belgica* V. 244.

3) Over de „Indices librorum prohibitorum", die in 1569 het licht hebben gezien, is na te lezen Dr. Fr. Heinrich Reusch *Der Index der verbotenen Bücher* (Bonn. 1883) Bd. I. S. 404 ff.; zie vooral een opstel van P. A. Tiele over de „Visitatie en repurgatie van boeken te Utrecht (1568—1570)" in *Bibliographische adversaria* ('s Hage 1887—'94), blz. 67—85.

(1569—1570.)

Nos grands docteurs au cherubin visaige,
Ont défendu que homme n'ait plus a voir
La sainte bible en vulgaire language,
Dont un chascun peult cognoissance avoir.
Car (disent ils) desir de tant scavoir
N'engendre rien qu'erreur, peine et soucy.
Arguo sic: s'il est doncques ainsy
Que pour l'abus il faille oster ce livre,
Il est tout clair qu'on leur devait aussi
Oster le vin, dont chascun d'eux s'enyvre.

[fol. 88.] September.

9. Non procul Gorichemio ad oppidulum Woudricheim ivimus, visundi causa. Hoc ad adversam Vahali ripam situm caput regionis Altenae sub dominio comitum Hornensium. Nam invenio Gerardum filium Wilhelmi Hornii natu secundum ex Beatrice filia Herstallae ac Gaesbeke domini, fratris Brabantiae ducis, Althenae dominum. Vendidit dominium post hoc tempus Ordinibus Hollandiae Valburgis Nuenara 90 millibus florenorum, cum ejus actionem haberet Johannes Hornius Boxtelliae baro, Gorlaeis intercedentibus.

October.

Migravimus circa Remigii festum ex aedibus burgravianis in domum praefecti monialium divae Agnetae. Habuerant olim hae virgines praefectum presbyterum (ut vocant) secularem; nuper vero Franciscani, qui tutius libidinem suam exercerent, harum praefecturam impetraverant [1]).

ANNUS 1570.

[fol. 89.] Cum in fine praecedentis anni [2]) procurator

1) Deze smadelijke uitval tegen paters en nonnen dateert stellig *na* Van Buchell's overgang tot de Gereformeerde religie.
2) Deze sententie bij Bor I fol. 229 v.

generalis actionem suam instituisset contra Ordines Trajectensium petitionemque suam edidisset, et illi per suos procuratores frustra exciperent ac pleniorem cognitionem desiderarent, 14 Julii hujus anni sententia contra hos lata per ducem Albanum [1]), parte non audita, de qua iidem Ordines 29 Julii appellarunt. Totius hujus processus apud me acta habeo.

[fol. 90v.] Anno 1570 cum Ultrajectenses decanum sancti Petri W. Veusels in Hispanias misissent ad regem, ille post multas molestias tandem ab eodem diocesi immunitatem impetravit [2]).

Augustus.

[fol. 90v.] 26. Anna Austriaca Maxaemiliani II Imperatoris Romani filia Philippo Hispaniarum regi desponsata Anverpiam venit, et inde Zelandiam petiit in Hispaniam navigatura ad maritum avunculum suum [3]), nam ex Maria Caroli V filia et Philippi sorore genita fuit. Unde nescio quo non se extendat Romani pontificis dispensatio, quae neutiquam, ut arbitror, a divina dispensatione probabitur. Et licet Veteris Testamenti verbis ipsis expresse non defendantur ejusmodi nuptiae, ex annexis facile conjecturam de iis capere quivis poterit; et purior jam Christiana relligio non omnia admittit, quae olim licita erant permittebanturque [4]). At quae, quaeso, necessitas coëgit sororis filiam ducere uxorem tantum principem,

---

1) Op 15 December, zie „Utrechtsche Kroniek" in *Bijdr. en Meded. Hist. Gen.* Deel XXV. 97 v.v.

2) Vgl. „Utrechtsche Kroniek" in *Bijdr. en Meded. Hist. Gen.* Deel XXV. 105 en 108.

3) Vgl. „Utrechtsche Kroniek" in *Utrechtsche Volksalmanak* voor 1854 blz. 158 v. v.

4) Deze opvatting van Van Buchell stemt overeen met het Hervormde kerkrecht, dat een huwelijk tusschen neef en nicht wel niet uitdrukkelijk verbood, maar het „contra honestatem" achtte (vgl. *Archief voor Ned. Kerkgeschiedenis*, Nieuwe Reeks II. 258); a fortiori een huwelijk tusschen oom en nicht, gelijk hier 't geval is.

(1570.)

in quem tot subditorum oculi evigilant, in tanta praesertim mulierum cujusvis conditionis copia? An tanti regni successio per incoestos tantummodo concubitus poterit continuari? An per hos praeparatur via ad casum elatissimae familiae?

[fol. 91v.] Julius [1]).

Circa hoc tempus Dordracum profectus cum parentibus sum ad vitrici mei fratrem uterinum Justum Gerardum, ad duos menses, unde tandem Antverpiam pervenimus . . . . . Urbs est aedificiis sat magnifica et templis ornata . . . . . In summo templo depicta spectabatur inundatio illa luctuosa Hollandis, quae urbi maximam agrorum partem [fol. 92] ademerat circa annum Christianum 1446 [2]), ubi ultra centum milia mortalium periere, et turris, quemadmodum ante conflagrationem fuerat, cum hac inscriptione: „Haec turris fuit fundata anno Domini 1339, conflagravit vero anno 1442."

[fol. 92.] September.

Hoc mense Dordraco Antverpiam adverso flumine Scalda navigavimus, qui hic summae magnitudinis est et aestu crescit ac decrescit ex mari, quare aquae recessu cum pedibus ambulare cogeremur. Me vitricus in humeros sublatum, instar Christophori cujusdam, ultra 1000 passus tulit. Hinc aliam intrantes navim, cum puerorum more per ejus tabulata discurrerem, paululum abfuit quin velorum mutatione in aquam dejicerer, pileo holoserico (quem nummus deauratus ornabat) e capite dejecto in flumen, qui multo labore a nautis sequentibus exceptus mihique Antverpiae restitutus.

---

1) In het Hs. komt de maand Juli voor op fol. 90v, en hier andermaal.
2) In 1446 heeft een geweldige vloed hier te lande groote verwoestingen aangericht. Zie Gerhardus Outhof: *Verhaal van alle hooge watervloeden* enz. (Emden 1720) blz. 433. (*v. L.*)

(1570—1571.)

[fol. 92v.] November.

Primo magna per Hollandiam, Zeelandiam et Frisiam inundatio, ubi multi tam mortales quam pecudes interiere .... Gorichemiae omnes tum plateae inundatae, ut navibus tota civitas frequentaretur et multis vigiliis contra aquae impetum domus essent muniendae. Tanta tunc erat vis tempestatis, ut quidam testentur mediocres naves prope Roterodamum, ut halecum busas, ultra aggeres in terram agrosque conjectos, aggeres vero conservatos oppositis navium velis in malis erectis ad aquam recipiendam expositis [1]).

ANNUS 1571.

[fol. 93.] Februarius [2]).

Hoc tempore primas litterulas discere coepi, puer quinquennis, eaeque, ut semper ante oculos haberem et melius memoriae inhererent, tabulis grandiusculae erant inscriptae, quas continuo cingulo firmatas circumferebam.

[fol. 94.] Martius.

Circa hoc tempus [3]) Harmannus Ruterus Buscumducensis arcem Louvenstein ad Mosae Wahalisque confluentiam munitissimam invadit ac per insidia(s) cum militibus quibusdam confoederatorum occupat et contra regias copias fortissime defendit. Tandem tamen Hispani alio loco

---

1) Vgl. „Utrechtsche Kroniek" in *Utrechtsche Volksalmanak* voor 1854 blz. 161.

2) Over zijn terugkeer uit Antwerpen naar Gorkum zegt Van Buchell niets; maar uit de omstandigheid, dat hij met zijn ouders in 't begin van 1571 naar Loevenstein ging, blijkt afdoende, dat deze terugkeer toen reeds had plaats gehad.

3) *I. m.*: 15 Junii occupat et in hiemem tenuit. — Deze data zijn onjuist; 9 December 1570 werd Loevenstein verrast en nog in dezelfde maand (19 Dec.) door de Spanjaarden heroverd; vgl. Bor I. fol. 331; Wagenaar VI. 325; „Utrechtsche Kroniek" t. a. p. blz. 161; Dr. J. G. R. Acquoy *Herman de Ruyter* ('s Bosch 1870), blz. 22 en 32.

(1571.)

quam ipse putaverat invadunt arcemque ingrediuntur omnesque praesidiarii ex arboribus in circuitu arcis suspensi fuere, ipseque dux capite plexus Buscumducensi in urbe [1]); cadaver ad ingressum areae arcis suspensum est, ut ego, tum puer, ex Goricomio pedibus per Vahalim, glacie clausum, transiens cum parentibus, vidi [2]).

[fol. 95v.] Nomina dierum, sive a Carolo Magno, ut quidam credunt, sive ab alio Teutonice reddita, optume cum Latinis convenire videntur: diem nempe Latinis Soli adscriptam nos Sonnendach dicimus; Lunae Maenendach; Marti Dinxdach, a litigando quod olim die Martis lites exercerentur; Woendach Mercurio a lucro, ut Nannius, quod Mercurius lucro praesit, Coloniae vero Guoedsdach pronuntiant, Mercurius nempe praecipuus olim Germanorum Deus et ideo per excellentiam Deus appellabant; Jovi Donderdach a tonitruis, quibus praesit Juppiter; Veneri Vrydach vel a libertate, ut mystice interpretatur Goropius, vel ab amatoriis ambitionibus Deae convenientibus, quas nos *vryen* appellamus, quemadmodum amatores procos *vryers*, puellas vero amicas *vrysters*; Saturno Saturdach. Unde quidam etiam non sine ratione haec nomina ante Christianismum apud Germanos in usu fuisse arbitrantur.

[fol. 95v.] October.

Circa Victoris festum [3]) Trajectum cum parentibus redii, quod jussu Francisci Verdugii Hispani aedes nostras restituissent, quas stabuli instar reperimus equorum, ovilia quoque in tricliniis facta et quaedam incendio vastata, praeter multa, quae abstulerant et in pejus mutaverant, in Junio ai 1572.

[fol. 95v.] Creati tum consules priores duo, qui sequuntur, cum sit numerus 14; 12viri vero rerum judicandarum: Henricus Voochdius de Rynevelt, Johan Tatius Amerongius,

---

1) Eveneens onjuist; vgl. Bor en Acquoy t. a. p.
2) *Descriptio* p. 65.
3) 10 October.

Henricus Valckenaer, Cornelius Vermaethius, Dominicus Honthorstius, Johannes Botterus Snellenbergius, Richardus Verhorstius, Johannes Renessius Moermontius, Nicolaus Oisteromius, Hermannus van der Vechtius, Gerardus Veremius, Gerardus Scroysteinius, Anthonius Cuyckius, Gerardus Merenburgius.

[fol. 95v.] Vidi annotationem hanc in scriptis authenticis: Rex debet 13 miliones auri. Item ex ore Johannis van der Haer: Dat het stift van Utrecht geeft het $^1/_{100}$ deel van de gemeene Staten; ergo soo sy offereeren 1 ton gouts, soude maken voor d'andere tsamen 100 ton.

[fol. 96.] December.

Circa hoc tempus milites Confaederatorum in Belgio occuparunt insulas in littore Phrisico: Texaliam, Schellingam, Vieringam.

Erat in aedibus nostris miles Hispanus monoculus, qui alterum oculum sclopetto perdiderat. Hic ligneum fecerat colore et forma vivum imitantem, hunc exemptilem, quemadmodum de lamiis Plutarchus narrat; eximebat resumebatque, quando libitum erat; motu tamen carebat, ita ut luscus magis quam monoculus videretur. Nomen illi Johannes Franciscus. Erat is nobis ex favore tribuni militaris, ut volebat, addictior benigniorque; dicere nempe solitus erat, ream majestatis laesae omnem judicatam Belgiam praedamque concessam militibus Hispanis, omniaque quae erant optuma sibi dari volebat et non secus ac servi dominos, ita nos illum (ex hara forsan aut stabulo eductus Maranico), observare debere judicabat; eoque procedebat primum blanditiis, inde minis, quo me sibi puerum armigerum ascisseret. Obstabat summa vi mater, vim sibi maxumam fieri clamitans. Nec hoc suffecit, ni vi armata a vitrico, deinde tribuni jussu desistere coactus fuisset et alio migrare.

[fol. 96v.] ANNUS 1572.

Praetor: Theodoricus Zulenus eques.

(1572.)

Consules: Henricus Voochdius Ryneveltius, Johannes Tatius Amerongius.

[fol. 97.] Aprilis.

3 Aprilis. Hispani circa Paschates, die Albata Jovis, cum sequenti die flagellationem publicam facturi essent, conspirarant in direptionem urbis Trajectensis; sed Deus, sua pietate bonitateque solita, urbem defendit et conspirationis caput, dirupta gula, in foro Palatino [1]) quatuor horas jacuit, cujus pectori condemnationis sententia affixa erat [2]).

[fol. 97.] Majus.

Circa hoc tempus praemiatores, qui vulgo *wilde gues* vocabantur, ex legione Lummaeana, cum suo duce Marino Brantio Gorichemium occuparunt pessimeque monachos tractarunt (qui se in arcem receperant) et inde Brilam abductos in crucem sustulerunt [3]).

26, altera Pentecostes, conscriptus Trajecti jussu regio et erecta nova legio Flandrica, cujus praefectus vel tribunus Maxaemilianus comes Bossuvius, 13 signorum; quorum primum sibi reservavit, vicarium constituens Jodocum Hartzfelt castri Trajectini praepositum; 2 praefectum constituit Martinum a Burgundia dominum de Tamberga; 3 Hertricum Breeckvoldium; 4 Ketellium; 5 Curtium Hovium Mindensem; [fol. 97v.] quo defuncto Andream ab Arcum dominum de Oisterwijck; 6 Henricum Snaterum; 7 . . . . . Losecotium; 8 Petrum Nigrum; 9 Hermannum

1) De Plaats.

2) *Descriptio* p. 66. fol. 379. Vgl. over deze mislukte furie „Utrechtsche Kroniek" in *Bijdr. en Meded. Hist. Gen.* Deel XXV. blz. 113 en Bor I. fol. 366.

3) Vgl. Bor Dl. I. fol. 38; G. Estius, *Historia Martyrum Gorcomiensium* (Namurci 1655); F. Dusseldorpius *Annales* in Haarlemsche *Bijdragen* XIV. 355 v.v.; M. Cohen Stuart, *De Martelaren van Gorcum* (Wageningen 1872); *Robert Fruin's Verspreide Geschriften* II blz. 277 v.v. — De martelie te Brielle werd 9 Juli voltrokken.

Lindenum; 10 Mathiam Ortium, Weddae praefectum, post quem Hardenbrouchium; 11 Albertum Twickelium, quo defuncto Gerardum Pinsenium praefectum Buranum vel, ut credo, ejus locumtenentem Gerardum Eckium; 12 Vinckenburgium; 13 Gerardum Zichemum.

Circa hoc tempus Johannes Hornius Boxtelliae satrapa ab Aurantio multis promissis inductus fuit, ut Dordracum [1]) occuparet nutantem propter Hispanorum minas, qui exclusi urbe licet omnibus vitae necessariis juvarentur, extrema tamen civibus inferre cogitarent. Is igitur, quatuor tantum equitibus comitatus, urbem tacite intravit, quae jam in duas divisa partes suspensos multorum habebat animos; magistratus nempe et praefectus urbis Quarib Catolicorum Romanorum partium erat; civium vero animi ab Hispanis alieni mutationis occasionem exspectabant. Jam cum fama per urbem vagaretur, Boxtellium advenisse Aurantii nomine, statim cives nonnulli ad aedes Blienburgiorum, ubi ille morabatur, confluunt et de rerum summa consultant; inde ad magistratum ducitur, ubi literas Aurantii proferens de suo vicariatu docet; negare non audentes quidam contrariae opinionis paulatim dilabuntur. Quaribbius inde capitur et gardianus Franciscanorum cum priore Augustiniano, qui acerbiora contra Aurantium dixissent; at hi paulo post permutatione aliorum dimissi fuere. Boxtellio quoque commissa erat praefectura comitatus Bureni, Leederdami et Bredae. Erat tamen pacificus, nihil nisi necessarium mutans; sed cum ex natura quieti quam turbidae huic praefecturae esset addictior, ultro praefecturam deposuit, quam suscepit . . . . . [2]) Batemburgae dominus, homo inquietior et illis temporibus forsan idoneor. Boxtellius timidior difficulter hanc provinciam susceperat et in via fulmine ictus omnem ejus cogitationem deposuisset, nisi a Vulpio Rhenessio et Viero patre fuisset prohibitus.

---

1) Vgl. over Dordrecht's overgang naar den Prins, Bor I. fol. 379; uitvoeriger bij Schotel *Kerkelijk Dordrecht* (Utrecht 1841) I. blz. 48—57.
2) Hs. laat een woord open.

(1572.)

[fol. 97v.] Augustus.

12 obiit Gerardus Neoclesianus [1]), 4 in reformatione archimandrita Paulinus [2]), cui successit Gerardus de Mierlo, sacerdotum totius collegii natu minimus.

[fol. 97v.] 8 Junii occupantur a Confoederatis Aquaeveteres [3]), 23 Gouda, 25 Dordracum, Herlemum, Leida et post Goricomium, paulo postquam inde fueramus profecti cum familia Trajectum in patriam [4]). In Zelandia vero Zirczee et Verense oppidum se Aurantio et Confoederatis adjunxere; et paulo post vel circa hoc tempus his se adjunxere Al(c)mariani, Enckhusiani ac caeteri Phrisiabones; comes quoque Montanus Zvollam, Campos, Harderwicam et Amer(s)fortiam in partes Aurantii abduxit. Multi vero, qui Catolicorum Romanorum partes tuebantur, Amersfortii se [fol. 98] opponere conabantur; inter quos Adrianus Egmondanus, Petrus Westrenius, Rutgerus Peutius, Gisbertus Vermatius, Gerardus Scadickius viri consulares; sed frustrati Trajectum se recepere [5]).

[fol. 98.] September.

Hoc tempore scolas privatas ad pontem Brigidianum frequentare coepi eaque discere, quae post literas elementares et orationem dominicam, salutationem angelicam, simbolum fidei, benedicendi et gratiarum actionis in mensa formulas tunc pueri solebant; nempe formulam missarum, quam confessionem vocabant [6]), inde septem

---

1) Gerrit van der Nijenkerck.

2) De St. Pauls-abdij te Utrecht. Deze twee abten zijn de laatste in den „Catalogus abbatum S. Pauli" bij Hoynck van Papendrecht, *Analecta Belgica* V. 320.

3) Oudewater.

4) In October 1571 was hij met zijn ouders uit Gorkum naar Utrecht teruggekeerd; vgl. hierboven blz. 23.

5) Over de verwikkelingen te Amersfoort in 1572 zie W. F. N. van Rootselaar *Amersfoort* (1878) II. 384 v.v. en *Amersfoort* (1898) I. 121 v.v.

6) De „Confiteor" enz.

psalmos Davidicos, poenitentiales appellatos, aliasque preculas, quibus multum plus aequo superstitiosa opinione inesse putabatur pietatis. Paedagogo (quod memini) Dionisius Dicduijm, a crasse pollice, agnomen erat. Multique ibi coëtanei mei, ut tres fratres Rhenessii Moormontii, Joannes, Wilhelmus et Bernhardus.

[fol. 98.] Privilegium est civitatis Ultrajectensis, ne intra millesimam ab urbe mensuram tabernam quis erigat, nisi consensu magistratus; unde et ii, qui ibi hospitia erexerant, impositiones pendere more civium coacti postea sunt, cum villici ab iis sint ut plurimum immunes.

[fol. 98.] Cum Lumaeus (ut sequenti pagina dicam) caperetur, una cum ipso carceri mancipati sunt ejus vicarius Bartholus Lentius (*sic*) Friso [1]), qui vitam quorundam intercessu impetravit, et Hamalius consiliarius, qui suspendio vitam paulo post finiit.

[fol. 98^{v}.] Lumaeus, qui jam Brielam occupaverat, insolentior factus, nihili jam ducens Ordinum ac Nassovii imperium, multa in dies tristia cum suis praedonibus verius quam militibus agebat. Quotidie stuprabantur mulieres, violabantur virgines, occidebantur nulla lege, nulla sententia Romanae relligionis homines. Quare invisus Hollandis ipsique principi Nassovio, pejora timebantur. At cum jam Cornelium Muissium [2]), hominem eruditum ipsique Aurantio amatum, praefectum Agatiarum virginum, barbaro ritu pro libidine navi sui exectis virilibus, abscissis naso, auribus, crudeliter excruciasset, et jam plane omnes prae se contemneret, astu capiendum princeps decrevit nunciosque misit, qui ei dicerent comitiis Delphensibus adesse vellet. Quod et factum, venitque in senatum; ibique gravibus verbis reprehensus castigatusque nihil nisi impacatum respondit, digitumque mordens

---

1) De beruchte Barthold Entens.

2) Over de martelie van Cornelius Musius zie *Bijdragen voor de geschiedenis van het Bisdom van Haarlem* Deel XX. 425 v.v.; F. Dusseldorpius *Annales* editie-Fruin blz. 116 v.v.

(1572—1573.)

minarum plenus abiit; sed statim senatusconsultum factum de eo custodiae mancipando, satellitesque missi qui comprehenderent; at ille se defensurum reddidit, nec vivum ullius fore captivum. Tandem vero persuasus a Boxtelliae barone Johanne Hurnio se dedidit, inde asservandus mittitur ad castrum Honingen in agro Rotterodamensi; at custodiae paulo post elapsus Rotterodamum venit fide publica, frustraque ab Ordinibus repetitur, donec clam evaderet. Dicitur tandem Jo. Austriaco contra Ordines militasse, ut se vindicaret, et ex morsu catelli Melitaei periisse [1]).

ANNUS 1573.

[fol. 99.] Hoc anno Philippus Alegondius Noircarmius, ab Albano [2]) post captum cum classe regia Bossuvium relictus gubernator ditionis Trajectinae, ne civitas diutius externo milite gravaretur, permisit ad defensionem civitatis erigi 8 vexilla civium armatorum, quibus juramento fidelitatis inauguratis civitas committeretur [3]). Horum primi praefecti: Jo. Vermerius, Isbrandus Lammius, Jo. Jacobus Leemputius, Joan. Gerardus Amerongius, Anton. Ridderius, Cornelius Kesselius, Jo. Joannius Utevalius, Gisbertus Portmannus. Tribunus militaris Laurentius Nyhovius; quaesitor Martinus Portius; Jacobus Hervardius scriba usque ad annum 1588, Jacobus [4]) junior Goecopius nuncius vel satelles et apparitor collegii militaris. Primi vexillifer

---

1) Over de ongenade van Lumey bij prins Willem zie Bor I fol. 311 v.v.; over zijn tragisch uiteinde zie Estius *Hist. Mart. Gorc.* Lib. IV. p. 282 en Franciscus Dusseldorpius *Annales* in Haarlemsche *Bijdragen* Deel XIV. 395.

2) Alva vertrok uit Utrecht 1 November; Noircarmes werd spoedig ziek en 5 Februari 1574 vervangen door De Lannoy; hij stierf 5 Maart daaropvolgende; vgl. *Utrechtsche Kroniek* in *Bijdr. en Meded. Hist. Gen.* Deel XXV. 133 v.v.

3) Dit is de oorsprong der bekende Utrechtsche burgerhoplieden, de latere Utrechtsche schutterij.

4) Hs.: Jacabus.

Jo. Helmontius; praefecti vicarius Adrianus Meerlantius, at agnomen Flaminii diu obtinuit. Secundi Gerardus Honthorstius, 3 Nicol. Canifius, 4 Franciscus Gerardus Bogert, 5 Henricus Hermannus Rodius, 6 Joan. Hubertus Buth, 7 Jodocus Ursinus, 8 Nic. Mierlous.

1. Flamin. Vermeer anno 1577 ad discessum Maxaemiliani Bossuvii, cum controversii quid inter ipsum et Mathiam de Hembeeck 8 cohortis praefectum exortum esset et inter pocula ad arma devenirent, Mathias vulneratur. Quare de consilio senatus amotus et in ejus locum substitutus Bernardus Stellio; signifer in fine anni 78 substitutus Helmontio Jo. Strick junior. Adriano quoque a Meerlant in senatum ascito, ejus locum obtinuit Cornelius Jacobus de Westervelt inde Hant. Joanne quoque Strick electo in Ordinum scribam, successit Cornel. Jacob. Goicopius.

2. Anno Christiano 77 successit Jo. Cootwyckius, qui cum anno 1579 Unioni se opponeret, privatus et Albertus Fokius substitutus, qui flagitans dimissionem successorem accepit Regnerum Veremium anno 1580, cujus non diuturnum fuit imperium. Nam 8 Junii ejusdem anni propter homicidium privatus prefectura et ei ad tempus substitutus Nicolaus Levius, qui anno sequenti confirmatus locumtenentem assumpsit Adrianum Osterhemum, sed qui propter pinguedinem inhabilis officio renuntiavit.

3. Defuncto praefecto successit Paulus Scorelius, quo anno 1581 renuntiante circa Martini festum, quo magistratus initiaretur, successorem habuit Jo. Jacobum Gochium usque ad 85, quo suorum invidia insidiis partium Consistoriantium, ut Abrahami Clevii, Jo. Meterii, Cornelii Duverdii, Regneri Veremii, amotus et Meteren suffectus [1]).

4. Exautorato primo successit Franciscus Gerard. Bogert, qui etiam [fol. 99v.] anno 1586 eidem in officio questorio successit et in suum locum curavit prefectum substitui patrem suum Gerardum Franciscum Bogerdum, ut sic imperium, quod nimis in subditos suos cives exer-

---

1) *I. m.*: Signifer Nicol. Canifius. (= Knijf).

(1573.)

cuerat, quodammodo retineret. Anno autem revoluto 87 rursum impetravit prefecturam, quam severius etiam quam prius exercuendo omnium suorum officiariorum animos in se concitavit, omnes in suspitionem crudelitatis adducens; unde odium illud vatinianum inter ipsum et Jo. Rineveldium. Vexilliferi fuere Wilhelmus Valterus Wedius, post quem Volcardus Cornelius Schoordyck, hinc Rinevelt.

5. Ridder circa finem anni 78 ob religionis suspitionem et quod Unioni non satis addictus haberetur exautoratus, cui successit Gisbertus Ant. Vorstius agnomine Uvolius, quo amoto 1585 Wilhelm. Conradus Levius successit; cujus vicarius erat Gerardus Ernestus, signifer vero Nicol. Petrus Auceps [1]), cum anno 79 Rodii locum obtinuisset Ellertus Stephanus Helsdingus, quod difficilem se ad obsidionem Amerfortiensem praebuisset; scriba Jo. Wolfswinckel.

6. Foras profecto Kesselio Richardus Antonius Bockhovius, cui agnomen Calebaert, successit; 81 amoto Richardo circa Martini, substitutus Pet. Balthazar Vosch; 85 Antonius Malsenius, quo mortuo 27 Septembris 1586 successit Henricus Gerardus Brandewijnman et 87 Wilh. Tomas Wellius, signifer Johannes fil. Huberti Buth.

7. Huic Turciae agnomen diu fuit, quod in signis Turcarum emblema et formas ferrent cum elogio condigno. Jo. Botteycken successit Corn. Gisbertus de Culenburch, cui vulgo agnomen datum Fistularii, 80 et 87 Joann. Meecherus procurator. Signifer Joannes Fredericus.

8. Sanguinarium habet agnomen. 24 Februario defuncto primo anno 76 ei substitutus Matthias de Hensbeeck hospes Coloniensis Domi [2]), quo exautorato circa Martini 81 successit Jo. Henricus Gapert, 87 Sconevelt; et signifer Barthol. Wilhelmus Vedius.

---

1) Claes Pietersz. van de Vogelaar; hij komt o. a. in de Resolutie der stad Utrecht 11 Nov. 1587 voor als raadslid.

2) Waard in den Keulschen Dom.

(1573.)

6 Februarii [1]) obiit Trajecti Philippus dominus de S. Aldegonde et Noircarmes.

7 Februarii cum clerus Albano supplicasset, ut ab oneribus militum levaretur, decretum, ut milites singulis mensibus solverentur.

Majus.

[fol. 100.] Ad excubias agendas turres et aedificia alia partim restaurata, partim de novo constructa tunc fuere. Arx Martis prope Telonariam, Turris Masia, Turris inutilis vel perdita, vernacul(e) *Verloren cost*, Schupstoel sive Sterckenburch, Turris Stefanica, Turris Obtusa, Turris Vinglica, Turris Ranarum ad Scolas Hieronimianas, ad Sorores Poenitentes, Arx Solis, Turris Servatiana, Arx Lunae.

Cum circa hoc tempus quidam ex petulanti juventute ciconiam interfecisset, multi pessumi id ominis esse dicebant ac adeo aversabantur eum, qui facinori causam praebuisset, ut is e vicinia decedere cogeretur.

23. In prandio, circa meridiem hora nondum 12, obiit pater meus Arnoldus Buchellius, natus in arce Burana Bataviae anno 1505, patre Emondo Buchellio, vicario comitis Burani, et matre Juditha Zulena, ex nobili Zuleiorum, cui cognomen a Blasenburch, familia [2]), 20 mensis Julii, die Dominica, vesperi inter octavam et nonam horas; susceptoribus ejus existentibus Frederico comite de Buren Ernesto de Meerten, commendatore in Buren, et uxore Philippi de Munnigs.

Junius.

Cum pater meus testamenti sui executores et tutores nobis fecisset Theodoricum Zulenum, Martinum Sneckium et Antonium Buserum, Johannes Bogerus tamen multa

---

1) Deze datum van overlijden is onjuist; vgl. boven blz. 30 noot 2.
2) Vgl. boven blz. 12.

(1573.)

de difficultate litium absque [1]) incommodis ipsis proponens ab officio deterruit, ipseque quod ambiebat adeptus est. Sed nec hic nec illi mihi videntur observasse auream authenticam sententiam: „Quoniam videmus curatores, quicunque Dei memoriam habent, difficulter ad curam accedere; nam plurimis volentibus ea quae minorum sunt impie in se vertere, amabilis est res et appetibilis" [2]).

October.

[fol. 101v.] Circa hoc tempus scolam privatam Hectoris Caeculi frequentavi. Hic cum plagosus admodum haberetur et levem ob causam durius me habuisset eoque a matre objurgaretur, non ad illum redii.

Cum habitaremus non procul a ponte Scalcvicano, erant grilli muro juxta focum delitescentes; hi vesperi noctuque canebant. . . . .

Tum scribendi artem didici, et id a praeceptore fuit, ut pennas eligerem rotundas, tenues, duras, perspicuas, mediocris ambitus, longas et ex ala dextra.

November.

Fuere tum promulgati circa festum Martini 12viri rerum judicandarum: Henricus Voochdius Rineveltius, Johannes Tatius Amerongius, Cornelius Vermatius, Joannes Buterius Snellenbergius, Richardus Verhorstius, Johannes Renessius a Moormont, Nicolaus Oostremius, Hermannus Vechtius, Gerardus Vereemius, Gerardus Scroyensteinius, Antonius Cuyckius, Gerardus Meerenburgius.

December.

Principio hujus obiit Agneta Buchelia [3]), Emondi filia,

---

1) Hier moet blijkbaar worden gelezen: *atque*. Een schrijffout derhalve, door Van Buchell zelf begaan, terwijl hij al te haastig zijn kladaanteekeningen in 't net overschreef.

2) *I. m.*: Auth. Col. VI Nov. 7. § *Quoniam*. Vide Coras. *Misc.* 4 c. 19.

3) Geboren 30 Dec. 1519. (*v. L.*)

uxor Huberti de Buren, qui quarto post die uxorem secutus est. 3 vero hujus obiit Emondus, Gertrudis sororis meae filius, ex dysenteria, ut in litteris Theodorici Langi ad Hubertum Buchelium.

ANNUS 1574.

[fol. 102.] Januarius.

Ambulandi causa cum parentibus Carthusianorum monasterium amplissimum ditissimumque juxta Vechtam flumen petivimus. Fundatum illud a Suedero [1]), domino Gaesbeecquio, mille circiter ab urbe passus extra portam Insulensem [2]), anno 1392.

[fol. 102v.] Aprilis.

Circa hoc tempus, consilio Johannis Bogeri, qui tutelam meam occupaverat et bona paterna invaserat, empta mihi mensis [3]) apud Petrum Campanum Brabantum, contutorem ejus et canonicum Petreianum, quo tempore scolas Hieronimianas [4]) admodum invitus frequentare coepi et prima grammatices fundamenta in octava classe jeci. Hujus tum scolae rector erat Hieronimus Crommius. Hic didici illud gnomen: „Vinum modice sumptum acuere ingenium"; nam quoties vinum praeberet, hoc recitare jussit.

[fol. 104.] September.

Circa hoc tempus creati vel continuati potius consules

1) Bedoeld wordt het voormalige klooster „Nieuw-licht" of „Bloemendaal," in den lateren tijd „Chartreuse" genaamd, gesticht door Zweder van Abcoude en Gaesbeek. (Zie *Utrechtsche Volksalmanak* a° 1862 blz. 83 v.v.; Moll t. a. p. Dl. II. 2de stuk, blz. 121).

2) De Weerdpoort te Utrecht.

3) Waarschijnlijk zal moeten gelezen worden: mensa.

4) Op fol. 27v. van het 1ste deel van zijn „Commentarius rerum quotidianarum" zegt Van Buchell het een en ander over de Hieronymusschool, dat eveneens voorkomt in de *Descriptio* p. 31—32. (*v. L.*)

(1574.)

. . . .[1]); 12viri rerum judicandarum: Henricus Voochtius Ryneveltius, Johannes Tatius Amerongius, Cornelius van der Maeth, Johannes Botter Snellenbergius, Ricardus Verhorstius, Johannes Renessius Moermontius, Nicolaus Ostromius, Hermannus Vechtius, Gerardus Veremius, Gerardus Scroyesteynius, Antonius Cuyckius, Gerardus Merenburgius.

In fine hujus mensis ad septimam classem ascendi ibique satis tarde grammatices fundamenta, praeceptore Aemilio Luso, percepi.

[fol. 104v.] October.

Paulo antequam soror mea Johanna moreretur, mater mea nocte quadam, cum sola cubaret, vitrico excubias agente, primum strepitum audivit ingentem, ac aliquid ponderosum se in lectum conjecit idemque, pavimento concusso, magno fragore evanuit.

November.

Ipso Huberti festo, 3 hujus mensis, obiit Joanna Buchelia, soror mea germana major natu, puella lepidissima (cum praeter omnia suae sexus, suae aetatis exercitia, Gallicam quoque linguam apud Belgas Turnhoutii addidicisset), lenta (ut videtur) confecta tabe [2]).

Carmen Martinianum a gymnasiarcha factum, cui titulus: „Paedagogus sive parœnesis ad timorem Dei humanae vitae pædagogum," inscriptum Guilhelmo Diemeno jurisconsulto et consiliario regio.

Magistratus idem, qui anno superiore, continuatus fuit.

December.

8. Cum Hispani pro stipendio tumultuarentur, Am-

---

1) Hs. laat de namen open.

2) Geb. 3 Aug. 1561, zie hierboven blz. 8. Zij werd bijgezet in het familiegraf der kapel v. h. begijnhuis „Jerusalem" en kreeg een fraai grafschrift, dat te lezen staat *Descriptio* fol. 26.

sterodamo venientes Trajectum Batavorum urbem vi occupare conati, a Gillio Berlamontio Hiergio, praefecto urbis, et Boldeo [1]) ut seditiosi et rebelles condemnati, portam Hospitalem [2]) igne et armis invaserunt, civibus illam defendentibus; ad 50 Hispani occisi sunt.

17. Duce Joanne Bianco, summo mane Hispani portam Catharinianam invaserant, ipse dux in urbem irrepserat et aliquot vigiles cum suis occiderat, cum cives summo impetu invadentes repullerent (*sic*), ipsumque eorum ducem multis vulneribus occiderunt, ubi utrinque aliquot occisi; at Hispanorum major caedes facta, civibus jam tota urbe ad arma excitatis. Cujus anni numerum hoc exprimit distichon, ab Hieronimo Crommio compositum:

MoenIa TraIeCtI RegI non fIdVs IberVs
AsCendIt, noCet; en fraVs sIbI CoeCa doLo [3]).

[fol. 105.] ANNUS 1575.

Praetor Nicolaus Zulenus.

Januarius.

Ipsis Kalendis supplicatio Hieronimii Crommii rectoris exhibita praesuli Frederico Scenkio, qua levamen sui oneris quaerit. Ex hac hi versus, petitionis summam complectentes:

Vox tribus et summis servit mea classibus una
quartae, secundae et tertiae:
Non oneri sum par, scola culmine ruet ab illo,

---

1) Lees: Baldes.

2) Waarschijnlijk is de Waardpoort bedoeld, waarop volgens de „Utr. Kroniek" t. a. p. de eerste aanval der Spaansche muiters plaats had. Dan zou „portam Hospitalem" poort v. d. Waard (hospes) zijn. Maar hij noemt ze elders steeds, en terecht: Insulensis.

3) *I. m.*: Vide litteras Huberti (n.l. van Buchell) ad Sibillam (zuster van Hubertus) de 2 Febr. 1575. — Vgl. over dien aanslag „Utrechtsche Kroniek" in *Bijdr. en Meded. Hist. Gen.* XXV. 167 v.v.

(1575.)

Ni vestra fulcit hanc manus.
Debita qui solvat superest et nemo labori
Docentium stipendia [1]).

Circa hoc quoque tempus confirmationis oleo inunctus sum a Joachimo Oprodio, episcopo Hebronensi, suffraganeo ut vocant Trajectini archipraesulis. Olim confirmatio statim post baptisma fieri solebat ex Pontificum constitutione. Fit autem hoc modo: post orationem habitam et manuum impositionem episcopus (cui solum id permissum, ex hac, sed fragili admodum ratione, quod quamvis presbiteri sint sacerdotes, pontificatus tamen apicem non habeant) facit crucem de chrismate, i. e. oleo consecrato, cum pollice in fronte, dicendo: „In nomine Patris et Filii et Spiritus santi, pax tibi"; cui respondetur: „Et cum spiritu tuo". Haec verba sunt salutationes ad novum hominem, qui renascitur; tunc nempe demum baptisma confirmari putant et impositione manuum ab apostolis, ut in Actis legitur [2]), usitata. Hoc sacramentum novum expiscati sunt papistae, plus caeremoniarum quam verae religionis christianaeque pietatis studiosi.

[fol. 105v.] 18 Maji obiit Lovanii Guillielmus Canterus, vir doctissimus, qui vixit annos 32, menses 10, dies 14, ut Syfridus Petrus libro *De scriptoribus Frisiae* [3]) scriptum reliquit.

[fol. 106v.] Julius.

Hoc tempore, cum mihi esset paedagogus Johannes Orschotanus, qui me ad scolas deduceret et in studiis aliquantum juvaret, deduxit ad turres civitatis vel extra civitatem ad campos Vici veteris [4]) vel Abstedanos, ibique carta ludere docuit et, cum grammatices mecum funda-

---

1) *Descriptio.* p. 71 en 72.
2) Handelingen der Ap. VIII: 14—17.
3) In de uitgave (Franeker 1689) p. 189 seq.
4) Oudwijk.

menta repetere deberet, scurrarum exercitiis doctiorem fecit, aetate qua minime oportuit, eoque perduxerat, ut nihil aeque contra animum haberem ac studia, ut progressus, quos biennio hoc feci, satis indicabant, ita ut etiam poeniteat et saepius perversissimum illum nebulonem execratus fuerim. Tandem vero post tres quatuorve menses morbo implicatus, ab hoc studiorum et bonorum morum peste liberatus sum.

[fol. 107.] October.

Circa hoc tempus [1]) creati consules: Hermannus van der Vecht, Johan Botter van Snellenberch, existente praetore Nicolas Zuleno de Drakenborch; et scabini: Cornelis van der Maeth, Jacob Deedel, Johan Buth, Johan van Renesse van Moermont, Johan van Groesbeeck, Frans Both, Adriaan Ram, Adam Vermolen, Willem van Loon, Dirk Canther, Mr. Librecht van der Molen, Pons Vuyten Broeck [2]). Hos in sequentem annum electos ex literis invenio authenticis et propterea me errasse in positione magistratus initio anni sequentis comperio, cum illi in mense Octobri sint publicati.

[fol. 107v.] Valdesius, cum periculose admodum stomachi doloribus laboraret, hinc, id est Trajecto, Antwerpiam profectus est 3 hujus (Octobris), ut medicos magis expertos consulat. Egidius quoque Barlamontius Brabantiam creditur profecturus atque hac hyeme Trajectum militibus non gravaturum.

[fol. 107v.] November.

Circa hoc tempus rector scolae Hieronimitanae loco Crommii fuit Theodoricus Cornelii Bergius loripes, Gou-

---

1) *I. m.*: 18 Octobris.

2) Achter Vuyten Broeck staat nog *i. m*: „gesurrogeert in de plaets van Jan van Colenberch, die geen eedt en hadde gedaan."

(1575.)

danus prescolus, qui carmen suum annale Joanni Bruhesio decano Summi templi inscripsit.

More solito proclamatur hoc tempore senatus circa ferias Martinianas, cujus nomenclatura in initio sequentis anni legitur.

Me puero, circa hoc tempus multa audivi ab aviculis et quoque meis coetaneis de nimphis albis, quas *wittewijven* appellant, quae infantes, in cunis vagientes, auferre solerent; nec fabulae haec inanes, sed strigarum commenta. Meminit harum Kempius (lib. III. cap. 31) in Frisiis [1]), scribitque divum Odulphum cartam fecisse contra harum elusiones. Vide et Sifridum Petri in ejus Vita [2]).

14 Decembris. Oppido Zelandiae Sirczee a regiis obsidione cincto, milites egrediuntur; cives vero, ut ex narratione Adrianae Schipperii audivi, maximas omnis generis calamitates ab improbo milite perpessi sunt, bonis nempe spoliati, contumeliis et verberibus affecti, victorum petulantiae contra pactam fidem subjacuere.

23 hujus, cum mulier quaedam Arnhemiae gravida accepisset virum in lupanari cum meretricibus potare, eo occurrit ac multis jurgiis eundem excepit, qui cum uxorem verberare vellet intercederentque hospites, eamque gravidam parceret dicerent, reddidit: ipsam a diabolo gravidam; quae inde domum regressa est peperitque turpe admodum monstrum, quod statim ac natum aufugit sub lectum ibique a nonnullis suffocatum fuit. Habebat pavonios pedes ac loco digitorum ungues satis acutos, oris loco rostrum gruinum, oculos rotundos ingentes, caudam bovinam et cornua in capite; corpore toto erat nigrum, ventre vero cigni instar candidum ac plumis tectum.

---

1) Het hier bedoelde boek van Cornelius Kempius heet: „De origine, situ, qualitate et quantitate Frisiae et rebus a Frisiis olim praeclare gestis, libri tres...... Coloniae Agrippinae. Excudebat Gosvinos Cholinos, anno 1588." Zie W. Nijhoff: *Bibliographie van Noord-Nederlandsche plaatsbeschrijvingen tot het einde der 18e eeuw* (Amsterdam 1894) blz. 40. (*v. L.*)

2) *De Scriptoribus Frisiae* p. 423—425.

Formam apud me habeo in aere expressam, estque publicis tum cantionibus divulgatum.

[fol. 109.] ANNUS 1576.

Consules Johannes Tatius Amerongius, Henricus Rineveldius; 12viri rerum capitalium: Cornelius Vermatius, Johannes Groesbeckius, Gerardus Scroystein, Johannes Abcoudius Martius, Franciscus Both, Wil. Leonius, Theodorus Canterus, Libertus Molinaeus, Pontianus Vuytenbroeck, Gerard Zoudenbalch, Stephanus Helsding, Jacob Eemius [1]).

Februarius.

Hoc anno N. Meursius [2]) canonicus regularis Ultrajectensis, sacerdos natus Iselstadii, ut notarat Lappius, ex monasterio aufugit cum quadam puella ex vico Laurentiano [3]), indeque effectus ecclesiastes Losdunensis. Genuit ex eadem Jo. Meursium, virum magnae eruditionis [4]).

[fol. 109v.] Aprilis.

Circa festum Paschatis nobis a praeceptoribus injunctum erat, ut confiteremur parocho nostro et ut eo nomine tesseras vel chartulam ab ipso adferre curaremus, quod et olim Georgius Saxo Lipsiae instituerat anno Christiano 1533, ut cives ad magistratum deferrent.

In fine hujus mensis, post Paschatis festum, more scolastico, locum mutavi et in sextam classem ascitus sum, cui praeerat magister Cornelius Comius, homo diligentior quam doctior.

---

1) *I. m.*: publicati 10 Novembris. — Vgl. hierboven blz. 39, waar Van Buchell zijn eigen vergissing opmerkt.

2) De man heette: Jacob Cornelisz. van Meurs. Zie van der Aa — Schotel *Biographisch Woordenboek* VII. 231.

3) De Lauwersteeg.

4) *I. m.*: „een linenaister, qua mortua aliam duxit, quae et ipsi liberos peperit."

(1576.)

Majus.

Hoc mense magno et periculoso morbo ad desperationem pene medicorum, qui erant Daniel Brouckhusius et Martinus Schipperius, vexatus sum. Omnia membra adeo intumuerant, ut vasis instar totum corpus videretur, tanto dolore, ut moveri vix possem. Mense vero sequenti, cum divina magis quam humana ope convaluissem, cum parentibus Arnhemium, ubi vitricus in geometrum Geldriae fuit evocatus, profectus sum.

[fol. 110.] Julius.

11 Septembris [1]) quantopere Trajecti fuerit laboratum de excludendo vel non admittendo praesidio gubernatoris Hierges Barlamontii et quanto id ille furore ac minis urserit atque tandem impetrarit, ample recitatur literis, quas apud me habeo, Latine scriptis.

Augustus.

Hoc tempore mira ventorum vis in urbe Ultrajectina grassata, turrium suprema disjecit plumbumque e tectis vel extra urbem deportavit [2]).

[fol. 110v.] October.

Circa hoc tempus scolas Arnhemienses visitare coepi, jam nuper restauratas. Praeerat his rector Sydracus Schotus Angianus ex Gallo-Brabantia, vir satis doctus; sed puerorum aetate abutens, de summo crimine a quibusdam accusabatur.

[fol. 111.] Novembris.

Arnhemia moenibus vallisque firmissimis ac fossis pro-

---

1) Volgens de „Utrechtsche Kroniek" in *Bijdr. en Meded. Hist. Gen.* Deel XXV blz. 255 was het 12 September.

2) *Descriptio* p. 72.

(1576.)

fundis; quatuor item portis munita, Rhenana ad flumen; divi Joannis versus colles, a proximis Joannitarum aedibus denominata; Velpia a pago Vellep, et Suburbana, quam a Judaeo ibi capto suis impensis extructam vulgus narrat [1].

[fol. 111v.] December.

Trajecti oden annalem ediderat Theodorus Cornelius Bergius rector, cui titulus: „Belgiae prosopoeia", ad quaestorem regium Engelbertum van der Sande.

21. Hispani, quibus jamdiu custodia Arcispacis Ultrajectinae commissa, cum se jam hostes Belgiae judicatos accepissent, circa meridiem ipsius divi Thomae festi irruptionem in urbem fecerunt [2], nil tale metuentibus civibus, sed statim repressi in arcem se recipere coacti sunt, ac obsideri hinc ares coepta summa civium cura; et cum tormentis bellicis, quibus tam validam et munitam oppugnarent, arcem carerent, a vicinis mutuati sunt. Sequentibus duobus diebus incendium vicina loca corrupit, sed alacritate civium exstinctum. Ex turribus hinc petere Hispanos coepere, quare Mariana una ab his vi tormentorum disjecta, Jacoboea ad ruinam proxima fuit, multorum quoque civium domus, ut Compostelliana, Cauwenhoviana et aliorum, crebris ictibus petitae et corruptae [3]. Praefectus arcis erat Franciscus Fernandus d'Avila. Erat in arce tum praefectus Franciscanorum fratrum, Godefridus Leodius, qui Hispanos tanquam egregius tubicen continuo animabat et ut viriliter ferrent obsidionem, hortabatur. Sperabant etiam hi, aliunde subsidium venturum vel aliquem motum a militibus Germanis, quos quotidie sollicitabant, oriturum.

---

1) In het HS. volgt nu een teekening van Arnhem in vogelvlucht, waarbij staat geschreven: „Formam hic habes expressam cum singulis monumentis, ut ab Auraici principis geometro delineatam vidi."

2) *I. m.*: Omtrent de Schupstoel schoten eenen burger doot, Dirc van Rutenburg.

3) *I. m.*: Habeo literas diversas.

ANNUS 1577.

[fol. 112.] Consules: Arnoldus Theodoricus Leidenus, Franciscus Both; quaestores: Lubbertus Clevus, Johannes Robertus Druenius; 12viri, quos scabinos vocant: Johannes Buttius, Johannes Abcoudius Martius, Theodorus Canterus, Jacobus Assius, Lubbertus Zudort, Albertus Fokius, Libertus Molinaeus, Wilhelmus Valius Fronesteinius, Hermannus Viltius, Cornelius Mannius, Wilhelmus Bilerus, Johannes Jacobus Leemputeus. Electi hi in fine anni, quemadmodum et supra [1]).

Januarius.

Cum Hispani quotidie tormenta in urbis [2]) aedes ex arce exploderent invasionesque facerent, multi cum familiis ad proxima oppida se receperunt, adeo ut prohibitione opus fuerit [3]).

Juxta fossas civitatis Ultrajectinae, prope agrum Vici veteris [4]), ad haec usque tempora crux fuit lapidea. Quidam illic occisum principem narrant, alii supplicii locum olim crediderunt; dubito ego, num Jodocus Laleinius, Hollandiae, Zelandiae ac Frisiae praefectus, qui in urbis oppugnatione quarto Augusti glande ictus occubuit anno 1483, hoc loco perierit [5]) ac in ejus memoriam sit posita.

Februarius.

Aurantius et Hollandi nominarunt Philippum Marnixium, ut ipsorum nomine interesset senatui Austriaci, quem

---

1) Nl. hierboven blz. 39 en 41.

2) Utrecht.

3) *I. m.*: Ex litteris.

4) Oudwijk.

5) Vgl. A. Matthaeus *Analecta* I. 583, waar Thomas Basinus echter verhaalt, dat de Lalaing sneuvelde bij de poort, „per quam Amsteldamum itur", (Weerdpoort) te Utrecht.

recusasse videntur Ordines et senatores alii, eo quod peritissimus rerum publicarum plerosque astutia et calliditate atque insuper experientia superare diceretur, tum partes suas nimium propugnaturus crederetur.

13 [1]) [2]). Arx Freeburga sive Pacis Ultrajecti, ab Hispanis dedita, Gillio Berlamontio Hiergis et Maximiliano Bossuvio, urbis praefectis, annitentibus; quibus 27 currus concessi ad impedimenta vehenda. Cives jam ante ad oppugnationem praeparaverant pontes tres, moenibus applicaverant, ad ascensum commodos et tota obsidione magna alacritate usi fuerant, quamvis plurimum damni tormentorum vi paterentur. Hinc verum esse potuit, arces firmas esse compedes ad exiguum motum, at fragiles ad magnum et communem. Arx primum a civibus aliquandiu custodita, inde abductis in civitatem tormentis, a civibus dirui coepta.

[fol. 112v.] Martius.

24 hujus obiit Trajecti Batavorum Carolus Smyterus, consiliarius Hollandicus, ob turbas profugus, qui sepultus in templo Petreiano, hoc a Johanne Lentio epitaphium promeruit, quod extat ad parietem lateris sinistri, non procul a senatulo canonicorum: „Nobili doctoque viro domino Carolo Smytero Gandensi, curiae Holland. senatori regio P. P. Johannes Lentius."

Hic posuit Flander Smyterus Carolus urnam
    Consul apud Batavos regis Ibere tui.
CVM BataVos beLLIs VeXat CIVILIS ErInnIs
FIXos heV proprIIs VVLnera VVLnerIbVs,
Martius hunc rapuit coeloque Astrœa locavit.
Hic celebri tantum nomine fama viget.

Ob. 9 Cal. Apr.

---

1) Blijkbaar heeft Van Buchell zich hier vergist. Niet 13, maar 11 Februari ging het Vreeburg over. (Zie Bor Dl. I fol. 781.) *Descriptio* p. 72 heeft deze onjuistheid niet verbeterd. (*v. L.*)

2) *I. m.*: 11 alii sijn den 19 van de Carthusers aen de Vaert getogen, alwaer si om der tempeest twee dagen wachten.

(1577.)

Aprilis.

Morem ego veterem a quibusdam renovatum vidi, divorum icunculas in scyphi fundo effictas. Cornelius Macer (referente Capitolino) Alexandri effigiem et Epicurei (teste Cicerone) sui patroni referebant; Hieronimus quoque autor est, multos suo tempore apostolorum imagines in poculi fundo habuisse sculptas [1]).

[fol. 113.] Majus.

Non procul Arnhemo in Velua est castrum Rosendael inter montes, non procul Obscuro monte, cujus hic damus formam [2]). Est autem munitissimum pro temporis, quando factum fuit, ratione. Hoc ab Ultrajectensibus anno Christiano 1422 cum pago incensum, ubi deinde anno 1424 Mathenesius abbas Egmondanus captus ab Johanne Egmondano fuit custodiae traditus.

Hoc mense, post exactos ex urbe Trajectina Hispanos et arce recepta a militibus legionis Bossuvianae, qui in suburbiis et urbe praesidii causa fuerant, tumultuatum et in ejus direptionem conspiratum, sed virtute civium urbe et suburbiis exacti, captis centurionibus Snatero, Suartio, Tambergio; suburbium tamen Telonarium [3]) a militibus Losecotanis fugientibus incensum.

8 Maji obiit Viglius Zuichemus ab Ayta, regii consilii praeses, quod indicat hoc distichum numerale (Vitam vide apud Sifridum Petri *De scriptoribus Frisiae*) [4]):

VIgLIVs oCtaVa fLet trIstIs FrIsIa MaII
AsCendIt LaetI spLendIda teCta poLI.

Hic quod partibus Hispanicis addictissimus esset, summo

---

1) *I. m.*: Vide librum Mathenesii, *De ritibus christianorum.*

2) *I. m.*: In folio V. — De teekening van het kasteel Rosendaal komt werkelijk voor op fol. 117v met dit bijschrift: „Castri Rosendalii, cujus supra quinto abhinc folio memini, vera delineatio".

3) Buiten Tolsteeg.

4) In de uitgave (Franeker 1689) p. 306 seq.

erat in odio omnium, qui libertatem et privilegia Belgarum propugnabant.

De destructione Arcis pacis:

MIt CraCht en groote Cost
Is VtreCht Van VrebVrch VerLost.

Junius.

Hujus mensis initio senatus turrim basilicae civilis praetorii [1]) fieri curavit cum horologio, campanulis ex Joannitarum aede huc translatis. Cum circa hoc tempus de Aurancio in praefectum recipiendo ageretur idque et pacis Gandavensis legibus necessarium crederetur, quidam se opponentes aliter leges illas interpretabantur. Concepta apud me sunt [2]).

25. N. Vorstius propraetor diem obiit, qui acerbior Catolicis Romanis visus et ad promovendam religionem Reformatam diligentior.

[fol. 113v.] Augustus.

Hoc tempore, cum Hussiam (Cliviae id oppidum, 1500 passus supra Arnheimium ad Rhenum) iremus et prope Malburgum Rhenum trajiceremus, vidimus totam ripam et omnem fluminis superficiem animalculis volantibus, vermium forma, occupatam (nautae *aas* vocant), piscium nutrimento destinata, quae tamen ultra diem vivere negabant . . . . . .

Circa hoc tempus cum vitrico meo, per pagum Baern, Nykercken amplissimum pagum ac oppidi instar populosum pervenimus. In Velavia est situs ad quadringenta millia passus ab Amersfordia. Velavia vero multis ericetis occupatur, ovium pasturis valde idoneis; nam erica greges ovium optime alit et integra valetudine conservat et carnem gignit et tenerrimam et saluberrimam ad edendum.

---

1) Bedoeld is waarschijnlijk het torentje op het Stadhuis.
2) *I. m.*: Haec non suo loco posita arbitror. Vide annum 1582.

(1577.)

21. Ordines per comitem Hoenloensem, castrorum praefectum, Silvamducis (a reliquiis comitis Oversteinii occupatam) obsessam receperunt.

27. Quantus tumultus fuerit Septembris 27 Ultrajecti exortus pro recipienda Satisfactionis articulos, cum quidam se opponerent aliosque ab Ordinibus generalibus probatos proferrent, vide litteras Abshovii latinas 17 Octobris 1577 scriptas.

[fol. 114.]

Arnhemia urbs mediocris magnitudinis, in qua olim duces habitare solebant, quorum ibi aedes. Habet templum summum, divo Martino Turonensi et Eusebio (cujus ibi tumulus videbatur) sacrum, cum turri vasta satis sed infirmo fundamento, quare hoc tempore accersiti architecti a Trajectensibus, qui remedium adhiberi posse putabant. In medio quoque chori extat candido ex marmore et alabastrite varii coloris sepulcum Caroli Egmundi, postremi Geldriae ducis, viri in bello strenui, post cujus mortem frustra impedire conante Guillielmo Cliviae duce, ad Burgundos Austriacos transiit ducatus Geldriae. Est et ibi Jodoci Sasboutii epitaphium, quod in epitaphiorum libellis [1]) extat. Collegium praeterea canonicorum divae Walpurgae sacrum, nescio an illud, quod ex Tielo anno Christiano 1328, ubi ab Adelboldo episcopo Trajectensi fuerat fundatum, translatum legi [2]). Ordines quoque fratrum mendicantium Franciscanorum et Dominicanorum, praefectura quoque cum templo Joannitarum virginumque monasterium Agnetae sacrum. Insigniores aedes Rossemiorum, a Martino Rossemio, nominatissimo duce militari, multis statuis et ornamentis olim condita, Gremagii item et Hacfortiorum. Ex hac urbe oriundus Henricus Aquilius, vir doctus. Carolus, cujus sepulcrum in summo templo,

---

1) Nl. Buchells aanteekenboekje van grafschriften.

2) De overgang van het Tielsche kapittel naar Arnhem had feitelijk reeds plaats in 1314 of wellicht iets vroeger, maar het naar aanleiding hiervan gevoerde proces werd eerst geëindigd in 1328; vgl. Moll *Kerkgeschiedenis* II. I. blz. 317—318.

feroci et superbo ingenio juvenis a Gallis in odium Burgundiae domus educatus, cujus avus Arnoldus natus Maria Arquelia, mortuo Reinaldo ultimo e gente Nassovia Geldriae duce, ducatum ad Egmondanos traduxerat.

October.

Circa hoc tempus ex sexta classe ad quintam transivi, primus in ascendentium ordine, quare rectori duos nummos, aureum unum, argenteum alterum, de more obtuli et hinc praemium diligentiae tuli librum. Hic [1]) parentes phiditia instituerant cum rectore Joanne Bittero, Frederico Diemio et aliis, qui singulis dierum optumis per vices conveniebant et genialiter epulabantur.

[fol. 114v.] November.

23 Novembris tribunus militaris N. Helling, militum tribus vexillis stipatus, Amsterodamum in potestatem Auriaci redigere conatus cadit, et sui urbe ejiciuntur.

9. Apparuit stella crinita, quam cometam vocant; nuncia haec verissima tot cladium, tot bellorum, quae secuta sunt ....

Edidit tum carmen Martinianum noster rector, cui titulus: „Querimonia militis Christiani" ad Aemilium Amstelium. Trajecti vero Philippus Morus edidit oden annalem: „Pecuniae triumphum" ad G. Veusels.

December.

Hoc anno circa ferias Martinianas divulgati sunt electi consules: Arnoldus Theodoricus Leidenus, Franciscus Both; scabini: Johan Buth, Johan van Abcoude van Meerthen, Dirck Canther, Mr. Librecht van der Moelen, Jacob van Asch, Lubbert van Paris van Sudoort, Willem de Wael van Vronestein, Aelbert Foick, Cornelis de Man, Harman

---

1) Waarschijnlijk te lezen: hinc.

(1577—1578.)

de Wilt, Johan van Leemputh ende Willem Byler. Hic magistratus quotannis circa Victoris ferias, praetore exhibente nomina, a principis vicario vel gubernatore approbatur et promulgatur.

ANNUS 1578.

[fol. 115.] Januarius.

Consules hoc anno fuere: Arnoldus Theodericus Leidenus, Franciscus Both.

17 Quum concionem esset habiturus dominus Joannes Astenus ex familia Jesuitarum presbiter, idque in templo Civili [1]), ubi aliquandiu concionatus fuerat, civitatem excedere a senatu jussus, Amersfortiam se contulit [2]).

Februarius.

[fol. 115v.] 16 proposita Ordinibus nostris de tributis ordinandis varia, et 13 coram commissariis juramentum a collegiis sumptum [3]).

Martius.

Hoc tempore ambulandi gratia ad Fossae Drusianae caput, Iselae ortum [4]) hodie vocant, 200 passubus supra

---

1) De Buurkerk.

2) Hier begint Van Buchell gebruik te maken van de „Kronijk van Utrecht, 1576-1591," afgedrukt in de *Kroniek van het Hist. Gen. gevestigd te Utrecht*, 21ste jg., 1865, 5de serie, 1ste al. (Utrecht 1866) blz. 530—576. — Soms heeft hij uit deze bron, met geringe wijziging, zijn aanteekeningen overgenomen; op andere plaatsen heeft hij haar slechts uit de verte gevolgd en stukken weggelaten of eraan toegevoegd. Waar het eerste 't geval is, daar zal een bloote verwijzing kunnen volstaan; waar 't laatste is geschied, zal doorgaans, onder verwijzing naar de *Kroniek Hist. Gen.*, een nieuwe opname van den tekst verkieselijk zijn. Het hier voorkomende is te vinden: *Kroniek Hist. Gen.* 1866, blz. 538; *Descriptio* p. 73.

3) *I. m.*: Habentur apud me.

4) IJseloord.

(1578.)

Arnhemium ivimus, ubi telonium olim ut et nunc. Meminere nempe annales vectigaliorum Isselordianorum ante 200 annos solutorum.

Aprilis.

12. Dominus de la Motte Gravelingam Ordinibus eripit ac pro Austriaco occupat. Extant apud me literae interceptae, Hispanica ac Gallica lingua conscriptae ab Alphonso de Curiel thesaurario bellico ad principem Parmensem, quibus continetur tota haec Mottensis actio sive mavis improba proditio. Adjunguntur ibidem diversae literae ac declarationes Ordinum Artesiae et Flandriae Gallicanae.

[fol. 116.] Majus.

Hoc quoque mense agitatum est apud Ordines Trajectenses de impetrandis praebendis eorum, qui partes Joannis Austriaci sequerentur, ut praeposituram Marianam Fonckii [1]), item praebendas (ut vocant) Huberti Lateur et Maximiliani Morillonii, canonicorum Servatoris, Buchonis Ayta canonici, et Walteri Berkhornii [2]), praepositi divi Petri.

23. Obiit Laurentius Zurius [3]), monachus Carthusiensis, qui chronicam contra Sleidanum composuit, homo publicarum rerum imperitissimus, ex auditu tantum omnia colligens.

---

1) Joannes Fonck, uit Amersfoort, proost van Sint Marie sedert 1570, gest. in 1585; maar reeds in 1579 komt Judocus van Wittenhorst als zijn opvolger voor. Fonck ging in 1576 naar Spanje, waar hij aanzienlijke ambten aan het hof bekleedde. Vgl. Hoynck van Papendrecht, *Analecta*, V. 284 seq.

2) Walterus van Kerckhoven, proost van Sint Pieter sinds 1569, maar in 1580 vervangen door Wilhelmus van Alendorp. Vgl. Hoynck, t. a. p. 234.

3) De bekende hagiograaf, geb. te Lubeck 1522, gest. te Keulen 23 Mei 1578. Hij schreef, behalve zijn kroniek tegen Sleidanus, o. a. een verhaal of commentaar over de gebeurtenissen van zijn tijd, getiteld *Comm. rerum suo tempore in orbe gestarum*, waaruit Van Buchell een en ander heeft geput. Vgl. Jöcher, *Gelehrten-Lexicon.* IV Sp. 943.

(1578.)

Junius.

Amsterodami quidam paulo ante ejecti, inter quos Martinus Duncanus pastor [1]), templa quoque et monasteria direpta.

Contra oppidum Arnhemium in insula Rheni hoc tempore lutra fuit ex fibrorum genere, quae omnes in ripa plantas teneriores dentibus praecideret, nec ullis poterat capi insidiis.

[fol. 116v.] Julius.

6 hujus mensis magister Hubertus Scheveningius [2]), pastor divi Jacobi, ob certas (ut ajebat) minas Trajecto se subduxit, Roterodamum profectus, unde magnificis pro ejus conditione legationibus a senatu revocatus, 17 mensis sequentis rediit et pristinam functionem in veste linea subivit, quam etiam de mandato consulum brevi omisit.

10. Edicto publico vetitum, ne concionatores utriusque relligionis se invicem convitiis proscinderent, sed simpliciter docerent absque calumniis aut scommatibus.

Hoc tempore per Betaviam cum matre et vitrico Noviomagum profectus sum. Distat Arnhemo 2 leucis ad Vahalim; antiquum sane oppidum et olim, ut ex ruinis patet, longe majus. Sunt qui hanc in ruderibus Batavo-

---

1) Was er, nadat prof Fruin schreef over de uitzetting van Martinus Duncanus uit Amsterdam *Bijdragen en Meded. Hist. Gen.* ('s Gravenhage 1895) blz. 300—301, nog een bewijs noodig, dat genoemde pastoor werkelijk uitgezet was, dan hadden we 't hier bij Van Buchell. (*v. L.*)

2) Dat hier sprake is van Hubertus Duifhuis, is nauwelijks aan twijfel onderhevig; maar wat beteekent dan het epitheton „Scheveningius?" Alle schrijvers, die 't leven van Duifhuis tot een onderwerp hunner studie maakten, zeggen dat hij te Rotterdam werd geboren. Is dit werkelijk waar, hoe is dan Van Buchell aan deze vergissing gekomen? Volgens Glasius, *Godgeleerd Nederland*, 1ste dl. ('s Hertogenbosch 1852) blz. 398, ging hij 24 of 25 Juni uit Utrecht; de laatste datum komt overeen met Van Buchell's aanteekening, die zich hier weer van den ouden stijl bedient. (*v. L.*)

duri extructam civitatem contra communem opinionem arbitrantur, et ratione non omnino insulsa; nec ego admodum ab iis dissentirer, nisi aliter jam esset receptum, et oppidum nostrae regionis id nomen tanquam sui juris sibi vendicasset. Multa nempe ibi vetustatis monumenta eruta; aras, testas, lampadas, nummos antiqui aevi vidi, quae omnia non parvi nominis olim fuisse testantur, cum tamen vetustiorum scriptorum nemo, quod sciam, ejus meminerit. Contra in Vico Batavorum nihil unquam monumentorum inventum et nulla tam augustae urbis inditia apparere constat. Sed utcumque res se habet, nihil affirmo; id namque non modo temerarii, sed insani esset judicii in tanta rerum obscuritate quid affirmare velle. Suffecit haec tantum retulisse, cujus opinionis multo minus poenituit, quum eam a doctissimo Justo Lipsio approbatam invenissem [1]).

[fol. 117.] September.

7 Idus. Arnhemiae ex templis ejectae imagines, quod Sydracus Scotus, suo more pontificius, hoc disticho numerali notavit:

PrIdIe, o ArnheMI, nasCentIs VIrgInIs aras
VeLLere neC StatVas IConoClasta rVbet. 1578.

Carmen Martinianum tum edidit noster rector Sydracus, cujus initium:

At tu parens rerum, optume o Deus, tuam
Hac peste plebem vindica,
Placatus oculis respice piis denique
Verumque pater indue patrem.
Furoris abstine, satis superque nunc
Poenae dederunt horridae.

---

1) *I. m.*: In not. ad lib. V Histor. — Bedoeld zijn *C. Corn. Taciti Annalium et Historiarum libri*, door Justus Lipsius uitgegeven met commentaren: Lugduni 1576.

(1578—1579.)

October.

Hic [1]) nullae vel rarae molendinae, quae vento agitantur, sed omnes fontibus circumaguntur hac forma [2]).

[fol. 117v.] November.

Circa hoc tempus, more solito, senatus urbis electus et creati consules: Arnoldus Theodoricus Leidenus 2, Lubbertus Clevus; quaestores: Franciscus Both, Valentinus Voorstius; 12viri: Johannes Martius Abcoudius, Lubbertus Molinaeus, Cornelius Mannius, Albertus Fokius, Lubbertus Zudortius, Wilhelmus Bilerius, Johannes Jacobus Leemputeus, Petrus Feitius, Laurentius Nyhovius, Johannes Robertus Druenius, Bernhardus Jaersfeltius, Cornelius Dueverius.

December.

9 obiit decanus Johannes Hogelande [3]).

Pridie natalis Domini Arnhemio migravimus Trajectum in patriam, glacie mediam viam impediente; vix nempe ad navalia Vresvicorum pervenire nostra navis potuit, ubi fossa nova ad urbem a Trajectensibus anno 1373 deducta (cum Rheni ostium jam diu ad Catvicos obstructum fuisset) et turri, munitionis causa, Gildenburgica ejus ostium et emissaria gemina defensa.

[fol. 118.] ANNUS 1579.

Consules: Arnoldus Theodoricus Leidenus 2 et Lubbertus Clevus.

Januarius.

Johannes Stadius a Loonhout [4]), vir doctissimus, qui

---

1) Nl. te Arnhemi.

2) Teekening van een watermolen.

3) Deken van Sint Marie sinds 1562; vgl. Hoynck van Papendrecht, *Analecta* V. 295.

4) J. Stadius geb. te Loonhout 1 Jan. 1527, gest. te Parijs 1579,

commentaria in Florum edidit, hoc anno obiit Lutetiae, ubi ad docendum fuerat evocatus, Lovaniensibus studiis furente Marte oppressis.

30. Otto Egmontius, Antonius Brantius, Mr. Everardus Scajus, Johannes Westrenius, consules Amersfortii, Trajecti ab Ordinibus detenti, quod impensas, in obsidione arcis Freburgi factas, conferre ex decreto Ordinum nollent [1].

Hoc quoque mense imagines e quibusdam templis ejectae confractaeque, ut distichon hoc indicat:

Vespere dena fVIt IanI (doLor) hora dIesqVe
ConfraCta Vt sanCtIs TraIeCtI est CondIta IMago 1579.

Et mense Junio hujus anni, in edicto de pace relligionis ergo observanda, haec templa, nempe Minoritarum, Jacobitanum, Civile et Nicolai Reformatis concessa.

Februarius.

Sunt et apud me literae Heremalii, in quibus quaedam de rebus Valentini de la Motte et obsidione Trajectensi ad Mosam.

14. Amersfordii rebelles ab Ordinibus judicantur, ob negatam impensarum in obsidione Freburgensi factarum collationem.

Hoc ego tempore ad scolas Hieronimianas, cui praeerat Regnerus Sarcerius Solmundanus, redii, qui examine facto ad quintam classem me deduxit, ibique praeceptore Johanne Avesato syntaxim didici Macropedii, cujus fundamenta ob carminum facilitatem pueris hic praelegunt. Condiscipuli erant et meae octuriae: Godefridus Munterus, Johannes Stephanus de Wit, cum quo ab illo tempore

---

volgens Jöcher, *Gelehrten-Lexicon* 4e Th. (Leipzig. 1751), kolom 763—764. (*v. L.*)

1) *Descriptio* p. 75. — Vgl. Van Rootselaar *Amersfoort* (1878) II, 433, waar het heet, dat de burgemeester Gerard Scadich, met de schepenen Antonius Brant en Jan van Westrenen, 31 Januari te Utrecht werden gevangen gezet.

(1579.)

summa fuit familiaritas, Henricus Cornelius, ...[1] Mudenus, Henricus Duystius.

[fol. 118v.] Martius.

7 Obsidere ob causas supradictas Trajectenses Amersfortum coepere et majoribus tormentis muralibus sive murifragis concutere. Verum quum se imbecilliores Amersfortii cognoscerent nec satis munitos ad defensionem, 10 hujus mensis se dedere ac praesidium Ultrajectensium admisere [2]. Johannes Bruvesius (*sic*), qui se illic aliquamdiu continuerat, inde Embricam se subduxit, quo Coloniam Agrippinam profectus est [3].

Fuimus hoc tempore in Absteden (quasi Abbatis villam dixeris), suburbanum amoenissimum, fructiferis hortis cultum, unde magna fructuum omnis generis copia in urbem defertur.

25. Feriis Annuntiationis [4] claustra Ultrajecti monachorum monialiumque relaxata, vota, utpote multoties coacta et inutilia, remissa, et libertas habitum rejiciendi matrimoniumque contrahendi, assignata annua portione, concessa, ad quae pollicitis praemiisque invitati, nulli vero coacti sunt, quamvis anno 82 a Lanscronio et Malsemio monasticarum rerum 2viris ad resumenda alia vestimenta ex mandato coacti fuerint [5].

[fol. 119.] Majus.

Hoc anno varie in exsequiis Catholicorum Romanorum

---

1) Hs. laat den voornaam open.

2) Vgl. van Rootselaar, *Amersfoort* (1878) II 437 v. v. De overgave had plaats 9 Maart.

3) *Descriptio* p. 75. — Jan Bruhes, deken van den Dom, later aangewezen tot bisschop van Groningen en daarna verkozen aartsbisschop van Utrecht, verzette zich beslist tegen den invloed van Oranje in het Sticht en moest daarom uitwijken; hij overleed te Keulen 10 September 1600; vgl. *Batavia Sacra*, II, p. 44.

4) *Descriptio* p. 75; vgl. F. Dusseldorpius, *Annales* editie-Fruin, blz. 167 v.v.

5) *Kroniek Hist. Gen.* blz. 540, gedeeltelijk.

tumultuatum est, ut in domini Henrici Abcoudii Essesteinii [1]) apud Franciscanos et sepultura Francisci pastoris in Houthem [2]) apud Nicolaitas, circa Pentecosten; quo etiam tempore Henricus Rodulphus, Mariani collegii scholtus, ob parenesin vel pasquillum vernacula lingua factum captus nec sine suo damno dimissus est.

[fol. 119v.] Julius.

Prima hujus Buscumducenses inter se tumultuantes et utriusque religionis cives ad manus veniunt, ubi ex Reformatis occiduntur 170, ex Catolicis Romanis 30 et 100 vulnerantur, victoriamque obtinent.

Cum quaedam contra religionis pacem a senatu admitterentur et ob id vereretur, ne quid pontificii tentarent, admiserunt pridie Idus cohortem militum praesidii sui causa Ordines Trajectenses cum juramento, quod senatui obedientiam milites praestarent et jussi abirent; sed cum minus cum civibus convenirent et nonnihil civibus minarentur, urbe octava quam venerant die excedere coguntur.

Senatus credulus falsis dilationibus circa 4 Nonas Julii Johannem Axelium canonicum Martinianum in vinculis conjecit et variis tormentis lassatum ad Nonas Augusti detinuerunt. Id quamvis tum sine sua culpa passus fuerit, vetera tamen ejus crimina haec meruisse videntur. Cum nempe casu incidissem in cartulam neglectam ex actis Consistorii decerptam, hanc contra ipsum Axelium institutam a fisco vel syndico ecclesiae Trajectensis accusationem collegi: falsum commisit Axelius in impetratione praebendae J. de Hamstede; propter falsitatem a se commissam Romae captus fuit et carceri mancipatus nec potuit habere abolitionem, nihilominus se sacris immiscet; rofianus fuit, testes Nievelt, Brevelt, Rosa chorepiscopus; scripsit se clericum Cameracensem, iterum Romanum,

---

1) Abcoude van Essesteyn.
2) Houten bij Utrecht.

(1579.)

iterum laicum, manu propria; Romae vixit in adulterio cum Schotzesa maritata; turbavit Consistorium etc.

[fol. 120.] Augustus.

8. Vendita aedes Crucis [1]) in suburbio Albano, quam Theodoricus Ruyschius canonicus divi Joannis fundaverat anno Christiano 1408; ubi crux olim multa miraculorum fama. Vidisses illic scipiones, linteamina, quin et ferrea arma, voti et religionis causa suspensa, pedes, praeterea manus, brachia, boves, equos, oves *etc.* ex caera. Frequentabatur ideo locus iste superstitiosa pietate etiam a peregrinis. Demoliri deinde coepta, hospitali manente, ab emptore Christiano Joannio pistore in Piscario ipsis feriis Laurentianis. Quo etiam tempore Miserorum sepulcra [2]) cum hospitali divi ni fallor Justi in suburbio Cateriniano [3]) fundamento tenus sublata fuere [4]).

[fol. 121.] October.

Hoc mense senatus electus et publicatus. Consules: Franciscus Both 2 et Lubbertus Zudertius; Lubertus Clevus, Egidius Blockius quaestores; 12viri: Arnoldus Theodoricus Leidenus, Johannes Buth senior, Johannes Abcoudius Martius, Johannes Jacobus Leemputius, Albertus

---

1) De kapel van het H. Kruisgasthuis, aan de Biltstraat, een bedevaartsoord; vgl. Mr. S. Muller Fz., *Geschiedenis der Fundatiën..... der vereenigde gods- en gasthuizen te Utrecht* (1900) blz. 23 v.v. en *Historia seu notitia episc. Ultraj.* p. 128.

2) De kapel op 't Ellendige kerkhof buiten Cathrijne te Utrecht; vgl. *Hist. seu notitia episc. Ultraj.* p. 127.

3) Verkeerdelijk veranderd voor: „Telonario". Bedoeld is het St. Joost-gasthuis, in de Ganssteeg buiten de Tolsteegpoort; vgl. *Archief voor de gesch. van het aartsb. Utrecht.* XXX. blz. 64 v.v. en *Historia seu not. episc. Ultraj.* p. 128.

4) *Kroniek Hist. Gen.*, blz. 540. — *Descriptio* p. 76 heeft deze alinea letterlijk zoo, behalve dat „canonicus divi Joannis" ontbreekt, evenals later het woord „Telonario."

(1579.)

Fokius, Laurentius Nyhovius, Wilhelmus Bilerus, Petrus Feitius, Henricus Zulenus, Johannes Robertus Drunius, Adrianus Meerlantius, Johannes Hoernius medicus.

Hoc tempore classem mutavi et ad quartam ascendi honesto in ordine, ubi praeceptore Arnoldo Eickio rei versificatoriae operam dedi ac Graecae linguae simul et rhetorices fundamenta jeci.

Cum extra suburbanum Insulense circa Aquam nigram [1]) deambularem, vidi illic villam, quam vocant Quaestoriam, a Petro Clerico quaestore regio olim exstructam, admodum pulcram et amoenam omnibusque pro exiguitate loci delitiis abundantem. Aedes erant non tam amplae quam commodae, politae et excultae. Pomarium aderat fructubus omnigenis refertum. In eo lacus piscibus conservandis, silva deambulationi destinata, hortus herbis floribusque rarissimis variegatus, phaeristerium recreandis corporibus idoneum et exercendis; adeo ut in parva villula omnes regiorum aedificiorum delitias hic tanquam in tabella expressas viva similitudine intueri potueris.

December.

[fol. 121v.] Hujus praeteriti mensis initio edidit rector noster R. Sarcerius oden Martinianam de Amicitia, D. Lamberto van der Burch decano Mariano inscriptam.

Den abt van St. Geertruit te Loven, anno 1637 vuyt latende gaen een boeck van S. Begge ende St. Geert, verhaelt veel van de bagijnhoven [2]) et (*sic*) seyt van het ons: Sunt Ultrajecti in magno numero, sed non adeo felices, quod non fiat illis ibi publica potestas sacrorum nec aperte profiteri audeant, id quod revera sunt, S. Beggae genus, id est ut interpretor *clappeien*, quae norunt:

tota quidquid geratur in urbe.

---

1) Het Zwarte Water buiten de Weerdpoort te Utrecht.

2) Over de begijnen in Nederland, vgl. een opstel van F. W. G. Kemman, in W. Moll's *Kalender* II. 70 v.v.

(1580.)

[fol. 122.] ANNUS 1580.

Consules: Franciscus Bothius 2, Lubbertus Prisius Zudortius.

Hoc anno plebs quaedam a senatu reformari petiit, quae cum XII articulis comprehenderentur, haec iis denegata fuere: 2 ne scilicet collegia canonicorum congregarentur et ne ii in concessu Ordinum admitterentur. De scolae reformatione in aliud tempus dilatum [1]). Hoc actum Trajecti Nonis Martiis.

Leges Trajecti latae hoc tempore videntur de concordia unitorum 4 Kalendas Februarias; 19 vero Kal. ejusdem de vectigalibus ab ecclesiasticis tribuendis, (de) non faciendis supplicationibus more Catholicorum Romanorum, de in jus vocandis ecclesiasticis coram magistratu, cum illi contra contractum Unionis id esse dicerent [2]).

15. Ejectae sunt imagines ex templo Jacobaeo. 13 Kal. Febr. jussu Auraici per consiliarium Basilium descripta bona canonicorum aliorumque ecclesiasticorum in Iselstein.

Hoc mense monetae valor publicatus. Thaleri Hollandici valor 35 stuveri, thaleri Trajectini et Geldriae valor 31 stuveri, nobelii rosarum valor 7 floreni belgici.

Februarius.

6. Wilhelmus Nassovius, Aurantiae princeps, circa vesperum diu expectatus Trajectum venit cum domino Carolo Philippo Croniaco primo marchione Haureth, ad cujus adventum crateres coemiteriorum sublati; discessit Amsterodamum 26 ejusdem [3]).

27 mensis praecedentis Melvingae vel in ejus agro Ro-

---

1) Zie hierover „Resolutiën van de vroedschap van Utrecht betreffende de Academie", door Dr. J. A. Wijnne en Lucie Miedema in *Werken Hist. Gen.* III. (1900) blz. XCVII.

2) Niet bij van de Water, *Utrechtsch Placcaatboek.*

3) *Kroniek Hist. Gen.* blz. 542.

dorpiae mirum quid contigit, puellam nempe filiolam pauperis cujusdam villici Adami Kruse (quae jam pro mortua efferebatur) ad vitam rediisse et multa de emendatione vitae ac superbia vitanda concionatam fuisse.

[fol. 122v.] Martius.

Vidi tum scarabeum Lucanicum, quem vulgo cervum volantem dicunt, viventem. Habebat cornua nigra, nitentia vitri instar, digiti longitudine, ramis quemadmodum cervina ornata, quae dicit Cardanus in medicina non esse expertia virium.

Imagines e templis quibusdam [1]) ejiciuntur Trajecti, quod hoc acrosticho annotavit Arnoldus Eyckius:

Vespere sVb nona TraIeCtI CVnCta rVebant
SaCra doLo nonIs MartIe fraCta tVIs [2]).

Tum quoque tempore, insaniente plebe, etiam regis Hispaniarum insignia passim dejecta, exemplo aliarum rerumpublicarum, quod tamen sanioris juditii homines minus probabant [3]). Proditoribus nempe et civitate propter laesae majestatis aut turbatae reipublicae scelus ejectis haec infamia fieri jure nostro solet.

Aprilis.

14 processum est a Trajectinis ad venditionem abbatiae Laurentianae in Oostbroeck, abbate voluntarie cedente.

24 obiit Hillegonda filia Lubberti de Alenderp, vidua Johannis Wijck, in cujus obsequiis per Adrianum Zulenum decanum S. Johannis eccleciastici ab ordine incedendi

---

1) *Descriptio* p. 76.

2) O. a. uit de Sint Jan op 7 Maart 1580; vgl. Dodt van Flensburg, *Archief* III. 160. Ook in de overige kerken van Utrecht werd dien dag geplunderd en gebeeldstormd; vgl. Dusseldorpius, *Annales* editie-Fruin, blz. 179.

3) *Descriptio* p. 76.

(1580.)

proxime post funus exclusi sunt, quod lugentes et amici deberent praecidere [1]).

[fol. 123.] Junius.

15. Svollis tumultuatum est, ubi capti Bitterus Marsius et Knopperus.

[fol. 123v.] Julius.

Hoc mense Trajectenses, evocante consule Laurentio Nyhovio praetore, Rhenis templa invadunt et imagines confringunt.

15. Facta iconomachia templi Martiniani, postquam aliquandiu occlusum fuisset.

22. Festo Magdalenae bis ibidem concionati sunt Reformatae religionis homines [2]).

22. Ipso Magdalenae festo in locum Wilhelmi Vueselii [3]), ex decreto Ordinum cassati, electus decanus divi Petri ejus calumniator Johannes Bogert, qui scolastici officium resignavit domino Alphardo de Coninck.

Augustus.

8. Cives in coemiterio Sancti Petri lustrati sunt Ultrajecti.

15. Obiit Fredericus Schenck ex baronibus a Tautenburch, antistes Trajectensis, vir doctus, sed nimiae parsimoniae notatus [4]), de cujus obitu hoc distichum numerale fecit praeceptor meus Arnoldus Eyckius:

QVInto a sextILIs bIs deno obIIt FrederICVs
SChenCk pIVs hIC dVX et praesVL hVMatVs VtrIX.

---

1) Wat verder onder April en Mei door Van Buchell wordt meegedeeld, stemt bijna woordelijk overeen met blz. 542—543 van de *Kroniek Hist. Gen.*, alleen met dit onderscheid, dat Van Buchell hier de data in volgorde opgeeft, wat in de *Kroniek* het geval niet is.

2) *Descriptio* p. 77.

3) Zie over W. Veusels, hierboven blz. 21.

4) Vgl. Dusseldorpius, *Annales* editie-Fruin, blz. 182.

(1580.)

[fol. 124.] September.

Hoc mense obiit Jacobus Latomus junior, theologus et poeta insignis, canonicus Sancti Petri apud Lovanienses [1]).

19. Repentina morte obiit Cornelius Susius [2]), vir doctus, praeses consilii Hollandici, cui successit Adrianus Milius.

22. Gerardus Cnoop, canonicus divi Joannis, duxit uxorem Johannam Scroiestein, vestalem Servatianam.

October.

Senatus Ultrajectinus electus circa hoc tempus publicatus. Consules: Reinerus Aswindius, Brakeliae dominus, Lubbertus Prisius Zudertius 2; quaestores: Adrianus Meerlantius, Johannes Berckius; 12viri juditiales: Franciscus Both, Johannes Abcoudius Martius, Willemus Bilerus, Johannes Jacob Leemputeus, Cornelius Mannius, Petrus Feitius, Henricus Zulenus, Johannes Robertus Druenius, Roetardus Lanscronius, Theodorus Goyerus, Timannus Slotius, Joannes Amstelius Mindius [3]).

Circa Remigium [4]) veterum scutatorum (nummi id genus) duplicatio instituta, cum in Majo blancarum impositio exordium habuisset, cujus tertia sive triens proprietario decederet.

Hoc tempore, relicta quarta classe, ad tertiam me contuli, ubi rectore et praeceptore Regnero Sarcerio dialectices fundamenta didici.

20. Johannes Rengerus, canonicus sancti Johannis, duxit uxorem . . . . [5]) Grauwert, vestalem.

---

1) Jac. Latomus Jr. stierf volgens Foppens, *Bibliotheca belgica* I. 521 en Jöcher a. a. O. Th. II. kol. 2291 pas in 1596.

2) Cornelis Suys, geb. 1514, gest. 1580. (*v. L.*)

3) Tusschen deze lijst en die, welke voorkomt in de *Kroniek Hist. Gen.* blz. 544—545, bestaat nog al verschil. (*v. L.*)

4) 1 October.

5) Voornaam ontbreekt in 't Hs.

(1580.)

[fol. 124v.] November.

Prima hujus mensis, quae Omnium Santorum, apud Albas virgines quidam ex plebea faece Sebastianum quendam inopem sacrificulum missam celebrantem habitu pontificio indutum, non sine pugnis, risu in publicum pertraxere ad urbis basilicam; sed cum is 120 [1]) pauperior esset asseretque (*sic*) inopii causa se celebrasse, postridie dimissus est et pallia tam viris quam mulieribus, qui adfuerant, restituta.

Circa hoc tempus in sesquiannum quaestor factus fuit Valentinus van de Voort veterum clypeatorum et consumpti (*sic*) [2]).

Hoc tempore Sarcerius, rector noster, edidit carmen Martinianum: „De fragili et promiscua humanae vitae brevitate", inscriptum domino A. Eschio, divi Joannis canonico et praefecto Cecilianarum virginum.

December.

11 hujus mensis ex Utenhammo [3]) castro in urbem captivi abducti sunt: prior Dominicanorum Coppegavius, vestalis quoque Ruynea ex coenobio Viae Albanae [4]) prope suburbiis, et paupercula alia, nomine Anna Christiana, quibus crimen proditionis impositum, quod cum Blibecanis praedatoribus occulta quaedam egissent, ac eo nomine virgis acriter caesa Anna, tandem tamen (cum?) reliquis duobus dimissa.

Circa hoc tempus hebben Peeter Foeyt, Reynier van Aswijn, den deecken van Sint Jan, Jan Spruyt, N. van

---

1) Het bedrag der boete, die hij te betalen had; bij raadsbesluit van 14 Juni 1580 was de uitoefening van den katholieken godsdienst te Utrecht verboden; vgl. Matthaeus, *Fundationes et fata ecclesiarum* p. 262 en *Ned Archief voor kerkel. gesch.* Dl. VI (Leiden 1846) blz. 231 v.v. Een straf van 25 gouden realen werd er voor den dienstdoenden priester op bepaald bij placcaat van 25 Augustus 1581; zie Van de Water, *Placcaatboek* I. 350.

2) Nam. ontvanger van het oudschildgeld en consumtiegeld.

3) Het huis Den Ham bij Vleuten.

4) Het Wittevrouwen-klooster bij de Bilt.

Oostrum, J. van Scade, Lub. van Zudoort, Cornelis van Malsem, J. van Rengers [1]) gemaeckt de instructie over de geestelicke goederen. In den eersten deputeren alle jaere drie, vuyt elcken staet een, die opsicht sullen nemen op de geestelicke goederen van de cloosteren in den lande van Utrecht, omme die by den anderen te houden, voor dengeenen die nu sijn ofte ter ordonantie van de Staten daer comen sullen, die yder sullen hebben 100 gulden sjaers, ende een secretaris; item als sy besoigneren over de rekeninge 15 stuvers daechs. Dat alle cloosteren, vicarien, benefitien sullen aenbrengen haere goederen ende die vijff godshuysen sullen exhiberen staet van was, olye, wijn ende de weerde van dien opbrengen tot onderhout van predicanten, noch die goederen van de choralen omme die tot een seminarium geappliceert te werden.

[fol. 125.] ANNUS 1581.

Consules: Reinerus Aswindius, Brakeliae dominus, Lubbertus Prisius Zudortius 2.

Januarius.

11 hujus mensis diu multumque disputatum in collegio Martiniano Trajecti, an Reformata relligio (ut plurimum sollicitabantur) in eorum templo esset admittenda, quum superiori anno bis coacti ad id fuerant et pridie Pontiani in collegio negandum statuerunt; postridie vero quidam religioni addictiores convenientes contrarium concluserunt instrumentoque confecto religionem admiserunt, frustra reclamantibus et priori concilio legittime facto acquies-

---

1) Deze instructie is gedrukt bij H. Verloren van Themaat, *Geschiedenis der vicarieën en het vicarierecht in de provincie Utrecht*, in *Bijdr. en Meded. Hist. Gen.* Dl. IV (1881), blz. 503 v.v.; vgl. „Resolutiën" enz. in *Werken Hist Gen.* Dl. LII blz. CXVII v.v. en Mr. J. Acquoy in *Archief voor Nederl. kerkgesch.* Dl VI blz. 343 v.v.

(1581.)

cendum esse dictitantibus caeteris canonicis. Fuere qui subscripserant posteriori sententiae: Ausonius Galema vicedecanus, Theodoricus Witenhorstius, Johannes Montanus, Syphridus Grovesteinius, Gerard. Rhede, Johannes Scadius, Johannes Zulenus, Wilhelmus Clevus [1]).

Ludovicus et Wilhelmus Montfortii pater et filius, Hattemii oppiduli praefecti (drossatos vocant), juxta conventionem cum D. Antonio Grisperio et Gerardo Ratingio initam, conjicientes Haegemannum tribunum militarem in vincula et praesidium Austriacorum (qui tum novo nomine Malecontenti dicebantur) recipere conantes, sed ab Ordinibus impediti et capti, Arnhemiae ut proditores capite puniti sunt [2]).

Senatus Trajectensis scorta publica urbe exegit ob homicidium, in domo meretricia circa Albas Virgines (vulgo *het huys mette trappen*) a filio Cornelii Gijsberti (cui vulgus Fistularii agnomen, quod olim exercuerat id munus in arce Freburgica, indidit) commissum. Cum autem Maria Roestia praeter edictum rediret, publice virgis caesa ac urbe iterum exacta est [3]).

[fol. 125v.]

Hoc tempore vidi relliquias monasterii Geinensis [4]), olim celeberrimi virginum vestalium, quarum praefecta ante annos 35 fuit Zuedera Buchelia [5]), amita mea, Latinis literis docta, adeo ut ad quasvis Latinas literas scribere

---

1) *Descriptio* p. 77.

2) *I. m.*: 22 Januarii Neomagi in 4 partes dissecti scribuntur, cum pater jam 74 ageret annum. Ex duobus qui apud me libellis.

3) *Descriptio* p. 78.

4) Te Geyn nabij Vreeswijk bestond sinds 1423 het klooster der Reguliere Kanonikessen, genaamd Nazareth; vgl. *Historia seu notitia episcopatus Ultraj.* (Lugduni 1719) p. 193. Het werd in de troebelen naar Utrecht overgebracht, waar dus te dien tijde Maria Ruysch priorin was.

5) „Anno 1506, den 14 Octobris op St. Calixtendach is geboren Sweertgen." — Wanneer deze gestorven is, bleek niet; want Swedera van Buchell, waarvan hier sprake is, werd den 22sten October 1516 geboren en staat in de geslachtslijst als „de tweede Sweerken". (*v. L.*)

non vereretur. Nunc harum praefecturam gerit Maria Ruysch, consiliarii Petri soror.

Circa hoc tempus Schoonhaviam (quasi Pulcrum portum, sic nempe scriptum in diplomate quodam Willemi Bavari, Hollandiae comitis) oppidum non adeo magnum, sed propter situs ad Leccae ripam commoditatem satis populosum, perveni. Mercimonia cespitum ibi vigent, qui ex paludibus Rhenensibus effossi, maxima multitudine eo convehuntur et inde in Zelandiam vicinasque insulas comportantur. Feminae dulcedine cantus laudantur.

Castellanum Schoonhaviae olim fuisse legi Ludovicum de Moerkercken; cum vero ab Hispanis caperetur, praeficitur Augustinus Rovero.

Circa hoc tempus iterum a ventis et undis Hollandiae damnum illatum, ut sequentes versiculi numerales indicare videntur:

AntonII CIrCa ferIas MIserabILIS Vnda
FVLget ab EoIs oCCIdVIsqVe pLagIs
etc.

Antonii circa festum intolerabilis unda
  Venit ab Eois occiduisque plagis.
Unda ferox iterum Belgas bacchatur in omnes,
  Antonii santi quando erat orta dies.

Hoc anno Immanuel Tremellius [1]), vir doctissimus, origine Judaeus, quem Genebrardus [2]) in *Chronographia* multis mendaciis traduxerat, quod purioris relligionis professor quaedam aliter ex Hebraica lingua quam ipse et Jesuiticae farinae homines vellent convertisset, edidit *Dialogum specularium*, quo se contra ejus calumnias purgat.

---

1) Volgens Jöcher, *Gelehrten-Lexikon* i. v. overleed Tremellius te Sedan in 1581; maar volgens Herzog, *Real-Encykl. für prot. Theol. und Kirche* Bd. XVI, S. 1—3, stierf hij 9 October 1580.

2) De Benedictijn Gilbert Genebrand, geb. te Riom in Anvergne, gest. 16 Febr. 1597 te Semocez. Zijn *Chronographiae libri III*, loopende van Christus' geboorte tot 1484, werden later door Petrus Victor Palma tot 1600 voortgezet. (*v. L.*)

(1581.)

[fol. 126.] Februarius.

Hoc tempore a nostris obsidione liberata Steenwyca, ubi plurimi utrimque periere. Contigit haec liberatio Steenwicensis 26 Januarii; nam cum Vilaeus nostros, qui monasterium Campense occuparant, relictis [fol. 126v] pro tuendis castris 800 tantum militibus, invaderet, Nienortius cum suis comeatum in oppidum intulit et fugientes hostes secutus, utramque obsidionem relinquere coegit [1]).

Martius.

Principio hujus aedes Drolshagii, Schuringii et Grisperii, quod citati non adessent, in fiscum redactae et publica authoritate locatae fuerunt; suppellex etiam auctione publica vendita [2]).

7 hujus Alegondius Trajectum venit ex Francia, ubi cum Alenzonio egerat.

Circa Paschatis solemnia institutum, ut orphani juxta Reformatam relligionem instruerentur et conciones parochiae Jacobitanae frequentarent, paedagogo Jo. Gaudano, qui id recusaverat seque facturum constanter negaverat, amoto [3]).

[fol. 126v.] Hoc tempore restituta organi Petreiani pars, ac globus ferreus ibi ex catenula suspensus, qui ex arce Freburga ab Hispanis fuerat emissus anno 1577, cum a civibus obsiderentur. Utrumque tempus hoc tetrastico ibi posito indicatur:

ACCIpe posterItas, eX qVo IaCVere reMota
InsanIente saCrILegIo
LIVIDVs hostILI torMento hoC nabVLa fregIt
EX paCIs arCe Cantaber [3]).

7 hujus Alegondius Trajectum venit e Francia, ubi cum Alanzonio egerat.

---

1) *I. m.*: Ex libello qui apud me est.
2) *Descriptio* p. 78.
3) *Kroniek Hist. Gen.* 1866 blz. 546.

(1581.)

Templa Franciscanorum et Hierosolimitanum initio hujus mensis vendita [1]). Hieroso(li)mitanum emit Nicolaus Florentius Veymannus vitrarius et diruit [2]).

Aprilis.

3. Obiit Hubertus Duyfhuys, cui suffectus est Hermannus Helconius e Frisia evocatus, qui circa Pentecosten primo in templo Jacobaeo concionatus est [3]).

Hoc tempore vidi errones quosdam, qui se gentiles, vulgo *heyden* vocant, Germanis superioribus *zunginer*, Italis vero *ciani* appellatos, homines nigredine deformes et vestitu sordidos, ex nebulonum faece ......

[fol. 127.] Ego hoc tempore cum vitrico meo ad Venendael pagum, ante quadraginta annos in paludibus Rhenensibus conditum, profectus sum. Erant olim hae paludes inviae, nec suis dominis utilitatem adferebant ullam, donec authoribus Thoma Cramajo et Johanne Calvo elices factae et fossae, quibus cespites aveherentur, magno sumptu et labore effoderentur; tunc nempe cespites bituminosi magna copia effossi ad vicinasque urbes navibus oblongis (quas *samoreusas* vocant a fluvio Sambre, in quo primum tali forma factae fuere) comportati, maximos redditus quotannis tam fisco regio quam privatis dominis attulere.

Majus.

14 Maji obiit Petrus Camp, tutor olim meus et apud

---

1) *I. m.*: 7 Martii vendita. — Vgl. *Kroniek* t. a. p. en *Descriptio* p. 78.

2) De *Kroniek* t. a. p. zegt: „Templum fratrum Minorum et templum equitum Hierosolymitanorum illi adjunctum initio Aprilis vendita et funditus diruta". — Dit ziet op hetzelfde feit als waarop Van Buchell doelt en dat hij plaatst op 7 Maart; maar het is duidelijk, dat hier een andere bron is gebruikt. Bedoeld worden de kapel van het Minderbroederklooster en de daarbij gelegen kapel der Jeruzalemsbroederschap.

3) Vgl. H. van Rhenen, *Lijste van de namen der predikanten onder de provincie van Utrecht.* (Utrecht 1705) blz. 9 en *Ned. archief voor kerkel. gesch.* Dl. VI (Leiden 1846) blz. 271 v.v. (*v. L.*)

(1581.)

quem novem annorum puer per biennium habitaveram [1]). Huic in templo Petreiano, ad sinistrum chori latus, marmor caeruleum in pavimento positum, hac inscriptione:

„Ecce ego sicut foenum arui, nunc in pulvere dormio, revicturus in die novissimo.

Anno Domini 1581, die 14 Maii, obiit venerabilis dominus ac magister Petrus Camp, hujus ecclesiae canonicus, cujus anima requiescat in pace."

De cornibus monoceratis [2]), quo ab Abshovio avecta et quo consilio ea remittere nolit, vide ejus literas Latinas de [3]) 8 Maji Leodii scriptas.

[fol. 125v.] Den lesten Maji anno 1581 sijn geordonneert Scade, Ostrum, Foeyt, omme ordeninge te stellen op de goederen van Oistbroeck ende de Reguliers; daernae op den 10 Augusti hebben de Staten, nae voorgaende bescryvinge persisterende bij de instructie, gecommitteert de voorseide totte generale geestelicke goederen te besogneeren [4]).

Junius.

Parochiani divi Nicolai conservandi templi sui causa, ne demoliretur, et ornamenti gratia, alteram turrim ex parte altiorem fecerunt horologiumque imposuerunt [5]).

[fol. 127v.] Julius.

Cum inspicerem veterum picturas imberbes, non potui

---

1) Zie hierboven blz. 35.

2) Hier zijn bedoeld de vermaarde eenhoorns der kapittelkerk van Sint Marie. Vgl. Moll, *Kerkgeschiedenis.* II, I, 77 en II, III, 172 v.; verder A. Matthaeus, *De rebus Ultraj. et Sylloge Epist.* p. 230 en v. d. Monde, *Tijdschrift* II, 263.

3) Lees: die.

4) Zie hierboven blz. 65, noot 1. Deze passage is later door v. B. op fol. 125v bijgeschreven.

5) *Descriptio* p. 79; *Kroniek Hist. Gen.* blz. 546, waar geen tijdsbepaling wordt opgegeven.

tamen istum modum probare, cum virum ostendat barba et addat authoritatem. Nempe:

Turpis sine frondibus arbos,
Turpis equus, nisi colla rubae flaventia velent,
Pluma tegit volucres, ovibus sua lana decori est,
Barba viros hirtaeque decent in corpore setae.

Philosophos veteres, etiam principes Graecos videmus barbatos, Romanos imberbes, iterum barbatos; hinc radi tota barba ad majorum nostrorum aetatem solita, tum rursum alta, nunc vero semirasa monstratur et placet.

Augustus.

8. Johannes Scade, canonicus Martinianus, Antoniam Deisiam duxit uxorem, faeminam satis pulcram et procacem. Ipse vero jam fuerat episcopi officialis et hereticorum judex, qui aliquando interfuerat, imo ex numero fuerat eorum, qui innocentem sanguinem fundebant mandato Romani Baalis.

23. Varii ignes supra Trajectensem civitatem visi; nuncii civilis discordii et turbarum, quae insequutae sunt.

[fol. 128.] September.

8. Sacellum Martinianum [1]) in suburbio Insulensi funditus dirutum, et coenobium vestalium nobilium, in amoenissimo loco agri Trajectensis situm, Vici Veteris, venum expositum; at ablatione turrium, multorum nobilium, qui ibi proles suas haberent, intercessione, hoc tempore redemptum est; verum deinceps anno 84 prorsus destructum et

---

1) Deze „Sint Meertens-capelle" was ondergeschikt aan den pastoor van Sint Jacob en behoorde bij het Sint Maartens-gasthuis, gelegen buiten de Weerdpoort; vgl. *Historia seu notitia episc. Ultraj.* p. 133; Mr. S. Muller Fz., *Geschiedenis der Fundatiën* blz. 67 v.v.; vooral Mr. Th. H. F. van Riemsdijk, *Geschiedenis van de kerspelkerk van St. Jacob te Utrecht* (Leiden 1882) blz. 113—119 en *Bijdragen tot de geschiedenis van de kerspelkerk van St. Jacob* (Leiden 1888) blz. 40—41.

(1581.)

igne consumptum est. Fundatum hoc olim anno Christiano 1135 a Mechtilde castellana, ab eademque et Ottone castellano sive burchgravio Trajectensi dotatum, confirmatum vero sub Godefredo Rhenensi episcopo [1]).

9. Curia provinciae Trajectensis ob grassantem pestem apud Orphanos, ad aedes Miropii, nunc Buchellii [2]), hinc ad domum episcopalem translata, ubi haesit ad Nativitatem Christi [3]).

14. Ex templo Petreano imagines ejectae [4]).

Mandatum ab Ordinibus circa hoc tempus, ut omnia regia sigilla ad se deferantur et ne regis insignia aut nomen monetae insculperetur [5]).

19. Vianenses ecclesiasten Reformatae relligionis Calvinianum, eo quod vereretur adire infirmos epidemia laborantes, ejecerunt ac ejus loco Luteranum assumpserunt.

Hoc mense scolis ad Hieronimitas valedixi, cum invita Minerva hactenus literis insudassem; aetate vero crescente, majori animo easdem amplexus fui et fructu, et ex mutis quam vocalibus doctior evasi praeceptoribus.

[fol. 128v.] October.

Hoc mense duxit uxorem Johannes Bavarus, canonicus Martinianus, Mariam Lobecam de Ostende, Stephani filiam.

6. Georgius Ratallerus, praeses in senatu, apoplexia correptus concidit et ad domum fratris viciniorem sub vespero ductus, animam efflavit.

28. Senatus de more constitutus Trajectinae urbis. Consules: Johannes Abcoudius Martius, Petrus Feitius; quaestores continuati; scabini vel 12litium derimendarum:

---

1) *Descriptio* p. 79. — Over de abdij Oudwijk, zie van der Monde, *Tijdschrift* V blz. 401 v.v.

2) Op de Kromme Nieuwe Gracbt, naast de kapel van het klooster Jeruzalem (Remonstrantsche kerk).

3) *Descriptio* p. 79; *Kroniek Hist. Gen.* blz. 547.

4) *Descriptio* p. 79.

5) Ibidem.

Lubbertus Zudortius, A. Fokius, Jacobus d'Edel, Cornelius Mannius, Willemus Bilerus, Henricus Zulenus, Roterius Lanscronius, Timan. Slotius, Arnoldus Iselsteinius, Johannes Sprutius, Florentius Vedius, Johannes Uffelius.

November.

Hoc tempore arithmeticam, diu intermissam, repetere incoepi apud Henricum.... [1]) via Ferraria minori [2]).

Edidit rector noster Regnerus Sarcerius hoc tempore oden Martinianam, cui titulus: *Spongiae querela*, inscriptum domino Gerardo a Mierlo, abbati ad Sanctum Paulum.

December.

14. Patres vestalium edicto coguntur migrare nec ad eas redire; quod nonnullis satis grave, cum dulcissima consuetudine et summa commoditate earum, quas vegeta aetate multis et saepe nimiis offitiis sibi devinxerant, in senio carere cogerentur [3]).

[fol. 129.] ANNUS 1582.

Consules: Johannes Abcaudius Martius, Petrus Feitius.

Hoc anno [4]) Mauritius Nassovius, Aurantii filius ex uxore Saxonica, Lugdunum Batavorum studiorum causa a patre missus est; eique studiorum socii dati Philippus Nassovius et Philippus Merodius; item Wittenhorstius, dominus Sonsbecanus, cui ejus cura tanquam aulae praefecto commissa est; huic vicarius datus Melvilius, qui familiae praecipuam curam gereret. Praeterea ipsi pater dedit 4 pueros, paedagogum Vilertium insuper, adolescentem nobilem et studiosum, tum qui essent a cubiculis, a poculis, item

---

1) Ontbreekt in het Hs.

2) Korte Smeestraat.

3) *Descriptio* p. 80. — Vgl. hierboven blz. 20, noot 1.

4) Volgens G. D. J. Schotel, *De Academie te Leiden* (Haarlem 1875) blz. 286 kwam prins Maurits eerst 19 April 1583 aan de Leidsche hoogeschool.

(1582.)

pistorem, coquum, equisonem, stabularium, et Mariam lavatricem, praeter eam faeminam nullam, equos 5 et duos pro praefecto.

[fol. 129v.] Martius.

Hoc mense Martinus Schenckius, qui regias sequebatur partes, a domino de Hogesaxen in oppido Santis [1]) captus et inde abductus, mansitque in captivitate usque ad Junium mensem anni Christiani 84.

Aprilis.

Hoc mense et circiter non desierunt Reformati, quos Consistoriantes vocant, omnem movere lapidem, ut concionatores divi Jacobi quoque parochianos (quos libertinos vocant, eo quod nullis vinculis astringi, sed libera tantum religione uti vellent) in suam classem pertraherent, ad quod cum Hermannus Friso [2]) satis inclinare collegae Erasmo videretur, is, quod hoc plane improbaret et minus stipendii quam Hermannus reciperet, Trajectenses valere jussit, ac in ejus locum subrogatus est Tako [3]). Erasmus autem, deinceps ductus poenitentia, undique conditionem conquirens, tandem Merkerkam, pagum dominii Vianensis, pervenit; verum cum et ibi difficulter ei solveretur, locum reliquit et simul concionandi munus [4]).

---

1) Xanten.

2) Hermannus Elconius; zie hierboven blz. 69.

3) Nl. Taco Sybrands.

4) Dr. J. Reitsma, *Geschiedenis van de Hervorming en de Herv. Kerk* (2de druk. Groningen 1899) blz. 155 zegt: „Bakker is in 1581 predikant te Breukelen geworden”. Uit hetgeen Van Buchell hier naar waarheid zegt, blijkt dat dit onjuist is. Uit aanteekeningen, voorkomende in een mij toebehoorend exemplaar van H. van Rhenen's *Lyste van de namen der predikanten* enz. (Utrecht 1705) blz. 9 blijkt, dat Erasmus Backer den 4den April 1582 door den Raad van zijn dienst werd bedankt. Nadat dit gebeurd was, is hij predikant geworden te Meerkerk, welke plaats hij later verliet om tevens zijn ambt neer te leggen. In 1585, en niet in 1589, gelijk van Rhenen t. a. p. zegt, werd hij predi-

(1582.)

[fol. 130.] Hoc tempore quum Johannes Bogerus a judice cogeretur, nobis bona nostra tradere, et ipse in solutionem mille ducentorum florenorum nobis assignasset 15 terrae jugera in pago Segfelt essetque ager iste uliginosus et, quod diu impastus incultusque jacuisset, arundineto similior, eo cum curatoribus Arnoldio Santeno et Jacobo Harwardio, una cum sorore Maria Buchelia et Aleida Sevrendra profecti sumus in rem presentem, ut in loco deliberaremus. Segfelt, autem est pagus dominorum Marianorum [1]) in extremis limitibus Ultrajectinorum Hollandiam versus, olim ditissimis colonis habitatus, sed bellicis hisce tumultibus plane vastatus. Templum paroechiale hic fundatum anno Christiano 1312, nam ante illa tempora in hisce partibus juxta Mye non fuit paroechialis ecclesia.

Majus.

[fol. 130.] Angli agrum circa Trajectum non secus ac hostiles depredantur.

Canonici regulares circa hoc tempus in arctum coguntur [2]).

Brigidiani fratres coacti maniacum recipere et illi necessaria tribuere.

13. Zegerus Goch et Franciscus Gerardus patres, de

---

kant te Breukelen. In de genoemde aanteekeningen staat op blz. 79: „Hij (Bakker) is in 1585 van Gouda naar Breukelen gekomen, gelijk blijkt uit een eigenhandige opgave van hem van zijn achterstallig tractement, gedaan in 1582. Hij was hier in 1593. Hij staat op een register van predikanten, die in 1618 hun gevoelen bij zich wilde behouden, en op een ander register wordt gezegd, dat men van zijn gevoelen niets konde zeggen. Op het eerstgenoemde wordt hij ook gezegd omtrent 70 jaar oud te zijn en zijn afscheid te verzoeken. Op de lijst van 3 Juni 1619 staat hij niet meer". — Zie nog over Backer *Nederl. archief voor kerkel. gesch.* Dl. VI, blz. 269—271. (*v. L.*)

1) Den deken van Sint Marie te Utrecht kwam het recht toe, den pastoor van Segvelt te benoemen; vgl. *Historia seu notitia Episcop. Ultrajectensis* p 226.

2) *Descriptio* p. 81.

(1582.)

nocte capti, ad carceres publicos ducuntur, nescio qua de causa, unde se post redimere coguntur.

[fol. 130v.] Junius.

Hoc tempore ad magistrum Cornelium Gallicam linguam addiscere incoepi, in Galliam propediem iturus, idque praecedentis mensis 21 die.

Initio hujus senatus Trajectensis ad ornatum basilicae civilis turrim supra eam erexere, quam quidam, eo quod ex variis coenobiorum templorumque relliquiis constaret, *Sprockelenburch* dixere, ac eo nomine creditur Jacobus Assius apothecarius in carcerem ductus [1]).

25. Obiit Nicolaus Vorstius, propraetor Trajectensis, gravi diu morbo conflictatus, quod quia durius cum papistis egisset, ipsi accidere suo more interpretabantur. Solent nempe hi, quod argumentis, ex sacra Scriptura desumptis, firmare suam sectam nequeant, exemplis mendacibus et confictis id tentare miraculis; inde tanta miraculorum falsorum congeries, et ex ethnica usque superstitione desumptorum exemplorum tot libelli circumferuntur, quum non attendant veteris scriptoris in Matheum sententiam, inutilia ejusmodi miracula falsitati attribuentis [2]).

Julius.

Circa hoc tempus in agro Trajectensi deambulans, ingressus villam regii quaestoris, vulgo *het rentmeestershuysken*; eo quod paulo post demolita, hoc modo delineavi [3]).

---

1) *Descriptio* p. 81. — Vgl. boven blz. 47, noot 1.

2) *I. m.*: Chris. hom. 19 in Mathaeum, tom. ult. fol. 48. — In de aangehaalde homelie spreekt de h. Joannes Chrysostomus over Matth. VI : 1, om te waarschuwen tegen ijdele glorie en te vermanen tot een zuivere meening bij onze goede werken. Van Buchell is hier dus niet erg gelukkig met zijn polemische verwijzing naar een Kerkvader.

3) Over deze „villa quaestoria” zie boven blz. 59. Van Buchell geeft er hier een teekening van, met het opschrift: „villa quaestoria”.

(1582.)

[fol. 131.] Augustus.

Hoc mense Regii ex agro Campensi, prope Issalam, magnam pecudum praedam egerunt, nonnullis civium occisis aut captis.

September.

16. Celebratae fuerant nuptiae domini Gerardi Grimbergae cum filia domini de Monceau, Hagaecomitis, Anna Hamala.

[fol. 131v.] October.

2. In Luco Batavorum nuptiarum celebrata solemnia Huberti Malsenii, domini de Tilborch et Onsenort, cum sorore Andreae de Argum, domini de Oisterwijck.

November.

Hoc mense regii Malecontenti oppidulum in Transissulana regione, quod ante nequicquam obsidione cinxerant, Lapidis Vicum (Steenwijck) ex insidiis (cum praefectus aliquot militibus comitatus abesset) oppresserunt [1]. Nostri vero jam Bronckhorst et Keppel in ditionem receperant. In obsidione vero Bronckhorstiano (*sic*) perierat, in pectore graviter vulneratus, Hegemannus, militari virtute in illis partibus notissimus.
Rhen. Sarcerius edidit hoc anno elegiam scolasticam feriis Martinianis: „De cruce sine afflictione perferenda", quam inscripsit Buchoni a Montisma, praeposito divi Johannis.

[fol. 132.] December.

2. Arnoldus Frens filiam Rudolphi Schonavii de Barem et Annae van der Aa, sibi desponsatam, duxit uxorem.

---

1) Zie Wagenaar VI, blz. 466. De inname van Steenwijk had 16 November plaats; vgl. Bor II. blz. 336 en Strada, *De bello Belgico* (Romae 1648) p. 244—245.

(1582.)

Pridie divi Thomae sequentis anni senatorum haec nomina publicata sunt: Petrus Feitius 2 et Johannes Druenius consules; Franciscus Snekius Oudanius, Gisbertus Antonius Vorstius quaestores; 12viri: Arnoldus Theodoricus Leidenus, Nicolaus Osterhemius, Lubbert Zudort, Hermannus Viltius, Johannes Jacobus Leemputius, Albertus Fokius, Willemus Bilerus, Henricus Zulenus, Adrianus Meerlant, Theodoricus Goyerus, Johannes Sprutius, Wilhelmus Centus Drillenburgius.

Reformati Consistoriales circa festum Nativitatis Christi miserunt Montfortium, ad impediendum Catolicorum Romanorum exercitium relligionis et eorum sacrificum capiendum, Wilhelmum Niportium, Sosii vicarium. Verum is praemonitus se subduxit, ac Neoportius, aliquoties frustratus, re infecta discessit.

Miror quam immemores divinorum praeceptorum et quo contemptu vivant divinae leges mortales: viduas et pupillos coguntur ubique defendere judices, et nunc nulli magis opprimuntur. Johannis Bogeri versutia vexat nos in pupillari constitutos aetate, temerariis litibus premit et nostra quae sunt aperta vi detinet, ac multis sceleribus contaminata distrahit conscientia. Judices imploramus; ipse, tanquam optumo uteretur jure, se defendit impunitus, permittente senatu bonorum morum incurioso et nequitiarum in hac causa dissimulatore. Appello ego ad summum Judicem, qui incorrupto judicat juditio, cujus haec sententia, ex divino consistorio pronuntiata fertur nulli obnoxia fraudi: „Vae qui scribunt decreta iniqua, et qui dictant et jubent scribere miseriam, ut scilicet arceant pauperes a juditio, viduas dispolient et pupillos depraedentur" [1]). — „Sicut devorat stipulam lingua ignis et glummam flamma dissolvit, sic radix eorum quasi putredo erit et germen eorum quasi pulvis ascendet" [2]).

---

1) Isaias 10 : 1—2.

2) Isaias 5 : 24. Van Buchell volgt blijkbaar niet den latijnschen tekst der Vulgata, noch den tekst van Junius en Tremellius.

[fol. 132v.] ANNUS 1583.

Consules: Petrus Feitius 2 et Johannes Robertus Druenius.

Januarius.

Hoc tempore Brabanti, Hollandi, Zeelandi correctionem anni Gregoriani comprobarunt, et suis in urbibus in gratiam Francisci Valesii Alenzonii admiserunt [1]), Geldris interim, Frisiis, Trajectinis veterem stilum retinentibus, quemadmodum Anglia et Germaniae magna pars constanter facit [2]).

22. Vendita domus Henrici Cuynretorvii contra privilegia canonicorum (quibus offerenda erat veteri more emptio, eratque nomen concedere ementi), et empta per Lumannum Gerardum Voss, sine circuitu.

Februarius.

27. Obiit Johannes dominus de Montfoort, ultimus ut credo ejus stirpis, relicto herede sororis dominae de Moreaume filio [3]).

Martius.

3. Post domini de Montfoort obitum Montfortii concionatus est Vernherus Helmichius, atque idem saepius tentatum; verum praefectus tandem eam ecclesiam regen-

---

1) Vgl. Bor II. blz. 336. — Bij plakkaat van den hertog van Anjou d.d. 10 December 1582, was de nieuwe (Gregoriaansche) stijl in Nederland ingevoerd, terwijl de Staten van Utrecht dien eerst bij plakkaat van 24 Juni 1700 aannamen. Vgl. Van de Water, *Placcaatboek* I. 456 v.v. en Mr. S. Muller Fz., *Bijdragen voor een Oorkondenboek van het Sticht Utrecht* ('sHage 1890) blz. 12, noot 2.

2) *Descriptio* p. 81.

3) *Descriptio* p. 81—82. — Vgl. Mr. R. Fruin Th. Az., *Inventaris van het archief der heeren van Montfoort* ('s Hage 1894) blz. 5: „Met Johan (IV) stierf in 1583 de burggrafelijke familie in de hoofdlijn uit; de goederen kwamen aan het geslacht van Merode."

(1583.)

dam commisit Henrico Bulchio, qui a Reformatis Neoporto Hollandiae expulsus. Verum ultra triennium non tulit; anno nempe 1586 coactus se abdicare, nisi conformem se aliis Evangelicis reformatis redderet [1]).

Hoc mense Cornelius de Hooch, qui se Caroli V imperatoris nothum dicebat seditionemque ac novas res tentaret, Hagae capite truncatur et tanquam proditor in quatuor partes secatur [2]).

[fol. 133.] Hoc quoque mense, post Paschatis festum, Leidam profectus sum studiorum causa....... [3]).

[fol. 133v.] Lugdunum caput Germaniarum, id est principium..... Vestigia antiquitatis non vanae in ejus agro saepius reperta. Nunc mediocris est magnitudinis, aere salubri, agro fertili, hortis amoenis, laudaturque a fluviorum frequentia platearumque munditia. Quare optumo juditio electa ad Academiam erigendam, quae satis ibi viget. Ex monasteriorum templis scolas fecerunt, et clarissimos in omnibus facultatibus viros summis undique praemiis ad ejus ornatum Ordines evocarunt....

[fol. 134.] Hoc tempore professores sunt [4]): Hugo Donellus jurisconsultus, Franco-Gallus, eruditione insignis et inter sui aevi primos, Cujacio infensissimus, a quo „Nugo" vocari solitus allusione nominis et invida aemulatione famae, doctis sane viris indigna. Huic, quum discessurus (in) Germaniam videretur, ad stipendium mille florenorum quingenti additi sunt, quum Batavi hoc Academiae or-

---

1) Ibidem. — Dat Helmichius te Montfoort heeft gepreekt, vond ik nergens vermeld. Over Bulk (Bulkius, Bulchius) te Montfoort, zie Brutel de la Rivière, *Het leven van Hermannus Moded* (Haarlem 1879) blz. 108 noot 2; Werken der Marnix-vereeniging Serie III. Dl. 4 blz. 40—41. (*v. L.*)

2) Vgl. Bor II. blz. 363; Wagenaar VI. blz. 493 v. De onthoofding had plaats 29 Maart.

3) In het *Album Stud. Acad. Lugd. Bat.* (den Haag 1875) komt voor op kolom 14: „7 Maii Arnoldus Buchelius, Ultrajectinus." (*v. L.*)

4) Zie over de eerste Leidsche hoogleeraren Schotel, *De Academie te Leiden* blz. 20—21 en 228 v.v.; over Justus Lipsius blz. 109 v.v.

namentum amittere nollent. Multa edidit in jure scripta; ejus *Methodus juris*, opus illustre, in spe est. Julius Beima, Friso, institutionum imperialium professor, vir bonus et diligens; Honradius Daventrius, quem ego audivi testamentariam materiam explicantem; Johannes Holmannus, Bremensis, theologus, bonarum literarum historiarumque Romanarum professor; Justus Lipsius, Iscano pago non procul Lovanio oriundus, vir doctissimus et vere politicus, qualem vix multa videre saecula, statura mediocri, vultu placido, qui ipsam exprimere humanitatem videtur non superstitiosam, sed veram, in docendo dulci eloquio praeditus, in familiari suavis at simplex, in scribendo acutus, meditatus, facetus, juditio vix humanus; unde Dousa, quem summe colit Lipsius, a quo summe laudatur Lipsius:

Antistans nostris Lipsius ingeniis,

et Janus Posthius in Belgicis suis sic canit:

Lipsius eloquio quantum ingenioque sagaci
Excellat, reliqua ut scripta viri taceam,
Vel solus loquitur Tacitus, gratusque loquetur,
Dum pronas volvent Rhenus et Ister aquas.
Dii, caput hoc orbi longos servate per annos,
Ex illo ut nobis commoda plura fluant.

Graecarum literarum professor est Petrejus Tiara, Friso; Hebraicarum Johannes Drusius; philosophiae acutissimus professor ..... Truchius [1]). Rembertus Dodonaeus, Machlinius, olim duorum imperatorum Germanorum medicus, de quo sic Posthius:
„Semper honos, Remberte, tuus laudesque manebunt", medicinam docet. Edidit *Herbarium* [2]) non ita pridem, quo veram nominis et famae immortalitatem sibi com-

1) Anthonius Trutius; zie M. Siegenbeek, *De Leidsche hoogeschool* (Leiden 1832) II. blz. 66 en Schotel, *De Academie te Leiden* blz. 21.
2) Het „Cruytboeck".

(1583.)

paravit. Ejusdem professionis est Johannes Hurnius, Ultrajectinus, inter clarissimos hujus aevi medicos habendus. Curatores academiae sunt: Janus Douza Nordvix, vir doctus et poeta insignis, hac urbe oriundus, Paulus Busius Amerfortius, Hollandiae syndicus, Abrahamus ab Almunda. Instituta vero auspitiis Guillielmi Nassovii Auraici et ab Ordinibus Hollandiae Zeelandiaeque approbata anno ut videtur christiano 1578, et hoc sigillo, cujus hic do formam [1]), cum inscriptione: *Lugdunensis apud Batavos signum majus Academiae*, donata caeterarumque academiarum privilegiis, honoribus et immunitatibus concessa gaudere.

[fol. 134v.] Nunc ad urbis descriptionem revertor, quae circulari fere est forma. Templa habet 2, majus ab Excelso Aggere [2]) nominatum, divo olim Pancratio sacrum, in quo collegium 24 canonicorum, a Johanne Vernenburgio antistite Trajectensi conditum anno Christiano 1366; dominus Giselbertus de Walenborch primus ejus prepositus [3]); minus Petro olim sacratum, quo etiamnum nomine vocatur. Est et aliud Virginis, quondam paroechia [4]), nunc Gallicanae ecclesiae concessum. Turres sunt ligneae, nescio an propter palustrem ac molliorem regionem. Pontium in urbe tam ligneorum quam lapideorum magna frequentia. Moles quoque in urbis fere umbilico, vulgus Burgum vocat, rotundo muro ex pumiceo lapide rotundo,

---

1) Hier een roodgekleurde teekening van het zegel.

2) De Hooglandsche kerk.

3) *I. m.*: Constitutum hoc collegium approbante episcopo a magistro Philippo de Leiden doctore, donationibus auctum a Giselberto de Walenborch pastore in Leierdorp, d. Volperto de Wouwe, d. Nicol. van Bleswyck, d. Hugone van der Haut, d. Rutgero van Poel, d. Pet. Hoesch, d. Willemo de Naeltvyc hofmaerscal *a*).

4) Deze parochiekerk van Sint Marie was gelegen in Marendorp en werd in 1365 geconsecreerd; vgl. *Historia seu notitia Episcop. Ultraj.* p. 463—464.

---

a) Hs.: hol. maerscal.

ceterum arboribus fructiferis consita, de qua populares multa fabulantur; nempe a Gygantibus, quibus rude vulgus omnia paulo antiquiora ascribere solet, e gesta terra (ut alveum novo Rheno facerent) extructam. Estque in ejus apicis medio puteus, procul dubio profundissimus, quo ad castrum Brittanicum subterraneo itinere pervenire potuisse olim ferunt.

24. [fol. 135.] In festo Palmarum vidua Florentii Boetzelarii, domini Langerackii, Dalebroeck et Oedekercke, ex familia Flodropiana, ob debita mariti Trajecti aliquandiu in aedibus Gerardi Remundii propraetoris detenta, summo mane effregit carceres et Viennam Batavorum se contulit, ubi a praetore Zuyleno, qui pro ea fidejusserat, prosequuta, privilegio Vianensi tuta, usque ad Decembrem detenta, cum tractaretur cum creditoribus, iterum aufugit.

Aprilis.

Emi Nonis Aprilis mensam apud Christianum canonicum Pancratianum ad Altum Aggerem, quo patrefamilias viximus coëtanii scolastici magister Theodorus Gemirus, paedagogus Nicolai Mathenesii a Vibisma et ..... Bronckhorstii [1]) Trajectensis, Adrianus Vranco, Vermarius Delphius, Hector Appeltornius, Persingius Geldro-Batavus, Johannes Bassius, Cornelius Bassius, Cornelius Quesnoyus, Gisbertus Cauwenhovius, Lucenses Batavi [2]).

Audivi Justum Lipsium, Octavianum Suetonii explicantem, et Julium Beima, juris caesarii Institutiones praelegentem dictantemque.

16. Nuptiae celebratae Jacobi Vallisoletii, qui natione aut saltem origine Hispanus et dominus Sonbecanus, et Wilhelmae Pratiae Moorkerkiae.

---

1) Ook in 't Hs. ontbreekt de voornaam.

2) Van de hier genoemden komt in het *Album Studiosorum acad. Lugd. Bat.* alleen voor, en wel op kolom 10: „Augustus 2, 1581, Hector Apeltern. L. Noviomagus". (*v. L.*)

(1583.)

[fol. 135v.] Majus.

Kal. A quibusdam maleferiatis (nescio an senatus consensu) invaduntur horti Brigidanorum fratrum, ex quibus, permittente senatu, locum exercendi bombardarios fecerunt [1]).

Nuptias hoc quoque mense contraxit Gerardus Godefredus Rhedius, canonicus Martinianus, cum Mechtilde Diestia.

Circa vesperum hoc mense jucundissima deambulatione in hortis Sagittariorum [2]) Leidensium (ubi tunc florere incipiebant septa ex spinis acutis vel oxyacanthum odoris suavissimi) fruebamur. Hic tam studiosorum quam puellarum pulcherrimarum concursus. Sunt nempe puellae Leidenses, etiam Guicciardini testimonio et vicinarum gentium fama, pulcherrimae Hollandarum, lacteo candore et superstitiosa paene munditie spectabiles; sed egregiam hanc formam obscurant mores parum civiles et habitus inhabilis ornatusque inornatus, unde nos ad Candidum nostrum lusimus:

Insigni Batavas superavit Laeda puellas
Forma, sed facies quid sine mente juvat?
Marmoreos oculis miramur, Candide, vultus,
Ast tangunt animum marmora nulla meum.

20. Cum deambulatum iremus, incidimus ad Voorhoutum pagum in rusticos paganalia celebrantes, ubi puellae rustica lascivia inter saltandum ad suras usque nudabantur; quales cum vidisset Leonora Augusta: „fugiamus hinc, inquit, nam meretricum est hic lusus" [3]). Et ut verum dicamus, quamvis hic regionis mos, Dedicationum feriae et saltationum paganici illi conventus Veneris sunt mysteria.

30. Cum Hectore Apelternio, homine vere scolastico,

---

1) *Descriptio* p. 82.
2) De Schuttersdoelen.
3) *I. m.*: Aeneas Silvius *Com. de factis et dictis* II.

quo genere hominum (ut Caecilii Plinii verbis utar) nihil aut simplitius aut sincerius aut melius, et Cornelio Quesnoyo sodalibus ad Vicum Cattorum, geminum in collibus arenariis et ad littus maris, 2 fere millium intervallo distantem inter se, perveni, ubi pleni cuniculorum tumuli marisque Oceanici barbaricum occurrebat spectaculum, fluctubus assiduo ascensu descensu ipsa littora incursantibus; hicque sanitatis causa salso tam magni lavacri flumine abluimus corpora.... Hoc facto, cum summo desiderio videndi relliquias castri Britannici [1]) frustra fui, cum arena tegerentur hae prisci aevi delitiae....

[fol. 136.] In hospitio nobis mo(n)strabantur lapides rotundi, legionum nominibus inscripti. A Cajo Caligula conditum hoc armamentarium volunt, de quo Suetonius: „Et inditium victoriae altissimam turrim excitavit, ex qua, ut ex pharo, noctubus ad regendos navium cursus ignes emicarent". Quod cum ad Rheni in Oceanum se exonerantis ostium esset et inde Britanniam navigaretur, Brittanicum vocatum fuit, deinde aliquoties restauratum, ut a Severo imperatore, quemadmodum testatur marmorea tabella ad Lugdunum olim inventa, quae talis:

IMP. CAES. L SEPTIMIVS SEVERVS AVGVSTVS ET M. ANTONINUS
CAES. CON. VOL. ARMAMENTARIVM VETUSTATE CONLAPSUM
RESTITVERVNT SVB VAL. PVDENTE LEGATO AVG. PR. PR.
CVRANTE CÆCIL. BATOE PRAE.
GENS BATAVORUM AMICI ET FRATRES ROMANI IMPERII.

Hanc inscriptionem Gerardus Noviomagus sua aetate apud Legiam erutam scribit; Cornelius vero Aurelius dicit, inventa anno 1502 prope Leidas ad jactum sagittae ab

1) Brittenburg.

(1583.)

ipso Rheno vetustissima Romana monumenta, grandibus insculpta saxis *etc.*, qui tamen paulo aliter exscripsit.

In reditu Reinsburgi vastas vidimus relliquias. Conditum id monasterium a Petronilla, comitissa Hollandiae, anno 1132, ex ordine sancti Benedicti. Nunc nobilium virginum receptaculum [1]). Ruinas ego has non sine admiratione pulcerrimi operis inspexi, non sine infelicium temporum nostrorum execratione: o Batavi, o Iberi, o dira civilia bella! Hic antistita capitalem jurisdictionem habet et dignitatem cum administratione, quod est privilegium in abbatissa, contra conditionem faeminarum.

Junius.

[fol. 136v.] Theodoricus Does inter eruditos Leidenses numeratur et Cornelius Petrus, Johannes Gerardus.

Leidensis urbs doctos quoque viros in lucem produxit, inter quos Petrus Blommevenius theologus [2]), Johannes Gerbrandus historicus [3]), Engelbertus Leidensis poeta et grammaticus, Nicolaus Leontius rhetor, Florentius Leidanus [4]), qui historiam Fratrum Minorum composuit et jam vix vivit, Janus Douza Nordvici dominus, poeta insignis. Lucas quoque Leidenus [5]), sculptor sua aetate facile primus encausticus, qui labore multo in aere ad imitationem

---

1) Vgl. G. D. J. Schotel, *De abdij van Rijnsburg* (s'Bosch 1851).

2) De Karthuizer-monnik Pieter Bloemevenne, geb. 1466, gest. 30 September 1536. Hij leefde te Keulen en is vooral bekend door zijn krachtig optreden tegen de aanhangers der nieuwe religie. (*v. L*)

3) Johannes Gerbrantsz. van Leiden, prior van het Karmelietenklooster te Haarlem, de vermaarde kronijkschrijver † 1504; vgl. W. Moll, *Kerkgeschiedenis* volgens Register i. v.

4) Floris van Oyen, geb. te Leiden, gest. te Mechelen 1595; zijn geschiedenis der Nederlandsche martelaren in de 16e eeuw, behoorende tot de orde der Minderbroeders, verscheen in 1592; vgl. W. P. C. Knuttel, *Nederlandsche Biographie der Kerkgeschiedenis* (Amsterdam 1889) blz. 99.

5) *I. m.*: Hujus pictura Extremi Juditii in basilica senatoria conservatur. Hanc cum maximopere desideraret imperator Rodolphus, pro ea obtulit, spatium quantum ea occuparet aureis ducatis se coopertarum.

Dureri multa incidit, ex hac ortus. Et infelix ille ex sartore rex Monasteriensis, anno 1534 patriae suae pestis et dedecus [1]), et Arnoldus Leidensis pictor non incelebris, cujus tabulam satis venustam de mannae pluvio vidi apud Bon. Vulcanium. Celebrabitur quoque Philippi de Leydis [2]), viri sua aetate clarissimi ac doctissimi memoria, cujus scripta nuper postliminio restituta et publicae bibliotecae dedicata extant.

Julius.

9. Lubberti Turci, Heesbeni domini, et Corneliae Lockhorstiae nuptiarum solemnia celebrata sunt. Utriusque signa ante aedes suspensa videbantur, quas quarterias vocant; hujus: Lockhorstiana, Schonoviana, Driebergica, Nassovia, illius: Turcica, Pieckia, Hemertia, Erkelentia.

[fol. 137.] Diebus canicularibus, cum a studiis et lectionibus publicis ob solis aestum feriaretur, cum matre et vitrico Hagamcomitis profectus sum, qui locus amoenissimus, arboribus et silva cinctus ..... Audio hunc locum „Lucum Batavorum" appellari, idque, ut credo, ex antiquo marmore, ubi haec leguntur: *Trib. Po. Lucensium* et: *Lucensium praef. Trajano* ...... Bibliotheca hic quoque regia, per Joannem Harium collecta [3]). Sunt hoc loco, nullis muris aut fossis munito ob arenae difficultatem, cum frustra id superioribus annis tentatum esset,

---

1) De beruchte koning van Sion, Jan van Leiden.

2) Over Philips van Leiden en zijn voornaamste werk zie *Robert Fruin's Verspreide Geschriften* I. blz. 111 v.v.

3) In *De Huisvriend*, (Schiedam 1897) afl. 10 blz. 294 schreef A. J. S(ervaas) v(an) R(ooyen) in een artikeltje *Toen en Nu*: „Op zich zelf genomen, had zij (de Koninklijke) als bibliotheek der stadhouders reeds een heele geschiedenis achter den rug. Mag men Saurel (*Guide de la Haye* 1860) gelooven, dan is Keizer Karel er reeds debet aan, en werd op zijn stichting voortgebouwd in 1531, door de nalatenschap van den kanunnik Jan Dirksz. Harius of Van der Haar. Hij was een groot boekenliefhebber, welke goede eigenschap hem den bijnaam gaf van „Jan met zijn boeken". (*v. L.*)

(1583.)

plures regulorum et principum magnificae aedes ut: Erici Brunsvicensis, Wassenariorum, Egmondanorum, Assendelfiorum *etc.*

Viri docti ex hac oriundi plurimi, inter quos Johannes Hagius de Indagine, de quo multa diligenter abbas Tritemius; Gulielmus Hagiensis, primus apud Belgas comoediarum excitator; Hippolitus Persinus, Gerardus pater et Nicolaus filius Assendelfii, Cornelius Susius, Splinterus Hargenius, Arnoldus Coebelius; de quibus vide Guiccardinium [1]). Praeterea Guill. Gnaphaeus, Guil. Crypius Mechliniensis senator, Jo. Secundus, poeta lepidissimus doctissimusque, Guill. Verius, qui scripsit praeconium Christi crucifixi et de contemptu mundi carmine, Justus Velsius medicus et philosophus, Joannes de Gouda, syndicus Groeningensis, Petrus Cornelius Brederodius jurisconsultus, Bernardus Holtorpius, Arnoldus Sasboldus.

[fol. 137v.] Augustus.

4. Cum Rotterodamum proficiscerer Lugduno, Delphos primum perveni 2 leuca Leida ..... Haec (urbs) tota paene deflagravit et igne consumpta anno Christiano 1536, sed in longe pulcriorem formam restaurata nunc videtur, adeo ut omnes Hollandiae urbes aequalitate aedificiorum splendidissimorum et curiosa munditie facile superet. Aedes hic splendidiores Huteriorum. Templa quoque et monasteria, in alium usum redacta, magnifica. Cives coquendo cervisiam et frumenti mercatura student. Nobiles familiae hic nullae, (quamvis Huterii eo se nomine attollant); praecipui cives et ditissimi coctores cervisiarum, quam et zythum vocari quidam autumant, potum nempe, ut scribit Dioscorides [2]), ex hordeo confectum. Delphica

---

1) Lodovico Guiccardini, *Descrittione di tutti i Paesi Bassi* (Anversa 1588) p. 277, waar de meeste hier genoemde Hagenaars ook worden vermeld en waaruit Van Buchell blijkbaar heeft geput.

2) *I. m.*: cap. 79, lib. 10. — Bedoeld is Dioscorides *De medica materia* (Coloniae 1529), door Van Buchell's oom Hubert aan de Universiteits-bibliotheek te Utrecht geschonken.

cerevisia hisce in regionibus notissima, quam ad imitationem Anglicanae et aliarum regionum coquunt et per totam Hollandiam et vicinas regiones divendunt; nec minus eo bibentes quam vino inebriantur. Vinum autem hisce in regionibus ob frigidius coelum non crescit, sed abunde satis importatur ex Hispaniis, insulis Fortunatis, Gallia, Germania; sed quum id carius, vulgus sytho plerumque utitur.

Orti ex hac viri eruditione sua notissimi: Adrianus Sasboutius, Cornelius Musius, Hugo Blotius, Jodocus Sasboutius, Egidius Delphius poeta, Joannes Grammaticus, Pontus Huterus, Adamus Sasbout, Cor. Verburchius. Ex hac quoque ortus David Georgius pictor, qui se Messiam persuadere vulgo studebat, de cujus vita libellum Basileae editum habeo, ut ejus meminit Lud. Guicardinus (*sic*) [1]), Walterus Lithodomus [2]), Jo. Godescalcus Iserman, Isbrandus Godefridus, Christianus Crucius, Jo. Delphius, Christianus Adrichemius, Hugo Grotius, Janus Grolius.

[fol. 138.] Roterodamum circa prandium perveni, ubi vitricum cum sorore inveni. Estque oppidum mediocris magnitudinis, 3 leucis Delphis distans, ad Mosam flumen et Roteram; unde nomen ei inditum: quasi Roterae agger. Incolae nautae aut piscatores, quamvis et mercatura multum ibi florere ex Zelandia ob navigationis commoditatem incipiat. Urbs non ita dudum major facta et novis munita aggeribus. Coquitur et sal. Templum majus olim sancto Laurentio sacrum, a quo non procul aedes exiguae videntur, in quibus natus Erasmus, a quo immortalem haec famam nacta semper hominum memoria vigebit, ubi ascripti hi versus leguntur:

Aedibus his ortus mundum decoravit Erasmus
Artibus ingenuis, relligione, fide.

---

1) *Descrittione* p. 263 geeft een vrij uitvoerige levens- en karakterschets van den beruchten David Jorisz.

2) Wouter Steenhuis.

(1583.)

Et hi Hispanici:

En esta casa es nascido Erasmo theologo celebrado,
Per doctrina senelado la pura fee nos a revelado.

Belgici:

In dit huys is gebooren Erasmus vermaert
Die ons Gods woort vuytvercoren wel heeft verclaert.

Huic in medio foro statua posita lignea, sed lapideo caeruleo colore obducta; nam cum prius ex marmore statuam erexissent, hanc ab Hispanis, Luterianum dicentibus, dissectam et in flumen demersam ferunt. Statuae hujus haec fere est ruditer delineata forma [1]).
De turri in templo hae literae leguntur, ejus fundationis tempus exprimentes:

Anno 1418 op Ascensiedach
Worden den eersten steenpael deses toorns gelacht......

[fol. 138v.] Gloriantur eisdem notis, quibus Romani olim utebantur, iisque frequenter in publicis monumentis utuntur Roterodamenses, nempe *S. P. Q. R.* Ad portam Delphensem carmen numerale, obitus Erasmi continens tempus, legi:

CVnCta est VICtVrVs fVLgens per seCVLa ErasMVs.
1536......

In alia porta, quae Gaudam versus iter monstrat, hic versus item numeralis, aureis literis distinctus legitur:

Non obIIt DIVVS nostras, qVIa VIVIt, ErasMVs.

Fuit quoque hinc oriundus.... Brascicanus [2]) sive Cool, qui de peste edidit libellum, et de Hollandiae etymo

---

1) Hier geeft v. B. een blauwgekleurde teekening van het standbeeld.
2) Hs. laat den voornaam open.

(1583.)

nescio quae contra Douzam, quem Douza pater in *Annalibus* multum flagellat [1]).

Circa hoc tempns Trajecti obiit Antonius Blocklandius, pictorum sui temporis coryphaeus.

[fol. 139.] September.

Hoc mense obiit Maria Mauwijck, vidua Henrici Ruyschii.

13 vel circa, equiria Valckenburgiorum celeberrima olimque frequentissima visum ivimus.... Tentoria illic in campis defixa undique videbantur instar castrorum militarium, ubi omne hominum genus suum exercebat questum. Nec deerant tabernae instructissimae aderantque puellae meritoriae, ad suum quoque quaestum attentae.

15. Tum consodales nobis facti et convictores Jacobus Magnus, Zelandus, et Nicolaus Junius, Hagiensis, adolescens foecundi ingenii et ad poesim promptus, canonicus Ultrajectinus ad Salvatorem. Dabant illi pro mensa, quemadmodum ego, ultra 125 florenos in annum.

[fol. 139v.] Narrabat Junius, se novisse quendam Petrum Schotium, qui culum tubae instar moveret sonitumque quandocunque vellet ederet illaudabilem, sed quibusdam helluonibus non injucundum et numeris quodammodo compositum, sic ut de eo haberet locum illud Dantis:

Et egli havea del cul fatta trombetta.

October.

Hoc mense ob litem, quae mihi erat cum Johanne Bogero, qui se ad tutelam nostram rapiendi verius quam administrandi animo jamdiu contulerat [2]), Trajectum redire coactus fui et studiorum meorum cursum interrumpere.

---

1) Cool had de bekende afleiding: Holland van Holtland, verdedigd en werd om die snoodheid in de *Bataviae Hollandiaeque Annales* van Janus Dousa (Lugd. Bat. 1601) p. 248 seq. geducht te lijf gegaan. — Vgl. over deze oude twistvraag *Robert Fruin's Verspreide geschriften* III, blz. 139—143.

2) Zie hierboven blz. 78.

(1583.)

Consules hoc anno continuati, quemadmodum et 12viri. Quaestores electi: Theodoricus Pilius rationum publicarum, Valentinus Voortius operum publicarum sive fabricae, quorum hic vulgo alter, secundus vel posterior camerarius appellatur, ille vero prior, qui et pecuniae publicae curam gerit.

27. Nuptias celebravit Johannes Baptista Rhenessius cum Adriana de Twickeloe, ex regione Transissulana. Erat hic frater Johannis, postremi ex Rhenessiorum familia Vulvae domini, cui in pueritia nomen inditum Theodorici, homo intemperantissimae olim vitae ac summae libidinis, qui et immaturas puellas stuprasse dicebatur.

November.

Editum carmen Martinianum a Sarcerio, quod *Ataeis* inscriptum ad Libertum van der Moilen.

Hoc quoque mense Alostum a Scotis praesidiariis regiis Malecontentis traditum. Laborabatur nempe apud nostros in disciplina militari, cum milites neque hominum neque deorum verecundiam habeant, non edicta imperatorum observent, sine comeatu vagi in pacato et in hostico errent, immemores sacramenti, licentia sola; nec discernitur interdiu, nocte et quo iniquo loco injussu imperatorum pugnent; non signa, non Ordines servent.

December.

15. Adrianus Zulenus, decanus sancti Joannis, uxorem duxit Marguaretam de Wael de Moersberge, vestalem ad Albas [1]). Hic jamdiu summus fuerat religionis reformatae propugnator, qui et Aurantium in publica laetitia privato hospitio exceperat [2]).

---

1) De „Wittevrouwen” te Utrecht, van de Orde van Premonstreit; vgl. A. Matthaeus *Fundationes et fata ecclesiarum* 275 seq.; *Oudheden van Utrecht* I. 365 v. v.

2) In het jaar 1576; zie Arend *Algem. Geschiedenis des Vaderlands* II 6 blz. 182.

[fol. 140.] ANNUS 1584.

Consules: Petrus Feitius 3, Joannes Robertus Druenius 2.

Januarius.

Hic versiculus, a Regiis ut puto concinnatus, anni numerum continet:

DoMIne, In VIrtVte tVa LaetabItVr reX [1]). 1584.

Hoc mense Regii, Issalam trajicientes, Veluam depopularunt tributumque menstruum pendere coegerunt.

13. Circa Pontianas ferias nundinales, tertio a civibus juramentum praestitum et quoque peregrinis, ut quamdiu sub imperio Trajectensium essent, magistratus jussa exequerentur eique fideles essent, cum anno 78 (*sic*) regem abjurantes Hispaniarum, Ordinibus fidelitatis juramentum fecissent et 82, Johanne Austriaco abjurato, Alenzonio jurassent.

Veteri more apud Trajectenses ex patritiis est consilium eorum, qui curam aggerum Rheni ac Leccae gerunt, qui vulgo *heemraden* dicuntur. Praeses eorum, cui mulctae hereditario jam quodammodo jure addicuntur negligentium, *dijckgreeff* dicitur. Est is Gerardus Soudenbalchius, dominus de Urck *etc.* Quaestor hoc tempore ad triennium ex nominatione civitatis, cujus jam vices erant, factus est Valentinus van de Voort.

Februarius.

Erat mihi animus, Lugdunum studiorum gratia repetere; sed cum C. Quesnoy litteris de hospitis mei (qui jam annum clymactericum magnum evaserat) obitu certior fierem, eundem mutavi ac 15 hujus, valedictis amicis, cum vitrico profectus sum Dordracum, ut inde Galliam peterem, cujus itineris seriem breviter describam. Noctu cum vitrico Schoonhoviam pervenimus et in oppidum intromissi, actis

---

1) Letterlijk naar Ps. XX : 1.

(1584.)

agendis, statim ad navem nos recepimus et summo diei diluculo Dordracum appulimus, 9 leucis Ultrajecto distantem, ibique hanc diem morati, quaedam vidimus lustravimusque, ut hortos Sagittariorum jucundissimos et monetae Hollandiae officinam. Feminas quoque et puellas vidi satis pulcras, quae pleraeque candida cute, nigris ocellis μελοφθαλμη spectabantur, statura item decenti proceriore. Hic Henricum Plagium, vulgari nomine nuncium Duacensem, aliquot adolescentibus comitatum inveni, qui et nos in Galliam transferendos susceperat. Hospitium nobis erat in „Leone purpureo", ubi hospes ex cyclopum genere, duasque filias habebat admodum venustas. Hic, cum audiret me Gallias petiturum, mira narrabat de Francicarum faeminarum levitate venerea seque ibidem in [fol. 140v] puellae amorem osculo fuisse adductum, quo ad furorem usque adeo laboraret, ut, ea absente, vivere posse propemodum desperaret. Quare ego improvidae juventuti et incautae tanquam oraculum hoc hexasticon inter caetera apud Johannem Posthium occinerem, qui peregrinaturum filium sic admonet:

Et tu nate precor dulcissime, te quoque serva
  Praecipitem in scopulos, ne malus error agat.
Et fuge faemineos coetus fatuasque choreas,
  Quae causam obscoeni semper amoris habent.
Ebria quin etiam moneo consortia vites:
  Ebrietas multis damna necemque tulit.

Cum jam aurora produxisset 18 hujus mensis diem, valedicto vitrico dataque dextra revisendi spe, me Henrico conjunxi, cui aderant adolescentes, qui studiorum gratia nobiscum proficiscebantur: Adamus Dunius, Joan. Kiesius, Haerlemenses; Henricus Duistius, Hollandi; Serapion Montisma, Rutgerus Verkerckius, Gerardus Verhulius, Ultrajectini; Thomas Borlous, Sutphanius; Petrus Ceclinus, Flander; Flaminius Paleo, Italus Dardanarius. Postquam navem ingressi essemus, nautae vela ventis dedere, navigavimusque per agros majorum memoria inundatione obrutos, ubi eminentes ex aqua ruinas castri

Merovaei praeternavigavimus. Hic Lecca Mosaque, mutatis nominibus, Meroveae fossae [1]) nomen assumunt. Circa solis discessum, ad pagum, Oeltkensplaet vocant, pervenimus, ubi sex circiter horas quievimus, nam eo Oceani fluxus et refluxus excurrit. Sex nempe horis crescit totidemque decrescit mare et vicina, quae mare recipiunt, flumina .....

Postero die, ex navi Zirckzeam [2]) et Veram oppida prospectavimus. Sequenti die Armuidam [3]) venimus, oppidulum non ita pridem auspitiis Guilielmi [fol. 141] Nassovii Aurantii moenibus cinctum, unde munitissimum est et diligenti praesidio custoditum. Ad portam elogium legitur principis Auriaci. Ob portus vero commoditatem et navium frequentiam, quae hinc ad omnes Europae partes navigant, locus notissimus et incolis frequens. Distat Dordraco 18 leucis. Hic videbamus duas turres, summis tantum pyramidibus lapideis aquis eminentes. Hinc circa vesperum solventes, pernoctavimus in navi juxta castrum Rammekens, qui locus totius Walachriae munitissimus, natura arteque, auspitiis olim Caroli quinti imperatoris, ad defentionem ostii fluminis munitus, cujus hic do formam [4]). Hic naves bellicae ad omnem eventum instructissimae quam plurimae in anchoris stabant, ex quibus facile maris Belgici imperium penes Walachros esse existimatur. Exoriente die, qui fuit mensis hujus 20, Vlessingam [5]), Walachriae oppidum, omnium munitissimum appulimus. Nihil nempe huic a natura aut arte conferri posse videbatur ad defensionem; ipsum mare moenibus alluit, bellicis tormentis maximis munitis; nec unquam externo in iis ambulare licet. Cives et incolae, ut ait Manlius:

---

1) De Merwede.

2) Teekening met bijschrift: Zierczee oppidum. — Van Buchell schrijft erbij *i. m.*: haec fere ut ex fluctubus procul apparebat forma.

3) Arnemuide.

4) Teekening met bijschrift: Castrum Rammekens.

5) Teekening met bijschrift: Arx Vlessingae; daarnaast het wapen van Vlissingen, waarboven: Vlessingorum insignia.

(1584.)

Et curam tenuere maris Neptunia docti,
Officia et bellis omnes navalibus apti.

Nautae nempe plerique omnes aut maris occupati studiis. Aedificia ibi magnificentiora nulla, excepto illo, quod comitis Hoenloi [1]) dicunt, statuis Caesarum, Julii, Augusti, Vespasiani, Titi humerotenus ornato. Hic Aurantius aedes sibi fieri curaverat, sed nondum perfectas vidi, hac forma [2]), cum oppidi dominium sibi suisque favore Ordinum emisse diceretur, quod fuerat marchionis Veriani. Cinctum hoc oppidum, ante 60 annos, muris per Adolphum Burgundum, cujus quoque filius Maxaemilianus dominium urbis possedit. Hinc 2 leucis est Middelburgum, Metelloburgum, a Metello quodam Romano, castra in Mattiacis, sed, ut credo, [fol. 141v] nemine aut incerto autore. Est autem amplo pulcroque ambitu pulcrisque aedibus Zeelandiae prima. Hanc, quum venti nobis ilico aspirarent, adire non ausus fui, ne a sociis relinquerer. Iter corruptior (*sic*) et gravior ex maris exhalatione..... Cum jam ventus faveret nobis, pelago nautisque (quos a Mattiacis, ut credo, *maetroos* appellant) nos commisimus et circa vesperum Vlissinga abscedentes, ad meridiem sequentis diei (qui fuit 21 stili non reformati) in conspectum Caleti pervenimns.

[fol. 142.] Martius.

Quia hisce in locis Gregorianam anni correctionem observant, secundum ejus calculum dierum numerum ascribam. 4 igitur hujus mensis Caleti portum, circa vesperum, clauso jam oppido, intravimus. Per totam diem gravi tempestate jactati, perdita anchora, cum ob vadosum scopulis cautibusque insidiosum portus ostium in recessu maris appellere propius non possemus, tum Francici nautae in limbis suis nos excepere et ad 4 tantum passus in terram constituere, extortis barbaro more a sin-

---

1) De graaf van Hohenlohe.
2) Teekening is niet hierbij.

(1584.)

gulis tribus solidis, cum aeque commode ex nostra navi terram petere potuissemus. Distant Caleti Vlissinga 20 leucis. Pernoctavimus in suburbio sub insigni „Trium regum", ubi hospita, non oblita pretium suarum rerum, omnia carissime nobis obtrusit. Exoriente deinde sole, oppidum intravimus munitissimum et contra Anglorum insultus curiose provisum. Firmissimum habet praesidium, et portae munimentaque a nullo externo lustrari permissum, imo et oculos avertere, ni male multari velis, ab omni ejus spectaculo cogeris. Hospitium nobis fuit in „Sacco onerario" ad forum.

[fol. 142v.] Hic nautae pretium navigationis solvimus, quod erat unius thaleri, ac hac nocte mansimus..... Postero die per tumulos arenarios, cuniculis plenos, Gravelingam pervenimus, 3 leucis Caleto distantem..... Pernoctavimus in suburbio, hospitio parum commodo; dormiendum nempe nobis erat in stabulo, non omnino ab equorum calcibus tutis. Unae erant hospitae pulcerrimae blanditiae, quae cetera commodiora redderent; haec suum de me juditium et ancillae satis amicum, si eo frui licuisset, dedit.

[fol. 143.] Deinde navi conducta, lenta navigatione Fanum Audomari pervenimus, 4 leucis Gravelinga distans..... Templum cathedrale pulcerrimum, cujus pavimentum marmoreum mira lenitate et munditie. Nec deerant sepulcra marmorea et epitaphia; sed ut tum earum rerum incuriosus, nulla descripsi [1].....

Puellarum nitida est admodum forma, splendidique ocelli micantibus instar sideribus, ornantque se munde et more a caeteris Gallis diverso, et moribus Brabantas Flandrasve comptiores magis assimulant. Hoc quoque non praetermittendum putavi, narratu audituque jucundum, foraticas mulieres quasdam Flandrico tantum idiomate,

---

1) Het is zeker wel een merkwaardige bekentenis, die Van Buchell hier doet, dat hij zich in 1584 nog geenzins aangetrokken gevoelde tot opschriften, terwijl hij er spoedig zoo'n groot minnaar van zou worden. (*v. L.*)

(1584.)

quasdam Gallico, nonnullas etiam mixto uti, ut nec Flander, nec Gallus, nisi utriusque linguae peritus, intelligat; incolae tamen Gallice tantum loquuntur.

[fol. 143v.] Dies, qui Lunae olim sacer, nos Audomari Fano Arriam venire vidit, 3 leucis distantem, via admodum lutosa. Horum templum, cum pulcherrimo opere restauraretur, visum ivimus. Inter spectandum nobis aderat quidam canonicus vel sacerdos, qui Latino suo nos invadens, severo vultu, sed imperterritos aggreditur et unde veniremus, quo tenderemus, interrogat. Ex Batavia nos venire et Duacum studiorum gratia petere, respondemus. Tum ille amare arridens: „Certe, inquit, tempus erat, nam jugulo vestro jam imminebat gladius, nec quisquam vestrorum popularium impune ad annum in patria manserit." Deinde nova interroganti ea reddidimus, quae parum arriderent, addiditque: „Video quales sitis animo, etiamsi hic vestro commodo veniatis; manet, manet in intymis praecordiis haeresis labes." Nos bona verba reddidimus, quibus simulandum erat et tempori locoque serviendum; ceterum risum vix potuimus continere, cum tam stultos Gallos intelligeremus et alienarum virium tam ineptos aestimatores; sed dandum quid erat hoc hominum generi rerum imperitissimo.

Altero die per Lillertium, fortissimum munimentum 3 leucis Arriae distans, pedites circa vesperum Bethunam pervenimus, in cujus suburbio pernoctavimus.

Sequenti die, curru conducto 30 solidis, pervenimus circa meridiem a Lens, oppidulum parvum, canonicorum ni fallor collegio celebre, a Franco-Gallis anno 1557 paene in ruinas redactum [1]). Hinc circa vesperum Duacum intravimus, 9 leucis Bethuna distantem, 14 itineris nostri die, mensis vero Martii 11. Hospitium nobis fuit sub insigni „Navis deauratae."

23. Mensam emi apud Antonium Pinshovium civem, senem [fol. 144] annorum circiter 60, qui semper gloriari

---

1) Op den rand: Vide literas a me scriptas 28 Martii 1584.

solitus, se primos academiae, ante 20 p. m. annos a Philippo II Hispaniarum instituto [1]), studiosos convictores habuisse.....

Est autem Duacum hoc tempore civitas satis magna.... Templa habet, canonicorum collegium D. Amato Atuaticorum apostolo dedicatum, cujus nunc est praepositus Martinus Boshemius, Amsterodamius, theologus professor et academiae cancellarius, magister noster, homo vere phantasticus, avarus, superbus, quae tria in hoc hominum genere tanquam haereditaria plerunque reperiuntur.....

Nunc ad academiae descriptionem me adcingam. Scolae extant Via nova. Nec procul duo sunt collegia, Ancinense et Marchinense. Anchinense sive Aquincinctii, ab abbate amplissima structura conditum, quod tamen [fol. 144v] morte praeventus absolvere non potuit. Hoc collegium moderantur Jesuitae.... Jesuitarum nomen, quod Jesus vestigia sequerentur, assumpserunt. Habitu non differunt a secularibus, ut vocant, sacerdotibus. Viros habent in suo collegio doctos et ingenii magni, nec facile aliquem admittunt, nisi perspecto prius ingenio aut magnae parentelae favore. Vulgo male audiunt nimiae superstitionis et innumerabilium caeremoniarum strictissimi observatores, acerbissimique pontificiae Romanae dignitatis assertores et asseclae. Hoc tamen eos meritissimo elogio non defraudabor, solos paene dignos videri qui juventutem doceant. Templum inchoarunt perfectissima architecturae ratione conceptum.

Alterum collegium a Marchinensi abbate conditum perfectumque opere plane regio. Area est quadrata circum, infra porticibus, supra cubiculis et sacello quadrato corpore clausa, ubi vidimus doctissimi pictoris Antonii Mori Ultrajectini perfectissimas imagines; uno tantum ordine modoque juventutem instruendi ab Aquincintensibus superatur. Dominum Morantium, quem magno honore habent Galli, abbatiae Marchinensis autorem ferunt. Est et colle-

1) Lees: institutae.

(1584.)

gium Regium, cum ipsius academiae incunabilis ortum; sed jam plurimum defloruit. Professores sunt theologiae Martinus Boshem, cancellarius, magister noster, animal phantasticum, hippocritum, habens lyripipium in collo et birretum in capite, quae est definitio nostri magistri, sed inverso nomine:

Qui sapientiae sub umbra
Bullati cupiunt sophi videri
Nostros quos prope dixeram magistros,
Ni me Lovanium hoc genus magistros
Dicendum docuisset esse nostros.
Terrae pondera inepta, qui magistri
Nec nostri mihi nec sui videntur
Pleni ruris et inficetiarum [1]).

[fol. 145.] Humaniores melioresque excipio, quorum numerus rarior: Thomas Stapletonius, Anglus ex nobili familia, ... vir doctus et fecundus, multisque jam editis libris celebris (*sic*). Jurisconsulti sunt: Boetius Epo Frisius [2]), primarius juris pontificii professor, qui ab ipso academiae exordio hic docuit et varia in jure edidit; Adrianus Putius, Brugensis, primarius jurisconsultus; Franciscus Goethalsius, Lovaniensis, qui post hoc tempus abdicata juris professione, relicta uxore, sacerdos initiatus est, susceptis plurimis ex uxore liberis; edidit olim quaedam carmine conscripta; Richardus Vitus, Anglus, qui olim interpretationem aenigmatis Aeliae Leliae (de quo Adrianus Burchius in suis miscellaneis poematiis) conscripsit; Franciscus van der Pied, Flander; Johannes Ridderius, Ultrajectinus. Extraordinarii juris professores

---

1) *I. m.*: Janus Douza.

2) *I. m.*: qui jam meruerat ex lege comitativam, secundum legem *Unicam* cap. de professoribus *etc.* Hujus vitam vide apud Suffridum Petri lib. *De script. Fris.* dec. 15. — Boetius Epo, naar zijn geboorteplaats bijgenaamd Rordahusanus, een gehuwde leek, was sinds de oprichting der hoogeschool te Douai, in 1562, daar professor; vgl. Suffridus Petri t. a. p. (Franequerae 1589) 434—438.

(1584.)

erant: Jacobus Benignius, Amerfortius, et Carolus Lalous, Duacensis. Medicinae professor erat Adrianus Rhodius, Gandavensis [1]), moralis philosophiae ...... Ferrarius [2]), Graecarum literarum Johannes Cukius, Flander, vir doctissimus humanissimusque.

Singulis facultatibus sui erant viatores, quos bedellos vocant, qui rectorem argenteis sceptris solemniis feriis deducebant. Baccalaureorum erat collegium, ubi illi, qui Justinianei novi olim sive lytae vocabantur, exercendi ingenii causa juris questiones excuterent, legebantque ex suis provectioris studii praefectum, decanum vocant, qui praesideret. Juris medicinaeque doctores, ob sumptus inutiles alioquin faciendos, raro creabantur, licentiati sive prolytae frequentius.....

[fol. 146v.] Duacae medicinam professum accepi Joannem Silvium, cujus extat de lue venerea oratio.

20. Nomen meum albo academiae inscribendum curavi. Fuere tum mihi convictores Nicolaus Dodoneus, Amsterodamius, et Johannes Kiesius, Harlemius; nec ita multa post Adrianus Goudius advenit.

[fol. 147.] Aprilis.

14. Trajectum venerunt Gebhardus Truchesius [3]) et Adol-

---

1) *I. m.*: ut Sanderus *De script. Flandr.*, Gerardimontensis, med. doct.

2) Hs. laat den voornaam open.

3) Gebhard Truchsess von Waldburg, sinds 1577 aartsbisschop van Keulen, doch wegens zijn openlijke begunstiging der nieuwe religie en wegens zijn „huwelijk" met Agnes van Mansfelt — de „Helena van den Rijn" — 1 April 1583 door paus Gregorius XIII afgezet en geëxcommuniceerd. De calvinistische graaf Adolf van Neuenahr—Meurs was zijn vertrouweling en handlanger. Met behulp der Staatschen en van andere Hervormde bondgenooten trachtte hij gewapenderhand zijn gebied terug te winnen op zijn door den h. Stoel bevestigden opvolger Ernst van Beyeren. Doch te vergeefs. Hij stierf ambteloos te Straatsburg 21 Mei 1601. Zie over de ernstige crisis en langdurige krijgsbedrijven, door hem in het aartsstift veroorzaakt: Johannes Janssen *Geschichte des deutschen Volkes* (Freiburg 1886) V, 3—55 en Lossen *Der Kölnische Krieg* (München—Leipzig 1897).

(1584.)

phus Nuenarius, comes Mursius, exclusi suis regionibus ob infeliciter tentatam religionis novationem, inde profecti Delphos ad Aurantium, a quo Mursius Geldriae gubernator creatus; Truchesio vero ab Ordinibus concessa habitatio in Honselardijck.

Majus.

3. In collegio Marchinensi comoedia de domino Morantio, fundatore abbatiae, non illepide acta est. Eodemque tempore Henricus ni fallor Valckenarius post multam instantiam in collegium Jesuitarum receptus est, ubi tamen ultra annum non mansit.

20. In festo Pentecostes Trajecti in Beguinagio (ut vocant) ob missam celebratam, ut ajebant, grassatum, pepla beguinis et aliis mulierculis detracta. Verum post id tempus autoritate senatus cessavit privatorum haec inquisitio, in gratiam ut volunt Jodoci Sueteni Vilertii gubernatoris, et cuique sua domus libera relicta [1]).

[fol. 147v.] Idibus Duaci licentiae lauream accepit Mallinus de Lanshere de Malve, praeside Boetio Epone; disputatio ejus ex Novel. Const. 118 desumpta; eodem fere tempore Martinus van der Leur, Antverpius, eodem preside, cum materiam quandam decretalem defendisset.

Junius.

Templum Marianum Trajecti, 15 Maii anno Christiano 1582, per Johannem Berkium geometrum et Joachimum Schadebrouckium legatos plumbeo tecto nudatum [2]); quum aqua pluvia plurimum detrimenti acciperet, canonici magna instantia ab Aurantio et Ordinibus impetrarunt, ut possent scalis operire, quod inceptum hoc mense, ante festum Paschatis anni sequentis absolutum, cum aliquoties ab

---

1) *Descriptio* p. 83.

2) Over het langzame, doch zooals hier blijkt, soms ook opzettelijk gewilde verval van Utrecht's Mariekerk, zie Mr. S. Muller Fz. in *Oud-Holland*, Jaarg. 1902, blz 204 v.v.

(1584.)

opere fuissent impediti. Conciones tamen Reformatorum admittere coacti sunt [1]).

8. Duaci licentiae lauru donati Johannes Gaest, Tornacensis, et Petrus van der Steckele, Iprensis, cum ante suae eruditionis specimen disputatione ex Lege *Mille* Dig. de evictionibus edidisset et Lege ult. Codicis de pactis.

21. Gertruda Bronckhorstia obtinuit sententiam, a senatu Hollandico latam contra Amyliam Nuenariam, viduam Henrici Brederodii et deinde Frederico secundo Palatino nuptam, quae se usufructuariam dicebat. Gertruda vero omnibus Henrici avunculi, qui heredem scripserat Joannam sororem, Judoco Batenburgo et Bronckhorstio Hunepelae domino matrimonio junctam, oppidis castellisque potitur.

Obiit hoc mense Johannes Buchelius [2]), patruus, anno aetatis 80 [3]).

[fol. 148.] Cum praelegeret Benignus Jacobus nobis domi suae primum librum Institutionum juris, et quaedam occurrerent ex antiquitate Romana explicanda, cujus ipse ne micam quidem unquam gustaverat, confugiebat illico ad commune barbarorum juristarum axioma, nihil ad rem lucrandam facere illa. Pudet et certe poenitet me hoc seculo natum, quo nihil omnino discitur, nisi quod faciat ad farinam et recta tendat vel ad ambitionis fastigium vel ad avaritiae inexplebilis desiderium sedandum.

Julius.

18. Arnoldo, Moguntiae [4]) ni fallor antistiti, sacer hic dies, quem Galli genialibus solent epulis (ut nominis ita et ominis vitaeque auspitium inde sumentes) quemadmo-

---

1) Vgl. *Kroniek Hist. Gen.* 1866 blz. 553.

2) Johan van Buchell was 17 Augustus 1504 geboren. Hij was de oudste der 14 kinderen, uit het huwelijk van Edmond met Judith van Zuylen. (*v. L.*)

3) Dit zinnetje staat *i. m.*

4) *I. m.*: Metensis.

(1584.)

dum et etiamnum apud nos natales dies celebrare solent. Et tam a prisco tempore quam recentiori hoc multoties observatum, dies natales caeteris faustiores extitisse, unde lusimus:

Olim natalem celebrabat Graetia lucem,
Nempe erat haec vitae janua prima novae;
Laudibus autorem sed Galli nominis ornant
Atque omen credunt nomina habere suum.
Jam mihi Mogorum moderans Arnoldus habenas
(Hunc sequar autorem) nomina grata dedit.
Sparge rosas, mea Musa, novas et floribus orna
Mensam, da socio carmina blanda Deo.
Sum Germanus ego et Germano nomine laetor,
Nomina magnanimo praesule magna gero.

[fol. 148v.] 25. Haec dies Jacobo apostolo sacra, quo tempore sodales Jacobitani, qui magno numero Duaci, conveniunt certisque utuntur caeremoniis, deinde epulantur genialiter.

27. Tum de collegio beanorum moreque deponendi (ut vocant) beanos quidam, qui Coloniae Agrippinae literis operam dederant, egerunt et ex Germania barbaram consuetudinem inferre studuerunt, de qua ridicula multa narrant quidam depositi, qui luculentum habere beanum mihi videntur, quamvis se deposuisse primae rusticitatis cornua et pedantariam, ut vocant, ruditatem putent. Hanc ab antiquitate commendant et ultra 300 in Germaniae academiis annos valuisse testantur. Imo quidam oratione quodlibetica, eam ab Aristotelis aetate in scholis fuisse indeque ad posteros pervenisse, probare vitreis (ut credo) argumentis voluit. Mysteria ejus non facile revelantur, sed apud suos magistros stultitiae inditia latent [1]).

28. Johannes Cukius, Graecarum bonarumque literarum

---

1) Naderhand heeft Van Buchell hier bijgeschreven: Orationem de hoc ritu, origine et causis edidit Johannes Dinchelius, quae Erfordiae excusa anno Christiano 1578 in 8.

(1584.)

professor, explicandum suscepit primum Pomponii Melae librum *De situ orbis terrarum* [1]).

Eodemque die pro licentiae lauru repetiit quidam Insulensis [2]), ex Lege *In hac actione* Dig. de condit. triticar., praesidente Adriano Putio. Cum viderem doctorum ornamenta et praecipue illud brachiale cuculli forma, quod ornatus ut videtur causa gerunt, sumptum credidi ex sententia Eccles.: „Ornamentum aureum prudenti doctrina et quasi brachiale in brachio dextro [3])."

30. Hoc die pro licentia repetiit Guilielmus de Coulture, Insulensis, ex Legibus 1, 3, de legibus, praeside Boetio, sed cum parum exspectationi satisfaceret, dicebatur praecario magis quam jure admitti.

31. Hora 9 ante prandium duo sacrae theologiae lauream acceperunt, egregiam de vita monastica orationem habente Stapletonio, qui paulo post in Jesuitarum collegium cooptatus est; sed audio propositum mutasse post annum [4]). Hora pomeridiana secunda, qui superioribus diebus repetierant promoti sunt, doctam de jurisprudentiae laudibus orationem habente Johanne Ridderio, Ultrajectensi, ubi illud, quod ait Imp. Justinianus esse oräculum, Homeri Iliados 10 authoritate probavit, ubi Themisteas leges appellat; ad cujus loci explicationem multa [fol. 149] Stephanus Pighius in sua *Themide* adfert.

Augustus.

15 feriae Assumptae Virginis matris, quibus concionem cujusdam Jesuitae audivi. Hic mire se torquebat de aetate Virginis matris et multas repugnantium autorum opiniones referebat .....

---

1) *Cosmographia, sive libri tres de situ orbis.*

2) Insulensis, d. i. van Rijssel.

3) Jesus Sirach 21 : 24.

4) Wegens zwakke gezondheid. Daarna trad hij weder op als professor te Douai. Zie over dezen beroemden controversist, dien Döllinger eens „den besten strijder der oude Kerk" noemde, hierboven blz. 100 en *Kirchenlexikon* van Wetzer und Welte 2e Aufl. Bd. XI. Sp. 734 f. f.

(1584.)

[fol. 149v.] 6. Gerardo Mierlo abbate Paulino mortuo, Johannes Drielius in ejus locum assumptus administratorque dictus; mortuus ille aqua intercute.

Miror saepe hominum sinistra juditia et ad calumniam prona, qui nihil probandum, nisi quod ipsis probatur, putant caecoque animi affectu veritatis amorem penitus excludunt. Audivi non semel ab iis, qui Pontificis Romani jussa saepe in ipsam naturam contumeliosa majoris quam ipsius Christi praecepta faciant [1]), quam iniquo juditio damnent contrarium et forsan veritate propiora sentientes, cum ne Christiano quidem nomine dignentur relligionis emendatae homines eosque apostatas abjuratosque Christianae fidei hostes, hereticos, cum in ipsos autores ea ipsa nomina majori veritate retorqueri possint, vocant, de eorum vita impia impudenter mendatia proferentes. Sed ne haec mirabimini, o mortales! Ante multa saecula ethnici, ut Christianorum recenter exorientium famam perpetuis tenebris suis calumniis involverent summisque de iis confictis sceleribus pietatis opinionem opprimerent, dicebant..... [2]).

[fol. 150.] 21. Pro licentiae lauru repetiit Rockox, Antverpius. Theses ejus ad disputandum propositae ex Legibus 1 et 2, cap. de periculo rei venditae. Sequenti vero die Nicolaus Bridoulius, Insulensis, praeside Epone Boetio, ex l. 2 cod. de pignoribus.

23. Repetiit Carolus Breidelius, Brugensis, praeside Putio, ex Inst. persequendi crimina.

Eodem die regii Malecontenti, fugientibus Confoederatis, Velaviam occuparunt.

25. Repetiit quidam Tornacensis, praeside Boetio, cujus disputatio erat desumpta ex Lege unic. Cod. de confessis, impertinenterque asseruit eum, qui ad sacerdotem plateatim Eucharistiae panem manibus portantem confugit, debere

---

1) Wederom geeft Van Buchell hier blijk van zijn onkunde en vooroordeel ten opzichte der katholieke geloofs- en zedeleer, die niets dergelijks verlangt.

2) Hier volgen de bekende lasteringen der heidenen tegen de eerste Christenen.

ecclesiae immunitate gaudere, non secus ac si ad ipsam confugisset.

27. Hoc die quatuor illi, orationem habente Boetio de quadrijugo eruditionis curru [1]), more solemni promoti sunt.

In den jare 1584, 4 hujus mensis, als de stat van Utrecht noch schuldich was de Staten voor 't jaer 82 de somme van 7200 guldens, ter cause van quotisatie over de steden gestelt, ende de Staten versochten die opgebrocht te worden om te furneren zeeckere extraordinaire contributie, over de geconfedereerde provincien omgeslagen, tot behulp van de nagebuerde provincie, heeft den raet geresolveert, dat men over de rijckdom een settinge maken sal, om opt onderpant van de Staten impetranten vallende binnen Utrecht te coopen lijffrenten de penning acht, om daermeede te lossen de lijffrenten de penning ses vercocht; des heeft hare ordinaris gedeputeerde last gegeven de Staten aen te geven, dat syluyden meede gehouden sullen sijn, van deese maent op te brengen de contributie van hare tienden van de jaeren 80, 81 ende 82.

September.

4 Calendis Septembris obiit Marguareta van der Burch, Adriani filia, et in templo Mariano sepelitur ac epitaphio a fratre decano Lamberto van der Burch decoratur.

7. Hoc die senatus Duacensis veteri more eligitur et confirmatur. Sequenti die nostri Vici aegrotantium (*des gisans* vocant) fuit dedicatio. Moris nempe Duaci, ut singulae viciniae suum habeant divum vel divam tutelarem, cui (tanquam olim ethnici diis poenatibus aut geniis) istius loci incolumitatem commendent, et tum, collatis sportulis, publicum parant epulum.

24. Pro licentia disputavit Antonius Belvaletus, Atrebas, praeside Putio, ex Lege unica Cod. de rei uxor. act., et baccalaureatum accepit Nicolaus Sosius, Amerfortensis. [fol. 150v] Sequenti die idem Belvaletus promotus, orationem

---

1) Het zoogenaamde Quadrivium der middeleeuwsche wetenschap.

(1584.)

habente Johanne Ridderio, an legislator et jurisconsultus essent diversi.

27. Acta hoc die in collegio regio comoedia Theodosiana, cujus argumentum legitur in chronicis Martini Poloni, in vita Gratiani et Theodosii imperatorum.

Mira hic superstitio, non tantum muliercularum, verum doctorum quorundam virorum, ex Jesuitana doctrina instructorum. Narrant, Paulum III Farnesium Romanum Pontificem Mariae Osoriae misisse rosaria consecrata, ejus virtutis, si diis placet, ut si quis ad ea legeret orationem dominicam cum salutatione angelica, protinus ei tertia pars peccatorum remitteretur.

October.

Principio hujus mensis, circa Remigium, Trajectenses impositiones pecudum cornutorum ad vigesima deducta (*sic*), quo tempore Vilertio Trajectensium praefecto 6 ministri armati (*hellebardarios* vocant) praesidii et honoris causa dati, quibus singulis in annum, praeter vestitum, 30 floreni ex aerario publico numerabantur [1]).

Primo hujus Duacenses collegistae collegii Aquincintii de prima origine abbatiae Ancinensis comoediam egerunt, compositam ab Aegidio poeta sat facili. Hujus erat argumentum: Valterus, Montonius et Sicherus, ejus ubi nunc monasterium loci domini, de agri terminis diu contenderant, tandem divinis oraculis reconsiliati (*sic*), communibus opibus monasterium Aquincinctium fundarunt, in eoque finierunt pie vitam, multis ante turbis peractam [2]).

12. Pro licentia repetiit Guillielmus Ranstius, Antverpius, juvenis sane doctus, qui aliquamdiu collegio baccalaureorum praefuerat, praeside Boetio, ex Lege *Qui Romae* 122 in princ. §. *Augerius* D. *Duo fratres*, De verb. oblig. Sequenti die Cornelius Danelius, Antverpius, ex materia universi juris, quod interest solvend.

---

1) *Descriptio* p. 84.

2) *I. m.*: Id contigit anno 1079, ut Sigebertus Gemblacensis in chronicis.

(1584.)

15. Arnoldus Ervegius, Antverpius, pro licentiae dignitate defendit materiam donationum; quo etiam in rectorem electum (*sic*) Ferrarius, philosophiae professor.

16. Promoti sunt supradicti tres, egregiam de Summa Trinitate orationem habente Francisco Goethalsio.

[fol. 151.] 29. Scolastici Ultrajectini, cum nuntius eorum Henricus ab Alexandro Sueteno Otainio [1]), Valachriae praefecto, in vinculis detineretur, de collegio ante aliquot annos instituto renovando, novum nuncium creando egerunt, persuasore Benignio; sed majori parte Ultrajectensium absente, ille cum suis Amerfortiis pro libitu cuncta (frustra me iniquam, alieno tempore in fraudem Trajectensium factam electionem improbante) gerebat, elegitque Clementem Verspuelium decanum, Petrum Westrenium fiscum.

Leges hujus instituti et capita memoriae causa hic adscribam [2]).

Caput I.

Cum divina voce jubeamur quaerere primum regnum Dei et justitiam ejus, sperantes fore ut quae necessaria sunt adjiciantur nobis [3]), cumque pietas ad omnia utilis sit, utpote quae promissionem habet vitae praesentis et futurae [4]), putavimus ante omnia religionis et rerum sacrarum habendam esse rationem, ac inter decreta, quae communi consensu totius collegii nostri studiosorum Ultrajectensium facta sunt, primo loco de sacro peragendo et audiendo constituendum est. Decretum igitur esse volumus, ut pro

---

1) Alexander de Haultain, gouverneur van Vlissingen. Zie o. a. Bijvoegsels en aanmerkingen op het 7de deel der *Vaderl. Historie* van J. Wagenaar. blz. 39—40, en dl. 8, blz. 65, aanteekening. (*v. L.*)

2) *I. m.*: Sunt eaedem, quae olim Lovanii a Cornelio Valerio pro collegio fuerant desciiptae. — Deze statuten zijn reeds gedrukt *Descriptio* p. 96—100. Ze komen echter niet voor bij Valerius Andreas *Fasti academici studii generalis* (Leuven 1635) en ook niet bij Vernulaeus *Academia Lovaniensis*, libri III (Leuven 1627). (*v. L.*)

3) Vgl. Matth. VI : 33.

4) I Thim. IV : 8.

(1584.)

felici in studiis progressu pro decani jussu, feriis beatae Mariae Magdalenae, quo tempore in patria nostra Summi templi annua memoria celebratur [1]), sacrum fiat, et huic omnes hora prestituta intersint ante Evangelii lectionem, et qui serius venerint duos stuferos multae nomine pendunto; qui vero praesentes non fuerint, 5 stuferis multantor. Eadem divi Martini, patroni nostri, feriis observantor.

De electione, cap. II.

Magistratuum collegii nostri dignitates et officia, decanatus, fisci, bdelli (*sic*), quotannis circiter ferias beatae Magdalenae decernuntor et recentes in decedentium locum sufficiuntor, in quorum electione nullus negligentiae neque odii locus esto, sed animo libero maxime idoneis mandantor, quorum decanus annos ut minime duos in academia fuerit, ut eligi possit, bdellus semel offitio per annum functus, postea ab eo onere liber esto. Electi autem se omni diligentia collegii nostri famam, honorem ac jus omne defensuros esse promittunto. Negligentiores offitii a senioribus admoniti, nisi negligentiam suam corrigant, offitio privantor. Academiam relicturus, nisi priusquam abeat, decano vel senioribus munus suum renuntiet, decem stuferis, quos fiscus per tabellarium nostrum exigat, mulctator.

De offitio decani, cap. III.

Decanus, toti coetui moderando praefectus, perpetuo pacis autor et propugnator esto; penes eum, consultis 4 senioribus, rogandarum, [fol. 151^{v}] abrogandarum, mutandarum, interpraet(and)arumque legum autoritas esto. Ejus etiam sententiae in quibuscumque litibus sine ulla procuratione universi obtemperanto. Ille in omni electione duo suffragia habeto. In omnibus negotiis, id postulantibus,

---

1) Het feest der kerkwijding van den Utrechtschen Dom viel op 22 Juli; vandaar nog de tegenwoordige kermis in die week.

collegium convocato. Quod si ullis unquam in comitiis nisi legittime excusatus absit, 10 stuferis multator.

De offitio fisci, cap. IV.

Fiscus, aerarii nostri publici fidelis custos, accepta et expensa omnia in codicem suum referto, ut monitus a decano rationem quocumque tempore reddat. Idem circiter ferias beatae Magdalenae, siquidem decano et 4 senioribus placebit, prandium curet; cui si aerarium non sufficiet, tantum a singulis, quantum supradicti necessarium esse ducent, ante exigito; sub finem vero prandii eisdem ante decessum rationem reddito et, si quid forte desit, statim a singulis postulato. Eundem volumus, laudando nostri collegii leges et instituta ac commoda proponendo, novitios quoscumque offitii sui monere, ut se cooptandos atque adscribendos curent; quod si negligat neque intra 6 hebdommadas faciat, 5 stuferis multator.

De ascribendis in collegium novitiis, cap. V.

In coetum nostrum nemo, nisi territorii Ultrajectini et qui academiam studiorum gratia adierit et rectori nomen suum dederit, cooptator. Novitius per fiscum ad decanum ductus, ea qua sequitur forma promittito: Ego quamdiu in academia commorabor, promitto, me obtemperaturum legibus et institutis communibus collegii ac praeterea magistratui, nec unquam collegii arcana, quaeque dicta quaeque facta sunt proditurum. Quod ad communem (ut vocant) dispositionem attinet, 20 stuferos aerario communi solvito; qui si nobilis sit aut haberi cupiat, duplum tribuito. Quod si admonitus a fisco, intra 6 hebdommadas id non faciat, nonnisi addito ad summam dimidio recipitor. Si vero quis adeo degener atque barbarus reperiatur, qui collegium nostrum audeat contemnere, is nullo collegarum commodo aut amicitia dignus esto, neque ei quisquam, nec tabellarius, ulla in re commodato, aut literas ei portato pecuniamve; qui fecerit, a decano prohibitus, adversus eum fiscus in aurei Carolini actionem habeto, quae poena

(1584.)

in omnes contumaces observantor; qui nisi resipiscant, arbitraria poena multati, [fol. 152] catalogo collegii expunguntor. Pauper omnibus expensis immunis esto.

De concessu, ordine et coetu in convivio, cap. VI.

In publicis conventubus et conviviis, decanus dignitate coeteris praefertor [1]), in aliis autem hic ordo tenetor. Primi doctores, sacerdotes, licentiati, denique generis nobilitate clari, loco honoratiore accumbunto, reliqui adscriptionis ordinem servanto. Omnes convitiis, rixis, contentionibus abstinento; delinquentes hic arbitrariam poenam subeunto.

De honorario, ob aliquem promotionis gradum adeptum collegio persolvendo, cap. VII.

Artium magister, medicinae, juris, theologiae baccalaureus 10 stuferos, artium doctor 6, licentiatus medicinae, juris aut theologiae 30, doctor 60, aerario fisco locupletando numerato.

De cura aegrotantium habenda, cap. VIII.

Si quis aliquem ex nostro collegio in morbum incidisse cognoverit, id decano significato, ut, antequam morbus ingravescat, mature ex prima data oportunitate parentes vel propinqui de morbo aegrotantis per decanum certiores fiant et medicus adhibeatur, et si pecunia desit aegroto, decanus huic aliquid a fisco mutuator, aegrotus vero, simul atque a suis acceperit, fisco reddito pecuniam. Singuli ex collegio singulis hebdommadis minimum semel (si modo patiatur aegrotus) donec convaluerit, invisunto; qui non fecerit, 3 stuferis multator. Quod si nocturnis excubiis sit opus, eas aegroto nemo recusato; qui secus facit, 5 stuferos perdito. Cuilibet tamen, ex nostro collegio aliquem in suum locum substituere aut cum alio vices suas mutare, liberum esto. Urgente autem periculo

---

1) Hs.: praeferuntor.

mortis, decanus vel si quis de collegio forte aderit, aegroto Sacramenta Ecclesiae administranda curato, et omnes e collegio ad honorem venerabilis Sacramenti ad communes preces fundendas convocato. Si quis vero, cui haec indicata fuerint, non venerit, 3 stuferis multator. Quod si moriatur aegrotus, omnes ad funus et exequias cohonestandas conveniunto et honeste illum sepeliunto; absens 10 stuferos perdito. Funeris sumptum, si dives sit, suppeditato; sin pauper, singuli jussu decani quantum in morbum et funeris sumptum impensum erit et quantum satis erit conferunto, idque fiscus exigito.

[fol. 152v.] De tabellario, cap. IX.

Tabellarius, communis collegii minister, maxime idoneus exploratae que fidei deligitor et decano data fide recipitor ac a rectore approbandus offertor. Ac primum quidem ille se magistratui collegii obtemperaturum, deinde fideliter ac diligenter observaturum quicquid in legibus de ipso latum erit, promittito; pro singulis epistolis deferendis 2 stuferos, mercedis nomine, accipito, pro singulis florenis allatae pecuniae unum stuferum exigito. Singulis mensibus profectionem eundo redeundoque absolvito, et si diutius moretur, in singulas hebdommadas 10 stuferis multator; multa aerario fisco cedito atque etiam fiscus intra idem tempus, quo reliqua debita, ut est in capite III, exigito.

De recitatione legum ac statutorum, cap. X.

Singulis annis, quo die decanus eligitur vel ei officium continuatur, leges et statuta fiscus, omnibus audientibus, clara voce recitato. Seorsim vero decanus ei, qui recens in collegium erit adscriptus, ipso die ascriptionis aut certe intra proximum triduum eadem legito; qui secus fecerit, 6 stuferis multator.

[fol. 152v.] Fuere autem tum in hoc collegio:

Johannes Ridderus, Ultrajectinus, utriusque juris doctor, professor ordinarius.

(1584.)

Jacobus Benignius, Amerfortius, utriusque juris doctor, professor extraordinarius.

Franciscus Utenham, Ultrajectinus, artium magister, praelector Marchinensis.

Bernardus Rhenesse van Moermont, Ultrajectinus.

Gerardus Mulert,	Ultrajectinus.		
Wilhelmus Mulert,	„		
Ernestus Taets ab Amerongen,	„		
Jacobus Taets ab Amerongen,	„	canonicus	Salvatoris.
Hugo Ruysch,	„		
Jacobus Rumelaer,	„	„	Marianus.
Stephanus Rumelaer,	„	„	Johannis.
Zerapion Montisma,	„		
Clemens Verspuelius,	Amersfortius.		
Johannes Verspuelius,	„		
Petrus Westrenius,	„		
Arnoldus Buchellius,	Ultrajectinus.		
Rutgerus Verkerkius,	„		
Richardus Bilert,	Amersfortius.		
Gisbertus Langevelt,	„		
Gerardus Verhuel,	Ultrajectinus.		
Brouckhusius,	pauper.		

[fol. 153.] 18. Guillielmus Gentius, Gelder, duxit uxorem Annam, filiam Henrici Abcoudii Martii, Essenstenii domini, et Josinae Abcoudiae de Wijck, admodum juvenculam, sed divitiis magnis. Tempus hoc disticho numerale exprimitur:

OCtober pronos ter seX qVando oCCVLo soLes,
EsseMstenIa pLaCet, Genth, tIbI neXa fIde.

Nuntius juratus cum ante fuisset Stephanus, et Henricus captivus apud Walachros detineretur, in ejus locum instituimus Guillielmum Blomium, de quo Ecclesiastes hoc vere dictum: „Nequiter humiliat se et interiora ejus sunt plena dolo" [1]).

---

1) Jesus Sirach 19 : 23.

(1584.)

November.

1. Monstrabat nobis mystagogus Duaci in templo Jacobitano lapidem magna religione, quem dicebat esse ex sacello Lauretano, quod est in finibus Anchonitanis, in Picenis (ni fallor) Italiae regione, de quo multa Albertus Leander in Descriptione Italiae et Bap. Mantuanus libellum de ejus origine et translatione scripsit. Ferunt nempe beatae Virgini in hoc annunciatum de pariendo Christo ab angelo Gabriele, ex loco primo per angelos in Italiam translatum *etc.*, quae anilium fabularum instar [1]).

Magistratus usque ad Epifaniam anni sequentis Trajecti continuatus est.

23. Pro licentiae lauru repetiit Antonius Hanon., Audomarius, ex tit. interdicti *Uti possidetis.* Sequenti Johannes Brant, Oudomarius, defendit materiam de accessionibus et actionum imminutionibus, praeside Boetio Epone. Hinc Apollonius Martinius, Gandavus, L. *in exercendis*, 15, Cod. de fide instrumentorum et amissione eorum 25.

26. Licentiatus honore affecti sunt tres supradicti, habente orationem VanderPedio: An prestaret nullas extare ad jus commentationes?

[fol. 153v.] December.

12. Octo diebus sequentibus quodlibeticae quaestiones [2]) habitae..... Ultimus quodlibetariorum (sic barbaro vocabulo vocatur orator, qui qua de re libeat disputans, orationem suam instituat) fuit Franciscus vere Goethalsius, qui Manlii Torquati (severum alioqui exemplum) in filium animadversionem multis argumentis defendit et contra

---

1) De echtheid van het zoogenaamde h. Huisje van Loreto („Casa Santa") wordt tegenwoordig ook door gezaghebbende katholieke geleerden, op historische en critische gronden, met beslistheid ontkend. Vgl. *De Katholiek* Deel CXXII blz. 28 v.v.

2) Zie over de „disputationes quodlibeticae": Dr. Ewald Horn *Die Disputationen und Promotionen an den deutschen Universitäten, vornehmlich seit dem* 16 *Jahrhundert* (Leipzig 1893).

communem opinionem illud adagium: „Malliana [1]) imperia inexorabilia constantiaque", interpretatus est; quae Erasmo saeva et crudelia visa, quam ejus quaestionem ante 16 annos Lovanii quodlibetice defensam mihi postea narravit Ludovicus Carrio.

[fol. 154.] ANNUS 1585.

Consules: Petrus Feitius 4, Johannes Robertus Druenius 3.

Januarius.

Circa Epiphaniam in locum Feitii in ipso magistratu defuncti successit Lubbertus Sudortius 3 consul; quaestores promulgati: Theodericus Gojerus, Ellerus Helsdingius; 12viri: Arnoldus Theodericus Leidenus, Nicolaus Osterhemius, Franciscus Both, Hermannus Wiltius', Johannes Jacobus Leemputeus, Wilhelmus Bilerus, Johannes Sprutius, Florentius Vedius, Wilhelmus Centus Drillenburgius, Petrus Ruysch, Bernardus Anshemius, Theodorus Pilius.

17. Regii Malecontenti obsederunt monumentum [2]), quod nostri ad comprimendas eorum excursiones ante Zutphaniam adversa ripa fecerant. Quare sibi metuentes, advocarunt Trajectenses praesidium Amsterodamiorum, qui 5 Nonis Mart. [fol. 154v] ad navalia Vresvicorum illud miserunt, receptis in urbem duobus militum cohortibus, qui milites in templo Petreiano aliquamdiu publice aliti sunt. Verum interim parum de munimento Sutfaniensi liberando solliciti, praesidiarii annonae penuria pressi, Regiis 29 hujus mensis illud dediderunt; praefectus Vilertius eo tum aliquot militibus cinctus profectionem parabat, pollicitus aut obsidione liberaturum se obsessos, aut in ipso conatu animam efflaturum; sed serius de compositione actum audiens, rediit.

---

1) Lees: Manliana.
2) Lees: munimentum.

(1585.)

9. Venationem exhibuit Hohenlous in Luco Batavorum cum molossis Britannicis et villaticis Belgicis.

19. Hohenlous nocte intempesta ad Buscumducem (*sic*) cum suis veniens, summo mane oppressis vigilibus invadit, sed paulo post inconsiderantia suorum expellitur, multis amissis [1]).

28. Pro licentiae lauru disputavit Antonius de Febure, Arriensis, cujus theses erant ex L. *Admonendi* de jurejurando, impertinenterque ac obiter defendit, nobilitatem ingressu monasterii non amitti. Sequenti vero die Carolus de Raustre, Mechliniensis, ex variis temporum praescriptionibus.

Februarius.

Circa 20. Wilhelmus Treslongius, maris Ordinum praefectus, exutus officio et in vincula conjectus, quod ejus culpa Scaldis a Parmensi clausa, cum facile impedire potuisset, fuisset, nec a capitis aberat periculo, nisi tandem deprecatione Anglorum reginae fuisset dimissus [2]). Ei substitutus Justinus Nassovius, nothus Aurantii [3]).

Hoc quoque tempore Arnoldus Duvenvordius [fol. 155] cum sua cohorte Trajectum venit et in templo sancti Petri collocatur, in Ceciliano vero excubias egit.

20. Artem gladiatoriam ludicram Duaci discere coepi apud Mathiam. Erant mihi socii Hugo Ruysch et Adamus Verdunius.

22. Hoc tempore tres Galli utriusque juris licentiati pronuntiantur, orationem solemnem habente Johanne Ridderio: Utrum a justitia jus vel a jure justitia diceretur.

---

1) *I. m.*: Est libellus apud me. — Vgl. Bor II blz. 558; Wagenaar VIII. blz. 67.

2) Admiraal Willem van Treslong; zie over de hier besproken aangelegenheid Bor II. blz. 570 v.v. en Wagenaar VIII blz. 84—87.

3) Over de aanstelling van Justinus van Nassau zie Wagenaar Dl. VIII. blz. 87; Dr. P. J. Blok, *Geschiedenis van het Nederlandsche volk* Dl. III. blz. 335. (*v. L.*)

(1585.)

Martius.

7. Curia Flandrensis, quae Duacum a rege Hispaniarum ob Gandavensium partes translata fuerat, Gandavum repetiit.

15. Ad praefecturam Duacensem Flandriaeque Gallicanae accipiendam, solemni pompa, introductus baro Liquius.

6 Idus obiit Lugduni Batavorum Rembertus Dodonaeus, medicus insignis; reliquit filium Rembertum juniorem, cum Dionisius ante esset mortuus, filias tres Antoniam, Ursulam, Johannam.

[fol. 155v.] Aprilis.

Johannes Proeisius, canonicus Petreianus, 26 in lecto aegrotus discumbens, praesente consule Druenio, Mariam suam uxorem duxit. Eodem tempore Gisbertus Zulenus, canonicus Martinianus, Janam Wittam duxit.

Ordines nostri, quum circa hoc tempus valde a Regiis premerentur et omnia experiri (ut Julii Flori utar verbis) more anguium, qui obtrito capite postremum cauda minarentur, tentassent, legationem ad regem Franco-Gallorum Henricum III decreverunt. Trajectenses Aemilium Amstelium, olim consiliarium Geldriae, miserunt et Geldri suum cancellarium Elbertum Leoninum, juris utriusque doctorem [1]).

Erat nobis ancilla Catarina, insigni deformitate praedita, in qua quicquid deforme posset in foemina excogitari excellebat. Hanc cum saepe cum alia maluissemus comitatam [2]), hospes id e re sua non fore arbitrabatur, doctus Erasmi sententia, qui tribus bonam famulam praeditam esse oportere scribit, nempe ut sit mala, fidelis et deformis. Mala nempe vel ferox facile tuetur jus heri; fidelis non deminuit rem; deformem non ambiunt proci.

---

1) De gezanten kwamen reeds 19 Februari te Parijs; vgl. Bor II, blz. 525 vv.; Wagenaar VIII, blz. 57 vv.

2) Of: commutatam?

(1585.)

[fol. 156.] 10. Oudomari Fanum profectus, comite Jacobo Rumelario, Gerardo Mulartio in patriam pergente . . . Hinc ad Tervennam Morinorum, penitus dirutam, pervenimus . . . .

Martinus Schenckius ob denegatam Noviomagensium praefecturam, ante (ut dicebat) sibi promissam, missionem a Parmensi petiit, eaque impetrata cum Mursiaco Nussiam multis vicinorum opibus refertam, urbem Coloniensis diocesios, ex improviso, nil tale metuentibus civibus, invasit, occupavit, spoliavit, actionem ad Thrucesium [1]) referens, et se ad Ordines Confaederatos contulit.

12. Rutgerus Verckerkius, popularis meus, heptica febri consumptus, periit Duaci.

[fol. 156v.] 13. Oudomari in febrim incidi, quae post octavum diem, vena incisa ex doctoris Rhodii sententia, sedata est.

17. Trajecti edictum matrimoniale publicatum per C. Mindenum, nempe ut qui a Reformatis nollent conjungi, proclamatione ex basilica civili praecedente, coram legatis ex senatu electis et reipublicae a secretis nuberent. Primi fuere: Jasparus Montanus cum Johanna Regia, Otto Rosantius cum filia Gisberti Lanscronii [2]).

26. 2 hujus diei hora Hollandi magno impetu munimenta Regiorum ad aggerem Caustenianum [3]) 24 navibus bellicis summa vi invaserunt et circa 3 expugnarunt; quod cum Parmensi nunciaretur, ipse ilico advolat, suos hortatur, antiquam gloriam ne deserant nec brevi tempore tot parta praemia urbemque amplissimam deserant, jam in manibus quodammodo habentes; summoque furore cum Mansveltio, qui Iberos ductabat, Batavos invadit,

---

1) Gebhard Truchsess, de afgezette aartsbisschop van Keulen; vgl. boven blz. 101, noot 3.

2) *Descriptio*. p. 84. — Over de invoering van het burgerlijk huwelijk te Utrecht, zie Mr. S. Muller Fz. in *Ned. Archief voor kerkgeschiedenis* ('s Hage M. Nijhoff) Nieuwe Serie IIe Deel blz. 190 v.v.

3) Kouwensteinsche dijk. Vgl. over de poging tot inname dier sterkte, Bor II, blz. 593 v.

(1585.)

pugnaturque ad 8. Receptis munimentis, vincit Batavos, exceptis paucis, qui Liloam fuga venere, omnibus occisis; nec incruentum utrimque proelium, Regiorum nempe ad 1200, Batavorum paulo plures caesi.

18 stili veteris. Cum fama ad nostros pervenisset de occupato Aggere Causteniano et Andverpia obsidione soluta, nimis festinanter Trajecti triumphatum.

Junius.

Initio hujus 5 juvenes utriusque juris laurea donati corona solemniterque promoti sunt.

[fol. 157.] Fuerat nobis non semel dissentio cum Zurio parocho Petreiano, qui nos constringere ad hoc conabatur, ut singulis diebus sacris parochiale templum frequentaremur. Nos vero studiosos et scolasticos nullo parocho subjectos dicebamus, nec quoque canonum jure cives teneri, modo contemptus abesset; ut probatur Cap. 2 de parochi(i)s, Epist. decret. lib. 3, tit. 29.

Duaci, si quis scolasticorum albo inscriptus puellam gravidam fecerit extra matrimonium, tenetur multae loco fisco 60 florenos numerare.

[fol. 157v.] Hoc mense nuptiae celebratae Johannis, Clivensis ducis filii, cum Jacoba, marchionis Badensis filia, cujus fama jam tum non admodum integra, quum familiarius Ernesto Bavaro antistiti Coloniensi usa quam faeminae principi deceret, diceretur.

[fol. 158.] 6. Mursiacus, Vilertius, Schenkius varia cum Ordinibus consilia inierunt, ut hosti occurrerent. Is nempe, duce Taxio, Veluam occupaverat nec procul Amerongo et paludes Rhenenses castra posuerat, ubi cum proximi essent nostri, sententiis pugnarunt. Scenckius illico hostem opprimendum dictabat, ne noctu auxilia ei advenirent; Mursius et Vilertius, militi ex itinere defesso parcendum et summo mane hostem invadendum putabat, quorum sententia obtinuit et sequenti die pugnatum. Sed hostis equitatu praevalebat et ob id nostri caesi fugatique, captis Vilertio et Antonio Buthio. Hinc magna Trajectensium consternatio, cum hostis quotidie ad moenia usque

excurreret et aliquamdiu in pago Hauteno, una leuca distante, castramentaretur. Noctu lucernae et faces suspensae, excubiae duplicatae. Navalia quoque Vresvicorum munita aggere et praesidio, templumque dirutum, ex sedilibus aliisque impedimentis aggeres tumultuarie erecti. Portae Trajecti clausae, claves suburbii Insulensis intra moenia portatae, prohibitumque, ut non alius quam cujus vices essent excubias agere in moenibus appareret; gynaecia virginum Via Albana [1]) et Dalensium [2]) incendio deleta; cives inde sorte ducti ex singulis cohortibus ceu 12 cum bajulorum faece ad operas Vresvicam missi, qui tamen post 4 dies, aggere paululum surgente, redierunt. Quidam etiam civium, suis opibus jam tum metuentes, sarcinas collegerunt et Hollandiae intyma petierunt, inter quos fuisse narrantur Bartholomeus Valius Moersbergius, Cornelius Schordikius, cognomento ab officio Tinctor, Franciscus Snekius [3]).

28. Valedictis amicis Verdunio, Ruyschio, Amerongio, comitantibus Johanne Ranstio Gandavensi et duobus fratribus Verspuliis, Duaco discessi, 16 mense quo veneram, et circa vesperum Atrebatum pervenimus .....

Hanc [4]) jam ante videram, comitibus Augustino Lancerio Trevirensi et Jacobo Kruchio Speirensi; qui posterior, quum candela osculo salutanda esset, risum continere non potuit. Quare ne indignationem mystagogi incurreremus, lucello hominem placavimus; incenderat candelam, sed nondum caera calorem ignis senserat, extinguebatur.

[fol. 159.] Erat nobis hospitium in „Aethiope" .....

Postero die cum Balduino, nuncio Parisiensi, relicto Atrebato Picardiae agrum intravimus, ubi occurrebat pagus silicum, ubi vini lotum 4 solidis Gallicis emimus.

---

1) Het Vrouwenklooster van Oostbroek aan de Bilt.

2) Het klooster Mariëndaal, of ten Dael, buiten de Weerdpoort aan de Vecht gelegen; vgl. *Hist. seu notitia episc. Ultraj.* p. 136.

3) *Kroniek Hist. Gen.* blz. 557, niet zoo uitvoerig. — Vgl. Bor. II. p. 621.

4) De vooraf door v. B. beschreven kerk te Arras.

(1585.)

Circa vesperum a sociis aberravimus et obscura nocte Varenam pagum pervenimus, ubi non sine metu pernoctavimus. Erant nempe ibi hospites, qui nobis videbantur ex latrunculorum genere.

Ultimo Junii, qui fuit Dominicus, Ambianum intravimus .....

25. Adolphus Nuenarius, Mursiae comes, Trajectum venit ibique excipitur apud Teutonicos equites, qui hinc profectus Viennam turbas movet proscribitque adherentes Gertrudae Bronckhorstae [1]).

[fol. 159v.] Ambiani inveni Ludovicum Carrionem [2]), Brugensem, virum in re literaria doctissimum, cum eoque ex hoc tempore amicitiam paene intimam contraxi. Hospitium nobis erat in „Galero cardineo" .....

[fol. 160.] Julius.

1. Curru vecti, recedente Phoebo, membra quieti tradidimus in pago Berthoult .... Sequenti die curri regali (vocant *la coche royale*) vecti, pransimus in oppidulo Picardiae Cleromontem [3]), Bellovacorum comitatu nobile. Vesperi a Lusarche pervenimus, oppidum in colle situm. Redeunte die, currum ascendimus, relictoque Lusarcio, vidimus Esquamme [4]) ..... Hic aurigae perfidum vidimus ingenium et malignum; nam cum is Belgas aut Flandros (ut vocant Inferioris Germaniae populos) se vehere videret, nihili nos faciens, omnia suo arbitratu agere, circumducere, morari pro libitu coepit, cumque Carion et ego necessitatis causa curru dissiliissemus, is nihilominus pergit nec expectare paululum volebat, aliis quoque idem volentibus rogantibusque arrogantibus verbis

---

1) Zie hierboven blz. 103.

2) Paquot zegt in zijn *Mémoires pour servir à l'histoire litteraire etc.* (Louvain 1768) T. II. fol. 574: „On peut mettre sa naissance vers 1547". Nu deelt Van Buchell fol. 176v. onder 5 Sept. 1585 mede: „Celebravimus natalem Ludovici Carrionis Brugensis quadragesimum", waaruit dus afgeleid kan worden, dat hij 5 Sept. 1546 geboren is. (*v. L.*)

3) Clermont.

4) Ecouen.

(1585.)

insultavit. Nos vero cum cursu defatigaremur, currum attingimus aurigaeque malitiam accusavimus; ille nihilominus minitare multa nec manus abstinere, quare a me male multatus, rupta ejus flagella, non desiit nobis dira minitare, donec discederemus, nec hominem ullis blanditiis lenire potuimus. Hinc per Fanum Dionisii Lutetiam, Franciae metropolim regiamque urbem, intravimus [1]).

6. Verspuelii fratres et ego conduximus cubiculum in platea Bivrea ..... [2]).

[fol. 163.] 8. Carrione duce ambulatum ivimus ad pagum et pontem Sarentonium ..... [3]).

Deinde porta Antonia, quae tum restaurabatur, urbem intrantes, a qua non procul memorabilis ludus equestris accidit, cujus exitus tragicus nuptias sanguine regio polluit ..... [4]).

[fol. 165.] Inde ad templum parochiale D. Pauli non procul a Sequana pervenimus, intrantesque vidimus sepulcra marmore aereque nitentia, cum statuis marmoreis pulcerrimis Trium Aulicorum .... [5]). Hinc circa vesperum Sequanam trajecimus domumque nos recepimus [6]).

9. Cum Carrione porta Victoriana exeuntes surburbium perlustravimus, ubi quidam coctores cervisiarum habitabant..... [6])

[fol. 165v.] 12. Cum plateam magnam D. Dionisii mercatoribus plenam ingrederemur, templa et coenobia plura vidimus..... [7])

---

1) Van Buchell kwam dus 3 Juli 1585 te Parijs. Hij bleef er tot 5 Mei 1586. Gedurende zijn verblijf in Frankrijk's hoofdstad heeft hij zeer veel merkwaardigs bijeenverzameld. Wat hij daaromtrent aan zuiver-locale bijzonderheden mededeelt, werd reeds door de Société de l'histoire de Paris uitgegeven en wordt hier voorbijgegaan, met vermelding alleen der Van Buchell persoonlijk rakende bijzonderheden.

2) *Description de Paris par Arnold van Buchell* (Paris, 1900). p. 73.

3) Ibid. p. 73.

4) Ibid. p. 74.

5) Ib. p. 78.

6) Ib. p. 79.

7) Ib. p. 81.

(1585.)

[fol. 168.] 22. Cum in suburbano D. Germani exercitii causa deambularem, vidi hoc aggeribus muniri contra hostium insultus..... [1])

30. Per portam Honorianam ad primum ab urbe lapidem visum fuimus regiam domum Madril.... [1])

Augustus.

[fol. 169^v.] Cohabitabant mihi Clementius et Johannes fratres Verspeulii, qui cum semper modice viverent, adversa plerumque sanitate utebantur..... [2])

7. Audivi disputationes mathematicas M. Bressi et Amioti, pro lectione mathesios ex testamento P. Rami instituta in collegio Cambracensi, stipendio annuo 500 aureorum; sed nimis illa ingenia fervida ad jurgia quam moderatas doctasque disceptationes promptiora [3]).

10. Divo Laurentio hic dies sacer; nundinae tum minores Lutetiae extra portam D. Martini, ubi in sacello Laurentiano ostendebatur nescio quid Laurentii et virginis Apolloniae [3]).

12. Cum Carrione ad videndum castrum Medontiacum secundo ab urbe lapide ivimus..... [3])

[fol. 170^v.] 11 stylo veteri Trajecti Martinus Scenckius, Adolphus Mursiacus aliique nonnulli ad Paulinos [4]) inter pocula Chrisma ex summo altari abstulerunt [5]).

Circa hoc tempus ego primam barbae lanuginem deposui.

[fol. 171.] 14. Insulam *Cité* vocant, lustravimus..... [6])

[fol. 172^v.] Eodem quoque die (15) cum Carrione P. Melissum invisi, poetarum Germanicorum verum mel.... [7])

---

1) Ib. p. 87.
2) Ib. p. 91.
3) Ib. p. 92.
4) De abdij van Sint Paul.
5) *Descriptio* p. 84.
6) *Description de Paris* p. 95.
7) Ib. p. 100.

(1585.)

24. In suburbio Honoriano (quod est maxumum) vidimus coenobium Capussinorum ..... [1])

[fol. 173v.] 27. Plateam Antoninam perlustrans vidi Jesuitarum aedes, nondum perfectas; in reditu transivi templum parochiale D. Gervasii ..... [2])

28. Viam Honorianam transiens vidi templum Honorii amplissimum et coenobium lumine captorum, a D. olim Ludovico Galliarum rege conditum ..... [3])

Septembris.

[fol. 174v.] 3. Hoc die academiae memorabiliora perlustravi, ubi collegiorum ad scolasticorum institutionem magnus numerus ..... [4])

[fol. 176v.] 9. Hospite nostro duce castrum S. Mauri ex peculio Catarinae Mediceae, sed imperfectum, 2 ab urbe lapide, ultra Sarantonium pontem ad Matronae ripam visum ivimus ..... [5])

[fol. 177v.] 11. Lapidifodinas vidi in agro Parisiensi lapidum minus durorum; dicuntur tamen tempore indurescere [6]).

14. Loca urbis haec perlustravi: in via Antonina sacellum Antonii minoris ..... [6])

[fol. 179.] 17. Cum templum Jacobaeum ingressus essem, hoc ibi legi epitaphium ..... [7])

[fol. 179v.) 27. Augustino Lancerio et Jacobo Cruchio Germanis comitibus (qui Duaco visendi Parisios ad nos venerant) porta Dionisiana exeuntes, Fanum Dionisii petimus ..... [8])

---

1) Ib. p. 101.
2) Ib. p. 103—4.
3) Ib. p. 104.
4) Ib. p. 108.
5) Ib. p. 115.
6) Ib. p. 116.
7) Ib. p. 120.
8) Ib. p. 121.

(1585.)

Octobris.

[fol. 184v.) Hoc mense ex prioribus aedibus migravi in viam Pavoniam, non procul a via Victoriana, ubi insigne Pavonis, unde et viae nomen mansit [1].....

[fol. 185.] 10. Vidi panegyricum, Card. Burbonio dicatum a Suggerio jurisconsulto [2].....

20. Cum extra portam Mercurianam deambulandi animo cum Carrione ivissem ad montem Mercurium, quem nunc Martyrum vocant, quingentis passibus urbe distantem pervenientes, coenobium quod ibi est virginum visimus. Hic olim praefectum Parisiorum habitasse narrant et Eleutharium ac Rusticum Dionisii socios capite truncatos; quidam et Dionisium volunt, alii negant. Exstat sacellum ad rei memoriam; vestales cum licentius viverent, ante aliquot annos reformatae, ita ut perpetuo quasi carcere detentae exire iis non liceat; quemadmodum nobis loci pastor narrabat, cum quo cum multa fuissemus fabulati et ipse se eleganter admodum et Latine loqui putaret, adeo ut ne Gallicum quidem ex eo verbum audire, cum Gallice nos loqueremur, potuerimus. [fol. 185v.] Interim nobis divinandum erat, *fuscé* an *oscé* loqueretur. Tandem a nobis interrogatus, an esset indictum jejunium (profestus nempe erat alicujus Divi dies) sic dicunt, respondit: „Sed Christus ait in eva(n)gelio: onus meum leve est." O magna elegantis hominis subtilitas! Ex tam pravo pastorum delectu omnis paulatim in Ecclesia error crevit, adeo ut vix umbra priscae puritatis in tota papistica relligione appareat [3].

22. Templum in agro Parisiensi 2 ab urbe lapide visum ivimus..... [4])

Hoc mense mutati octoviri militares et electi: 1 Vernerus Jacobus Velthusius, qui vexilliferum assumpsit

---

1) *Description de Paris* p. 135.
2) Ib. p. 136.
3) Ib. p. 137.
4) Ib. p. 137.

Nicolaum Canifium et vicarium Christianum Johannem Rhenium, pistorem, qui anno 87 Vernero successit, habuitque scribam Ivonem Deckerum.

[fol. 186.] 5. Via Jacobaea vidi templum Benedictinum, quod est ex antiquissimis ..... [1]).

[fol. 187.] Circa ferias Martinianas ibidem novus magistratus: Prisius Zudortius 4, Petrus Ruysch; quaestores: Joan Jacobus Leemputeus, Nicolaus Sompechius; duodecim viri judiciales: Johannes Sprutius, Florentius Vedius, Rotardus Lanscronius, Timannus Slotius, Johannes Amstelius Mindenus, Jacobus Potterus, Antwerpius, Maillardus Cuperus, Brabantus, Henricus Ritius, Gisbertus Antonius Vorstius, Theodorus Hattemus, Johannes Scadenbrouckius, Cornelius Duverius. Consiliarii minores, quos *rayen* [2]) vocant, numero 24: Albertus Foockius, Cornelius Mannius, Jacobus Richius, Lovius Antonius Everdingius, Arnoldus Iselsteinius, Cornelius Winter, Alardus Helsdingius, Petrus Vossius, Bernardus Stella, Hermannus Westrenius, Cornelius Werchovius, Adrianus Rhenensis, Cornelius Malsenus, Nicolaus Auceps (*Vogelaer*), ... [3]) Hemeren, Gerardus Canifius, Vincentius Vincentus, Theodorus Ricus, ... [3]) Segermannus, ... [3]) Brouckhusius, Otto Joannes Royus, Joannes Bredius, Brabantus, Cosinus Jacobus, Wilhelmus Vedius.

Circa idem tempus Altosaxo renunciavit praefecturae superioris Geldriae, cui suffectus est Martinus Schenckius a Nidheim.

November.

[fol. 187.] 17. Ter Trajectum pulsatum mane, meridie et vesperi, ad memoriam inaugurationis reginae Anglorum, cujus tum partes miro studio senatus fovebat.

29 hujus nomine Mauritii Nassovii et consilio Ordinum

---

1) Ib. p. 137—8.

2) Rayen = raden.

3) In het Hs. ontbreekt de voornaam.

(1585.)

edictum publicatum, quo omne commertium cum Hispanis tollitur.

December.

[fol. 187v.] Kal. Jo. Auratum Lemovicensem, parentem poetarum et doctorum, fere quot habet Gallia virorum magistrum, Theodoricus Schoutenus et ego invisimus ..... [1]).

[fol. 188.] 4. Cum Carrione Franciscum de Cruce Caenomannum, *le signeur du Croix de Maine* (quem Eustrapelianarum narrationum autor vocat magnum investigatorem scientiarum et librorum), in collegio Laterano vicinum Aurato cubiculum habentem, invisimus. Bibliotecam ejus vidimus omnigenis libris instructissimam .... [2]).

[fol. 188v.] Est et hic Lutetiae Jo. Passeratius, historiarum bonarumque literarum professor, vir doctus, Memmiorum alumnus. Hunc arrogantiae hoc disticho notat Florens Septimius, qui nomine reque (ut scribit Douza) Christianus:

Aut nihil aut sese laudat Passeratius unum,
Utrumvis faciat, semper utrumque facit.

Vidi ejus Gallum carmen doctissimum, cujus copiam mihi fecerat Lud. Carrion. Vide Posthium in poem. [3]).....

Vidi et Janum Eduardum Moninum, juvenem aetate, ingenio senem, philosophorum acutissimum, inter theologos summum theologum, inter poetas sui aevi non postremum .....

[fol. 189.] Petrus Ronsardus mense praecedenti gravissimo morbo laboravit, quare cum ipse sibi epitaphium componeret, morbus minutus. In meliori jam est spe, ut nobis narrabat facetissimus Galandius, regens collegii

1) *Description de Paris* p. 141.
2) Ib. p. 143—4.
3) Ib. p. 145.

Boncourtii, qui nos hoc tempore ad prandium instructissimum invitarat [1]).

7. Vidimus D. Germani Pratensis bibliotecam, ubi libri rari squallentesque situ, quod monachorum inertiam ostendebat, quum tam in studiis [fol. 189^{v}] evolvendisque libris desides. Inter caeteros vidimus psalterium notis antiquis in membranis conscriptum; Evangelium etiam in membranis aureis et purpureis literis exaratum, quod D. Germani olim fuisse dicebant monachi; quamvis eum rudi hoc saeculo talium delitiarum fuisse inscium verius crederem. Rabani praeterea librum de Santo (*sic*) Cruce, in membranis manu exaratum; librum quendam ex libro, id est cortice interiore ac tenuiore, exesis tamen literis et vetustate fugientibus, ut praeter Varronis nomen vix aliud legi posset. Item pugillares caereas, sed scriptura vix ducentorum annorum vetustatem indicabat, cum stylus et literae tempus fere indicarent, quales vidi apud Franciscum Crucium et Invilii collegii praefectum. Praeterea Aimonium de Francogallorum historia [2]).

[fol. 190.]

18. Gravia, Geldriae oppidum, a Parmensi obsideri coeptum.

ANNUS 1586.

[fol. 191^{v}.] Consules: Lubbertus Sudortius 4, Petrus Ruysch.

[fol. 192.] Januarius.

12. Visum fuimus collegium Montis Acuti ex fundatione Standonica, quod carcerem potius dixeris torquendorum hominum quam erudiendorum inventum; cibis nempe adeo macilentis piscibusque faetidis aluntur, ut umbras, non homines, putares; hos exercent carnifices, non ma-

---

1) *Description de Paris* p. 147—8.

2) Ib. p. 149.

(1586.)

gistri; semper sonant flagra, minae; habitant hic inedia, immunditia ..... [1])

[fol. 192v.] Collegium quoque Sorbonicum intravimus, ubi theologorum sophisticorum receptaculum. Saepe disputatur, quae tamen disputationes plus acuminis sophistici quam veritatis aut doctrinae habent ..... [2])

[fol. 198.] Februarii.

10. Portam Harpianam egredientes, occurrebat Pratum scolasticorum et monasterium Cartusiensium ..... [3])

[fol. 199.] Hoc anno multi mortales occubuere morbo nondum medicis satis explorato, vulgo *Engelsche sieckte* vocabant, quippe quem Angli in Belgiam adduxerant. Ii nempe ob aeris insuetudinem et plurimarum rerum inopiam magno numero apud nos mortui sunt et plurimi civium liberalitate servati sunt, quum apud suos misericordiam non invenirent ac non tam milites quam mendicos facerent; unde Ultrajectensium pronam in Anglos pietatem etiam posteri memoria erunt celebraturi aeterna [4]).

Cest une coustume assez vieille, aussy chez nous, quand le fuseau tombe, de la rendre avec un baiser .....

Pecunia Lutetiae mihi ex patria afferebatur per Judocum Langeracum conterraneum, politorem gemmarum.....

[fol. 200.] Martius.

Quarto Idus hujus mensis Robertus Dudlaeus, comes Leicestriae, vicarius reginae Anglorum, ad suscipiendam nomine reginae defensionem Confoederatarum provinciarum Belgicarum, Trajecti Batavorum inauguratus est. Postquam nempe Ordines nullum a Franco-Gallorum rege subsidium impetrassent, hanc adierunt auxilium contra Hispanos petituri, omnia in ejus manus se tradituros pol-

---

1) *Description de Paris* p. 155.
2) Ib. p. 156.
3) Ib. p. 170.
4) *Descriptio* p. 84—85.

licentes. Illa tantum, loco hypotecae ob sumptus bello Belgico factos et faciendos, petiit Vlessingam, Ostendam, Bergas ad Limbam, Brielas, oppida Zeelandiae, Flandriae, Brabantiae et Hollandiae munitissima. Fuere tum Trajecti plura monumenta in ejus honorem erecta, ut apud episcopalem basilicam, in area Mariana, in foro Boario, inter quae duae pyramides hujus formae [1]), inscriptionibus et picturis nempe typis apud Hermannum Borculoum editis [2]).

Ipse vero Dudlejus, regio comitatu, in aedibus Teutonicorum equitum hospitio acceptus est cum privigno comite de Essecq et Antonii nothi Portugalliae filio, quem Angliae reginam (*sic*) in spem Portugalliae recipiundae reservare dicitur.

[fol. 200v.] 15. Transiens coemiterium Severianum, hoc ibi vidi magnificum sane et quod mirum sartoris cujusdam sepulcrum, quale apud nos vix principes habent..... [3]).

17. Deambulatum ivimus ad Tornellas; area est non procul a Sequanae ripa exercitiis scolasticorum destinata; erant hic qui se saltu, luctu, jaculis exercerent [4]).

[fol. 202v.] 24. Portam egressus Ripuariam, vel ut alii vocant Luparae, statim occurrebat aedificium sane ingens et splendidum, sed imperfectum, quod Catarina Medices jam nuper inchoavit; sed medio in opere desistens, nec parietes nec tabulata addita sunt, superstitioso ut credo metu, quo se morituram perfecto aliquo opere credebat.... [5]).

---

1) Terzijde staat de teekening van zulk eene pyramide, op het voetstuk waarvan dit gedicht prijkt:

Immanem ut Sampson divino Marte leonem
Vincit et ex rostro dulcia mella legit,
Sic etiam indomitos bello prosternet Iberos
Dudlaeus, Martis dexteritate potens.

2) *Descriptio* p. 85. — Volgens Bor II. blz. 702 kwam Leycester op 1 April voor het eerst binnen Utrecht.

3) *Description de Paris* p. 173.

4) Ib. p. 174.

5) Ib. p. 175.

(1586.)

Postero die Portam Templariam exiens, nihil memorabile vidi praeter castrum illud furum, magnificum sane domicilium et variis columnis duplici ordine distinctum. Sed a tali domo nos libera, Domine.... [1]).

26. Obiit Maxaemilianus Morillonius, episcopus Tornacensis, morte subitanea. Hunc saccum beneficiorum vocabant, quod undique ea in suum usum congregaret, et civitates, in quibus ea haberet, alphabetico ordine numerabantur: A. Arras, B. Betune, C. Cambray, D. Douay, E. Erre *etc.* Erat antiquitatis studiosus eoque nomine Granvelano intymus, quemadmodum et ejus frater, vir doctissimus Antonius Morillonius, cujus Stephanus Pigius et Johannes Becanus aeterno elogio meminerunt. Successit ei Johannes Vendevilius, vir doctus et professor olim juris in academia Duacensi.

10. Jo. Harius [2]), Reformatae relligionis per 18 annos minister, professioni et fidei Antwerpiae in aula Jesuitarum publice renuntiavit, ut et ipse libello edito testatus est, in quo sub finem scribit, Paulum Alciatum et Adamum ministrum Heidelbergensem Mechumetanos effectos; ac eo nomine Silvanum, qui ex Reformato Arrianus ac inde Mehumetanus factus fuerat, per Fredericum Palatinum capite truncatum pluresque ex scola Genevensi Arrianorum dogmata assumpsisse; ut Velleum, Gentilem, Blanderatam, Bernardinum Ochum *etc.* [3]).

Cum Belgae confoederati Angliae reginam ad defentionem harum provinciarum perduxissent, illam tanquam rosam, ex gentis insigni provinciae florum nominibus assumptis, publicis comitiis Hagae celebrarunt: Brabant

---

1) *Description de Paris* p. 176.

2) Over Joannes Harennius, die naderhand te Wesel (in 1610) weêr protestant werd, zie Foppens, *Bibliotheca Belgica* Tom. II. p. 653; H. Q. Janssen, *De kerkhervorming in Vlaanderen* (Arnhem 1868) I, blz. 139—143 en blz. 429; Van der Aa, *Biogr. Woordenboek* (Haarlem 1867) VIII, 1e stuk, blz. 180—183.

3) Niet opgenomen in de *Description de Paris.* — Over Bernardino Ochino zie de studie van Karl Benrath (Leipzig 1875).

(1586.)

Egelentier, Gelderlant *Violen*, Flandren *Pyone*, Hollant *Narcisse*, Zelant *Tyloos*, Utrecht *Meysoeten*, Vrieslant *Botterblom*, Overijsel *Goutblom* [1]).

[fol. 205v.] Aprilis.

1. Hujus publicata lex de publicanis, quibus conditionibus quove ordine publicas conducent impositiones, nomine Leicestrii [2]).

4. Publicatur tplacaet, waer mede bij Leicestrum wert voorsien op alle ongeregeltheijt des chrichsvolcks.

20. Trajecti templum Alexianorum [3]) vetustate collapsum.

[fol. 206.] Majus.

Parentes mei, qui jam ob civium seditiones et tumultus ex urbe Culemburgum habitatum ierant, animi causa vermes sericios sive bombyces habebant, de quorum natura mira narrabant .....

Tertio Nonarum valedictis amicis, quos ibi partim inveneram, partim mihi comparaveram, nempe Emundum Buchellium agnatum gentilem, Theodoricum Schoutenum, Justum Ryswijckium, Henricum Wingardium, Petrum Venium, Justum Langerakium, comitante Jordano Peutio, iter in patriam diversas ob causas suscepi. Undecimo igitur quam veneram mense Lutetia discedens, currum regalem (*la coche royale* vocant) aureo Gallofrancico conduxi Rotomagum usque, altero pro viatico consumpto. Occurrebant aliquot oppidula ..... ut Argenteville .....

Sequenti die prima nobis statio a Magny, ubi prandium sumpsimus in fractione panis et ossium; nullus nempe nostrorum cultrum praeter me attulerat, ac ita Franco-Gallorum more commessavimus. Hinc Clais pagus, inde Escouys, et circa vesperum Rhotomagum intravimus ....

---

1) *Descriptio* p. 86.

2) Niet bij Van de Water, *Utrechtsch Placcaatboek.*

3) In de Cellebroederstraat.

(1586.)

[fol. 206v.] Ego vero monumenta, quae in templis adhuc restabant sepulchralia, quaedem collegi .....

[fol. 208.] Hospitium nobis fuit in Scuto Francico, ad forum Boarium .....

[fol. 208v.] 9. Conducta navi Batavica, Sequanam descendimus vidimusque pagos Croisset et Diepeville, ubi morati paulisper sumus, donec navis saburrata esset, ubi vidimus monasterium ex rupe cavatum ......

10. Utrimque ad Sequanae ripam occurrunt varia oppida et castella Normannorum, ut Caudebeec .....

Exploratores Normanni hic nobis aderant vadorum gnari, quibus pro conducendo 5 leucis dabatur pretium 11 aureorum solarium. Non procul est Harifleur, comitatus ni fallor titulo mediocre oppidum, unde vento septentrionali portum Gratiae appulimus, vulgo *Havre de Grace* .....

[fol. 209.] 12. Cum e navi egrederemur animi causa, hospitium nobis erat, non sine meo damno, sub insigni Galli lunati, ubi hospita Antverpiana, in arte meretritia perfectissima, non tantum vinum, panem, carnes vendebat, sed et verba.

15. Sunt una parte portus montes amoenissimi et pagi, ubi more Hollandico deambulantes, lac coagulatum coctumque comedimus et bibi primum quod sciam in Gallia potum Normannicum, quem vocant *cydre;* sed parum is ad meum gustum, ex pomis silvestribus expressum.

[fol. 209v.] 28 tandem die, summo mare, cum ventus ex Occidente flare coepisset, omnes sociae naves, quae diu ventum prosperum exspectaverant, plenis velis mare ingrediebantur. Nos vero, cum in oppido essemus clausi, tandem navicula conducta contra ventus et fluctuum vim portum egressi, ad nostram navim, solam juxta littus morantem, pervenimus, sublatisque protinus velis mare ingressi, procul insequimur socias.

Sequenti tum die, hoste non reperto, non procul Ostenda cymbam piscatoriam conspicimus interrogamusque, num pacata omnia. Piscatores annuerunt, nihil esse a regiis navibus periculi dicentes, quod eae jam in portu Duinckerckana continerentur nec commode exire possent.

(1586.)

Sic pergimus tertia die, Mattiacorum insulam circumvecti et alias Zelandorum. Vorniam inde conspicimus ac in ea Brielam, oppidum munitissimum. Tum Mosae ostium intravimus amplum, multisque fluminibus absorptis superbientem (*sic*). Circa meridiem Vlardingam, antiquissimum Hollandiae oppidum, a Gigantibus ut fabulantur conditum, appulimus ..... Cum jam sol sese occultaret alterumque orbem illustraret, Roterodamum venimus, clausisque ibi portis, in navi pernoctavimus.

[fol. 210.] Junius.

3. Ex Gallico Francicoque itinere domum reversus.

23. Senatus Trajectinus a canonicis Marianis cornua summi pretii unicornis animalis poposcit, qui cum ea jam abesse nec in manu sua esse dicerent, eo nomine ex iis custodiae liberae traditi: Lambertus Verburchius, decanus, Rodulphus Straetmannus, Johannes Bouckhoutius, Guillielmus Pennantius, Gerardus Wyckerslotius, Theodoricus Thebautius, canonici [1]).

Ejus quoque jussu campanae templorum Petri, Pauli, Servatoris divenditae et in nummos redactae [2]).

[fol. 210v.] Julius.

5. Editum 't placcaet van het affdoen van sauvegeerden ende het vertreck van de woonderen, te platte lande onder den vianden geseten [3]).

9. Paulus Busius, syndicus Hollandiae, Trajecti custodiae traditus, non unum in locum traductus; nec melior fuisset conditio Florentii Tinnii, ni morbo laborasset [4]).

---

1) *I. m.*: Habeo ego apud me literas Abshovii ad Hubertum Buchelium scriptas, quibus omne negotium unicornium exprimit. — Vgl. hierboven blz. 70, noot 2.

2) *Descriptio* p. 86.

3) Niet bij Van de Water, *Utrechtsch Placcaatboek*.

4) Vgl. Bor II. blz. 725. Mr. Floris Thin, advocaat der Staten van Utrecht, werd 31 Juli, tegelijk met vele andere geestelijke en wereldlijke personen, door Leycester de stad uitgezet; vgl. Bor. t. a. p. 731.

(1586.)

Hujus quoque mensis initio Maxaemilianus, archidux Austriae, magnus Teutonicorum equitum magister factus ex cessione domini Hermanni de Bobenhausen, qui adversus Albertum marchionem electus fuerat, in Villam beatae Mariae ad residentiam profectus est [1]).

26. Novesium vi in potestatem Parmensis accepit ac ejus praefectum Fredericum Cloutium, jam vulneratum, e fenestra suspendi curavit, quod ab imperatore damnatum diceret.

9. Hoc quoque die custodiae traditus Antonius Buth, militum praefectus, cum jam summo mane Leicestrius, Trajectum linquens, Hollandiam velut rerum inscius fuisset profectus [2]).

Ultimo chorus templi Civilis venditus et demolitus ad viae ornatum [3]).

Erant inter Anglos, qui ut novitatis quid adferrent, ridicule altis in baculis incedebant, quales apud veteres, teste Festo, grallatores dicebantur, et conabantur populo persuadere, se hoc modo facile fossas profundiores superaturos. Sed non dudum fuit, quin pueros hujus artis habuerint imitatores [4]).

[fol. 211.] Augustus.

1. Robertus Leicestriae comes sub horam sextam deductus a civibus et praesidio Gaudano Trajectum [5]).

9. Tripudia choreaeque publicae prohibitae, libaque et Dedicationum feriae abolitae.

18. Porticus pensilis ante chorum templi Martiniani sublata et sedilia, ex templo Christi Salvatoris translata, ibidem constituta; murus vero lapideus ductus ante aram summam et sedes concionatoris in ore chori posita [6]).

---

1) *Descriptio* p. 86.
2) Ib.
3) Ib. p. 87.
4) Ib.
5) Ib.
6) Ib.

Vidi ego Gorocomiae miram fulminis vim; nam e domo quadam ex intercapediis fenestrorum ac columellis ligneis particulae discapebantur mira celeritate; ipsis videntibus vix credendum.

21. Vidi Hibernos [1], quos Leicestrius ex Anglia adduxerat, homines seminudos et armis hisce ferreis bellis puerilibus instructos. Utuntur nempe sagittis, quibus dextere admodum jaculantur, et clypeis coreaceis se defendunt, ense lato, una tamen parte acuto. Sunt etiam pedibus et cursu admodum celeres. Domi quoque plane nudi incedunt et quandoque oblongo pallio villoso, pro frigore, vestiuntur.

Summa tum copia Anglicani auri argentique: nobiles ex auro duplices, nobiles rosarum, nobiles henricani, angelotti, souveraini, schellingi argentei; omnis vero haec moneta rosa notatur, cujus floris summus Anglis honos....

Angli quotidie ad Agrum perditum [2]) exibant, ut per quotidiana exercitia armorum usum discerent a campiductoribus....

Robertus Dudlejus hoc tempore in Velavia castramentatus, collectis Anglis, Germanis, Belgis, Gallis, Hybernis militibus, ac paulo post Drusioburgum obsidione cinxit coepitque, tradentibus civibus; inde Zutphaniam, sed frustra tentavit.

[fol. 211v.] September.

Hoc tempore cum vitrico et Wilhelmo Rusio Culemburgum pedes perveni, quod nobili ex Zuleis familiae nomen dedit. Olim fuit minor, nunc aliquoties ejus pomerium auctum.....

21. Magistratus publico edicto prohibuit, ferias pontificias in publicum celebrare, aut eo nomine aedes clausas tenere [3].

---

1) Van Buchell voegt hierbij een teekening van zulk een Ierschen soldenier.

2) Verloren Cost.

3) *Descriptio* p. 87.

(1586.)

[fol. 212.] October.

Circa Victoris ferias praeses Curiae provincialis Trajectensis pronunciatus Jacobus Bellecierius; consiliarii: Caspar Bruxellensis, Hubertus Pavonius, Petrus Ruysch, Antonius Loon, Wilhelmus Radelantius, Hermannus Wynhovius. In locum Lamsverdii suffectus questor Jacobus Potrus; loco Florentii Heremalii Johannes Montanus, nomine ecclesiasticorum; Theodorus Canterus, civitatium (*sic*); Henricus Agilaeus procurator summus; in locum Adriani Verburchii, summae scribae, Philippus Ratallerus, Georgii filius.

Abrahamus quoque Clevus praefectus navaliorum constitutus, deposito Henrico Gubelio, qui praefecturam illam jampridem a senatu in arrendam possederat.

12. Renovatum edictum de privatis scolis tollendis.

18. Nicolaus Berck, canonicus divi Joannis, duxit uxorem ..... [1]) Splitloe.

Summa fuit hoc anno annonae difficultas per magnam partem Europae. Hic apud nos mensura ad 10 florenos excreverat, Duaci 30 florenos superaverat, Coloniae vero 24 florenos attigerat [2]).

Obiit hoc anno Franikerae, ubi a suis evocatus in nova academia docuerat, Petreius Tiara [3]), medicus et Graecarum olim literarum Lugduni Batavorum professor.

In annos tres sequentes questor aggerum Rheni et Leccae (quem vulgo *camelaer van den Hynderdam ende Leckendijck* vocant) ex ecclesiasticorum ordine factus est Johannes Scade, canonicus Martinianus; scriba tum fuit Hugho Enschede.

---

1) Hs. laat den voornaam open.

2) *Descriptio* p. 87—88.

3) Petreius Tiara, geb. 15 Juli 1514 te Workum, stierf niet, gelijk Van Buchell hier zegt, in 1586, maar 9 Febr. 1587. — Zie E. L. Vriemoet, *Athen. Fris.* (Leov. 1758) p. 45. (*v. L.*)

[fol. 212v.] November.

3 hujus, eadem die qua olim soror mea Johanna, obiit amita Clara, Bernhardi filia [1]), matris meae soror uterina.

Circa hoc tempus publico decreto omnes publicae meretrices urbe exactae, et ne quis amplius lupanar erigat cautum [2]).

A feriis Martinianis incoepit acriter gelare, adeo ut Rhenus, Mosa omniaque flumina curribus et equis essent pervia, quin et mare Mediterraneum [3]) (Meridionale et Acetosum appellatum) ex lacubus Flevii non ita ante multum tempus in maris speciem inundatione auctum, facile equos et currus ferret onustos.

Circa Martinum Trajectinus magistratus arbitrio seditiosorum quorundam, qui plurimum apud Leicestrium valebant, electus pronuntiatusque. In locum Nicolai Zuleni proscripti Carolus de Trillo, dominus de Schullenburch, externus; consules: Petrus Ruyschius 2, Gerardus Pruninckius Deventrius, externus; quaestores: Franciscus Gerardus Bogert, Conradus Strickius; 12viri: Rotardus Lanscronius, Johannes Jacobus Leemput, Joannes Amstelius, Gisbert Antonius Vorst, Jacobus Potterus, Maillardus Cuyperus, Harmannus Westrenius, Cornelius Malsenus, Gerardus Donselarius, Cornelius Duverius, Henricus Ritius, Johannes Schadebrouchius.

Circa hoc tempus celebratae nuptiae Thomae Mariae

---

1) Zoo dit „Bernhardi" een patronymicum is, dan blijkt hieruit, dat de moeder van Clara en hare „soror uterina" Brigitta eerst gehuwd was met Jan Seversz., daarna met Beernt.....? De moeder van Van Buchell schreef zich Brigitta Jansdr., in een request aan het gerecht, houdende verzoek om machtiging tot het lichten van eenige haar behoorende meubelen, door de crediteuren van Jacob Queeckel te zijnen huize in beslag genomen 12 Maart 1594. Dit stuk, door Van B. geschreven en door de moeder onderteekend, bevindt zich in het Archief der stad Utrecht 3222*. (*v. L.*)

2) Zie Van de Water, *Placcaatboek* III blz. 419; *Nederlandsch Archief voor Kerkgeschiedenis* II. blz. 194.

3) De Zuiderzee.

(1586.)

de Wingfelt, domini de Gravae et equitum praefecti Angli, et Arluydis de Rhede a Saetsvelt, dominae de Zulestein [1]).

20. Dudlejus Leicestrius Dordracum profectus ac inde Zelandiam, unde post Britanniam petiisse creditur, parum a nostris desideratus [2]).

23. Johannes Bogerus, decanus divi Petri, homo callidissimus et summus veterator, duxit Quirinam, Frederici filiam, cum qua diu consueverat, uxorem; quae an illi nescio, certe multis Maegera fuit, ut perfectissimum ab ea exemplum perversae mulieris peti possit.

25 obiit Lugduni Batavorum Johannes Holmannus, Bremensis, sacrae theologiae doctor, aetatis suae anno 62 [3]).

Circa hoc tempus, cum quidam urbe fuissent exacti et hi, jam probata per octoviros apud Leicestrium eorum causa, rediissent, iterum a magistratu, ex externis pluribus collecto, urbe excedere jubentur, repugnantibus licet octoviris. Occasionem hujus tumultus dedisse ferebantur illi, qui exulum munera occupassent, veriti, ne et ipsi restituerentur.

[fol. 213.] December.

4. Senatus populusque Trajectinus Scenckio, propter egregie navatam operam, equum trecentorum thalerorum pretio emptum, civitatis insigniis ornatum, dederunt dono [4]).

Vidi hoc tempore hic echinum vivum, spinis osseis acutissimis armatum, ex Africa advectum; vulgo vocabant *moresque.*

---

1) *I. m.*: VI sequentis, nl. van de volgende maand.

2) *Descriptio* p. 87.

3) Johannes Holmannus secundus, geb. te Staden in 1523, stierf niet 25 Nov. 1586, maar 26 Dec. — Vgl. M. Siegenbeek, *Gesch. der Leidsche hoogeschool.* (Leiden 1832) II blz. 66—67. Van dezen hoogleeraar zijn geen geschriften bekend. De opgave van zijne werken, in Jöcher's *Gelehrtenlexicon* voorkomende, is geheel foutief. Vgl. L. D. Petit, *Bibl. lijst van de Leidsche hoogleeraren.* (Leiden 1894) afl. I, blz. 34. (*v. L.*)

4) *Descriptio* p. 88.

Circa Natalem dominicum pontifex Sixtus V ensem certis quibusdam ceremoniis consecravit, quem deinde honoris et benevolentiae ergo Alexandro Farnesio, Parmensi principi misit; qui mos a Sixto IV defluxit, ut ceremoniarum libri indicant.

15. Ordinibus Trajectensibus ac praecipue ecclesiasticis, 22 Novembris jussu magistratus exclusis, restitutis, Mursius Hagam Comitis profectus est .....

Vidi circa hoc tempus Franciscum Draconem, equitem Jarterii et archipiratum Anglicum; hic vere ventis secutus fortunam.

Profesto Nativitatis Christi publico edicto cautum, ne quis mentionem faciat pacis cum rege Philippo aut Hispanis faciendae.

Sunt qui dicere et scripto quoque in vulgus edere non verentur, Elisabetham Henrico VIII regi ex Anna Bolena natam, quam Annam volunt fuisse filiam ipsius Henrici, quum cum uxore Boleni adulterium commisisse, dum is in Galliis ageret legatus, crederetur; verum ego id ut credam non possum induci, cum Paulus Jovius Annam hanc sterilem fuisse scribat. Fertur hic versus:

Juno Jovis soror et conjux, verum Anna Bolena
Et spuria Henrici filia et uxor erat.

[fol. 213v.] ANNUS 1587.

Januarius.

Praetor: Carolus Trillous.

Consules: Petrus Ruyschius 2, Gerardus Pruninckius Daventrius, Buscumducensis.

Quae ego de Anglorum moribus animadverti, haec sunt: nempe nobiles superbos, contemptores omnium gentium, plebem vilem et servilem, infidelem, inhumanam, non tantum in extraneos, sed in se, inhonesto plerique genere acquirendi infames, quod non diffitetur Morus et excusat, sed digna excusatione genti. Unde illud verissimum in omnium ore verbum: „Cruel maistre, traistre compaignon, desloyal serviteur."

(1587.)

Vestitus plerisque Franco-Gallorum, paucis mutatis; nobilibus is sumptuosus, auro, argento, bisso et immodicus, quod regionis tamen fertilitas permittere videtur et gentis admittit ingenium. Mulieres diverso ab aliis ornantur modo, pulcherrimae, cultissimae, lacteo candore, jocosae, etiam nec perinde ac Germanae frigidae, nec ut Italicae callidae, quamvis callidae satis et nimia virorum abutentes patientia.

29. Daventria, prodentibus Anglis Hibernisque praefecto Stanleo, regiis tradita, una cum castris Zutphaniensibus, quibus praeerat Jorck.

Sequenti die tria insignia Anglorum Trajectenses intra moenia receperunt, et actum est de externis senatu amovendis, sed frustra.

[fol. 214.] Februarius.

6. Quidam Anglus, ex familia Dugbiniorum nobili, in Summo templo sepelitur more militari, aversis pendentibus lanceis sclopettisque caeterisque armis nigro convestitis, comitantibus Noresio, senatu militibusque.

8. Spectra signaque visa Franiqueri in Frisia, ac terra movit.

8. Magistratus Trajectinus cum praefectis sub horam 12 effringunt archivium Ordinum et inde, quod volunt, auferunt [1]).

14. Paulus Busius ad mandatum Ordinum majorum, connivente Gerardo Remundio propraetore, cui custodia commissa erat, evadit, unde Remundius 4 feria Paschae proscribitur, cujus locus usque ad ferias Laurentianas [2]) vacavit, et tum ei surrogatus Gerardus Canifius [3]).

---

1) *Descriptio* p. 88. — *Kroniek Hist. Gen.* blz. 565 geeft onder 8 Jan. 1587: „Magistratus Trajectensis cum praefectis civitatis, sub hora 12 in meridie, effringunt cameram Ordinum et ex archivis illorum sustulit quod voluit".

2) 10 Augustus.

3) Vgl. *Kroniek* blz. 565.

(1587.)

Cum civitas aere alieno ob bellicos sumptus premeretur, mutuandarum pecuniarum non inutilem rationem invenere, qua etiam difficillimis temporibus usi fuisse videntur Florentini, ut author est Antoninus. Singulis nempe civibus pro facultatibus impositum est onus dandi certam summam, quae cum nimia videretur, redditus annui civibus constituti, cum totalis summae restitutio ob temporum difficultatem impossibilis esset; ita nec cives fraudabantur pecuniis, et civitas paulatim aere alieno levabatur [1]).

23. Senatus Antonium Buttium, militum praefectum, qui ducentos fere milites sub signis habebat, navaliis Vresvicorum excedere jusserunt et ad loca hostibus propiora se conferre; id negabat, solutionem causatus, quare cum in vincla (*sic*) esset conjiciendus, ad Hollandos fuga evasit.

Discensum inter Hollandos et Trajectenses, qui Anglicanas partes contra libertatem patriae fovere videbantur.

Martius.

Circa Dominicam *Oculi* Joannes Hallar, presbiter olim animarum (ut vocant), duxit uxorem suam Johannam, cum qua hactenus consueverat, tempore nuptiarum prohibitarum.

Bona monasteriorum circa 20 hujus mensis conscripta.

In aedibus patrui mei Huberti Buchellii, cum Wilhelmus Pelhamius ex designatione Ordinum hospitaretur, vidimus Anglos multum saccari, salis parum uti et frigidis saepius quam calidis uti; panem quoque rariorem adhibebant, multum carnis vorantes.

Hoc mense senatus Ultrajectensibus publice literas ab Angliae regina missas prelegit, quibus Trajectenses ipsa ob fidelitatem et erga ipsam benevolentiam laudabat magnaque pollicebatur.

---

1) *Descriptio* p. 88.

(1587.)

In fine hujus mensis Regii Rurordam, oppidulum ducis Cliviae, a Martino Schenkio per fraudem occupatum, nuper receperunt.

Equites Bassonii, negligentius apud Dorestatum palantes, caeduntur.

[fol. 214v.] Aprilis.

Cum olim adolescentibus, in collegium canonicorum receptis, certum tempus ad studia prosequenda in academia aliqua praescriberetur, Ordines nunc electionem liberam tribuere, studiis incumbere literariis vel armis castra sequi vellent [1]).

Praetor Trillo quendam polygamum, qui plures duxerat simul uxores iisque fuerat abusus, in foro constituit seminudum in suggestu nuthellatum, tribus circum quasillis, ita ut plebiculae scurrilitates obaudire per horas cogeretur (quod genus supplitii veteres catamidiare dicebant); deinde virgis digne ad sanguinem caesum dimisit [2]).

Hoc mense, cum minus votis aspiraret Fortuna perpetuo nostris rebus infesta, ut aegritudinem animi vel falso quodam pharmaco levarem, post utriusque Galliae varia peragrata loca, Germaniae Italiaeque videndi cupido incessit. Duo mihi proposita hoc itinere: discendi tanta varietate amor et aegritudinem minuendi motu isto spes; in utroque falsus, in hac natura, quod in me, non in loco aegritudo ista, et mecum in illo sortis ludibrio, cum magnum impedimentum adferrent morbi, latrones, socii. Illud unum me docuit reditus necessarius, ut aviditatem in posterum peregrinandi moderarem et humanarum rerum majori contemptu facile tam inutilia non sine dispendio omnium bonorum itinera negligerem.

---

1) *Descriptio* p. 88. — Zie bijv. het statuut over afwezigen ter studie, door het Domkapittel uitgevaardigd a° 1303, bij Mr. S. Muller Fz., *Het Rechtsboek van den Dom* ('s Hage 1895) blz. 206 v.v.

2) *Descriptio* p. 101.

(1587.)

VOTUM.
Sanctissimae et individuae
Trinitati
salus,
Vero et unico Christianorum
numini.
Adhibe, lector, hic
non oculos, sed animum.
A Deo incipiendum, in Ipso finiendum,
Cum Ipso lumen, sine Ipso tenebrae aeviternae,
Ipse certissimus itinerum dux et comes.
Quare pro itu et reditu
in Germaniam Italiamque
votum
secretum et inviolabile feci
Arnoldus Buchellius Batavus
anno Christiano 1587
mense Aprili; aetatis vero meae 22 [1]).

[fol. 215.]
Die Veneris, qua Christiani memoriam mortis Christi renovant, valedicta matre caeterisque amicis salutatis, comitantibus vitrico et sorore duobusque comitibus, Amsterodamum, insigne Hollandiae emporium, pervenimus, ibidemque diem unam atque alteram morati, navem conduximus, Bremam petituri; ipsisque feriis Pasqualibus anni non reformati navem conscendimus, aliis quoque comitantibus Dantwicum, Hamburgum, Lubecam petentibus. Sequenti die per Tiam [2]) flumen et mare Acetosum sive Australe [3]) Enckhusiam appulimus, navem bellicam conductricem exspectaturi. Sequenti die inde solvimus, sed circa Medeblicum ventus nobis ex Septentrione adversus cursum incoeptum jam impediit, magnisque fluctubus navem ita verberavit, ut anchoram, camelo fracto,

---

1) *Descriptio* p. 101.
2) Het Y.
3) De Zuiderzee.

(1587.)

in vado relinquere et Enckhusiam repetere nauclerus sit coactus, ubi propter maris intemperiem octo circiter dies quievimus. Hoc quoque mare Glaciale vocant, quod saepius congelatur, et currubus ac equis sit pervium. Non ita dudum fuit terra et arboribus horrida et paludibus occupata.

Est autem Enckhusia oppidum mediocre in Frisiabonum regione, munitissimum natura loci aquarumque abundantia. Regio ditissima butyri et casei. Portus ibi multarum navium capax et maximarum. Vidi quasdam montium instar altas, inter quas praetoria, cui nomen Inquisitio, in qua captus olim Bossuvius, ad memoriam memorabilis victoriae navalis illius pugnae, qua maris imperium apud Frisiabones remansit, asservatur. Incolae utplurimi nautae et piscatores, quamvis a paucis jam annis mercatura ob loci commoditatem ibi vigere incoeperit, adeo ut successu temporis aemula Amsterodamae futura credatur.

Jam maris imperium, jam saevi taedia fluctus
Sollicito miserum me tenuere metu;
Quae tamen expertos pelagi compescere motus
Posset ad arbitrium, calda puella venit.

Accesseram fere ad flammam imprudentius et juvenili impetu impuro hoc ludo me implicueram.

[fol. 215v.] Majus.

Secundo vento Enckhusiam solvimus, praeternavigantes a sinistra oppidum Medenblicum, Frisiae olim principum (ut volunt) domicilium ..... A dextra vero parte urbem vidimus Frisiae maritimam Staveren, a Sturiis antiquis (ut volunt) populis nomen retinentem, celebri olim emporio nobilem, nunc ignobili situ contemptam .....

Non procul hinc insula Vlie, circa quam mira est undarum in arenosis vadis collisio, instar hominum albis in indusiis saltantium, ubi naves, non ita dudum mersas, vidimus. Periculosus nempe hic nautis locus, propter arenam latentem et brevia. Est haec insula longitudine

(1587.)

trium fere leucarum, arenosis collibus perpetuis sterilis, adeo ut vix paucorum equorum pascua praebeat. Incolae aut piscatores aut nautae, siccantque vento raias, *rochos* vocant, et longinquas in regiones Germaniae emittunt. Quidam etiam hospitum adventu victitant, quum saepe ibi ventum commodum exspectantes ad multas dies commorari cogantur. Erat nobis hospitium in Hardervico, ubi pro coena satis pro loci commoditate larga 3 stuferos solvimus, quum maximam omnium rerum paenuriam ibi esse quererentur. Fuit haec insula olim Frisiae continens celebreque ibidem hominum memoria monasterium, quod maris barbaries delevit .....

[fol. 216.] Postera die, flante vento Africo, plurimis comitantibus navibus etiam bellicis conductitiis, plenis velis solvimus plurimasque insulas ad Frisiae littora praeternavigavimus .....

Insulas a dextris circa Frisiae littora vidimus: Scellingam, Amelandiam, Schiermonincxoge, Borckum, Nederoge, Just, Balteringhe, Langeroghe, Spijckeroge, circumvallatas omnes collibus arenosis, totas Oceano circumdatas, quarum trajectus in Frisiam potest fieri secundis ventis spatio trium horarum .....

Tandem Visurgim, vulgo de Weser, intravimus ..... Pernoctavimus non procul a Blixemo, pago regionis Oldenburgensis, ubi non procul a periculo abfuimus, praedatoribus nobis insidiantibus; sed cum citius apparerent, in conductoriam vel praetoriam inciderunt terramque, relicta navi, repetere coacti sunt. Altera die, quum vadosus nimis esset fluvius, ad Vagesacum pervenimus peditesque Bremam intravimus ..... [fol. 216v] Hospitium nobis erat apud Conradum Cocq, Hollandum.

Ridiculus hic mos hansandi. Peregrinus nempe, si nunquam in urbe fuerit, praeviis quibusdam ceremoniis, dato poculo atque altero, jure hanzatico collegio Hanzatorum ascribitur eaque de re juramentum sale et pane praestare cogitur.

Hoc tempore Trajecti a Mursiaco et Ordinibus proscribitur Hermannus Modettus ecclesiastes, homo admodum

(1587.)

seditiosus, ut Antwerpia de eo testis esse possit; quare contulit se Iselsteinium, sed postridie a ministris confratribus reductus est et civitatem retinuit, contradicente Mursiaco, donec intercedente Leicestrio placatur [1]).

Hic inventis plurimis sociis, Francofurtum versus iter arripuimus [2]).

Primo ab urbe lapide Brincom pagus..... Hinc Borsim.... Baremburch pagus Brunswicensis.... [fol. 217] Ocht pagus Brunswicensis. Noster hic hospes, vir satis humanus, praefectus illius pagi, *ampman* vocant.

Sequenti die vehiculo Mindensem urbem episcopalem ad Visurgim intravimus; hic portae custos, faber (ut videbatur) ferrarius, torve nos inspiciens (Vulcanum aliquem putasses) intrare vetat, ni ab hospite conduceremur. Nos hospitem nos cognoscere negamus ullum; tandem post aliquantam altercationem quidam nos introduxit, interrogans cujates essemus, litem esse dicens an(ti)stiti Agrippinensi cum Julio Brunsvicensi, quorum uterque praesulatui inhiaret, propterea diligentius urbem custoditam....

Lutteken.... Oldorp.... Hamelia.... Hic caballum emi.

Sequuntur Heila et Holsminnen pagi, ubi propter silvae perpetuae labyrintha conductorem nobis conduximus ad pagum Bevenfelde. Sequitur Munda oppidum.....

Casselium castellum Cathorum oppidum pulcrum et munitum..... Vendidi hic caballum meum hospiti ad insigne Purpurei Leonis in foro, sed meo malo, satis iter Italicum hoc tempore invidentibus; nam hic vi vel furto

---

1) *Descriptio* p. 89; *Kroniek* blz. 566. — Vgl. Dr. G. J. Brutel de la Rivière *Het leven van Hermanus Moded* (Haarlem 1879); *R. Fruin's Verspreide Geschriften* VIII, blz. 314 v.v.; Dr. Chr. Sepp, *Polem. en Iren. theologie. Bijdragen tot hare geschiedenis* (Leiden 1882) blz. 105—111.

2) Hier begint de reis door Duitschland. Wat Van Buchell daaromtrent aan zuiver-locale bijzonderheden meedeelt, wordt, als zijnde reeds te Keulen voor een uitgave in bewerking, hier niet overgenomen, evenals met zijne reis door Frankrijk geschiedde (vgl. boven blz. 123 noot 1). Aan de Duitsche reis sluit zich die door Italië onmiddellijk aan.

12 aurei [1]) interiere, cum hospes post emptionem vino nos obruisset. Hinc ad oppidum Vurselaer [fol. 217v] ipso Pentecostes festo stili Gregoriani; fastus nempe ibi et veteres et novos servant.....

Gutelsberch.... Dreissen.... Kirchaen.... Geissen.... Boetzpach.... Vriberch.... Petersvil.

Hinc Francofurtum pervenimus.....

[fol. 218.] Darmstat Hessiae oppidum, landtgravii Georgii sedes, primum Francofurtum linquentes occurrebat, et vesperi in pagum Oberstat venimus pernoctavimusque.....

Swingelstein Palatinatus oppidum.

Pensum oppidum Palatinatus.

Winem Palatinatus oppidum.

Sequenti die Heidelbergam ad Nurum, vulgo Neccarum flumen, in itinere ad dextrum vidimus.....

[fol. 218v.] Laime pagus Palatinatus, ubi socius, quem unum caeteris dimissis mihi reservaveram, nescio quo morbo et aegritudine occupatus, de itinere desperare coepit patriamque cogitare; quare ne solus iter inirem, ubi jam vix linguam intelligebam inter gentes inhospites, illum sequi coactus, curru conducto iter versus Nemetes Speiram arripuimus per silvam ad Rheni ripam excurrentem, ubi infinitos paene cervos vidimus in sole apricantes.....

[fol. 220.] Ultimo Mai styli Gregoriani, cum comites non haberem et solis ardor media jam aestate ab itinere me deterreret, conducto curru (vulgo vocant *rollwagen*) Speira discedens, Franckendalium perveni.....

[fol. 220v.] Junius.

1. Pedes cum signifero quodam regii exercitus, qui militem in Germania legerat, Oppenheimum perveni.....

2. Naves hic parvo pretio et facili labore secundo flumine Moguntiam singulis diebus summo mane petunt.

---

1) *I. m.*: duplices pistoletti Italici.

(1587.)

Hinc navem monopilem, quod ordinaria navis jam descendisset, conduxi..... [1]).

Moguntia antiqua et celebris urbs.....

[fol. 221v.] Non procul a suburbano est pagus Wassena.....

Non longe a via publica, in vineis, molis est satis magna ..... vulgus Eichelstein a forma vocat.....

3. Navem conduxi Coloniam Agrippinam, cujus itineris haec est series.....

[fol. 223.] Gisbertus Longolius, Trajectensis, medicus, cum obiisset Coloniae Agrippinae et Agrippinenses ei sepulturam denegarent, Bonnae fuit sepultus anno 1543 ultimo Maji.

Est locus non procul Bonna Buchelmont, cujus in annalibus Ubiorum aliquoties fit mentio; dubito, an sit villa nostrae olim gentis, quam Emondus avus paternus, cum familiam ad Batavos transtulisset, vendidit suis gentilibus et nunc fiduciario jure possidet Hubertus Buchellius, meus patruus. Reditus hinc retentos habuit, sed postea redempti fuere.

[fol. 223v.] 5 Coloniam Agrippinam circa vesperum intravi.....

6. Trajecti dissentio orta inter Mursiacum, magistratum et cives; nempe:

Eygen baet maeckt desolaet lant, luyden, steeden;
Den goeden raedt wordt metterdaet overal vertreden.

[fol. 227.] 26 in febrim incidi, quem pustulae (variolos vocant et vulgari idiomate *kinderpocxkens*) insequutae. Morbus hic puerilis, sed grandioribus et qui jam adolescentiam attigerunt periculosus et mortiferus, qui me decem dies lecto affixit. Interim Parmensis Sclusam, oppidum Flandriae, portu nobile, obsidione cinxit.

[fol. 227v.] Julius.

Audivi hisce diebus sententiam dignam Romano, nescio

---

1) Deze mededeeling staat *i. m.*

an et Christiano: Quicunque Virginem Matrem sine Filio pinxerit sculpseritve, anathema esto [1]). Hisce se nugis implicant pro dolor, qui columina Christianae pietatis audiunt.

Hoc die [2]), cum Trajecti more solito, Dedicationum feriis, liba ad fores templorum puerorum causa venderentur, noster praetor mensas libarias evertit nonnullamque partem domum ad suos detulit [3]).

[fol. 229.] Hoc quoque tempore municipium Divitense [4]), in adversa Coloniae ripa situm, perlustravi .....

[fol. 229v.] Iisdem fere diebus quidam archipyrata ex Amsterodamensibus, qui Rhenum Regiis infestum aliquandiu fecerat, ad Regios (qui in castris Vesaliensibus erant) cum myoparone et tormentis bellicis transiit.

[fol. 235.] Patruus meus Hubertus Buchellius, vir provectae aetatis, qui jam octuagesimum aetatis annum attigerat, ex medicorum (ut ajebat) praescripto, semel tantum die comedebat in prandio, raro in coena aliud sumebat praeter ovum, ac ea temperantia se ad tam grandem vegetemque aetatem pervenisse ajebat.....

7. Lectiones audivi Antonii Saliceti in oratorio juris publico, cum Tit. C. de caducis tollendis explicaret.

[fol. 236.] 16. Literas ex patria accepi. Summa nempe hic nunciorum commoditas; sunt nempe qui singulis septimanis Brabantiam, Hollandiam, Zelandiam variasque alias Belgiae provincias petunt; redeunt alii continua serie. Sunt et veredarii, ex quibus Argentoratum, Augustam Vindelicorum, Basileam Rauracorum, Pragam, Juliobonam sive Viennam Austriacorum petunt; Gallias alii et Italiam; ita ut nihil toto orbe geratur, quin ad Agrippinenses perveniat ejus fama.

---

1) Een dergelijke sententie is door het kerkelijk gezag wel nooit uitgevaardigd. Maar zij kan in de praktijk soms reden van bestaan hebben gevonden, wanneer men de vereering van Maria geheel zou scheiden van de aanbidding van haar goddelijk Kind.

2) Nl. 29 Juni.

3) *Descriptio* p. 89.

4) Deutz.

(1587.)

[fol. 236v.] Quum frustra hactenus summis viribus nec exiguis sumptubus canonici Sancti Salvatoris Trajecti restitissent, ne templum ipsorum demoliretur, circa hoc tempus de eo demoliendo decretum factum [1]).

[fol. 238.] 24. Audivi disputationes publicas in scola collegii juristarum, quae utilissimae meo quidem juditio, cum Pandectarum ordinem in elegendis thesibus juste sequantur, et haec praecipua studiosorum exercitatio, cum nulli jurisconsulti publico stipendio ad docendum alantur.

Audio Hautepennium ex Barlamontiis fratribus, non instrenuum regii exercitus ducem, pugna Angeliana, cum leviter tantum videretur vulneratus, licet victorem occubuisse; ex equo nempe decidentem graviter casus armatum laeserat.

[fol. 239v.] Cum Buchelliana familia originem ducat ex Ubiis et Marcoduris, inveni ejus relliquias in Coloniensi civitate: *den Alden ende den Crommen Buchell* [2]).

[fol. 241.] Augustus.

Hoc mense varii in Belgio de pace rumores spargebantur, sed vani [3]).

[fol. 241v.] Audio, Ordines confoederatos Anglis conjunctos classem ingentem instruere, ut Slusianis obsessis opem ferant.

4. Hoc die templum Paulinum venui propositum et omnis suppellex conscripta, quemadmodum et libri, in urbe Ultrajectina [4]).

[fol. 242.] Hoc tempore in Hollandia factio Anglicana multas movit turbas. Nam cum sex sint ibi civitates principes (capitales vocant), harum duae antiquissimae, videlicet Dordracum et Harlemum, consenserunt in absolutum reginae Angliae principatum, salvis omnibus

---

1) *Descriptio* p. 90; vgl. *Kroniek Hist. Gen.* (1866) blz. 566.
2) *I. m.*: Sunt vici urbis.
3) *Descriptio* p. 90.
4) Ib.

(1587.)

ipsorum privilegiis; sed quatuor, ut sunt Amsterodamum, Gouda, Delphi et Lugdunum, in plenam potestatem consentire noluerunt. Trajectenses etiam consentierunt Anglicis cum nonnullis minoribus oppidis. Tria vero Hollandis a Leycestrio proponebantur in comitiis: 1° ut se defendere posse declarent; 2° vel ut reginam Angliae pro superiore agnoscant; 3° aut pacem una cum regina cum Hispano ineant [1]. Anglicanis partibus Trajecti adherebat Hermannus Stuycker (*sic*), Swollanus, alias Modet, homo seditiosus, qui et post, licet parum in proposito consisteret, ex urbe dimissus [2].

[fol. 242v.] 6. Slusianis turrim quandam ereptam narrant, Hollandos vero Anglosque classe ducentarum navium instructissima obsidionem solvere tentasse, sed tormentorum multitudinem veritos infecta re discessisse; cumque altero deinde die circa Ostendam milites aliquot in terram praedatum exposuissent, ii a Regiis fugati sunt. Slusia paulo post dedita, chyrurgorum praecipue ut volunt inopia, cum ii qui vulnerarentur medicum non invenirent. Alii causam quoque fuisse vel maximam, quod inter se Angli et Hollandi parum convenirent et invicem inviderent, non falso narrant [3].

11 vidi sponsam Brabantam ex ditissimis mercatorum familiis De Deckere; omnia erant antiquum in morem instructa, ipsa vero nudis crinibus incedebat modestissime. Aderant fratres comites, caereis ominis causa praecedentibus.

Circa hoc tempus Janum Eduardi de Monin, adolescentem summo ingenio praeditum, philosophum acutissi-

---

1) *Descriptio* p. 90—91. *I. m.*: Vide Remonstrationes editas, quas apud me habeo. — Zie over deze Statenvergadering, van 25 Augustus 1587 te Dordrecht, Bor (ed. 1679) dl. III f. 30; Wagenaar VIII blz. 230 v.v.

2) Vgl. Bor II, blz. 953; Wagenaar VIII, blz. 220; Brutel de la Rivière *Het leven van Hermannus Moded* (Haarlem 1879) blz. 121. Na eenige weken kwam Moded weer in Utrecht terug.

3) Zie over het beleg en de inname van Sluis, Bor II. blz. 982 v.v. en III. blz. 18 v.v.; Wagenaar VIII blz. 225.

(1587.)

mum et tam in Latina quam patria poesi versatissimum, cum ante dominae fores excubaret aut nescio quid cantillaret, imminentis fati securus, indigne trucidatur (*sic*)[1].

[fol. 243.] Domi abbas in Oostbroeck, confictis causis, in vincula conjicitur et torquetur.

21. Domi a magistratu lustrati sunt cives.

[fol. 244.] 23. Hoc die adii Martinum Monheinum, qui falso nomine Buchellianorum se vendicabat ac eo mihi notus erat, cum nunquam ejus majores hoc fuissent usi et insignia plane essent diversa, ut consuetudinem contribulorum cernerem.

[fol. 245.] Fuere circa hoc tempus Trajecti apud nos aliquot monumenta antiqua templorum demolita, ut templum Salvatoris antiquissimum, templi Civici chorus, ut vocant, quemadmodum et Brigidiani, templi quoque pulcherrimi divae Virginis tectum plumbeum sublatum, quod inde scalis canonicorum impensa restauratum [2]), cum jam ante solotenus demolita extra urbem coenobia Oostbroechiorum, Carthusiorum monachorum, Vici Veteris, Dalensium dominarum, Bethlemitarum virginum, sacella item divi Martini, divi Anthonii, divae Annae, divae Marthae, in urbe Franciscanorum, Dominicanorum monachorum [fol. 245v] monasteria, sacella ceu oratoria Jerusalemitanorum fratrum, quod ad similitudinem templi Sepulcralis Jerusalemitani conditum dicebatur exacte formam Sepulcri Dominici praeferre, divae Elisabethae orphanorum, quod jam bombardorum ictibus ab Hispanis totum erat perforatum, et Alexaniorum vespillonum [3]).

[fol. 247.] September.

4. Audio publico edicto cautum in insula Mattiacorum, ne quis in reginam Angliae ejusve vicarium aut

---

1) Jo. Eduard. Monin, geb. te Gy in Bourgondië, is vlg. Jöcher, Allg. Gelehrten-Lex., Bd. III col. 618 in het 26e of 29e jaar zijns levens verraderlijk vermoord.

2) Zie boven blz. 102, noot 2.

3) *Descriptio* p. 91.

milites probri quid jactaret, poena omnium bonorum publicandorum [1]).

[fol. 247v.] 24. Ut nundinas Francofurtienses viderem et simul iter Italicum dudum propositum perficerem, navem conscendi, comitantibus bibliopolis Agrippinensibus: Cholino Materno cum uxore, Arnoldo Mylio, Joanne Gymnico, cujus et aderat non illepida uxor, alia quoque mulier succulenta, Theodoro item Wieda, Carolo a Croja, Fernando Perez, Joanne Dortmuntio. Pro vectura singuli dedimus thalerum imperialem. In navi com(m)unibus sumptribus prandium sumebatur, coena vero in hospitiis. Bonnam usque comitabantur Daniel Brendel ab Homburch, Winandus Schellart ab Obendorff, Maxaemilianus de la Court, quibus post geniales epulas valedictis, iter, sed tardum impediente fluminis vi, prosecutus sum.

[fol. 248.] Ultimo hujus mensis Moguntiam pervenimus ibique sub insigni Coronae coenati sumus largiter. Hic Perez cum alio Pomerano homine versuto et impudenti Gymnici pulchellam uxorculam contrectare secus quam honor patiebatur constituerant; sed cum propositum non succederet, Galliam succulentam quoque foeminam adorti sunt, quo successu nescio.

Quae apud nos inter Anglicae factiones homines et libertatis amantes acta, uno libello collegi [2]).

October.

[fol. 248v.] 1. Ostium Moeni fluminis intravimus et ante vesperum Francofurtium adverso flumine pervenimus.....

Franciscum Modium, Brugensem, hic conveni et cum Alberto Leonino, Ultrajectino, familiaritatem quandam contraxi.....

[fol. 249.] 6. Assumptis sociis Jo. Lonio et Nicolao

---

1) Zie een dergelijk verbod van 9 April 1587 bij Bor II. blz. 957.

2) Dit boekje, waarin Van Buchell bijeenbracht wat betrekking heeft op de Leicestersche troebelen te Utrecht, zocht ik tot nu toe te vergeefs. (*v. L.*)

(1587.)

Merkerkio conterraneis et Jo. Francisco bibliopola Romano, iter ingressus sum.

8. Heidelbergam pervenimus.....

Hinc Wisselo occurrit, oppidulum Palatinatus..... Inde Langbruck, oppidum praesulis Speirensis mediocre, post quod sequebantur..... Obstat, Heilst, Bretti.....

Tum occurrebat post medium milliare monasterium quoddam Mulprun in ducatu Wirtenburgensi.....

[fol. 249v.] Cum nuper Leodienses sal conficere tentassent, illud omnino improbum morbos plures generavit et ea quae cum hoc salita corrupit, unde et vetitum vendere; similis infectio salis et apud nos aliquoties comperta.

[fol. 250.] 10. In itinere vidimus Leitzingen, pagum Witteburgensis regionis, Flingen et Feiningen, oppidulum Wittemburgense..... Canstat, civitas imperii libera, hinc occurrebat.....

Tirichom quoque pagus Wittemburgenses, ubi quietem sumpsimus.....

11. Eslingia..... imperialis civitas..... Plouchingen, pagus Wittenbergicus.....

Kippingen sive Geppingen, oppidum Wittenbergensis ducatus.....

Geislinga civitas imperii Ulmensis.....

12. Urspring pagus Ulmensium..... Post haec Ulmam pervenimus.....

[fol. 250v.] 12 [1]). Die Michaeli angelo sacro Trajecti Batavorum celebratae sunt nuptiae Johannis Philippi, baronis in Hoochsaxen, et Franciscae Reinoldi Brederodii, Astae et Cloutingae domini, ex Helena a Manderscheit, vestali prius, filiae, in aedibus episcoporum, quas nunc Mursiacus inhabitat [2]). Familia baronum de Altosaxen ad unum Ulricum Philippum contracta erat, qui ex duabus uxoribus 5 genuit filios: Albertum, Johannem Theobal-

---

1) De feestdag van Sint Michaël valt op 29 September, doch wordt hier door Van Buchell abusievelijk gesteld op 12 October.

2) Vgl. *Kroniek*, blz. 567, waar staat: 13 October.

dum, Johannem Philippum, Johannem Christophorum, Johannem Ulricum. Prior vero uxor, cum libidinis infamia laboraret, repudiata, altera fuit superinducta, ex qua hic natus, priore etiamnum vivente.

[fol. 251.] 13. Ad oppidulum Guntsberch fit auctior Danubius .....

Sequitur Porringen ..... hinc Insmershausen.

23. Hoc die dimissus domi meae e vinculis Petrus Wijckius, abbas Oostbrouckanus, una cum famulo [1]).

Circa hoc tempus senatus Ultrajectinus promulgatus veteri more. Fuere consules: Petrus Ruyschius 3 et Gerardus Pruninck Deventrius 2; 12viri litium dirimendarum: Johannes Jacobus Leemputius, Arnoldus Iselsteinius, Amelius Amstelius Mindenus, qui factus consiliarius Hagiensis anno sequenti, Jacobus Tatius Amerongius, Cornelius Doeverius, Gerardus Donselarius, Hermannus Westrenius, Henricus Rietius, Maillardus Cuperus exterus, Cosinus Jacobus, Gerardus Wilhelmus Plosius, Jacobus Rijckius; quaestores: Gisbertus Antonius Voorstius, Conradus Strickius.

Die Remigio olim sacro [2]) Robertus Dudlejus Leicestrius suscepit e sacro fonte prolem Wingfelt ex Arluyde Rhea Saetsveldia.

[fol. 251v.] Intravimus deinde Augustam Vindelicorum [3]) .....

[fol. 252v.] 14. Pervenimus hoc die Lanspergam.....

[fol. 253.] 15. Scongaw, oppidum Bavariae, quasi Pulchrum voces hortum, ad radices Alpium et ripam Lycae.

[fol. 253v.] Post haec Amergaw vel Amberg, pagus Bavaricus, et Estal, monasterium virginum nobilium.....

Parthanum, vulgo Parthenkirch.....

[fol. 254.] 16. Post descensum montis acclivis et summae altitudinis ager est inter montes aerios et, quod mirum, perpetua nive horridos fertilissimus et planus,

---

1) Vgl. *Kroniek*, blz. 566.
2) 1 October.
3) Augsburg.

(1587.)

quem Oenus flumen ex primae Rhetiae Alpibus oriens, irrigat.....

[fol. 254v.] Oenipontum hinc pervenimus.....

[fol. 255.] 16 hujus, die Veneris, obiit Duaci ex ptisi consumptus et tabe Adamus van der Duyn, ad aras mihi amicus. Requiescat cum Deo in aeternum, et hoc carmine salutat extremum:

Jam nisi relligio fatum spatiumque vetarent
Et foret hic vitae certa statuta dies,
Te sequerer, nec tu sine me jam solus abires,
Verduni, aeterno foedere juncte mihi.
Ingenium junxit, separat mors invida junctos,
Corpore sed potuit, non animo potuit.
Pars melior superest, fruar hac ego parte superstes,
Nempe etiam a tumulo vivit honorus amor.

[fol. 255.] Postquam hinc montem ascenderis, comitatus Tyrolensis amplus pagus Materach occurrit.....

Non longe hinc mons Prenni sine Pyrenaeus, vulgo *den Pyenberg*.....

[fol. 255v.] 17. Starcingen oppidum comitatus Tyrolensis intravimus..... et Brixinam.....

[fol. 256.] Hinc Clausam oppidulum et Bottzingen Germanis, Italis Bolzanum.....

[fol. 1v.] XV Kalend. Novembris [1]).

Hoc tempore Italiae appropinquare incoepimus Tridentinasque videre Alpes, ac ipsum tandem ad Athesim

1) Thans begint deel II van het Diarium. Dit omvat op fol. 1v—91 Van Buchell' reis door Italië, welke geduurd heeft van 18 October 1587 tot begin April 1588. Het daarop betrekking hebbende gedeelte van het Diarium werd door den vermaarden archeoloog Rodolfo Lanciani als *Iter Italicum* uitgegeven in het tijdschrift der „Reale Società romana di storia patria" (Roma 1902). Wederom zijn hier alleen de Van Buchell persoonlijk rakende bijzonderheden dezer reis vermeld. Met name zijn Itinerarium wordt nauwkeurig gevolgd.

(1587.)

rapidissimum flumen Tridentum ..... oppidum [1]) .....

[fol 2.] Hic primum gustavi mustum Italicum et ominis veteris causa vetus novum vinum bibi, ut veteri novo morbo mederer [2]) .....

[fol. 2v.] 19. Portam Aquileensem egredientes, per viam saxis asperam et difficilem, valedicto Joanne Francisco Romano, pervenimus ad pagum Persingen ..... Hinc Lemga pagus occurrit ..... Sequitur Primulanum .....

20. Oppidum inde Venetorum Bassianum, ad Brentam sive Miduacum flumen [3]) .....

[fol. 3.] Erant mihi literae commendatitiae ad ..... d'Avittati [4]), cui ducta erat uxor filia Johannis Calvi; sed cum e via nostra habitaret Cremonae, eum non adii, nec Scottos, Placentiae habitantes .....

Urbem ingressus 21 die, duas in via publica pyramidas erectas vidi .....

Circa vesperum intravimus Patavium [5]) .....

[fol. 3v.] 22. Erat nobis hospitium in Sole, ubi 30 solidis Venetis coenavimus vinumque nobis apponebatur purpureum, quod nigrum vocant, et cretium, quod vulgus malvaticum, optimum [6]) .....

[fol. 4v.] Lewardiae, Frisiae civitate, celebratae sunt nuptiae Wilhelmi Nassovii, Joannis filii, et Annae Nassoviae, Wilhelmi filiae et Mauritii Nassovii sororis.

[fol. 5.] 24. Invitati hoc die a Joanne Baptista Supperio, populari nostro, apud eum pransimus, ubi puella quaedam vestitu sumptuoso more gentis ornatissima, mensae inserviebat, gratia videndi hospites, ut arbitror. Erat haec ex iis, quae pudori jam valedixerant [7]) .....

[fol. 6.] Hoc die (26) Lugduni Batavorum Jacobus

---

1) *Iter Italicum* p. 11.
2) Ib. p. 12.
3) Ib. p. 13.
4) Hs. laat den voornaam open.
5) *Iter Italicum* p. 14.
6) Ib. p. 15.
7) Ib. p. 16.

(1587.)

Volmarius, Cosmus Pescarengius et Nicolaus Mauldius, Anglicanae factionis homines, quod ipsam urbem conspiratione facta invadere tentassent, capti et capite puniti sunt, Ordinum legatis ipsoque Nassovio subscribentibus [1]. Circa vesperum hujus diei navim ingressus sum, et noctis fere medio ad officinam Leucae pervenimus, ubi gravis machina navis et flumine in stagnum deducta fuit, et hora circiter octava Venetias intravi. Pretium erat ordinarium 16 solidorum Venetorum [2] .....

[fol. 14.] Erat nobis hospitium in Campana. Hospes vero nos ad palatium deducebat, ut nomina scribae daremus; nam iis injunctum, ne quis extraneus ignotus pernoctet, poena transgressoribus lege constituta.

Circa vesperum Sabbathi navem conduxi, Anconam 4 libris Venetis petituram, plurimisque praetervectus insulas, media nocte Fossam Clodianam appulimus.

28. Visa nobis et pellustrata (*sic*) Insula, Giozzam vocant [3] .....

[fol. 15v.] 29, festo Simonis et Judae, Rhavenna non procul appellentes, portum Pirotolon vocatum intravimus .....

Rhavennam pedibus, infausto tamen omine, falsa nautae accusatione, intravimus [4] .....

[fol. 19.] November.

1. Eo quod propter falsam delationem scelestissimi nautae (qui nos tanquam profugos apud urbis praetorem, peregrinis satis iniquum, ac eo nos nomine multarat [5]), accusarat), cum vel ultra dimidium justi pretii nos circumvenisset et multo plus aequo jam ante accepisset,

1) Vgl. Wagenaar VIII. blz. 258 v.v.; Dusseldorpius, *Annales*, editie-Fruin, p. 218; Bisschop, *De woelingen der Leicestersche partij binnen Leiden* (Leiden 1867).

2) *Iter Italicum* p. 18.

3) Ib. p. 25.

4) Ib. p. 27.

5) Waarschijnlijk een schrijffout, door Van Buchell begaan, en te verbeteren aldus: ut eo nos nomine multaret.

(1587.)

multis molestiis implicaremur, verum illud Catonianum praeceptum serius intellexi: „quo pedibus perveniri posset, navi non incipiendum iter" .....

2. Rhavenna Cerviam pervenimus ..... Hinc Cesenam .....

[fol. 19v.] Inde Ariminam equites petivimus [1]) .....

[fol. 20.] Circa initium hujus mensis templum Salvatoris Ultrajecti venundatum (*sic*) in Summo templo, ac Lunae die sequenti confringi coepta, quamvis plurimum pro eo conservando laborassent canonici frustra, dicente Prouningio consule periculum esse, ne tam vicinum Martiniano gravidaretur.

[fol. 20.] 4. Inde Arimino exeuntes equites, pluvio nubiloque coelo Catolicon pervenimus .....

[fol. 20v.] Sequitur Fanum Fortunae, oppidulum ad mare Hadriaticum .....

[fol. 21.] 5 Forum Sempronium intravimus .....

Hinc per dorsum Apennini iter arripuimus et Viam Flaminiam ..... calcavimus.

[fol. 22v.] Hinc Caja et Aquilaria vici occurrunt ignobiles ..... Post quos Cantianum oppidum [2]).

6. Ad oppidulum pontificium Sigellum perveni .....

Deinde civitas Nuceria mediocris .....

Fuligno item mediocris civitas .....

Circa vesperum Spoletum pervenimus .....

[fol. 23.] Quietem sumpsimus in suburbio, ubi more Germanico excepti laute, vinumque Spoletinum, a Martiale commendatum ..... bibimus. Aderat hic nobis monachus ex eorum numero, qui se Minores vocant, ex Belgia redux. Hic mira narrabat, et dubito, an credenda. Tandem aderat et hospes; is Ungariam viderat, monachus noster et eandem se vidisse et perambulasse asserebat et loca quaedam enumerare satis barbare incipiebat; contradicit hospes; monachus reprehensionis impatiens, pugnis certat,

---

1) *Iter Italicum* p. 31—33.
2) Ib. p. 33—37.

(1587.)

non verbis respondit; hospes ut acceperat reddit. Tum monachus exclamare, jurare, dicere, apud pessimos se hereticos versatum, ubi nihil tale unquam sibi acciderat, quod hic in media regione Italiae, imo in ipsius Pontificis Maximi regno. Statim cucullam exuere ibique plane militem gladio armatum vidisses. Nos, qui socii aderamus, placare hominem conati sumus, idem famuli hospitis; frustra. Nam cum vendicare ut vellet se non posset, nocte media abiit irarum plenus, nec unquam deinde nobis visus [1] .....

[fol. 23v.] 7. Terni vetus oppidum.....

[fol. 24.] Post haec ad Narnos sive Narniam perveni.....

[fol. 24v.] Circa vesperum ad Otriculum perveni.....

9. Hinc post iter planum flumen Tiberis trajecimus.....

Sequitur Castellum sive Civitacastellana oppidulum.....

[fol. 25.] Inde ad Primam Portam pervenimus.....

Tandem Pontem Milvium transgressi, olim tempore Neronis illecebris nocturnis celebrem, suburbium intravi, variis sumptuosisque aedificiis spectandum, ac ipsam denique urbem Romam V Idus Novembris [2] .....

[fol. 26.] Postero die in Campo Florae, cum hospitium ibi nobis esset sub insigni Galli, profestum divi Martini more patrio hilariter celebravimus, aderatque nobis vinum Cerellum nescio an Coecubum, olim veteribus commendatum, Romanum item et Albanum. Nam exultatio animae et corporis vinum moderate potatum, et illud in jucunditatem creatum est, non in ebrietatem.

[fol. 33v.] 15. Circa vesperum pontem olim Palatinum et Sanatorium, hodie S. Mariae, transivimus et hospitium, quod tum erat in Aethiope, repetivimus [3] .....

[fol. 36v.] Ad dextrum flectentes latus est templum Divae Mariae Animarum [4] cum hospitali Teutonicorum

---

1) *Iter Italicum* p. 37—38.

2) Ib. p. 39—43.

3) Ib. p. 45 en 65.

4) Zie over de kerk en stichting van S. Maria dell' Anima, Anton

(1587.)

In choro sunt sepulcra Adriani VI Ultrajectensis, Pontificis Maximi, ex marmore cum simulacro, ut typis excusum habeo, quod Encofortius, Derthoniensis episcopus et cardinalis unicus ab eo creatus Belga, gratitudinis ergo fieri curavit, hoc addito Pliniano elogio: „Heu quantum refert in quae tempora virtus cujusque incidat" [1]). Huc ex Divo Petro translatum corpus. Obiit vix II pontificatus annum ingressus. Cardinalis vero Guil. Encofortius, qui et episcopus Ultrajectensis post Henricum Bavarum 59, sepulcrum ad dextrum arae summae sibi posuit Adriani oppositum [2])..... Curam hospitalis hujus habent sacerdotes Belgae, qui et sacra celebrant. Licitumque Germanis, quorum jam pecunia deficit, triduum manere, vino, pane et lecto gaudere [3]). A quo conditum ignoro [4]), quamvis multa Hadrianum nostrum addidisse constet; Germanum tamen conditorem facile agnovi ex Teuthonicis rithmis, supra portam lapidi incisis:

I. m. { Gewalt, gelt und gunst
Bricht recht, trew und kunst [5]).

Kerschbaumer, *Geschichte des deutschen Nationalhospizes in Rom.* (Wien 1868); Dr. Franz Nagl en Dr. Alois Lang, *Mittheilungen aus dem Archiv des Deutschen Nationalhospizes S. Mariæ dell' Anima in Rom.* (Rom 1899); *Liber Confraternitatis B. Marie de Anima* (Vindobonae 1875); Dr. P. J. Blok in *Onze Eeuw* (1902) blz. 702 v.v.

1) *I m.*: Lib. VII cap. XXVIII.

2) Dit is onjuist; het graf van W. van Enckevoirt bevindt zich links van den hoofdingang, aan den binnenkant der façade.

3) *I. m.*: Vide quoque eleemosynarum institutiones, quas vocant Monte del Pieta. Conc. Trid. Sess. 22. — Bedoeld zijn de disciplinaire bepalingen omtrent het toezicht der bisschoppen op de inrichtingen van liefdadigheid, Conc. Trid. Sessio 22, cap. 8—9.

4) De Anima werd vóór 1399 gesticht door den pauselijken wapenknecht Johannes Petri (Jan Pietersz.) van Dordrecht, en diens huisvrouw Catharina; in genoemd jaar immers valt de bulle, waarmede paus Bonifacius IX de reeds aangevangen stichting bevestigt. Zie bijv. Kerschbaumer t. a. p. blz. 10.

5) *Iter Italicum* p. 72.

(1587—1588.)

December.

[fol. 45v.] Aliquot vicos ignobiles praetergressus, ad Montem Rossum perveni, ubi cum ex spina pedes laesissem ac inde ulcus natum esset, de reditu cogitavi [1].....

[fol. 47v.] IX Ut in praxi Romana me exercerem paululum, conveni intercedente Philippo Hurnio Buscumducensi amanuensi cum Antonio Guidotto Romani archivii notario, de dando ei scribendo operam. Fuerat hoc archivium non ita nuper a Celesio Francogallo e variis scribarum officinis in unum Pontificis authoritate collectum [2].

ANNUS CHRISTIANUS 1588.

Januarius.

[fol. 53v.] Consules Trajectini: Petrus Ruysch 3, Gerard Pruning Daventrius 2.

Syphridus Grovesteinius, canonicus Martinianus, duxit in uxorem Henricam Vuytten Bomgart, cum qua hactenus consueverat; eodem tempore Theodoricus Tielmannus, ejusdem collegii canonicus, suam duxit Hildegondam Petri filiam.

[fol. 56v.] Circa hoc tempus in patria obiit Caroli Trilloi [3] praetoris filia, cui in templo Civico suspendit insignia, adscripto hoc epitaphio: „Nobilis optumaeque

---

1) Ib. p. 91.

2) *Iter Italicum* p. 94. — Hier kan natuurlijk geen sprake zijn van het Vaticaansch archief, dat eerst in 1611 door paus Paulus V opgericht werd; vgl. G. Palmieri *Manuductio ad Vat. arch. Rom. Pont. regesta* (Romae 1884) Praef. p. IX en XVIII. Men heeft eerder te denken aan het archief (of bureau?) van eene der Congregaties, welke door Sixtus V zijn opgericht, nog waarschijnlijker, aangezien Van Buchell jurist was, aan het archief (bureau?) der Rota, waar hij „zich kon oefenen in de Romeinsche rechtspractijk". De Rota was vanouds de pauselijke rechtbank voor civiel-kerkelijke zaken; vgl. J. H. Bangen, *Die römische Curie* (Münster 1854) S. 292 f.f.

3) Zie over hem Dusseldorpius, *Annales* editie-Fruin, blz. 224.

spei domicella Susanna a Trello, vixit annos X, obiit anno 1588, 6 Januarii". Verum mutato jam magistratu, aediles, quod contra statuta vetera esset, loco moverunt; quare et posthaec P. Westrenii uxoris Hardenbrokiae signum, frustra ipso contra nitente, abstulerunt.

Februarius.

[fol. 62v.] 9 obiit hora 6 vespertina Henricus Duistius a Voorhout, Delphensis, cum jam licentiatus titulo fuisset honoratus, ex ptysi, ut videbatur, et sequenti terrae dabatur in templo Divi Jacobi, oratorio vero Divi Nicolai apud Duacenses [1]).

[fol. 66.] 7. Id. Februarii porta Campana, non procul a Laterano, Urbem egressus sum, comite Vinomontano Monfortio . . . . .

6. Id. Velitrum intravimus.

[fol. 66v.] 5. Id. Ultra est hospitium maxumum Casa Nova . . . . .

[fol. 67.] Venimus Terracinam . . . . .

[fol. 68.] Hinc Fundi [2]) . . . . .

[fol. 68v.] 3. Id. Exeuntes civitatem, aureis nos malis citriis oneravimus . . . . .

Eodem die Molam oppidum intravimus . . . . .

[fol. 69.] Tandem circa Trajectum oppidum, ex ruina Minturnensium in colle exortum, ad flumen Gargilianum olim Lyrim, in antiquis theatri ut videbatur ruinis, apud hospitem sobrium, qui ibi unicus, non sine metu pernoctavimus . . . . .

Prid. Id. Lyrim amnem trajecimus . . . . .

[fol. 69v.] Viam palustrem ingressi, vicos aliquot ignobiles praeterivimus, donec fines Campaniae felicis attingeremus . . . . .

---

1) *Iter Italicum* p. 114. — Duist behoorde tot de studenten, die met Van Buchell de reis naar Douai maakten; zie boven blz. 94.

2) *Iter Italicum* p. 118—121.

(1588.)

Deinde, via multo marmore strata, circa vesperum Capuam Novam ponte intravimus [1] .....

[fol. 71.] Idibus per agrum Stellatem inde camposque Leborinos Aversam pergimus. Narrabatur nobis, quod minus hic locus tutus propter exulum (bannitos vocant) multitudinem. Nos tamen absque adversa fortuna Adversam venimus.....

Tum ad ipsa suburbia Neapolis properavimus.....

[fol. 71v.] Neapolis antiqua sane civitas et illustris.....

[fol. 75.] 12 Kal. Martii exeuntes urbem, vidimus non procul montem Vesuvium.....

[fol. 75v.] 11 Kal. Martii Puteolos pervenimus ibique pernoctavimus.....

[fol. 76.] 10 Kal. Hinc Bajas visum ivimus [2] .....

[fol. 76v.] Tum Cumanas relliquias inspeximus.....

[fol. 78v.] 6 Kal. Cum fluctus ob ventorum vim vehementiores navim, qua trajiceremur Gargilianum, verberare(n)t, longe ultra solitum pretium exigere a nobis nautae, licet frustra contenderemus et ad marmor transvectorium appelleremus. Nec nempe erat, qui nobis ab illorum iniquitate defenderet.....

Hinc Fundos intravimus.....

27 et sequenti Dordraci apud Batavos mulier enixa est quatuor filios, quibus indita nomina Abraham, Isaac, Jacob, Samuel; maritus huic erat sutor, nomine Jacobus, Willemi filius.

5. Cum a Terracina essemus digressi, quidam nobiscum cucullatus iter ingreditur. Hic, cum nos Belgas ex habitu cognosceret, aggreditur, dicens se mirari, quod tuto per regnum nobis liceret peregrinari, cum omnes passim viatores ad remum cogerentur; tandem tamen illud privilegii loco Germanis Belgisque a Carolo Austriaco imperatore concessum addebat, ut liberi per totum regnum vagare liceret. Posthaec multa de Hispanorum crudelitate

---

1) Ib. p. 121—123.

2) *Iter Italicum* p. 124—128.

Albanique in Belgio tyrannide narrabat, tacentibus nobis, cum suspectum nobis redderet sermonem invisa vestis. Quare ad primum diversorium diutius morati, tam importunum evasimus socium, quem postea ex lorariis unum cognovimus exploratorem.

[fol. 79.] Prid. Kal. Martii Romam reversus sum, ubi aliquot dies moratus, quaedam adhuc annotavi [1] .....

Martius.

[fol. 79v.] Non. Romam reliqui, optatam mihi diu urbem, cujus desiderio non modice flagraveram. Acceptilabam primum, sed necessitas omnem jucunditatem illius urbis aspernebat. Haec nempe me jam natum prosecuta fatorum adversitas, ut velle illius meum nolle sequeretur, meum velle invicta fata oppugnarent et perverterent. Comitabantur ultra pontem Milvium Gerardus Vinomontanus et Johannes Vadanus, quibus valedictis, ignobiles aliquot vicos pertransiens, ad Montem Rossum, oppidulum Antonino Rosulum nominatum, perveni [2] .....

8. Id. Roncilionum perveni oppidulum .....

7. Praeteriens Cimini cum monte lacum et Sutrium, circa vesperum Viterbum ingressus sum .....

[fol. 80v.] Per vallum pulcherrimum Viterbiensium transiens, vidi balnea calidae aquae ..... Hinc ad Montem Phiasconum perveni .....

Tum ad lacum Vulsinensium maximum et piscosum accessi, huicque appositum Bolsenum .....

[fol. 81.] 5. Id. Per fanum Divi Laurentii, in colle juxta Vulsinensium lacum, ad Aquampendentem oppidum veni [3] .....

4. Id. Fanum Quirici oppidulum perveni .....

[fol. 81v.] 3. Id. Senam, celebrem Hetruriae urbem, intravi .....

---

1) *Iter Italicum* p. 129, 131—132.
2) Ib. p. 133.
3) Ib. p. 133—134.

(1588.)

[fol. 83.] Noctem egi in oppidulo Cassano, et sequenti die Florentiam ingressus sum.....

[fol. 86v.] 14. Kal. Aprilis portas Florentiae egressus versus Boloniam.....

Circa vesperum vicos aliquot ignobiles praetergressus, Scarprariam oppidum Florentinorum ingressus ibique noctem egi.....

13. Kal. Aprilis occurrebat primum Florentiola, novum oppidum.....

12. Boloniam ingressus sum [1].....

[fol. 89.] 10. Kal. Cum sermo mihi incidisset cum Italo quodam de Belgis, quos Fiamengos vocabat, multa de eorum laudibus retulit, quibus adjunxit, damnum esse maximum, gentem tam candidam et humanam Christum verum non agnoscere. Iis nempe persuasum, pontificiis tantum placitis Christianum alligari et horum adminiculis ad veram cognitionem perveniri posse [2].....

[fol. 89v.] 7 Kal. April. Inveneram hic [3]) popularem meum Joannem Axelium, juvenem in jure Romano doctissimum, apud quem cum pernoctarem, monstravit mihi scedulam medici, qua ob valetudinem carnibus vesci tempore a Pontificibus Romanis prohibito concedebatur, quo et ego tum privilegio usus sum [4]. Nam pars macelli in Carnisprivio aperta manet, admittunturque medicorum autographis approbati [5].

[fol. 90v.] 6. Kal. Aprilis. Per agrum Ferrariensem, planum et vini frumentique feracem, Rhodogium in peninsula Padi oppidum perveni.....

[fol. 91.] Noctu obscuriore, cum iter prosequi non possem, in villici cujusdam domo divertere coactus sum, ubi panem ex castaneis confectum (insolitum mihi cibum)

---

1) *Iter Italicum* p. 134—139.

2) Ib. p. 140.

3) Te Bologna.

4) Van Buchell achtte zich dus toen practisch nog gebonden aan de voorschriften der katholieke Kerk.

5) *Iter Italicum* p. 141.

(1588.)

comedi. Erat is dulcior, sed male coadunatus. Sequenti die Patavium ingressus sum.....

Cum Bolsanae pervenissem, ibi nundinae celebrabantur [1] .....

Aprilis.

[fol. 91v.] Multa narrabantur de magorum potentia et conjurationibus; sed nihil ego puto verba signaque plerumque vana, inania aut obscoena posse. Agrippam [2] legi de occulta philosophia librumque huic additum vanissimum, nihil tamen eo posse perpetrari compertum habeo. Et veram credo Gilberti Cognati [3] narrationem; nam si absit ejusmodi fides et cum cacodaemone foedus, praecipuum et principium istiusmodi hominum male feriatorum opus, nihil caetera virium sunt habitura. Huic meae opinioni astipulantur quotquot de hac materia scripserunt, et nuper Benedictus Pererius Jesuita, qui 3 libros de vanitate magorum edidit [4]; et nullam verborum vim esse astipulatur Becanus.

12 Ordinum edictum sive potius lex publicata, quibus conditionibus Leicestrius praefecturam gesserit Belgicarum provinciarum Confaederatarum et quomodo eandem deposuerit [5].

17. Paschatis festum celebravi cum socio meo Anconnacensi in monasterio Estallensi. In Alpibus hisce omnia

---

1) Ib. p. 141—142.

2) Henricus Cornelius Agrippa gaf a° 1533 in het licht: *De occulta philosophia libri tres*, waarbij nog een aanhangsel over de magie, necromantie enz

3) *I. m.*: In praef. Tragic. Narrationum — Bedoeld is *Narrationum Sylva*, door Gilbertus Cognatus Nozerenus (Basileae 1567).

4) Dit werk verscheen onder den titel: *De magia, observatione somniorum et divinatione astrologica* (Lugduni 1603).

5) Eerst in April 1588 is de verklaring, 17 December te voren door Leycester opgemaakt over de neerlegging zijner landvoogdij, officieel ter kennis gekomen der Staten-Generaal; vgl. Blok, *Geschiedenis* III, blz. 383.

(1588.)

rigebant niveque erant convestita, cum ante mensem vix solis ardorem in Italia tulissem; tanta loci mutatio.

20. In pago quodam extra Scongaviam Bavariae parochus loci large nos exceperat, adeo ut ipse se primum vino praecipitaret. Habebat is concubinam et ancillam, aetate ambo formaque integras. Hae ceu vini calore, ceu naturali lascivia incensae, nos jam itineris molestia somno magis quam Veneri addictos obscoenis verbis factisque excitabant. Stabant seminudae et membra quaeque libidini dicata patebant contactui; invitabant stimulabantque somnolentos; tandem revocat invitas ac iratas heri vox. Tum ego ad socium: „In medio videor hic esse lupanari, non parochi domo; Italiam libidinosis foeminis abundare credimus, at quis haec in Germania exspectasset, ni vini virtus mulierculas deceperit". Certe maxumum pudicitiae hostem vinum esse, quod claustra pudoris [fol. 92] aperiat omnemque animi integritatem ac famam prostituat, notum est, ut optumo exemplo olim Romanis matronis vini potus strictissime prohibitus videatur. Hic vidimus veritatem illius versiculi Ovidiani:

Vino saepe suum nescit amica virum.

Cum Moguntiam pervenissem, mihi narratum fuit de Judeo, Franconefurti proximis nundinis supplitio affecto crudeli admodum et inhumano ob furta.....

[fol. 92v.] Majus.

2 Bruxellas perveni, Bruremiae olim ducatus caput..... Civitates Rhenenses jam majori praesidio tenebantur propter obsidionem Bonnensem et Hispanorum metum.

10. Quae erat prima Maji stilo non correcto, Baccharacum veniens, a militibus, qui extra oppidum triplici ordine viatores observabant, arreptus, ad praefectum ducor. Is unde veniam et quo tendam, interrogat literasque a me petit. Tradidi quas in Hollandiam ferrem, meque Batavum profiteor. Ille, qui etiam Batavus, acceptis inverso ordine literis, tanquam legeret, reddidit et iter meum ut persequerer, jussit. Hinc fuit oriundus Winandus de Stega, U. D.

(1588.)

Tum Bodobrigam perveni, vetusti nominis oppidum..... Priusquam Bonnam venirem, variis difficultatibus implicabar. Confluentini terrebant me tristibus narrationibus dicebantque, ne me paganis, militum rapinis irritatis, committerem; varios nempe ab iis jam tanquam milites occisos fuisse. Quare in monte Bodebrigano fagum excavatam inveniens, in ea quievi et sequenti die iter meum prosequebar. Hic iterum me villici multa tristia narrabant addebantque, nihil magis arduum quam tuto Coloniam pervenire, se jam quotidie ab equitibus discurrentibus et vias occupantibus spoliari; tandem tamen navim mercatorium [fol. 93] nactus, cum iis castra Regiorum (qui duce Chymaio Bonnam [1]) obsederant) adii et solus, nemine quicquam dicente, viam, quae extra ambitum castrorum ducere videbatur, ingressus. Clausam illam munitamque inveni; quare non sine dolore reversus paululum ad dextrum deflexi ibique aedes rusticas desertas inveni, ubi in stramine somnio me dedi. Postero die exporrectus, vidi pueros circum me militares foenum equis suis quaerentes; surgo protinus et tanquam miles hos alloquor et iis comitatus, media in castra perveni. Hactenus successerat audacia, donec a stationario milite Italo aggrederer. Is statim paganum invenit negatque transitum, ni prius praefectum Barlamontium adirem causamque mei adventus proferrem; ad cujus tentoria cum diu expectassem, dimittor. Jam securior pergebam; sed ecce ab alia cohorte invador et explorator ac e civitate hostili speculator dicor. Nego licentiamque prioris praefecti allego, nihil ago, statim corona militum circumdor et praefectum dormientem expectare jubeor. Hic ego medius variis dicteriis minisque impetitus, prioris praefecti adventu dimittor. Tum praepropere pergens, ne in aliud malum inciderem, ad tabernas

---

1) Zie over het beleg van Bonn door de Spanjaarden, dat zes maanden duurde en 24 September 1588 met de overgave der stad aan prins Karel van Chimay eindigde, Max Lossen, *Geschichte des kölnischen Krieges* (München 1882—1897) II, S. 634.

(1588.)

mercatorum notum quendam inveni, cum quo sequenti die Coloniam ingressus sum.

[fol. 93v.] Junius.

Cum vexarer scabie, balneum Coloniense sudatorium ingressus sum, ut humores noxios elicerem; audio tamen, naturalia saniora et haec artificialia saepe noxia.

Circa hoc tempus Wilhelmus Schot, praefectus collegio sagittariorum, Ultrajecti sedilia ex templo Brigidiano in hortum profert eumque usui sagittariorum aptat.

20. Colonia Agrippina relicta, navi Rhenum descendere coepi, sed ob multitudinum vectigaliorum et munimentorum a Regiis in Rheni ripa erectorum, juxta quae haerendum nobis esset, tardius processimus. Prima die praeternavigavimus Mullemum, pagum Bergensis ducatus, et Sunicos oppidulum, nunc Suntz, Coloniensis ditionis, ubi primum vectigal pendimus.....

Sequenti die ad sinistrum paululum a Rheni ripa vidimus Novesium, Nussiam hodie, urbem olim imperii celebrem sub imperio antistitis Agrippinensis, bello ultimo Coloniensi a Parmensi captam et incensam.....

Hinc pervenimus Dusseldorpium oppidum ..... Aliquandiu propter Regios morati sumus, nam 14 tormenta murifragia obvia habuimus, quae magno praesidio equitum et peditum ad Bonnam, a regio exercitu obsessam, adverso flumine deferebantur.

23. Caesaris Werdam sive Insulam Caesaream, oppidum Coloniensis ditionis, quod praesidio regio tenebatur, appulimus .....

Sequenti die duo munimenta Regiorum praeternavigavimus et circa vesperum Rurordam, quasi ostium Rurae, oppidulum nautarum, [fol. 94] patriam appulimus. Pertinet ad ducem Clivensem, sed a Martino Scenckio occupata arx occasionem dedit Regiis eam recuperandi. Praefectus Joannes dominus a Milendonck me laute excepit, ubi varia de Italicis rebus confabulati; ejus literis tandem munitus discessi. Navi hinc itur Dusburgum, adverso fluvio Rura.....

(1588.)

21 stilo veteri. Autore Rhinero ab Aswijn [1]), incepta quotisatio contra villicos, qui frumentum in urbem non detulissent. Quare pagum suum Aggerenses Martiniani contra vim Brakelii munierunt ipsumque ignominiae causa saccum farinarium appellarunt [2]).

26. Praeternavigavimus Orcoy, oppidum Clivensis principis, quod Regii tenebant, incensum prius a civibus. Hinc appulimus castra regia in insula Rheni ante oppidum Bercle, quod ditionis Coloniensis, sed nunc a Belgis Confoederatis tenetur.....

Sequenti die Burichium parvum oppidulum, quod etiam Regii tenebant, praeternavigavimus, a quo non procul a classiariis regiis, quod vela non possemus in tempore demittere, invadimur et unus nautarum plumbea glande in gutture vulneratur. Hinc praefecto satisfacto, Vesaliam appulimus, nautamque Burichium profectum ad Verdugium (qui Taxi [3]) suffectus ad tempus fuerat, globo tormentario jampridem ad oppidum Bonnae occiso nautisque gratissimo praefecto) exspectavimus. Vesalia mediocris civitas..... Populosa est, munita ac mercimoniis frequens.....

[fol. 94v.] 28. Ad Granum, celebre olim monasterium 200 fere passus infra Vesaliam, nunc regium monumentum validissimum, ex quo saepe urbs petita, appulimus ac praefecto vectigal pendimus, cui adversa in ripa aliud item monumentum oppositum Eggerum. Hinc ad castrum Becam, Clivense, sed praesidio regio munitum, venimus. Hinc, relicta navi, pedites Sanctum [4]) ex nomine fabulosum, Clivensis ducis oppidum, ivimus.....

Memini superiori folio Taxis occisi obsidione Bonnensi

---

1) Reinier van Aeswijn, heer van Brakel; zie over hem Dusseldorpius, *Annales* editie-Fruin, blz. 165, 210, 313 en 396.

2) *I. m.*: Dicere solitus: De boeren te weesen gelijck de meelsack; ho men die meer clopte, hoe die meer vuijtgaff.

3) De Spaansche overste Johannes Baptista de Taxis, die bij het beleg van Bonn sneuvelde; zie Lossen t. a. p.

4) Xanten.

(1588.)

et Coloniae apud Franciscanos sepulti. Nescio is Johannes Baptista fuerit [1]), cum hos omnes magnae authoritatis apud Regios inveniam, ut credo fratres Johannem Baptistam de Taxis, aulae magistrum Joannis Austriaci et post in Franciam legatum, Lamoralium veredariorum praefectum et Leonardum praefectum militarem cum Petro. Sunt hi omnes Germano-Hispani, utriusque gentis affinitate conjuncti.

[fol. 95.] Julius.

Primo hujus Rhessiam oppidum Clivensemque urbem cum arce vidi [2]).

[fol. 95v.] 3. Embricam appulimus. Est civitas mediocris ducatus Clivensis. Hic relligio exercetur catolica Romana, ubi scola jampridem fuit florentissima, cui praeerat Henricus Uranius.....

De theloneo Lobedensi, quod olim fuit Arnhemiae, deque ejus translatione plures apud me sunt literae imperatorum Frederici 2, Henrici 7 [3]), Wilhelmi, Alberti.

4. Ad divortium Rheni, nunc Vossegath vulgo (i. e. hiatus vulpis), ubi munimentum Scenkianum, paulum morati, vidimus Vahalim ex Rheno descendere et arcem telonariam ducis Clivensis. Hinc vidimus ad dextrum montem Altinium, virginum monasterio celebrem, insulam Geldrensem, et Zevender oppidulum; ad laevum oppidum Hussenium Clivense cum arce et pagum Malburgum, ac tandem Arnhemum, ubi apud Fredericum Diemaeum 8 dies moratus, non sine periculo, 2bus navibus ante oculos captis, domum reversus sum. Tum vidi angues magno numero ex Velavia in Bethaviam Rhenum tranantes, quod rusci florem ferre non possent.....

[fol. 96.] 14, id est stilo nostro non correcto 4. Mursiacus

---

1) Deze was het; zie vorige blz. noot 3.

2) Volgt een gekleurde teekening met bovenschrift: „Arcis Clivensis vera et exacta delineatio”.

3) Dit zal moeten zijn: Hendrik IV.

cum Brakelio, armata manu, pagos Westbroeck et Aggerem Martinianum invasit. Villici, qui superiori mense se munierant, se defendere conantur; incenduntur domus nonnullae et utrimque pauci caeduntur; tandem non sine invidia ambo in urbem rediere.

11. De exercitio religionis catolicae Romanae prorsus tollenda actum [1]).

11. Edictum de concubinariis, focariis, lenonibus et suspectis mulieribus promulgatum, quo concubinarii cohibentur et meretrices urbe ejiciuntur, unde non modicus questus praetoribus [2]).

Hoc mense, cum in Brabantia Anglici Belgicique legati cum Regiis de pace agerent, subito classis Hispanica intra Angliam et Belgiam apparuit [3]). Erat ea 135 navium et 4 ingentium (*galeasses* vocant) ex Hispania, Italia, Sicilia variisque Maris mediterranei insulis congregata, apparatu militari infinito, ex quibus primo conflictu periere, cum nimia mole premerentur, 4 triremes apud Ediston, prope portum Plemouthensem in Anglia, cum alia navi praesidiaria; in quibus erant milites et nautae 1522. Capta navis praetoria una, in qua Petrus Valdesius et milites 422; incensa oneraria Cantabrica, in qua milites 289; ex galeassis una Neapolitana in littore Calesiorum disrupta, in qua occisus Hugo de Moncata et milites 686 periere. Vlissingenses duas galeones, unam S. Philippi, alteram S. Mathei vi ceperunt (in posteriori captus Jacobus Piemontelius) et navim his additam onerariam Cantabricam, in quibus et erant milites 939; Cantabrica alia periit in littore Ostendae, quemadmodum et alia prope Portum Gratiae, ad ostium Sequanae. Naves Venetae duae post

---

1) Zie Dr. W. P. C. Knuttel, *De toestand der Nederl. Katholieken ten tijde der Republiek* ('s Hage 1892) I blz. 32; G. Brandt, *Historie der Reformatie* (Rotterdam 1704) I. blz. 755.

2) Vgl. boven blz. 139, noot 2.

3) Zie over de Spaansche armada en haar jammerlijken ondergang Wagenaar VIII. blz. 283 v.v.; Blok, *Geschiedenis* III, blz. 404 v.v., waar verdere literatuur.

(1588.)

prelium submersae sunt, in quibus erant socii nautici et militares 843. Omnes naves numero 15, viri 4791. Comprobavit hoc factum sententiam Vegotii: „Frequentius conventionum pacisque simulationem credulis quam arma nocuisse".

[fol. 96v.] Augustus.

Jampridem respublica nostra declinare incoeperat et ad magnam quandam mutationem properabat. Causam ex apta Lipsii similitudine video, cum dicat: „ut in quam domum vespillones veniunt, signum est funeris, sic reipublicae labentis, ad quam fulciendam adhibentur peregrini" [1]).

4. Robertus Dudleus, comes Leicestrius, praefectus Belgarum, cujus jam authoritas vilescere incoeperat, quod paucorum arbitrio rem administrare videretur, in Anglia obiit [2]), quidam violenta morte putabant. Fuerat occulta quaedam inter ipsum et Nassovium aemulatio, et indignabantur Batavi libertatem paulatim eripi, pro qua conservanda primum arma sumpserant. Spargebantur in vulgus varii rumores, quibus invisior indies reddebatur. Vidi quoque libellum gallice editum, ubi atheus et patriae Belgiaeque proditor audiebat. Aderant exempla: Daventria ejus culpa perdita, Zutphania obsidione liberata, Lugdunum Batavorum occultis insidiis petita.

19. Cives Trajecti lustrati in Summo templo.

Legatus, ex Anglia rediens, magistratum in annum sequentem continuatum dixit et de Leicestriae obitu nuncium attulit quibusdam non gratum.

Hoc mense mirum quid accidit: ciconiae nempe, qui jam more consueto abierant, maximis copiis revertere visae sunt.

---

1) *I. m.*: In not. ad Lib. III. polit. c. 4. — Bedoeld zijn: *Justi Lipsii ad libros politicorum notae* (Antverpiae 1604), waar de aangehaalde plaats te lezen staat p. 36.

2) Volgens Wagenaar VIII, blz. 289 stierf Leycester 14 September 1588.

Erat in classe Hispanica Thomas Perenotus, cardinalis Granvellani cognatus et heres, qui magnam ipsius cardinalis suppellectilem veterum nummorum, librorum aliarumque rerum memorabilium, summo studio et sumptu conquisitam, attulerat, qui etiam cum navi periit.

21. Florentius Gruneveltius, equitum alae praefectus, cum praedam ex Monasteriensibus et Clivensibus maximam egisset, circa eam cum signifero suo Antonio Mauro Aethiope dissentire coepit. Quare in pago Boeckholt ab eo proditorie gladio trajectus, ex vulnere paulo post periit, cum Mariam Zulenam, jampridem sibi desponsatam, uxorem fuisset ducturus. Maurus vero, a famulo Gruneveldii securi occisus, ibidem obiit. Cadaver Gruneveldii, Trajectum translatum initio mensis sequentis, more militari cum armis in templo Servatiano sepelitur, magna exsequiarum pompa. Atque ita praeda parum justa suis authoribus infortunium dedit.

[fol. 97.] September.

Martinus Scenckius turrim Becanam prope Xantenses ad Rhenum a Regiis occupatam recepit. Idem initio hujus mensis comitatum Cukiensem [1]) depolatus (*sic*) est, sed advenientibus Regiis fugatus et in dextro brachio sclopeto vulneratus est. Parmensis Montem Limbiensem vel Zomium, oppidum munitissimum, obsidione cinxit, sed nihil egit.

16. Dissensum in senatu: Nuenarius cum quibusdam extraneos e senatu pellendos censebat, Consistoriantes retinendos judicabant [2]).

7. Ex classe Hispanica nostris se dedit navis, in qua 80 adhuc milites et nautae; et 10 ejusdem periit alia major, in qua simul submersi princeps Asculanus, Michael Oquendus, rei nauticae peritissimus, Villafranca de S. Sebastiano dux militaris, Matuta peditum dux, Suvarez capitaneus et homines quingenti; et aliae item duae

---

1) Het graafschap van Cuyk.

2) *I. m*: 24 conditiones dictae sunt, quae apud me habentur.

(1588.)

submersae cum 700 militibus praeter 150, qui capti sunt. Praeterea 18 naves in freto Irlandico, in quibus erant plus quam quinque millia hominum, quos omnes mare deglutiit [1]).

25. Tumultuatum inter cives [2]). Erant nempe jamdudum duae in urbe factiones, una Anglicana Consistoriantium, altera Liberorum. Consistoriantes reipublicae praeerant, et ut factionem suam confirmarent, extraneos in senatum plurimos allegerant, ejectisque qui contradicerent urbeque, ut jam dictum est, pulsis, omnia turbabant. Extranei e Brabantia Flandriaque exules, utilitatem publicam minimum curantes, ex civium dissidiis ipsorum res auctas iri putabant; ob id discordiarum fomites occulte augebant. Cum vero jam mutato proposito, incoeptis ipsorum se opposuissent Cornelius Gisbertus Culem(burgensis), Johannes Griphonius aliique nonnulli, hos capiendos decernunt; adit praetor ipsorum [fol. 97v] aedes et frustra repugnantibus manum injicit. Disposita fuerant jam ante ubique praesidia, excubiae auctae, stabantque milites in armis; interim tota urbe vagatur rumor, Consistoriantes exitum urbi moliri, augeturque metus rerum incertitudine et noctis obscuritate. Ad arma conclamatur, concurritur ad basilicam episcopalem, ubi habitabat Mursiacus. Consistoriantes vero, turbato consilio, vel quod se proditos viderent, vel quod inopinato civium armatorum concursu consternerentur, deficientibus ab ipsorum parte plerisque, fuga delabuntur. Clerhagius, militum praefectus, a Rineveldio vulneratur; milites ejus, qui se juxta aedes consulis Prouningii in coemiterio Mariano tenebant, aliquid triste ausuros verebatur; sed et ipsi, ducis sui casu consternati, pacate abiere. Tum capti dimissi, et qui ipsos coeperant quaesiti atque in carcerem deducti: Carolus Trillous praetor,

---

1) Zie boven blz. 175, noot 3.

2) *I. m.*: „26 smergens". — Vgl. Bor III, blz. 343 v.v.; Wagenaar VIII bl. 297—301; *Kron. Hist. Gen.* (1866) blz. 569: „25 Septembris gemist"; F. Dusseldorpius, *Annales* editie-Fruin, blz. 224.

(1588.)

qui se in turri prope horologium praetorii occultaverat, Gerardus Prouningius Deventrius consul, Franciscus Gerardi filius Bogerus, rei militaris 8vir, qui se in foeno occultaverat, unde extractus a furenti, parum abfuit quin occideretur, quod durius plebem tractasse diceretur. Regnerus Veremius et Joannes de Meteren 8viri fuga elapsi sunt. Sequenti die Brakelius et Joannes Montanus canonicus Martinianus ob literas quasdam inventas apprehensi, sed paulo post dimissi. Hinc omnes suspecti suis privantur officiis.

27. Exules, qui anno 1586 erant urbe ejecti [1]), revocantur. Nicolaus Zulenus praeturam recipit, ut et paulo post Florentius Thinnius, sindicus Trajectinus, et Adrianus Burchius, primarius scriba Curiae Trajectinae, qui pristino statui restituti [2]).

26. Robertum Dudleium Leicestrium obiisse fama est [3]) variusque de eo rumor spargebatur, et meo juditio mendax: cadaver ejus in quatuor partes dissectum ob conspirationem detectam, cujus ipse particeps inveniretur. Caeterum nihil post audivi, quod confirmaret rumorem tam infamem. Multis tamen de ejus et in Deum et in homines impietate sermo; plurimae vulgo querelae et maledictae scriptis etiam libellisque editae extant.

[fol. 98.] October.

Consules creati, abrogato veteri senatu: Theodorus Canterus et Theodoricus Goyer; 12viri: Arnoldus Theodoricus Leidenus, Daniel Leemputius, Petrus Ruyschius, Loevius Antonius Everdingius, Gerardus Wilhelmus Plosius, Timannus Slotius, Joannes Sprutius, Cosinus Jacobus, Joannes Gochius, Matheus Hensbergius, Bartholomeus Vedius, Roetardus Lanscronius; questores: Gisbertus

---

1) Zie boven blz. 139—140 en F. Dusseldorpius, *Annales* editie-Fruin, blz. 211.

2) Vgl. *Kron. Hist. Gen.* t. a. p.

3) Zie boven blz. 176 noot 2.

(1588.)

Antonius Voorstius, Nicolaus Sombeckius; 8viri rerum militariarum: Cornelius Bothius, Johannes Grifonius, Vincentius Vincentii, Wilhelmus Wedius, Gerardus Ernestus van Mervelt, Wilhelmus Thomasius Wellius, Cornelius Gysbertus Culemburgensis, Jacobus Calvius. In locum tamen Vincentii, quod is minus gratus, successit paulo post Joannes Florentius Veimannus. Bothii signifer fuit Fredericus Cornelius Verbeeck, vicarius Gerardus Johannes sartor; Wedii signifer anno 89 fuit Theodorus Werckhovius; Merveltii signifer magister Petrus Woerdius chyrurgus a° 89, quo anno Wellii fit signifer Cornelius filius Philippi, drossardi Castri pacis.

Brakelius dimissus, urbe ab Ordinibus prohibetur, contradicente Mursio.

8. Publico edicto exules revocantur, probata ipsorum causa.

10 Brakelius dicitur Scenkianos ac Figianos [1]) milites in Trajectenses concitare.

9 Octobris Ordines Trajectenses per provisionem suspenderunt collegium directorium bonorum ecclesiasticorum cum suis quaestore et a secretis.

Sequenti vero die ad petitionem Adriani Verburchii, scribae primarii Curiae provincialis, eidem archivii restituerunt scrinea cum cassatione injustae depositionis, ut ex nulla sive iniqua causa factae, ac jus tribuerunt propria authoritate illud officium administrandi [2]).

Circa hoc tempus Ordines duos praefectos vigilum fecerunt, Cornelium Vitulinum et Joannem Florentium Weimannum, qui deinde, ut suo loco dicemus, aucti duorum numero, frustra frendente populo et inutilem sumptum improbante.

18. Parmensis, qui obsederat oppidum Bergen op Zoom,

---

1) Nl. het krijgsvolk van den Tielschen bevelhebber Figius; zie onder blz. 208.

2) Deze twee alinea's staan abusievelijk na 23 November, op fol. 100v, en zijn daar later door Van Buchell ingelascht.

(1588.)

speraverat proditione praefecti Werdenburgii (ni fallor) illud capere; sed ab eo deceptus, multos suorum perdidit, infecta re [1]), caesis fratre ducis Sabaudiae notho et regis Hispaniae secrete filio.

Ab hoc tempore respirare coepere Catolici Romani et ii, qui sacris ipsorum initiati; nam sequenti mense remota Camera ut vocant directoria [2]), qua libertas eorum coarctabatur, et ab imminenti ruina defensa templa Pauliana et Petreiana.

Carolus Trillous, hoc tempore e carcere dimissus, paulo post Angliam petiit.

25. Dicebantur Consistoriantes ad malum reipublicae congregati, ad quos disturbandos alius pene fuisset exortus tumultus.

Vidi circa vesperum Mursiacum cum Oversteinio junctis consulibus ad concessum Ordinum properantes.

Vidi donatum praefecto Teutonicorum equitum Amerongio nummum argenteum, Antwerpiae cusum, postquam ea urbs a Parmensi fuisset recepta. Erat in eo effictus pons iste mirabilis, quo Alexander Farnesius Scaldim clauserat; hunc evertere nequicquam conabatur satyrus; hoc epigrammate: „Concepta est [fol. 98v] certa spes".

26. Omnes milites, qui duce Brakelio castris quibusdam praesidio erant, exautorati sunt.

Castrum Batavodurense, aedificium pontificum Trajectensium Davidis et Philippi Burgundiorum fratrum, episcoporum opera multum auctum, jam vero ruinam minitans, restauratur, vallis aggeribusque munitur. Pictura excellentis pictoris Jenne Maubusae, quae hic erat a Georgio Egmondano antistite collocata, nunc translata, cernitur ad Franciscanos in Ordinum aula [3]).

---

1) Vgl. Wagenaar VIII, blz. 290--291.

2) Zie over deze „Camera directionis", die spottenderwijze ook „Camera direptionis" werd genoemd, F. Dusseldorpius, *Annales* editie-Fruin, blz. 210.

3) De Statenkamer op de Hoogt.

(1588.)

Ultimo hujus mensis, cum vereretur, ne novus tumultus ob captivos detentos exoriretur et milites suspectarentur, Amsterodamenses cohortem suorum militum Trajectinis praesidio miserunt.

Hoc etiam mense Coloniae Agrippinae facinus audax a quibusdam perditis nebulonibus, sed malo genio, incoeptum. Erant ii ex [1]) militibus Belgicis, qui praedandi animo omnia loca circumeunt et nullum periculum extimescunt, modo quod praedentur inveniant. Hi ex suis miserunt ad quendam praedivitem mercatorem, qui nunciaret advenisse mercatores plurimumque frumenti attulisse, quod si ex aequo vellet mercari, veniret tali hora ad hospitium Solis, quod non procul a loco, qui dicitur Egelstein. Qui credulus venit, ducitur in granarium, ubi ei statim manus pedesque ligantur et os pila obturatur; sic corbe impositus domo exportatur in locum solitarium, non procul a monasterio Corporis dominici, juxta quod vineae hortique plurimi, vix paucae casae villicorum. Hic solvunt coguntque se redimere 1500 thaleris, scribuntque ad ejus uxorem literas, nuntio tantum certa de causa numeraret, eumque subscribere curant. Mittitur cum his literis ejusdem farinae homo, qui maritum extra urbem captum indicat, tantamque summam pro redemptione promisisse; illa conturbari, clamare et certi quid de ea re se scire velle respondit, nec ita pecuniam numerare posse. Unde ille ad suos reversus, proditus socios prodidit, ex quibus tres in rotam sublati sunt, alii evaserunt. Ecquid ab hisce insidiis tutum?

Non desinebat Vernherus Helmichius, concionator vehemens, in magistratum, in plebem multa dicere, quam injuste detinerent captos, et ut plateatim incederent, qui plura deliquissent; unde citatus, ut causam diceret.

---

1) *I. m.*: „Vide fol. praecedente ad marginem". Daar [fol. 97v] leest men: „Hoc 29 Sept. Coloniae quidam Philips Eich pistor a quibusdam nebulonibus mercatorum habitu corbe exsportandus (*sic*) erat, nisi illi oportune proditi fuissent. Est apud me descriptio impressa".

(1588.)

[fol. 99.] November.

Summe Deus et aeternae puritatis fons, munda cor meum et cogitationes ab omni turpitudine purga. „Aufer a me ventris concupiscentias, et concubitus concupiscentiae ne apprehendant me" [1]).

6. Primas hac nocte excubias egi, cum die sequenti, qui divo Wilibrodo (*sic*) Batavorum apostolo sacer, in porta Catariniana. Hoc eodem die quidam Cameram consistorialem in Summo templo vi aperuerunt omnesque literas ad senatum detulerunt.

Fama est, Parmensem obsidionem Montis Limbi solvisse.

Dux Esparnaus dicitur ad regis Naurrae [2]) partes transisse et rigida Romanae relligionis inquisitio Lutetiam introducta, qua duo (*sic*) jampridem puellae igne consumptae sunt.

Dominus de Turre, ex Hornana familia, jamdiu de comitatu Hornensi vel ejus parte cum comite Hochstratense jure contenderat, cujus jus jamnuper improbatum est.

Cum Parmensis propter maris impetum et imbrium magnitudinem, adeo ut nullum munimentum, quo urbis [3]) ingressus nostris prohiberetur, facere posset, castra moveret, multos ex urbe avidius ipsum insequentes coepit.

10. In profesto divi Martini solebant pueri faculis ardentibus per urbem discurrere, qui mos vetus et e Romanorum olim relligione ortus videtur [4]). Hoc annis praeteritis prohibitum fuerat, quemadmodum et ne campanorum sonitu patronus ille urbis celebraretur; sed nunc revocatum.

Veteri instituto singulis diebus bis mane et vesperi naves vectoriae Amsterodamum 5 florenorum pretio navi-

---

1) *I. m.*: Eccl. 13. — Deze verwijzing is onjuist; de aangehaalde tekst staat Eccl.cus XXIII : 6.

2) Navarre; bedoeld wordt koning Hendrik IV van Frankrijk.

3) *I. m.*: Bergen op Zoom.

4) Over de kerkelijke en populaire viering van Sint-Maartensdag, zie Moll, *Kerkgeschiedenis*, IIe Dl. 3e stuk. blz. 250—251, waar ook verdere literatuur.

(1588.)

gare coguntur; hac vero noctu a Regiis capta et spoliata fuit.

7. Effracta est Camera Consistorii, et monumenta ibi consistentia inde ablata et in manus magistratus deposita sunt [1]).

13. Hoc die juvenis quidam propter caedem, violenter inter Amersfortium et Trajectum commissam, in loco commissi delicti fuit capite truncatus.

14. Milites, qui parti oppressae favere dicebantur, Ordinum decreto extra urbem alio missi sunt.

Regina Angliae in favorem captorum literas ad senatum dedit. Civitas jam nostra est plena advenis ex Flandria, Brabantia et Geldria profugis, inter quos non exiguus numerus validorum mendicantium.

Hoc tempore exautoratus Hermannus Modettus concionator, et contractum etiam reliquis ejus confratribus stipendium ac minutum [2]).

6 hujus · mensis stylo Trajectensi obiit in Zelandia Jacobus de Villadolijt, dominus Sonbekensis, ex febri marina, *de Zeeusche coorts* vocant. Hujus familiae origo Hispanica ex civitate Vallisoletana, academia nobili.

[fol. 99v.] Nostrates foeminae variis superstitionibus sunt deditae ex naturali sexus curiositate, ex quibus hic quaedam addam. Setis porcinis amatoriam hanc faciunt probationem: in loco admodum ferventi vel medio in foco duas ponunt; utraque nomen juvenis vel puellae, de cujus amore queritur, gerit, et cum ex calore se incipiant movere, observant, utrum se invicem amplectantur an vero aufugiant, et inde omen matrimonii et conjunctionis capiunt. In profesto etiam divi Willebrodi (*sic*) et hoc curiosi amoris faciunt spectaculum: puella, quae vult videre, quem aliquando virum sit habitura, camisiam suam ponet ante focum; tum nuda retrorsum quaedam mur-

---

1) Vgl. *Kroniek Hist. Gen.* (1866) blz. 570, ook op 7 Nov., en hierboven, waar blijkbaar hetzelfde feit vermeld wordt op 6 Nov.

2) Vgl. *Kroniek Hist. Gen.* t. a. p.: „In Novembri Hermannus Modettus" *etc.*

(1588.)

murans, lectum intrabit et nescio quae ad rem a Wilibrodo (*sic*) precabitur; hoc interim cavebit, ne crucis faciat signum; quibus peractis phantasma ejus, quem virum habitura sit, venit, camisiamque aliorsum vertit. Habet illud signa sui muneris vel officii artisve, item ingenii pravi an boni. Si sal in terram cadat, infortunium portendere autumant.....

18. Obiit Petrus a Wijck, abbas divi Laurentii in Oostbroeck.

Vidi instrumentum non absimile testudini, in quo eodem fere modo ludebatur, nisi quod fidibus aereis sonaret acutius; pandoram vocant.....

Disputabamus animi causa Gerardus Rumpstius et ego, ut melius insomnem noctem traduceremus, de animi immortalitate. Ego animam mortalem videri hoc argumento dicebam, quod anima sit creatura Dei, omne vero creatum habeat principium a suo Creatore; quod habuit principium, et finem habiturum est, unde consequenter animae mortalitas constaret. Ipse animam quidem creatam non negabat, sed ad imaginem Dei, id est immortalem, creatam. Immortalitatem vero veram Dei esse imaginem dicebat.....

[fol. 100.] Idem Rumpstius se maxime dubitare dicebat una de re, de qua nunquam solutionem potuerat veram nancisci: quo modo Angeli, spiritus immortales, nullis corporeis molestiis impediti et in coelo ante ipsam majestatem divinam versantes [1]), peccare potuerint; inde nempe posse colligi, in coelo etiam peccare posse angelos, quemadmodum olim potuerint et tanto magis homines.

Hunc diem, cum mihi fuerit lis et pugna cum decurione, inter nigros rettuli et ex numero vitae delevi, more Cretensibus usitato, qui laetos tantum dies, quos in vita

1) Van Buchell had deze moeilijkheid afdoende kunnen oplossen, door te antwoorden, dat de engelen, toen zij zondigden, nog in hun proeftijd waren en de zalige aanschouwing Gods niet genoten, maar deze nog moesten verdienen. Zijn theologische kennis zat blijkbaar op dat oogenblik niet diep.

(1588.)

agebant, numerare solebant albisque calculis notare, ex quibus vitae tempus metiebantur.

Nescio, quanta sit vulgi temeritas in divulgandis falsis saepe rumoribus, adversa hostium aut prospera suorum mentientis, cum stulta dissimulatione remedia potius malorum (ut scribit Tacitus [1])) quam mala differant. Vulgatas nempe jam vidi typis epistolas de dolore regis Hispaniarum et Pontificis Romani ob amissam disparsamque classem tam pueriles nugacesque, ut vix septennes pueri talia effutirent. Taceo stylum et titulum apertissimae falsitatis. Sparguntur etiam quaedam de motu Danico contra Hispanos, cum Daniae regem Fredericum II ante festum Paschae die Veneris obiisse constet, filiumque ejus Christianum IV regni successorum (*sic*), 23 circiter annorum adolescentem, studiis incumbere. Regnum vero modeste per paternos amicos gubernat, qui patri nuper consilium dederant, ne Belgicis turbis se implicaret aut Hispanum irritaret.

[fol. 100v.] 21. Cum de Alexandro Farnesio, Parmae ac Placentiae duce, mentio incidisset, quidam haec de eo narravit: eum Hispanos ex natura odisse, causa quod ejus avus Petrus Aloysius ipsorum insidiis periisse credatur. In consilio Belgas Batavosque praecipue adhibet; ipse in agendo circumspectus et cautus, et more gentis simulator, magnas hoc bello divitias congregavit, quibus verisimile esse potest, potentissimum adhuc Italiae principem, nisi fata impediant, futurum. In delitiis habet Francisquinam pulcram puellam, comitis Rensii ni fallor privignam.

Hoc anno plurima portenta visa, de quibus vide plene Mer. Bel. lib. 1 circa finem [2]); ut quinque soles in Dithmarsia.....

22. Praeterita nocte, divae Elisabethae sacra, cognatus meus patruelis Martinus Buchellius proximus fuerat magno periculo, Amsterodamo a Victore Eustachio, qui ejus

---

1) *I. m.*: Hist. III.

2) Vermoedelijk de „Mercurius Belgicus", herhaaldelijk door Van Buchell gebruikt.

sororem duxerat, rediens, ita ut occurrente navi majori pene cum sua submergeretur. Habet is uxorem Clementiam Steenhusam, viduam Jan de Rovere, ex qua genuit filium (qui jam quinquennalis) Emondum Buchellium et filiam Elisa(be)tham, deinde filium alterum post haec tempora Gerardum a° 1609 [1]) superstitem et Gisbertam. Emundus vero obiit Trajecti a° 1597.

Eodem tempore quidam in pago Assendelft pignus deposuit, se navim sua manu uno die facturum, qua Trajectum solus iret rediret per fluvium Tye et Rheni reliquias lacusque et intra 5 diem rediret. Quod etiam ni fallor fecit. Navis erat tantum et [2]) tabulis quibusdam colligatis, nullam certam referens formam saltem solidam. Audio etiam, quendam Danswicum ex Hollandia per mare Germanicum petiisse coreacea navi, ibique illam ad memoriam temeritatis humanae collocatam.

23. Angliae regina ad bellum Lusitanicum et Antonii Portugalli reductionem a Batavis petiisse dicitur 40 naves bellicas et sex millia militum classiariorum; additurque, Fessae barbarum Aphricae regem Antonio magnum equitum numerum comparare. Sed nimis haec fama praepropera, cum belli consilia occulta esse deberent.

[fol. 101.] 26. Mauritius Nassovius cum aliis Angliae Bataviaeque proceribus contra Schenckium, Phigium et Brakelium arma parat. Hi nempe paulo ante munimentum ad confluentiam Mosae et Vahalis propria authoritate incoeperant, ut vel invitis Ordinibus vectigal extra ordinem a navibus tam Mosam quam Vahalim navigantibus extorquerent; sed post paucos dies, cum ob imbres et hyemis tempestates perficere non possent, Phigii filius, qui huic

---

1) Hieruit zou moeten worden afgeleid, dat Van Buchell dit schreef in of na 1609. Uit het handschrift blijkt duidelijk, dat het geen toevoegsel is aan iets wat vroeger geschreven werd. Moet dit worden toegestemd, dan blijkt tevens, dat Van Buchell zeer langzaam vorderde met de volledige afwerking van zijn *Diarium*. (*v. L.*)

2) Lees: ex.

(1588.)

praesidio erat, se tradere militesque albis virgis, quod ultimae necessitatis signum, exire coacti sunt. Sic inter se digladiandum est.

Scenkii uxor, virilis animi mulier, irata praefecto militari Scrickio, nihil cunctata armare (*sic*) ei brachium vulneravit.

27. Supplicationes publice indictae, ut Deo gratiae agerentur ob classem Hispanicam dispersam.

28. Fui ad nuptias Guillielmi Kempii vocatus et interfui, sine repotiis tamen. Assidebam puellae facie quidem non deformi, sed anima foetidissima; maximum adeo malum, ut olim divortio dederit causam. Oscaedo haec venit vel ex stomacho corrupto vel gingina putrefacta nec purgata.

Hic ad saltandum invitabant et negantem ridebant; quare abire malui, quam id quod nec possem nec vellem facerem [1]). Et mehercle, nescio qui juvenes puellaeque vanis istis gesticulationibus tantum gaudeant, ut nullam voluptatem sine iis perfectam putent, praesertim cum Christo nomen dederint pseudo-Christiani . . . . .

[fol. 101v.] Cum ipse mecum reputo humanam conditionem, satis ejus miseriem ac inconstantiam admirari non possim. At quid sumus humunculi fortunae ludibrium. Ne momentum nobis est sine varietate; in summa laetitia extat prae foribus moeror, torquemur a nobismetipsis, nos male habent proximi tristesque faciunt amici, et quo tandem nos vultu excipient inimici. Assidue nutamus dubii inter spei metusque fluctus, speramus saepe impossibilia, metuimus instantia, diverso, at tortore affectu. Unde simbulum illud nobis sumptum: *post gaudia luctus*, quotidianum et accommodum meae vitae [2]).

---

1) De afkeer van het dansen is Van Buchell steeds bijgebleven; ook wanneer hij ouderling is geworden, strijdt hij er krachtig tegen. (*v. L.*)

2) Deze droefgeestige beschouwing, die blijkbaar niets met het in 't Dagboek verhaalde uit te staan heeft, is later door Van Buchell bijgevoegd op de nog blanco helft der bladzijde.

(1588.)

[fol. 102.] December.

3. Exautoratus a magistratu Joannes Arcerius Friso, rector scholae Hieronimianae, et cum eo ludimagistri omnes [1]). Ad hunc scribit aliquoties Lipsius Cent. 2. Epist. 29 et 87, ubi eum vocat virum doctissimum ac gratulatur, quod Tiarae successerit in professione Graecae linguae.

Dicunt, inventas literas apud regium quendam militem a nostris captum, quibus Parmensi omnis modus trajiciendi Rhenum et Velaviam occupandi, utque ex paludibus Rhenensibus omnia necessaria suppeditari possent indicaretur. Quare Ordinibus suspecti paludenses; eos populare et desertum ipsorum pagum habitatoribus reddere decrevissent, ne ibi (ut ajunt) sedes latrocinii remaneret, nisi tanta inde commoda quotannis caperent et cespitibus ad ignem faciendum carere non potuissent.

Hic annus cum fuisset mire pluviosus, multas primum limaces produxit frumento admodum noxias; deinde superveniens siccitas mures agrorum vastatores procreavit plurimos.

6. Miror ego et merito astrorum planetarumque vim tantam esse, ut necessitatem quodammodo inducant et cogant propemodum inclinatos suis parere legibus. Vidimus id (ut infinita omittam exempla) in muliere nuper juvencula et forma integerrima, quae tanta furandi libidine incitabatur, ut ipsa profiteretur se aliter vivere non posse, etiam in summa rerum abundantia; nam saepe virgis caesa, cauterio notata, Trajecti etiam capta et ad crucem condemnata, quorundam tamen precibus liberata et ad

---

1) Vgl. *Kroniek Hist. Gen.* (1866) blz. 570. — De Hieronymusschool was, ondanks het in 1580 gedane verbod der uitoefening van den katholieken godsdienst, nog niet in Hervormden geest „omgezet", totdat 7 Februari 1586 hiertoe uitdrukkelijk door de Vroedschap besloten werd. Arcerius kwam 12 April 1586 in functie, doch moest twee jaar later plaats maken voor zijn naasten voorganger R. Sarcerius; zie boven blz. 60 en L. Miedema in *Werken Hist. Gen.* LII, blz. XCVI v.v.

(1588.)

carceres damnata. Biennium ibi mansit. Tandem (cum sub praetore Trillo nemo ob furtim capite puniretur; nam nullis id legibus olim cautum, magistratus in hoc scrupulosior dicebat: et divina jura in quintuplum furem damnarent olim, nunc abstinerent et se emendarent, divino sermone monerentur; quin etiam quidam ob necessitatem licita esse furta asseruerint, idque jurisconsultorum opinionibus [fol. 102v] et responsis confirmari dicerent) dimissa ad antiquum rediit et Lugduni Batavorum hoc tempore, gula per carnificem fracta, periit.....

9. In omnibus dubitare et rationem investigare non esse inutile, nos admonuit Aristoteles. Quare autem a principio ad finem numeremus, non vero e contra, dubitabatur; et rationem hanc invenimus, quod a primo ad ultimum numerum procedamus per intermedia tanquam scalas, non vero contra.

Nostri dicuntur ex insidiis regios frumentarios prope Daventriam et castellum Dortium invasisse, proditosque per suas aurigas fugasse multumque frumenti, casei, butyri ademisse. Fuerant nostri numero circiter quingenti equites, ex vicinis oppidis Lochemio, Drusburgo, Arenaco, Vada, tumultuarie collecti.

Mutato magistratu, Porta pacis cum ponte e via sublata.

Hoc anno Trajecti magistratus prior portam cum ponte in ipsis arcis moenibus, ubi olim arcis exterior fuerat, fieri curavit, quod Catariniana minus firma videretur; fossas quoque variis instrumentis purgare, nequicquam tentavit [1]).

[fol. 103.] 18. Hoc tempore quidam captus, quod in rotam sublatum sepeliisset; et hi capite hodie puniuntur, ut justitiae perversores, cum Paulus jurisconsultus corpora animadversorum ad sepultura danda esse scripserit. At optuma ratione ad terrendos scelerum autores publice haec spect(ac)ula proponenda majores nostri judicarunt.

Paedagogi Hieronimiani, qui ejectis veteribus a superioris

---

1) Deze en voorgaande alinea zijn later onderaan bijgeschreven.

anni magistratu fuerant instituti, publico apparitore ad deponenda offitia in festo Paschatis admoniti sunt.

Fama erat, Daventrium [1]) et Clerhagium liberatos iri; sed nescio qua de causa retenti sunt, qui male gestae reipublicae et seditionis accusabantur, intricata tamen adhuc manente causa.

23. Dissidium mihi fuit hoc tempore cum vicario praefecti nostri Gerardo Johannis, sartore. Hic, cum arma mea ad defensionem neci non sufficere dixisset multaque blatteraret, a me cum his ad singulare vocatus certamen, renuit et ad praefectum mulctandum detulit; quod adhuc

manet alta mente repostum.

Sic ab ultima plebe et populi faece vexamur, et hi aristocratiae nostrae fructus. Quam ego meram democratiam omni tyrannide intollerabiliorem duco et domesticis tandem turbis perditam iri vaticinor [2]).

Circa urbem ad tria millia militum transitum petebant. Dicebantur ab Hollandis missi et verebatur, ne ob aliam quam ipsi ajebant causam; quare exclusi sunt, portaeque urbis diligenter custoditae.

Franciscus Gerardus, cum res familiares absentia turbarentur, datis fidejussoribus domum rediit, ubi se continere nex exire jubebatur.

[fol. 98v.] Circa hoc tempus Wachtendock, oppidulum Geldriae, principi Chimayo nomine regis Hispaniarum tradita. Post Decemb. [3]).

[fol. 103v.] ANNUS 1589.

Januarius

Praetor urbis: Nicolaus Zulenus.

---

1) Gerard Prouninck, genaamd Deventer, een der raddraaiers van de democratische partij te Utrecht; zie Blok, *Geschiedenis* III, blz. 352.

2) Men denke hier aan Oldenbarnevelt's spreekwoord: „Beter verheerd dan verknecht".

3) Slechts deze zinsnede staat abusievelijk fol. 98v; de woorden: „post Decemb." heeft Van Buchell er later bijgevoegd.

(1589.)

Consules: Teodoricus Canterus et Theodoricus Goyerus. Kal. Angli ex Belgia revocantur. Mursiacus Berckam oppidum comeatu juvit.

Hic versiculus: QVI perseVeraVerIt VsqVe aD fineM saLVVs erIt [1]), numerum hujus anni continet, quando novus apud nos reipublicae status, fautoribus Anglicarum partium profligatis et ejectis.

10. Nescio quae narrantur de spectris in regione Goiensi visis et miraculorum a pueris decennalibus editorum, quae tamen daemonum illusiones fuisse compertum fuit.

22. Soror mea Maria Buchellia nuptias cum Jacobo Quequelio Dordracensi Batavo celebravit, cum 3 hujus mensis contractus conscriberetur; verum infaustis avibus, causam praebente scelestissima mulierum Elisabetha Bronckhorstia, vidua Melchioris Culemburgani, quae licet bonis esset prognata parentibus opibusque praedita mediocribus, infamibus tamen artibus non exiguam suae familiae inussit labem, furtis, fraudibus, dolis, veneficiis, libidine, luxu, impietate aliorum bona depilando, clam et nomine honestae matronae liberius fraudibus dolisque pecuniam conquirendo, lenae offitium et procuratricis agendo, mendatiis et falsa simulatione probitatem fingendo, blasphema, perjura, procax, stupris et mendaci lingua favorem virorum sibi concilians, mulierum fallacibus verbis, falsis promissis. Vidua libidinem non potuit satiare cum multis; nec forma, nec aetate integra, turpitudinem suam et obscoenitatem blando linguae veneno obtexit. Filias ad omne vitium instruxit, scilicet ne meliores matre existerent. Maxima natu, docilis natura et arte haud matri dissimilis, nomen libralis scorti emeruit, et iisdem quibus mater moribus et instrumentis Palatini. Quae post eam est aetate, matrimonio ligata, matre invita, sed amicis id curantibus; at praeter famam et formam ad maritum nihil attulit ob matris ingluviem. Tertia turpissima, servilibus imbuta vitiis, non sua auferendo non degeneravit.

---

1) Naar Matth. X : 22 en XXIV : 13.

(1589.)

Minima natu nec forma nec indoli (*sic*) contemnenda, si a matris abstinuisset consortio.

[fol. 104.] Februarius.

8. Perdiderat casu ex annulo Henricus Ruysch pyropum, quem cum frustra diu quaesivissent, tandem capo occiditur, in cujus stomacho ex improviso lapis reperitur. Simile quid antistiti nostro Scenckio [1]) evenisse narratur. Solebat is post prandium in cubiculo suo (quod habebat propter [2]) aquam) somnum capere januamque post se claudere; quod cum more solito quodam die fecisset annulumque, quem habebat magni pretii, deposuisset, per apertam fenestram corvus hunc abstulit. Experrectus antistes quaerit annulum, non invenit, clausamque januam videt, quid cogitet nescit; certum nempe erat, neminem potuisse auferre. Tandem post annum atque alterum, quum reficerentur domus fumaria, invenitur in quodam foramine aranearum telis involutus et antistiti redditur.

Circa hoc tempus naves Belgicae, diu in Hispania retentae, dimittuntur. Hae jam pridem, emendicatis Bremensium, Lubecensium, Hamburgensium syngraphis, navigare coeperunt; nam cum nostri Hispanorum commertiis carere vix possent, ementitis sociorum populorum nominibus tutius se latere posse arbitrabantur.

22. Febris me tertiana premit. Deus adimere dignetur.

Nostri milites, putantes frumentarios Daventrienses intercipere, caeduntur et sine spoliis redeunt, onerati vulneribus.

Sequenti die circa vesperum, regii praedones e pago Jutfaes 23 equos et 3 villicos abduxerunt.

Rheni aquae hoc tempore tam demissae, ut quibusdam in locis, praecipue circa Viennam, siccis pedibus transgrederetur.

---

1) De aartsbisschop Frederik Schenck van Tautenburg, die in 1580 te Utrecht overleed.

2) Een schrijffout in het Hs.; men leze: prope.

(1589.)

Oversteinius, qui nescio quod stratagema in animo habebat, vi invaserat oppidulum nullarum partium Dorstium; sed cives quamvis inermes, clausis portis, centum plus minus ex ejus militibus armis jam rubigine exesis et lapidibus obruerunt oppidulumque suum defenderunt.

Ordines nostri praefectum viarum fecerant Arnoldum Honthorstium eique 25 equites, 50 pedites adjunxerant, ut tuta a praedonibus itinera redderet, qui cum id officium vulgo [fol. 104v] vile haberetur, insigniis militaribus justi instar ducis uti volebat; sed a Mursiaco prohibitus fuit.

Martius.

Martius e gelido movit mea frigore membra
Et febris, stomachum purgans, me tertia vexat.

1. Audio, Truchesium cum Bavaro [1]) convenisse, ut juri suo renuntiaret, 12000 aureorum Germanicorum, dum viveret, reciperet seque in Germania pacate victurum nihilque moliturum promitteret.

4. Regiorum nomine quidam milites tributum a suburbanis petiere, vetante id magistratu; ex nostris fuisse deprehenduntur. Quosdam ex iis captos, quod scopelismi crimine tenerentur, fuisse nobis narratum fuit.

6. Henricus Eckius post quasdam turbas viduam duxit domini de Ryhoven Flandram, nec forma nec aetate integram. Hanc Ryhovius, vivente adhuc priore uxore, coquam suam cognovisse dicebatur; puellum ex ea susceperat, qui paulo post patrem sequutus est. Retinuerat quaedam a marito, ut mundum muliebrem sat pretiosum, vestes, annulos, gemmas, quibus inhiare novus sponsus videbatur; et ipsa ut virosa mulier facile suum consensum praebuit.

8. Edictum publicatum, ne coloni cum hostibus ulla ineant per se redemptionis faedera, et mare captis omnis veniae spes adimitur.

---

1) De afgezette aartsbisschop van Keulen Truchsess (vgl. boven blz. 101, noot 3) en zijn opvolger Ernst van Beieren.

(1589.)

9. Vetantur publico edicto exercitia religionis papisticae [1]).

[fol. 105.] 8. Nassovius cum Hollandis et Zelandis Montem Gertrudis oppidum obsedit, multis adductis navibus. Hujus praefectus et ejus milites praemiatores petierant tanti temporis stipendia; quibus perceptis, cum juberentur alio discedere, id negarunt multaque in Ordines probrosa jactarunt; quod ut vindicarent et perditorum militum licentiam comprimerent, obsidione cinxere [2]).

9. Morganus, praefectus Montis ad Limbum, villici alioquin Anglicani filius, et ..... Cnolles [3]) praefectus Ostendae, ex nobili familia filius junior, Angli, cum multis jam diu muneribus, ludis conviviisque filias Johannis Merodae et Petershemi domini ..... [4]) Odiliam, quae in castro suo ad Isalae oram cum matre habitabant, prosecuti fuissent, hoc tempore ambas triremi impositas, inscia matre, abduxerunt. Tant sont nos filles e femmes addoneez aux estrangers; les Hispaignols ont essayez la virginite d'un bon nombre, et noz Anglois fiers et superbes en ont trompez beaucoup; ut Justam nostram et Eckiam satis lepidas puellas, quas conjugii celebrati larva misere circumveniere, cum ipsis alterae jam superessent in Anglia uxores.

10. Scenckius comeatum Noviomagensibus intercoepit.

12. Vilertius, ex oppido Huesdano praedatum profectus, maximam suorum equitum partem caesam amisit.

15. Volunt Cleerhagio libertatem a senatu concessam,

---

1) Namelijk door de Staten van Holland; zie Wiltens, *Kerkelijk Plakaatboek* I, blz. 520—524. Het plakaat van 20 December 1581, in 1584 vernieuwd, werd toen nogeens verscherpt; zie Knuttel, *De toestand* enz. blz. 5. — Deze en voorgaande alinea geeft ons Hs. *i. m.*

2) Zie over de muiterij van het krijgsvolk te Geertruidenberg en het daarop gevolgde, maar vruchtelooze beleg der stad door prins Maurits, Bor III, 403 v.v. en Wagenaar VIII, blz. 279 v.v.

3) Voornaam ontbreekt in het Hs. — Bor III, blz. 381 verhaalt deze ontvoering op 11 Januari.

4) Naam ontbreekt in het Hs.

(1589.)

cives tamen ejus missionem impedire, Daventrio etiam fieri injuriam, cui jure agere non liceat.

Hoc etiam die prope paedagogium Hieronimianum, in aedibus Alphardi cujusdem, ubi quidam ..... [1]) Utenengius habitabat, plena luce plurimis praesentibus spectrum apparuisse et locutum fuisse narratur. Nam cum per Deum adjuraretur, se malum esse genium professus est et ab Emanuele summo missum, ut superbiam ipsorum puniret, et alia et miras diversis temporibus turbas egit.

16. Sequutus sum funus cognatae meae Barthae Martiae Abcoudiae, uxoris quondam Antonii Buserii advocati, quae ad Brandolinas virgines [2]) sepulta fuit.

[fol. 105v.] 22 et noctu praecedenti Nassovius Montem Gertrudis maxumis tormentorum bellicorum ictubus verberavit, quemadmodum et die 25, quando summis viribus iterum concussit.

24. Antwerpianum praesidium navim Batavicam, variis mercimoniis et mercatoribus refertam, expugnavit Antwerpiamque traduxit.

Indutiae [3]) cum Cameracensibus faciunt Belgae in triennium, et Parmenses Daventriam novo praesidio muniunt. Praefectus Cameracensis nothus Monlucius, Baligny dominus, cum res Francogallicae incerto fluerent ordine, in utramque sibi aurem dormiendum putabat.

26. Cum classis Batavicae praefecti navi egressi essent, ut situm Montis Gertrudis contemplarentur et quo in loco oportunius oppugnari posset animadverterent, agniti a Montanis, plurimi eorum globis ferreis ex urbe vulnerati discerptique fuere, inter quos Wolfardus Bredenrodius, qui paulo post mortuus et Viennae Batavorum sepultus, Jodocus Suavius Vilertius [4]), qui Hagae paulo post obiit ex vulnere in genu. Duvenvordius brachii partem amisit.

1) Voornaam ontbreekt in het Hs.

2) Nam. in het aan St. Ursula gewijde begijnhuis van Braem Dole, gewoonlijk Brantoly genaamd.

3) Lees: Indutias.

4) Joost de Zoete, heer van Villers.

(1589.)

Sequentibus diebus cum Regiis transegisse Montenses dicuntur; aureisque expugnatam urbem, ingenti Batavorum dolore. Mense vero sequente Parmensi nomine regis tradita, qui et sacramentum accepit. Hinc distichum hoc numerale factum legi:

GeertrudenbergaM AprILIs reX SVbIICIT aVro
IaCtVra HoLLandIS CertaqVe pernICIes.

Aprilis.

Praesidiarii Meersbergiani quosdam e militibus praefecti viarum (eo quod tuto praedari non liceret) praetextu Regiorum occiderunt.

4. Hollandi [1]) cum augere vectigalia conarentur et eo multa audacter in senatu protulissent, authoritate et verbis Canteri consulis repressi sunt.

[fol. 106.] 5. Florentius Tinnius, cum Joannes Strick secretarii munus ob contrariae factionis studium ex decreto Ordinum deposuisset, id famulo suo Egidio Laedenbergio, frondatoris cujusdam filio, tradendum curavit. Strickio vero tempus rationem reddendi injunctum fuit.

8. Cleerhagius dimittitur, Daventrius vero ad rationem, a Strickio proferendam, audiendam retinetur [2]).

Oppidum Septemmontium, quod esset Monti divae Gertrudis vicinum nec bene munitum, nostri milites deseruerunt; Regiis vero etiam spes erat Ostendum oppidum recuperandi, sed eorum insidiae deteguntur.

3 hujus stylo nostro Parmensis castrum Lobbense coepit, quod tamen post tres iterum dies relliquit vacuum.

10. Lambertus Verburchius, decanus Divae Mariae, mecum egerat nomine dominae de Monceau, ut certo annuo stipendio res ipsius in Brabantia curarem; sed sequenti mense faeminea levitate eadem revocavit. Nempe:

Varium et mutabile semper faemina.

---

1) Nl. de Hollandsche leden van den Utrechtschen raad.
2) Vgl. *Kron. Hist. Gen.* (1866), blz. 571, waar: 1 April.

(1589.)

Credo hanc Corneliam Laleni viduam de Moncheau [vel potius Margareta de Culemborch, quae nuper vixit] [1]).

Audio Geldros Betavos inter se egisse, ut utrimque tuti agros sine vi aut metu hostili colerent, pecudes pascerent et armenta ducerent, absque partium impedimento, nec alter alterum caperet, nisi in locis extra ditionem suam hostilibus, et tum nobilis 16 florenis, plebejus 8 se redimeret. Campenses quoque cum vicinis Daventriensibus indutias quasdam fecisse dicuntur, et pagani Velavienses, ut agros colere liceret, cum Regiis convenisse.

12. Dicuntur Limbiani praedam ex Brabantia egisse magnam et Tienen oppidulum diripuisse, caesis praesidiariis Hispanis. Dordracenses, Ordinibus ob perditum Montem Gertrudis irati, impositiones consuetos (*sic*) solvere negarunt, ut et Gorcomienses, Tielenses, Bommelii.

21. Cum circa oppidum Huesdanum Regii castramentari dicerentur, veriti praesidiarii ne obsiderentur, eorum partem ex insidiis invaserunt; sed repulsi in oppidum, multis suorum amissis.

In dies pejus se habet vitricus [2]) et, ut videtur, ptisi consumitur lenta.

24. Impositiones Trajecti augentur, vinique poculo (cum jam ejus pretium minueretur) stuferus impositus, cerevisiario vasi 2 stuferi, nisi quod hospites 6 stuferos solvere cogerentur. Duos hos stuferos coctores cerevisiarii solvere tenentur, qui inde hospitandis militibus serventur [3]).

[fol. 106v.] Majus.

Nusquam tantum stultorum: vilis (*sic*) de plebe homuncionibus arbores eriguntur aestivae et majales, quod olim principibus a plebe honoris ergo munus .....

---

1) Het tusschen [ ] geplaatste is er blijkens het schrift en den gebruikten inkt later aan toegevoegd. De gansche opmerking staat *i. m.*

2) Zijn stiefvader Johannes Az. Ruysch.

3) *I. m.*: Servici-gelt.

(1589.)

Miram nuper juvenum licentiam in caedendis arboribus Ordines nostri gravibus poenis coercuerunt .....

Nescio quid nugarum de urbe prodenda spargatur, ex laevissimo famae fumo. Unde omnes, qui a sex jam hebdommadibus urbem inhabitandam venerant, solum vertere coacti sunt, et vigiliae duplicatae. Eventus tamen falsa haec omnia fuisse edocuit; nihilominus etiam cohortem Mudensem praesidio senatus accepit [1]).

Geertrudomontanum praesidium aliquot naves mercibus mercatoribusque Batavicis spoliarunt captivosque abduxerunt.

Creditur Parmensis ab Hispanicis veneno tentatus; quare ad illud depellendum Aquisgranum profectus est ad aquas calidas, variis morbis utiles.

4, qui fuit dominicus, hora vespertina septima, obiit vitricus meus Johannes Adriani filius Ruyschius, ex lenta tabe, cujus animam in beatis deorum locis quiescere spero.

6. Mursiacus, assumptis aliquot militibus ligonibus item aliisque instrumentis rusticis bellicisque, clam ab urbe discessit; verum ejus stratagema citius Sutphaniensibus innotuit.

Fama est Blidebeeckum arcem per marchionem Warenbonium [2]), Geldriae nomine regio praefectum, obsessam.

7. Intra 10 et 11 horam sepelitur vitricus in templo Civico, majorum sepulcro, ad sinistrum chori latus.

9. Castrum Hemert in insula Bommeliana a Regiis captum, et Heila [3]) fortissimum quoque munimentum obsidione cinctum, quod paulo post, incuria ut creditur Maxaemiliani de Hornes, iis traditum fuit.

Ordines tres mittunt in Angliam legatos.

11. Regii Rhenenses aliquot cives, quibusdam occisis, capiunt.

---

1) *I m.*: Est apud me edictum de vigiliis civium, hoc tempore publicatum.

2) De markies van Varrabon, zie Bor III, blz. 443—444.

3) Onder blz. 207 staat: Hela.

(1589.)

Ab Ordinibus Ultrajectinis impetraverant Romanae relligionis ecclesiastici, ut a vigiliis agendis, cum vicarium darent, excusarentur; id tamen ab 8viris militaribus impeditum.

Huesdani oppidi obsidio incipit.

25. Coguntur hic novi milites ad 10 cohortes signatas.

30. Praefecti viarum milites, qui in arce Meersbergano erant collocati, insidiis Regiorum caeduntur.

Junius.

[fol. 107v.] 3 hujus stylo Gregoriano Parmensis legatos misit in Daniam Ferdinandum Lopez, territorii Karpensis gubernatorem, Merodam domini Peterzomii filium et Georgium Westerdorp, consiliarium regium in Frisia.

4. Cum Rumelario et Candido visimus bibliotecam [1]), quam in templum Johannis contulerant olim ex abbatiis canonicorumque collegiis, sed a variis distracti meliores; quae supererant, tineis blattisque magis quam hominibus serviebant. Certe si voluisse(n)t Ordines nostri, sine suo sumptu egregiam congregassent erexissentque bibliotecam.

5. Mursiacus Henricum nuncium Duacensem, cum omnibus suis Amsterodamum petentem, in arcem Abcoudianam captivum abduxit; dimissi tamen Nienburgius cum filio Cornelio et Gerardus Sperewauda; at retenta cum ipso uxor, quae, cum literae suspectae (quarum occasione prodente centurione Abbate capti erant) investigarentur, omnibus suis vestibus, frustra reluctans, exuebatur.

Ob fluminum accrementum castra regia loco mota, sed 12 vel circa hujus mensis die fortius arctiusque Huesdanum oppidum obsideri coeptum.

12. Blidenbeeck, arx Geldriae superioris in paludibus munitissima, a Scenkianis diu defensa, Regiis dedita ejusque munimenta solo dejecta, quod receptaculum potius

---

1) Thans behoorende tot de bibliotheek der rijksuniversiteit te Utrecht.

latronum quam militum propugnaculum fuisset. Dedita 24 Maji stilo novo [1]).

Ego hoc tempore, fidejubens pro sororis meae marito, didici cautius in posterum vivere, et verum illud esse proverbium Salomonis 22: „Noli eorum esse, qui manum praebent, qui debitorum sponsores sunt, ne si solvendo non sis, tibi lectus tuus auferatur" [2]); in quam sententiam loquitur idem capitibus 6, 11, 17. Certe ego vel pro me mater solvere coacta fuit. Unde oraculum esse sentii: „Sponde, noxa presto est".

[fol. 108.] 20. Nescio fortunae an fati incusem vim an utriusque, tam variis obruor curis tamque difficilibus molestiis et tristibus premor cogitationibus. Si mentem meam sedavi, si animum ad tranquillitatem composui, statim alia tempestas exoritur; meorum me angunt mala perpetuo mala. Si ea paululum cessaverint, alius mihi de me ipso ingruit metus; nunquam aut nusquam quies. Internam in me seditionem et sensuum non leve bellum sentio, ita ut ad tristia penitus me natum videam. Foecundius in adversis ingenium, et animus a dolore vires capit, idque ex fatorum primo adspectu, quae omnium malorum acervum in me et circa me congesserunt.

22. Si unquam mihi patria fastidio, et jam ob sororis infaustas nuptias [3]), quarum et pudet et poenitet; altus nempe animus vix patitur fortunae contumeliam. Haec, o patria! meo dolori concede, quamvis mihi tu cara et aeterna debeat esse autoritas; accidentia tamen me extorrem voluntario agunt auxilio [4]), ut tua dulcedine nec velim nec liceat frui perfecte.

25. Dordracum, urbem aquis undique cinctam, perveni; incolae cujus ut seditiosi audiunt vulgari hoc dicto:

---

1) Bor III, blz. 344 zegt, dat het huis Blijenbeek 24 Juni is overgegeven.

2) Spreuken XXII : 26—27.

3) Zie boven blz. 192.

4) Waarschijnlijk een schrijffout in het Hs., die moet worden verbeterd: angunt exilio.

(1589.)

Haerlemum lardo, gaudet Schoonhavia libo,
At Dordracenses seditione mala.

Templum summum, Divae Virgini olim sacratum, conditum per Albertum comitem anno Christiano 1366 et collegio 12 canonicorum ornatum [1]). Consulibus singulis praeferuntur duo halebardi (genus est securis), praetori 6, cujus curam jam gerit...... [2]) Muys de Holy, qui ex uxore.....[2]) Van der Lindt liberos habet [3]).

Myliorum quoque familia celebris olim et anno 1570 per regem Philippum Austriacum nobilitata, ut ex instrumento ipso collegi, ob merita Arnoldi [4]) Mylii consulis Dordraceni, cui ex ..... [5]) Alblassia 3 filii sunt. Nempe liberi Adrianus praeses curiae Hollandicae, qui ex ..... [5]) Neoburgica plures liberos reliquit, Cornelium nempe Van der Myl, cui uxor Maria Berneveltia, filiam item nuptam Daniëli Hartainio;

Cornelius, arcis olim Gaudanae praefectus, cui nupta fuit Catarina Joach. Hopperi V. C. filia, sine liberis mortua, et inde Adriana Van der Does sterili quoque matrimonio; obiit ille Leydis anno 1605;

Johannes post fratrem dominus Van der Myl habuit uxorem, quae liberos ipsi peperit. Hunc Antwerpiae et Bruxellis conveni, cum ad balnea Spadensia proficisceretur, anno 1609 [6]).

---

1) Over de Groote kerk te Dordrecht, zie *Hist. episc. Ultraj.* p. 310 v. v.; G. D. J. Schotel, *Kerkelijk Dordrecht* (Utrecht 1841). Over het kapittel, zie *Haarlemsche Bijdragen* XXVIII, blz. 327 v. v.

2) Voornaam ontbreekt telkens in het Hs.

3) Hs. laat een paar regels open.

4) *I. m.*: F. Cornelii.

5) Hs. laat telkens plaats voor een naam open.

6) Wat we ook van elders weten, wordt hier bevestigd, nl. dat Van Buchell in 1609 te Antwerpen en Brussel is geweest. In het 1ste deel van twee handschriften („Libelli epitaphiorum", in 't bezit van Jhr. Smissaert te 's-Gravenhage, keurig gebonden en waarin schatten van wetenswaardigheden te vinden zijn) staat fol. 135 te lezen: Brabantica.

Anno 1609, post indutias in Belgio confectas, cum uxore et liberis

(1589.)

Maria uxor erat Alberti Loi ex Frisia oriundi, qui erat regi Hispaniarum a rationibus secretis et dominus in Hodenpijl.

Ego diverti apud Theodoricum Clovicum, urbis capitaneum et sororis meae mariti patruum, sub insigni Oppidi Sciedami; qui ex adoptione Hollandica Clovici nomen ferebat, cum patri ejus cognomen fuisset *Van den Enden.*

[fol. 108v.] Julius.

Kalend. obiit Antwerpiae Christophorus Plantinus, princeps typographorum.

3. Noctu praecedente Regii praedam ex pago Hauteno [1]) et vicinis egerunt ducentorum boum et equorum 50; quam recepissent nostri, nisi intempestivis consiliis tempus ipsum quasi de industria traxissent et elabendi spatium

---

Brabantiam profectus. Antwerpiam primam Brabantiae urbium vidi, et ibidem haec vidi et excerpsi monumenta.

De vele opschriften en teekeningen, die Van Buchell in de Lieve Vrouwekerk te Antwerpen verzameld heeft, zijn zeer belangrijk; o. a. is er een teekening bij, voorkomende op 't graf van Ortelius, nl. een medaillon-portret.

fol. 141. Antwerpiae in templo Beguinagii haec sequentia descripsi.

fol. 145. Tot Mechelen hebbe ick gevonden de naevolgende epitaphien ende wapenen.

fol. 148. Lovanii sequentia vidi et descripsi.

fol. 154. Bruxellis.

fol. 158. Te Dixmuyden in de principaelste kercke, staen de wapenen van .....

Ook deelt Van Buchell nog iets mede omtrent de abdij van St. Reynier bij Alveghem.

Van Buchell heeft de reis naar België ondernomen alleen met het doel, om in de voornaamste plaatsen kerken te bezoeken, grafschriften te verzamelen en wapens, die er te vinden waren, uit te teekenen. Dewijl op fol. 159 een paar opschriften voorkomen uit Den Bosch, vermoed ik, dat hij over deze stad naar Utrecht zal zijn teruggekeerd. (*v. L.*)

1) Houten bij Utrecht.

(1589.)

hostibus concessissent. Boves erant omnes civium Trajectensium, ex quibus maximum damnum sentiit Gisbertus Voerstius, qui cum suis Hautenses in jus vocavit, quod ii in se custodiam recepissent, modo militare praesidium (quod in templo erat) alio collocaretur; sed nullo bono. Hinc ex singula cohorte sorte electus ad tutanda navalia Vreswicorum (quae colonia Trajectensium ad Rhenum) mittitur, cum Anthonius Buttius praefectus, a Schenckio evocatus, vacua militibus ea reliquisset; et sequenti die, redeunte Buttio, Trajectum cives rediere.

8. A. Honthorstius quendam regium militem captum in urbem adduxit. Erat hic ex Werckhovio paganus, cui notissimae regionis viae. Adfuerat iis, qui nuper armenta abegerant, et nescio qua fidutia aut temeritate an explorandi animo, tanquam ignotus apud Werckhovianos manserat. Hunc plebs, recenti memoria abacti pecoris exacerbata, illico suspendendum clamabat. Senatus maturiori consilio rem explorandam dicebat et cavendum, ne Regii quid tristius in nostros jam captos statuerent.

11. Gebhardus Prouningius Daventrius, olim consul et male reipublicae gestae seditionisque accusatus ac diu in carcere detentus, cum semper fuisset suae vitae ob civium quorundam minas dubius, dimittitur et urbe in perpetuum prohibetur [1]).

12. Regii castrum Pudroyen in insula Bomeliensi obsiderunt. Martinus Schenckius, eodem tempore Berchkium oppidum obsidione liberare frustra tentans ac omnes perinde milites undique congregans, duo munimenta in terra Clivensium prope Rhesiam fecit agrosque vicinos depopulatus, magnam praedam egit ex tranquillis nullarumque partium hominibus [2]).

[fol. 109.] 14. Apud Brabantos vitae necessaria minoris

---

1) Vgl. *Kron. Hist. Gen.* (1866) blz. 572. Van Buchell heeft echter het daar voorkomende bericht niet als bron voor deze zijn mededeeling gebruikt.

2) Vgl. Bor III, blz. 458.

emuntur quam apud nos, sed commercia cum vicinis frigent.

Hoc ipso die quidam pagani Hautenses capti, quod Daventriam ivissent ad immunitatem suis ab hostibus consequendam.

16. Regii armenta Aemerfortiorum abegerunt.

Poudroye et Brakel castra a Regiis capta et paulo post incendio deformata sunt. Sed cum Hispani Wahalim trajicere nollent execrarenturque Bommelianam tristi expeditione superioribus annis tentatam [1]), Julianum Romerum iracundis verbis protestatum ferunt, vocans [2]) ipsos traditores *del Dio e del re*; sed sine fructu.

21. Mursiacus mulierosior uxorique addictior, homo Gallica levitate quam Germana constantia abundantior, eo quod caput conjugis doleret, vetuit, ne campanae pulsarentur. Certe dolendum, mulieris libidini publica civium festa subjacere.

Sequenti die edicto cautum, ne quis alteri relligionis ergo malediceret injuriamve faceret.

Honthorstio hoc die insignia militaria data, et in militiam Ultrajectensium adscriptus est.

Fuit nescio quid turbae in populo, eo quod Daventrium, a senatu missum, quidam honoris gratia extra jurisdictionem sive limites Trajectensium deduxissent; qui reversi, tanquam ejus asseclae male audierunt.

Hispaniarum rex, cum diu quorundam instinctu male in Parmensem fuisset animatus, intercedentibus Belgiae Ordinibus placatus, ei praefecturam Germaniae secundae in triennium prorogavit; qui hinc ad obsidionem Huesdanam milites recentes submisit tormentaque murifragia adduxit. Causa regiae indignationis erat res male gesta in adventu Hispanicae classis [3]), in qua major necessitas

---

1) Hier schijnt een woord te zijn uitgevallen, bijv.: obsidionem.

2) Lees: vocantem.

3) Over den wrok der Spaansche aanvoerders tegen Parma, nadat de Armada was vergaan, zie Fruin, *Tien jaren*, blz. 20.

(1589.)

quam voluntas, et ante omnia divina dispositio manifeste dominabatur.

Scenckius hoc tempore Berkium olim Tiberiacum oppidum, a Regiis obsessum, comeatu juvit et in itinere Regios, qui Verdugio cum pecunia subsidio mittebantur, in ericeto Lippiensi ex improviso invadit, fugat, caedit, non exiguam reducens praedam; quae ultima ejus victoriarum fuit, properantibus ad finem fatis [1].

[fol. 109v.] Augustus.

Hujus mensis primo Martinus Schenck a Nidech, postquam Regiorum aliquot cohortes ex improviso invadens dissipasset, majora animo volvens, civitatem Noviomagensem, extremum ejus vitae filum rumpentibus fatis, majori quam debuit silentio aggreditur. Nam cum suos inscios ante civitatem in Vahalis ripa exponeret, trepidare ipsi coepere; aliae quoque naves male conductae ad destinatum locum non pervenere. Unde [2] diutius morati, seipsos prodidere civibus. Quare cum navim armatus insiliret pedesque deciperentur, undis submersus est. De hoc legi chronicon carmen; sed dubito an verum, cum 10 Augusti, nisi novus me ut puto stylus fallat:

Belliger altesimus Schenck heros mergitur undis
Augusti decies alta ubi pulsa quies [3].

5. Hispanum vidi a nostris captum, generosi ac bellicosi animi hominem, ut et liberrimi. Fuerat is cum aliis novem in equis, qui 50 sclopettarios ex nostris invaserant; unoque amisso ipsiusque equo vulnerato et ideo capto, caeteri evaserant.

Il y avoit en ce temps a Dort un nomme le Grand

1) Vgl. Bor III, blz. 459.
2) Eerst stond er: Quare.
3) *I. m.*: Vid. M. GB. (Mercurius Gallo-belgicus). — Ook volgens Bor III, blz. 459 en Wagenaar VIII, blz. 307 sneuvelde Schenk 10 Augustus.

diable, grand nageur, qui vivoit en leau comme pesce et faisoit merveilles, demeurant aucunefois par trois heures sous leau, mais transfuge a Geertrudenberch, faisoit beaucoup de mal a ceulx de nostre coste, et principalement de Dordrecht; pourquoy enfin pris, fust pendu et estranglé au bel gibet.

[fol. 110.] 10. Mauritius Nassovius et Ordines nostri milites suos undique congregarunt, et cives Delphenses ad defendendam Viennam in quadrigis venerunt. Is mos, olim priscis temporibus sub comitibus usitatus, laudabilis quidem, sed hodie nimis obsoletus. Cives nempe pugnabant nullo vel exiguo stipendio pro patria, pro principe .....

14. Hela, intra Huesdam et Silvamducum media, hoc die Regiis est dedita [1]).

Holaccus [2]), tyrannidis in suos suspectus ideoque invisus semper, cum improspere obsidionem Heilensem solvere tentasset suorumque plurimos amisisset, quosdam etiam iracundo animo sua manu occiderat. Quare in ejus necem conspirasse quidam dicebantur.

Sequentibus diebus nostri Huesdam novo firmare praesidio infeliciter tentarunt. Plures nempe occisi sunt, quidam fuga evasere, quidam etiam capti aut submersi, paucissimi in urbem venere.

18. Audio Valentinum, celebrem circumforaneum medicum, qui multas magnasque in hisce provinciis opes conquisierat, cum omni sua gaza submersum.

23. Duo rusticorum filii, quibus in pecoribus abigundis usi fuerant Regii, cum milites se probare non possent, suspendio finierunt vitam, quorum alter constanti in Deum mente et clara voce Deum precatus est.

Circa hoc quoque tempus 5 regii milites 18 boves [3]) ex Heicopia abegerunt; quod mirum, ut tantum itineris, nisi dissimilantibus (*sic*) villicis, tuti facere potuerint.

---

1) Vgl. Bor III, blz. 470.
2) Graaf van Hohenlohe.
3) *I m.*: Jo. Henrici ni fallor Vyckerslotii.

(1589.)

27. Duo ex iis, qui praedas nuper egerant villicorum, filii Cruyff, et alter admodum adolescens, cujus aetati quidam parcendum putabant, cum multa emendandi causa promisissent, capite truncati sunt, quum frustra aliquoties aeneatores de redemptione egissent, quod latronum, non militum more fuissent capti, extra manipulos et sine decurione vagantes et viatoribus insidiantes, locorum utpote maxime gnari.

[fol. 110v.] 28. Regius exercitus ex parte Huesdanam obsidionem propter imbrium multitudinem et aquarum abundantiam deserere cogitur, et brevi totam obsidionem solutam iri speratur [1]).

Nostri habent sua castra in insula Bommeliana, ubi congregati Nassovius, Hoenlous, Mursiacus.

Celebratae sunt hoc tempore nuptiae filiae doctoris Danielis Brouckhusii, ubi sponsus cubitum ire negabat, veritus, ut credo, ignotam in tenebris viam ambulare.

30. Nassovius et Mursiacus jusserunt omnes naves onerarias, quibus cespites veherentur, ex paludibus Rhenensibus quam primum tam vacuas quam oneratas reduci, ne Regiis usui essent, quorum verebatur adventus. Vocantur hae naves *sambreusa* [2]).

Senatus Agrippinensis centesimas omnium bonorum ab incolis mercatoribusque externis exegit; at cum quidam se subducere tentassent, detenti sunt. Hinc ad Parmensem legatio missa; sed nullo bono.

[fol. 111.] September.

3. Supplicationes decretae ob felicem, novo rege ex sententia nostrorum Franco-Gallis constituto, successum.

Hoc quoque tempore Steenviciani milites corbitam Swollanam in mare Glaciali [3]) oppresserunt, aliquot occisis et ultra 25 captis.

---

1) Vgl. Bor III, fol. 478.
2) Zie boven blz. 69.
3) De Zuiderzee.

(1589.)

5. Hoc tempore Mursiacus forum Grevianum [1]) liberum (ad quod plurimi ex Germania mercatores confluxerant) spoliavit, cujus rei excusationem ipse jure represaliorum defendere conabatur. Sed Mercurium Gallo-Belgicum vide.

8. Figius, Tielensis satrapa, Betaviam, rupto aggere, aquis immersit, ne Regiis transitus per eam pateret.

Berckium oppidum circa hoc tempus post longam obsidionem Regiis deditum.

Navis Batava, tormentario pulvere bellicisque instrumentis onusta, a quatuor regiis circumdata et expugnata. Cum vero Batavi vitam a victoribus impetrare non possent, clam pulverem incenderunt, et momento navis victoresque cum victis disrupti periere.

16. Parmensis, cum frustra Balignium, Cameracensis urbis praefectum, de tradenda urbe et castro tentasset, eam proditione occupare, sed frustra, conatur.

22. Hora pomeridiana tertia Trajecto decedens, Viennam Batavorum oppidum perveni, cujus dominium spectat ad Elysabetham Bronckhorstiam, Judoci Hunnepelii domini ex Johanne Brederodia filiam, ex testamento Henrici Brederodii, qui ejus matrem scripserat heredem; quod et optinuit, frustra se opponentibus Wilhelmo Nassovio Aurantio principe, qui ex donatione agebat, et Amelia Nuenaria, olim Henrici Brederodii uxore, jure retentionis pro dote non restituta. Haec nundum (*sic*) nupta, quamvis cum Maxaemiliano Hornio Locriae [2]) domino familiarius vixisse dicatur quam pudor virginicus pateretur; qui cum ab ea repulsam impotenter ferret, se duxisse vel saltem spospondisse (*sic*) sibi uxorem et perfecisse cum ea conjugium, palam praedicabat. Incertum tamen, an id se vindicandi animo fecerit. Nam ex calore iracundiae effusum esse credibile est, quamvis testentur pedissequae nocte saepius accersitum totasque cum ipsa noctes transegisse. Illa nihilominus liberam vitam vel cum dedecore conjugio praefert.

---

1) Grave.

2) Lokeren.

(1589.)

D fere passubus extra urbem versus Goricom erat in rota juvenis, qui incoestuosum cum matre peregisse concubitum deprehensus fuerat; contra pendebat mater, quae in aquis spiritum perdiderat [1]).

[fol. 111v.] 23. Gorichemium Arkeliorum oppidum ingressus, in diversorio Coloniensi mansi, donec a quodam mihi noto ad aedes suas deducerer.

Erat hic quidem nullius literaturae et homo mechanicus, sed acutissimi ingenii, qui quicquid authorum in Germanicam linguam translatorum conquirere poterat, habebat eosque tam attente legerat, ut cum doctissimo quoquo congredi non vereretur et saepe aequo marte decederet, adeo ut avi Johannis Campensis genius in ipsum transfusus videretur.

Disputabamus de fato et praedestinatione, ubi ille Calvini opinionem prorsus damnabat, dicebatque: fatum quidem esse immutabilem in Deo et a Deo ab aeterno ordinationem, nempe ut impius condemnetur, pius vero servetur, nos tamen non huic aut illo (*sic*) alligari ex necessitate, sed libera potius voluntate bonum vel malum eligere, quo electo ad praedestinatum ferri exitum. Probabat etiam Coornhertii opinionem, praedestinatum esse quia fieret, non autem fieri quod praedestinatum esset. Deinde homini ajebat esse utilius labi et contravenire praecepto divino, quam in statu innocentiae vivere. Nam suum Creatorem vix agnovisset in hoc statu, nec Dei in se beneficia tam larga fuisset expertus; nescivisset discrimen boni et mali puerique instar sine adfectu vixisset. Erat autem in hoc fructu boni et mali cognitio, et non boni tantum, quoniam nihil sine suo contrario poterat dignosci, ut nec lux sine tenebris.

Gorichemienses oppidum novis moeniis aggeribusque cingunt portumque multum ampliarunt; aedes Sagittariorum restaurant basilicamque civilem de novo erigere meditantur. Arx vero solo aequatur, turrisque Caerulea ex vivo durissimo lapide minuitur ad medietatem.

---

1) Deze zinsnede staat *i. m.*

(1589.)

Sequenti die navi Dordracum profectus sum. Erat in eadem navi puella pulcherrima: tenerrimis corporis lineamentis, oculis splendidissimis ridentibusque, superciliis admodum aequalibus, pulcherrimo naso, corallinis labris, capillis politis facieque tota purpureo-candida, quales priscas illas Veneres fuisse arbitror. Erat in primo flore 12 vel 13 annorum, filia hospitis in Gorcomio, ex civibus honestioribus.

Hinc curru Roterodamum properabam, sed frustra, portis jam clausis. Quare in villa Dardanarii suburbana hospitavi, ubi aderat nobis comitata puella ex iis, quae mercatorum loculis insidiare solent; sed nihil [fol. 112] hic ut puto egit, ludentibus hanc vicissim mercatoribus.

25 vel novo 5 Kal. Octobris, Roterodamo Delphos profectus sum, ubi nobis aderat quidam miles ex Huesdana obsidione, qui Regios jam pene discessisse dicebat.

Hinc Hagam veniens; varius ibi, sed incertus de Franco-Gallia rumor; hoc certum, legatum Navarraei ab Ordinibus nostris pecuniarium subsidium petere.

Tum currum conscendens, Lugdunum intravi ipsis liberatae obsidionis feriis. Hospitium mihi erat in Campana apud Jo. Marcum, ubi erant duo praeterea adolescentes Schotti, probe docti et nobiles, unus Orchadum episcopi et regii consiliarii filius, qui amice me amplexi, plurima mecum de literis et studiis egere. Nimis tamen illi, ut decebat, praeceptori Lipsio tribuebant.

Vidi et hic Colvium [1]), juvenem doctissimum Brugensem, simul et Meroerium, cujus eruditionem ante multos commendavit Lipsius. Cum ipse aegrotaret, quidam interrogaverunt quem sibi successorem, si quid humanitus accidisset, mallet, et hunc denotasse fertur.

In his aedibus picturas vidi laudabiles, Extremi juditii,

---

1) Petrus Colvius, geb. te Brugge 1567, gest. te Parijs 1594. — Zie o. a. Jöcher, *Gelehrtenlexicon* Th. I. fol. 2027. — Volgens het Alb. stud. acad. Lugd. Bat. col. 19 werd hij 3 Maart 1586 als student bij de juridische faculteit te Leiden ingeschreven. (*v. L.*)

Sampsonis, ubi omnes vires in Dalidis perdidit sinum, Adonidis ac Veneris, Judae ac Thamar.

Muros muniebant fossasque instaurabant Lugdunenses.

„Per mare, per terras currit mercator ad Indos", ut est vulgaris versus; quod et observare vidi puellas, quae Veneri vitam dicarunt: hae currus conscendunt, naves ingrediuntur, exponuntque putidas merces ignotis spe potioris lucri.

26. Gaudanum oppidum ingressus, hospitaliter ab Aleyda Ruyschia, Jacobi Vermatii uxore, exceptus sum, ubi vidi simulachrum Marianum cum pueri Jesus [1]), summo artificio et labore pictum. Plicas vestimentorum et singulas vere crines curiosus quis facile numerasset. Author erat Janus Mabusa, qui hoc marchioni Veriensi fecerat, a quo ad Somerdyckios Burgundos pervenerat.

27 vel 7 October templum Gaudanum, non ultimum, licet imperfectum Bataviae, spectavi in eaque vitra excellentissima, qualia vix in reliqua Belgia..... [2]).

[fol. 112v.] Gauda vero, civitas pulcra ad Issalam Batavicam, a torrente Gouve nomen habet. Condita, ut habent annales, anno Christiano 1272. Est hic turris [3]), in qua antiquissima Batavorum privilegia, Burgundionum quoque et Austriacorum principum vetustissimae literae servantur, quae tamen tineis blattisque paulatim consumuntur [fol. 113], Hollandis volentibus, qui aliorum, praecipue Trajectensium, ornamentis et antiquitati, quantum possunt, detrahunt. In hac nempe conservari dicuntur vetustissima imperatorum diplomata, Trajectensibus praesulibus et

---

1) Lees: puero Jesu.

2) Volgt een korte beschrijving der Goudsche glazen, met vermelding van eenige zich daarop bevindende inscriptie's. Zie hierover Chr. Kramm, *De Goudsche glazen* (Gouda, A. Brinkman z. j.).

3) Zie *Het leven van onze voorouders*, door Mr. N. de Roever, voortgezet door Dr. G. J. Dozy, afl. 33 blz. 262: hoe „zij (n.l. de Staten van Holland) zich meester maakten van de Hollandsche charters, die tot nog toe buiten hun bereik op het slot van Gouda bewaard werden". (*v. L.*)

(1589.)

comitibus concessa, quibus et Hollandiae ac Frisiae domini appellantur, quae simul cum aliis a Carolo Austrico imperatore ablata sunt.

Viros eruditione claros genuit Gouda: Henricum et Joannem, quorum meminit Tritemius in catalogo virorum ingenio illustrium [1]); item Guillielmum Hermanum et Cornelium Aurelium historicos, quorum posterior et magni Erasmi praeceptor [2]) fuit; Hermannum Goudanum theologum; Jacobum celebrem poëtam; Gerardum hominem doctum et elegantem; Regnerum Snoyum medicum et theologum; Theodorum Gerardum medicum; Cornelium Loos, qui et Finius ac Callidius appellatur..... [3]). De Gaudensibus videndus libellus, quem habeo, de bello Geldro-Batavico, qui est Wilhelmi Hermanni Goudani.

Circa primam pomeridianam, curru conducto, cum Velasco et Scottis sororibus Ultrajectum per Aquas Veteres reversus sum. Aquae vero Veteres oppidum est Hollandiae exiguum, ad flumen Issalae Batavicae; in cujus agro multum cannabi crescit, unde incolae retibus faciendis fere occupantur. Magnam nuper cladem passum est, nempe ab Hispanis captum incensumque, nunc vero munitius multo restauratum est.

Ex hac oriundus Johannes Paleonidorus Carmelita, vir doctus. Guil. Hermannus [4]) scribit, a Carolo Egmondano

---

1) Bedoeld is waarschijnlijk de *Catalogus illustrium scriptorum* van de orde der Karmelieten, door Joannes Trithemius, voor het eerst gedrukt te Mainz in 1494.

2) Hs.: praeseptor. — Zie over deze twee en volgende Goudsche beroemdheden, van Heussen *Hist. episc. Ultraj.* p. 307—308.

3) *I. m.*: Hermannus Lethmarius, Henricus Junius, Cornelius Schonaeus.

4) *I. m.*: In biblioteca hujus oppidi inventa epistola domini Huld. episcopi Augustani, anno 900 ad Nicolaum papam scripta. Vide Paral. *Ad vesp.* 119 et Cat. *Test. verit.* — Hier moet stellig eene vergissing door Van Buchell zijn begaan. Volgens Gams *Series episcoporum* (Ratisbonae 1873) p. 258, was er in Augsburg een bisschop Hiltinus a° 909—923, terwijl paus Nicolaas I 858—867 en paus Nicolaas II 1059—1061 regeerden.

(1589.)

Geldriae duce frustra obsessum et probe tum fornicatis moenibus munitum, arcisque praefectum Jacobum Queckelium proavum sororis meae mariti; additque civibus abundare locupletissimis eosque parsimoniae gratia in medium diem dormire, ideoque vicinis sumniculosos dici.

Ex hoc oppido oriundus Robertus Snellius; nescio an is, qui Lugduni philosophiae professor apud Batavos, qui plura in lucem edidit opuscula [1]).

Legi in annalibus, oppidum hoc captum ab antistite Arquelio anno 1349 et incensum, ubi cecidere ex civibus Trajectensibus Joannes van Rysenburch, duo fratres Lichtenbergii, Jacobus Joannes et Everardus a Driel, cives Ultrajectenses.

[fol. 113v.] 26. Adolphus Nuenarius, Mursiae comes, cum instrumentum novum excogitasset, quod pulvere tormentario portas effringeret, ejusque vires experturus cum candela turrim ingrederetur, nescio quo casu scintilla in pulverem cecidit totamque turrim evertit. Periere ruina Dionisius centurio et puer aulicus; quidam graviter fuere laesi. At ipse comes lapidibus fere oppressus, valde laesus extractus et in cubiculum deductus est. Arnhemii accidit; unde non longe post misere spiritum exhalavit, octava nempe mensis sequentis, ut ibi notatur [2]).

30. Ad hoc tempus duplicatae nocturnae vigiliae, ut sine turba magistratus eligeretur; qui jam electus, sequenti mense prodibit.

Quidam puer virum ex improviso ex mera malitia lethaliter vulneravit; quales an sint puniendi, inter jurisconsultos controvertitur, et qua poena.....

---

1) Rudolphus Snellius, geb. 18 October 1546, gest. 2 Maart 1613, buitengewoon hoogleeraar in de wiskunde te Leiden 2 Augustus 1581, gewoon hoogleeraar 1601. (*v. L.*)

2) Van Buchell gebruikt hier en blz. 216 den ouden stijl. Immers het ongeluk, waarvan hier sprake is, overkwam den graaf van Nieuwenaar op 7 October; vgl. Bor III, blz. 479; hij stierf ten gevolge van de wonden, hem door de ontploffing bezorgd, 18 d. a. v. (*v. L.*)

October.

Consules continuati sunt; 12viri creati: Arnoldus Theodoricus Leidenus, Joannes Sprutius, Rotardus Lanscronius, Bartolomeus Wedius, Johannes Gochius, Cosinus [1]) Jacobus, Nicolaus Osterheimius, Henricus Zulenus, Cornelius Malsenus, Bernardus Stellio, Ellerdus Helsdingius, Antonius Drillenburgus; quaestores: Theodorus Pilius, Daniel Leemputius.

3. Comite Johanne Candido [2]), ivi ad locum, qui vulgo Burgus [3]), non procul a Veteris Rheni ripa, via inter Hautenum media ad sinistrum latus, ubi collis supra vicinum agrum paulo editior. Hic varia lapidum fragmenta, urnarum etiam et poculorum Romani operis; unde munimentum Romanorum militum, qui ad tuendam Rheni ripam contra barbaros collocati erant, quivis facile crediderit. In Rheni nempe ripa quam varia castella et munimenta collocata fuisse, praeter alios meminit Marcellinus. Nummum quoque aureum a puero, oves pascente, inventum vidimus ab eoque parvo pretio emimus. Erat is imagine Antonini insignitus, ab una parte literis vetustate pene consumptis, ut vix legere possem: ANTONINVS AVG. GERMAN....., ab altera parte imago, ut videbatur, pacis, cum cornucopia, fugientibus item literis ..... VIII COS. III..... S. C. Alii etiam ex argento auroque plures hoc loco inventi dicuntur, ita ut non dubitem, quin curioso labore plura antiquitatis monumenta inveniri possent. Dicuntur cavearum monumenta ibidem reperta, quibus apertis non lusurum operam se arbitratur loci dominus [4]).

[fol. 114.] Praesidiarii Schenckiani, solutionem stipendiorum flagitantes, tumultuantur praefectosque ejiciunt.

Fama est, fructus in Germaniae locis quibusdam a male-

---

1) *I. m.*: forte Christianus.
2) Jan de Wit Stevensz., boezemvriend van Van Buchell.
3) De zoogenaamde Burg te Vechten.
4) *I. m.*: Henricus Botterus.

(1589.)

ficis incantatos, et maxime vinum, quod ideo hoc anno rarius futurum sit; id quomodo fieri posset, scribitur in *Malleo maleficarum* [1]), et morte puniunt leges [2]) Romani (*sic*) tam nocentium artium peritos.

6. Schoonhoviae hisce diebus quidam ex erronibus istis, qui totam Hollandiam variis rapinis et caedibus occultis affligunt et paganos vexant, cum muliere capite punitus est. Accusabatur hic immane facinus admisisse; filiolam nempe villicae cujusdam, eo quod aedes aperire nollet mater, abscissis primum manibus pedibusque ac per fenestram in domum injectis, necaverat. Ex horum cohorte quidam ante annum in rotam sublati ignique et cruce puniti Lugduni fuere. Horum magnus in hisce provintiis numerus; qui sub tegumento validorum mendicantium latentes, quotidie infinita patrant scelera, contra quos non tantum litterae [3]), sed et libelli conscripti sunt.

8. Vesperi in foro Palatino [4]) tumultuatum inter cives; nam cum octovir militaris Cornelius Gisbertus Culemburgensis, agnomento Fistularius, cum suis civibus armatis, qui excubias sequenti nocte essent acturi, prodiisset in forum ex more consueto, ac praetor et consules medii cives interrogarent, num suo duce essent contenti, quidam ex iis, qui Consistoriantium partium erant, negabant. Aderant et alii horum partium; hinc gladii exerti et fuga dilapsi contradicentes; Regnerus Verhemius levi vulnere strictus.

9. Publicatum, ne quis deinceps tumultum excitaret, sed suo duce cives contenti essent; si vero quis haberet quo ducem suum gravaret, jure ageret, non vi, ne quieta et sedata jam respublica tam levi causa turbaretur. Et citati sunt tumultus authores coram judice, ut comparerent causamque suam agerent.

---

1) Bedoeld is het gelijknamige werk van den Dominicaan Henricus Institoris, dat in 1485 uitkwam en zooveel sensatie maakte.

2) *I. m.*: L. *Multi* c. *de Malef. et Mathemat.*

3) In het Hs. staat: l.l.

4) De Plaats te Utrecht.

(1589.)

10. Mursiacus Adolphus Nova Aquilanus octava hujus mensis, circa horam 5 vespertinam, Arnhemiae obierat. Nunc vero funebri campanorum sonitu lugetur tribus horis distinctis, duodecima ut solet meridiana, 4 pomeridiana, 6 vespertina. Jam cecidit illud, quod pro mercede sibi petierat in symbolis robur. Fuerat nempe arbor ei erecta majalis ante basilicam episcopalem, ubi habitabat, cum hoc [fol. 114v) symbolo: ROBVR MERCES; quo tamen ad arboris hujus nominis naturam respexisse videtur, quae facile cariem aut vetustatem non sentiat, teste Plinio, et sic immortalitatem suorum factorum mercedem futuram innuisse. Haec paulo ante demolita fuerat, ipseque familiam Arnhemium transferens, magistratui Trajectino omnia jura traderat (*sic*) liberamque regendi potestatem permiserat. In area etiam, in qua nuper fuerat demolitum templum Salvatoris, stabulum equorum destinaverat. Erat vir inconstantis ingenii, et non tam Germanicae gravitatis quam Gallicae levitatis affectator et vere ἀνέμου πεδίον, venti campus; quietis erat impatiens et se ex alta pace temere in has turbas conjecerat, nullo vel exiguo partium fructu.

15. Hoc tempore serenum admodum tempus et siccum, ita ut fossae multis in locis exsiccatae, imo ipse amnium pater Rhenus sicco pene pede Viennam poterat transiri.

16. Ductore Oversteinio, Regiorum aliquot cohortes nostri plurimis occisis fugarunt, vidente et permittente Carolo Mansveltio, qui aemulatione quadam invidiosa incensus marchionis Warenbonii [1])

Hoc tempore paludenses Rhenani regiorum militum 5 vel 6 insolentiores, cum incolas ad pecuniam numerandam cogere vellent, occiderunt; quod ipsis licere etiam impune a Regiis dicunt.

Hoc tempore comedi poma ex hortis patrui omnium optuma et maxime serotina; vocantur vulgo *puppingi*; et id nomen cum ipso fructu ex Brabantia fortean a ducibus Pipinis olim sic dictus (*sic*), quamvis Junius Latinis

---

1) Vgl. Bor III. blz. 480.

(1589.)

mala petisia credat, quae Gallo-Francis dicuntur *pommes de Carpendu.*

25. Fama erat, Mursiaci cadaver hic sepultum iri magna pompa, eo quod comites Nassovius, Hoenlous, Valckesteinius, Solmensis Arenacum se ituros negassent; Trajectenses vero veriti insidias, ne hoc concursu urbs militibus impleretur, obstitere et minori multo sumptu ibi funerari posse docuere.

Parmensem quidam Cambraci esse volunt cum exercitu, alii reversum dicunt; nam regem ei iratum, nullam ex Hispaniis pecuniam mittere senatumque ei minus favere, et similia multa vulgo feruntur. Satis constat, lente omnia agi, cum occasione dissidentium inter se nostrorum Ordinum, classe Britannica dispersa, aestate serena et sicca, omnium rerum abundantia celebri, plurimum potuisse nocere crederetur.

[fol. 115.] 27 Ultrajecto discedens, secundo die navi Dordracum perveni. In navigio una erat puella, quae brachiis meis somnum capiens insomnem me tenuit, amoris pene ebrium poculo. Nimis nempe liberi lusus facile mentem meam oppressissent, illius vero illaesam conservassent.

Nam Venus illa meis nimium vicina favillis
  Extinctum valido reddidit igne focum,
Nostraque stringebant conjunctum brachia corpus
  Et vicina duos pallia juncta tegunt.

Inter navigandum tum vidi stellam magno ambitu discedere. Mulierculae ex vulgi opinione aliquem tum e vita hac discedere arbitrantur, et mortalium denotare numerum stellas.

Angli et qui juxta Berckiam castra habuerant, in Hollandiam ad hibernandum mittuntur.

Circa hoc tempus quod corvi, cornices, picae plurimum damni frumento inferrent, edictum, ut nidi turbarentur, mulcta 6 florenorum indicta iis, in quorum agro invenirentur; et sic cum corvis et graculis belligeratum.

Regnerus Aswyndius, quum ex aula Navarraei regis

reverteretur, cumam in occipiti oblongam gerebat, ea ut dicebat de causa, quod omnes, qui essent e familia regis Navarraei, juramento quodam vovissent, se non prius illam detonsuros, quam suo foret rex regno restitutus.

Cornices cum viderem passim linteolis candidis (quod puerperii in aedibus signum) obvolutas, discrimen masculi et faeminae hoc animadverti, ut in masculi nativitatem canthari toti essent contecti, in faeminae vero dimidiati tantum.

10 hujus mensis nata sorori meae Mariae Bucheliae ex Jacobo Queckelio filia [1]), die Victori sacra, nomine Veneris, hora pomeridiana inter secundam et tertiam, coelo sereno, sole existente in libra, dominantibus planetis Saturno et Marte, quarto aspectu in horoscopo, stylo veteri, in platea Brigidiana [2]), ad moenia domo ultima, contra aedes cochlearias.

Sequenti die, hora pomeridiana tertia, papistarum more baptisata, me existente patrino, uxore Adriani Beaumuntii et sorore Gertruda Buchelia matrinis [3]).

Adversa in pagina [4]) scribitur, ut Johannes Philippus Oversteinius fugarit Regios cum duce suo Warenbonio, inspectante Carolo Mansveltio; qui cum Oversteinio scripsisset contumeliose, tanquam puero aetatem exprobrans, virgis caedi meruisse, quod tam temere, etsi prospero successu, dominorum suorum milites periculo exposuisset, respondit, majori ipsum poena dignum, quod tam infideliter regis sui causam ob privatum odium prodidisset.

[fol. 115v.] November.

2 vel stilo novo 12 fui in hospitio novi suburbani [5]),

---

1) *I. m.*: Cornelia nascitur.

2) Brigittenstraat te Utrecht.

3) Hs. heeft: matrimis. — Toen dit kind katholiek gedoopt werd, was Van Buchell, die als peter bij de plechtigheid fungeerde, dus nog denzelfden godsdienst toegedaan, althans uiterlijk.

4) Zie boven blz. 217.

5) Blijkbaar te Dordrecht.

(1589.)

cujus signum Antwerpia, hospes Brabantus. Hic multa nobis narrabat de Hispania, Italia, Melita, utque contra Turcas bellaverat, vera mixta non veris.

Sequenti die Roterodamum ingressus in hospitio Proverhaviano pernoctavi, quum antea in Salmone, ubi et blande a Brabantis exceptus, quorum hospitalitate semper delector.

5 qui Lunae dies, mihi saepe infaustus. Perdidi nempe tum crumenam currum descendens, nec hinc revidi. Schoonhoviam veniens, portum vidi extra oppidum nuper factum, amplum et munitum. Vesperi Trajectum reversus sum, quando Albertus Preisius nuptias celebravit cum filia [1]) Theodorici Verkerkii jurisconsulti, forma admodum deformi, nec nobilibus parentibus nec ingenio excellenti; sed cuncta haec adjecit aurum. Pater hanc legittimaverat, pridem ducta in uxorem hujus matre.

Hoc die mensam aedesque sororis meae consanguineae Geertrudis Buchelliae [2]) frequentare incoepi. Erat hic canis, qui non secus ac homo pyra, poma, pruna esitare solitus; a quibusdam miraculi instar spectabatur. At ego a Basilio Magno [3]) didici, omnes initio tam pecudes quam homines fructubus vesci solitos.

8. Adfui ego hoc die seni cuidam, multae lectionis viro, famulo Johannis Hornii Boxtellii baronis, qui dicebat, se Lutherum et Calvinum saepenumero vidisse; Calvinum facie oblonga, macra et pallida fuisse ac anima foetida, ex stomachi ut videbatur cruditate, Lutherum vero plena ac libera, Teutonica facundia excellentem. Addebatque, se saepe ex eodem audivisse, cum adolescens mensae adstaret Mansveltiae comiti inserviens, omnes caeremonias Romanae ecclesiae quidem voluisse abolere, sed nequivisse, eo quod hominum animis a pueris insitas

---

1) *I. m.*: Catarina.

2) Hieruit zou men opmaken, dat de vader van onzen Van Buchell nog andere relatie's heeft gehad dan met diens moeder, later de vrouw van Johannes Az. Ruysch.

3) *I. m.*: Hexamer ult.

ita prorsus evellere non posset, sed paulatim id fieri debere; quaedam minus noxia, quamvis non necessaria permisisse. Idem, cum colloquium cum Philippo Melanthone instituisset de Eucharistiae Sacramento, et Melanthon ea, quae Reformatae religionis homines proponeret, respondisse fertur, sibi ea non displicere, sed contra ea, quae docuisset, non posse decernere; satis a se jam factum, si Romani Pontificis authoritas in tantum collisa jam esset; caetera se Melanthoni [fol. 116] et successoribus relinquere. Narrabat idem senex, quod cum Lutherus ad colloquium Wormatiense Caesaris salvo conductu, ut vocant, munitus ivisset, parum tutus fuisset, quibusdam Caesari suadentibus, ne hominem abire sineret, multorum nempe malorum causam praebiturum; melius esse, ut ille unus tolleretur, quam totus christianus orbis turbaretur; hereticis quippe fidem servandam non esse; nisi Philippi lantgravii Hessorum authoritate et suasionibus contrariis Caesar acquiescens juramentum servasset. Hic idem Philippus aedes, in quibus divertebatur Lutherus, trecentis equitibus circumsepierat, ne qua ipsi vis inferreretur. Johannem cognomento Hus, quod Bohemica lingua anserem denotat, cum jam igni consumendus esset, dixisse ferunt: „Comburite hunc anserem ut lubet, olorem ex hisce cineribus exorientem post C annos non comburetis, sed ejus plumae per totum volabunt Christianum orbem"; idque de Luthero vaticinatum fuisse.

Oden Martinianum tum edidit Regnerus Sarcerius rector, cui titulum: „De non quaerenda quiete in rebus externis".

Tum hortum ego Thomae Hurnii, canonici Petreani, visum ivi, pulcherrimis floribus tanquam tapetis naturalibus depictum, quorum ipse varietate mire afficitur. „Atque colit nitidis gemmatem floribus hortum" *etc.* [1]). Hic vidi rosarum quatuor colorum diversorum genera: Milesiam sive purpuream, ex Veneris cruore sic mutatam, ut fabula

---

1) *I. m.*: Manil. lib. V *Astr.*

(1589.)

est apud Apthonium; hanc quod nimis sit sicca, minus odoratam esse refert et experientia docet Cardanus; albam, quae magis olet quod humidior; purpuream alabandicam, quam provincianam vocamus, haec, quod temperati coloris [1]), optume olet et diu; croceam, quae quod naturali colore destituatur, gravi potius quam grato odore abundabat. Erant praeterea rosae odoratae, erant caninae et alabandicae, geminae summae pulchritudinis.

[fol. 116v.] Hispani illi, qui imperium Mansveltii ad Helam castrum nuper detractaverant, in finibus Hannoniae [2]) Belgicae caesi dicuntur, permittente vel dissimulante ut videtur Parmensi.

12. Casu incidi [3]) in ecclesiasten, qui in templo Civili materiam meritorum exponeret. Ajebat is: nulla esse merita nostra, nec operibus nos ullis vitam coelestem posse demereri, solam autem fidem per gratiam Dei servare mortales; opera tamen bona necessario sequi fidem; etiam bona, quae agimus, non ex nobis esse, sed ex Spiritu divino, imo et illa in nos transfusa pejora reddi et inutilia ad merendum.

15. Quaedam mulier viginti vel circiter annorum, ob multa crudeliter patrata facinora, ut et pueri immanem caedem, viva combusta et, carnifice male rem gerente sive divina sic volente justitia, longa et lenta morte consumpta est. Jam pedes, genua, femora assata, combustaque quae ad ventrem, cum ipsa signa vitae manifestissima daret, horrendo mehercle spectaculo.

Hispaniarum rex cum Parmensi successorem decrevisset, summis precibus obstitere Belgiae proceres, dicentes eum utilissimum reipublicae hac tempestate turbida esse, cum periculosissima omnis mutatio videretur; plus enim timendum in incertis moribus praefecti, maxime in ea republica, quae recentibus confossa vulneribus, Albani crudelitatem,

---

1) Hs. heeft: caloris.

2) Hs. heeft: Pannoniae.

3) Dit „casu incidi", schijnt er wederom op te wijzen, dat Van Buchell destijds nog niet tot den Hervormden godsdienst was overgegaan.

Hispanorum variisque ex gentibus militum rapacitatem, civium etiam malesanorum caesa civilium membra sibimet vindicantium perpessa meminerit; Parmensis vero omnibus gratior, quod hactenus magis clementia, quam alii ante ipsum duces maximis viribus in regis sui negotio profecerat, edoctus verum esse Senecae illud:

Amari qui velit, languida regnet manu.

Dicuntur Lovanienses magnis privilegiis donati ab Hispaniarum rege, ob fidelitatem erga regem et constantiam erga relligionem servatam; concessit nempe ipsis omnium exactionum et tributorum immunitatem, quatuorque suo sumptu collegia fundaturum pollicitus est.

[fol. 117.] December.

8. Familiaritatem contraxi cum Arnoldo Martio, mediantibus poculis. Socii aderant Johannes Candidus et Harmannus Passius.

11. Sepelitur Mursiacus Arenaci [1]) in Summo templo, ad laevum Caroli Geldriae ducis in choro.

Hoc tempore etiam Rhenus ultra solitum excrevit, ita ut subito ad margines aggerum evaderet et periculum esset, ne perrumperentur.

15. Diversis ego litium ex fidejussione difficultatibus implicatus, verissimam Plinii sententiam: „Miseriam comitem litis et aeris alieni esse", expertus sum.

22. Ad pagum Jutfaes duo rhedae a regiis militibus spoliatae, et qui iis vehebantur cives Trajectenses captivi abducti mira temeritate, cum vix 1000 passus ab urbe id fieret et ultra 10 leucas redeundum per terram hostilem ipsis esset; sed nebula adjuti cum praeda evaserunt, quamvis statim ad ejus rei famam equites peditesque ex urbe et colonia Vresvica eos fuerint insequuti, qui aliquos, qui aberraverant, caeperunt [2]).

---

1) Te Arnhem, vgl. Bor III. blz. 480.
2) Zie Bor III blz. 549, doch onder het jaar 1590.

(1589.)

Cum Consistoriantes essent ab officiis publicis depositi, ut et Catolicorum Romanorum libertas constringeretur, senatusconsulto cautum, graviore constituta mulcta, ne quis sacrum missale celebraret aut eo nomine in aedibus suis congregationes faceret, quemadmodum nec concionandi.

[fol. 117v.] 27. Quidam ex casu improviso super glaciem, ex quo cerebrum ut videbatur laeserat, mortuus est. Hic sororem dicebatur ante aliquot annos occidisse ac eo nomine aliquamdiu exulaverat; sed quod non vi id se fecisse aut malitia docuerat, reditum impetraverat. Nihilominus et hunc casum tam rarum quidam divinae vindictae adscribebant. Neque tamen mirum erat, tam graviter ex ejusmodi casu corpus ac praecipue caput laedi, cum glacies ferri instar ac silicis non caedat, sed geminato quodammodo ictu contra nitatur.

Circa hoc tempus Walravius Boetzelarius, filius domini de Asperen, quum impotenti amore prosequeretur Josinam Dorpiam, non tam nobilibus parentibus quam divitiis varia fortuna congestis celebrem puellam, et ipsa se duriorem praeberet scriptoque hoc testaretur familiari tali:

Plustost dans l'enfer je descende,
Que jamais l'amour me commande,
  Ou regne toute impiete.
  Celle ne merite de vivre,
Quy veult d'elle mesme ensuivre
Aultre object que sa liberte.

tamdem praesente ipsa et amorem illius stultum ridente [1]) arrepto pugione seipsum vulneravit; quare a Nassavio multum reprehensus, cum esset ex nobili Botselariorum familia, quod tam stultum facinus in seipsum cum dedecore suorum commisisset, et agnomine a suis coaetaneis illusus vulgari: *hartaff.*

Hoc anno hic, non procul a porta Catariniana prope Forum equorum, profesto Trium Regum, quaedam mulier

1) Hs. heeft: ridentem.

Cristina, Hermanni Willemi currificis uxor, tres filios enixa est uno partu, quorum cum tertius mortuus editus colore esset subfusco, ex imaginatione Trium Regum evenisse illud credebatur. Nomina quoque, quae Tribus Magis sacris ascribuntur, ipsis indita sunt.

CHRISTIANUS ANNUS 1590.

[fol. 118.] Praetor Nicolaus Zulenus; consules: Theodorus Canterus 2, Theodorus Gojerus 2.

Januarius.

Primo hujus Noviomagenses navim, Arnhemio ad Brillam, Scenckianum monumentum, stipendium militum ferentem occupant, conductitiis militibus partem caesis, partim captis.

5, profesto Trium Magorum, ventus noctu fuit vehementissimus, adeo ut multum damni arboribus et aedificiis intulerit.

Nuper Clantius, Friso, in hac nostra urbe legionem Batavicam ex variis Belgiae et Transrhenanae regionis populis conscripserat; qui cum in Frisia superiori, prope Amasim, in comitatu Emdensi, pagum amplum, eo quod pagani descensum in suam terram militibus prohibuissent, diripuisset, ejus milites, praeda multa ditati, ipsum coegerunt ad exauctorandum se ruptisque signis abiere [1]. Ex his duo 13 hujus mensis die, cruci affixi, periere.

16. Ceulx de Deventer ont abattu le convoy d'Emersfort et ont amenez aulcuns citoiens prisonniers.

Mira hoc tempore glaciei vis in Rheno, adeo ut partem murorum Batavoduri abripuerit.

20. Varie in Velavia tumultuatur ob Regiorum depraedationes. Fama quoque est, insulam Zelandiae Duvelandiam a regiis militibus depopulatam.

7. Loco Gerardi Remuntii suppraetoris constituitur Laurentius Nihoff.

---

1) Vgl. Bor III. blz. 495.

(1590.)

Hoc tandem tempore Berckia, cum diu magno nostrorum sumptu defensa fuisset, Regiis traditur 17 vel 18.

7 hujus editae sunt literae, ex Franco-Gallia missae, quibus continebatur, quos progressus Franco-Naverraeorum rex contra confoederatos Ligae papisticae fecisset, ad partes (ut arbitror) nostras animandum.

[fol. 118v.] Februarius.

Hoc tempore prodiit Francofurti scriptum, rithmis Teutonicis compositum, quo queruntur verae relligionis professores, imperatorem a Jesuitis instigatum contra ipsos summa injuria procedere.

9. Angli quidam milites in suburbano, cum pulvis tormentaria divideretur, neggligentia (*sic*) cujusdam, qui scintillam ignarii fomitis in pulverem conjecerat, misere tractati sunt, ut quidam paulo post morirentur, quidam magno cruciatu vix tandem fuerint sanati.

14 stilo Gregoriano Philippus Austriacus, Hispaniarum rex, protector Franco-Galliae proclamatus est, sub quo praetextu (ut multorum fert opinio) ipsam sibi subdere Franciam conari, verisimile est.

14. Praeteriens castrum Nienrodium ad Vechtum flumen (a quo nobilis Nienrodiorum familia, quae jam periit, originem ducit [1]), cujus jam dominus Florentius Bomgerus, ex Geldria nobilitate Trajectensi nobilitati additus) noctu ad Aa pagum perveni et apud villicum meum pernoctavi. Hic vidi modum cannabis purgandi, crescitque in locis palustribus; hujus naturam sationem medeci-

---

1) De laatste uit het geslacht der Nyenrode's was Josina, in Februari 1504 van het huis (ridderhofstad) geschaakt door Willem Torck, die met haar huwde. Uit dit huwelijk was eene dochter, Elisabeth, gehuwd met Bernard van den Bongard. Onder hunne kinderen Bernard Anna waren de Nyenrodensche goederen achtereenvolgens in bezit. Zie J. Craandijk, *Wandelingen door Nederland* (Haarlem 1883) blz. 112 en 141. (*v. L*)

(1590.)

nam docet Plinius avunculus [1]). In hoc pago castrum habent Rhenessii, qui et pagi sunt domini.

Sequenti die, per Amstelam amnem vectus, vidi castra Croneburgum [2]) et Loonreslotium [3]), ab Amstelia familia possessa, quae olim ampla et potens totius Amstelandiae domina, sed conjuratione Velsiana pene deleta.

Deinde praeternavigavimus Bambrugam pagum et arcem Abcaudianam, a Trajectino ut dicitur olim pontifice contra Hollandos et Waterlandos conditam; quamvis ad nobilissimam familiam Abcoudianam, et hinc ad Gaesbekios pertinuisse constet ..... Hic jam sedem suam habet praefectus Hardenbrouckius, quem vulgo mareschalcum Abcoudianum vocant. Castri vero formam et simulachrum addidi, ut illud ex navi delineaveram [4]).

[fol. 119.] Hinc pagum ejusdem nominis satis amplum praetergressi, navigio lacus Abcaudiani ripam legimus. Aqua est subnigra, eo quod ager vicinus paludosus; Amstela hic largior fluit. Tum pervenimus ad pagum Audekerck, inde ad magnum Amstelae lacum Diemeum; hi lacus ex maris inundatione reliqui esse videntur. Et ipsam intravi urbem Amsterodamum, ab aggere Amstelae denominatam, populosam admodum et mercibus mercatoribusque frequentem, plurimum auctam, nempe ultra dimidium, novo opere post captam a regiis Antwerpiam, ut vulgo jam dicatur propter aquarum abundantiam et portuum commoditatem, mercimoniorum quoque copiam, parva Venetia. Condidit hanc olim anno Christiano 1300....[5]) Giselbertus Amstelius, Amstelandiae et Goye dominus, qui portis, turribus pontibusque sublitiis muniit. Tempore vero

---

1) *I.m.*: Libb. 19 c. 9 et 20 c. 23.

2) Over het kasteel Cronenburg, zie o. a. Craandijk t. a. p. blz. 134—136.

3) Over het huis te Loenen, t. a. p. blz. 136—138.

4) Tusschen den tekst een gekleurde teekening met dit bijschrift: „Arcis Abcaudanae vera delineatio”.

5) Hs. laat eenige ruimte open.

(1590.)

belli Geldrici [1]), a Carolo Egmondano confecti, moeniis primum fornicatis cincta fuit; quando etiam domus Sagittariorum extra portam Antonianam pulcherrima excisa sub praetore Johanne Beningnio. Nunc est natura loci quam arte munitior, ob paludem, in qua sita, ita ut nullae aedes fieri possint firmae, nisi quernis palis prius fundus fuerit magno labore et sumptu consolidatus. Flumina habet navigabilia Amstelam et sinum Tye, templa, xenodochia, basilicas aedesque tam publicas quam privatas magnificas, mulieres mercaturae deditas, sed viris imperantes, puellas non invenustas, sed minus moratas, senatum vigilantem, cives diligentes. Effigiem veteris urbis dat Guicardinus [2]) et elogium Nicolai Cannii civis, poetae docti, de sua patria. Dedit autem haec nonnullos mediocriter doctos Bataviae, inter quos Alardum pro juventute docenda utilissimum, Cornelium Crocum, Erasmi familiaritate notum [3]); Giselbertum Horstium, scriptis de turpeto et tapsa Romae editis celebrem, Joannem Monsenium, Joannem Sartorem, Nicolaum Everardi, Jacobum Janserium [4]), qui scripsit librum in sacrum canonem missae. Petrus quoque Apherdianus et Johannes Nemius, viri non indocti et diligentes, pueritiam hujus urbis instruxerunt, quorum prior Amstelredamum non illepido carmine, quamvis scolastico, descripsit lib. 2 *Moral. epigram.* Ernestus Amstelredamus [5]), Joannes Timannus, Petrus Arboreus, Petrus Pauwius, Petrus ab Opmera, Jacobus Jansenius, Petrus Scriverius,

---

1) *In m.*: Junius anno 1482.

2) *Descrittione di tutti i Paesi Bassi* (Anversa 1588) p. 268—269.

3) Cornelis Krook, rector der latijnsche school te Amsterdam, dichter o.a. van een latijnsch schooldrama *Joseph*, te Rome Jezuiet geworden en gest. a°. 1550; vgl. Dr. J. A. Worp *Geschiedenis van het drama en het tooneel in Nederland* (Groningen 1904) I. blz. 208; een levensschets van Cornelius Crocus door H. J. Allard, in het *Jaarboekje* van Jos. Alberdingk Thym a° 1893 (Amsterdam C. L. van Langenhuysen) blz. 3—90. — Vgl. over hem en andere hier genoemde Amsterdamsche celebriteiten, *Hist. episcop. Harlem.* p. 125 v.v.

4) Lees: Jansonium.

5) Deze en de volgende zeven namen zijn op den rand bijgeschreven.

(1590.)

Alberti Eufrenius. Theodorus quoque Volcardus Coornhertius [1]) hic oriundus, qui Batavica eloquentia disertus, coelandi non imperitus, multa in patriam linguam transtulit; ingenio tamen fuit nimis contensioso, religione etiam minus probata.

Pernoctavimus sub insigni Scuti Ultrajectini, ad Amstelam.

[fol. 119v.] Sequenti die, hora 10, navi per sinum Tye Haerlemum petii, ubi et per Sparedamum Sparum flumen intravimus ac inde intra sesquihoram Haerlemum appuli, antiquissimam Hollandiae urbem.....

Erat in navi nobiscum nauta balistarius, qui tormentis militaribus praeesset et saepe Indiam Hispaniamque navigaverat. Hic multa indigna in Ordines nostros evomebat. Aderat quoque nuncius, qui Gochio, Cliviae oppido veniebat. Is narrabat, ut insidias sui cives superassent Hispanorum, proditi per portitorem, nisi miles conscius transfugus ad magistratum proditionem detulisset. Est autem Haerlemia ampla, sumptuosis aedificiis conspicua. Templum habet summum omnium, quae in Hollandia vidi, pulcherrimum, ubi famosae obsidionis fortiter ad extremum tolleratae memoriam vernaculi versus conservabant. Cives nunc habet et olim Bataviae dedit ingeniosos, qui stupendo commento Ptolemaidem, nunc Damiatam, occuparunt, qui utilissimam artem et rei literariae necessariam invenit typographiam, quamvis Moguntini furtivo hoc titulo superbiant. Testantur id Guiccardinus *Descrittione* p. 260 et Junius, suntque quibus a majoribus id traditum adhuc testentur. Viros eruditione celebres orbi dedit Albertum et Johannem Carmelitanos, Nicolaum Simoneum, Florentium Carthusianum Lovaniensem, Guillielmum rectorem Leodiensem [2]), Henricum

---

1) Geb. te Amsterdam 1522; zie vooral F. D. J. Moorrees *Dirck Volckertszoon Coornhert* (Schoonhoven 1887). (*v. L.*)

2) *I. m.* met roode inkt: qui transtulit *Flores* Granatensis Lud. — Nl. van den Spaanschen Dominicaan Lodewijk van Granada † 1588.

(1590.)

Cogmannum medicum, Joannen Oloutium, Quirinum Talesium, Petrum Montfort [1]).

Anno 1561 templum Bavonis praesulatus honore honoratur, primusque constituitur Nicolaus a Nova Terra [2]); secundus Godefridus fuit a Mierlo, a quo illud templum, postquam ad Hispanos rediisset urbs, dedicatum denuo et consecratum fuit 15 Augusti anno Christiano 1575. Est et illud templum non incelebre vitreis finestris, artifici manu depictis. Portae urbis sunt: Crucis, Johannis, Schaevicana, Zylia, Stagnea, Silvestris. Moenia restaurata nunc et multo munitiora reddita sunt. Incolae pannis conficiendis olim incumbebant; nunc cum plena sit advenis Brabantis Flandrisque textoribus [3]), linum magna copia fit et inde longinquas in regiones traducitur.

Circa vesperum, curru conducto 12 stuferis, media fere nocte per colles arenosos Nortvicum pervenimus, pagum amplissimum, cujus dominium pertinet ad Janum Douzam, hominem nobilem et doctum; ac inde Hagam Batavorum.

[fol. 120.] 17 Roterodamum veni, ubi narrabatur, ut Gertrudenses tumultuassent, ut Nassovius clam milites cogeret, ut Dordracum appulisset portasque urbis clausas teneret, vel Fanum Geertrudis vel, ut verisimilius, Bredam invasurus; ventum tamen ei adversare.

19, qui secundum stilum Gregorianum primus Martii, Trajectum reversus sum.

24. Ob receptam Bredam [4]) hic triumphatum campano-

---

1) *I. m.*: Petrum Junium, Georgium Benedictum. — Over de hier genoemde Haarlemsche celebriteiten, zie *Hist. episcop. Harlem.* p. 53—54.

2) Van bisschop Nicolaas van Nieuwland een uitvoerige levensschets door Dr. A. H. L. Hensen, in Haarlemsche *Bijdragen* XXIII, blz. 81 v.v.; over hem en zijn opvolger zie *Hist. episc. Harlem.* p. 15 v.v. en 25 v.v.

3) In de Stadsbibliotheek te Haarlem (XXXIX. 3) bevindt zich over de nederzetting der Vlamingen een zeer merkwaardig pamflet, zonder jaartal en plaats: *Memoriael van de overkomst der Vlamingen hier binnen Haerlem.* (*v. L.*)

4) Over de verrassing van Breda, zie Bor III blz. 522 v.v.; Wagenaar VIII blz. 341 v.v.; Van der Kemp, *Maurits van Nassau* (Rotterdam 1843) I blz. 105.

rum sonitu, tormentorum boatu et ignium luce, adeo ut in summa turri incendium exortum sit, quod licet periculosissimum videretur, tamen facile extinctum fuit. In aedibus decani Duvenvordii vicinis celebrabantur nuptiae tum Johannis Uchtenbroeckii et Mariae Zulenae, quae pene turbabantur, omnibus incendii vicini vim metuentibus.

Carolus Harauguiere, cujus audatia occuparat Nassovius Bredam, praefectus ibi constituitur. Hic statua sane dignus cum suis militibus, quibus ante oculos una victoria aut mors, nullum vero effugium.

Ultimo hujus mensis filia [1]) Christophori Campii et uxor ..... [2]) Dasseri, admodum adolescentula, primo partu tres edidit puellas, quae omnes primo vel sequenti die mortuae sunt. Mirabantur plerique hominis pusilli tantam generandi vim. Sed mater narrabat, in profesto Natalis dominici a se observatam vulgi opinionem, credentis omen partus in numero vel in sexu consistere primo petentis panem natalitium, et tres puellas visas, adstante et ridente filia. Ego vanam hanc et inanem observationem existimarem, nonnullam tamen vim imaginationi attribuerem.

Lipsius nuper in Italiam lautis stipendiis evocatus a pontifice, cujus secretarii manu scriptas literas se vidisse mihi T. Rhenessius narravit [3]). Florentinus quoque ipsi 2000 florenos annuos obtulit. Episcopus quoque Herbipolensis, in novam suam academiam exornandam, 800 thaleros imperiales ei promisit. In hac academia promotum audio Adamum Leemputium.

[fol. 120v.] Martius.

Narratur de quadam ancilla, quae a domino mercatore

---

1) *I. m.*: Maria.

2) Voornaam ontbreekt in het Hs.

3) *I. m.*: Vide Lipsii 3 Cent. Epist. ad Italos et Hispanos. — Deze collectie brieven van Justus Lipsius verscheen te Antwerpen bij Plantijn 1604—1605.

(1590.)

interrogata, num pecuniam, quam non inveniret, e scriniis abstulisset, non tantum negaret, sed diris horrendis seipsam devoveret, si vidisset, ipsam in lecto repertam, collo confracto.

De exitu Johannis Montani violento, utpote a Johanne Vergeestio Brabanto occisi, mihi nunciatum; et mecum expendens vitam turbulentam, infidam, perjuram, fraudulentam et omni fere infamii genere notatam, condigna morte finiisse, tardum sed justum summi Dei juditium cognovi. Solet nempe saepe divina clementia quae probat, quae improbat similibus exemplis ostendere, ut discere mortales poterint, justitia saepe armari clementiam divinam.

[fol. 121.] Aprilis.

10. Flamma periit Georgius Arkelius, Ameroyde dominus, cum ejus arx Ameroda nescio an fortuito deflagrasset, et quaedam sibi charissima auferre percuperet. Nam flamma citius grassata eum dejecit et consumpsit. Audio, in Arkeliana nobilissima familia violentam mortem quodammodo fatalem fuisse; hujus nempe pater fluctubus obrutus periit et tres fratres violenta morte obiere .....

15. Cum Antonio Amstelio Mindeno ad Loenensem pagum sum profectus, cui Vechta flumen praeterlabitur. Est ibi arx Croneburga, cujus jam dominus cum una parte pagi Franciscus [1]) Lindenus, qui nupsit Martinam Amsteliam, filiam Antonii Amstelii, ultimi ex Amstelia familia Croneburgi ac Loeniae domini. Pagus est amplus templumque habet cum alta turri magnificum, cui olim suberat omnis Amstellandia et magna pars Waterlandiae, antequam in dioceses esset distributa. In templo vidi Amsteliae gentis sepulcrum et insignia ac stemmata tam Cronenburgiorum quam Amsteliorum. In adversa vero Vechti ripa Mindenae arcis destructae cernuntur relliquiae, a qua Amsteliis agnomen Minden. Jurisdictio loci est

---

1) Eerst stond er: Stephanus.

divisa; Croneburga nempe cum parte pagi, quae partinet (*sic*) ad ejus dominium, Hollandiae asscribitur (*sic*), major vero pars Trajectensi ditioni subest. Cronenburgiorum olim erat familia celebris et nobilis, quibus arcem pagumque fuisse credibile est. Invenio nempe, dominum Wilhelmum de Croneburch militem vixisse anno Christiano 1350, et Johannem dominum de Loenem (*sic*) anno 1426, eique fuisse filios Henricum, Wilhelmum, Gisbertum milites; ab his fortean per matrimonium ad Amstelios. Vixit nempe Amstelius Ammelii [1]) filius anno 1440, hinc Antonius dominus de Cronenburch 1460, post quem filius Amelius anno 1469, cujus deinde filius Amelius hujus Antonius, ex quo Antonius ultimus ex hac familia Cronenburgi dominus, cujus filia Martina nupsit Francisco Lindeno, ex quo Antonius Lindenus dominus de Cronenburch hodie vivit.

[fol. 121v.] 20. Circa hoc tempus obiit ex variolis sive exanthematis Elizabetha Bronckhorstia, Viennae ac Ameydae domina, filia Jodoci Bronckhorstii, Batenburgii Hunnepelae domini, ex Johanna Brederodia, Reinoldi tertii filia, heredem rellinquens Walravium Brederodiae baronem et Cloutingae dominum. Pridie quam ipsa moreretur, obierat Locriae domino turtur faemina, ac hinc augurium capiens, nuncium de obitu ipsius acceperat.

28. Robertus Grauwert, quod cum comite Montensi, qui nomine regio Daventriae praeerat, ex parte nobilium Trajectensium egisset, ut ipsis tuto suis in arcibus a Regiis esse liceret, in vinculis conjectus fuit. Haec nempe res, in vulgus sparsa, in tumultum fere abiisset, frendentibus civibus et patriae proditores nobiles appellantes (*sic*). Dicebantur hi fuisse, qui consensum suum dederant: Jacobus Amerongius, praefectus Teutonicorum equitum, Florentius Bomgardus, Nienrodae dominus, Gerardus Renessius, Aa dominus, Willemus Risenburgius, Stephanus Lindius, Cronenburgi dominus, Joachimus Hardenbrouckius;

---

1) *I. m.*: Amelius hic emit ab Henrico dominium.

(1590.)

quorum castella militibus sunt munita, ipsique in urbem, gravi poena negligentibus constituta, sunt revocati.

[fol. 122.] Majus.

Mauritius Nassovius cum comite Hoenloensi Noviomagum ad Wahalim insidiis adorti sunt, sed frustra, quemadmodum et Gravium, ubi detectis insidiis ipse Hoenlous in manu vulnus accepit. Circa tertium hujus mensis diem Noviomagum obsidere coeperunt [1].

Regii etiam circa hoc tempus Septemmontanum monumentum frustra adorti sunt.

8. Cum ob vastitatem bellicis hisce temporibus agrorum lupi (vix olim in hac regione noti) multum damni pecoribus inferrent et ii quotidie augerentur, Ordines praemia capientibus constituerunt 30 florenos Belgicos. Hoc vero die quidam nidum attulit septem catulis et, ut dicitur, retinere maluit quam praemium accipere, permittentibus facile Ordinibus [2].

Hoc tempore pons novus ad Freburgum prope Caterinianam portam, ab authore Daventrius dictus, demoliri coeptus [3], et Zutphania rediit Trajectum Arnoldus Eickius, magister olim meus, qui illic fuerat apud affinem suum Hugonem Forneum Hispanum.

Hoc tempore, cum Cornelius Vitulinus esset militum centurio creatus, Florentius Weimannus signifer, quatuor vigilum praefecti locum ipsorum occuparunt, divisis inter se duorum priorum stipendiis, nempe: Jacobus Vitulinus vel ut Germanice loquar cognomento Calff, Joannes Rineveltius, Theodoricus Boschius, Cornelius Schuttius.

Hoc tempore, cum Walravius Brederodius fuisset scriptus heres Viennae et Ameidae, habebant nidum super

---

1) Volgens Bor III blz. 632 kwam prins Maurits 9 Mei voor Nijmegen's wallen.

2) *Descriptio* p. 104.

3) *Descriptio* p. 104. Het nu volgende stuk van dit bericht ontbreekt aldaar.

fumarium aedium Assendelphiorum, ubi habitaba(n)t ciconiae. Periit tandem altera, nullis relictis pullis; evolavit altera. Hoc tanquam augurium interpretabatur uxor Bredenrodii, veluti significaret, accepturum quidem Brederodium Viennae dominatum, sed nulla relicta prole decessurum. Narrabat simile, cum olim vidua Nicolai Assendelfii existeret et cum domina Helmontia esset in lite super bonis mariti, duae ciconiae (ut jam) nidum super has easdem aedes construxerant, quae ab aliis supervenientibus superatae et disturbatae sunt; paulo post lite amissa cogebatur et ipsa decedere dominaeque Helmontiae aedes relinquere.

Noviomagenses insidiis occultis nostrorum militum frustra nuper tentati. 15 hujus aperta vi obsideri incoepti.

[fol. 122v.] 27 suspendio vitam finiere 5 ex regiis praedatoribus paulo ante capti, nempe Burgundus unus, tres Galli et pagani Cotani filius. Condemnationis sententia [eos non tanquam milites regios morti adjudicabat, sed velut latrones, sine licentia ducis in latrocinio depraehensos.

Sequenti die edicto vetitum, ne quis ullius relligionis praetextu conventus aut congregationes faceret, constituta singulis ita depraehensis poena 25 florenorum, et ei, in cujus domo vel praedio fieret laesae majestatis, ut is tanquam turbator publicae quietis puniretur. Dicebantur nempe Consistoriantes (qui jam ab ecclesia se separaverant ob mutatum nuper reipublicae statum) in suburbano Insulari conciones et conventus fecisse.

Proximo die quidam pauper homuncio, eo quod literas Daventriam et Daventria Sutphaniaque reportasset, publice catamidandus propositus fuit.

[fol. 123.] Junius.

Kal. Burchardus sive Bertrardus Kinske, equitum alae praefectus, duxit uxorem Magdalenam Cloutiam, puellam venustam et pulchram, ac nuptiae in domo Teutonicorum sunt celebratae. Filia haec praefecti olim Mursensis et

(1590.)

soror Frederici praefecti Nussensis, qui urbe ea [1]) a Regiis ibidem occisus est.

7. Ad valvas templi Summi mane inventum adfixum carmen famosum, quo in omnes qui jam magistratum gerebant, invehebatur [2]). Suspitio erat a Consistoriantibus confectum.

Mulierculárum haec est superstitio, ut si quis redeuntes ex altero orbe primum viderit ciconias volantes, faustum id ei eventurum, sin stantes firmosque, scaevi ominis id esse [3]).

Circa Pentecosten obiit subitanea morte Arnoldus van der Myl Dordracus, praeses curiae Hollandicae.

Circa hoc tempus celebratae sunt nuptiae Maxaemiliani Hornii [4]), Locriae domini, filii baronis de Boxtel, et Agnetae Milendoncanae, viduae Frederici Cloutii, apud Walraviam Nuenariam Mursiae comitem [5]), in basilica episcopali.

Crousingios nobiles invenio in Hollandia, inter quos Cornelius praefectus venationum eques creatur ab imperatore Maxaemiliano, Dordraci anno 1486.

Theodoricus de Beaumont ex Hoexiis, captus a Dordracenis cum praetore, qui Hagae Batavorum capite plexi anno 1481. Sunt hodie Dordraci Beaumontii in plebe, qui jam ob divitias caput erigere incipiunt, ex quibus apud nos vivit Adrianus; insignia tamen plane plebeos arguunt.

8. Trajecti mulierculae cujusdam extraneae pallium

---

1) Hier schijnt te zijn uitgevallen: occupata, of iets dergelijks.

2) Aanleiding tot dit feit zal wel moeten gezocht worden in 't bovenstaande verbod van 28 Mei.

3) Deze zinsnede schijnt later te zijn bijgeschreven.

4) Maximiliaan de Hornes was de zoon van Johan; hij stierf in 1613. Zijn vrouw Agnes van Milendonk was de dochter van Godard, heer van Vronenbroek, en van Maria van Brederode. Vgl. J. W. te Water, *Historie van het verbond en de smeekschriften der Nederl. Edelen* (Middelburg 1789) 2de stuk, blz. 473. (*v. L.*)

5) Lees: comitissam.

adimit suppraetor Nijhoff, quod eo loci, quo olim aedicula hostiaria (sive ut vulgo vocant, Sacramentum) steterat, veteris superstitionis ergo oraret.

Brederodiae baro, cum nuptiae celebrarentur Altosaxi et Franciscae Bredenrodiae, et Anglus quidam multa ipsi diceret secreta verbis latinis de vita et factis Dudlei, ne tam difficilibus et periculosis cogeretur respondere quaesitis, dixit latinam se linguam ignorare, si quid vellet gallice loqueretur, ac sic honore suo salvo se subtraxit invidiae ac periculo.

[fol. 123v.] 27, id est 4 Kal. Julii stilo Gregoriano, Hagam Batavorum profectus, in familiam Walravii Brederodae baronis receptus sum [1]).

---

1) Walraven van Brederode, zoon van Reinout en Maria van Doorn, gestorven 1607. Hij was gehuwd met Willemine van Haaften, vrouwe van Nyvelt; vgl. S. van Leeuwen, *Batavia illustrata* ('s Gravenhage 1685) fol. 891. Aan hem behoorden de heerlijkheden Vianen en Ameide. Zie hierboven blz. 233: „Circa hoc tempus obiit'' enz., waar Van Buchell verhaalt, dat Walraven van Brederode in 1590 beide genoemde heerlijkheden verkreeg door erfenis van de in dat jaar kinderloos gestorvene Elizabeth van Bronkhorst, dochter van Joost en Johanna van Brederode. Bij v. Leeuwen t. a. p. fol. 890 heet zij niet Elizabeth, maar Geertruyt.

Terwijl Van Buchell in dienst was bij Walraven van Brederode, schreef hij verscheidene brieven, die, zoo niet alle, dan toch voor een deel bewaard zijn gebleven, en wel in een van zijn hand afkomstig *Epistolarum farrago*; vgl. P. A. Tiele, *Catalogus manuscriptorum* etc. p. 215, n°. 836. Deze *Epistolarum farrago* bevat fol. 104—196 een aantal brieven van 1590—1621. Bepaald uit den tijd, dat hij bij Van Brederode was, zijn 13 brieven, waaronder 9 in het Latijn, te weten 7 aan zijn vriend De Wit, 1 aan Walraven van Haaften en 1 aan Jacob Taets van Amerongen, die in 1584 student was te Douay, waar Van Buchell hem ontmoette; hij was destijds zeer met hem bevriend. Verder 4 brieven in 't Fransch, nl. 1 aan Ruysch te Utrecht en 3 aan Jeanne (Johanna) Mabuse, over wie later meer. Over het algemeen bevatten deze 13 brieven, behalve dat ze ons op voortreffelijke wijze den zielstoestand van Van Buchell in dien tijd doen kennen en ons leeren, hoe bitter 't leven, dat hij in Den Haag leidde, hem tegenstond, weinig of geen belangrijke historische mededeelingen. 't Zijn

(1590.)

Sequenti die quidam ibi multorum scelerum autor capite plexus, cum tamen omnia, quae fuisset in juditio confessus, coram circumstanti populo revocasset ac se innocentem mori dixisset.

Cum comiti Culemburgano nuntiaretur, hostes Betaviam occupasse, incerto tamen rumore, ipse oppidum arcemque deserens, in salicto insulae Rheni se occultavit, dicens se debere in comitatu suo manere; quae res multorum risum provocavit et hominis ingenium prodidit, qui arbusculum ipsis moenibus tutius putaret.

29. Quidam Friso, homo non adeo malus, nisi insatiabili divitiarum cupidine se in extremum dedecus et poenam ignominiosam conjecisset, semistrangulatus exustusque est. Causa erat, quod cum alio (qui Haerlemii ante paucos dies vivus igne fuerat consumptus) falsam monetam ultra 13000 thalerorum Hollandicorum in collibus arenariis prope Vicum Catthorum [1]) cudisset. Quae ex ea restabat moneta, magno reipublicae bono oppressa et occultata fuit.

30. Magna est controversia, ut narrabat consul Rotterodamensis, inter Roterodamos et Delphos propter pontem Overschieum communem utrisque, cum utrique proprietatem ejus sibi assumerent, nunc hi, nunc illi quadam odiosa vicissitudine arma et signa affigerent et adversaria turbarent. Unde aliquoties ad arma propemodum fuisset perventum, nisi Ordinum autoritas tumultuantes sedasset. Inhaerebat Delphensium animis, quod olim, cum urbs tota fere deflagrasset, Roterodamenses ipsis territorium denegassent et Portum Delphicum (quo transferre reliquias consumptae urbis destinaverant) quamvis se simplici

---

meest brieven van intiemen aard, terwijl we er ook enkele berichten in aantreffen, die handelen over vrienden en kennissen, o.a. in zijn eersten brief aan De Wit, en in dien aan Taets van Amerongen. — Zie over Walraven v. B. ook nog F. D. J. Moorrees, *Aan de oevers van Lek en Linge* (Schoonhoven 1883) blz. 45. (*v. L.*)

1) Katwijk.

tantum muro cincturos urbem pollicerentur, munire passi non fuissent.

Castrum Dodendael nostris per suum dominum, dubiae fidei hominem, traditum, spondentibusque pro ipso Dortii et Sonsveltii dominis, ipsi redditum fuit.

[fol. 124.] Julius.

2. In Zeelandia propter solis ardorem (cum terra salso mari circumdata sit) exsiccatis fossis aquae dulcis, multa pecora et jumenta periere.

5. Nunciatum est, quosdam ex militibus nostris in castris ante Noviomagum sclopettis trajectos, inter quos tubicen Mauritii optumus et domino carus.

9. Luna erat obnubilo coelo sanguinei coloris, et sequentibus diebus sequuta mira aeris intemperies. Hinc quidam in politicis mutationem designari crediderunt.

11. Noviomagi dicuntur recepisse praesidium Mansveltii et grandibus ictibus contra nostros se defendere.

19. Knolles Anglus cum Odilia de Petersom, filia Johannis domini de Merode (quam ipse ignorantibus parentibus rapuerat [1]), apud nos divertit, cum ipsa Bredenrodiis sanguine attingeret, et iccirco (*sic*) domina filiolam e fonte sacro levaverat. Erat ea juvencula tenella, sumptuose vestita, sed facie fucata. Primo die fust habillee d'armosie incarnat tout passamentée de larges bordes d'argent, au teste force or et bagues, les poverettes d'ouvrage d'or, le devantier de drap d'argent, et de mesme le forure des manches; secundo en satin blanck de petites cordes d'argent, la teste voilee de soy; tertio en velour fleury.

20. Culemburgi, dum canonici Martiniani et Salvatoris Trajectini decimas in Everdingen et locis vicinis colligunt, dissidium ortum fuit [2]), comite turbulenter contra papas

---

1) Vgl. boven blz. 195.

2) Zie Bor III blz. 538. — In een brief (vgl. *Epistolarum farrago*),

(1590.)

(ut eos appellabat) concionante. Hinc tumultus ingens exortus, cum Buttius cum sua cohorte armata manu frumentum conveheret; unde et ad manus perventum et villa quaedam comitis incendio deleta, et colonus innocens trucidatus.

4 hujus turris Stephaneana in monte Noviomagensium quatuor millibus ictuum a nostris petita cecidit, et paullo post munimentum Mauritius Nassovius in adversa Wahalis ripa oppositum oppido fieri curavit [1]).

22. Obiit Joannes Jacobus Leemputius [2]), coctor cervisiarum, in republica ex plebeis multus, cujus uxor [3]), virilis animi mulier, prima manus arci Freburgo demoliendo intulit.

[fol. 124v.] 27. Legi consilium inter scripta Bredenrodica, ubi disputabatur de validitate testamenti Henrici Bredenrodii, et hae questiones discutiebantur: an Bredenrodius, exul ac majestatis damnatus, potuerat facere testamentum; item an Johanna ejus soror, Hunepelii domina, heres esse posset, cum fuerit mortua ante pacem Gandavensem et etiam ante testatorem. Et hic tria heredi institutae erant contraria: quod testamentum ab initio non valuerit; quod Bredenrodius testator ante restitutionem obierit, et quod ipsa ante testatorem; tum quod in illa pacificatione cautum sit, ut restitutio valeat ab ipsa die restitutionis, nec retrotrahatur. Aliud quoque dicitur fuisse testamentum factum ante crimen admissum, ab initio

---

door Van Buchell 4 Augustus 1590 uit Den Haag aan zijn vriend De Wit geschreven, vinden we o.a.: „Audio vos bellum cum Culenburgensibus gerere frumentarium. An nimis hostes procul, hostes nobis ut simus ipsi?" (*v. L.*)

1) Vgl. Bor III blz. 534. — Het hier voorkomende bericht moest eigenlijk vroeger staan en onmiddellijk volgen op: „jumenta periere" (zie vorige blz.). Uit het schrift blijkt duidelijk, dat het later is bijgeschreven.

2) *Descriptio* p. 105.

3) De vermaarde Trijn van Leemput. Haar portret in olieverf bevindt zich in het Stedelijk museum te Utrecht.

(1590.)

validum et pace Gandavensi restitutum, exemplo juris postliminii aut L. Cornel., quo Aurantius heres sit scriptus. Ad quadringentos plus minus annos in magna, ut audio, Curia, nescio an Mechliniae, lis pependit inter Hollandos et dominos Viennenses de ditione sive potius dominio, quam Hollandi sibi subjectam dicerent, Viennenses vero se immunes asseverarent.

Haec columna [1]) miliaris, ut videtur, est apud Batavos extra Hagam, in villa domini Hippoliti Apsychei, praesidentis Leovardiae, ex monasterio, quod Sion [2]) olim intra Delphos et Hagam Batavorum, translata, cujus meminit Smetius, libro antiquarum inscriptionum. Hujus quoque meminit Junius, in sua *Batavia* cap. 17, ubi refert, Hipolitum Persinum praesidem Trajectensem hanc in villam suam Hagae propinquam transposuisse.

Ultima Julii Trajecti publico edicto prohibitum adire Iselsteinium ratione concionum; unde Consistoriantes non destiterunt in consules scommata dicteriaque contillare, quasi illis verbum divinum audire prohiberetur, donec nonnulli eo nomine mulctarentur [3]).

---

1) Naast den tekst teekening der zuil, met de volgende inscriptie:

IMP. CAES.
M. AVREL. ANTO-
NINO AVG. PONT.
MAX. TR. POT. XVI.
CO. XIII ET

IMP. CAES.
L. AVREL. VERO AVG.
TR. POT. II COS. II
A M A E C
M. P XII.

2) Over het klooster Sion bij Delft, zie Dr. R. C. H. Römer, *Geschiedkundig overzigt van de kloosters en abdijen in de voormalige graafschappen van Holland en Zeeland.* (Leiden 1854) blz. 369—372 en verder register i. v.; W. Moll, *Kerkgeschiedenis* register i. v.; J. G. R. Acquoy *Het klooster te Windesheim en zijn invloed* (Utrecht 1880) III blz. 405 en register i. v.

3) Zie Bor II blz. 846, waar het bedoelde plakkaat van 31 Juli 1590 is afgedrukt.

(1590.)

[fol. 125.] Augustus.

2. Prandebat apud Brederodiae baronem, dominum meum, Philippus Marnixius Alegondiae dominus, vir exiguae staturae vel potius mediocris, noiret, aiant une tache bien prez la joue gauche, de coeur dispos et allegre. Hic Aurantiae semper principi Wilhelmo Nassovio propter ingenium acceptissimus et assiduus comes; dicebatur *Alvearii* [1]) author, in quo ingenium festivum et jucundum expressit. Multa hic narrabat, ut qui singulari praeditus facundia, per omnem materiam volubili animo vagaretur; dicebatque, cunctas hominum opiniones hereticas se appellare solitum, quippe animi aegretudines (*sic*) et tormenta, seque primum fuisse haereticum in colligendis comparandisque libris ac ea heresi aliquamdiu occupatum nihil aliud agere potuisse, deinde in haeresim picturae incidisse, inde etiam in florum inquisitione diu laborasse et fructuum, alternante opinione et juditio variante, nunc vero hortorum culturam vitamque rusticam maxime probare, seque habere poma cotonea summae magnitudinis et bonitatis, radiculas vero hoc anno in horto suo Zouburgensi in Zeelandia aluisse 20 librarum, pepones 50 librarum, et se vidisse aliam, in vicino horto, natum 60 librarum. Dicebat terram aridam et arenosam crasso et pingui fimo ut vaccino stercorandam, argillosam vero levi et stramentoso, ut equino [2]).

Nostri Vahalim transiere et obsiderunt castrum Harn, Dodendael vero incenderunt.

3. Sublatae aediculae ligneae cancellatae, ubi presbiteri ac diaconi aliique ministri ecclesiae Reformatae sedere soliti, e Summo templo.

5. Praedones ex Regiis cum triremi noctu Stryen depopulati sunt, abductis incolis locupletioribus.

Heremalios (*sic*) quamvis nobiles esse negantur, video

---

1) *De Bijencorf* van Marnix.

2) Deze passage over Marnix is afgedrukt en toegelicht door wijlen prof. R. Fruin in *De Gids* (1898) IV, blz. 388 v.v.

(1590.)

tamen quosdam (sed nescio aliine sint ab his) apud Trajectenses magni nominis olim vixisse, adeo ut illud nomen Zuleianae familiae fuerit insertum; legique, Adrianum Egmondanum, dominum Keneburgensem, duxisse uxorem Jacobi Heremanni filiam. Apud Frisios Hermanos invenio inter nobiles et patritios ante 200 annos relatos, quorum meminit in *Historia Frisica* Ubbo Emmius passim, ac inprimis lib. 28 pagina 298 tom 3 [1]).

[fol. 125v.] 10. Cum Roterodamenses cum Goudanis dissiderent ob navigationem, quam Rotterodamenses contra Goudanorum privilegia fecerant, eaque ad maximum ipsorum damnum uterentur et eo nomine jam ad arma ventum fuisset, Ordinum Hollandorum decreto ibi missi sunt baro Bredenrodius et Johannes, dominus in Schagen (qui ex notho Bavaricae stirpis originem ducit); quibus adjuncti ex senatu Hollandico Hieronimus Borrius et Leonardus Casembrotius, ut dissentientes aliquo medio reconsiliarent (*sic*) vel placarent commotos. Gaudenses querebantur, privilegia vetustissima sibi adimi et ad miserrumum (*sic*) se statum eo reduci, cum in navigatione illa (quae jam per Rotterodamenses ipsis auferretur) omnis consisteret civitatis utilitas, quam ideo vel extremo periculo se defensuros adfirmabant, nec ullius sententiae, huic ullo modo adversae, unquam se optemperaturos (*sic*) Roterodamenses vero ajebant, se suo jure uti velle, se flumen navale per suam terram suis sumptubus fecisse, ad utilitatem maximam mercatorum, qui hoc commodius multo Amsterodamum peterent, cum per Goudana emissaria tardius eo venirent, imo civium iniquitate et nautarum improbitate ibi saepe aliquot dies detinerentur, non modico suo damno; quantum vero privilegia ipsorum concerneret, se contentos fore, si Goudenses suos telonarios et publicanos Rotterodamum mitterent et vectigal consuetum colligerent; ultra hanc praesentationem nihil se concessuros protestantes. Quare, cum nihil actum esset

1) Deze alinea is door Van Buchell later bijgevoegd.

(1590.)

nec partes se juditio ordinario vellent submittere, sequenti discessimus.

[fol. 125.] 22. Diversi ex Germania superiori legati Lucum [1]) pervenerunt, ut de libera Rheni navigatione cum Ordinibus confoederatis agerent; fuere hi ducis Clivensis, praesulis et civitatis Coloniensis, lantgravii Hessiae, et comitis Palatini.

Nostri cum absolvissent munimentum Cnodsenburgum (cui nomen ab armis Noviomagensium), contra Noviomagum in adversa Wahalis ripa castra movent, relicto ibi praesidio 4 cohortium et tormenta aliquot bellica (*sic*), quibus urbem assidue quaterent, quam jam plurimis ruinis deformarant, et praecipue [2]) turris divi Stephani in monte.

28. Rediit subito media nocte Mauritius ab expeditione non expedita, et sequenti die [3]) sclopettos quadruplices in rotas erectos, ut facilius moveri et in levibus expeditionibus circumferri possent.

Audio Scorelii quondam in Hollandia praesidis edictum, ut eodem anni die dedicationum feriae apud paganos celebrarentur, ut evitarentur mala, quae quamplurima his feriis oriebantur, a Parmensi in Brabantia divulgatum.

C'est merveille comment chascun des parties veut avoir la victoire en France; ceulx de Bolduc ont fait signe de victoire et disent Parys estre revictaille, les notres ont sonne les cloches a Alcmaer et Haerlem, pour la victoire du roy.

Hujus mensis die ultimo obiit Florentius Ewijckius, qui Tinnii [4]) nomen, avi materni, assumpsit, syndicus ordinum Trajectensium, vir doctus et rerum politicarum peritissimus.

[fol. 126v.] September.

6. Vidi adolescentem, pene puerum, Coloniensem. Hic

---

1) *I. m.*: Batavorum Hagae.
2) Hs. heeft: praecipua.
3) Hier schijnt te ontbreken: fieri curavit, of iets dergelijks.
4) Florentius Thin. — Vgl. Bor III blz. 530.

spectaculum in fune edidit periculosum; nam ex fune, qui erat firmatus in summitate turris Lucensis, in ipsum forum (editis prius in ipso variis spectaculis, ut qui ex uno pedum unaque manuum pependisset seque vestibus exuisset) descendit tam celeriter, ut volare videretur et fumum post se ex fune rellinqueret.

Nostri praedatum profecti versus Vesaliam, munimentum Graviense expugnarunt, alii quoque Tiene oppidulum spoliarunt in Brabantia, alii Stockhem in regione Leodiensi.

Paralisis linguam Coornhertii occupavit et fere usum loquendi ademit [1]).

Cum Regnerus Aswindius Brakelius multa contra Trajectenses moliretur diceretur que in urbem venturus, vigilibus mandatum, ne intromitterent.

27. Castrum Hemert, postquam 1400 ictus tormentorum muralium excepissent praesidiarii, Mauritio Nassovio deditur [2]), ac ita insula Bomeliana cum ipsa Betavia liberata ab hostibus.

30. Fui ad littus, Brittannicum olim, ubi pagus Sceveringen, dimidio milliario a Luco Batavorum. Hic tempestas maris memorabilis illa et luctuosa anno 1570 ultra ducentas domos abstulit multumque e collibus arenosis, Bataviae contra barbaricum et indomitum maris elementum propugnaculis, ademit. Id indicant versus vernaculi:

Alder heyLIgen daCh
SceVeLIngen WeL beCLagen MaCh.

Vide de hoc loco quaedam non contemnenda apud Junium in *Batavia* fol. 109.

[fol. 127.] October.

Trajecti consulatum iniere Nicolaus Oisterheimius et Bernardus Stellio oenopola. Creati 12viri litium dirimen-

1) Vgl. F. D. J. Moorrees t. a. p. blz. 137.
2) Vgl. Bor III blz. 539.

(1590.)

darum: Theodorus Canterus, Theodoricus Goierus, Rotardus Lanscronius, Hermannus Viltius, Henricus Zulenus, Cornelius Malsenius, Jacobus Aschius, Wilhelmus Zomerius, Jacòbus Bemmelius, Otto Johannes Rodius, Godefridus Gerardus van der Eemius, Cornelius Gisbertus Culemburgensis. Quaestores continuati sunt.

Civium praefecti militares sive capitanei: Timannus Slotius, Bartholomeus Wedius, Johannes Florentius Weimannus, Jacobus Calvius sive Vitulinus, Henricus Bernardus Crem(er?), Henricus Gerardus Brandewynman, Cornelius Gisbertus Culemburgensis fistularius, Wilhelmus Wedius.

2. Castrum Heel nostris redditum, munimenta etiam 't Elshout et Craevecoer, quae Regii contra Bredenses erexerant [1]).

Hoc tempore beguttae bueguinagii contra leges assumpsere in collegium suum virgines, unde et multatae sunt.

8. Discessit e familia Brederodiana mea, non parum propter dulcedinem convictus amata, Jana Maubusa [2]).

---

1) Vgl. Bor III blz. 539.

2) Al spoedig nadat Van Buchell in dienst gekomen was bij Walraven van Brederode, geraakte hij op Jana Mabuse verliefd. In een brief van 4 Augustus 1590, door hem aan zijn vriend De Wit geschreven, zegt hij o.a.: „Sed vide, aliud me torquet malum, dulce quidem inexpertis, sed multo priori periculosius (credo facile divinabis, si eo aliquando laboraveris): est morbus animi maxumus, affectus potentissimus; amorem vocant, sed falso nomine, cum dulcis poena, amicus amarior, necessarium et fatale malum potius. Fateor me semper amoris opposuisse stratagematis; pugnavi gnaviter, toties victor; ubi affectus urgebat, opponebam rationem; ubi dulcedo alliciebat, proponebam aegretudines, dolores, incommoda. Sed jam sentio etiam invitus verum illud esse Deo cedendum. Victus succumbo et paene jam vinculis et carceri mancipatus sum; pugno sed debiliter, tanquam qui vincere nollem.... Describam ad haec instrumentum mei mali: est puella pulcra, amabilis et nescio an me minus quam ego illam amo, gratiarum plena, linguae Gallicae peritissima, quae me mihi propemodum eripuit et eo fere perduxit, ut quae semper improbaverim probarem penitus et exosum mihi antea nuptiarum nomen placaverim. Haec de meo cupidine, quem opto brevi ut pereat".....

(1590.)

9. Sepulta magnifice filia Joannis Mathenesii, domini de Rivieres.
3. Leovardiae lata est sententia militaris inter Petrum

Lang en breed weidt V. B. verder uit over zijn liefde, in een brief aan denzelfden De Wit van 25 Augustus, terwijl hij 14 October aan hem schrijft, dat zij vertrokken is uit het huis van Brederode. Hij was wanhopig, wat blijkt uit deze woorden: „Animus meus erga te sincerus et amicus, ut ipsa non diffitebitur veritas; tuus nam sum et totus tuus, modo me meum esse sinat; illa vel parum vel nimium mea, in quam totus fere commigravi, abest, jam Bredam profecta. Animus meus cum illa; corpus hic inane cadaver languet. Excusatum igitur me habebis, si languidior, si parum efficax fluat oratio, si verba impolita, si frigidae sententiae et interruptus ordo, utpote a corpore sine animo, a cadavere derelicta. Ab omni nempe sum lectione alienus et libros et literas prorsus non attingo, ut doleat tantum temporis literis olim a me impensum sine fructu; affectus abstulit mihi mentem, nec ullis philosophorum an me nuper conceptis sententiis aut placitis moveor. Pertinax meo adhereo malo nec illud video.

Verba puellarum foliis leviora caducis....."

Vreemd is het, dat Van Buchell in volgende brieven, door hem aan De Wit geschreven, met geen enkel woord meer van J. Mabuse gewag maakt, zelfs niet in een schrijven, 24 October aan zijn vriend gericht, waarin hij over velerlei handelt, o.a. over Lipsius en Coornhert.

In de *Farrago epistolarum* komen ook voor 3 Fransche brieven, door Van Buchell aan J. Mabuse geschreven. De eerste begint op een folio, die bij de pagineering overgeslagen is, en beslaat 8 bladzijden, fol. 118v zonder datum; de tweede fol. 118v—121r, van 25 Jan. 1591, en waarvan het begin een dankzegging is, omdat hij twee brieven gezien heeft, waarin zij over hem spreekt.

Heeft de smachtende het hart der jonkvrouw verteederd? Immers vangt de derde brief, door Van Buchell aan haar geschreven, aldus aan: „Il y a long temps Madamoiselle, que ne m'advient chose plus aggreable que vostre lettre pleine de doulceur, quy m'a rendu le couraige ja presque perdu". Stellig was dit schrijven van J. Mabuse gevolgd op zijn brief van 25 Januari 1591; want onmiddellijk na de zoo juist aangehaalde woorden vervolgt hij: „mais une chose me fache, ma dernière lettre vous tant facheuse". Naderhand vernemen we niets meer van deze liefdesbetrekking. De drie brieven, door Van Buchell aan J. Mabuse geschreven, zijn naar Breda geadresseerd.

Nog heeft Van Buchell verscheidene verzen haar ter eere gemaakt,

(1590.)

Sedlnitzki et Michaelem Hoegelke, qui dixerat, Petrum non se egisse ut debuerat, nec sacramento Ordinibus facto satisfecisse; quae sententia typis edita circumfertur [1]).

Editum hoc tempore scriptum in Gallia, cui titulus *l'Antispignol*, in quo Hispanorum acta seu potius insidiae et fraudes deteguntur.

18. Steenbergen oppidum nostris redditum, deserentibus illud ut parum munitum Regiis [2]).

22. Mortuus Cornelius Bassenus, olim Lugduni meus commensalis [3]), subita sanguinis eruptione.

[fol. 127v.] Mauritius Nassovius est in Zeelandia, exspectans tempus commodum ad invadendum Flandriae littora (ut fertur); sed post aliquot dies eventus docuit, de Duinkercke Flandriae commodissimo portu invadendo ipsum cogitasse.

Il me souvient des recompenses de grands signeurs de belles paroles d'eux, quy sont communement vaines, sans aulcun effect, ce que me tesmoignera Jaques Sandres, chastelein de Nievelt [4]), de la part d'Estienne de Rossum et depuis de madame de Brederode, homme certes honeste et de grand courage, mais opprimé de la fortune, que luy fust en ceste maison toutte contraire, aussy chargé des enfans, qui ayant sollicité souventefois de pouvoir avoir ses deniers despendus au reparation d'icelle, at este sempre

---

die voorkomen in den bundel: *Farrago poematum juvenalium*; en wel fol. 70v—71v: *Elegia de amore Janae Mabusae*, fol. 80—fol. 82v.; *Melanges francoises*, bestaande in: 1º Sonet du Petrarche; 2º Sisain acrostiche sur le surnom de ma maistresse; 3º Acrostiche sur mon nom à madame; 4º Rondeau; 5º Epigramme; 6º Autre (epigramme); 7º Chanson adieu de ma dame (zeer aardig); 8º fol. 83 een Epigramma in 't Italiaansch, later vermoedelijk doorgehaald; en 9º fol. 83 nog weer een Fransch sonnet. (*v. L.*)

1) Vgl. *Copye van de gewesen vonnisse tusschen Peter Sedlnitzki overste Lieut. gen. von 't Vriesche regiment ..... ende Michel Hoeglake .....* Leeuwaerden den 3en October 1590. (*v. L.*)

2) Vgl. Bor III blz. 539.

3) Zie boven blz. 83.

4) Het huis Nyevelt lag bij Oudenrijn.

entretenu de belles paroles, promesses amples, par l'espace de cinq a six ans. J'ay moy-mesmes escrit les lettres aulcunefois de la part de la mesme dame et son mary mon sig^{nr}. plaines de paroles dorées; enfin il ne receut que voix et vent, et ne peut avoir ce que luy vient justement; ce quy est conforme ce quadrain vulgaire:

Wie te hove so lange verhart
Zoo dat hy crycht een grysen bart
Ende thuys niet veel verspaert
Heeft ziel ende lijf niet wel bewaert.

[fol. 128.] November.

2. Hoc die, cum quidam apud Sceveringenses piscator una vice, spatio duarum horarum, coepisset ultra 1700 asellos minores (vulgus *schelvische* vocat), maris Batavici abundantiam hinc ignorantibus considerandam proposui.

5. Reversus est Mauritius, falsus in expeditione Duinkerkiana. Nimis ipse mihi videtur facilis in ejusmodi expeditionibus; quamvis hoc Probi imperatoris dictum [1]) observare videntur: milites non debere annonam gratuitam comedere.

In privilegiis Hollandicis, a Maria Burgundica Maxaemiliani uxore impetratis est, ne exteri aut peregrini officia obtinerent, ut praeter principis vicarium senatum haberent ex duobus nobilibus, octo [2]) vero jurisperitis, sex [3]) nempe Hollandis et duobus Zelandis constantem, et anno 1477 senatores creati: Joan. jun. dominus de Egmont, Gerardus d'Assendelft, Hugo et Theodoricus Swieteni, Philippus Ruyschrock, Tielmannus Oem.

10. Sententiam audivi pagani juvenis, qui se dicebat villici in Rijswijck jam nuper demortui filium et dimidiam hereditatis partem petebat. Filia, quae erat, et amici se opponebant, dicentes filium quidem fuisse et in Hispaniis

---

1) *I. m.*: Vopiscus.
2) Veranderd in: 6.
3) Veranderd in: 4.

(1590.)

habitasse, sed ibidem obiisse, ut ex variis jam nuntiis pro certo tenebant. Ipse contra omnia arcana domus, quae a vicinis audierat, narrabat. Testes producti utrimque plurimi; judices et senatum suspensum diu habuere. Tandem hoc argumento convictus, quod alter legere et scribere didicisset, et hic neutrum posset; quamvis primum ex longa negligentia se oblitum diceret, veritatem confessus est. Nam quae narrabat, simulata aegritudine, a vicinis intra aedes receptus, omnia audierat. Quare fustigatus et proscriptus, dimissus est.

[fol. 128v.] 3 veteri stylo vel 13 Gregoriano Trajectum profectus sum ad nuptias neptis meae Aleidae Langiae, sororis meae Geertrudis Buchelliae filiae, cui sponsus Dominicus Bogerus, filius Godefridi Bogardi ex Wendelmuda Honthorstia. Hujus avus Johannes Bogerus uxorem habuerat Mariam filiam Frederici Conincx non legittime natam; ex matris vero parte avus Dominicus Honthorstius, qui habuerat uxorem..... [1]) filiam Georgii Solmii, decan- collegii Petreani, cujus ipse nomen in confirmatione sumpsit.

7 vel 17 Mauritius Nassovius, gubernator Trajectinae regionis jam dictus, Trajectum venit magno civium armatorum plausu. A senatu vero et nobilitate ad domum Teutonicorum equitum deductus est, et cum eo venerant officii causa Bredenrodiae baro, meus dominus, Justinus Nassovius nothus Mauritii frater, Florentius Brederodius, frater Walravii Bredenrodiae domini, et plures alii ex nobilitate Batavica ac vicina, cum nonnullis ex Ordinum electis. Vacaverat haec praefectura a morte Mursiaci, quam et olim pater Wilhelmus nomine Philippi Austriaci exiguo emolumento rexerat.

19. Obiit Theodorus Volcardus Coornhertius Amsterodamus [2]), scriba civitatis Harlemensis, vir ingeniosus, sed

---

1) Naam ontbreekt in het Hs.

2) Hier is wederom de oude stijl gebezigd; volgens Bor III blz. 540 stierf Coornhert te Gouda 29 October 1590. — Vgl. boven blz. 229 noot 1.

turbidi animi ac inquieti, ad contradicendum natus. Unde ei multa lis cum Reformatae religionis doctoribus, et praecipue cum Lamberto Daneo et ecclesiastis Delphensibus, ac ultimo cum Justo Lipsio, cujus politica impugnabat. Exstant ejus libri quamplurimi de his controversiis et velitationibus, patrio sermone conscripti, quibus videtur novam religionis opinionem inducere; nempe visibilem in orbe ecclesiam non extare, sed invisibilem, cujus caput Christus corporaliter non visibilis; sine Sacramentis (quae externa tantum sunt signa) hominem posse vivere *etc.* Habet quoque harum opinionum discipulos et assertores Harlemiae et Goudae plurimos, qui vel Libertini vel Perfectistae vocantur. Multa olim transtulit in Batavicam linguam, ut *Odysseam* Homeri, Senecam *de Beneficiis*, *Officia* Ciceronis, Philonem *de Nobilitate etc.* [1]) Picturae non imperitus; vidi nempe in aere ab eo incisas imagines.

24. Cum domino meo Bredenrodiae barone, qui principem Mauritium comitabatur, Amerfortiam profectus sum. Oppidum satis amplum, ab Emo fluviolo denominatum, agrum habet fertilem et amoenum, cives laboriosos, divites et peculiari quadam facundia praeditos, qua viderunt Joannem Funckium [2]), ad cancellariatus Aurei Velleris dignitatem et Belgiae apud Hispanos oratorem [fol. 129] pervenisse, et non ita nuper Albertum Sapientem cognomento imperatorio nomine [3]) ad ..... [4]) Othomannum legatum egisse; et ante paucos annos Paullum Busium ad syndicatum Hollandiae, ut pridem Johannem Oldenbarneveltium, provectos.

Ante 160 vel circa annos auctius factum est, cujus cum fossa etiamnum spectantur inditia, cum ultra 300 essent officinae cervisiariae. Cerevisia nempe tunc, quemadmodum nunc Delphis, per totam regionem vicinasque provincias

---

1) Over de verschillende werken, door Coornhert geschreven, zie *Bibliotheca Belgica*, livraisons 13—16, Avril—Juillet 1881. (*v. L.*)

2) Zie over Joannes Fonck boven blz. 49 noot 1.

3) *I. m.*: Maxaemil. 2.

4) Hs. laat een woord open.

(1590.)

celebris, unde amplissimi incolis redditus. Verum ob discordiam inter cives exortam omnes cervisiae coctores alio se receperunt.....

Praecipuae et insigniores familiae sunt: Brantiorum, Verspeuliorum, Westreniorum, Bileriorum, Wediorum. Westrenii et Bilerii Trajectum transplantati, a populari simplicitate desciscentes, nobilibus inseri volunt. Sunt etiam Peutii.

Querebantur Amerfortii et indigne ferebant, ademtum a Trajectinis jus eligendi magistratum, eaque de re supplicabantur Mauritio; quid effecerint nescio.

Patriam hanc suam, typis aeneis expressam cum brevi elogio, sed in dominam suam urbem Trajectinam contumelioso ac mendaci, edidit Michael ab Isselt [1]), prestolus Coloniensis, sed nescio quam verus historicus, cui addidit carmen acerbo dolore exilii ejectum Joannes Bruhesius [2]).

Die 27 Grines [3]) profecti, exiguum oppidum, sed nomen Tacito notum. Adjacet monti Heimeo, ubi patrem quatuor istorum heroum (quorum res gestae fabulae instar circumferuntur) habitasse volunt ..... Habuit hoc oppidum corpus Cunerae, de qua multa fabulosa et impia vulgus credidit, cum peregrinationibus et votis multorum peteretur.

Sequenti die Vicum Batavodurum, et inde Trajectum reversi sumus.

December.

[fol. 129v.] Hoc tempore exautorati consiliarii Johannes

---

1) *I. m.*: qui quamvis Leovardiae natus patre medico, originem ex hoc oppido habet. Vid. Suffr. Petri *De Script. Frisiae.* — Nl. in de uitgave van 1689 p. 431—432; zie verder over Michaël van Isselt, die 17 October 1597 te Altona in ballingschap stierf, *Historia seu not. episcop. Ultraj.* p. 167; Jöcher t. a. p. II kol. 2003; *Archief Aartsbisdom Utrecht* Dl. XXII blz. 445 v.v.

2) Zie over hem boven blz. 56 noot 3.

3) Rhenen. — *I. m.*: Godefridus episcopus 28 Trajectensis donavit, cinxit moenibus Jo. Arcul. episcopus.

Montanus canonicus et Harmannus Wynhovius. Posterior tamen circa initium anni sequentis iterum in ordinem senatorium adscriptus est. Hic, Daventria oriundus, homo erat satis doctus et diligens, in jure bene versatus et munerum corruptelis minus obnoxius.

5 stylo Gregoriano Viennam profectus cum Brederodae domino, large exceptus, vinoque novo Rhenano adeo sanitatem dominorum fovi, ut me dejicerem.

7. Trajecto relicto, sequenti die domum revertimur.

Ex domo Borselaria et Teylingia virilis stirpis neminem exstare nisi ex nothis ortum, asserebat Bredenrodius. Sunt tamen in Hollandia ex Teylingiis, qui se legittima ex stirpe dicunt, quamvis iniquitate fortunae ad plebem sint detrusi, de quibus vide *Tab. Geneal.* Ponti Huteri.

Cum plures adolescentes nobiles fuissent apud nos pransi ex familia Nassovii, fuere inter caeteros Van der Notii, qui originem trahunt a Romanis, quos Lucianus della Noce, ducta Magdalena Rinckhorst Brabanta, primus ad Belgas traduxerit.

27. Est venu a la Haye le vicompte de Touraine [1]), ambassadeur du roy de Navarre, e avec luy Horatius Palavicinus, Italus Genuensis [2]).

Adriana d'Egmont [3]), *priorinne* de Rensburg, cum nuper obiisset, ejus praebendam vacantem abatissa Stephana de Rossum [4]) donavit Johanni Doezae ad utilitatem Annae

---

1) De hugenootsche burggraaf de Turenne, een jaar later gehuwd met Charlotte de la Marck en hertog van Bouillon; vgl. Bor III blz. 566; Fruin, *Tien jaren* blz. 127.

2) In een brief van 25 Januari 1591 (*Epistolarum farrago*, fol. 114 en 115) schrijft Van Buchell uitvoerig over deze gezanten. (*v. L.*)

3) Adriana van Egmont, dochter van Otto en Agnes Croesink; na uit het klooster te Rijnsburg vertrokken te zijn, keerde zij in de wereld terug en huwde met Willem van Treslong, admiraal van Zeeland. — Zie van Leeuwen, *Batavia illustrata* fol. 956 en Schotel, *De abdij van Rijnsburg* ('s Hertogenbosch 1851) blz. 251—253. (*v. L.*)

4) Stephana van Rossum of Rossem, dochter van Johan, heer van Broeckhuyzen, Nyevelt, Poederoyen enz. en van Oda van Zuylen van

(1590.)

ejus filiae. Unde constat, ad nobilium commodum hoc unum collegium virginum conservari, quibus singulis trecenti circiter floreni obveniunt. Ejusmodi monasteria vel collegia non videntur inutiliter olim constituta, ad sublevandam inopiam liberis gravatorum nobilium.

[fol. 130.] Sunt hic Sturmii, qui ficta nobilitate superbientes, ridentur quam honorantur verius. Conjugem ex his habet Gisbertus Lonius, nostri consiliarii filius; matrem habent ex Egmondana familia, notham praefecti Teutonici, cui quaedam testamento erant a patre relicta; unde et lis orta inter Sturmium et praefectum Teutoni(c)um, et senatus sententia declaratum fuit, Teutonicos equites perinde ac monachos nihil posse vel legare vel donare, nec propria habere bona.

Narrabat Alegondius [1]), ut cum captivus apud Trajectenses detineretur, Mottius quaedam ipsi de relligione objecisset et facile solvisset, ac hominem nullius literaturae facile ejusmodi conflictiunculis superasset, ipsum adduxisse monachum Hispanum (hominum genus indoctissimum), fore arbitratus, ut facillime a tam docto et pio patre converteretur. Proposuit hic argumenta nullius argutiae, et cum Marnixius diceret, a San(c)to Spiritu prohiberi sacra celebrare et concionari nisi lingua intelligibili et vernacula cuique genti, respondit primum quidem Christum ac Apostolos lingua Hispanica et Italica fuisse

---

Nyevelt, broedersdochter van Maarten van Rossum. Zij was de laatste abdis van de abdij te Rijnsburg en de opvolgster van Elburg van Boetselaer. Stephana stierf (zij woonde te Leiden op de Hoogstraat) 27 Dec. 1603 op bijna honderdjarigen leeftijd. Zij bezat o. m. ook het recht, om met advies der ridderschap prebenden te vergeven. Zie Schotel, t. a. p blz. 204—208. (*v. L.*)

1) Waarschijnlijk heeft Van Buchell dit verhaal van den spotzieken en, waar het „Rome" gold, ook van een verdichtsel niet gansch afkeerigen Marnix gehoord, ten huize van zijn heer Walraven van Brederode (zie boven blz. 241). Marnix werd gevangen in Nov. 1573, toen de Spanjaarden de schans te Maaslandsluis innamen (vgl. Bor I blz. 472 en Wagenaar VI blz. 451), en naar Utrecht overgebracht. Wat hier wordt medegedeeld, zou dan 17 jaar vroeger geschied zijn.

usos; sed quum non omnes eas intelligerent linguas, statutum esse, ut in latinum traducerentur sermonem magis communem Evangelia et sacrarum caeremoniarum documenta. Responsum monacho dignum crassi cerebri, cum aliqua post secula nundum (*sic*) nata esset Hispanica aut Italica vulgaris, utpote ex Gotorum, Wandalorum, Langobardorum corruptione cum latina eaque mixtura conflata. Je croy que pour ceste opinion ils appellent leur langue crestienne.

[fol. 130v.] Cum Woerdeni castri munimenta jampridem augerentur, fossores varias ex Romana antiquitate relliquias invenere. Vidi ego numismata et habeo ex aere fibulas, vitri praeterea fragmentum crassum admodum, ubi guttula quaedam inerat, quae celerrime ad superiores partes quomodocunque etiam moveretur evolabat. Mauritio principi donatum fuit, qui hoc disrupto aquam puram esse invenit.

[fol. 131.] ANNUS 1591.

Consules Trajectenses: Nicolaus Oisterhemius, Bernardus Stellio.

Januarius.

7. Duo in patibulo suspensi periere ex praetoriana Nassovii cohorte, qui villicos vicinos aliquandiu vexaverant.

Sequenti die vicecomes Tourenensis, postquam variis ac pene regalibus epulis Ordinum aliorumque principum fuisset exceptus, discessit, et una cum eo Horatius Palavicinus, qui dicebatur fuisse quaestor pontificius et, cum ob offensam Pontificis iram timeret, cum parte thesauri pontificii in Angliam aufugisse.

Aderat quoque Turonensi medicus Bajonnensis, de cujus sollicita arte et cura erga aegrotos multa dicebantur; rarum quem non curasse, cujus curam assumpsisset, et duos tantum vel tres eodem tempore curare voluisse in iisque omnia accidentia curiose observasse.

(1591.)

Regii Daventrienses aliquot pagos ditionis Trajectensis depraedarunt.

Invitis mors cita venit cupidosque fugit. Exemplum a me habeo: cum nempe hoc tempore intestinis motubus inquietarer et omnes animi mei vires diversis curis opprimerentur, nescio quo morbo phantastico laborabam, adeo ut vitae satur, vivendi veneno corrumpere causas tentarem. Dicam id, ut ipsa veritas postulat libere; Deus mihi adfuit mei me amantior. Quantillae res vitam etiam viris magnis ademere, et ecce ego arsenicum sumpsi largiter, nihil nocuit; fungos venenosos voravi et sanus remansi [1])

[fol. 131v.] 10. Hispani rebelles et seditiosi dicuntur propria authoritate spoliasse Alostum et Diestum oppida, et legio domini de Helmont exauthorata, et dux Parmensis inquirere in eos, qui tam leviter castella nostris nuper tradiderant.

Valckenii comitis milites spoliarunt oppidulum Geestken, qui deinde a Regiis fugati dicuntur; multa vero crudelia et insolita in eo patrasse, scribitur in *Mer(curio) Gal. B.* Idque eo praetextu fecit comes, quod sibi a capitulo Coloniensi pecunia deberetur. Sic quicquid delirant reges, plectuntur Achivi.

17. Vidi hic quendam Thessalum, nomine Demetrium [2]), archiepiscopum Laodicenum, qui stipem apud Ordines emendicabat pro redemptione, ut dicebat, uxoris et liberorum. Venit et hic Trajectum, ubi ab Anapabtistis (*sic*) bene habitus fuit, ita ut videatur cum ipsis in relligione sentire.

---

1) Deze poging tot zelfmoord staat misschien wel in verband met Van Buchell's ongelukkige liefde voor Jana Mabuse.

2) Over dezen schismatieken aartsbisschop Demetrius schrijft Van Buchell eenigszins anders in zijn hierboven (blz. 253 noot 2) aangehaalden brief van 25 Januari 1591: „Habemus etiam hic Laodicenum legatum nomine Demetrium; hic pro suo archiepiscopo captivo (ut ait) redemptionem emendicat. An hic insulas beatas putant, omnes huc convolant, ut accipiant; nemo quicquam adfert praeter mendatia, huc Galli, huc Germani, huc Lusitani, Graeci, Bulgari, quos vidimus eodem omnes ore pecuniam ut ex aurea insula petentes". (*v. L.*)

(1591.)

Hoc etiam die discessit Philippus, comes Hoenloensis, Germaniam petiturus. Divertebatur is in aedibus Wassenariorum, in qua adhuc nothus Wassenarius Andreas, Johannis II Wassenariae baronis filius, vir olim strenuus et equestri dignitate a Carolo V imperatore honoratus; qui ex Digna Brakelensi filios habet Georgium et Cornelium geminos et Eustachium; filias Marguaretam, Catarinam et Mariam habet [1]). Sunt hic inscriptiones Romanae ex arce Brittanica relliquae. Supra portam legebatur annus conditarum ab Henrico 19 Wassenariae domino aedium 1400...[2]), cum hac sententia belgica: *Mit gantscher trou.*

[fol. 132.] Abr. Blommert [3]), Trajectinus, quotidie arte sua doctior evadit. Nam assiduitas ejus variat picturam, et cor suum dabat in similitudinem picturae, et vigilantia sua perficiet opus [4]). Quae pinxerit haec vidi: historiam Agar, Bacchum Cereremque in orbibus, Nativitatem Domini, Septem planetas, Martis cum Venere concubitus, Convivium deorum, rurestres et camporum plures imagines non invenustas. Johannem in deserto concionantem aliquoties expressit; Niobe etiam historiam et filiorum caedem majori tabula expressit, Caesari mittendam, ut et maxima forma Moisen, Israelitis aquam ex rupe producentem.

Cum nuper apud Vicum Batavodurensem essem, castri ejus olim magnifici ruinas miratus sum ejusque antiquitatem veneratus, Abcoudiorum olim domicilium. Collegium ibi 12 canonicorum sancti Johannis Baptistae fun-

---

1) Hs. heeft: habitat.

2) Hs. laat eenige ruimte open.

3) Over Abraham Blommert (Bloemaert), zie o. a. Christiaan Kramm, *De levens en werken der Hollandsche en Vlaamsche kunstschilders* (Amsterdam 1857) Dl. I blz. 101—103; Herman Riegel, *Beiträge zur niederländischen Kunstgeschichte* (Berlin 1882) I blz. 32 en vooral II blz. 166—169, verder register i. v. — Uit hetgeen Riegel op de laatst aangegeven plaats meedeelt, blijkt dat twee schilderstukken, hier door Van Buchell genoemd, nu te vinden zijn in het hertogelijk museum te Brunswijk: No. 445 *De geboorte van Jezus*, en No. 446 *Johannes predikende in de woestijn.* (*v. L.*)

4) Vgl. Jesus Sirach 38:28.

(1591.)

davit anno 1366 Giselbertus ab Abcouda [1]). Tandem vero, cum Rudolphus Diepholtius Trajectum fraude quorundam civium occupasset et Jacobus Gaesbeecquius in eo caperetur, hac is conditione dimissus est, ut a morte ejus Batavodurum cum castro Abcoudiano pontifici Trajectensi cederet.

Vixere celebres in hac familia [2]): dominus Gysbertus de Abcouda 1300; Zuederus ejus filius 1310, et obiit 1347 dominus de Abcouda; dominus Gisbertus ejus primogenitus, dominus de Gaesbeec primus ejus familiae 1348; Johannes secundus filius domini Suederi; Suederus dominus de Abcaude et Gaesbeec, obiit 1376; Gisbertus dominus d'Abcoude et Duerstede; Suederus dominus de Gaesbeec, Putten, Stryen etc. obiit 1400; dominus Wilhelmus de Abcoude et Wijck obiit 1407; Johannes et Gysbertus obierunt sine prole legittima; Jacobus dominus de Gaesbeec et Abcoude obiit 1459; Antonius ejus filius obierat ante 1429. Wilhelmus dominus ut supra fundavit ibidem monasterium virginum ordinis divi Dominici anno 1398.

Jacobus, qui fuit ultimus Batavoduri dominus, dicitur filium suum, insciens tamen, occidisse freno; non tamen is est ut(?) quidam conditor Carthusianorum, sed Suederus [3]), ut supra dixi. Hujus effigiem vidi apud Johannem Abcoudium Martium, hac inscriptione notatam: „Jaques baron de Gaesbeec, d'Abcoude, de Duerstede, du pais de Putten et Stryen, marchal heretier d'Henaut, gouverneur et capitein general d'Hollande, Zelande et Frise, obiit 1459".

Boetselaer signeur d'Asperen estant au logis du maistre d'hostel de Son Excellence Van der Aa en la compaignie

---

1) Over het kapittel te Wijk bij Duurstede, zie *Historia seu not. episcop. Ultraj.* p. 18.

2) Zie hierover J. Craandijk t. a. p. blz. 274—275 en eene schets van Mr. S. Muller Fz.: „De Lievendalers", in *De Gids* (1904) blz. 187 v.v.

3) Zweder van Abcoude en Gaesbeek stichtte in 1392 het Karthuizerklooster Nieuw-licht of Bloemendael bij Utrecht; zie boven blz. 35 noot 1; het necrologium van dit klooster in *Bijdragen en Meded. Hist. Gen.* IX blz. 126 v.v.

de Waltero domino de Crajestein, homme de nulle noblesse, mais riche, luy donna un soufflet; de quoy il y avoit grand turbe aux Estats, puisque Craestein (*sic*) estoit du conseil.

Parmensis Bredam infeliciter tentat, et Hispani in Twentia Lochemium frustra invadunt.

[fol. 132v.] 19. Navis quaedam inter Rotterodamum et Delphos ex negligentia vel potius petulantia nautarum occurrentium submersa est. In littore quoque Hollandico malus et quaedam aliae navis partes inventae tempestatis praeteritae damna indicabant. In littore etiam Bredenrodio vasa vinaria ultra 200 reperta, cadavera quoque hominum submersorum.

20. Miror ego quorundam novarum rerum, imo mentiendi, libidinem, ut hisce diebus quidam Dordraci non est dicere veritus, regi Navarraeo traditam Parisiorum urbem, seque id vidisse, ac eo nomine se velle vel vincla subire; quare contra ejus opinionem carceri mancipatus, propter impudentia mendatia fustigatus et ita dimissus est.

Hispani agrum Leodiensem depopulati sunt, quod dicerentur cum Ordinibus Confoederatorum foedus iniisse.

Cum sermo incidisset quorundam superstitiosorum hominum, qui se statim contaminatos putarent, si concionem audiissent alterius opinionis hominis, Bredenrodius meus dominus illorum ridens dementiam: etiamsi, inquit, cras monachus, Jesuita, Anabaptista concionaturus suggestum adscenderet, non eum audire dedignarer, et illud quod bonum mihi videretur observare, quod malum rejicere.

De moribus Frisiae quae quidam his versibus complexus est, et huic nostrae vicinae provinciae admodum convenit; quare et hic adscribam:

Quae sit vita, rogas? Tenso nunc frigore stringor,
  Nunc ego fumosi solvor ab igne foci,
Quem defossa palus et bubala stercora pascunt
  Et multo dives pisce culina scatet;
Quin liquido potum me suffocare botyro
  Officiosa volens sic fore turba studet.

(1591.)

[fol. 133.] 23. In senatu Hollandico causa acta fuit criminalis indigna: quidam Henricus a Dust Delphicus sororem suam Catarinam summi sceleris insimulaverat, eam cum patre concubuisse dicens, patrique minatus fuerat. Eo (*sic*) coram magistratu vocatus condemnatusque, ut virgis caesus deportaretur, appellaverat ad curiam Hollandicam, defendebatur strenue; mira de sorore dicebantur, ut et cum sororis marito rem habuisset *etc.*

25. Circa hoc tempus accidit, ut mihi narratum pro vero, horrendum scelus: quatuor nempe ex vagabundis Hollandis (quorum magnus numerus), non procul a Lugduno rustici de noctu casam intrantes, porcum saginatum suspendunt mactantque; quo admodum vociferante, adcurrit paterfamilias, visum quid rei esset; occiditur; tardantem redire sequuta uxor similiter trucidatur; sic et ancilla. Horum duo jam Lugduni capti dicuntur, mendicorum spetie.

Erat quaedam puella in nostris aedibus, quae cum quendam ex familia diceretur amare, ipsi consuluit dominus Bredenrodius, ne se simularet amare; nam haec tria simulando tandem non simulate fieri, nempe amare, dormire et ventrem exonerare .....

[fol. 133v.] Audivi narrantem dominum meum Brederodium, quantopere [1]) studuerint Angli ipsum in Angliam pertrahere, nunc legationibus, nunc blanditiis. Appellabat ipsum regina suum cognatum, ex veteri Hollandorum principum stirpe. Excusaverat ille se semper, qui in ocio malebat vivere, et cui suspectae erant externae blanditiae. Recusaverat quoque Jarterii ordinem oblatum.

5. Norezius Hagam venit, cum ante expeditione Lusitanica periisse diceretur.

Trois filles, soeurs assez agées de nostre ville, voulants achepter une faille ou *huycque*, demanderent aupres le meilleur drap de la bouticque. Le marchant leur monstra de bon, tant qu'on scauroit trouver en la ville; mais elles

---

1) Hs. heeft duidelijk: quantoperit.

ne se contentans, demanderent, s'il n'attendroit du meilleur et de plus grand pris. Luy voiant les humeurs de ces filles tant nettes, respondit qu'elles auroient a retourner aprez huict jour, et cependant va labourer un peu le mesme drap et le monstre a elles ja revenues, le faisant beaucoup plus, et marchanda avec elles, donnant partie aux pouvres, et se mocquant de la trop grande curiousité de ces femmes.

[fol. 134.] 11. Quidam, qui monetam Heilanam prohibitam et falsam cudaverat [1]) et eo nomine 5 annis carceri fuerat mancipatus binisque sententiis mitius condemnatus, tertia tandem cruci adjudicatus fuit. Hic se omnia jussu domini sui, comitis a Berga, Frederici Heilae domini, fecisse dicebat; constans in morte nullum timoris signum dedit, notos constanter alloquens colore vivido nec mutato; sententia pronuntiata, gratias agens senatui, se misericordiorem exspectare propediem judicem dixit.

Sequens dies, qui stylo veteri Purificationis Mariae Virginis Matris, ab agricolis observatur: si pluviosus, bonum prognosticantur, sin serenus, contristantur. Ursum narrant, si pluat, ex antro suo prodire, quod hyemen jam abiisse putet, si vero serenus sit aer, se recipere.

Hoc die iterum quidam Franco-Gallus sparsit in vulgus Parisios captos, et id literae (*sic*) regis manu descriptae ad legatum suum hic agentem indicare; quas postero die cum se vidisse dixisset, alio se recepit.

Angliae reginae praesidia Anglicana ex Belgio in Francogalliam mittenda censebat, ideoque suos legatos..... [2]) Norwitzium et Philippum Cidnaeum Brielae praefectum ad Ordines misit, qui consensum eorum peterent; Ordines vero id negarunt, neque reginam ex contractu cum Belgis inito id facere posse responderunt.

20. Hisce diebus quaedam malefica, Sciedami capta, sudario se in carcere strangulavit. Narrabat domina mea, Asciburgi olim duas item se vidisse captas, quae ambo

---

1) Hs. heeft: curaverat.

2) Hs. laat ruimte voor een naam open.

(1591.)

(*sic*) se ex limbo camisiae strangulaverant; advocatus..... [1]) Cockius quandam se vidisse in juditio a daemone collo fractam. Duae hic se purgare ab accusatione volentes, carceri mancipatae sunt. Verum quod ea, de quibus accusabantur, crimina supernaturalia et incompraehensibilia, imo vana et incredibilia viderentur, Vieri consilia senatui tutiora visa sunt, explosis Bodini aliorumque super ea re scriptis, melius esse dictitantes nocentem absolvere quam innocentem condemnare.

[fol. 134v.] Legatus ab imperatore, ut creditur, missus Bruxellas, qui de conditionibus pacis inter Belgas ageret, nihil egit.

Narratum mihi, quod in hortis nostris viderat Sanderus: bufonem [2]) aculeo suo laeserat irata aranea, cujus telum ruperat. Inflatur statim curritque ad quendam (*sic*) herbulam, nescio an salinam; qua gustata, tumor iste abiit. Redit inde ad araneam, ei insidiatur, inflatur ex punctura remediumque sumit ab herba, donec ipse clam illam effoderet, quando frustra requirens medicamentum, tandem crepuit.

Cum nuper quatuor lupi venarentur in comitatu Burano, tres evaserant; quartus vero cinctus horreum quoddam ingressus, cum ab investigantibus quaereretur, anus apparuit, eaque magices suspectata, capta fuit.

Hoc tempore meus familiaris Johannes de Wit dono mihi dedit fragmentum poculi veteris artificii, inventum in agro Noviomagensi; quod cum ex casu in 5 partes fractum sit, hic delineare volui, ut ejus maneat apud me memoria, praesertim cum gladiatores ibi exhibeantur, veteri armatura. Est vero ex cocto lapide, minio superinducto, hac forma [3]).

Hoc in loco quotidie dicuntur ejusmodi fragmenta Romani operis inveniri et terra erui; varia item numis-

---

1) Hs. laat den voornaam open.
2) Een pad.
3) Volgt de gekleurde teekening van het fragment.

mata habeo, quae ibidem inventa, lampadem non magnam quidem, sed integram.

[fol. 135.] Martius.

3. Domus quaedam conflagravit magno multorum metu, cum valde periculosum hic sit incendium, quod domus pleraeque arundine et straminibus tegantur; quare magistratus vetuit deinceps fieri culmina, sed tecta imbricata, ea tamen conditione, ut tertiam tegulam magistratus daret.

12. Lipsius Hamburgam petiturus et inde Aquas calidas, Leida decessit nec rediit.

15. Quod capitosius meus dominus Brederodius, et libertate mea assuetus aliorum irrationalem iram ferre non possem, quamvis ab ejus uxore invitus dimitterer, omni familia contristante, ab eo discessi et 17, qui stylo veteri septimus, Trajectum redii. Abhorrueram enim meapte natura ab aulica hac vita, quam ego sano olim juditio Erasmum splendidam miseriam dixisse arbitror.

[fol. 135v.] 16. Obiit Bertruda Ruyschia, virgo 50 circiter annorum, quae aliquamdiu atra bile laborans et tandem in hepticam incidens febrim, ab omni cibo aut alimento aliena periit.

Edicto nuper senatus caverat, ne quis mendicus stipem peteret ostiatim, nisi ab hora undecima ad primam; sed non diu id observatum fuit.

17 sive stylo novo 27 Hagam profectus, in pago Alpheno pernoctavi..... [1]).

Hoc tempore praefectus militaris Veer [2]), Anglus,

---

1) Hier vertelt Van Buchell in 't Italiaansch, welk een lichtzinnig avontuur hij in de trekschuit had met een jonge boerin. Met name als hij in 't Italiaansch begint, wordt hij gaarne schuin.

2) Franciscus Veer (François Vere), geb. 1554, gest. 28 Aug. 1608. Hij was officier bij de hulptroepen, door Elizabeth naar de Nederlanden gezonden. Zijn gedenkschriften werden in 1657 te Cambridge in folio uitgegeven: *Vere F. Commentaries* (1584—1608), publ. by W. Dillingham. (*v. L.*)

(1591.)

magnam partem suppellectilis argentei furto amisit Hagae Batavorum.

Circa hoc tempus obiit subitanea morte ex apoplexia Jacobus Assius, quaestor Ordinum. Narrabant divinationum curiosi, paulo ante scropham in foro Palatino [1]) obviam vi quodammodo per ejus pedes viam aperuisse, et ex eo tempore, sive casu, sive ex illa imaginatione, ad finem properasse.

[fol. 136.] Aprilis.

4. Valedictis omnibus de familia nostra, Petro item Venio Lugdunensi et Teelhoutio advocatis, Luco relicto, Lugdunum sum profectus, ac inde vento prospero, sed vehementi, per lacus Lugdunensem et Haerlemium 4 horarum spatio Amsterodamum copiosam et mercimoniorum frequentia celeberrimam properavi, ubi me amicus vetus Antonius Boonhoff apud se manere coegit, qui aurifex picturam valde amabat. Quare et ego cum ipso Jacobum Geinium invisens, ingenium vidi floridum in eo florere, cum tenerrimo stylo aereas laminas venustis imaginibus occuparet. Vidi quoque thesaurum picturae omnigenis Jacobi Rosetti, publicanorum secretarii, ubi spectabantur insignes imagines Antonii Bloclandii, Cornelii Harlemensis, Theodori Bernardi Kettelii, Blommartii, Bolliorum, Jacobi Severini, Caillou excellentium artificum. Hinc comitantibus Bonhovio, Geinio et Rosetto in „Falcone aureo" phiditia sumpsimus et largo proluimus pectora Baccho. Hospita mulier blanda lacteo candore et colore mulier; hospes vero homo zelotypus, uxoris hospitalitatem aegre ferens, nobis et lusui et risui erat. Hinc jucunda incipiebat comoedia: ancilla, ex Veneris scola lubrica probitate ventri addictior, liberiores invidebat hospitae lusus; hinc jurgiae paene tragicae.

Sequenti die ad Angelos ivimus comessatum, ubi erat

---

1) De Plaats te 's Hage.

puella Maria Zutphania, quae optime fidibus canebat et levi manu ludebat levique saltabat podice, juvencula non deformis; cujus pudicitia, ut mihi videbatur, obscure ambulabat. At noster dux:

Est bene, non potuit dicere; dixit: erit.

8. Vidi comicos morales, qui singulis diebus non inutili jucunditate populum et docebant et recreabant.

Tum ivimus ad Bubonum castrum, hospitium, ut in limine videbam, castitati inimicum. Exspectabant lascivi mei comites mulierem Elisabetham, sed frustra. Multa de ejus forma narrabant et insuper de moribus jucundis. Addebant, quod color roseus passim et intervalla nunc quadam albedine distinguebantur; cutis tenerrima venarum livorem mira jucunditate demonstrabat. Haec irata credebatur Geinio, quod minus secreta ei lingua.

Circa vesperum aedes Sagittariorum vidimus magnificas, quas geminas habet haec urbs, alteram balistariis antiquam, alteram sclopettariis recentiorem [1]). Hic artifici manu civium totae cohortes depictae spectabantur.

9 redii Trajectum.

[fol. 136v.] 12. Cum amoris praeteriti recordarer et contemptus a me jamdiu amor impudentior et improbior semper rediret, aliquo remedio animi aegritudinem lenirem studui:

Sed quam difficile est fixum depellere amorem,
Quam durum est dominae non meminisse meae!
Saepe ego tum faciles petii sine fraude puellas,
Et nostro jacuit Jana vel Anna sinu,
Vel vino studui multo depellere curas,
Queis premit immeritum pulcra Mabusa caput.
Ast aliena meos auxerunt gaudia luctus,
Omnis et in lacrumas haustus abivit humor.
Et Venus et Baccus nullo solamine pungunt
Nec potuere meum comminuisse malum.

---

1) De Oude en de Nieuwe Doelen.

(1591.)

14. Cum Johanne de Wit, achate meo, Nivellam [1]), primo ab urbe lapide castellum (cujus dominus Walravius Brederodius), pedes ivi. Est restauratum illud moenibus fossisque et habet hortum cultissimum, arborum herbarumque raritate, quem non sine cura tenet Jacobus Sanderus castellanus, homo benignus et benigniori dignus fortuna, Buscumduce exul. Non procul hinc ad villam Marnam [2]), in colle prope viam militarem (ubi crux occisi principis memoriam servat), multa lapidum fragmenta inveniuntur, quae de Romanis testantur temporibus, ac unum nos invenimus hac forma [3]), qui a Candido meo servatur; umbricem esse credo. Habet etiam a me Janus Ruyschius, nummorum antiquorum studiosissimus, numisma argenteum [4]), quod quidam villicus ibidem inventum mihi donaverat. Vocatur is locus, ubi inventus, vulgo *de Hoge Woert*, quod ager ex lapidum ruinis altior. Ego hic Romanorum aliquod [5]) ad Rheni ripam aedificium extitisse non dubito. Hic, ubi lapidea crux cernitur, fuit occisus Willemus Machlinius [6]) episcopus, in prelio contra Hollandos.

[fol. 137.] 15. Duo Batavodurenses juvenes 9 hujus mensis capti gladio caput amisere. Nomen erat uni Otto de Wit. Hic bis captus ante fuerat; primo parentum

---

1) Het kasteel Nyevelt; zie boven blz. 248 noot 4.

2) De Meern bij Utrecht.

3) Volgt een gekleurde teekening van het stuk steen, waarop deze letters: CER INF. — *In m.* voor deze teekening: „Sunt apud me lapis et nummus".

4) Teekening van de voor- en achterzijde van het muntstuk ter grootte van een halve gulden. — *I. m.*: „Inscriptio vetustate laborabat, ex aliis vero sic expressi: L. EGNAV. EIL. F. Videtur autem ex iis nummis, qui victoriati dicebantur. Vid. Lips. *De re pec. Rom.* cap. 3."

5) Hs. heeft: aliquot.

6) Willem Berthold van Mechelen werd 4 Febr. 1296 bisschop van Utrecht en sneuvelde 4 Juli 1301 op de Hooge-Woerd nabij Montfoort. Zie W. Moll, *Kerkgeschiedenis* 2de dl. 1ste stuk, blz. 125—127; H. J. A. Coppens, *Algemeen overzicht der kerkgeschiedenis van Noord-Nederland* (Utrecht 1902) blz. 224—227.

prece et pretio redemptus, secundo carcerem effregerat Hispanasque partes sequutus, praedas varias egerat. Causam hujus mali dedisse insimulabatur quidam Gerardus Moler. Hic, cum haberet juxta suum praedium proceres arbores, juvenes forte Batavodurenses sive juvenili temeritate, sive ignorantes Ordinum edictum de non caedendis arboribus, unam aut alteram arborem Majalem succiderant, quorum primus fuerat hic Otto cum suo socio; qui deinde accusati per praedictum Molerum (quamvis ei triplum ejus quod aestimarentur arbores offerrent) criminaliter (ut qui edictum Ordinum violassent), irritato animo ad Regios transfugerunt et, adsumptis aliis, noctu accusatorem suum, qui in praedio suo habitaret, caeperunt et Daventriam traduxerunt et magno se redimere coegerunt. Ita obstinata ejus durities et sibi et adversariis exitialis extitit.

Consistoriantes contra edicta publica coetus et congregationes facientes et clandestinas conciones, quidam eorum capti sunt et interrogati, cur magistratui non obedirent, responderunt: Deo magis obediendum quam hominibus [1]). Rursus interrogati, cur dissentionem in civitate et relligione facerent ac quare se ab ecclesia segregarent, cum tamen eadem in templis docerentur, dixere: vitio introductos concionatores, nec legittime creatos.

17. Quidam strangulatus et suspensus ob multiplicia furta; hic multa de furum collegio narraverat.

Foeni magna est difficultas, quod boves ex Dania et Frisia adventantes pascua non inveniant, agris murium et talparum vastitate adhuc aridis et gramine nudis.

Risenburgii domini filius natu minimus, Knollis e familia, ad signum militare perductus, Cornelii Calvii vexillifer efficitur.

Ordinum Trajectensium simbolum et leo, unguibus sagittarum fasciculum demonstrans, ex Aesopicis fabulis sumptum, explicaturque sententia Salustiana: „Concordia res parvae crescunt, discordia res magnae dilabuntur".

1) Vgl. Hand. der Ap. V : 29.

(1591.)

Hollandi vero leonem gladio armatum in nummis aliisque publicis ornamentis pro symbolo pingunt, quale signum olim habuisse Pompejum in summi [fol. 137v] pretii lapillo incisum, ex Plutarcho refert Paradinus.

24. Batavoduri quidam Gallus miles veteranus capite punitus et in partes quatuor dissectus pependit, quod exitiali avaritia tentatus, de oppido hostibus tradendo cum commilitone deliberasset.

26. Ex Italia rediere Hugo Ruysch, Henricus a Wingarden et Gerardus Wijnbergius, cum quo ego Montfortium ivi domumque comitatus sum, ibique ab ejus matre et sororibus, puellis non invenustis, laete excepti sumus.

Montfortium oppidum est exiguum..... Aedes habet pulchras et castrum munitum, cives honestos, ut Wynbergios ex Velavia oriundos; Sassios, ab Amsteliis, ut videtur, originem deducentes; Polliones. Virum quoque doctum edidit in lucem Lambertum Hortensium [1]) ac pictorem celeberrimum Antonium Blocklandium. Decumbebat in lecto Juditha Sas, mater Wynbergii, vidua Swederi. Apres la mort du dernier signeur Jean, qui mourust sans hoirs legittimez, laissant un fils bastard Lancelot et une fille, haeredem instituerat..... [2]) sororis suae Johanni Merodii domino de Moriaumee nuptae Philipoty filium, qui a villicis suis incognitus, quum noctu vellet vi casas villicorum intrare, occisus.

[fol. 138.] In reditu me fuit comitatus Winbergius....[3]). Aderat Wynbergo monachus Veronensis, semi-Germanus, Augustinus nomine, qui hic scultoriam in ferro artem discere cupiebat. Hunc ipse dicebat maximae artis notitia praeditum aurumque prodigiosa alchimiae opera novisse conficere; an verum, summe dubito.

---

1) Vgl. G. Mees Azn., *Lambertus Hortensius als geschiedschrijver* (Utrecht 1836). Een volledige lijst zijner geschriften bij Knuttel, *Ned. Bibliographie van kerkgeschiedenis* (Amsterdam 1889) blz. 150.

2) Hs. laat eenige ruimte open. — Vgl. boven blz. 79, noot 3.

3) Ook bij zijn vertrek uit Rome had deze hem uitgeleide gedaan; vgl. boven blz. 167.

(1591.)

In antiquis literis et monumentis hos inveni burchgravios Montfortianos [1]: Zuederum anno 1300 burchgravium; tum etiam Philippum de Montfort militem, et paulo post Rodulphum Rover de Montfort.

Johannem burchgravium anno 1345; D. Reinerus et Wilhelmus hoc tempore coesi.

Zuederum borchgravium anno 1353 usque ad 1375, quando vixerunt [2]) Alfardus de Montfort, Henricus Rover de Montfort.

D. Hubertus Zuederi burchgravii filius.

Dom. Henricum burchgravium anno 1378 et 1399, cui fuere filii dominus Zuederus post eum burchgravius, qui obiit 1413, et Johannes burchgravius, qui obiit 1448, item Lodovicus dominus de Hazerwoude, et Wilhelmus dominus de Lathem, quando fuit et Wilhelmus de Montfoort dominus de Swieten anno 1426. Nescio, an fuerit idem cum superiore.

Henricum Johannis filium burchgravium, qui obiit anno 1458.

D. Johannem burchgravium anno 1521. Ludwicus vero dominus de Veris, ejus frater, obiit 1506. D. Johannes Ludwici filius, dominus de Ackoye et Hazerwoude, obiit 1484.

Swėderus autem de Montfoort, filius Joannis burchgravii, dominus de Dorenweert, fit miles anno 1467. Fuit et Gisbertus de Montfort, hujus frater.

Anno 1179 invenio Simonem dominum Monfurtensem, qui interfuit hastiludiis, Coloniae Agrippinae a Florentio comite Hannoniae, Hollandiae, Zelandiae etc. celebratis. Sed cum hoc tempore Roverii nondum Montfortum hoc

---

1) Over het geslacht der heeren en over het burggraafschap van Montfoort, zie Mr. R. Fruin Th.Az. *Inventaris van het archief der heeren van Montfoort* blz. 3 v.v., vooral blz. 7: „dat eene genealogie der heeren van Montfoort, van de hand van Mr. A. van Buchell, samengesteld is voornamelijk met gebruikmaking der charters, die later deel uitmaakten der collectie Booth".

2) *I. m.*: marescalcus episcopi.

(1591.)

nostrum oppidum possederint, oportet, ut sit ex iis, qui tessellata gerebant insignia, qui nunc Oudemontfortii et Diemerbroeckii vocantur; ex quibus et ille fuit, cujus tale in Cypro legebatur olim epitaphium: „Tot Nicolien in Sypers leyt begraven Heer Jan van Montfoort van by Vtrecht, ridder, daer leggende in bloc ende in vleech, van den tijt, dat Godefroyt van Buillon tlant van Beloften wan, daer hy meede was, ende wert versocht van verre landen mits de meenichfuldige miraculen 1095".

[fol. 138v.] Cum puerorum loqui incipientium linguam alienam in multis a vulgari animadverterem, qui *nennen* pro: *drincken*, *teita* pro: *vader* et *memma* pro: *moeder* dicerent, putavi ex veteri aliqua lingua haec esse relliquias. Sed vestigia non inveni; unde ex parentum fictione provenire credidi. Multa tamen olim usitata vocabula, nobis nunc ignota, in antiquis scriptis legi; imo unicuique civitati peculiaria quaedam praeter *καταλεκτα* verba comperio; Hollandi *tillen* pro: *opbueren* sive *heffen*; pro eo quod nunc *cremer*: *comen*; pro *werpen*: *goijen*.

29. Supplicatum pro anni venientis fructubus et universali bonorum concordia.

Antonius Cuyckius advocatus fratresque ejus Austriacis imagine non multum abludunt, praesertim si Carolum et Philippum inspicias; oblonga siquidem facie fere omnes, acutoque mento nescio quid heroicum spirant.

[fol. 139.] Majus.

5. Cum Johanne de Hornes, Boxtelliae et Baucigny satrapa [1]), egi hoc die et conveni, ut ei essem a secretis honesto stipendio et eadem cum ipso mensa [2]) uterer; quod ideo libentius feci, quod Germaniam esset petiturus.

Hisce diebus quidam (quod rarum) aprum prope Mers-

---

1) Over Johan de Hornes enz., zie J. W. te Water t. a. p. dl. II, blz. 470—473.

2) Hs. heeft: eodem .... mense.

bergum, castellum Bartholomei Walii, gladio transfodit ac in urbem deferens, Ordinibus obtulit.

Vidi ego tria tormenta bellica aenea ex navi advecta, quae signis et emblemate Francisci primi Franco-Gallorum regis, nempe salamandra et insigniis Parisiorum notata.

Ultrajectina provintia a longo jam tempore quatuor praefecturas rerum rusticarum habuit, quibus tanquam judices majores praeerant marescalli, qui sunt: territorii Batavodurensis sive Superioris ..... [1]) Ridderius, Emdani Maxaemilianus Baexen, Monfortiensis Johannes Catzius et Abcaudani sive Inferioris Gisbertus Hardenbroeckius.

8 styli veteris vel 18 styli Gregoriani, die Sabbathi, cum Boxtelliae barone, domino meo, Lucum Batavorum profectus sum. Prandium sumpsimus in Bodegraven pago Hollandico, nomen a comitis nuncio habens (*sic*), sub insigni Regis Franciae ac Navarrae. Hospes fuerat miles e nobili ut dicebat familia Dungorum, hospita filia Au Stapel Ultrajectina, quae ei oculum ademerat casu, quare et virum adsumpserat. Hinc Lugdunum venimus, ubi et sumpsimus coenam. Aurigae solvebam pro 5 viris [2]) 5 florenos.

Ad vesperas erat, cum Hagam veniremus, ubi in Burgo divertimus, hospitio minus commodo. Hospes primus adsidebat, Teutonica vel Alemannica utens gravitate, multum poscens, parum praestans. Ancillulae tamen magis tractabiles erant.

[fol. 139v.] 20. Lunae dies mihi multoties infaustus, quo nimia festinantis heri celeritate crumenam et nummos quosdam aureos perdidi [3]). Ai quel destino! Voleva esser sobrio, voleva esser saggio, di guardar le miei cose, ma il diavolo adesso importo li miei guardati scudi. Hinc

---

1) Hs. laat den voornaam open.

2) Waarschijnlijk te lezen: horis.

3) Hoe Van Buchell den avond vóór zijn vertrek uit Den Haag doorbracht „ad sacraria Bacchi”, alsook een en ander over 't verliezen van zijn beurs, vertelt hij uitvoerig in een brief aan De Wit d.d. 27 Mei 1591 (*Epistolarum farrago* pag. 127v—128). (*v. L.*)

(1591.)

currum adscendimus et per Lissam, Johannis Mathenesii dominium, et Hildegom pagos Haerlemum venimus. Antequam vero attingeremus urbem, turrim satis altam Summi templi a primo adspectu, licet nullae visum impedirent arbores aut domus, ultra vigesies e conspectu amisimus. Pransimus hic in Falcone, ubi visum venerunt salutatumque La Faille, Le Moine et Buchentop, mercatores Brabanti. Le Moine curabat adferri organum pneumaticum et filiolam suam, quae luderet; aderat etiam domino meo Petrus Alardus, doctus organista, qui quoque ludebat non inconcinne et modos concidebat, augebat minuebatque docta volubilitate. Dicebatur vero eunuchorum collegium augere, ut optumus phisiognomus dominus de Farnar, homo admodum facetus, eum intuens, statim comiti Mauritio dixerit.

Monsieur! ma foy ce galant foutroit bien sans mouiller ses couilles. Et quand on parloit du mariage, disoit que les fous s'en marioient, mais que les sages s'en gardoient: qu'il reputoit pourtant le plus saige du tout le cour le praesident Nicolaius, qui estoit pervenu a grand age sans oncq soy marier. Estant aussy demandé de son Exce, comment qu'on devoit dire un bel où un beau basteau, luy respondit il: ditte moy monsieur, si cest un masle ou femelle, et je le vous diray.

Iratus fortunae ob aurum annulumque amissum, posui alterum, qui supererat, tanquam in luctu, ut olim Romanorum mos .....

[fol. 140.] Pervenimus tum ad Bevervicum, oppidum privilegiatum, sed sine muris, pulcherrimum atque amoenum, ad lacum Haerlemensem ..... et tandem Almariam (*sic*) intravimus, civitatem tranquillam, nullis civium turbulentiis subditam, sed crassioribus ac frigidioribus ventis ob maris vicinitatem obnoxiorem [1]. Moenia habet firmis-

---

1) In bovengenoemden brief vinden we nog over Alkmaar het volgende, wat veel overeenkomst toont met onzen tekst: „Hinc Alcmariam venimus, urbem mediocrem, sed pago similiorem solitariam; aer frigidus et

sima, fossas aquosas et profundas, portum amplissimum et a viginti tantum annis post obsidionem moenibus inclusum, cum antea pars laci Schermerii videretur..... Aucta nunc post obsidionem portas habet: Haerlemiam, quae et Caninefatum dicitur, Novam, Frisicam, Aquaticam.

Inscriptio portae Novae est:

T Sweert doet vresen,
Met eendracht gepresen.

Portae Frisicae restauratae:

NI DeVs hanC VnVs sIbI CVstodIVerIt VrbeM,
FrVstra aget eXCVbIas CIVICa tVrba sVas [1]).

Et altera Teutonica cum anno 1591:

Wacht noch poorten off wallen en baeten al niet.

Ager ejus est planus et pascuis uberrimis fertilissimus, quamvis demissior; arbores fert raros, nisi caeduas forte silvulas passim conspicias ingentes circum lacus. Ad Orientem vero et Aquilonem colliculos habet arenarios, Oceani aggeres, *dunen* vulgo vocant. Maximas incolae divitias ex caseo et butyro colligunt. Amniculus, qui civitatem intersecat, Lee dicitur, qui in lacum Schermer amplissimum mergitur. Nomen habere videtur is lacus a fluctubus inter se digladiantibus; piscosus est admodum, cum quotidie Alcmarianum forum compleat apua cobitide, cyprino lato, carpione, parca, govio fluviatili, lucio, porcello, passere *etc.*

---

rigidus, terra aquosa et humidis asperisque ventis obnoxia, incolae subrustici. Nil hic urbanitatis, nil Veneris, nisi forte quid latent ex caetera Batavia. Sunt Sonneveltiae nymphae non contemnendae, sunt Mesterianae. De reliquis puellis quid dicam? Sunt quae formam habeant, sed sine chari; vestitus, mores ex suo more, non meo nec politico. Color etiam plerisque cinericius, non candidus; nescio an spissior aer et marina exhalatio sint in causa". (*v. L.*)

1) Naar Ps. 126 : 1. — *I. m.*: 1573.

(1591.)

[fol. 140v.] Nunc ipsius civitatis formam ruditer delineatam dabo [1]).

[fol. 141.] Summum templum divo olim Laurentio, ut credo, sacrum fuit, cujus adhuc in summitate templi exstat simulachrum. Conditum id ante 120 amplius annos pulcri forma; cum nempe anno Christiano 1320 periculosissimo incendio civitas paene consumeretur, templum quoque conflagraverat. Turris vero, quae celsa admodum, anno 1468 concidit [2]). In templo hoc sepulcrum vidi ad dextrum chori latus intestinorum Florentii V comitis, Velsiana conspiratione occisi, cum hac inscriptione, circulari forma inscripta: „Hier onder ist ingewant grave Floris van Hollant, die verslagen wort van heer Gerrit van Velsen anno 1296, 27 Junii".

Non procul hinc est vitrum, in quo armatus in genua procumbit; his signis [3]). Addita est inscriptio, sed fragili in materia paene consumpta, talis: „Anno 1492 drie dagen in Mei sloegen de Casenbroots de poorten van Haerlem op ende Claes van Ruyven van Haerlem doot. In memorien dese glasen gemaeck sijn". Annales popularem hunc tumultum satis describunt. Ex coeruleo marmore a sinistro templi sculptus in pavimento jacet vir militari habitu, hoc epitaphio: „Hier leit begraven de vromen mannachtigen Joachim van Liefrijk van Lubeck, in sijn tijt geweldich provoost ende superintendent van d'armade van F. G. prince van Oraingen in Noorthollant, die deerlicken doorschoten wert, den 21 April anno 1574". Aliud vidi in pavimento marmor sepulcrale consulis Willemi Rietwyck,

1) De geheele bladzijde wordt verder ingenomen door een gekleurde teekening („delineatio Alcmariae") van de stad. Op den voorgrond de „Porta Frisica" en de „Porta Nova", terwijl van de gebouwen afzonderlijk worden aangewezen: „Alta domus", „templum Laurentianum", „basilica Civilis" en „macellum".

2) Zie de bouwgeschiedenis der St. Laurens- of Groote Kerk te Alkmaar, door C. W. Bruinvis, in Haarlemsche *Bijdragen* Dl. XXVIII blz. 192 v.v.

3) Hierbij vier in kleuren geteekende wapens.

(1591.)

cum hisce notis sive rhebus picardicis, nescio cui fini: „Lude [1]), fuge"; id est: „trocho lude, aleam fuge", ex puerilibus praeceptis, quae Catoni adscribuntur, desumptis. Et hoc, quod sequitur:

Christus rex est et Pont. [2])
Maximus (psal. 110)
et caput Ecclesiae unicum
(Ephes. 1).

Christus habet claves
inferni ac mortis.
(Apocal. 1).

ECCE LEO [3]) DE TRIBV IVDAE.
Apocal. cap. V.
Christus solus regnat, imperat,
gubernat ac plene salvat.
Rumpantur ut ilia papae. Beati qui in Domino moriuntur.

[fol. 141v.] D. Gerardus Basgen obiit A°. 1518.
D. Petrus Dodonis obiit A°. 1551.
D. Adrianus Basgen obiit A°. 1586.
D. Joannes Kannemaker obiit A°. 1534.
Gregor.

Christo data omnis potestas
in coelo et in terra (Mat. 18)

Ante Christum praecurrit,
qui se universalem sacerdotem vocat.

Trajectenses Ordines 14 stylo veteri novum vectigal excogitarunt, ut ex singulis emptionibus, venditionibus, permutationibus aliisque alienationibus, item hereditatibus, donationibus quadragesimas acciperent, exceptis tantum hereditatibus parentum et liberorum ac reciproco conjugum usufructu; questore Volcardo Both.

---

1) Dit woord staat tusschen afbeeldingen van een draaitol en drie dobbelsteenen.

2) Hiertusschen in kleuren geteekend de pauselijke tiara op twee gekruiste sleutels, door een banderol verbonden.

3) Hiertusschen een gekleurde teekening, voorstellende een leeuw, gezeten op een languit liggenden man; deze tusschen: *Apocal.* en: *Cap. V.*

(1591.)

Hoc quoque die, qui 24 stylo Gregoriano, dominus meus invitaverat quendam Brauwerium Almarium, helluonem consumptissimum. Hic certaverat posito pignore, se integrum vas cervisia plenum unico haustu ebibiturum, quod et fecisset (quum ipse ut hauriebat decederet), nisi abstractus inde ab amicis, qui malum ei verebantur, fuisset. Gerebat in pectore (prodigiosae etiam intemperantiae signum), thalerum exagonum, quem cum poculo vini, videntibus Aurantio aliisque princip(ib)us, ebiberat, et mirantibus non parum. Cornua quoque sex, congium continentia singula, absque temporum intervallo evacuaverat. Avellanas quoque nuces, cum biberet, una cum potu in abissum suum demiserat. Narrabat tum Boxtellius, se olim govium [1]) fluviatilem vivum hausisse cum vino. Quidam villicus Boxtelliae repagulum ligneum, quod erat in poculo, ebiberat, cujus cum dura esset digestio, chyrurgum accersiit, qui illud extraheret [2]). Henricus etiam Brederodae et Viennae dominus, cum jam contra Albanum populum concitaret essetque Almariae, sumpto manipulo pulveris tormentarii in vinum conjecit, addens: tali patriae libertatem herba defendendam.

Caninefates et Frisiabones etiamnum plurimi veterum superstitionibus adherent. Visitur nempe apud Egmondos puteus, in quo vulgus fabulosum bufones narrat vivere, ex divi Johannis pede oriundos, hosque magna relligione colit [3]). Nam quotannis ex vicinis ingens illic multitudo confluere dicitur, qui vota sua ibi conficiat.

30. Obiit Sibilla, patrui mei Huberti Buchellii ancilla jam vetula, ex apoplexia; nec in sepulcrum suum inferri passi sunt monachi, quod non fuisset uncta [4]).

---

1) *I. m.*: een grundel.

2) *I. m.*: Holvoetii apud Campanos mira bibacitas victa a quodam Schonhoviano.

3) Over de St. Aelberts-put te Egmond, zie Haarlemsche *Bijdragen* I blz. 400—420, waar van „padden" of iets dergelijks geen sprake is.

4) Bijaldien zij het Laatste Oliesel niet ontvangen had uit eigen verkiezing, mocht zij niet kerkelijk begraven worden.

Ager est fertilis, ut jugerum vendatur unicum 1500 florenis, quo vendidisse Nicolaus Zulenus nomine uxoris suae in pago Scageno dicitur.

[fol. 142.] 28. Cum domino Egmondam pagum arcemque vidi, non procul ab Almaria, versus Oceanum, in collibus arenariis; sur le *hoeve* vidimus ingentes relliquias arcis Egmondanae, ex qua tot principes: Geldriae duces, comites Sutphanienses, Burani, Egmondani, domini Leederdamiae et Iselsteiniae prodiere..... Murorum turriumque extant hac qua vides forma [1]) ruinae; nudata tamen ingentis corporis ossa omni cute et colore. Ante castrum extabant ruinae templi, divae Catarinae olim sacri dicatique per Hermannum episcopum Leodiensem a°. 1241, conditore Wilhelmo 15 dinasta Egmondano et collegio 6 canonicorum celebris, a Johanne Egmondano anno 1451 fundati, ubi in marmore semifracto hoc legi epitaphium: „Int jaer ons Heeren 1451 Smanendaechs nae Meydach sterft heer Jan heere van Egmont ende Iselstein. Bidt voor de siel".

Hinc ad pagum properantes, vidimus satis amplum ad littus Oceani Brittanici, piscatoribus habitatum. In reditu vero abbatiae relliquias vidimus amplissimae olim et celeberrimae, a primo Hollandiae comite ac ejus filio conditae, ac divo Adelberto (cujus ibi relliquiae cum divo Jeronis conservatae creduntur) consacratae..... [2]).

[fol. 142v.] Circa hoc tempus Mauritius Nassovius et

---

1) Gekleurde teekening, met dit opschrift: „Arcis Egmondanae relliquiae". — *I. m.*: olim Halhem.

2) Gekleurde teekening, met dit opschrift: „Abbatiae divi Adelboldi apud Egmondam relliquiae". Opzij van deze teekening *i. m.*: „Diocesim templumque divae Virgini sacrum posuit Alardus 6 abbas 1120". En lager: „Hinc oriundus Wilhelmus Heda historicus, Philippi regis scriba ac canonicus Trajectinus et Arnhemiae praepositus. Imo Alphenus is fuit". — Dit laatste zinnetje is naderhand door Van Buchell bijgeschreven. Men weet trouwens niet zeker, of Heda te Alfen aan den Rijn dan wel, zooals sommigen zeggen, te Egmond geboren is; vgl. Moll, *Kerkgeschiedenis* I blz. XX.

(1591.)

Ordines, Ultrajectensium rogatu, Sutphaniam obsiderunt [1]); munimentum etiam Regiorum sine magno negotio coeperunt. Et cum Johannes Philippus, Valckensteini comes ac Oversteinii dominus, longius juvenili temeritate hostes prosequeretur, non procul a portis urbis, glande plumbea trajectus, periit, cum multa pridem de ejus cum Walburgi Nuenara Mursiae comite, Alpheni ac Beddur domina [2]) nuptiis dicerentur, negante tamen id ipsa, verita ne male audiret, quae 60 jam fere annorum tam juvenem maritum libidinis tantum causa expeteret [3]).

30. Reddita Mauritio et Ordinibus Zutphania ultra nostrorum spem, urbs munita, quae vix 100 tormentorum ictus pertulisset.

Narrabat Boxtelliae baro, in sua satrapia Bassiniana, quae 15 paraecias complectatur et supremum agnoscat Francorum regem, incolas tempore hostili se suaque pecora ex arboribus contra vim minorem defendere hoc modo: habent crassis pabulisque arboribus constructa castella omni genere telorum instructa; ad ejus radicem in circuitu stabulum faciunt, in quo armenta et pecora claudunt, arborem inferiorem ferro tegunt, ne igne laedatur, atque ex superiori loco pugnant.

Sunt aedes novae in Via larga Bickeriorum, ubi obsidionis Alcmarianae pictura publice spectatur, cum hoc versu numerali:

CLareat OCtobrIs LVX OCtaVa ALMarIanIs.

[fol. 143.] Junius.

Detinet Alcmarium me nunc, durosque colonos
Agnosco et prisca simplicitate rudes,
Pingue solum, Oceanus circum ventusque lacusque
Et circum ingratae plus dominantur aquae.

---

1) Vgl. Bor III blz. 562; Wagenaar VIII blz. 355; *Journaal van Anthonis Duyck* (s'Hage—Arnhem 1862) I blz. 6 v.v.

2) Hs. heeft: dominae.

3) Nu vertelt Van Buchell, weder in 't Italiaansch, enkele grappen van bedenkelijk allooi, zijne hospita te Alkmaar betreffende.

(1591.)

Cum nostra familia profecti sumus recreandi causa Bergam, 2 leucis Alcmaria fere distantem, ad Bredenrodios olim spectantem, pulcherrimum et amoenum pagum. Hic templum ante hoc bellum totius Waterlandiae primum cum turri celsa stetit; illud fere bellico furore demolitum spectatur, haec vero casu nulla tempestate sereno et tranquillo coelo cecidit a fundamentis.

Hinc Egmondam curru devecti, vidimus iterum magnorum illud virorum domicilium ruinosum, casum suae gentis praenotans..... ubi olim familiae nobiles et celebres vixere: anno 1305 Renessiorum, Creveliorum, Sonneveldiorum, Raephorstiorum, Rietwicorum, Baeniartiorum, quae paulatim ad proximas civitates sese receperunt. Fuere hinc oriundi viri clari Nic. de Novaterra, I Haerlemensis episcopus [1]), Wilhelmus Heda [2]), Philippi regis scriba, praepositus Arnhemensis.

3. Lustrabantur hic sagittarii in aedibus sagittariorum, divo olim Georgio sacratis. Erant civium circiter 500, quinque signis distincti, magis ad pompam quam ad proelium instructi. Non tamen erat injucundum videre cives ea militiae forma, ubi vix ab aliquot annis rumor belli pervenisset. Haec lustratio in septem vel 8 annos saepe differtur, loci securitate minus necessaria.

Sequenti die Almariani comici comoediam egerunt vernacula lingua, qua docebant, scientiam, amorem caeteraque omnia bona exulare, eorumque locum occupasse injustitiam, mondanam potestatem, hypocrisim et virtutum umbras, quod experientia tandem comprobaret. Mondanam potestatem exprimebat saccus plumis plenus, quas auferebat ventus; hypocrisim palea, quae spetiem prae se fert boni, sed interim boni tegumentum jam vacuum; umbrosae virtutis inditium dabat saccus ceruleus, multis signis et bullis vestitus, intus totus vacuus. Sic simulatione virtutis

---

1) Zie over Nicolaas van Nieuwland boven blz. 230, noot 2.

2) Van Heda wordt betwijfeld, of hij wel uit Egmond geboortig is; zie blz. 277 noot 2.

(1591.)

et boni omnia hodie fiunt, cum revera absint virtutes bonaque vera, quarum una vacuitas; at simulationis plenitas ubique regnat, qua impliciti homines falsa tandem opinione se fraudatos sentiunt omnemque culpam, sed serius, injusto juditio tribuunt. Haec hujus erat comoediae argumentum. In proscoenio vero depictum hoc legebatur [fol. 143v] carmen:

En viridem laurum Batavus leo cingit et ornat,
Sit simul ut grata et scaena decora magis.

Hoc quoque die ut praecedenti Baccho sagittario fecerunt rite lustrati cives. Quidam ebrii minxere in viam publicam per fenestras, inspectantibus cunctis praetereuntibus. O porci!

5. Alteram egere comoediam, sed minus salsam, vere Hollandam et suis concivibus intelligibilem.

In concione [1]) haec observavi: 50 die post Pascatis festum apparuisse Apostolis San(c)tum Spiritum, idque praefiguratum ante in Veteri instrumento in exitu ex Aegypto, cum [2]) 50 die, postquam a servitute per Mosen fuissent liberati, Judaei apud montem Sionem praecepta in tabulis lapideis accepere.

Vidi in quadam tabula depictam, castri instar, portam nominatam *de Vangepoort*, captivis reservandis, ut videtur, destinatam, cujus jam non video relliquias, nisi ex arcium fuisse olim munimentis credamus.

9. Daventria, ab Ordinibus et Nassovio obsidione cincta [3]), tormentis maximis oppugnatur et sequenti die deditur, Hermanno Montano, comite praefecto, lapide murali vulnerato, qui cum suis in tutum a militibus Nassovianis conducitur. Deerat ipsis, ut fama est, pulvis tormentaria. Nostri vero 36 tormenta muralia ante civitatem firma-

---

1) Zie de aanteekening hieronder bij 16 Juni.

2) Hs. heeft: tum.

3) Vgl. Bor III blz. 563; Wagenaar VIII blz. 356; *Journaal—Duyck* I blz. 14 v.v.

verant et brevissimo tempore aliquot centenos ictus in moenia fecerant. Vix tantum apparatum obsidionalem magnis olim regibus fuisse creditur; obsessis etiam nulla spes auxilii reliqua erat, et nostri magna alacritate oppugnationis signum exspectabant; quae causae tam subitae deditionis, quamvis sint qui praefectum injuria accusent proditionis vel rei timide gestae.

11. Almarienses campanorum, tympanorum, tormentorumquo sono ob victoriam tam celerem et inexspectatam triumpharunt.

Noviomagenses dicuntur suos milites, quos ad defensionem commeatus emiserant, exclusisse.

Rector hujus civitatis narravit mihi, Donellum a Altdorff in nova Nuremburgiorum academia obiisse, praecedentis mensis 24 [1]).

Cum deambularemus ad pagum Outdorp, vidimus castrorum Hispanicorum situm. Non procul hinc Schermer lacus, in quo insula est Gracht; in agro vero non procul sunt ruinae castri Van der Nyenburch, ex quo exstat pars turris, quae Fopponis nomen habebat, quod in eam fuerat conjectus Foppo, consul Veronensis, qui Hollandiae comiti urbem tradiderat, salvis tamen civium bonis; quod cum comitem non observare videret, sui se facti poenitere dixerat.

[fol. 144.] 14. Funus vidi aviae sororum Sonneveltiarum, quod comitabantur mulieres tardigradae, limacis instar prorepentes, palliis ad terram usque demissis. Flebant, lamentabantur illae; ridebam ego. Nostri melius meo juditio, qui turbidam hanc turbam amplius non admittunt.

Sequenti die jacta sunt fundamenta Pontis piscarii [2]).

Animadverti hic tam in puellis quam mulieribus colorem non niveum aut candidum, sed subcinericum, credo ex

---

1) Nieuwe stijl. Hugo Donellus, professor in de rechten eerst te Leiden (zie boven blz. 80), daarna te Neurenberg, stierf 14 Mei, volgens Bor III blz. 567.

2) Zie dienaangaande een nadere mededeeling van Van Buchell hieronder bij 20 Nov. 1591.

(1591.)

aeris vitio aut maris vicinitate. Sunt autem non illepidae Sonneveldianae (quarum minor natu Hestera, plurimis petita procis, ultra formam laudatur) sorores, ob magnas quoque divitias notae. Sunt Meesterianae, sunt Stuverianae.

16. Coenae hic Dominicae memoria celebrabatur; aderamus et nos [1]). Ecclesiastes vero nimis vehemens videbatur omnes velle cogere ad participandam Coenam, dicens: omnes nec panem Dominicum accipientes praesentes vere Evangelii esse illusores et nominis divini blasphematores. Multa quoque acerbe dicebat in mimos et comoedos, quos Rhetores vulgaris error appellat, genus hominum licentiosum et vindictae cupidum. Hi nuper Thomam Scholisium Flandrum, eo quod ipsis vestes lusorias commodare noluisset, epistola famosa prosciderant.

---

1) Hier en straks onder 5 Juni l.l. vernemen we voor 't eerst, dat Van Buchell een protestantsche godsdienstoefening *ex professo* bijwoont en dus tot de Hervormde religie was overgegaan. Uitdrukkelijk zegt hij van dezen gewichtigen stap niets, wat des te vreemder is, daar hij anders zelfs de geringste bijzonderheden uit zijn levensloop vermeldt; bijv. wanneer hij van min verandert (blz. 13), wanneer hij zijn eerste broek aankrijgt (blz. 19), wanneer hij Fransch begint te leeren (blz. 76), en meer zulke hoogst belangrijke wetenswaardigheden! Maar omtrent zijn formeelen overgang tot een anderen godsdienst zwijgt hij zorgvuldig, alsook over de motieven, welke hem tot dien gewichtigen levensstap hebben geleid, evenals hij over zijn onwettige geboorte (blz. 12) en het huwelijk zijner moeder met den „vitricus" wist heen te glijden.

Van Buchell was katholiek gedoopt (blz. 12) en opgevoed (blz. 28); hij ontving het Sacrament des Vormsels (blz. 38) en hield als 14-jarige knaap zijn Paaschbiecht (blz. 41). Te Parijs student zijnde, onderhield hij nog de roomsche vastenwet (blz. 126). Later, 11 October 1589, fungeerde hij nog als peter bij den katholieken doop van zijn nichtje (blz. 219). Zijn bijwonen der protestantsche preek in de Buurkerk te Utrecht (blz. 222, noot 3) sluit geenszins uit, dat hij toen nog katholiek was. Vermoedelijk heeft dus zijn overgang plaats gehad tijdens zijn verblijf ten huize van en gedurende zijn betrekking bij Van Brederode, en mogelijk is zijn vurige genegenheid van Jana Mabuse daarop niet zonder invloed geweest. Een overtuigd en warm Katholiek was hij wel nooit, maar hij behoorde veeleer tot de soort der libertijnen, waarvan Fruin spreekt, *Tien jaren* blz. 284.

(1591.)

17. Mauritius Nassovius dicitur Groningam, munitam Frisiae civitatem, Trajectensi olim subjectam ditioni, obsidione tentare [1]).

Monsieur devisant de ceulx, qui s'addonnent trop aux femmes, en venant au propos, comment le prince Maurice ne vouloit oncques admettre quelqun a quelque charge militaire, qui trop hantoit ce camp infame, disoit avoir luy oui dire (ce qu'est a considerer en si jeune seigneur): comment seroit il possible d'estre constant a la guerre, quy non peut resister aux jeux d'une femme, et comment seroit fidel a son seigneur qui depend d'un si fragil et muable animal. Aussy que le signeur Johan de Milendonck, pour cest heure gouverneur de Nuss, souloit dire: qu'il scaura jamais faire acte vertueuse ny parvenir a quelque honneur, quy s'addonne aux femmes, et adjoustoit beaucoup faisant a ceste matiere. Ainsy que je me merveille, que luy, estant homme d'age et de qualite, se laisse ainsy fourvoyer. Cum in omni aetate sit damnandus vagus iste amor, tum in senectute turpissimus esse debeat.

[fol. 144v.] 18. Temperantiae votum Deo Optimo Maximo feci tale:

Votum.
Puro et clementi Deo
Ab intemperato Bacchi Venerisque usu
temperaturum, quantum potero, in posterum me voveo,
poenitentia anteactorum ductus.
A me procul omnis vini calor!
Valete, turpes mei amores!
Neglecto animo, corpus his farcivi;
Baccho insano et Venere pruriente
Oppressi animi et corporis sensus.
Abite, allicientes scyphi!
Abite, Seirenes meretriculae!

---

1) Vgl. Bor III blz. 566 v.v.; Wagenaar VIII blz. 357; *Journaal-Duyck* I blz. 25 v.v. Dit beleg van Groningen werd 21 Juni begonnen, maar 26 d. a. v. weder opgebroken.

(1591.)

Ne mihi animam cum corpore,
Ingenium cum animo
perdatis.
Mentem inspira, summe Deus,
constantem.

Fama erat, Nassovium 50 tormentis bellicis et maxime muralibus Philenim [1]) Frisiorum celebrem munitamque urbem petere, obmisso Steenvico.

19. Profectus sum Amsterodamum per lacum Schermer. A sinistris vidi Knolledamum et munimentum Vitulinum [2]), a dextris Serdamum, et procul Purmerendam, oppidulum bellicis his temporibus vallo portisque munitum et clausum. Habet quoque castrum estque sub dominio comitis Egmundani. Pagum etiam Assendelft, et castrum Asciburg, insigni Assendelphiorum familia celebre [3]), ex qua magni nominis Gerardus praeses Hollandiae ejusque filius Nicolaus; antiquiores raro meminerunt Assendelphiorum, nisi quod Hugonem antistitem Egmondanum fuisse anno Christiano 1353 legamus [4]).

Hinc Vormarium vidi, pagum amplissimum, qui hac fere forma e navi spectabatur [5]).

[fol. 145.] A Serdamo per fluvium Tye Amsterodamum veni ibique, de itinere nostro in Germaniam paucis cum commissario Georgio Vrinck actis, celeriter redii et Serdami pernoctans, primo diluculo discessi. Nauta noster, senex quinquaginta annorum, uxorem habebat (filiam putabam) vix viginti annorum, scitulam et indignam tam

---

1) *I. m.*: Cortauwen. Gruningen.

2) Het Kalfje.

3) *I. m.*: Ex Egmond. ortos volunt anno 1300. Vixit inter hos Valterus.

4) Hugo II van Assendelft was de 27e abt van Egmond (1354—1367); zie „Lijst der abten", door dom Willebrord van Heteren, in Haarlemsche *Bijdragen* XXVIII blz 23 v.v.

5) Gekleurde teekening met dit opschrift: „Wormaria Waterlandiae". — *I. m.*: Menardus Mannius 36 abbas Egmondanus hinc oriundus. — Volgens *Batavia Sacra* II p. 430 stierf deze abt in 1526.

tristi vita. Mane soluta solita ordinaria vectura 4 stuferorum, Alcmariam veni.

21. Cum hospite Montis arenosi in Amsterodam, Johanne Rhedio, ab Almaria discessi, et per Noort-hollant ad pagum Petten circa vesperum perveni. A sinistris vidi Schoreelium pagum, ex quo Adrianus Scorelius, non insuavis poeta, et Johannes Scorelius, pictor sua aetate clarus, de quo jam dixi, cum meam describerem patriam [1]). Ad radicem jacet collium arenosorum, *dunes* vocant. Dominium ejus habet, ni fallor, Brederode dominus. Vidimus etiam a dextris Scagen [2]), pagum amplum cum castello, distantem Alcmaria 3 leucis, cujus dominium pertinet ad Johannem ex familia, ni fallor, Bavarica notha.....

Hinc juxta aggerem Zypanum vidimus, maris violentia inundatum, fertilissimum agrum, de quo aggeribus contra maris impetum muniendo aliquoties, sed nullo effectu, laboratum fuit; quamvis praeses Nicolaus Nicolajus nonnihil ejus furorem rettuderat (*sic*) olim, cujus ingenium deinde illusit nova vi maris barbaries, anno ni fallor 70; partim etiam praefecti (quem dyckgravium vocant) negligentia fuit (ut fertur) in causa. Nunc vero immensi sumptus ab incaepto deterrent dominos. Hinc Petten venimus pagum ad Oceani littora in extrema Hollandiae septentrionalis angulo, cujus incolae nautae et piscatores. Hic cum colles arenarii deficerent, moles quaedam contra impetum oceani maximo sumptu ducentorum in longitudine passuum erigitur, et trabium lapidumque maximorum compagine naturae supplet munimentum, adeo ut tam inclementi elemento frena imponat humanum ingenium. Consolidatur ea moles fragili admodum materia, prodigioso certe naturae spectaculo, ut cui durissima mundi materia caedat, mollis et puerorum manibus laceranda resistat; *mos* vulgo dicitur.

[fol. 145v.] La logeasmes a Lescoutet, et pour la maree arrestames quattre heures, car pour passer l'ouvre,

---

1) Dit gedeelte der beschrijving van Utrecht is niet opgenomen in de gedrukte *Descriptio urbis Rheno-Trajectinae.*

2) *I. m.*: anno 1168 a Frisiis incensum.

(1591.)

doibt on attendre l'*ebbe*, c'est a dire le decès du mer. Vismes de loin 6 navires, qui venoient d'Italie, navigation depuis peu de temps per les Hollandois fort frequenté; de la passames les rivieres de Zyp et d'Ocht, au charriot, jusques a ce qu'au dimy nuict a Heusdunen, village appertinente au comte d'Egmont, arrivions, ou que reposames pas trop bien, environ trois heures.

22. Primo diluculo trajecimus Marsorum profundum, vulgo Marsdiep, ubi senex quidam nauta, qui nobis aderat, narrabat, se vidisse montem arenosum scopuli instar praecipitem altumque; et hinc non procul etiamnum inveniri fundamenta et ruinae magnae urbis, sepulcra quoque et ossa, quae gygantum putabat a magnitudine ..... Et appulimus insulam Tesseliam, 7 leucarum in circuitu habentem, fertilem et faecundam, ubi casei viridi coloris summae bonitatis conficiuntur. Pagi hic 5 vel 6 amplissimi et oppidorum instar, ut Hoorkens, le Cocht, Burgus, vetus Hollandorum comitum, ut creditur, domicilium .....

Hic curru conductu ad oppositum insulae littus per Eyerlandiam vecti sumus. Hic ovorum magna copia, unde et denominata haec insulae Tesseliae pars.

[fol. 146.] Circa meridiem Fleti insulam appulimus, et in ea pagum australem Westvlie amplum satis et pro loci commoditate pulcrum, et circa vesperum pagum Oostvlie, qui minor, eo quod a Regiis ante aliquot annos consumptus fuerit. Vidi hic anates montanos, vulgo *berchenden*, colore nigro candidoque, majores vulgaribus. Hi dicuntur cauda humum verrere et pedum hac subtilitate vestigia delere, ne prodantur. Vidimus etiam arenoso in scopulo phocas seu vitulos marinos, sese soli exponentes, quorum magna hic copia.

Hic Ludovicum comitem a Weitgestein [1]) inveni, eique baronis Boxtellii adventum nunciavi .....

---

1) Deze Lodewijk was in ons land geweest om te studeeren; hij vergezelde De Hornes bijna tot Dillenburg. — Zie J. C. van Slee, *Diarium Everardi Bronchorstii* blz. 25, waar als zijn leermeester („paedagogus") te Leiden genoemd wordt Theodorus Berkel Delphensis. (*v. L.*)

(1591.)

23. Dixi supra de monasterio [1]), quod hic olim fuerit, cujus servet memoriam brevium (vulgo) Arena monachorum. Inveniuntur etiam hic ruinae, lapides, campanulae, urnae, pocula, etiam tanto numero (quemadmodum nobis narrabat hospes), ut monachi nihil aliud fecisse videantur quam bibisse. Quod me ad altiorem cogitationem erexit, et fortean hic Fleti arcis relliquiae, quamvis id negent nonnulli et Amasi viciniorem faciant ex Taciti verbis; situs nempe locorum adeo in hisce locis mutatus, ut difficile de eo juditium fuerit. Insulae tamen nomen a Flevo, tertio Rheni ostio, deductum firmiter credo. Flevum vero mare hoc australe vel glaciale totum absorbuit, reliquiae ejus tantum in hac insula. Et non dubito, si quis curiosius, cum est maximus defluxus, terram perscrutaretur, quin majora Romanae antiquitatis monumenta invenirentur. Nec obstat monachorum et coenobii mentio, cum in ejus relliquiis coenobium forsan illud sit conditum eo tempore, quo nondum hoc mare, sed tantum Flevi lacus, et insula pars fuit continentis agerque fertilior. Monachi, qui se Staveram post inundationem receperant, ante 40 annos sui juris hanc insulam dicentes, eam sibi vindicare conati sunt; nam archimandrita eorum tantae fuisse potentiae narratur, ut bellum Hamburgensibus pyraticam exercentibus indixerit.

[fol. 146v.] Iniquum mihi videtur ex suo animo alterius judicare affectu, ut noster ille sine causa zelotypus. Nam cum hospitis uxor bis terve rogata mensi (*sic*) adsedisset, deinde, ut quae libera esse mallet cum suis liberis, se excusaret, ille statim hoc ad viri rettulit zelotypiam, ut qui nollet ipsam nobis assidere, et in me culpam ridendo

---

1) Van een klooster was hier onmiddellijk vooraf geen sprake. Zou Van Buchell bij het overschrijven van zijn klad wellicht een stuk bij vergissing hebben weggelaten? — En kunnen de urnen, bekers enz., die hij aan een voormalig klooster toeschrijft, niet aan een oud-Romeinsche begraafplaats hebben behoord? Trouwens, Van Buchell heeft zelf ook aan deze mogelijkheid gedacht en had dus het onmatig drinken der monniken wel buiten rekening kunnen laten.

(1591.)

conjecit, quasi mei amore teneretur et ideo a viro mensa [1]) prohiberetur. Quasi quid tale in mensa [1]) perageretur! At mihi (verum dicam) delicatior cupido quam in illam viro conjunctam.

24. Festo die divi Johannis curru conducto 2 florenis Westvlie petivimus, ubi in Leone purpureo divertimus. Hospes pagi secretarius, Hieronimus Cout, erat Lovaniensis et artium magister. Mirabar in remota hac insula, barbarico undique septa elemento, etiam literarum studiosos inveniri. Erat ei uxor crassula Venus, sed non contenta hoc Vulcano. Narrabat hic, nuper fuisse e monacho ecclesiasten intemperantissimae vitae hominem, qui dicebatur ultra centum tam puellas quam mulieres in his insulis gravidas fecisse; tanta nempe excellebat facundia vel fascino potius, ut cujuscunque vellet vel verbo vel attactu, statim amore frueretur, dicebatque se divino genio ad implendam semine terram cogi, nec peccatum se facere, sed Dei praecepta, proximas tam dulci complectens amore, implere. Memini me legisse, unum ex monachis istis Dominicanis, qui ob scelera Bernae Helvetiorum igne puniti sunt, quamlibet faeminam improbo attactu ad suam libidinem pertraxisse. Idem addebat puellas hic insulenses salsa prurigine agitari, ut facillime ad opus naturae condescendant, inveterata etiam consuetudine observare commodum antenuptiale experimentum, ut sine discrimine puellae juvenesque concumbant, bona fide, etiam nudae, ut mores amatorum arcta hac familiaritate melius discant; id *questen* vocant. Quae hinc sequantur, facili conjectura percipitur: cohabitant aliquando, et ex mutua consuetudine nuptias probant vel improbant. Quae omnia an vera, ignoro; certe vidi pronas puellas ad hanc libertatem.

Vidimus hic araneum piscem, vulgo *pieterman*, oblongum. Habet in capite aculeum venenosum, quare capto

---

1) Hs. heeft: mense.

statim abscindunt piscatores caput, ne noceat. Caeterum esu est optumus.

[fol. 147.] 25. Dicuntur Gruningenses omnes, qui nollent jurare, ad extremum se urbem contra Confoederatos nomine regio defensuros, urbe exegisse.

26. Supplicationes ab Ordinibus indictae, ut coeptarum expeditionum bonus eventus et frumentorum felix foret proventus. Audivi concionem cujusdam satis providi, hoc hominum genere eruditi; dicebat is in hac insula multos Adamitas et Mennonistas aliosque ex Anabaptistarum gente, qui negarent Christum adsumpto corpore humano coelum adscendisse, veteri Eutychianorum heresi; eo argumento quod Scriptura dicat, carnem et sanguinem non possidere regnum coelorum [1]). Baptisabatur tum infans trium vel circiter annorum, quorum parentes ecclesiastes negligentiae accusabat.

Templum erat rusticae instar casae, nullo ornamento; coemiterium admodum arenosum, quare sepulcra lapidibus aut ligno sepiunt et fimo boum firmant.

Vidi hic hominem 83 annorum, corpore admodum vegeto et firmo, ut vix quinquagenarium dixisses. Credidi semper mare corpus humanum consumere, et aerem inclementiorem debilitare naturalem usum, nisi huic nauticae exercitationes tam viridem praestiterint senectam.

Non procul hinc est insula exigua, tribus tantum familiis habitata, ubi ex ovium lacte optumi conficiuntur casei, ut satis explicavit Kempius in sua *Frisia* [2]), nomine *gryen*. Commendatur et hic caseus grinnius cum Tessalico, anchora signato, et Gravesandio ac Edammensi, inter praecipuos, ut qui Parmensi haud cedant, accedente aetate.

28. Environ le sept heures au matin embarcquames et partimes de l'isle Vlie. Nostre basteau estoit un boyer de 60 *last*, a la reste bien equippe et en ordre, estoit muny de 10 pieces d'artellerie de bronze; le vent nous

---

1) Vgl. I Cor. XV: 50.
2) *I. m.*: Lib. II c. 1.

(1591.)

estoit *zuitwest.* Ad ostium Flevi est scopulus arenosus, nomen habet Petri. Hic nautis periculosus et caute vitandus; nam multis fuit exitio, circa quem (ut meminerat noster gubernator) 18 uno tempore naves periere. Hic vidimus phocas, nostris *zeehont*, Flandris etiam *robbe*, tursiones, vulgo *bruinvisch* et *tumulaers*, quos Junius [1]) delphinos credit, cujus saltus *tumulen* dicunt, nautae tempestatem denotare putant. Ventus erat nec remissus nec vehemens, sed modicus.

[fol. 147v.] Apres disner le vent s'est changé et tourné au nord. Nautae et milites classiarii interim hamis capiebant cuculos marinos; piscis est pinnis acutis et versicoloribus alis; vulgus *zeehaenkens* vocat; non adeo magnus, sed capite magno.

Primum Schellingam insulam praetervecti sumus, oblongam, sed sterilem, arenosis plenam collibus. Tres in ea pagos ex turrium fastigiis cognovi. Hinc ostium Borndiep, Amelandiam insulam oblongam, ostium Scholbach, insulam Schiermonich-ooge, ostium Lavicanum, vulgo de Lauwers, quod tamen Corn. Kempius [2]) per tempestuosum maris aestum mole arenarum praeclusum dicit; quod ego de fluvii istius interno ostio intelligo, cujus nihilominus externum hoc nomen servat; Schilbos insulam, Rottum insulam, Amasi ostium occidentale, Borckon insulam, ostium Amasi orientale, Juyst parvam insulam inhabitatam, leporum frequentia notam adeo, ut a quibusdam Leporum dicatur insula.

29. Avions le vent au coste *noortwest* et fasions bon chemin et vismes la goulfe de Aa salutaire pour les mariniers.

Tertia hora pomaeridiana Visurgis ostium amplissimum intravimus [3]), multis brevibus vadosum; quare plurimis signis, *baecken* vocant nautae et *tonnen*, ejus demonstratur

---

1) *I. m.*: Junius *Bat.* c. 15.
2) *I. m.*: *Fris.* lib. 1, c. 6.
3) *I. m.*: Nubilo coelo.

introitus. Sed cum novum jam signum et nauclero nostro ignotum esset erectum, aberravimus et, in scopulum arenosum navi impulsa, pene naufragium feceramus [1]). Hinc naucleri et praefecti querelae exhortationesque audiebantur, illinc sociorum nauticorum et militum classiariorum celeritas et labor spectabatur, conantium navem in profundum deducere, sed frustra. Dominus meus cum Luduvico comite Witgesteinensi animum despondentes, tandem vicinam in navem, quae ibi nostra causa morabatur, delati, ibi pernoctarunt. Ego vero in nostra cum Georgio Udinc, commissario militari, remansi. Tempestas fuit hoc vesperi obscura, ita ut terram videre non possemus; tum ego in barbarico hoc elemento ventis et undis constitutus periculoso: „heu inquam, quo non humana pervenit securitas, imo malitia; non suffecit terra ad perditionem; tentanda erat et maris infida fides, et tantillo ligno mors quaerenda fuit. Si perimus, nostrum est vitium. Non longa canities gravat; non premit hostis humanus; corpore sano et integro, ante ipsam morimur mortem". Deinde animum recolligens et spem firmans in vero Liberatore, quievi.

[fol. 148.] 30. Cum altiori maris accessu arenam evadere tentabant, sed frustra. Quare omnis pene suburra in mare ejicienda erat. Scopulus vero sive brevium in ipso Visurgo ad dimidium per 1000 miliare extendebatur, adeo ut, recedente mari, dudum in eo pedites ambulaverimus et comitatum Oldenburgensem commode videre poterimus.

Circa vesperum, cum tormenta et quaedam alia ponderosiora exonerassent nautae militesque magno labore et diligentia, accedente maris aestu, in profundum deducta est navis. Tum praefectus Broelius ad miliare processit et tormenta et reliqua recepit, ibique pernoctavimus, vento sedato prosperoque.

---

1) In Van Buchell's *Farrago poematum juvenilium* komt fol. 68—70 voor een: „Elegia de itinere Germanico", en fol. 70 een 26regelig gedicht:, ‚De periculo naufragii in Visurgis ostio, anno Christiano 1591". (*v. L.*)

(1591.)

Circa hoc tempus Delfzijl, munimentum Groeningensium, captum a nostris[1]), duce Mauritio Nassovio principe admodum diligenti, cui jampridem arridere coepit bona fortuna. Nam quae regius exercitus, hactenus insuperabilis habitus, vix tribus quatuorve annis potuit subjicere, hic totidem mensibus minori exercitu recepit. Credo et subesse causam hanc: proniores ad nostros civium animos quam externos, quamvis hic fortunae quaedam moderatio suspicienda sit.

Narrabatur, nescio an vere, Pontificem Romanum 12 ex Jesuitana familia ab se ablegasse, ut reginam Angliae interficerent, et hos in ejus faeminae necem pertinacissima devotione conspirasse ac duos ex his Londini extremo supplitio poenas incoeptae temeritatis dedisse. Ego plures ex hac familia doctos viros novi, quos non est verisimile tali et certo velle mori supplitio, nisi fungi sint et omni sensu carentes. Qui nempe tale facinus incipiunt, aut faciunt proprio et immedicabili odio, aut immensis promissis excitati. Odium quid [2]) esse potest tale inter ignotos? Quid [2]) promissum tam efficax homini cauto et literato, ut hoc modo vellet mori? [3])

Audio Jorck [4]), Anglum, qui Regiis munimentum Zutphaniense, a nostris contra urbem erectum, prodiderat, a sepulcro erutum, ejusque cadaver jam putridum in patibulum sublatum.

[fol. 148v.] Julius [5]).

Kal. Summo mane hora tertia navem Edi Siboldi, quae

---

1) De overgave van Delfzijl had eerst 2 Juli plaats; vgl. Bor III blz. 569; *Journaal-Duyck* I blz. 29.

2) Hs. heeft: quod.

3) Deze beschouwing pleit gunstig voor Van Buchell's onbevangenheid ten opzichte van „Jezuieten-fabels".

4) Roelant Jorck, te Deventer begraven; vgl. Bor III blz. 564.

5) Hier (fol. 148v—fol. 163v) begint Van Buchell's tweede reis door Duitschland, en eenzelfde behandeling van den tekst als boven blz. 148, noot 2 werd aangeduid.

(1591.)

ad omnem eventum exspectabat, ascendimus, valedicto prius praefecto, cui dabantur 25 floreni Belgici, nautis vero et militibus 20 floreni, qui deinde tormentorum boatum [1]) dimisere. Tum circa horam sextam Blixemum pagum praeternavigavimus ..... Hinc ad Vegesaccum portum Bremensem pervenimus ..... et tandem Bremam intravimus ..... Hospitium nobis fuit apud Henricum Witzou, Amsterodamensem.

Invisimus hic eodem die Joannem Molinaeum, Brabantum, mercatorem ditissimum, hominem valde politicum nec indoctum .....

Invisimus inde, comite doctore theologiae Esychio (Mauritii nuper apud [2]) paedagogo), Christophorum Picelium, doctorem theologiae, urbis hujus concionatorem, Germanica eloquentia pollentem. Erat et hic alius concionator Joannes Capito, non quidem indoctus, sed ob seditiosum ingenium Flandria pulsus.

[fol. 149.] Hic quidam Joannes Westerhovius, versificator et poeta mediocris, suis carminibus a nobis stipem petebat, habitu et animo mendico ac inverecundo; nescio, hominem culpem an regionem, ubi tam viles sunt Musae. Dedecus certe ille sui ingenii.

3 vel Junii 23 senatus Bremensis comiti Witgesteinio et baroni Boxtellio miserunt 8 pocula vini honorarii, et prandium sumpserunt nobiscum Picelius ecclesiastes, concionator Levius et civitatis a secretis, qui boni domini non adeo erant austeri, quin vinum illud totum et tantundem additum secum abstulerint .....

[fol. 149v.] 5 vel 25 Junii, cysiis Germanicis duobus thaleris imperialibus deductis, discessimus et circum vesperum Visurgim transvecti, Verdam episcopalem civitatem pervenimus .....

6 vel 26 Junii prandium sumpsimus in pago Oldenbutke .....

---

1) Hs. heeft: boalum.

2) Waarschijnlijk te lezen: apud nos.

(1591.)

Circa vesperum pervenimus ad pagum Ukle.....

Sequenti die jentaculum sumpsimus in pago Langbrouch ducatus Brunswicensis..... Coenam sumpsimus in oppido ignobili Brunsvicensis ducatus Pattensen, ubi hospitium nacti fuimus valde incommodum, ut passim hic obvia et pleraque omnia.

[fol. 150.] 8 vel 28 Junii. Au matin sommes passez Viselle petit bourg et vilette de la duchée de Brunswyck et entre les montagnes Allervelt villette Brunsv. Hinc per loca confragosa venimus in oppidum Amersche.... Tum per viam molestam et difficilem Embeecam intravimus.....

9 vel 29 Junii..... Mundam intravimus.....

10 vel ultimo Junii stylo loci..... Cascellum venimus.

[fol. 150v.] Circa haec tempora imperator literas [1]) dedit ad singulas Belgiae confaederatae respublicas, quibus hortatur, ut animum ad pacem adhibeant nec Marti nimis incerto fidant; verum frustra, cum ipsis jamdiu persuasissimum sit, sub pace Hispanica insidias latere.

11 vel primo Julii prandium sumpsimus in oppido Vridselar.... Hinc.... ad oppidum Treissen landtgravianum pervenimus ibique noctem fefellimus.....

12 vel 2 vidimus in montis jugo oppidulum Amelebourg episcopi Moguntini; inde Kirchaen intravimus.....

[fol. 151.] Marpurg civitas [2]).....

[fol. 151v.] Hinc decedentes, quod omnia plena advenis, in pago Gladeborch quietem sumpsimus.

Sequenti die circa horam nonam, valedicto comite Ludovico Witgesteinio, juvene humanissimo, qui a studiis jam domum revertebatur, Dilleburgum pervenimus.....

Comes [3]) admodum humane excipiebat, tractabat. Filios ejus vidimus Johannem, comitissae in Waldeck conjunc-

---

1) Dit schrijven van keizer Rudolf II werd eerst uitgevaardigd 22 November 1591; vgl. Bor III blz. 590.

2) Gekleurde teekening met het opschrift: „Arx Marpurgica".

3) Graaf Jan van Nassau.

tum, ingenio bellicoso juvenem, et Georgium benigniorem. Sequenti die concionem audivimus et concentum psalmorum musicum.....

[fol. 152.] 15 vel 5 in prandio aderat comes Solmensis senior. Prima vero a prandio hora, impetrata decedendi venia, cumque nobis comites tradita manu humane valedixissent, comitis vecti cisio decessimus, deducentibus duobus equitibus. Occurrebat primum in comitatu Nassaviensi oppidum Hayer.....

Hinc per montes silvasque a Hochem(?) pervenimus, oppidum et castrum comitis Nassavii.....

Sequenti die, assumpto conductore itineris, vidimus Frouperch..... et Wildeberch..... Hinc ducatum Montanum intravimus, ubi in pago Dinckelio praefectus villicos armatos lustrabat; quare nos non procul inde *In den Wel* prandium sumere coacti sumus.....

[fol. 152v.] Circa vesperum ad villam Averaet pervenimus in ducatu Montensi, ubi noctem non sine metu egimus, ob transcursiones hostium Bonnensium, qui paucos ante dies Divitensi in pago quosdam occiderant, cum falso fuissent persuasi e nostris fuisse; quare et suum consultorem interemerant. Interrogabat Boxtelliae baro, dominus meus, an tuto manere liceret, num huc usque Bonnenses pervenirent. Hospes dubie omnia et obscure respondebat; quare metus augmentabatur, praecipue in homine natura sua admodum timido, adeo ut insomnem hanc noctem traduceret aedesque aliquoties circuiret.....

17 summo mane iter incoepimus. Hic alius nobis metus: milites lustrari dicebantur apud Divitenses. Incertum erat, qui milites, donec nunciaretur, a parte regis Navarraeorum esse. Et sic circa 10 horam Tuitsium appulimus.....

Tum transvecto Rheno, Coloniam Agrippinam intravimus et in aedibus domini de Luith et Wel, eo absente, hospitavimus ad Belliportam, vulgo *de Krichporte.*

Dicitur Parmensis, collecto exercitu, quo Franco-Galliam peteret, Wahalim transiisse, ut Knodseburgum munimentum nostrorum contra Noviomagenses in Betavia erectum expugnaret.

(1591.)

Nostri regiorum Gruningensium munimentum, *den Opslach* dictum, ante paucos dies expugnarunt [1]), qui jam duce Mauritio ad Betaviam properant.

[fol. 153.] Narratur de quodam vexillifero Junii, praefecti Knodsenburgii, ut de prodendo munimento Regiis cogitaverit, sed infecta re transfugerit.....

Parmensi advenerat filius, juvenis 22 annorum. Quare Hispani, invidentes Italis, dicere non verebantur: non sufficere patrem ad Belgiae direptionem, nisi filius comes paternae avaritiae advenisset.....

[fol. 153v.] Vidi indicem castrorum oppidorumque, a Mauritio, Ordinum nostrorum duce, in Frisia occupatorum, numero 28, ex quibus 4 vi erant expugnatae, ut Delfsiel, den Opslach, Ementiel, Lutkebourg. Ibidem nomina legi ducum captorum caesorumque victoria Betavica; nam cum Parmensis frustra summis viribus monumentum Knodseburgicum oppugnasset et audiret, Mauritium cum exercitu Rhenum trajecisse et in Bethavia castramentasse, florem sui exercitus speculatum miserat, qui in insidias a nostris praeparatas tracti, omnes fere vel capti sunt vel occisi [2]). Capti hi duces militares: Don Alphonsus Davalus, nothus frater marchionis de Guasto, vir bellicosus; capitaneus Padillius, Hispanus; Don Petrus Franciscus de Nizelli, praetorianorum praefectus et equitum magister; Decius Manfredus, legatus Hieronimi Caraffae, vexillifer Padilii; signum Parmensis supremum cum suo vexillifero Lanceloto; signiferi cum signis Davali et Caraffae; Jacobus Antvesfait, peditum praefectus. Alae equitum caesorum fuerant 6 : 1 ducis, 2 Davali, 3 Caraffae, 4 Padillii, 5 Deaci Capisuci, 6 Antonii Aguaij. Capti praeterea gregariorum 200. Paulo post Parmensis cum exercitu receptui canere fuit coactus et Betha-

---

1) Den 7en Juli; vgl. Bor III blz. 569; *Journaal-Duyck* blz. 32.

2) Zie Bor III blz. 517; *Journaal-Duyck* I blz. 37 v.v., waar een nauwkeuriger lezing van de namen der gevangen Spaansche krijgsoversten.

viam rellinquere, ne a tergo Batavorum classe circumveniretur; ita ut mihi videatur fortunae hactenus ipsi semper blanditae inconstantiam sentire: invictus ante a victis multotiens vincitur; sortis hoc quodammodo adulterantis ludibrium, nulli se firmiter sociantis, quamvis et natura loci hic plurimum obfuerit [1])

[fol. 154.] Ultimo, prid. Kal. Augusti pransimus apud Balduinum Julium [2]), antiquae nobilitatis virum, cui nupta Jacoba Reymerswalia Burgundica, vidua olim Jacobi Burgundi, Falassi domini, ex quo ei filia. Aderat huic puella dulcissima, cujus pater Hieronimus Nuenarius nothus..... [3]).

[fol. 154v.] Augustus.

Kal. Pransimus apud Justum Lummeum, oenopolam locupletissimum.....

Fuerat una invitatus Carolus Utenhovius [4]), Gandavus, homo multarum linguarum peritus, in poesi satis felix, sed libris totus alligatus; quare et carmine, cum non veniret, se excusavit. Habet uxorem ex familia Flodropiana, materteram Annae Flodropiae, uxoris baronis Boxtellii, domini mei.

---

1) *I. m.*: 24 Julii stylo veteri apud pagum Elden haec contigit victoria.

2) *I. m.*: Balduinus van den Berch, genant Gulich, nothus Juliacensis ducis.

3) Hier begint Van Buchell in 't Italiaansch de bekoorlijkheden van dit meisje te beschrijven. Van haar schitterende oogen zucht hij: „Erano simile dalle mia carissima amata. O falso amore, perche tanto m'inganni"!

4) Op dezen Karel Utenhove maakte Van Buchell een gedicht; zie *Ferrago poematum juvenilium* fol. 93v. Dit 20-regelig vers, aan welks einde staat: „Colon. 1591", heeft hij dus vervaardigd, korten tijd nadat hij met Utenhove kennis had gemaakt. Zie over Karel Utenhove nog Dr. F. Pijper, *Jan Utenhove, zijn leven en werken* (Leiden 1883) blz. LXXXII—LXXXV (Bijlagen) en Hessels, *Eccl. Lond. Bat. Archivum* (Cantabrig. 1889) T. II f. 220 noot 8. Hij was de poëet aan het Kleefsche hof. (*v. L.*)

(1591.)

[fol. 155v.] Philippus comes Hohenlous rediit in Bataviam. Cum subtustis fuissem ob perditum annulum, erano caeruleo insignem, et omnem annulorum usum rejecissem ob jam toties perditos, eundem repperi; quare hoc carmine laetitiam meam testatus sum:

Unde reducta redis, tam charis annule votis,
Cum tantum de (te) tristis et aeger eram!
Clara, meis deinceps ornabo templa corollis } 12
Vestra et repperto munere vota feram; } Sextil.
Namque inventrici splendentia lilia Clarae
Suspendam et tali marmor erit titulo:
APAGE SIS FORTUNA
Miserorum mortalium
Expilatrix.
D. CLARAE INVENTRICI
Sortis ad opprobrium
Rite munus et titulum
N. T. D. P. AR. BUCHEL.

[fol. 156.] September.

5 vidi apud Maxaemilianum de la Tour pictorem quaedam insignia, quorum emblemata haec erant.....

[fol. 157.] Mauritius Nassovius Geldriae praefectus creatur.

Parmensi, cum exercitu in Francogalliam profecto, vicarius constitutus in Belgio ad triennium Petrus Ernestus Mansveltius comes.

Exercitus Batavicus initio hujus mensis in hybernis concessit.

[fol. 157v.] Praefectus, qui Sutphaniam nuper nostris dederat, nobiscum in prandio aderat; is cum Bruxellas sui defendendi causa proficisceretur, quorundam monitis acquiescens, hic manserat; exemplo Alcibiadis, qui ut se defenderet apud populum praesens citatus, stultum esse dixit talia in juditio velle defendere, quae tutius posset sua absentia declinare.....

Ordines nostri legionem Belgicam duce Philippo Nas-

sovio et tormentorum bellicorum certum numerum in Galliam mittunt.

19. Cum valedicerem Baernio, qui apud Nussbomium hospitabatur, et parum cum Marguareta Luninga ac Catarina ejus uxore confabularemur, pro nummis honorariis unum senatorium adferri curavit.....

[fol. 158.] 23 ab Agrippina discessimus Colonia, curru vecti, per pagum Mollemum ducis Clivensis Dusseldorpium circa vesperum venimus..... Hospitium erat nobis in Cornu albo.....

Scyerus, alae equitum praefectus, cum citra mandatum praedas ex Westfalia egisset, parum abfuit, quin capite puniretur, summe indignante Mauritio.....

Nostri circiter XX equites, qui praedatum exierant, prope Vesaliam obviam habuerunt 80 milites regios, qui pecuniam Ressium deferebant; quos videntes perterritos et subito adventu nostrorum (de quorum numero erant incerti), turbatos aggrediuntur et plurimis occisis 25 captivos obduxerunt, quamvis is, qui argentum ferebat, navicula evasisset.

Cum Pallantius Praebendius cum aliis nonnullis dominum baronem Boxtellium salutatum venissent et ille militari quodammodo eloquentia multa tanto viro indigna loqueretur, valedixerunt ei, minoribus quam salutaverant affectubus aut caeremoniis.

[fol. 158v.] 26. Discessimus vecti cisio ducis, quatuor conducti equitibus comitis a Brouck, et circa meridiem per oppidulum Rutinge ducatus Montensis, prandium sumpsimus in arce Brouckana, quam comes suo tenet praesidio, et circa vesperum Dusburgum intravimus per silvam ingentem Dusburgensem[1]), ubi hospitium nobis sub insigni Coronae in foro.....

[fol. 159v.] October.

Circa festum Remigii consules designati[2]): Theodorus Can-

---

1) Fol. 129 een gekleurde teekening van Duisburg in vogelvlucht.
2) Nl. te Utrecht.

(1591.)

terus 3 et Alardus Helsdingius; 12viri rerum judicandarum: Nicolaus Ostromius, Bernardus Stellio, Rotardus Lanscronius, Harmannus Wiltius, Wilhelmus Drillenburgius, Bernardus Anzemius, Cornelius Malsenius, Jacobus Bemmelius, Otto Joannes Rodius, Cornelius Gisbertus Culemburgensis, Franciscus Sneeckius, Jacobus Feitius, Daniel Leemputius; quaestores: Godefridus Gerardus Verhemius, Petrus Voschius.

Circa hoc tempus Ordinum nostrorum milites prope oppidum Clivense Dinxlaken jumentorum ingentem egere praedam; post quorum decessum Regii supervenientes quod reliquum collegere, paganos insuper ut hostium receptatores incusantes, adeo ut Clivenses, Juliacenses, Montenses, Marquenses et vicini, qui nullarum partium videri student, utrique [1]) hostium numero habeantur. Quare mihi probatur Machiavelli consilium: praestare partem eligere, cui te adjungas, quum defendas, si medius inter hostiles furores collocatus es, quam ab utraque simulato errore aut ficta hostilitate discerpi. At ducum fatuitas et procerum quorundam munerum corruptelis expositi animi causam praebere calamitati multorum videntur [2]), qui patriam malunt perditam quam Hispanico carere auro. Hispaniarum autem rex, cum divitiis altero invento orbe abundet, nihil aeque ad rem suam facere putat, quam annuis stipendiis pensionibus principum consiliarios emere an corrumpere. Tales in Anglia ad 500 dicitur alere, in Germania, Gallia, Italia infinitos, et vereor [3]), ut in ipsa Batavia. Jo. vero Casmirus Palatinus, cum se nullis muneribus aut pollicitationibus corrumpi sineret, multum profuit Germaniae, qui tanquam immota cautes restitit tempestatibus Ibericis. Ei misit rex per suos puram chartam, regia signatam manu, addiditque mandatum posceret, quid aut quantum vellet, atque adscriberet se ratum habiturum curaturumque, ut haberet.

1) Hs. heeft: utriqui.
2) Hs. heeft: videtur.
3) Hs. heeft: verior.

(1591.)

Hospitum nobis fuit apud Gerardum Doernium, praetorem Meyieracensem, in [fol. 160] aedibus Milendoncanis.....

Mauritius occupavit regionem Wasiam et in ea oppidum Hulst [1]).

Cum Boxtellius praetiosam haberet supellectilem in aedibus Gerardi Mercatoris [2]), vidi et allocutus sum magnum illum et celebrem cosmographum, senem, podagricum, qui uxorem duxerat non ita nuper multo se aetate minorem, cujus amore dicebatur paene insaniisse, immemor verissimi proverbii Belgici, quo senes a simili amore deterrentur. Habuit filium Arnoldum ejusdem cum patre artis, qui jam obiit; sed reliquit qui in aere laborant, filios Joannem et Gerardum et nescio an lepidam puellam, quam hic in aedibus avi vidi. Vivit adhuc Rembaldus Mercator filius natu minor, qui nuper cartam Germanicam, Wilhelmo lantgravio Hassiae summe cosmographiae studioso dedicatam edidit.....

Audivi concionantem Johannem ex monacho ecclesiastem, hominem superba eloquentia intractabilem, nihil praeter flammas et diabolos spirantem; damnabat musicen organaque et omnem convictum eorum, qui diversa cum ipso sentirent. Erat alius concionator Hollandus, Scagensis, Wolbrandus, sedatior.

Apud Redickhovium, humanum admodum virum, pransimus, qui quondam Boxtellio servierat nobili servitio; vicinus huic erat Sidracus Scotus, Arnhemiae olim meus praeceptor [3]).

Praesidium regium relicto Orcoyio discessit.

Maxaemilianus Hornius cum Crachtio Milendonckano et doctore Hoet Aenholtiam profecti sunt, ut cum ea nomine Ordinum nostrorum componerent oppidi statum.

---

1) Vgl. Bor III blz. 574.

2) Gerard Mercator (le Marchand) of de Cremer, geb. te Rupelmonde 1512, gest. te Duisburg 2 December 1594. (*v. L.*)

3) Zie boven blz. 42.

(1591.)

[fol. 160v.] Regio Wasensis nostris tributum pendit 50.000 florenorum in mense.

Essenses vîcini, cum duos ex Ordinum castris milites praedantes gladio punivissent, a nostris satis inique eo minis terrentur, ni se redimant.

Prope Remuntiam nostri coepere filium Harderatii, vicecancellarii Clivensis, papistarum summi propugnatoris, apud quem literas ad Parmensem secretas invenerunt.

Erat hic quidam juvenis medicus ex Daneelsiis Antwerpiensibus ortus, qui ex Italia redux nuper multa narrabat. Nam cum interrogaretur, cur Lombardiam non excessisset aut Romam adiisset, respondebat: viatoribus statim in pontificia ditione occurrere monachos, simulcra (*sic*) crucis osculanda offerrentes et recusantes ad inquisitores hereticorum deferrentes, ac eo nomine se territum rediisse. Idem narrabat, consuetudinem sive legem esse apud Venetos, qua primogenito omnia parentis bona addicerentur, minores fratri cohabitare et primogeniti mensa, etiam uxore, uti. O impudens mendacium, nec ut refellatur dignum! Non credebam tam barbarum me inventurum, nedum medicum, qui hoc crederet.

[fol. 161.] 26. Mauritius Nassovius post receptam (*sic*) Noviomagum [1]), ut militarem disciplinam (qua plurimum hactenus summo publicae rei damno fuerat laboratum) reduceret, militem, qui pileum certo pretio a muliere fuisset mercatus nec pretium integrum persolvere vellet, reclamante muliere, arripi statim et cognita causa in crucem tolli jussit. Et sic exemplum integri ducis militibus praebuit civiumque maximum favorem eo facto demeruit [2]).

Montenses et Clivenses proceres de utriusque relligionis

---

1) *I. m.*: 19 hujus mensis. — Volgens Bor III blz. 575, Wagenaar VIII blz. 360, *Journaal-Duyck* I blz. 64, had de overgave van Nijmegen 21 October plaats.

2) Volgens Bor III blz. 574 en Van der Kemp, *Maurits van Nassau* I blz. 112 gebeurde dit of wellicht een analoog staaltje van strenge krijgstucht na de inname van Hulst.

exercitio consentire dicuntur; Juliacenses reformatam recipere negant.

[fol. 161v.] Dahelius 21 apud dominum Boxtellium cum pranderet, videbatur mihi ex professo hostis Paracelsistarum; periculosissima nempe dicebat illorum esse remedia et plerosque temerarii ac incerti judicii.

Legatos suos in Hollandiam misit Caesar, ut aliqua conditione certa pax fieret; nequicquam, ut quidam arbitrantur. Sed mihi in hoc errare videntur nostri Ordines, ut eam spernerent, quam honestis et tutis conditionibus possent impetrare. Non nempe inspicienda tantum praesens fortuna; mutabilis illa, nullo loco fixa; uti qua jam possent ad suum commodum, ne irritata animorum obstinatione, vultum verteret tandem [1]). Rebus florentibus, de ruina prospiciendum est, quae tum propior, cum magis abesse videtur. Legati dicuntur esse antistes Herbipolensis, comes Salentinus Isenburgius, doctor Faber [2]).

[fol. 162.] November.

Kal. Ordinum confoederatorum Belgiae literas hoc tempore ad senatum proceresque Juliacenses dedere, ut restituant Nuenarii comiti Walburgi Bebdur (*sic*). Rescripserunt: comitissae [3]) Reipherschetii esse rem, non suam, ipsumque tenere. Replicatum: auxilio et machinis Juliacensium Ripherschetio deditam arcem; quare si sibi consultum vellent, restituerent vel restituendam curarent; sin male eis cederet, quum auxilium viduae ferre ipsiusque causam defendere cogerentur.

Schenckern, qui praefectus Juliacensis [4]) summus semper Hispanorum fautor extiterat, cum in comitiis Dusselopo-

---

1) *I. m.*: Haec vera, nisi hostium perfidia omnem fidutiam nostris ademisset.

2) Vgl. Bor III blz. 590 (waar een andere en uitvoeriger opgave der keizerlijke gezanten) en Blok, *Geschiedenis* III blz. 473.

3) Hs. heeft: comitis.

4) Hs. heeft: Juliacenses.

(1591.)

litanis ab officio deponeretur, castrum Juliacense subito occupavit nec parere jussis voluit; unde turbarum ingentium origo timetur.

[fol. 162v.] 8 Partimes de la ville de Duesborch, avec le convoy de Wesel, environ 30 harquebusiers, et passans la Rure fassions chemin par la bruyere de Wesel, usque ad Luppiam..... Deinde Vesaliam intravimus.....

[fol. 163.] Partimes de Wesel, mais pourtant qu'on nous disoit, que quinze soldats de Berck furent descendus la nuict par le Rhijn et avoient tuez deux bateliers, l'un d'Embrick, l'aultre d'Amsterdam, prismes 12 harquebusiers pour nous convoyer, et arrivasmes au soir a Rhees.....

[fol. 163v.] Sequenti die, conductoribus comitantibus, ad oppidum Griet pervenimus, iisque ibi dimissis Embricam accessimus.....

Hinc circa vesperum munimentum Scenkianum, ad Rheni divergium et caput olim Bataviae, appulimus ibique pernoctavimus, cum oppidi sit instar munitum et domibus refertum. Erat nobiscum Gerardus Jongius, duobus (*sic*) obsidionibus fortissime tolleratis, Lochemiensi et Knodsenburgensi, nobilitatus, qui 4 milites conductores sequenti die habere curavit. Vidimus Wahalim, magno impetu abeuntem ingratum, parentem suum Rhenum omni fere aqua spoliatum rellinquere. Vidimus praeterea telonium Lobecanum Clivensis ducatus praesidio arceque munitum et castra nobilium: Halt, Gronstein, Altinium monasterium et pagum, Clivum et Griethusen oppida.

11. Arnhemium venimus et pernoctavimus, quod ventus nobis adversus. In templo vidi sepulcra comitum Nuenarii et Valckesteinii, nuper ante paucos annos mortuorum, juxta sepulcrum Caroli Egmondani ultimi ducis.

Scenckii cadaver, Noviomagi in plumbea urna repertum, summa pompa sepulturae fuit traditum [1]).

Narrabat nobis hospes, Hectorem Appelternium, olim meum apud Lugdunenses Batavos convictorem et fami-

---

1) Vgl. Bor III blz. 575; *Journaal-Duyck* I blz. 66.

(1591.)

liarem [1]), hominem mire phantasticum, quamvis non indoctum et verae relligionis studiosum, nuper miserum omnibusque fere externis spoliatum apud Vestales Jerosolmitanas Trajecti occubuisse.

12. Vadam pervenimus, antiqui nominis oppidum exiguum, Wageninge, lutosum admodum. Arcem praesidio nunc tenet Maxaemilianus Hornius, Locriae dominus. Olim firmissimam fuisse dicunt; nunc minor est.

[fol. 164.] 14 Novembris Trajectum redii cum Boxtelliae barone, ibique in Corona imperiali divertimus.

Lipsius [2]) Leodii esse dicitur cum uxore ibique habuisse orationem in laudem beatae Virginis Mariae in collegio Jesuitico .....

16. Amsterodamum venimus secundo vento et sub insigni Principis Auraici hospitavimus. Multi hic mercatores Genuenses, qui ad frumentum coemendum venerant, quod summa annonae apud Italos penuria laboraretur [3]). Hi mirabantur nostrorum hominum humanitatem et politicam tam publice quam privatim vivendi rationem, cum apud imperitam Italicam plebem barbaricae provinciae hae crederentur. Monstrabat hospes nobis hominem, cui ultra 12000 florenorum annui reditus ascenderent, tamque avarum, ut neque vesci bono cibo neque induere honestam vestem auderet; iisdem sandaliis 17 annis usus dicebatur.

Statim post captum oppidum Hulst in Flandria [4]), in vulgus spargebantur praecoces hi versus:

Hulst is gelegen,
Nimwegen heeft den arbeyt gecregen,

---

1) Zie boven blz. 83 v.v. en J. C. van Slee, *Diarium Everardi Bronckhorstii* ('s Hage 1898) blz. 22: „2 Sept. 1591. Eodem die mortem obiit Hector ab Appeltern, dominus in Persinge, Ultrajecti".

2) Hij was intusschen in de katholieke Kerk teruggekeerd.

3) Over den graanhandel op Genua van dit jaar, zie Dusseldorpius, *Annales* editie-Fruin, blz. 227; *Tien jaren* blz. 201.

4) De inname van Hulst geschiedde 25 September; zie Bor III blz. 574; *Journaal-Duyck* I blz. 55; J. C. van Slee, *Diarium* blz. 24.

(1591.)

Groeningen heeft tot Paeschen respijt,
Tshertogenbosch heeft vuyre noch tijt.

17. Circa meridiem hinc solvimus et per flumen Tye, vento turbulentissimo, non sine periculo ad Sardamum pervenimus. Sine dubio advigilabat pro nobis divina clementia, quae auxilio et providentia nautae externi nos conservabat; navis nempe, non saburrata, facile turbidinibus subversa fuisset. Tam variis subjicimur casibus vitae incertissimi. Fracta antenna aliisque navis adminiculis, ad Emissarium Sarae pernoctavimus, augescente semper venti vehementia, adeo ut domus casurae viderentur, quae ex ligno et stipula levique materia in his regionibus propter solum uliginosum ac palustrem conficiuntur.

Sequenti die, hora matutina tertia, navem ingredimur et ad nonam Alcmariam intramus, perfecto itineris nostri circulo.

[fol. 164v.] Etiamnum viget amoris impetuosa dementia. Joannes Overschieus, Delphensis, perfectae humanitatis juvenis et locupletibus parentibus editus, qui Italicos Gallicosque mores viderat, imbiberat, amabat et, ut eventus indicabat, ardentissime Hesteram Sonneveltiam, puellam satis pulcram et lepidam, sed superbiorem et divitiis tumentem. Alliciebat primum amatores, deinde ludebat, tandem contemnebat. Unde is repulsam jam passus, cum se delusum sentiret, nec amoris nec contumeliae ferens magnitudinem, insanum in morbum decidit. Primo tunc diluculo surgens, multa ante aedes questus, furere quodammodo videbatur, omnia diffringens vestimenta, ac dein post unum atque alterum diem obiit. Dicebant medici, cor ejus disruptum in corpore inventum.

20. Hora circiter 6 vespertina mira tempestas exorta est; fulgura, torritrua extra anni tempus audita.

Pons piscatorius Almarianus, qui ante decessum nostrum fuerat inceptus, nunc ad summum pervenit; amplus ad commoditatem civitatis et ornatum, cui superimpositi leones, insignia Hollandica et civitatis tenentes, et lepida haec epigrammata:

1591.
De vischmercks vrouwen
Hebben my hier doen bouwen.
Die mynen naem wil weeten,
De Vischbrug ben ick geheeten.

20. Viennae Batavorum fuit triumphatum, quod Walravius Brederodius se heredem Gertrudis Bronckhorstiae et dominum Viennae declarasset [1].

Fortunae lusus vidi variabiles [2]: hominem, quem ex antiquo Frisiorum regum stirpe ortum narrabant, exiguo nummo, ut victum lucraretur, ad duo triave milia literas ferentem. Alia frequentabat aedes nostras mulier, admodum paupercula, quae vilissima quaeque faciebat, ut panem lucraretur; erat haec ex nobili familia, sortis ludibrio ad miserrimum redacta statum.

28. Festus institutus dies, et supplicationes indictae ob prosperos belli hac aestate successus.

Parmensis ab illo tempore, quo dispersa fuit divini numinis favore classis Hispanica, male apud suos praecipue Hispanos audire coepit, et nomen ejus variis traductum calumniis; pictura ejus cum crumaena Judae proditoris nomine prostitit.

Quidam Hals, hoc tempore amore Hesterae Sonneveltiae poene insaniens, sibi pollicem praescidit, in numerum quoque stultorum amantium referendus.

[fol. 165.] December.

Extra portam Haerlemiam Anabaptistae, ad mille fere passus a moenibus, habent concessum suum, loco arbustis consito [3]; sedilia sunt ex terra theatri instar facta, ac in

---

1) Vgl. boven blz. 209 en 233.
2) Hs. heeft: variabilis.
3) Van Buchell heeft hier blijkbaar op het oog de plaats, waar de „Waterlanders” te Alkmaar hun godsdienstige bijeenkomsten hielden.

(1591.)

medio paulo altius suggestum, ex quo concionatur ipsorum ecclesiastes.

Ad Pontem novum loco, qui dicitur *Dronckenoort*, quod ex lacu aut paludibus sit siccatus et civitati adjectus, est in medio domuncula, ubi tributum cervisiarum solvitur, et leguntur vernaculi hi versus numerales:

1577.
Haest dan sChIer,
ALs ghI het bIer
BY dragers sVLt haLen.
TsY IonCk oft grIs
TMoet des stats eXCYs
HIer aL betaLen.

Fuit olim templum Crucis, ex cujus [1]) parte inferiore fecere macellum et bilancem, ex superiori curiam Rhetorum, (sic vulgus comicos vocat), ubi haec legitur inscriptio: „S. P. Q. A. restituit virtus adempta jura bilancis"; addita insignia turris candidae in purpureo campo. Vici et plateae praecipuae sunt: Via longa, Luttichdorp, Dronckenoort, Regia, Flaminia, Equestris, Novus agger.

18 [2]). Vecti curru Haerlemiam intravimus. In via obviam habueramus legatos Leodienses, qui ut videbatur regionem perlustrabant. Haerlemienses vero restaurabant magnam murorum partem.

Aderat nobis in coena quidam ecclesiastes juvenis, cui agnomen Ensick, homo mediocriter doctus, qui et practicam medicinam exercebat. Habuerat is contentionem

---

Deze vergaderden, toen hij in deze stad vertoefde, aan den Koningsweg in een schuur; zie S. Blaupot ten Cate, *Geschiedenis der Doopsgezinden in Holland* (Amsterdam 1847) I. blz. 29 en 346—347. (*v. L.*)

1) Hs. heeft: quujus.

2) Hs. heeft: 28, maar dit moet zonder twijfel zijn: 18. Immers, 23 December kwam Van Buchell met De Hornes te Wageningen, alwaar op 24 gedoopt werd Philippus Adolf, zoon van Maximiliaan de Hornes en Agnes van Milendonk. De Hornes vertoefde met Van Buchell een paar dagen bij zijn zoon en kwam 28 December te Utrecht, op welken dag hij derhalve onmogelijk te Haarlem kan geweest zijn. (*v. L.*)

cum ecclesiastico consistorio, qui ipsum, quod paullulum ab ipsis dissentire videretur, officio removerant; quare magnam sibi fieri injuriam ac famae detrimentum querebatur et id ipsum scriptis se testaturum narrabat.

[fol. 165v.] Circa Natalem dominicum creantur consules Alcmariani numero quatuor, iique a senatu provinciali approbantur.

Equites Baxiani novum genus armaturae invenere, armati thoracibus ferreis sclopettisque lanceisque simul. Quotidie, ut video, nova excogitantur ad mortalium ruinam; pulvis tormentaria tantarum virium inventa est, ut nullum ferrum resistat, et sunt, qui antidotum ferreum magnis viribus diu elaboratum repertum dicant, sed magni sumptus.

A festo Omnium San(c)torum ad Bacchanalia, singulis horis vespertinis, ludebat in templo, pneumatico instrumento, Petrus Odulphus, excellens in ea arte; sed quicquid facit, id sine teste facit.

Miror ego tam frigidum magnorum virorum adfectum erga liberos: Brederodius Reinoldus ultimus suos abs se tanquam alienos et ignotos abjecit; unde Walravium ejus filium saepe dicentem audivi, merito maledictionem divinam sentiisse suam gentem, quod liberos tam parvipenderent parentes, ut paene ad internitionem et stirpis et bonorum pervenerit. Boxtelliae quoque baro, meus herus, filios a se tanquam alienos, mortua priore uxore, ad matris amicos dimisit; filias non solum spatio 15 annorum non vidit, sed ne literis quidem respondit, nec quicquam vel ad memoriam conservandam donavit. Sic et sorores omnibus bonis excluserat, sua esse dicens, et ne alimenta quidem prebuerat; vices ipsi reddit Luith dominus, cujus sororem secundo matrimonio habuit conjugem.

Fama accepi, Camillum [1]) obtulisse comiti Mursiae oppi-

---

1) Waarschijnlijk is bedoeld de Italiaansche krijgsoverste Camillus Capisucchi, die onder Parma streed, o.a. bij de overmeestering van

(1591.)

dum arcemque se restituere, modo ipsi ab Ordinibus locus in Batavia tutus assignaretur, ubi tuto et quiete vivere posset.

Vidi Alcmariae *rinmolens* et moles papiraceas, ubi papyrum conficitur spadicei coloris ex retium jam corruptorum relliquiis. Salinae hic quoque nonnullae, ubi sal coquitur rude et ad summum candorem perficitur.

[fol. 166.] 19. Amsterodamum proficiscentes, via admodum iniqua et alta, ex qua vidimus regionem uliginosam aquis passim inundatam, adeo ut domibus egredere (*sic*) multis in locis nisi navigio non possent. Hinc vidi obeliscum, secus viam erectum, duo circiter passuum millia ab urbe distantem, cum signis Amsterodami, addito epigrammate: „Terminus proscriptionis". In conspectu vero urbis sunt Waterlandi, qui magnas habent divitias ex pecorum pastu; salum non modo, sed et solum navigant; aestate Orientem Occidentemque petunt variaque mercimonia navibus referunt. Hyeme suis se condunt tuguriis casisque, ex ligno ac stramento arundineo propter fundum uliginosum existentibus, sed mira et prodigiosa fere munditia nitentibus; mediocres villici 24 habent vaccas plusque feruntur lactis venui exponere, quam Colonienses vinum (*sic*) Rheno demittant. Ager est aequalis, multis fossis distincta, arborem regio non alit; aequi justique tenaces sunt, quorum verba plus ponderis quam aliorum habere dicuntur juramenta. Sunt tamen duri ingenii et periculosa ebrietate damnandi. Habitus tam puellarum quam virorum plane a nostris diversus, ut in libello imaginum [1]) expressi. Caedes hic plures fiunt, sed praesertim inter ebrios; certae mensurae cultros gerunt et circa collum occultant ac tanquam caput scalpturi proferunt, proditorieque feriunt adversarios saepe.

Nescio ego, quam relligio Christiana frigeat et opinionum

Neuss, en thans namens de Spanjaarden bevelhebber zal geweest zijn van het stadje Meurs. Zie over hem Strada, *De bello Belgico*, Index i.v.

1) Dit schetsboek schijnt verloren te zijn geraakt.

varietate evanescat, ita ut propemodum ludibrio sit vulgo. Examine nempe nostra familia excussa, comperi, dominum nostrum curiosa quadam fide et ficta ratione niti, quamvis verbotenus pietatem colere videatur. Ejus pater, septuagenarius, rudi et militari quodammodo relligione multa ridet non ridenda, et nescio quam frigide sentiat de resurrectione carnis. Faliga Christianam pietatem plane fastidit, Judaicis superstitionibus imbuta. Bar(onissa) nunquam templum ingreditur, nec audit quod ad salutem, nisi quod nuper legere ipsa didicerit. Caetera juventus aut parum aut nihil de relligione Christiana intelligit.

[fol. 166v.] Amstelodami parum morati pergimus. Glacies omnis Amsteli fluvii ad tria fere passuum millia tam faeminis puellisque quam viris repleta spectabatur; volabant alii ferreis suis calceis; judicabant alii, quis doctior hoc lusu mira oculorum voluptate in concertante hac turba. Pernoctavimus in pago Auderkerckiano et sequenti die Trajectum intravimus.

Circa hoc tempus Antonius Amstelius Mindenus, nescio qua ex causa, graviter mania laborabat. Credebant quidam, patrem esse in causa, quod magis faveret novercae liberis. Exierat e domo paterna, Rotterodamum ut dicebat profecturus; cum tardius eo venisset et portae essent clausae, sub dio in prato quodam decumbens surgensque, vestibus se exuit mireque lamentabatur, donec a quibusdam frigore pene torpescens ita inveniretur; a quibus interrogatus quis esset, ubive habitaret, nihil reddiderat praeter gemitus. Quare quod ex vestibus viderent alicujus esse familiae bonae juvenem, in hospitium deduxere et Leidam misere, sciscitatum, num quis juvenem hoc vestitu novisset. Ex inditio cognoscitur, a patre domum referri curatur, diu ita mansit, vinculis in lecto constrictus, quod indomita rabie quandoque saeviret. Nunc tandem Loenium perductus, ad mentem incipit sedatiorem reverti.

23. Vadam profecti sumus per pagum Amerongen, ubi vidi quercum antiquam admodum, sub cujus umbra steterat sacellum non admodum magnum, quae jam ceciderat. Vidi et castrum Zulestein ac locum, ubi nuper

(1591.)

infeliciter cum Regiis nostri pugnassent, ducibus Mursiaco, Scenckio, Vilertio [1]).

24. Sacro fonte fuit ablutus filiolus Maxaemiliani Hornii et Agnetae Milendoncanae, susceptoribus Philippo Nassovio, Johanne Hoernio et Walburgi Nuenara; nomen inditum Germanico more geminum Philippus Adolphus, proavi et Adolphi Nuenarii. Hinc magnis sumptubus aliquamdiu commessatum; omnia erant abundanter instructa, vinum affluebat, [fol. 167] instrumenta omnis generis docta manu agitata resonabant. Aderant praeter jam dictos dominus de Oyen, Smetius Germanus, magister nuper aulae comitis Valkensteini et, quod mirum ex vinosa illa gente, invinius, corporis optuma tamen dispositione et carnosis pinguibusque membris. Faeminae erant praeter Walburgam Nuenariam, Wilia, Ridderia, Broeckia, Boeckelia, Vadana, bella picoletta intre tante sordeste e rusticitate; Wilia d'alto corsagio, di visagio cortegiana por brusar la neve e romper dai caldi ochi il freddo gelu. Oime dolci sguardi, che mi fatte ricordar il mio amore!

Falsa quaedam spargebantur de reditu Philippi Nassovii comitis Burani, et non deerant, qui visum affirmarent.

Ante paucos dies obiit Maria Nassovia [2]), ex casu de ponte Ulvana, cum duabus filiabus, quas ex Guilielmo comite Montense genuerat, ex quo filios habet: Hermannum, Fredericum, Osvaldum, Henricum.

Noviomagenses dicuntur veteribus privilegiis etiamnum gaudere; verum qua semper gloriebantur libertate, quam hoc versu vulgari exprimebant:

Nimwegen, sij voorsichtich altijt
Dat ghy niemant inneempt dan die ghy machtich sijt.

carent; veterem tamen pertinatiam servant homines, duri et contumeliosi sui natura [3]).

---

1) Vgl. boven blz. 120—121.

2) Zie hieronder blz. 317.

3) Hoe de stedelijke overheid van Nijmegen door de Staten werd omgezet en door prins Maurits bevestigd, zie Dusseldorpius, *Annales*, editie-Fruin blz. 249.

Johannes de Gent, signeur d'Oyen, magnus Geldriae praefectus venationis creatus fuit.

Cum essem Coloniae Agrippinae, vidi hominem Petrum Aquisgranensem, qui, cum fuisset dives, omnia distribuerat pauperibus, adeo ut ipse jam indigeret. Non possum ego probare tam inofficiosas donationes, cum quisque sibi sit proximior.

Navis quaedam Hollandica, mercibus praetiosis onusta, non procul a limitibus Bataviae in mari periit, servatis tantum 5 viris.

[fol. 167v.] Cum 28 Trajectum fuissemus reversi, paulo post ultimo hujus mensis decessimus et per oppidum Woerdenum vecti apud Alphianos pernoctavimus, ubi nobis aderat Martinius, olim secretarius Antwerpius, homo admodum loquax, aliquae tamen scientiae et doctrinae. Sed ut verum dicam, festina illa loquacitas faeminis magis mihi convenire videtur quam viris. Humanitatem non damno, sed gravitatem viri aestimationem augere puto; quare mixturam utriusque, certa mensura temperatam, approbarem.

Dicebatur Parmensis Capellam obsedisse oppidum, sed adveniente Navarraeo decessisse.....

Guillielmus Rollaeus, ex familia nuper comitis Mauritii, omnis lenae humanitatis princeps, nunc dux militaris effectus, cum aere alieno praemeretur vel vitae taedio afficeretur seu spiritu aliquo melancolico duceretur, post gentaculum cum familiaribus sumptum, valete inquiens aeternum, abierat et equo insidens circum moenia tum hostilia Noviomagensium equitabat, vigilesque provocans contumeliosis dictis afficiebat, donec sclopetto trajiceretur. Hic ut levis vitae cursus ac temerarius, sic et exitus fuit [1]).

Cum confabularemur, Timmermans, questor Boxtelii baronis et designator nuper Locriae domini, de Boxtelii pago ac arce dicebat, omnia feuda adhuc teneri a castro le Stapel, cujus adhuc exstarent relliquiae, addebatque,

1) Variatie op het bekende spreekwoord: „Qualis vita, finis ita".

(1591—1592.)

mare eo usque et ad Tungros pervenisse; idque eo argumento, quod omnis iste tractus arenosis collibus sit munitus, haud aliter ac hodie Hollandia, contra maris impetum; Silvam vero Ducis in oppidi formam redactum a Godefrido (ut quidem ille) Gibboso (sed temporis mihi in hoc versiculo ratio videtur dissentire: GodefrIdVs dVX eX sILVa feCIt oppIdVM) volebat.

ANNUS CHRISTIANUS 1592.

[fol. 168.] Consules: Theodorus Canterus 3, Alardus Helsdingius.

Januarius.

I. Lugdunum ingressus, hanc notavi inscriptionem, supra valvas basilicae praetoriae in nigro marmore aureis literis exaratam [1]:

Naadat des sWarte hVngers noot
Hadde gebraCht ter doot
BInaest ses dVIsent MensChen,
ALst Godt den heer Verdroot
Gaff hI Ons Weder broot
SoVeeL Wy CVnsten WensChen.

Zect ende vindt tJaer van Lyden zwaer,
Dat niet en was te herden;
De Heere maer vrijd ons daernaer
Der thiender Maend den derden.

---

1) Vgl. Orlers, *Beschrijvinge der stadt Leijden* (1641) I blz. 160; Van Mieris, *Beschrijving der stad Leyden* II blz. 364. De verzen zijn grootendeels nog op genoemde plaatsen aanwezig en hebben tot auteur den bekenden letterkundige Jan van Hout, secretaris der stad tijdens het beleg. Van de coupletten No. 3 („O welcom admiral") en No. 4 („Boisot met de borgers") maken Orlers en Van Mieris geen melding; ze worden trouwens niet meer ter plaatse gelezen.

Van Buchell's hier afgedrukte tekst is nogal onnauwkeurig, met name in het eerste couplet, waardoor het tijdvers in de war geraakt is. Ook Hollandsche afschriften schijnt hij niet zeer nauwkeurig te hebben genomen, zooals van de Latijnsche Mommsen en Hensen zich uitlieten: „Buchellius parum accurate lapides descripsit". — Vgl. Lanciani, *Iter italicum* p. 36.

(1592.)

O welcom admiral, o welcom sprincen knechten,
Door wien Godt Almachtich ons tsaem heeft bevrijt!
Was des borgers geroep; om tbroot sach men se vechten
Ende int water springen, int incomen met vlijt.
Honger is een scherp sweert, als wel vuytwyst den tijt.

Boisot met de borgers ginck stracxs in de kerck,
Danckten ende loofden Godt van sijn grote weldaden.
Sprack: ten is niet dan alleen (o Godt) u werck
Datter is gebracht door u grote genaede;
God wil se helpen, die belast syn ende beladen.

Boven den inganck van het stadthuys:

't Rijck van Spangien hem verblyden
Int beleggen, als sy sagen
Met gedult my dragen lyden,
Zooveel letters, soveel dagen.

Supra Portam macelli hi versus:

Indien Gods goetheyt u brengt voort
Geluc en spoet, niet trots 't gemoet,
Maer neer wilt dragen;
En sent hy (siet) weerom aen boort
Angstich verdriet, weest daarom niet
Te seer verslagen;
U heyl sulcx hil, en toebehoort.
Danct God, swijcht stil, so was sijn wil,
Begeer, behagen [1]).

2. Per Castr(i)chem, Velsen, Heilo pagos Alcmariam veni, ex itinere Vadano redux.

7. Nuptias spectavi plebeias filiarum Stuverii, ultra modum sumptuosas, ita ut ad extremas has orbis partes extremam pervenisse luxuriem videam. Constiterant 4000 fl.

---

1) De twee laatste coupletten zijn op den rand bijgeschreven.

(1592.)

Sequentis diei nocte quaedam mulier, prostratae alioquin pudicitiae, submersa et collum a diabolo fracta inventa. Philippus Nassovius cum legione Belgica auxilio regi Navarraeo a nostris Ordinibus mittitur; tria quoque millia Anglorum Diepam appulisse narratur [1].

20. Nostri et Navarraei dicuntur montem Catarinianum propugnaculum [fol. 168v] cuniculis tentasse, quibusdam ruina oppressis.

Audivi quendam cantantem cantilenam, qua Sonneveltia traducebatur, quod occasionem dedisset mortis Overschie, ut crudelis, superba et Seirenum more venenose blandiens [2].

Februarius.

Hagam venit Bilantius [3], liber dominus in Reid, legatus Caesarius, ut de pace ageret. Dederat ipsi literas Latinas eleganter conscriptas, ad praetores, consules, scabinos harum provinciarum, quibus adhortatur, ut pacem oblatam amplectantur animumque ad eam applicent, idque suos cives persuadeant nec dubiae Martis aleae fidant, aut feriante jam prae foribus Marte eam temerarii contemnant neque eam, quam jam cum dignitate et salute sua possent obtinere, frustra tandem necessitate coacti optent. Ad quam, si propensos ipsorum animos cognoverit, pollicetur, se per viros nullarum partium integerrumos omnem operam insumpturum, ut ea fiat summo ipsorum commodo et honore. Interponit suam fidem, quae apud plurimas nationes etiam barbaras multum valeret. Ex arce Pragensi a°. 1591 [4].

10, id est 2 Bacchanaliorum, rustici in pago Heilo anserem distrahunt ex equis.

---

1) Vgl. Bor III blz. 604; *Journaal-Duyck* I blz. 67.

2) Vgl. boven blz. 306.

3) Otto Henric de Beyland (Biland), een van de gezanten, door Rudolf II naar ons land gezonden; zie Bor III blz. 590; Van Meteren, *Geschiedenissen* (1614) fol. 322v.

4) Zie boven blz. 293 noot 1.

(1592.)

Boxtellius cum novi nihil audiret, admodum se torquere erat solitus, adeo ut se rumoribus licet incertis et mendacibus foveri plurimum putaret; unde recte in illum convenire, quod olim de Atheniensibus quidam: „ad nihil aliud vacabat, nisi aut dicere aut audire aliquid novi" [1]).

11. Gallum trahebant in equis aurigae, qui deinde conjunctis uxoribus, Bacchico furore urbem discurrebant [2]).

Sequenti die felem lanceis quibusdam robustioribus petebant, ex dolio et ex navibus, validis remis agitatis; in aquas obtusis ligneis scipionibus deturbabant invicem. Victum statim sequebatur victor, natans tam gelidis undis.

Anus ex navibus decurrebant, et aquis altera rugosam commaculabat anum; hinc junior mulier eandem experiebatur vicissitudinem.

Familias habet Alcmaria celebriores, ab Egmondanis translatas partim, ut Teilingiorum, ex quibus unus consul, alter medicinae doctor; ex illustri olim familia Egmondorum Vander Nienburch, Sonneveltiorum, ex qua Henricus et Joannes fratres supersunt.

[fol. 169.] 23. Parmensis expugnavit oppidulum Novum castrum intra Rhotomagum et Diepas, ubi praesidium erat Templi et Rebursii.

Philippus Nassovius, cum suis mare ingressus 28 hujus mensis stylo ut credo Gregoriano, paulo post appulit Diepam.

Gerardus Hurnius Bassigny baro, filius Boxtellii baronis senior, suffectus dicitur in locum Andreae Sigonii in praefectura superiori Buscumducensi. Sigonius vero, cum aliis nonnullis repetundarum damnatus, Bruxellae ad rationem reddendam servatur.

Le quartiermaitre nous racompta, comment la contesse de Berck, soeur au prince d'Orainge, en sortant son

---

1) Hand. der Apostelen XVII : 21.

2) Deze en de volgende alinea slaan op de kermis te Heilo en moeten in onmiddellijk verband met hetgeen onder 10 Februari staat worden gelezen.

(1592.)

chasteau Ulven au charot ou coche, avec ses filles tombast du pont, et noyerent les filles [1]).

Fama nuper erat, Gislenium Boesbekium, cum in Flandriam se recipere pararet, in via a latronibus jugulatum; quod falsum audio.

[fol. 169v.] Martius.

Regi [2]) sunt 9000 equitum, peditum 3000; reliquos in obsidione Rotomagensi reliquit. Exspectat Belgas et Schotos; quos cum habuerit, exercitus ei erit 15000 militum. Habet et exercitum in obsidione Pictaviensi. Nobiles ejus arma sequuntur voluntarii 3000, qui ne famulum inter se militare permittunt et tandem praemium exspectant condignum sua fidelitate.

Durante obsidione Rotomagensi [3]), ex praesidiariis diversis excursionibus periere 40 duces militares et 800 milites.

Frentius cum suis in pago quodam Lotareno, cum securior esset, ab hostibus fugatur, perditis omnibus impedimentis.

Literae 19 Februarii scriptae indicant, Parmensem exspectare ex Brittania Gallica 1300 Hispanos, aliosque ex Belgia.

Non procul hinc regio est Veronensis [4]), quae suum habet quaestorem. Hic olim urbs fuit celebris, cujus meminit Junius in sua *Batavia*, quam Johannes comes Hollandiae obsessam et proditione sui consulis Phobbi captam delevit, eo quod Veronenses multum augerentur seque in libertatem asserere vellent.

12. Currunt per vicos et urbem [5]) puellae puerique, hi

---

1) Over het verdrinken van Wilhelmina en Juliana, dochters van Maria van Nassau, in November 1591, zie boven blz. 312 en Bor III blz. 586.

2) Nl. den koning van Spanje.

3) Rouaan. — *I.m.*: Typum obsidionis Rotomagensis apud me habeo.

4) Het voormalige dorp Vroonen, waar het tegenwoordige dorpje Sint Pancras, werd in 1297 door graaf Jan I verwoest.

5) Alkmaar.

scipionibus, illae coronis floralibus ornati, caput hedera ornati, cantantque puerile canticum:

Vrau, vrau, set u dochter te nayen,
Breeckt den draet, soe gaet sy drayen,
Geeft se naelt, schaer, draet, vingerhoet
En ellen, die se quellen moet.

20. Vidi apud Martinum Meesterum sturnum, cantare et loqui doctum, quem magni ipse (ut merebatur) faciebat. Vidi autem in ipso perfectum assentatoris aulici exemplar.

[fol. 170.] Audio, Nassovium expeditionem fecisse contra urbem Trajectensem ad Mosam, sed repulsum [1]).

Audio Hispanos Batavis, Italiam navigantibus mercaturae exercendae gratia, 30 naves eripuisse.

Extra portam Harlemensem deambulans, vidi relliquias monasterii olim amplissimi Canonicorum regularium [2]).

Venerat hic Biliae comitis uxor, ex familia Sonneveltiorum, cujus bona jam diu fiscus occupaverat, quod conjux ipsius regias sequeretur partes, ut eadem sibi restitui ab Ordinibus impetraret, quandoquidem maritus ejus jam tertius, semi-Italus, suam in patriam reversus nihil hostile tentaret [3]) contra hanc provinciam [4]). Invitaverat hanc ad prandium Boxtelliae baro; tant galiarda, tant courtisana, que vis aultre; au (*sic*) parla docte et nette, d'une gravite plus que feminine, ainsy qu'on peult bien dire, que consuetude et nourriture fait laultre nature; on la diroit nee d'une grande princesse.

Circa hoc tempus cum nundinae essent, spectatum veniebant plurimae ex Frisiabonum regione vicina puellae,

---

1) Deze expeditie deed prins Maurits 14 Maart uit Breda; de mislukte aanslag op Maastricht geschiedde in den nacht van 17—18 April; vgl. *Journaal-Duyck* I blz. 69—70; Bor III blz 615.

2) Het klooster der Regulieren op den Woerd of Hogerwoerd (op den weg naar Schoten, ten noorden van Haarlem) werd omstreeks 1400 gesticht en bleef na 1581 verlaten.

3) Vermoedelijk te lezen: tentarat.

4) *I. m.*: Primus maritus praefectus Antverpianus Sterck, vulgo amptman.

(1592.)

habitu moribusque plane ab incolis Almarianis coeterisque Hollandis diversae, quarum formam expressi in albo meo diversarum gentium picturis ornato. Vidi tum inter caeteras quisquilias nundinarias quendam circulatorem, qui avoit trois peinctures des couleurs meslees, dont la perfection apparoit per un tuyau, et fust la primiere une nonnette, que dechausse un moine et donna avec le pantoffle aux fesses; l'aultres furent de la matiere culetaire, au mesme mode.

Mira vulgi opinio de *eertmennekens*, sive nostri *cabautermannekens*, quos volunt felicitatem suis aedibus adferre ac omnia noctu agere, quemadmodum olim Lares et Poenates dii .....

Vidi hic agnos uno partu editos 5, et vulgariter plerumque tres pariunt.

In agro Alcmariensi altiori multae sunt in pascuis violae flammeae, *penseen* nos vocamus, diversi coloris; officinis quoque herbam clavellatam vel herbam Trinitatis esse scribit Junius; ego Jovis florem credebam esse .....

[fol. 170v.] Aprilis.

20. Ordines Trajectenses legem tulerunt de colonis contumacibus et in veteres dominos contumeliosis et injuriis; aucta est post annum.

19. Boxtelliae meus baro a senatu Almariano prandio satis sumptuose exceptus fuit, antequam discederet.

Praeter Petrum Nannium, virum doctum ac professorem Lovaniae bonarum literarum, Alcmaria protulit Petrum Forestum [1]), medicum Delphensium et nuper professorem

---

1) Petrus Foreest (geb. 1522, gest. 1597), de lijfarts van prins Willem. Professor te Leiden is hij eigenlijk niet geweest; wel was hij bij de inwijding der Leidsche universiteit tegenwoordig en heeft hij aan de nieuwe academie voorlezingen gehouden over de geneeskunst. Het boek, waarvan Van Buchell hier spreekt, heeft tot titel: „Observationes et curationes medicinae et chirurgicae, sive medicinae theoreticae et practicae, libri 32" (1589); zie *Robert Fruin's verspreide Geschriften* III blz. 41 v.v.

(1592.)

Lugdunensem, qui anno 84 scribit se fuisse 60 annorum. Edidit observationes de febribus ephimeridibus et continuis, et alia quaedam.

22. Valedictis omnibus, cum tota familia et suppellectile decedimus summo mane, et navi per locum Schermerium vecti, intravimus fluvium, vulgo vocata Fossa sordida, *de Vuyle sloot*, ubi vidimus, non qua hic ante ex navi delineavi forma[1]), pagum amplum Vormarium. Domus pleraeque ex ligno et arundine constant ob fundum palustrem, qui non fert graviora vel ponderosiora aedificia. Regio est fertilis, sed plurimum aquosa, lacubus fossisque distincta.

[fol. 171.] Mirum est, quam mutetur monetae valor. Non principum, sed mercatorum libidine crescit, decrescit. Nec suffecit tot tantisque oneribus obrui miseram plebem, nisi et falsata quodammodo moneta expilaretur. Renatum saeculum, cujus meminit Erasmus[2]) his verbis: „Caroli Burgundi temporibus quatuor fere modis expilari populum aliquamdiu vidimus, ac praecipue a morte Caroli, cum diuturna anarchia, quavis tyrannide pernitiosior, ditionem tuam affligeret: primum ubi numismatis materia mixtura quadam vitiatur; deinde cum ponderi detrahitur; praeterea cum circumcisione minuitur; postremo cum aestimatio nunc intenditur, nunc remittitur; utcunque visum est principis fisco conducere". Quae omnia haec nostris temporibus optume quadrant.

13 stylo veteri, cum ditionem Trajectinam essemus ingressi, vidimus cogi undique villicos ad venationem luporum, quorum auctus numerus multum damni infert. Circa vesperum patriam urbem ingressus fui.

16. Tradita domus, mihi cum sorore hactenus communis in vico Vincemio[3]), Gerardo Cnopio ex emptione octingentorum florenorum. Hic ut animum meum vin-

---

1) Zie boven blz. 284 noot 5.

2) *I. m.*: De instit. princ.

3) Zie boven blz. 19, noot 1.

(1592.)

cerem et fortunae contemptum ostenderem, a meo jure contra jurisconsultorum sententias discessi et malui quibusdam carere bonis quam discidii inter amicos et fratres exemplar existere. Id licet grave primum et intimam mentem verberaret, tandem pervici divino auxilio. Habeas tibi indebita, soror Geertrudis [1]), ac utere; lubens utatur tua posteritas, concedo. Decipi nempe semper quam decipere malui, injuriam ferre quam inferre.

Tabellam inveni, a monachis ut videtur quibusdam profectam, in qua depicta erat magnitudo (ut creditur ab iis) vulneris Christi, hac forma [2]), ingentis admodum; aderatque inscriptio: „Dit is de lengte ende breete ende groote der wonden in der syde Christi, die van Gode verthoont wort eenen geestelicken persoon; ende wie se met inniger herten dagelicks aensiet, die sal binnen die dage seecker blyven van dootsonden, ende hy sal verwerven afflaet van dagelycxe sonden". Addita erat forma clavis, clavim ligneam textorum crederes, hac inscriptione: „De paus Innocentius sende derde nagel ons Heeren den coninck van Sicilien, ende soo wye se dagelycx [fol. 171v] aensiet met inniger herten ende met berouwe sijnder sonden ende 5 Pater noster leest, hem werde affgenomen de 7 dootsonden, ende sal groote gratie daermeede verdienen aen lijff ende siel". En quibus nugis circumduxerunt plebem falsi olim mystagogi.

Intelligo ex Cantero, meditare Lipsium facem historiarum, ad hoc tamen ei deesse copiam librorum.

25. Brakeliana factio inquieta, cum amissorum munerum restitutionem nullam videret, nisi turbata republica; sollicitat vicinos et membra regionis, Amersfortios, Batavoduros, Rhenenses; dubia spe dimittuntur. Rhenenses vero, quod Regnerus Aswyndius Brakelius de moeniis ipsorum demoliendis et in pagi formam redigendo oppido

---

1) Geertruid van Buchell was de oudste der nog levende kinderen van Arent, maar uit een andere moeder (Agnes) geboren. (*v. L.*)

2) Een roodgekleurde, ruitvormige figuur.

apud Ordines egisset, omnem statim opem denegarunt. Quamobrem citati quidam ut novarum rerum studiosi, ut causam dicerent, voluntario exulant decessu; ut Asvindius, Ruelius, Bomgerus, Nienrodius, Johannes Martius Abcaudius, Lubbertus Prisius Zudortius, protestantes de gravi injuria, quod, indicta causa, ab Ordine fuissent remòti et ab adversariis, in propria causa judices existentibus, condemnarentur.

Persequendo una assai bella fanciulla, servante della nostra casa, Jenetta Nicolea, Amsterodamense, di molta bontade, non volendo consentir al mio dimando, li denari eusseno (al mio parer) la far cascare, honestamento se scusava dicendo: „io so povera figliola, non ho altro ben che il mio honore e pudicitia; quella persa, seroqe (*sic*) d'estime de chascun, et peut estre que vostre amour se changeroit en haine et mescontentement; ainsy que ce peu de plaisir me changeroit en douloir perpetuel, consumant et gehennant ma conscience; vostre bien ou plaisir, que pouviez avoir de moy, seroit petit, et mon mal infini et irrecuperable. Si cherchez telle lubricité, il vous sera facile a trouver celles qui s'abandonneront a vous, comme elles ont fait a des aultres, avec plus de contentement et moins du mal". Pour quoy admirant la saige responce d'une simple fille et aiant pytie de la dolce tenerezza, cangiando proposito, l'admonestoy au contraire que je n'avoye fait, de vouloir conserver a jamais ceste tant honeste voulonte, [fol. 172], que faisant elle seroit reputée et estre fille d'honneur et receveroit quelque jour la benediction divine, en honeste et bienheureux mariage, ce qu'elle disoit en respondant esperer avec l'ayde de Dieu; et moy la laissant, conforta depuis plus en vertu, que n'avois devant sollicite au contraire.

Cum me torqueret libertatis desiderium et aulica haec vincula minus mihi convenire sentirem, dimitti a domino meo postulavi; talis nempe mihi animus, ut cum Diogene mallem lactucas comedere vita libera quam, serva ea, omnibus aulicis frui delitiis. Et vereor, ut nimis vera sit Gevarri sententia: „enfin deviennent en lieu des chrestiens

(1592.)

courtisans; car la cour est le lieu, ou l'on peult venir a grands biens; aussy est ce le lieu, où on est accoustume se perdre".

Majus.

12. Ingressus est Walravius Brederodius Viennam Batavorum [1]), cum jampridem se heredem Geertrudae Bronchorstiae et dominum Viennae se [2]) declarasset.

16. Quaedam mulier, incertum atra bile an demonis insidiis victa, seipsam ingenti vulnere laesit et jam [fol. 172v] animum agere creditur, gutture patente.

30. Amsterodamum profectus sum, ubi cum Jacobum Geinium [3]) inviserem, monstrabat is mihi duodecim Apostolos a se sculptos in aere, et Goltzii [4]) duas Sybillas, jampridem ex Romanis statuis in aere incisas.

Hinc submoenianum nosocomion lustravi, pauperum mente captorum, eximia structura conditum. Supra portam hi versus legebantur:

Tot behoeff dergener, die God met crancksinnicheiden [visiteert,
Zijn deese huyskens hier gefondeert.
1562.

Insignia quoque fundatorum adsunt; et porta alia, pulchra ornata perspectiva et his versibus:

Die met dollicheiden sijn begaeft
Werden hier gespijst ende gelaeft [5]).

---

1) Een schilderij, voorstellende zijn feestelijke inhuldiging als souverein van Vianen, hangt aldaar op de bovenzaal van het raadhuis; zie Moorrees t. a. p. blz. 45. (*v. L.*)

2) Hs. heeft tweemaal: se.

3) Jacob de Gheyn; vgl. Kramm, *Levens en werken der Hollandsche en Vlaamsche kunstschilders.* (Amst. 1858) Afd. II. blz. 569—571. Op blz. 570 vermeldt Kramm van hem een teekening: Christus met de 12 Apostelen. Uit het bericht, dat Van Buchell hier geeft, blijkt, dat deze kunstenaar reeds vroeger dan Kramm bevroedde (blz. 571) in Holland is gekomen. (*v. L.*)

4) Goltzius, vermoedelijk Hendrik; vgl. Kramm blz. 584—587.

5) Zie over dit krankzinnigengesticht o.a. J. Wagenaar, *Amsterdam*

(1592.)

Praefecti hujus nosocomii erexere ludum, quo sorte fortuna experiebatur ducta, non exigua pauperum utilitate. Ad basilicam vero civilem hos versus legi de tumultu Anabaptistarum, quem Hortensium descripsisse arbitror:

De bontgenoten der opruriger Anabaptisten [1]).

Hic edictum fuerat promulgatum, quo bissiarii mercatores jubebantur singulis diebus quid venderent ad quaestorem deferre, institutum tributum pendere.

[fol. 173.] Lapideum vicum, oppidum in Transisulana regione, a nostris obsessum, est rumor, multosque nostrorum primo accessu vulneratos et interemptos [2]).

Circa hoc tempus quaestor dominii Trajectensis constituitur in locum Willemi Lamsweerdii Cornelius Both, mercator bissiarius, retro basilicam civilem sub insigni Divi Martini, homo nullius literaturae, plebei generis,

---

in zijn opkomst enz. (Amsterdam 1765) VIII blz. 434—444). De wapens der stichters (Henric Pauluszoon Boelens en Christina Boelens) geeft Van Buchell hier gekleurd weer. Wagenaar zegt blz. 435, dat het versje, staande boven een poort aan de zuidzijde van het gebouw: „Die met krankzinnigheydt zijn begaeft" enz., naar 't volk wilde, van Vondel afkomstig was. Maar het feit, dat Van Buchell het al in 1592 las, weerlegt deze volksmeening. Ook schijnt het eerste versje: „Tot behoeff dergener" enz., later door een ander te zijn vervangen; want tijdens Wagenaar las men er (blz. 434):

Dit Godtshuys is gesticht uyt liefde, milt van aert,
En toont de dolheyd, die zich zelfs noch niemant spaert.
1562. (*v. L.*)

1) *I. m.*: Vide Hanard Gamer in *Eccl. querimon.* — Bedoeld is: Hannard van Hameren, geb. te Heppenert bij Maaseyck, in 't midden der 16de eeuw. Hij schreef o.a. *Ecclesiae catholicae quaerimonia.* Over het oproer der Wederdoopers te Amsterdam in 1534, zie o.a. G. Brandt, *Historie der Reformatie* (Amsterdam 1677) I blz. 116 vlg.; Is. Meulman, *Catalogus Tractaten*, *Pamfletten* enz. (Amst. 1866) I fol. 4 en 5. nos. 21—24; Wagenaar, *Amsterdam* XII. blz. 24—49, die (blz. 49) ook het versje, geeft, doch met dezen variant:

„Die bondtgenoten der *opinieuser* Anabaptisten" enz. (*v. L.*)

2) Het beleg van Steenwijk begon 28 Mei; vgl. Bor III blz. 626; *Journaal-Duyck* I blz. 73.

(1592.)

cum olim magnae authoritatis hominibus nobile et senatorium illud offitium offerri soleat.

Cum Duesburgi essem cum Boxtelliae barone, monstrabat mihi hospes tabellam, uxori ipsius a quodam milite, qui Nussiam oppresserat, donatam, picturae veteris; non sine illorum temporum artificio continebat sacram historiam.

Junius.

Kal. Cum venereo, nescio an diabolico, instinctu bis portas fuissem egressus lubidinis gratia, bisque pluviis fuissem impeditus, jam tertio vehementi tonitru ac subito deterritus, a lubrico itinere revocatus sum; et ut fortunae benignitatem in me semper sensierim claudier (*sic*) et meis contrariam votis, sic divini propemodum Numinis monitu a variis animi, corporis fortunaeque periculis avocatus fuerim.

Parmensis ex Franco-Gallia reversus dicitur, exiguo causae suae commodo.

[fol. 173v.] Legiones nostrae in Franco-Gallia, cum primas ubique partes in proeliis occupassent honoris avidi milites, valde imminutae redire dicuntur; vix nempe quarta pars superest.

Steenvyca cum frustra tormentis pulsaretur, eadem transplantantur loco commodiore. Altorff [1]) centurio, cum negligentius vino somnoque sepultus, munimentum suum defenderet, a Regiis ex oppido occiditur, ac monumentum occupatur, et signum in oppidum traducitur [2]).

20. Bavarus, Coloniensis antistes, suos denuo [3]) legatos de libera Rheni navigatione Lucum misit, ut apud Ordines Batavicos et confoederatos de eadem agerent.

24. Feriis Johannis Baptistae reddita nostris Steenvyca. Milites praesidiarii sine armis exiverunt, reddente eadem

---

1) Bij Bor III. blz. 626 heet hij Olthoff.

2) Hs. heeft: tradicitur.

3) De eerste maal kwamen zij in April 1592; zie Bor III blz. 622—623.

Mauritio, ac deinde omni cum suppellectile Couvardiam conducti sunt, juramento dato, ne octo mensium spatio arma contra nostros ferrent [1]).

Wilhelmus Adrianus Hornius, Boxtelliae baronis filius ex Anna Flodropida, hoc mense annorum est 15.

Magnus iterum thesaurus argenti ex Hispania Luxenburgum venit: 200 nempe muli argento onerati, valoris 1500000 coronatorum.

Circa hoc tempus obiit dominus Arnoldus de Palude, vicarius Marianus, ac sepelitur in sepulcro Wilhelmi de Palude consanguinei sui, qui obierat, ut ibi legitur, anno 1474, canonicus Marianus.

Hoc anno venditae aedes Rhenessiorum a Vulven, magnificae sane, in urbe existentes non procul a coemiterio S. Johannis, 7700 florenis [2]).

Julius.

14. Circa hoc tempus vulneratus fuit Dorpius tribunus militum in oppugnatione cujusdam oppiduli [3]), unde et paullo post mortuus est, quemadmodum et dominus de Fama, praefectus Huesdenus et armamentarii tribunus.

Hinc obsidione cinxerunt nostri Coevardiam, castrum munitissimum, cujus infra do formam [4]).

25. Feriis Jacobaeis incoepere hic ludi sortitii, quibus

---

1) Over de inname van Steenwijk, zie Bor III blz. 628—629; *Journaal-Duyck* I. blz. 100; R. Fruin, *Tien jaren* blz. 110. De overgave van de stad aan Maurits had plaats 4 Juli, zoodat Van Buchell zich hier blijkt te bedienen van den ouden stijl.

2) Dit huis was van Johan van Renesse, oudsten zoon van Johan en van Alida van Bronkhorst van Batenburg, heer van Wulven. Hij woonde bij het St. Janskerkhof, stierf in 1584 en werd in de St. Servaas-kerk begraven. Zie van Leeuwen, *Batavia illustrata* fol. 1062—1063; Mr. S. Muller Fz., *Oude huizen van Utrecht* blz. 31.

3) Jhr. Willem van Dorp, kolonel in het leger van prins Maurits, gewond voor Steenwijk 3 Juli, tengevolge waarvan hij stierf, en 7 Juli binnen de stad begraven; zie Bor III blz. 628.

4) Gekleurde teekening volgt fol. 175, met het bovenschrift: „Delineatio castri Coevardiensis”.

(1592.)

multarum pudicitia labefactata nocturno hoc et licentioso concursu.

Nobilissimae olim familiae domicilium Vulven, temporum et bellorum injuria collapsum cum ipsa gente et posteris Rhenesseis, in manus pervenit ex emptione [1]) ignobilis [fol. 174] viri Walteri Craesteinii, qui illud jam restaurat minorem in formam, sed non sine sumptu. Anno domini 1374 ab Alberto Bavaro Hollandiae comite captum habent annales, anno vero 1528, grassante Bavaro et urbe factione Geldrica occupata, postremum eversum fuisse et ad hoc usque tempus ruinis infectum, adeo ut vix forma agnosceretur, jacuisse traditur. Est feudum Hollandicum, habens subfeuda non multa, quorum domini se baronis aliquando titulo venditarunt; cum vero internis ac civilibus factionibus nobiles cum episcopis saepe digladiarentur, factum est, ut illi, quo se contra eosdem praesules munirent, castra sua Hollandiae comiti offerrent ac ejus juris facerent.

Augustus.

4. Paganalia celebravimus apud Hautenos, in villa Johannes Wittii, amici mei. Aderat mihi puella pulchella et sine felle juvencula, Annetta Verhuelia, cujus mihi placebat blanda simplicitas et sine fuco mores mirum in modum arridebant:

Ardo d'apresso, di longo cangio il core
Amo, e vuol Fortuna, che a me fugge amore.

Gistellius praefectus militaris a Regiis capitur.

8. Sepelitur Albertus Jani Rusii junioris filiolus, duorum circiter annorum, ex tabido morbo mortuus, in templo Civili.

15. Johannes Rhenessius, domini de Aa frater natu minimus, inter pocula cum Regnero Aswyndio, Brakelii domini filio natu maxumo, rixatus, improvido eum pugionis ictu occidit apud Loenios.

---

1) *I. m.*: 36000 flor.

(1592.)

Profectus sum hoc die cum Johanne Ruyschio juniore Woudenberg pagum, ubi vidi monumentum, nuper a nostris contra regios excursores erectum, villamque Lambalganam, 124 jugerum, ad Russium spectantem, et vidi colonorum ex nimia licentia intollerabiles mores.

Audio Egmondum Jacobum [1]), nisi fallor Keneburgi dominum, in obsidione Coevardiensi globeo plumbeo vulneratum.

Fuit nuper Lugduni Batavorum quidam Florentinus [2]), pestilentissimae doctrinae author, qui Origenis errorem de nimia Dei misericordia in lucem edere conabatur. Obtulerat is regi Navarraeo nuper libellum sui dogmatis; sed is bellicis se occupatum iis vacare posse negaverat. Gaudae typis mandasse creditur librum, quo probare conatur, quibuscunque ceremoniis adhibitis, si fides in Christum firma, servatos iri omnes, nil referre externa illa, [fol. 174v] misericordem Deum omnes ad salutem creasse aeternam, perpetuam nulli infligere poenam, sed temporariam etc. Suppressus iste creditur nec vulgatus, quamvis sint qui viderint; vide M. C. B. lib. V. [3]).

Quidam falsarius, ficta Canteri manu, magnam quandam summam in Frisia ejus nomine abstulisset, ni proditus aufugisset.

Hoc tempore quidam [4]) multorum latrociniorum particeps capite poenas luit, cum frustra ob criminum multitudinem magnitudinemque novi domini clementiam exspectasset.

Comitis Culemburgani uxor, ex familia Manderscheitia,

---

1) Jacob van Egmond, heer van Kennenburg, werd gewond bij de belegering van Koevorden, 24 Aug. 1592; zie Bor III. blz. 635.

2) *I. m.*: Franciscus Puccius. — Zie over hem Dusseldorpius *Annales*, editie-Fruin blz. 230—231.

3) Bedoeld is: *Mercurius Gallo-Belgicus sive rerum in Gallia et Belgio* 1555—1625 *gestarum historia*, auct. M. Got. Artus Dantiscano. Van Buchell heeft zich vooral bij de vermelding van zaken, buiten ons land gebeurd, dikwerf van deze bron bediend. (*v. L.*)

4) *I. m.*: Batavorum Viennae.

(1592.)

quae diu a viro (cujus animum suspitio adulterii quorundam iniquis suggillationibus insederat) fuerat separata, intercedente Loysio et Mathenesio Rinierio, Culemburgum rediit, certis conditionibus, ut in oppido maneret certamque pecuniae summam singulis trimestribus acciperet.

Regii, ut Coeverdianos obsidione liberarent, ducibus Verdugio, Barlamontio, Dragonio, 8 millibus circiter militum frustra castra nostrorum tentarunt et re infecta discesserunt [1]).

Narratur de quodam nobili Steenwijck nomine, qui dicebatur castra nostrorum voluisse prodere hosti; quare et carceri traditus fuit.

26. Amsterodamum profecti, Candidus meus et ego apud Amstelium, cum Loenii paganalia celebrarent, diem atque alterum morati, vidimus rurestris vitae jocunditates et villaticas puellas periculosumque colonorum ebriosorum consortium.

29. In reditu apud Abcoudianos me ponderavi libras 131, cum 30 me superaret Candidus.

Amsterodami hospitati sumus in diversorio Trium Frisiorum. Hospita vidua erat habebatque filiam lepidam sane et amabilem.

Vidimus officinam Johannis Mulleri [2]), qui monstrabat varias Sprangeri [3]) picturas, a se in aere incisas. Inde ad Sagittariorum pervenientes hortum, picturas ad vivam similitudinem artificiose factas per Theodorum Bernardum [4]), ingeniosum pictorem Amsterodamium, spectavimus.

---

1) Zie over deze nederlaag der Spanjaarden en de daarop gevolgde overgave van Coevorden (6 en 12 September), Bor III blz. 640; Fruin, *Tien jaren* blz. 116.

2) De plaatsnijder Johannes Muller; zie Kramm t. a. p. (Amsterdam 1860) Stuk IV, blz. 1174—1175. (*v. L.*)

3) Spranger van der Schilden, gehuwd met Christina Muller; zie Kramm (Amsterdam 1861) Stuk V, blz. 1151—1152. (*v. L.*)

4) Dirck Barentsz.; zie Kramm (Amsterdam 1857) Stuk I, blz. 83—84; Wagenaar, *Amsterdam* XI. blz. 231—232. (*v. L.*)

(1592.)

30. In navi erat nobiscum quidam, qui ex castris Coevardianis venerat, dicebatque de tradendo agere praesidiarios cum comite Mauritio, monstrabatque castri situm formamque, ut sequitur, a se delineatam.

[fol. 175.] Deditum [1]) die sequenti vel, ut alii, 2 Septembris, hora 9, vel 12 stilo novo.

31. Domum reversus sum, ubi cum multa dicerentur de emendanda navigatione et quantum utilitatis ea civitati adferret, damno tamen nobilitatis magno, ut quondam Theodorus Ruysch, consul Trajectinus apud Campenses exul dixisse fertur; qui cum Campenses de portu ampliando urbemque ipsorum mercatoribus frequentem reddere cogitarent ipsumque consulerent super ea re, respondit: „si nobiles vellent praecellere, inconsultum fore ipsorum propositum; sin mercatores fieri vellent, utilissimum esse".

Circa hoc tempus Antonius Cauchius, advocatus Trajectinus, syndicus Ordinum effectus est, loco Florentii Tinnii.

Hoc tempore in Hispaniis capti Carolus Stuerius et . . . . . . [2]) Ultrajectinus, quod falsam sua authoritate fecissent monetam, et igne periere.

[fol. 175v.] September.

Summam argenti non signati copiam ex Hispaniis in Belgiam transmissam narrant, omnesque monetas fervere, accersitis et evocatis undique monetariis [3]).

October.

6. Senatus civitatis constitutus, et continuati sunt consules et quaestores; 12 litium dirimendarum designati sunt: Nicolaus Oisterheimius, Roetardus Lanscronius, Bernardus

---

1) Nl. Coevorden, waarvan de teekening onmiddellijk voorafgaat.

2) De naam ontbreekt ook in het Hs.

3) Thans volgt een genealogisch overzicht der familie Van Boxtel, met gekleurde wapens, waarbij *i. m.*: „Genealogia baronum de Boxtel, ex familia de Hornes".

(1592.)

Amssemius, Cornelius Malsenius, Jacobus Bemmelius, Otto Johannis filius Rodius, Theodoricus Goyerus, Johannes Sprutius, Hugo Ruyschius, Walterus Zulenus, Jacobus Vermatius, Folcardus Schoordyckius; consiliarii rerum politicarum proclamati: Hermannus Wiltius, Willemus Someren, Bernardus Stellio, Willemus Drillemburgus, Franciscus Sneeckius, Daniel Leemputius, Folcardus Bothius, Thomas Breedius, Theodoricus Botteycken, Johannes Gerardus Lithius, Henricus Johannis Gapardius, Willemus Acrinius Reineveldius, Cornelius Gysbertus Culemburgensis, Henricus Buttius, Justus Rysemburgius, Gerardus Nicolajus Rhenius, Johannes Gysbertus Nieveldius, Lucas Pollio, Cornelius Verharius, Hermannus Leuwius, Petrus Foeytius, Theodorus Johannis a Mathe, Theodorus Werckhovius, [fol. 176] Johannes Antonius Rhodius.

3. Tumultuatum fuit inter nostros et Embricenses, cum praefectus quidam navi bellicae Embricenses conaretur eo adducere, ut Jesuitas et monachos expellerent; sed supersedit paullo post iste tumultus.

14. Dimissus in hyberna exercitus nostrorum.

16. Cum Mauritius Nassovius Trajectum venisset, lupus ei fuit oblatus, qui et occisus.

17. Obiit ex mania..... [1]) Vermatia, uxor Frederici Schenck, quamvis sint, qui ipsam sibi properasse fata arbitrentur.

Justus Rineveltius, praefectus Tiberiaci, cum diu stipendia militibus non dedisset, ab iis in arce obsessus detinetur.

Rumor est, Parmensi continuatum imperium ad triennium et ab ipso deportatum Champaignium, et officiis privatos Assomvillium, Pamelium, Drenckweerdium.

Puerorum hoc in urbe nimia licentia grassatur, pugnas lapidibus committentium vitraque frangentium, ut vix tutum sit, per vallum incedere. Nec lorarii cohibere ex offitio audent aut volunt, ampliora petentes stipendia.

---

1) Naam ontbreekt in het Hs.

(1592.)

Senatus externis, qui animi gratia tantum hic habitarent, vigilias nocturnas remiserunt [1]).

27. Sepultus Matheus Hensberch, hospes Domi Colonici, olim civium praefectus.

Vereycke, rector olim Trajectinae scholae, nunc consiliarius Geldriae, a parte regia duxerat mulierem, ut putabat viduam. Post aliquot tempus revertitur prior maritus et suam vindicat uxorem. Vereyck, ut filiae praesentia matris desiderium leniret, ipsam superinduxit; Pontifex Romanus dispensatione indulsit.

30. Obiit Elisabetha Vestrenia ex partu, quod gibbosa et parum idonea ad pariendum existeret, relicto viduo Daniele Vedio advocato. Procax haec fuerat admodum puella, unde hoc eam epigrammate lusi:

Ornas te gemmis variis, auroque reluces
  Multo, et te totam splendida vestis habet.
Quis te sic pulcram cultamque quis esse negabit,
  Si modo tunc faciem, si quoque terga tegas.
Sed cum deponis gemmas aurumque coruscum
  Cumque omnis penitus splendida vestis abest,
Tum credo de te lis exorietur, an ipsa
  Sis monstrum vel homo, simia vel mulier.

Obiit hoc mense Florentiae Philippus Wingius Grudius ex arida febri, cum ibi paulo ante antiquitatis colligendae gratia fuisset profectus; juvenis certe in hoc genere studiorum doctissimus.

[fol. 176v.] November.

Kal. Intra tertiam horam et quartam noctis obiit subito Andreas Waelkes [2]), Flander Audenardius, curiosus et

---

1) *I. m.*: quod tamen usu civium abrogatum.

2) Kan deze wellicht de schrijver geweest zijn van de „Kronijk van Utrecht 1576—1591", afgedrukt in de *Kroniek van het Historisch Genootschap*, 21ste Jaarg., 5de Serie, 1ste dl. (Utrecht. 1866) blz. 531—

(1592.)

hominum et rerum nostrae hujus patriae investigator, vicarius Martinianus, mente quodammodo et corde sanus. Adfueram pridie, nullum in eo tam maturi fati signum videram; quin et hoc ipso die, ut aetas ferebat, satis integer per urbem deambulaverat.

Circa hoc tempus cives, dimidiatis cohortibus, vigilias agere coepere.

9. Obiit Marguareta Laleinia, domina de Pallant et mater comitis Culemburgani, in arce Marsenia, ubi multos annos mente capta asservabatur. Filius vero vetuerat, ne Trajecti campanorum sonitu ejus mors indicaretur.

14. Nuptiae sunt celebratae Joachimi Hardenbroeckii et filiae domini Aggeris Joannitani, mercatoris olim vinarii, cujus uxor ex nobili familia totam videbatur viri familiam velle nobilitare.

Profesto Martiniano celebratae nuptiae Petri Westrenii, Amersfortii, doctoris Ferrariensis et advocati Ultrajectini, cum sorore Abcaudiani praefecti Hardenbrouckii, virgine longe majori statura; consumatae 4 Decembris.

Cum Brakelius ad Ordines confoederatos nuper de Trajectensium injuriis (ut dicebat) multa detulisset, illi, responso ad Ordines Trajectenses, hominem amandarunt.

Cum quidam ex familia Culemburgani comitis petiisset a magistratu, ut liceret per urbem Culemburgum deferri cadaver matris Culemburgani, et ab eo posceretur, qua autoritate id peteret, scedula, idque comiti renuntiaretur, aegre id ferens alio transferendum curavit, improbante factum Cantero, qui absens fuisset.

15. Noctu Culemburgenses, qui diu ob dissidium sui comitis cum Trajectensibus hic fuissent detenti, ex carcere, incertum permissu senatus, evaserunt.

576, waarvan Van Buchell zich bij de mededeeling van 't geen in deze jaren in zijn geboortestad geschiedde, veelvuldig heeft bediend? Van Buchell was met Waelkes bevriend. Ook heeft 't Hs., dat de „Kronijk" bevat, eenmaal aan hem toebehoord, blijkens de aanteekeningen, afkomstig van zijne hand en voorkomende in het laatste gedeelte. (*v. L.*)

(1592.)

16. Invidia Hollandorum, quod plurimum commodi accederet monetae Trajectinae, quum periculosum esset Dordracum adnavigare ob praedones Gertrudomontanos, et minori pretio monetam conflaret hic monetarius, thaleri Trajectini tanquam vitiosi vetiti sunt distrahi per Hollandiam.

17. Mane obiit Anna Lockhorstia, filia Vincentii natu maxima, et vidua Georgii Arkeliani, domini d'Ameroye, Wel *etc.*

[fol. 177]. 18. Stolpert centurio, in militiam Ordinum allectus pro tribus mensibus, nunc exautoratur, militesque ejus sub aliis signis distributi fuerunt.

20. Lata sententia in curia Trajectensi de arboribus, injuria caesis in Lambrouca [1]) ad villam Rysenburgicam, idque invidia et mandato Brakelii, anno 88 restituendis, interesse et aestimatione praestanda.

26. Primam causam egit patronus Cornelius Merenburgius, de *outeygen* et interpretatione librarum.

22 vel 2 Decembris stylo Gregoriano Alexandrum Farnesium, Parmae ac Placentiae ducem, Atrebati obiisse diem extremum ferunt [2]).

29. Profesto Andreae supplicationes ab Ordinibus extra ordinem decretae sunt et habitae.

Cum superiori folio genealogiam dominorum de Boxtel non satis expresserim et tantum ad Philippum pervenerim, quod deest hic addam [3]).

[fol. 177v.] December.

2. Obiit Petrus Alostus, canonicus Salvatoris, cui donata fuerat a Nienburgio patrono olim suo. Collator est

---

1) Langbroek.

2) Vgl. Bor III. blz. 660; Dusseldorpius, *Annales* editie-Fruin, blz. 231; *Tien jaren*, blz. 118.

3) Thans volgt de voortzetting der genealogie van de familie Van Boxtel, reeds van elders bekend en daarom hier weggelaten.

(1592.)

Johannes Marsmannus, qui coactus dedit filio Jacobi Assii.

Vidi apud Erasmum, gemmarum mangonem Brabantum, nummum aureum, quem rarissimum esse ajebat et 30 olim florenis se potuisse vendere asserebat, hac inscriptione: DN NR LIB. SEVERVS P F AVG. et: VICTORIA IMP. AVG.

Fragmentum, quod sequitur, veteris inscriptionis in Vaticano cum sequenti inventum, exscribente Wingio [1].....

Copiam mihi fecit hujus [2]) Theodorus Rhenessius Vulpius, juvenis literariae omnis antiquitatis doctissimus.

Ultima Decembris styli Romani, Trajecto relicto [3]), per Woerden ad Bodegravios perveni.

Annus habet finem, nullo sed fine cupido
Me premit, aeternos et fovet ille focos.

Circa hoc tempus, in hospitio Campanae apud Lucenses, ancilla Cornelia nomine amoris impatientis et irrisi pudoris vindictam in se crudelem exercuit et veneno sumpto seipsam necavit, Huelii levissimi juvenis indigna exprobatione incitata.

---

1) Philippus Wingius Grudius: zie boven blz. 333.

2) Nl. van het fragment dezer Grieksche inscriptie, gevonden in het Vaticaan en door Van Buchell hier gefacsimileerd.

3) Van Buchell ging van Utrecht naar Leiden, ten einde aldaar zijn studie voort te zetten. Het plan hiertoe schijnt eenige weken te voren bij hem opgekomen te zijn. Immers vinden we in een brief aan zijn vriend J. van Sypestein te Leiden, d.d. 31 Oct. 1592: „Animus mihi jamnuper, mi Sypesteini, academiam Batavorum accedere, ut studiorum meorum aliquem fructum in posterum perciperem, fuit. Idem etiamnunc perstat; ea nam jam aetas, quae vagum hunc animum et incertis hactenus sedibus peregrinantem colligere suadeat et vitae tranquillius otium (quantum per humanarum rerum turbas, mortalitatis conditionem et fatorum ordinem liceat) sperare..... Si placeret inquirere paululum in jura et impensas promotionis causa faciendas, simul ubi minori damno rei familiaris possem ad tempus commorari". (*v. L.*)

[fol. 178.] ANNUS CHRISTIANUS 1593.

Consules: Theodorus Canterus 4, Alardus Helsdingius 2.

Januarius.

Mensis Januarii initio ac anni ultra 1500 nonagesimi tertii Lugdunum Batavorum ingressus sum, hospitiumque mihi fuit commodum, sed carum, in Campana, Via lata. Nostri milites, 5 alis equitum ad praedam exeuntes, magnam partem legionum Arenbergicae et Daniel Augustani dissiparunt. Nobiscum erat in curru quidam eques ex comitatu Valckenburgico, qui sua manu caeperat primum signum idque Mauritio Nassovio offerre venerat.

2. Rensburgum ivi, ut Cornelium Milium convenirem. Vidi ingentes relliquias magni virginum monasterii, ac inde apud Catvicos pernoctavi [1]). Hospes narrabat ante quatuor annos inventum in ruderibus arcis Brittanicae annulum aureum lunulisque circum ornatum; in gemma sculptus erat puer Amor, arcum tendens. Vidi nummum aureum, sed adeo obscurum, ut legere epigramma non possem, et cum nimio licitaret, non emi. Vidi ibidem in nosocomio quatuor ferreas ingentes machinas, forma fere tali [2]), pauperibus donatas, ut peregrinis ostenderent.

Ordines Hollandi Gerardum Toningium [3]) professorem

---

1) *I. m.*: Hic olim arcis Gaudae relliquiae, vulgo tSant.

2) Hierbij een kleine teekening van het balkvormige werktuig.

3) Zie Van Slee, *Diarium* blz. 24, onder 8 Oct. 1591: „Profectus D. Tuning in Zeland et deinde in Galliam, ad vocandum Scaligerum ad professionem in locum Lipsii"; en later (blz. 34) onder 1 Maart 17, 1592: „Rediit Tuningius ex profectione Gallica et respondit Scaligerum promisisse se venturum ad munus docendi, si modo posset commode cum suppellectile librorum ex Gallia ad nos pervenire". Vgl. Schotel, *De academie te Leiden* blz. 115—117. Dit is de eerste reis, die Tuning naar Frankrijk heeft gemaakt om Scaliger te bewegen naar Leiden te komen; van de tweede reis derwaarts spreekt Bronckhorst in zijn *Diarium* niet, wel Schotel, t. a. p. blz. 116. Laatstgenoemde plaatst evenwel die tweede reis op het einde van 1592. Waarschijnlijk heeft Van Buchell gelijk, als hij zegt, dat Tuning in Januari 1593 ging. (*v. L.*)

(1593.)

juris in academia Lugdunensi, cum mandato ad Josephum Scaligerum, Julii Caesaris filium, miserunt, ut ampla conditione allicerent et invitarent ad se.

Lugdunum augetur mirum in modum. Magistratus nullum locum vacuum ad viam publicam esse sinit; si aedificandi facultas dominis deesset, ipse emebat fundum et domos ponebat, imo plateas novas ex hortis fecerat.

9. Celebratae in patria nuptiae Jodoci a Scroyestein et Rintsiae Brekers, Pauli filiae ex Bauckia a Montisma uxore.

[fol. 178v.] In templo Petrejano hoc legi, praeter Dodonaei et Holmani professorum monumenta, epitaphium in marmore Belgico sculptum:

„Ad posteritatem.

„Hadriano de Xantenoys dicto la Deuse, domino de Manage, Hannoniensi veteri et illustri familia nato, viro singulari pietate, eruditione atque eximia virtute et spectatissima fide praedito, qui cum praefectura Vinedalensi sponte se abdicasset, pacis ac quietis amantissimus, patria intestinis motibus laborante deserta, Lugdunum Batavorum cum familia commigravit, ubi posteaquam exiguo temporis spatio transacto in morbum incidisset, acutissima continuaque febri contracta, vicesima tandem die, 4 Kal. Octobris, spe ac fidutia erga Deum indubitatissima confisus, amantissimae conjugis suae suorumque ac bonorum virorum desiderio subtractus, pie placideque in Christo requiescit, cura parentum filius postremum moestus posuit 5 Augusti 1579. Vixit an. 50".

In templo Pancratiano, praeter monumenta Lockhorstiana, haec legi in pavimento epitaphia:

1544. 1 Calend. Decembris magnificus vir magister Willelmus ab Oy, consultiss. I. U. D., vita defunctus est.

1519 Obiit Isabella de Pafenroy.

Anno 1476 den 11 Octobris starf jongfrou Cristina, de Coenraets van Boloys van Treslong wijff was.

Anno 1559 den 15 April starf jongfrou Marguarita van Boloys van Treslong, wedue van Jacob van Norda.

(1593.)

8. Wilhelmus Blosius Treslongius [1]), olim architalassus, nunc silvarum praefectus ab Ordinibus est constitutus, et certa annua pensio viridio (*sic*) relicta fuit.

Lucum profectus, vidi Ludovicam Coligniam, Aurantii principis viduam. Rumor ibidem erat, Palatinum Luduvicam Nassoviam, Wilhelmi Aurantii et Carolottae Burboniae filiam, uxorem ducturum [2]).

[fol. 179.] 19. Disputavit pro doctoratu Laurentius Veno, Friso [3]), qui die 21 promotus est majori sumptu et ceraemoniis quam [4]) ante, Vulcanio habente orationem in ejus laudem et de reformatione academiae nuper facta [5]), de exspectatione Julii Sideris Scaligeri, de peritaneo utilissimo instituto.

Audio statuisse Hollandos, ne quis in academiis pontificiis aut regi Hispanorum subjectis promotus, admitteretur ad aliquod officium vel publicum munus [6]).

Ultimo hujus mensis sepulta Maria Vuytenbrouckia, uxor doctoris Galli theologi, quae parum secundae antea famae fuerat.

Trajecti interim obierat Theodoricus Zulenus, canonicus Petrejanus, qui plures pauperibus condidit domunculas.

Hollandi caverunt, ne quis ad dignitatem aliquam pro-

---

1) W. Blois van Treslong kreeg van de Staten van Holland en West-Friesland een jaarwedde van *f* 1700; in 1592 werd hij door prins Maurits aangesteld tot zijn luitenant-houtvester in Z.-Holland. (*v. L.*)

2) Vgl. Jules Delaborde, *Louise de Coligny* (Paris 1890) I p. 286 v.v.

3) Over het examen en de promotie van Laurentius Veen, zie Van Slee, *Diarium* blz. 50, onder 19 en 21 Januari 1593.

4) Hs. heeft: quem.

5) Dit ziet bepaald op de „ordre, beraemt en besloten den 7den Sept. 1592", en die van „doen aen in de voorschreven Universiteit oft Hoge schole tot Leiden soude worden onderhouden, om te geraken tot den staet en waerdigheit van licentie oft doctoraet". Deze „ordre" is afgedrukt bij Bor dl. III blz. 658—659; ze heldert het raadselachtige in het licentiaatschap aan onze universiteit te Leiden geheel op. (*v. L.*)

6) Een plakkaat, waarbij het bezoek van buitenlandsche hoogescholen werd verboden, was reeds 12 Maart 1591 door de Staten van Holland uitgevaardigd en werd vier jaar later vernieuwd; zie Knuttel t. a. p. blz. 5—6; *Groot-Placaetboek* Dl. I ('s Gravenh. 1658) fol. 223.

(1593.)

moveretur, qui in academiis regi Hispaniarum subjectis gradum sumpsisset.

In templo Petrejano [1]) vidi vexillum, trophaei instar suspensum, quod nuper nostri ex navi praetoria classis Hispanicae capta eo deduxerant, in quo pictura Virginis, ut ajunt, Matris et insignia regis, hoc versiculo Davidico:

Exurge Christe ac judica causam [2]).

Februarius.

Kal. Fui in jure examinatus in aedibus Jani [3]) Cornelii Grotii, secundum praescriptum Ordinum novo statuto, secundus.

Sequenti die hora 4 vespertina occupavi me discutiendis explicandisque legibus satis difficilibus et intricatis: Minor ꝥ *De procuratoribus* et *Qui negotia* D. *De mandatis*, praesentibus inquirentibusque doctoribus professoribus dominis Julio Beima, Thoma Sosio, Everardo Bronckhorstio, Corn. Grotio, Gerardo Toningio, et cum admitterer, pro examinatione singulis libram Flandricam VI florenorum dinumeravi [4]).

[fol. 179v.] 6. Praesentibus rectore Johanne Hurnio medico, Francisco Junio, Luca Trelcatio, theologis, Julio Beima, Thoma Sosio, Everardo Bronckhorstio, Johanne [5]) Grotio, Gerardo Toningio, jurisconsultis, ... [6]) Bontio,

---

1) Nl. te Leiden. Deze vlag (wimpel) wordt thans bewaard in het Stadsmuseum te Leiden (Lakenhal).

2) Vgl. Ps. 73 : 22.

3) *I. m.*: Cornelii.

4) Bij Van Slee, *Diarium* blz. 51: „Eodem die 1 et 2 Februarii fuit examinatus candidatus quidam Ultrajectinus, qui petebat gradus licentiae. Examine primo habito, assignatae illi sunt duo leges, quas D. Beyma mane hora 7 illi communicavit. Ego L. Minor 51, De procuratoribus, illi assignavi, D. Grotius L. Qui negotiationes, ꝥ Mandati".— Deze „candidatus quidam" was stellig onze Van Buchell. Over zijn examen heet het t. a. p.: „Respondit timide et tarde ad leges, sed tamen in examine primo satis solide". (*v. L.*)

5) Deze voornaam schijnt later doorgeschrapt te zijn.

6) Voornaam ontbreekt in het Hs.

(1593.)

Petro Pauwio, medicis, F. Rhaphelingio, Hebraicarum literarum professore, Bonaventura Vulcanio, Graecarum literarum professore et academiae a secretis, disputavi materiam commodati, et promotus sum [1]). Pro juribus academiae numeravi Vulcanio 46 florenos; distributi sunt chyrotecae. Bedelli singuli thalerum habuere, et pro literis ac sigillo dedi 3 florenos.

Diebus hisce praeteritis multi vagabundi a praefecto Rhenolandiae sunt capti et in carcere Lugdunensi asservantur.

Ad portam Ultrajectinam restauratam nuper legi versiculum hunc Davidis:

Vergeefs sijn poorten, wallen, vesten,
Zoo niet en waeckt den Allerbesten [2]).

Carolus Mansveltius hoc tempore vetuit, ne pagani, qui regi Hispaniarum parebant, tributum nostris Ordinibus solverent, sed se contra militum excursiones munirent, nec captivos nostros milites ullo lytro dimitterent, sed statim occiderent vel in crucem tollerent. Ordines vero nostri contrarium edidere scriptum admonitorium 27 hujus [3]).

8 styli novi Lugduno decedens, sequenti Trajectum reversus sum.

Circa hoc tempus milites nostri ab expeditione Luxemburgica reversi Noviomagum sunt, non inani praeda [4]).

6. Stylo veteri obiit Joannes Drielius, administrator abbatiae Paulianae.

---

1) „6 Februari. Eodem die Arnoldus Buchelius privatim promotus in licentiatum juris a doctore Beyma et dedit honorarii loco promotori VI florenos, idque in posterum servabitur tam in doctoribus quam licentiatis. Respondit de actione commodati, timide et frigide". — Van Slee t. a. p.

2) Vgl. Ps. 126 : 1.

3) Vgl. Bor III blz. 676 v.v., waar de beide stukken zijn afgedrukt.

4) Vgl. Bor III blz. 678.

(1593.)

Circa idem tempus cum hic esset Johannes Bogardus [1]) ecclesiastes, valde laboratum est de ecclesia Reformata conjungenda et reconsilianda (*sic*); dicebantur consules et praetor obstare.

17. Antonius Buthius, canonicus Marianus, centurio legionis Trajectinae et praefectus silvarum, duxit mulierem, cum qua diu consueverat.

10. Quidam 18 circiter annorum juvenis Lochemiensis, Segveldiae ob caedem captus, capite fuit punitus, quamvis multi condonandum ipsius aetati dicerent, factique qualitatem non meruisse tale supplicium putarent. Statim cum a corpore caput esset avulsum, quidam (quem morbo caduco laborare volebant) vola sanguinem ebullientem ter hausit. Remedium id morbo ferebant, licet horridum et nullis medicorum sententiis probatum.

[fol. 180.] 15. Consolationum a me feriae.

18. Coena cum adamata, et desiderium in spem firmioris amoris translatum.

Arnoldus Dorpius [2]) apud Lucenses Batavos, homo ut volunt per fas atque nephas locupletissimus, condemnatus Cruningiae domino restituere ex hereditate Beveriana, cujus fuerat curator, 75000 florenorum; idque sine juris remedio pronunciatum in summo senatu.

21. Circa vesperum parturire incoepit Aleida Langia [3]), neptis mea, et die sequenti, qui Jovi olim sacer, circa horam 4 pomoeridianam enixa est filium robustum et grandem.

---

1) Over het aandeel, dat Wtenbogaert gehad heeft aan de werkzaamheden tot bevrediging der kerkelijke geschillen te Utrecht, zie Bor III blz. 729 v.v.

2) Zie over de wijze, waarop Arend van Dorp zijn groote rijkdommen verkregen heeft, Mr. J. B. J. N. Ridder de van de Schueren, *Brieven en onuitgegeven stukken van Jhr. Arend van Dorp.* (Utrecht 1887) I blz. XLII—XLIII, en over zijn zaak met Maximiliaan, heer van Kruiningen, aldaar blz. XXX—XXXII.

3) Aleida Langia (de Lange), dochter van Van Buchell's halve zuster Geertruid, 13 Nov. 1590 gehuwd met Dominicus Boger, zoon van Godfried en Wendelmoet Honthorst; zie boven blz. 250.

(1593.)

22. Obiit Gerardus Wyckerslootius, canonicus Marianus et in senatu apud Ordines de nova impositione ex quadragesimis omnium bonorum, iniquissima et liberis prorsus civitatibus indigna, actum fuit; sed nihil actum.

25. E vita decessit Johannes Baptista Scipperius ad veram vitam, primo Bacchanaliorum; confidenti in Deum animo et nullo mortis horrore constanti, ad verum liberum Patrem ex fragili hoc carcere liber evolavit, non sine conjugis dilectissimae lacrumis ac parentum gemitu.

Circa hoc tempus Johannes Sprutius, cum ante saepe sollicitasset ex Ordinum concessu dimitti, indicta causa, extra ordinem subito removetur, instinctu ut creditur Canteri.

27. Ultimae feriae Bacchanaliorum larvatorum veteri more discursus, et nullae feriae tam sollemniter celebratae.

[fol. 180^{v}.] Martius.

Kal. Nix summa copia e coelo nocte diesque cecidit, quanta non a multis annis.

11 Sepultus Johannes Baptista Scipperius hora post decimam in templo Magdaleniano.

8. Obiit Harmannus Zulenus de Batestein; item Anna Pompeji Occonis filia, vidua Caesaris Reguli, aetatis provectae mulier, ... [1]) Cornelius Remigomius.

18. Obiit Georgius Reckerus, praefectus rerum capitalium exercitus Confoederatorum Belgiae.

18. Baptisma purgatus filiolus Aleydae neptis, cui inditum nomen Wilhelmi, susceptore Huberto Buchel, qui 10 dedit florenos [2]).

19 vel circa Fanum Geertrudis obsessum a nostris [3]).

Capti Georgius Linden et Aernt Honthorst a militibus

---

1) Naam ontbreekt in het Hs.

2) Deze zinsnede is later door Van Buchell op den rand bijgeschreven.

3) Op 28 Maart kwam Maurits voor Geertruidenberg, nadat de stad den 27sten berend was; zie Bor III blz. 690 v. v.; *Journaal-Duyck* I blz. 165 v.v.

(1593.)

praedatoribus Montis Geertrudis et Voudam perducti, non sine damno rei pecuniariae.

Primo accessu nostrorum ad oppidum multi fuere vulnerati, qui se intra munimentum Regiorum et oppidum exposuerant, occupando aggerem, inter quos Recoma Friso, centurio legionis Trajectinae.

28. Deditum munimentum [1]), dimissi praesidiarii Antwerpiam. Dicebant pulvere tormentario laborare.

29. Ducati Transissulanae regionis ad valorem 70 stuferorum edicto publico redacti sunt.

Obiit eadem die Guillielmus Eckius, longo morbo consumptus, homo rei mathematices doctissimus et in poesi faelici ingenio praeditus.

Albertus Fokius nomine Trajectensium consiliarius Ordinum confoederatorum electus fuit, et Hugo Ruysch consiliarius thalasticus effectus est.

30. Ex puerperio obiit Vendelmoetia, uxor Frederici Bogeri et filia Antonii Lonii.

Obiit nuper Juditha van Schulemburch, vidua Jacobi Assii Junioris.

Circa hoc tempus Thomas Sosius, relicta professione Lugdunensi, in Germaniam abiit [2]).

Tum quoque bibliotheca Leidae ex templo facta, ibique theatrum anatomicum extructum [3]).

Lipsius dicitur ob haereditatem ab avunculo lautam acceptam apud suos mansisse.

[fol. 181.] Aprilis.

Aemilius Sulenus Nieveldius, viduus, uxorem ducit Philomondam Masiam, viduam Brabantam, quae puellis nuper linguam Gallicam docuerat.

---

1) Het fort van Steelhoven, buiten Geertruidenberg; zie Bor III. blz. 693.

2) Zie van Slee, *Diarium* blz. 53, onder 3 Maart: „Eodem D. Sosius in curia renuntiavit professioni suae".

3) Vgl. M. Siegenbeek, *Geschiedenis der Leidsche Hoogeschool*, Dl. II (Leiden 1832) blz. 6—7. (*v. L.*)

(1593.)

Eadem die obiit Jasparus Montanus, advocatus Trajectinus.

8. Obiit Johannes Verhaer, canonicus S. Petri.

11. Supplicationes decretae pro prospero in re bellica successu.

Interceptae literae Groeningensium, quibus quaeruntur de extremitate suae fortunae, protestantes coram mundo apud Pontificem Romanum, imperatorem, regem, se omnia pro principe suo exposuisse bona, privilegia, vitam, nunc eo redactos, ut nisi brevi liberentur, extrema necessitate succubituros.

Aquarum impetu nostri paululum a Monte Geertrudis repelluntur,

Nescio an erraverim nuper [1]), cum jam sit fama, Aemiliam Belgicam ad Fredericum Palatinum desponsatam deduci.

Regii in Transissulania dicuntur obsedisse Otmarsen oppidulum.

Cum jam abbatia Pauliana fere esset vacua, mortuis monachis, ne bona illa dispergerentur, actum est nomine civitatum apud Ordines, ut bona alendis juvenibus ad studia destinarentur. Quid futurum ignoro; frigida certe quorundam erga pietatem affectio [2]).

13. Cum ecclesiastes Gorbulius [3]) incidisset in materiam de confessione auriculari, dicebat institutam ab Innocentio III anno 1230.

20. Obiit Justus Arteveltius, olim praefectus Arcis pacis et inde praetor Amersfortius, vir senex. Abierat ex hoc mundo ante paucos dies Aemylius Amstelius Min-

---

1) Zie boven blz. 339.

2) De Raad van Utrecht keurde 17 April 1593 het concept-advies der Staten goed, dat uit de goederen der Sint-Paulusabdij een Seminarie zou worden gesticht. Dit Seminarium Paulinum kwam in 1594 tot stand. Vgl. L. Miedema in *Werken Hist. Gen.* (1900). Dl. LII blz. CXX v.v.

3) Vermoedelijk een schrijffout, te lezen: Gerobulus; later (Mei 1594) noemt Van Buchell hem: Gerbulius. — Men weet trouwens, dat paus Innocentius III (gest. 1216) op het 4e Lateraansche Concilie (a° 1215) alleen de *verplichte* Paaschbiecht heeft ingevoerd.

(1593.)

denus, magni consiliarius senatus apud Lucences. Globulo quoque tormentario per caput trajectus Arnoldus Hesselius, Trajectinae legionis centurio, et paulo post mortuus.

26. Contractus nuptialis inter me et Nicoleam Voorstiam [1]) conceptus fuit. Hanc ego faeminarum sapientissimam et domestica prudentia instructissimam inveni, qualem mariti sui ornamentum dicit Solomon, domumque suam instruere ac laudabilem Jehovae esse [2]).

[fol. 181v.] Majus.

6 Id. Veneri honestae primitias offero.

Hunc ego santa diem genetrix tibi consecro, castis
Votis et puri pectoris eloquio.
Nulla meum subeat cogitatio lubrica pectus,
Una mihi conjux, conjugis unus ero.

Nam ut a vaga juvenum nostrorum vita me abducerem, illud restabat remedium, ex proverbio Solomonis petitum quum dicat: „Fruere tuae juventutis uxore, amabili cerva, lepidaque duma, cujus te omni tempore irrigent ubera, cujus amore potiare semper. Cur autem potiare, mi fili, aliena? Cur in gremio non tuae haereas"? [3]).

Ad finem hujus mensis ecclesia Reformata reconciliata quodammodo, et concionatus fuit aliquoties Johannes Ambrosius, simplici eloquentia non indoctus, ecclesiastes Amsterodamensis [4]).

---

1) Nicolea Voorstia = Claesken van Voorst, dochter van Cornelis Joostensz. van Voorst. Zij is eerst gehuwd geweest met Valentijn van der Voort. Het huwelijkscontract tusschen deze twee is van 25 Sept. 1587. Vgl. P. A. Tiele, *Catalogus* enz. blz. 314 No. 1324. (*v. L.*)

2) *I. m.*: Prov. 12, 14, 31. — Bedoeld zijn Spreuken XII : 4, XIV : 1 en XXI : 30.

3) *I. m.*: Prov. 5. — Bedoeld zijn Spreuken V : 19—20, die Van Buchell hier uit zijn geheugen, niet zeer nauwkeurig, citeert.

4) Johannes Ambrosius, predikant te Amsterdam, is ook eenigen tijd werkzaam geweest te Utrecht; zie H. van Rhenen, *Lijste van de namen der Predikanten enz. onder de Provintie van Utrecht.* (Utrecht 1705) blz. 27; Dr. G. J. Vos, *Voor den Spiegel der Historie* (Amst. 1903) blz. 85. (*v. L.*)

P. Ernestus Mansveltius tentat omnem viam obsessos Gertrudomontanos liberandi; ut videtur, frustra [1]).

Phrigii filius sclopetto trajicitur et moritur.

Legati, hic a rege Franco-Navarro missi, excusant regis factum in relligionis mutatione, foedus iterum [2]) confirmari petunt. Dicitur is, celebratis Missae solemnibus, unctus ad Fanum Dionisii in regem Franco-Gallorum, indutias cum Confoederatis sanctis trium mensium fecisse [3]).

Junius.

Electi circa hoc tempus et novati presbiteri et diaconi Reformatae relligionis [4]).

15 hora octava Gertrudo-Berga Mauritio dedita [5]).

19. Celebratae nuptiae Cornelii Merenburgii et Corneliae Vettiae, quae et Pijlsweertia a loco nativitatis.

24. Quaedam mulier non procul a plataea Mariana, noctu surgens e lecto, apud Pontem pistorium se demersit; fuerat ei diu contentio cum marito, hancque causam credebant, cum sola dormiret.

26. Quirinus van der Voordius nuptias celebravit cum Catarina Rammia, Arnoldi procuratoris filia.

Ultima hujus, villici in Jutphaes filius, quod contra Ordinum edictum boves corrupisset, capite poenas dedit, ut alii hoc exemplo deterrerentur. Cum [fol. 182] innumerae quotidie querelae de colonorum injuriis Ordinibus offerrerentur (*sic*), culpabant quidam Theodoricum Verhuelium, cujus boves fuerant corrupti, ut accusatorem et inhumanum; cum potius humanum illud factum et utile

---

1) Over de pogingen, door van Mansvelt aangewend, om Geertruidenberg te ontzetten, zie Bor III, blz. 695 v.v.; Fruin, *Tien jaren* blz. 131.

2) Hs. heeft: ictum.

3) Zie Bor III, blz. 705 v. v.

4) Het hernieuwen van den kerkeraad omstreeks Juni komt ook elders voor. (*v. L.*)

5) *I. m.*: Habeo apud me conditiones. — Overgave van Geertruidenberg 25 Juni 1593, vgl. Bor III. blz. 698; *Journaal-Duyck* I blz. 238; Meulman, *Catalogus*, I blz. 115 n⁰. 770; Petit, *Catalogus*, blz. 68 n⁰. 587.

(1593.)

reipublicae sit judicandum, quo multi paucorum animadversione salvantur.

4. Dillenburgae Constantina [1]) (ut eam nominat *Mercurius G. B.*), Wilhelmi Nassovii Aurantiae principis ex Carola Burbonia filia, Frederico comiti Palatino desponsatur. Nuptiae vero octava post celebratae, quibus interfuere dux Joannes Bipontinus, comes a Witgestein, comes a Winnenberg, comites a Nassauw.

Julius.

Nuptiae celebratae Johannis Bilerii et Idae Oomiae a Wyngarden, consiliarii olim filiae; item Jacobii (*sic*) Stellionis ac Johannae Niendaliae puellae.

5. Mortuus est tinctor, cui Divitis cognomen fortuna dedit, procerum more sepultus, Cornelius Schoordyckius.

Mathias Myrlous, quaestor Paulinus, officio, Cantero et Dallenburgo deponentibus, exutus est.

10. Nuptiae celebratae Brunonis Vossii et Catrinae Assiae, Jacobi apothecarii filiae, puellae juvenculae, cujus famam incerta tamen fama laeserat.

Hugo Ruyschius, utriusque juris doctor, 12vir litium dirimendarum, rejecto Daniele Leemputio ambiente, cui poterat objici L. 6. C. De dignit. lib. 1, ad consilium thalassicum Rhoterodamum profectus est.

13. Domina de Moreaume et Montfort cum obiisset, campanorum Summorum sonitu celebrata est.

Florentius Heremalius ab Ordinum confoederatorum concessu propter aetatem postulat dimitti.

20 hujus Novesienses praesidiarios, quorum jam maxima pars praedatum aberat, urbe ejecerunt.

31. Feriae magnae [2]) autumnales in curia Trajectensi incipiunt, quae continuantur ad diem Lunae post Egidii.

---

1) Dusseldorpius *Annales*, editie-Fruin blz. 233 noemt haar: Joanna Constantina. Zij heette Louise Juliana en huwde 21 Juni 1593; vgl. Delaborde l. c. I p. 291.

2) *I. m.*: Vide titt. De feriis D. et C., libb. 2 et 3.

Tum nempe, messis causa occupati, coloni litibus vacare non possunt.

[fol. 182v.] Augustus.

Saga capta et senatui provinciali examinanda tradita.

Adriana Francisca, Reinoldi Brederodii ex Helena Manderscheitia filia, nupta Johanni Philippo baroni Altosaxiae, male a viro tractata, ad matrem discesserat. Maritus vero hic veniens illam reposcit, paxque facta, intercedente comite Nuenaria et Viennae ac Brederodae domino Walravio fratre.

19. In suburbano Insulari frater occidit fratrem ebrius, et sine lite praevia.

Mortua Henrica Zulena Nyeveldia, uxor Wilhelmi Scade.

Josephus Scaliger, Julii filius, Lugdunum Batavorum venit, sidus in Batavia novum, magnis promissis ab Ordinibus evocatus [1]).

Circa idem tempus Carolus Clusius [2]), Atrabas, ex Austria evocatus ab Hollandis, venit ad academiam Batavicam.

September.

3. Post ferias autumnales jus redditur, et juramentum renovamus. Senatores sunt: Gasparus Bruxellius, dominus de Grandreng, vicepraeses, Petrus Ruyschius, Antonius Loonius, Wilhelmus Radelantius, Hermannus Wijnhovius, Henricus Sylius, Petrus Levius, procurator generalis sive fiscalis, Adrianus Burchius, a secretis, ejus vicarius Lambertus Wynen; advocati: Thomas Vuijttenbroeckius, Gerardus Heyus Sevender, Hermannus Junius, Paulus Sosius, Fredericus Bogerus, Martinus Vermarius, Daniel Vedius, Everardus Pollio, Henricus Wiltius, Bernardinus

---

1) J. Scaliger kwam 25 Augustus te Leiden; zie v. Slee, *Diarium* blz. 62.

2) Carolus Clusius, de opvolger van Dodonaeus, was een groot plantkundige. Hij overleed 4 April 1609 (twee maanden na den dood van Scaliger) op 83-jarigen ouderdom; zie Schotel t. a. p. blz. 144; Siegenbeek t. a. p. Dl. II, Toevoegsels en Bijlagen blz. 77—78. (*v. L.*)

(1593.)

di Monte Valdona, Petrus Westrenius, Petrus Vedius, Joannes Opstratius, Jacobus Wijss, Joannes Haeftenus, Joannes van der Eemius, Volcardus Oomius, Henricus Dettenus, Joannes ..... [1]) Meerhoutius, Cornelius Meerenburgius, Adrianus Nessius, Cornelius Valentinius Vianius; procuratores: Wilhelmus Neoportius, vicarius fisci, Herbertus Haeftenus, Petrus Santenus, Laurentius Mereinius, Hugo Enschedius, Theodoricus Burenus, Gerardus Rijswyckius, Nicolaus Mierloous, Rochus Hardeveltius, Everardus Vedius, Henricus Nyenrodius, Petrus Clousius, vicarius Arnoldi Santeni, [fol. 183] Joannes Cockius, Johannes Rammius, cui Ordinum benefitio patris concessa successio, habetque vicarium Rodulphum de Leuw.

Othmarsum oppidulum a Regiis occupatur [2]).

4. Quidam Back ex pago Hauteno ob duplex homicidium volontarium aliaque scelera capite punitur.

Saga nuper capta, cum nihil fateri vellet, praesente procuratore generali et Zylio commissario aquis commissa, primo, secundo, mersit; tertio in aquis tanquam natans remansit; sequentibus diebus, cum plura certissimaque ea juditia emergerent, torta iterum, crinibus abscissis, virgisque coesa, fatetur.

Audio quendam Verhuelium, apud Buranos ludimagistrum, quod discipulis puellis libidinose fuisset usus, captum apud Culemburgios. Quidam in eum animadvertendum poena tutoris, qui pupillam suam violaverit, nempe deportatione, putabant, alii gladio puniendum, ex L. *Cum vir nubit*, cap. De aduld., credunt, cum non simplex stuprum perpetrasse velint, sed immatura Venere naturam corrupisse reluctantem.

Quidam Petrus Spinola, Genuensis, captus ab ala Uchtenbrouckii, Trajecti aliquamdiu detentus, jam dimissus est.

Hospita retro Macellum sub insigni Viri nudi, male-

---

1) Naam ontbreekt in 't Hs.

2) Ootmarsum werd 12 September 1593 ingenomen door Frederik van den Berg; zie Bor, III blz. 715; *Journaal-Duyck* I blz. 282.

ficii diu famosa, nunc accusata et ad senatum delata, sed frustra.

9. Noctu malefica jam convicta ex sua confessione, sese auxilio demonis proci suspendit, quae sequenti nihilominus die equis ad locum supplitii tracta et igne in Foro equorum consumpta.

11. Quaedam mulier in Gortstegio [1]) peperit uno partu tres pueros .....

Fama est, Mauritium insidiis quorundam Italorum, Anglos mentientium habitu, in Zeelandia petitum; incerta tamen.

13. Obiit Henricus a Baxen, dominus in Coninxfelt, senex, pater Maxaemiliani mareschalci Eemdani.

Woordenses, explosa Martini confessione, Reformatorum dogmata assumpserunt, procurante Jacobo Endio, castri praefecto.

15. Johannis Vinckii filius ob caedem, cum fratre ad Biltam nuper perpetratam, capite plexus est. Baltazar vero, qui vulneris author non fuerat, qui excusabatur ex L. *Omne delictum* § *Per vivum* de re militari, exilio mulctatur.

16. Viennae Batavorum celebratae sunt nuptiae Florentii Brederodii et Theodorae Haeftenae, quorum ille Bredenrodii domini erat frater, haec vera uxoris neptis, quae matrimonium hoc conciliasse videtur, ut utriusque cum bonis familia apud posteros permaneret.

[fol. 183v.] 22. Obiit ex variolis ceu anthemiis Anna de Soudenbalch, filiola Everardi domini de Urck, 10 circiter annorum, venusta admodum et matri adsimilis.

Sequenti die obiit Mechteldis ab Hardenbrouck, uxor Petri Westrenii, ex partu.

29. Duo fures suspendio vitam finiere. Senatus sententia duo illorum socii perpetuo exilio puniti, non tristes abiere. Nostri cum aliquem exilio puniunt, et ex Hollandia et Zelandia is excluditur, idque confederato jure.

Pestis in urbe, sed modice, grassatur.

---

1) Thans Haverstraat te Utrecht.

(1593.)

Offenderat olim non mediocriter Scaligeri animum Muretus, qui tentandi ipsum gratia marmor suis versibus inscripserat ac post effossionem Scaligero ut antiquum vendiderat. Quare infenso admodum in ipsum semper animo fuit, et acuto, sed acerbo dicto se vindicavit: „qui flammas evasit, fumum mihi vendidit"; hoc vero quod objicere: vestrum scelus nondum mihi audire contigit. Lipsius tamen sic de eo: „A literatura nemo eum improbat, nonnemo, ut audio, a vita" [1]).

October.

Magistratus promulgatus. Consules: Gerardus Rhenessius, Aae dominus, et Theodorus Goyerus; quaestores: Jacobus Bemmel, nummorum, Bernardus Stellio, fabricae ut vocant; 12viri rerum judicandarum: Hendrick Buth, Henricus Bon, Justus van Rysenborg [2]), Otto Joannes Rodius, Jacobus Vermatius, Thomas Bredius, Cornelius Malsenius, Lubbertus Clevus, Godefridus Veremius, Nicolaus Oistromius, M. Henricus Wiltius, Roetardus Lanscronius, Wilhelmus Drielenburgius [3]).

Olim nemo admittebatur mercaturae deditus, neque mechanicis artibus occupatus, quales sordidos putat Cicero.....

Cum in fine anni praecedentis obiissent Moerendalius et Aelstius, ambo in templo Martiniano sepulti in sacrario Clivensium principum, et tali epigrammate condecorati sunt: „Eximiis viris dominis magistro Timanno a Moerendael et Petro ab Aelst, canonicis ecclesiae Sancti Salvatoris, utriusque testatores hoc monumentum fieri curarunt. Obiit iste prid. Calend. Decembris anno Domini 1592, ille vero 8 Calend. Decembris".

[fol. 184.] Audivi juditium de senatoribus nostris: Bruxellum, Ruyschium, Loonium, Zylium in jure non

---

1) *I. m.*: *De recta pronunt.*, in Praefat.

2) Doorgeschrapt: Theodorus Canterus, Alardus Helsdingius, Jo. Sprutius. — *I. m.*: Hi anno sequenti creati videntur.

3) *I. m.*: Et Walterus Zulenus, nam obiit in ipso XIIviratu, Otto Rhodius, Aert van der Sande, ultimus scabinus.

multum versatos; Loonium in praxi meliorem; Wijnhovium et Radelantium juris canonici doctiores, posteriorem tamen carere praesenti memoria; Lonium mediocriter in utroque versatum.

4. Noctu Marguareta Loa, uxor Ruyschii, peperit filium, qui vocatus inde Johannes.

Novesienses dicuntur Johannem Milendoncanum cum suis expulisse, Bonnenses vero milites vice reddita, ut securiores essent, suos expulere cives.

Tiberiaci praesidiarii praefectum adhuc suum Justum Rineveltium captum detinent.

Mursiani Camillum Cechinum, peculatus accusatum, in vinculis detinent, aliusque ipsis constitutus praefectus. Aluerat diu Camillum, hominem omnibus sceleribus inquinatissimum, Parmensis, quod matre ipsius olim nutrice fuerat usus, collactaneum.

Octoviri rerum militarium creati: Cornelius Vereem, Joannes Gryphus, Johannes Ottonis Rodius, Fredericus Beecanus, Fredericus Johannis filius, Theodoricus Johannis filius a Mathe, Hermannus Pollio, Paulus Nicolaus Verrietius.

Cum magistratus promisisset alium concionatorem dare et hisce adjungere, nec praestaret, quod dicerent hos illegittime vocatos alii, ecclesia iterum est discissa.

Vidi scedulam portis urbis affixam, quo Justus Vuittenhorstius, filius Henrici, drossardi Cliviae, qui commendante Mauritio Nassovio et Ordinibus permittentibus fuerat factus praepositus Marianus, anno 1592 5 Septembris omnes praeposituràe vasallos ad recognitionem feudorum convocat, ad vicarium feudorum Rodolphum Straelsmannum.

Franciscus Sneeckius duxit Aleidam Trufelariam, virginem 50 annorum, Amersfortiam, cui dixerat Bogerus: „Ave luna". Cornelius Ridderus duxit Catarinam Scaikam, Dami cervisii coctoris ex pago Hauteno filiam, non illepidam.

4. Uxor Johannis Ruyschii peperit filium Johannem.

[fol. 184v.] Circa 27 quidam juvenis villicus, olim famulus Johannis domini de Isselt, qui sibi jamdiu filiam

(1593.)

ejus puellam desponsatam dicebat, vesperi praeparata cymba, e sociis eam rapuit. Insequitur mater, hinc pater, qui sequenti die repperit apud Bodegravios filiam ac reduxit. Comperit hoc facto, quod alteri olim fecerat, sibi jam fieri. Unde naturae illud praeceptum multiplici experientia firmatum didici: „Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris". Rapuerat ipse suam conjugem armata manu miles; reddit quod injuste fecerat, justa malorum Nemesis.

Cromstryen apud Ziriczee filiam habebat nuptam, quae ex aspectu mendici altero brachio mutilati commota fuerat adeo, ut non ita diu post pareret puellam uno tantum brachio. Est in vicinia nostra puella absque brachiis nata, quod mater gravida a viro saepius vapularet. Jacob van Coevarden ex uxore sua..... [1]) Böet habet filiolam mutam surdam adeoque innocentem, ut neque cibum poscere neque ex igne se eripere valeat.

Sunt apud me literae plures de rebus novis hujus anni, quibus Italica, Francica, Turcica continentur.

November.

1. Celebravi natale uxoris 29, ad quam hoc lusi versu

Te natam LVCINA videns, VICTRICIS alumna
  PALLADIS et cultae dixit eris Paphiae,
Omnineque ex isto nomen sumpsere parentes
  Victricique vocant nomine NICOLEAN.
Victrix tu populi, et vestrae victoria gentis
  Ingenio socias vincis et arte tuas
Et vincis blandis laesum mihi pectus ocellis;
  Subjicior genio hinc vir tuus ipse tuo.

5. Elegimus [2]) decanum collegii advocatorum Frederi-

---

1) Voornaam ontbreekt in het Hs.

2) Hier blijkt opnieuw duidelijk, dat Van Buchell zich, na zijn bevordering tot licentiaat in de rechten, in de orde der advocaten heeft laten opnemen, zooals boven blz. 349 reeds schijnt te worden aange-

(1593.)

cum Bogerum, et conceptae fuere leges, ut teneretur unusquisque singulis diebus Lunae in curia praesens comparere; ne quis pro judicato fidejuberet; ut togati funera sequerentur; ut singulis annis bis, laeto instructo convivio, convenirent.

9. Sepelitur Henrica Deilia, uxor Johannis Scade, canonici Martiniani.

Theodorus Canterus in locum Heremalii ad Ordines generales legatus mittitur, unde paulo post propter morositatem rediit.

[fol. 185.] Mirum quod mihi narratum de filia consulis Zirckzeensis Cromstrien [1]), quae pepererat filium uno tantum brachio, idque ex consternatione, quod videret mendicum hoc habitu se ostentantem. Unde miror, permitti mendicorum turpes in publico ostentationes, saepe fictas, ut libello teutonico, vulgo *De Betlers handel*, non ficte exprimitur.

22 vel circiter Mauritius Nassovius, ne tempus negligeret consumeretve turpi otio, cujusdam proditoris verbis fidem habens, expeditionem in Brugas fecit, sed vanam, evanescente conductore et crescente aestu maris, ut parum cum exercitu a periculo abfuisse credatur [2]).

Cum Johannes Scipperius ptysi nuper laboraret neque invitus, quamvis juvenis, mortem expectaret [3]), quam pater tamen ejus jam senex abhorrere videbatur, cupidam vitae senectutem expertus sum, cujus rationem reddit Nicolaus Leonicus [4]), quod aetatem, quae jam fere decursa et cujus jam maxime indigeat, summopere desideret.

---

duid. Dat hij zich werkelijk als advocaat vestigde, vinden we ten overvloede bevestigd in een brief (d.d. 21 Dec. 1593) aan zijn oom Hubertus van Buchell te Keulen, waar o.a. te lezen staat: „Quietior sum paullo, adeptus quod fere desesperabam, nempe hoc anno licentiae juris, *advocati* et mariti titulum". (*v. L.*)

1) Zie vorige blz., waar het mismaakte kind een meisje heet.

2) Vgl. over dezen tocht naar Brugge, *Bor* III blz. 758; *Journaal-Duyck* I blz. 302 v.v.

3) Vgl. boven blz. 343.

4) *I. m.*: In Dialogo Phoebo inscripto.

(1593.)

Hispanorum militum turmae recentes Belgiam appulere; sed hi, nullo duce jamdudum cum caeteris Regiis nulla fere occasione tumultuantes latrocinii modo, aut caecam aut fortuitam pro solemni et sacrata habent militiam.

December.

11. Vidi histriones Hollandicos saltatores insignes, per aciem quatuor acutorum gladiorum nudo corpore volantes et ex scala 15 pedum alta, ligatis pedibus manibusque, desilientes.

Vidi in albo mortuario Summi templi nomen filiae demortuae, hoc titulo: domicella Magdalena Langia, filia Johannis de Lange, domini in Molenaersgraff. Risi titulum, quod e plebe titulum sumant, juste olim ab Augusto imperatore Romano recusatum.

17. Authore ut volunt Westrenio, multa ad Ordines de conceptis collegii juristarum legibus falso delata sunt; quare accersitus Enschedius, ut copiam earum exhiberet. Inde ille inchoatae congregationis fervor coepit frigescere.

[fol. 185v.] Vehemens hisce diebus ventus plurimum damni dedit, navibus virisque multis submersis. Neptuno liberum olim hoc tempus relinquebatur, cessabatque navigatio. Nunc auri insatiata cupiditas nullas ipsi reliquit ferias, unde se quandoque justa ira ulciscitur.

Trajectenses more veteri post Natalem Dominicum incipiunt numerare annum [1]).

19. Edictum Ordines publicarunt, quo jubent litigantes actores statim mulctam inferre aerario, quam luet is, qui temere litigavit; vel si justa fuerit utrimque litigandi causa, dividetur.

---

1) De Nieuwjaarsstijl werd door de Staten van Utrecht eerst ingevoerd bij plakkaat van 24 Juli 1700; ook gedurende de 17e eeuw bleef het gebruik in Utrecht nog afwisselend. Vgl. Mr. S. Muller Fz., *Bijdragen voor een Oorkondenboek van het Sticht Utrecht* ('s Gravenhage 1890) blz. 12 v.v.

Obertus Gifanius [1]), Burensis Batavus, vir, ut audio, sane doctus, sed turbidi et militaris quodammodo ingenii, cum nuper Altorfii [2]) in academia Nurenbergium publice praelegeret, nescio qua studiorum aemulatione dissidium cum Hugone Donello fovebat; quo paullatim accrescente, cum alteri discedendum esse judicaret, ne ignominia aliqua discedere forte cogeretur, ipse sponte Ingostadium profectus est ibique, mutata relligione, profitetur.

Cum in festo Natalis Dominici quidam apud Franciscanos, more Romano, vigilarent sacrumque mysticum [3]) celebrare dicerentur, a vigilibus turbati et ad praetorem delati sunt, autoribus Johanne Herwardio et filio pellificis in Foro Linario. Ego quietos turbandos esse non puto, cum nihil palam contra leges et rempublicam moliantur [4]).

Deposito Willemo Aschio, qui incoeptam a fratre Jacobo subitanea morte erepto quaesturam Veterum Clypeatorum (genus est tributi) agris impositum, vulgo *Oudtschiltgelt* exercuisset, Johannes Rengerus, canonicus Divi Joannis, in ejus locum successit. Recipiunt et hi aliud genus tributi, quod *consumptum* vocant, a consumendo, quod imponitur pro magnitudine familiarum ac facultatum, non praediorum, ex aestimatione rustici magistratus.

[fol. 186.] ANNUS A CHRISTO NATO 1594.

Consules: Gerardus Rhenessius et Theodorus Gojerus 3.

Januarius.

Kal. Fuimus apud decanum collegii nostri congregati, ut de edicto Ordinum iniquissimo, nuper edito super

---

1) Zie over Gifanius, geb. te Buren ongeveer 1533, gest. te Praag 26 Juni 1604, Paquot, *Mémoires*. T. III blz. 353—359. Over zijn twist met Donellus spreekt Paquot niet. (*v. L.*)

2) Hs. heeft: Altorsii.

3) De zoogenaamde Nachtmis op eersten Kerstdag.

4) Van Buchell was derhalve lang niet zoo onverdraagzaam als velen zijner tijdgenooten.

(1594.)

mulctis litigantium [1]), ageremus. Sed nihil actum est, cum pecuniarum ad bellum sustinendum necessitas omnia excuset. Inventum ajebant impurissimi nebulonis Caligulae; id probat Tranquillus in ejus vita [2]). Sed Ordines nostri, nullam habentes authoris rationem nec aequi aut iniqui respectum, ingeniosa inquisitione id quod spectat ad utilitatem tam suam quam publicam avide conquirunt.

Coevarden obsidione arcta pressam a Verdugio, quatuor circum munimentis erectis, audio.

Ernestus Austriacus adventare dicitur, ejus familia albis in equis, *p* purpureo notatis. Interpretabantur alii Philippum, alii pacem, alii poenam.

Circa hoc tempus Walburgis Nuenaria, Mursae comes, ad Ernestum Austriacum profecta dicitur, ut impetraret restitutionem suorum bonorum.

14. Vidi elephantem foeminam, juvenem 3 annorum, ex Guinea Africae provincia in Angliam adductam ac reginae donatam, deinde propter pestem hic traductam, magnitudine bovis, sed crassiorem. Capiebat omnia edulia, poma, pyra, nuces, ficus, saccarum, proboscide, ac in os quod erat infra proboscidem facili curvatura inferebat; bibebat vinum ex vitro, optumus gustator, si forte fraudem fecisset oenopola. Coreum ejus erat plumbei coloris, ut corium detritum calceamentorum.

17. Quidam publice virgis coesus, quod cum uxoris filia concubuisse diceretur; ipsa quoque mulier eodem modo tractata in carcere.

Vidi divi Laurentii divina Scorelii pictura [3]) martyrium, apud canonicum Marianum, Gerardum Borraeum Amerongium.

Quidam Petrus Vermuelen, sartor, ex adulterio genuerat puellam, quam, ut clam esset, in angulo aedis aluerat misere adeo, ut macie confecta omnem eundi ambulan-

---

1) Zie blz. 356.
2) *I. m.*: Cap. 40.
3) *I. m.*: Pertinet ad Wilhelmum Renessium a Vulpen.

dique [fol. 186v] usum fere perdiderit; sed proditus jam a vicina, puellam ut decet educare compellitur, quamvis nec id impune debuisset ferri [1]), quod tam inhumane erga suum sanguinem fecerat.

Henrica Mannia, Johannis sodalis monetarii filia, quae nuper pepererat infantemque cuidam adjuraverat, qui illam cum aliis consuevisse ostendens probansque, se vero nunquam ipsam cognovisse dicens, perdita lite, postridie puerum perdidit.

Ultimo hujus mensis, quidam Wilhelmus Wallis, Schotus, ob falsam monetam (nempe *halve matten ende schellingen*) cum duobus sociis Scotis, Stuarto altero, qui evaserat fuga, cusam, sententia senatus Trajectensis condemnatus, palo strangulatus et igne combustus periit.

Nuptiae celebratae hoc mense: M. Frederici Bogeri, advocati, vidui, cum Anna Lystria, virgine 43 annorum, Amerfortia; Henrici Rudolphi Wyckerslotii, vidui 64 annorum, cum Maria Jans, vidua annorum 57; Henrici ab Ommeren, Arenacensis, juvenis, cum Eleonora Artus, vidua Mox, pensionarii Middelburgensis, annorum 40, cujus fama nescio an satis integra; Vieri Gerardi Overmeerii, affinis mei, juvenis 23 annorum, cum Clara Alberti bibliopolae Lucensis filia, Delphis oriunda, annorum 17 puella; Henrici Donzelarii, monetarii, juvenis 25 annorum, cum Avia Meesters, filia Martini Meesters, magistri olim rationarii Hollandiae, 30 circiter annorum puella.

Vitam vero cum morte commutarunt: Henricus Loonius, Embdae; Lumannus Cornelius van der Horst; Johannes Achteveltius; Cornelia Vermeer [2]), uxor Justi Nypoortii et filia Johannis Vermeer; Gertruda Hermanni filia, uxor Wilhelmi Nypoortii, vicarii fiscae.

Februarii.

Narrantur haec nova: Vesalii turrim cum templo fulmine

1) Hs. heeft: ferre.
2) *I. m.*: post partum.

conflagrasse nuper; Duaci inter cives et scolasticos tumultuari de privilegiis, diu nullas lectiones factas, Wilhelmum Amerongium Tatium in carcere detineri; praefectum Cameracensem Balignium se pro rege declarasse, eoque missum Vitrium cum 15 alis equitum, qui totam Artesiam [fol. 187] et Hannoniam excursionibus vexarent; Austriacum undique cogere milites ad obsidendum Cameracum et 18 millia Helvetiorum exspectare.

4. Die Lunae Stefana, Martini Voorstii uxor, duos peperit pueros.

8. Rediit Nuenara (ut creditur) voti sui compos.

10. Angli histriones hic agunt.

20. Redeunt nostri, re infecta, ab expeditione Buscumducensi.

14. Obiit Stephanae affinis geminorum alter, 14 dierum infans; sepultus in templo Gertrudis.

Nuptiae hoc mense sunt celebratae Johannis Wanrodii, domini de Vuytenham, cum patrui sui filia Gerarda Wanrodia, permittentibus Ordinibus, ut origo litium sopiretur, nec civilibus aut Caesariis legibus prohibeantur.

Francisca quoque, Borrio Amerongio seni nuper in concubinatum adscita, deinde nupta, a quo tamen se virginem relictam profitetur, nupsit cuidam Viennensi, cum quo tamen paulo post divortium fecit.

Eodem tempore mortui sunt: Catarina, Theodorici filia, uxor Arnoldi Honthorstii, drossati d'Ameyde; Gerardus Bosch.

6. Apoplexia ut videtur oppressus, subitanea morte obiit Bucho a Monsma, archidiaconus divi Johannis et canonicus templi Summi ac Salvatoris.

Petrus Veedius, coctor acetarius, ex aqua intercute; Jacobus Poelenburgius, canonicus Martinianus; Martini Vorstii filiolus ut supra; nuper constitutus quaestor septimarum ex decimis Jacobus Vermatius.

Martius.

Circa initium hujus mensis confrater noster Harmannus

Junius, eo quod quaedam in Ratelantium dixisset, Curia prohibetur.

3 et 4 funera vidi Famae, Jacobi Queeckelii Petri filiae.

Circa ostium Slusae captum audio piscem ingentis magnitudinis, longitudinis 80 pedes, altitudinis duas lanceas, habentem dentes 200 [1]).

Platea Minoritana restauratur, fitque multo auctior altiorque.

Mauritius, ad stratagema militare profectus, publicas supplicationes fieri ab Ordinibus petiit.

8. Vidi, quam essent consules nostri ornatus civitatis [fol. 187v] studiosi, qui pumiceum lapidem prope templum Gertrudis e moenibus tollerent [2]), nescio ad cujus utilitatem, certe ad dedecus civitatis et dehonestamentum.

12. Rediit re infecta Mauritius; habuerat vero in animo Vicum ad Mosam, Trajecti Superioris suburbium, occupare, quod facile fuisset, nihil suspicantibus civibus et militibus absentibus hostium. Nostri nempe, navi conducti, ad portam pervenerant occultati; praefecto vero vigiliarum nautam interroganti: quid mercimonii veheret, ac illo respondente: *stockvisch*, reddidisse is fertur: *die moet dan geclopt sijn*, nihil tamen sinistri suspicans. Unde praefectus nostrorum, qui in navi delitescebat, se proditum ratus, statim discedere studebat ac navem solvere, quamvis in vicinis jam esset cum exercitu Mauritius, et oppidum sine praesidio [3]). Unde varius rumor spargebatur. Quidam nempe laudabant animosum principis juvenis factum nec ex eventu judicanda consilia tantum putabant. Alii vero temerarium esse dicebant: parvo reipublicae bono futurum, si succederet; sin fortuna adversaretur, magno rempublicam vulnere afflictam iri, quod facile in longinquo suppetiae ferri non possent et flos nostri exercitus tantis periculis exponeretur.

---

1) Vgl. Bor III blz. 784.

2) Hs. heeft: tolleret.

3) Zie over dezen mislukten aanslag, Bor III blz. 783; *Journaal-Duyck* I blz. 354 v. v.

(1594.)

Quidam e militibus, qui trium ducum stipendia uno tempore meruerat, vitam suspendio finiit.

Corrupta est villicorum agri Trajectensis consuetudo, ut si quae extra provinciam nuptura proficiscatur mulier, detineatur in via a pagi procis, donec honorarium extorqueant. Unde agebatur jam causa talis: Cockengii praetoris filia, sponsa in Hollandiam terra profecta, juvenum villicorum exspectationem eluserat; unde illi nacti navim, in qua aliqua sponsae suppellex, hanc detinuerunt et juvenili petulantia viatores laeserunt. Agebat mareschalcus ad poenam, tanquam turbatores publicae viae et raptores essent; cui adjungebat se fiscus. Defendebant excusabantque Vedius et Pollio. Interim ipsi liberae custodiae mancipantur.

18. Lunae peperit Maria Buchelia, soror mea, puerum Dordraci, eique nomen Arnoldi imposuit.

[fol. 188.] 19. Quaedam juvencula Culemburgensis, ancilla olim Lonii senatoris, non ita pridem nupta, in partu cum frenesi aliqua teneretur, seipsam tandem suspendio necavit, daemonis ut credibile est suasu, ex re tam levi.

23. Pronuntiatae sententiae de praeferentia et concurrentia creditorum Rhenessii Wellopii, et praelati liberi in legatis, quae loco legittimi, quamvis non solvendo esset hereditas, tanquam aes alienum, secundum Baldum, Alexandrum et Jasonem, quamvis communior sententia contraria videretur; hinc sequebantur alimenta illegittimorum.

Hoc mense cautum, ne quis oenopola hospesve cervisiarius diebus sacris ante prandium tabernam aperiat.

Magdalena, uxor Ryswyckii, pro divortio agit cum viro, de adulterio suspecto et insimulato.

21. Ediderunt Ordines nostri leges de modo procedendi in agro Trajectino; et 19 de 20 calcis lapidisque in fiscum inferendo lex lata, ubi et cavetur de modo effodiendi cespites, ne ager multiplici effossione laedatur.

22. Lex lata de successione fratrum ac sororum liberorum in bonis patruorum avunculorum, amitarum, qua praesentationis jus introducitur.

(1594.)

21. Ampliata lex de abusibus colonorum villicorumque.
Antonius Vetten mira facilitate despondit sibi Magdalenam, satis nummosam puellam 30 annorum, cujus mater ante duos menses obierat.

Mortem obiere tum Jana, Godefridi Compostellii filia et uxor Mathei Block.

2 geminus alter Martini affinis [1]) sequitur suum geminum.

Loenius Beinom, ex bonis divitibusque parentibus ortus, quod iniquam rei suae habuisset rationem, in xenodochio Catariniano obiit.

16. Swana, Florentii Breeckeri filia, Barpt. Holle uxor, avia monetarii praesentis, obiit.

Otto, Everardi Voirstii filius, eandem mortis viam ingreditur.

M. Gerardus Cnoop, canonicus Johannitanus, ex longa ptysi et morbo frenetico obiit, parum suis relicto.

[fol. 188v.] Cristina van Berck, uxor Thomae de Coppel.

Elisabeta Langia, ex Aquaveteri, virgo 26 annorum ex matricis adsensu, subito periit.

Henricus Jacobi Guebel, praefectus Vreesvicani telonii.

Willelmus Beyer senior.

Loco Guebelii successit ejus gener Nicolaus Merkarckius, quum praefectura ipsi crederetur pro certa pecunia obligata.

Aprilis.

13. Eo nomine, quod rex Franco-Navarraeus dedisset litteras ad Ordines nostros, se praeter Parisios 14 civitates recepisse in potestatem, triumphatum est.

15. Octava hora vespertina, post coenam, ad lanternas luditur comoedia triumphalis in coemiterio Johannitano ante aedes Ordinum Franciscanas, sed minus conveniens [2]) tantae a tanto rege victoriae, cum puerili more a pueris incomposito ordine ageretur.

---

1) Nl. van Martinus Voorst; zie boven blz. 360.
2) Hs. heeft: convenientem.

(1594.)

scutum Gallicum coronatum majus consueta forma, leo Burgundicus aureus et thalerus quadrilateris Zelandicus.

28. Trajecti triumphatum, quod hostes, venientibus nostris, obsidionem Coevardianam solvissent, nomine, non armis fugati [1]).

Mirus et insolitus hoc tempore calor aliquid novi videtur protendere.

Edictum ab Ordinibus promulgatum de cohibendis pontificiorum superstitionibus et scolis.

[fol. 189.] Nuptiae celebratae Johannis Hectorii, sat divitis homuncionis, cum filia capitainii vulgo Duvel dicti, qui suas habet aedes non procul Svammerdam, pago sub dominio Brederodiorum.

Obiere mortem: Gertruda, Petri Rhenensis filia, juvencula et virgo; Anna de Oistrum, abbatissa Vici Veteris; Jacobus de Brucom, cursor Consistoriae olim episcopalis; Henricus Rudulphus Horstius, olim schultetus collegii Mariani; Hillegontia a Schonenburch, vidua Jacobi Rosantii; Willemus van der Burch.

Anna, Laurentii Bree filia, uxor Cornelii Theodorici Ewici, obiit media die, ex nimia oscedinis inflammatione, vulgo *de sprew* [2]), sepulta in Jacobaeo.

23. Arnoldus Queckel, infans 29 dierum, ex sorore Maria Buchelia nepos, obiit; eadem die Maria, filiola 15 mensium. Ambo sequenti die, hora pomoeridiana 5, in Jerosolimitano sepulti.

Wilhelmus van der Noot ex Romanis de la Noce, Brabantus; Stephanus ab Eck, canonicus Marianus; Otto, Johannis Rodii filius, 12vir rerum judicandarum, olim quaestor domicellae de Wijcke, ex Transissulana regione, vir alioqui probus; Marguareta, filia Cornelii Antonii Voorstii, uxor Cornelii Pollionis, mercatoris miscellanei, in Vico praetoriano, puerpera; Wilhelmus Loonius, Brabantus, uxoris J. Merenbergii pater.

---

1) Op 6 Mei werd Coevorden door prins Maurits ontzet; vgl. Bor III blz. 799; *Journaal-Duyck* I blz. 383.

2) Vermoedelijk wat tegenwoordig heet: de spruw.

17. Ordines nostri milites ex hibernis evocant exercitumque instruunt ad liberandam obsidione Coevardiam, ac eo nomine novae impositiones collectae a paganis.

21. Die dominica, hora fere septima matutina, sole existente in Tauro, Luna in Virgine, vere medio, natus est mihi filius, optume nutritus, membris praegrandibus.

28. Sacro fonte ablutus in Summo templo, nomen accepit patris, avi paterni ac majoris avunculi sive patrui: Arnoldi Zuleni a Blasenburch, patrimis Theodorico Wilhelmi Langhii filio, Johanne Henrici Wyckerslotii filio, matre vero mea matrima, cujus vices vicarias dedit Gertruda Voorstia. Munera lustralia fuere a Theodorico Langio: 3 aurei regales cum argenteo numo; a Joanne Henrico Wijckerslotio: regalius aureus duplex cum thalero Hollandico; a matre vero mea: duplex scutum Willemicum,

Audio Lipsium jam meditare libellum de militia Romana et notas in omnes historicos veteres latinos, ejus vero de Cruce libellum partem esse Facis historiarum, multaque in eo translata ex Antonii Morillon de Cruce libro nunquam edito.

Majus.

Post calorem insolitum frigus insequutum maxumum et imbres continui.

8. In suburbio Insulari quidam Mod. seipsum suspendio necavit.

Quidam, qui superiori anno fratrem occiderat, casu nunc reversus, ab alio opprimitur et occiditur.

Gruninga Philenis, olim Frisiorum magna et munita civitas, a nostro exercitu premitur obsidione [1]).

Hic in castris cum inter se lascivorum adolescentum more luderent Johannes Egmondanus et Gerardus Flodracus et ad arma venirent, tandem hic misere occidit.

9. Cum quidam concionator Gallicus in aede Divi

---

1) Op 22 Mei kwam prins Maurits te Haren en nam het beleg een aanvang; zie Bor III. blz. 807; *Journaal-Duyck* I blz. 396 v.v.

(1594.)

Johannis praedicasset, quorundam invidia injunctum, ne quis concionaretur deinceps, nisi a Gerbulio[1]) approbaretur.

[fol. 198v.] 23. Quidam Michael de Renichon, pastor de Bosiers ex comitatu Namurcensi, nuper captus, Hagae Batavorum capite plexus et quatuor in partes dissectus est. Is, ut ex ejus confessione circumfertur, a Florentio comite Barlaimontio missus erat ad caedem Mauritii Nassovii, idque authoritate (ut credebatur) Ernesti Austriaci, confirmatum erat [2]).

In Germania, nescio an Ravenspurgi [3]), comitiae indictae, ubi et haec confessio cum legatis ad eam rem missa, ut Ernesto invidia ex proditorio hoc facto confletur.

Mathiam Austriacum bello Turcico captum volunt, sed fama admodum incerta.

14. Equiria veris incipiunt.

Amersfortiae quaedam mulier ebrium maritum furca occidit improvida ira, feriis dedicatoriis.

Pons Bavaricus in urbe restauratur.

Ernestus dicitur Antwerpiae exspectari magna pompa.

Duxit Adolphus Martinius Modde.....[4]) Cronenburgam, virginem ex nobili, sed paupere familia, apud dominum de Urck habitantem.

Obiere vero: M. Paulus Busius, doctor juris et syndicus Hollandorum nuper, quem papisticis ceremoniis obiisse volunt revocatis; Maria Beyers vel Marguareta, Johannis Leonini uxor.

Bernardus Recoma, Gruningensis, centurio legionis Ultrajectinae, ex ictu sclopetti ante Gertrudenbergam accepto male sanatus, in Catariniano sepelitur. Cujus

---

1) Vgl boven blz. 345 noot 3.

2) Zie Bor III blz. 784; Dusseldorpius, *Annales* editie-Fruin, blz. 235; Meulman, *Catalogus van Pamfletten* enz. I. nos. 783—84; Fruin, *Tien jaren* blz. 147.

3) Hierboven staat: Regenspurgi. — Een juiste verbetering, want 1 Mei 1594 kwam te Regensburg de Rijksdag bijeen; zie Joh. Janssen, *Geschichte des deutschen Volkes* V (1886) S. 113.

4) Voornaam ontbreekt in het Hs.

praefectura Ordinum favore, non aetatis, non meritorum, tradita Risenburgio natu minimo, juveni imberbi.

Theodoricus Walius, procurator praetoris; Stefana Aschia, vidua Antonii van Vreeswyck; Anna van Roye, Otthonis de With uxor; Mr. Egidius van den Dael [1]), chyrurgus, caeculus; Anna van Leerdam, uxor Johannis Boll, qui cum uxoris funus non sequeretur nec ipsam ut decet lugeret, ab omnibus ut insanus exsibilatur; Theodoricus Verhuel, scriba Marianus; Maria filia Theodorici van Scayck, vidua Joannis Vuytewael, notarii; Johannes Vermaet, Mathei filius; Adriana, filia magistri Johannis van den Bosch, uxor Joannis Cronenburg.

Hoc anno edictum Ordinum promulgatum de non divulgandis famosis libellis.

[fol. 190.] Junius.

Impositiones lapidum calcisque ab Ordinibus locantur.

Ernestus nuper Antwerpiam variis regio more ludis introductus est [2]), et sunt (incerto tamen authore) qui dicant, tum Mauritii nomen invocatum ibi a quodam incomperto homine.

Grunengenses, superiori mense a nostris obsessi, nunc de deditione agere incipiunt, maximeque de privilegiis conservandis disceptatur, nec convenitur.

9. Quidam juvenis sese hic suspendio interemit.

Rumor est, incertus tamen, de nuptiis Mauritii Nassovii cum regis Daniae filia.

Obiere hoc mense: Aleyda, Egidii Honthorstii filia et uxor ..... [3]) de Wilt; Gerrit Gerritz. van Vianen.

Prima Junii, qui 40 uxori a partu, olim lustratio fiebat, et tum primo egreditur ad templum, qui mos vetus non tam Judeorum et inde Christianorum, sed et ethnicorum fuit.

---

1) Hierboven staat geschreven: Gall.

2) Zie over dien intocht Fruin, *Tien jaren* blz. 146.

3) Voornaam ontbreekt in het Hs.

(1594.)

Julius.

1. Expositae venum areae prope portam Caterinam in Foro nunc equorum, ubi olim Arx pacis, numero 10, latae 21 pedes, longae 60.

11. Gruninga, celebris potens ac munitissima Frisiae urbs, nostris dedita [1]). Conditiones apud me habeo.

15. Apud nos eo nomine divino Numini gratias actum, ac inde triumphatum.

Restauratur cloaca et canalis Viae novae, et plataea Dominicana sive Praedicatorum renovatur.

24. Supplicatio decreta ob frequentes et continuos fere imbres, messem impedientes et pascua inundantes. Hisce dedicationum feriis quidam hic adduxerat instrumentum pneumaticum, quod ita mensura et pondere occultis erat confectum, ut absque manuum attactu caneret certas cantilenas [2]).

Alius eodem tempore adduxerat pupam, simili fere quo instrumentum jam dictum artificio saltantem seque moventem.

Nostri milites ad sua praesidia reverti dicuntur, tum ob coelum nimis pluviosum et subitas militum mortes ex morbo medicis incognito, tum eo quod superiores provintiae parum [fol. 190v] ad belli onera sustinenda tribuere credantur.

Delphis peste laborare cives audio.

Vilescit Ernesti Austriaci apud Belgas authoritas.

Ampliatum edictum Hollandorum de libellis scandalosis non imprimendis et Romana papistica relligione non exercenda [3]).

---

1) Over het beleg en de overgave van Groningen zie Bor III blz. 807 v. v.; Wagenaar VIII. blz. 386—389; Petit, *Bibliotheek van Nederl. pamfletten*; ('s Gravenhage 1882) I blz. 70, nos. 606—609; Fruin, *Tien jaren* blz. 142 v.v. De overgave had plaats 22 Juli; Van Buchell bedient zich wederom van den ouden stijl.

2) Een voorlooper van den grammophoon!

3) Bij plakkaat van 1 Juli 1594; zie Wiltens *Kerkelijk Plakaatboek* I. blz. 526 v.v.; Dusseldorpius, *Annales* editie-Fruin p. 237.

(1594.)

Turbae multae magnaeque in Artesia et Hannonia. Dicuntur etiam incolae se contra Hispanos milites, omnia depraedantes sine discrimine, armare.

21. Celebratae sunt nuptiae Frederici a Rhenesse de Vulven, canonici et thesaurarii Martiniani, cum ..... [1]) Lauwick, filia non ultra 15 annos, nata domini de Geldermalsen.

Obiere subita morte: Jacoba Pots, filia Gerardi olim consulis, virgo, et Cornelius Drinckwaerdius, canonicus Marianus, cujus cadaver sepeliendum Dordraco Trajectum translatum fuit; Stephana, Valentini de Vianen filia, ex partu, cum tamen antea virum dixisset uxoriae rei inidoneum, cujus vitii et a priore conjuge accusabatur.

Cum tres tantum in urbe concionatores: Johannes Gerobulius, Henricus Caesarius, Gerardus Blockhovius, et hi obeundis concionibus non sufficerent, duo ex Germania accersiti [2]).

Circa hoc tempus in collegium advocatorum adscitus ..... [3]) Steensel, Hagocomitanus, et paulo ante Antonius Vermey, Johannis Vermey, canonici Petrejani, ex fratre nepos, paedagogus nuper ..... [3]), filii domini van der Stadt.

Augustus.

Kal. Cum Ordines constituissent praefectum silvarum ac venationum Trajectinae ditionis Johannem Vuchtenbroeckium, legem quoque venatoriam ediderunt.

Fuit hoc tempore Petro Westrenio advocato lis cum aedilibus templi Civilis, quod ipsius insignia, ad sepulcrum uxoris propria authoritate suspensa, sustulissent, veteri consuetudine muniti.

Defuncto nuper praeposito Johannitani collegii Mon-

---

1) Voornaam ontbreekt in het Hs.

2) Nl. Johannes Ursinus en Henricus Conchardus; vgl. Bor III blz. 734—746; H. van Rhenen t. a. p. blz. 27—28. (*v. L.*)

3) Voornaam ontbreekt in het Hs.

(1594.)

tisma [1]), Ordines Trajectini supremam ejus authoritatem in Mierdt [2]) et Wilness sibi vendicarunt.

Luycha de Huyckersloot, vidua Carbets Angli, fraudatis creditoribus iniquis rationibus, abiit.

Cum Renessius et ego de curribus Chynarum ageremus, ac fictitium id esse aut nulli usui dicerem, ipse narrabat, se vidisse currus mathematica arte factos, qui certo pondere, nullo trahente, ad 2 plura millia progrediuntur.

Obiere hoc mense: Everardus Zylius, zindicus (*sic*) Amsterodamensium; Marguareta, Gisberti ex pago Vereem filia, vestalis loquacissima ac omnium apud Bethelemias malidicentissima, ex aqua intercute.

[fol. 191.] 17. Jacobus, filiolus Quirini van de Vooirt, unius mensis.

19. Submersa in cupa aquaria Nella, filiola Gisberti Overmerii, quatuor circiter annorum.

Bartolomeus Zulenus, Gisberti filius; Juditha, Frederici Verhaer filia, uxor Theodorici Vliegers.

..... [3]) Calvus vel potius Vitulus, miserabili casu et externo in hospitio Bombergano cum aliis potitans ebrius, exanimis inventus fuit.

September.

Erat hoc tempore quidam Culemburgi, nomine Adrianus Crayevanger; is cum variam monetam, primum authoritate et privilegio Gruningensium exulum, cuderet, tandem avaritia et spe impunitatis inductus, utpote in libero oppido, connivente ejus dinasta, aliorum principum effigies signaque expressit et pro veris populo vicino obtrusit. Quae res cum paulatim innotuisset et ad Ordinum aures pervenisset, graviter prout merebatur tulere et legibus puniendum tam atrox facinus putarunt. Quare duos eo tacite legatos miserunt, qui absente dinasta Culemburgano,

---

1) Bucho a Montisma, 6 (16) Februari 1594 gestorven; zie boven blz. 360.

2) Mijdrecht. — Eerst stond er: Wierdt.

3) Voornaam ontbreekt in het Hs.

ipsum monetarium comprehendi, omnemque ejus supplectilem auream, argenteam (octodecim aut circiter erant aureorum millia), cartaceam auferendam curarunt, inscio adhuc oppidi magistratu, quem convocari jusserant, ac interim centurioni Scoto haec quam tacite fieri posset perficeret, mandaverant. Magistratui vero quid ab Ordinibus in mandatis haberent, aperiunt. Pervenerat jam fama ad cives, monetarium captum abduci; qui convolant ac militibus eripiunt, cum privilegiis ipsorum id dicentes pugnare: si deliquisset, ibi puniendum, non alibi, nec nempe se Hollandis subditos esse. Legati, ne res in tumultum abiret, praetori ipsum custodiendum tradiderunt, additis minis, si dimitteret; at nihilominus, reverso jam Culemburgano, liberatur. Cum haec fierent Ordinum jussu, praesidium oppidi augetur et ex vicinis locis praesidiarii evocantur; quo facto, praefectus militaris civibus, magistratui et praetori denuntiavit, nisi tradant monetarium, se in mandatis habere oppidum ipsorum spoliare ac incendere. Quibus auditis, territi cives monetarium querunt, qui ancillae habitu ad portas oppidi delitebat ac agnitus ad notae mulieris aedes hoc habitu fugit. Fama statim [fol. 191v] tota urbe vagatur, monetarium ancillae habitu conspectum fugam tentasse et proditum in aedes vicinas se occultasse; concurrunt milites, et suo periculo jam excitati cives, ad domum mulieris advolant, monetarium postulant. Illa non esse in domo respondet, sed hortum lustrarent, admonet; eo nempe se recepisse. Ubi diu quaesitus, tandem sub fimo latitans, extractus et paulo post Lucum Batavorum missus est. Adfuerat ipsi non ita pridem Elbertus Leoninus, Geldriae cancellarius, qui fertur interrogasse: quid rerum ageret monetamve cuderet? Ad quae annuerat, more solito jocare hominem arbitratus, ac tum dixisse cancellarium: Crayevangere, vide quid agas, nam malleolorum tuorum sonitus ad extremum usque litus Batavorum pervenit. Quae dicta si considerasset et mens non laeva fuisset (ut ait poeta), facile potuisset haec praecavere. Fecerat nobiles Anglicanos Henrici regis nomine et litera signatos, quos tamen ab aliis veris inter-

(1594.)

noscere ne aurifabri quidem possent; quare et prohibere eorum cursum Ordines non valuere. Triplicis eo facto falsitatis accusabatur: primum, quod propria authoritate, cum neque dinasta Culemburganus haberet cudendi moneti potestatem aut regalia privilegia, nummos conflasset, deinde quod aliorum principum nomina et signa fuisset imitatus, ac ultimo quod ex ducatis Hispanis minoris valoris fecisset [1]). Plurimi in Hollandia, Zelandia, provintia Trajectensi ejus socii ac participes custodiae traditi sunt [2]).

5. Promulgatum edictum Ordinum confoederatorum de valore monetae, fraude et usuris mercatorum plurimum aucto, nunc ad edictum anni 1586 restituto.

[fol. 192.] 25. Nova expeditio in Drentanos ac Tran(s)isselanos superiores, regias adhuc partes sequentes, paratur; nam equites, superiorem Velaviam profecti, et peditum vexilla plurima adverso flumine Rhenum ascendunt. Tum ipse Mauritius Nassovius, exercitus imperator, hic exspectatur.

Hisce diebus David Gorleus, questor nuper et consiliarius Adolphi Nuenarii comitis, quod assignationem quandam ab Ordinibus comiti in solutum traditam bis accepisset, ut mille thaleros Ordinum Trajectensium quaestori numeraret admonitus, cum se excusaret et in rem domini sui conversos esse nummos diceret, iterum petuntur, et simul eo nomine in ejus bona lictores mittuntur.

Everardus Schonenburgius, frenetico morbo laborans, multa indigna perpetrat, mendicos verberans, vitra lapidibus confringens, ita ut tandem custodiae privatae traderetur ab amicis.

Gerardus Ryswyckius, procurator, cum ab uxore adulterii accusaretur ac propriis literis convinceretur, divortium fecit, bonaque dividuntur; nec multo post iterum coeunt.

---

1) Tot hiertoe is deze passage ook te vinden *Descriptio* p. 106—107. Slechts zijn enkele kleine verschillen in de lezing van den tekst.

2) *I. m.*: Hisce mensibus in Marchionatu mira spectra visa feruntur, quibus se demon immiscuit, ut aere expressum apud me habeo.

Hoc mense nuptiae celebratae Gerardi Rhenessii, Aa domini, et Annae, filiae domini ab Assendelft.

Vianenses nuper sententia supremae curiae liberi et ab Hollandorum jurisdictione exempti judicati sunt.

Obiere Mathias van Voirt, 8 die, Johan van Cronenburch et filiolus Abrahami Gorlei.

October.

Consules et quaestores continuati; 12viri vero litium dirimendarum: Nicolaus Oisteromius, Roetardus Lanscronius, Jacobus Vermatius, Cornelius Malsenius, Godefridus Gerardus Veremius, Walterus Zulenus, Willemus Drielenburgius, Justus Rysenburgius, Mr. Henricus Wiltius, Arnoldus Sandenus, Henricus Buth, Henricus Helsdingius.

[fol. 192v.] Consiliarii politici creati: Theodoricus Canterus, Johannes Sprutius, Hermannus Wiltius, Evert de Coninck, Volcardus Both, Willem van Someren, Dirck van Botteycken, Thomas van Bree, Cornelius Gisbertus van Culenburch, Johan Gerrits van der Lith, Bartolomeus van Weede, Mr. Peeter van Woerd, Cornelis Dirck van Werckhoven, Jan Splintesz., Antonius Rodius, Johannes Bosch, Cornelis van Leemput, Theodoricus Rhenessius a Vulp, Johannes Stephanus de Witt, Jacobus Clevius, Johannes Mathei Hensbergius, Floris van Weede, Hendrick Jansoen, Hendrick Beernts van Bockhoven, Lucas van de Pol [1]).

Paullo antequam arrestum contra Jesuitas pronuntiaretur [2]), prodiit rithmis gallicis *La Trompette* [3]) *portant l'exil et passeport des Jesuites.*

Mauritius Nassovius cum suis revertitur, quod milites a Franco-Gallorum rege in supplementum (ut nuper foedere renovato cautum erat) peterentur, quamvis tempore satis alieno et incommodo.

---

1) *I. m.*: Octoviri rerum bellicarum continuati.

2) Op 29 December 1594 werd den Jezuieten het verblijf in Frankrijk ontzegd. Over geschriften, tegen hen uitgegaan, zie Dusseldorpius *Annales*, editie-Fruin p. 242.

3) Vgl. Meulman, *Catalogus* enz. I. blz. 118, No. 798. (*v. L.*)

(1594.)

Lugduni Batavorum hoc tempore collegium vel seminarium theologorum, quorundam scelere et praefecti [1]) improvida severitate, turbatum est. Nam cum quidam petulantius quaedam egissent ac eo nomine castigandi essent, ipse tumultum veritus, quod quidam conspirasse dicerentur, lorarios publicos accersiit ac iis curam virgis caedendi reos demandavit; qui aliorum opem implorantes ac indignam rem esse dicentes, et sine exemplo scolasticorum libera corpora a lictoribus publicis denudari ac criminosorum instar puniri, eos arreptis obviis armis in virgatores incitarunt, qui uno caeso fuga sibi consuluere. Quo facto scolastici, peracti facinoris conscientia turbati, illico se in pedes extra urbem conjecere; pauci a fuga retracti ac in vinculis aliquamdiu habiti. Veniam tandem supplices obtinuere, durioribus poenis tale quid iterum commissuris impositis [2]).

..... [3]) Revelasco, quod secretiora quaedam hujus provintiae Hispanis revelasse diceretur, captus; at paulo post, quod haec ab inimicis suis in vulgus sparsa diceret, fidejussoria cautione dimissus est.

18. Pridie quam de reditu Mauritii nuntiaretur, supplicationes pro eo habebantur.

Regii Austriaci, Cameracum obsidione premere conati, aliquot munimenta in circuitu civitatis excitarunt.

Advenere nuper, accersiti ab Ordinibus, Johannes Ursinus et Henricus Conchardus, ecclesiastes, concionatorum munere functuri [4]).

---

1) Subregentis Petri Bertii.

2) Zie Dr. G. D. J. Schotel, *Een studentenoproer in* 1594. Bijdrage tot de geschiedenis van het Staten-college te Leiden (Leiden 1867); alsook *De academie te Leiden in de* 16e, 17e *en* 18e *eeuw* (Haarlem 1875) blz. 26—29. (*v. L.*)

3) Voornaam ontbreekt in het Hs.

4) Vgl. H. van Rhenen. *Lyste van de namen der predicanten* enz. (Utrecht 1705) blz. 27—28, en hierboven blz. 369 noot 2. Een belangrijke mededeeling over Ursinus gaf Dr. H. G. Kleijn: „Bijzonderheden uit de Nederl. Kerkgeschiedenis". Overdruk uit de *Kerkel. Courant* ('s Gravenhage 1896) blz. 12—13. (*v. L.*)

(1594.)

Nuptiae celebratae hoc mense, sed nullis ceremoniis, Petri a Rutenberch et Gertrudis Cuyckiae, filiae Antonii, syndici Ordinum, contra voluntatem parentum, qui illud totis viribus impedire conabantur; verum illa certissima stipulatione illas jam confirmaverat.

[fol. 193.] Funera ducta hoc mense Johannis Godefridi a Meecqueren, procuratoris hujus civitatis, qui venerea lue laborasse vulgo credebatur.

Johannes Hendrici filius Cuyckius; Catarina Baexia, vidua Jacobi van der Borch.

In Paulinis aedibus pueri ad studia monasterii sumptubus alendi constituti, numero 30.

November.

4. Vidi avem diversicolorem [1]), plumis pulcherrimis purpureis, miniis viridibus, psittaco simillimam, sed majorem, Americano orbe advectam. Franco-Gallus is, qui monstrator aderat, *mahu* appellabat. Habuerat caudam longissimam, sed igne perierat.

7. Profectus sum cum Johanne [2]) Bilartio, Jacobo Amerongio Tatio, canonicis Marianis, ac Cornelio Oomio, consiliario olim Batavico, ad pagum Cortehoeff, sub dominio canonicorum Marianorum. Vidimus in via Bolesteinium, ubi Henricus Botterus a Snellenberch domicilium habet, ad Vechtam flumen, non procul a Marseniis, quod nomen a Marsis populis remanere quidam credidere. Non procul hinc Nienroid castrum [3]); hoc plurimum auctum et restauratum. Ex Ruellio castro, antiquissimo feudo Trajectensi, ortos Nienrodios quidam nobis narrabat; frater [4]) nempe ex familia Ruellia castrum hoc fecerat et nomine Nieurueel, id est Noviruellii, dixerat, quod inde corruptum

---

1) *I. m.*: Credo esse illam, quam barbaris Aiourous dici scribit Levius, *Histor. Brasil.* cap. XI.

2) *I. m.*: Richardo.

3) Nyenrode; zie Van der Aa, *Aardrijksk. Woordenboek* i.v.

4) Hs. heeft: fratrem.

(1594.)

in Nienrodt degeneravit. Eodem quoque tempore Guntestein non procul hinc a notho Nienruellio conditum, quod castrum Bruxellio, vicepraesidi Trajectensi, uxoris ex dote obvenit, quamvis litigiosum jamdudum factum sit. Venimus inde Vrelandiam ad Vechtam, castrum olim munitissimum, ibi ab Henrico Vianio praesule Trajectensi contra Amstelios conditum [1]), cujus aream et fossas vidimus, ex cujus relliquiis Arcem pacis a Carolo V Trajecti conditam novimus. Incolae adhuc civium nomine utuntur, narrantque olim ipsos civitatis jure donatos. Pignori fuit aliquamdiu obligatum Gysberto Amstelio a Nassovio episcopo, at cum redimere vellet Zyrikius, ac Amstelius difficilem se praeberet, ortum fuit bellum inter ipsos, et tandem vi Hollandiae comitis restituere fuit coactus. Johannes Diestius inde episcopus anno 1335 illud iterum oppignoravit comiti Hollandiae; anno vero 1354 liberatum a Jo. Arkelio [2]).

Vesperi pagum intravimus amplum satis 27 camporum sive hoeviorum. Est tamen ejus ager bituminosus et cespitibus fodiendis accommodus, unde quidam Arnoldus Jacobus consularis Gaudanis (*sic*) aliique Hollandi navale novum ibi, adjuvante Jacobo Vermatio, fecere, et nescio quae privilegia eo nomine ab Ordinibus, rem ipsam ut videtur parum considerantibus, impetrarunt sive potius extorserunt. Jam vero magno sumptu, sed communi, duas [fol. 193v] molendinas eo loci, quo ante 21 annos steterant, erigendas esse proponebant magnamque inde utilitatem paganis accessuram asserebant. Quibus se paganorum maxima pars, etiam urbanorum, opponebant, dicentes experientia compertissimum esse, nihil olim utilitatis molendinas attulisse nec nunc afferre posse, imo propterea dirutas, cum tantummodo sumptubus faciendis essent, nec loci palustris naturam jam mutatam; terram nempe spongiae

---

1) *I. m.*: Ex praeda a Geldriis capta.

2) *I. m.*: Deinde Arnol. Hornius episcopus anno 1371 constituit praefectum Swederum de Gaesbeecke.

instar esse, ut quantumvis maxima aquarum vis ejiceretur, momenti spatio illa ad priora reverteretur, nec aggeres sustinendis excludendisque aquis idoneos in uliginoso fundo fieri posse. Haec res utrimque magnis argumentis disceptabatur; testes quoque producebantur, et ad oculum regionis situs lustrabatur. Canonici quoque Mariani, qui judices hujus controversiae futuri essent, hoc incoeptum in rem suam minime facere arbitrabantur, cum Hollandi illud agere viderentur, ut regionem terra et cespitibus exhaustam tandem in lacum redigerent. Sic tandem discessimus; oblatumque a Gaudano commissariis Marianis par conjugatum cygnorum. In reditu, cum non procul urbe abessemus et campanorum funebrem sonitum audiremus, Amerongius caput erigens occulto instinctu: Vereor (inquit), ne aliquis nostrorum tristem brevi accipiat nuntium, utpote qui aliquem e suis perdiderit. Nec ita diu, cum urbis appelleremus portam, portitor ipsi nunciat, avunculum subita morte obiisse.

Nostrorum militum conductii equites cum ultra praescriptum terminum progrederentur, ne in insidias regiorum Austriacorum caderent, multorum ac etiam ipsius Auriaci animos consternarunt. Verebantur nempe rerum non ignari, ne si quid secus ipsis accidisset, ut dubia omnis fortunae alea flos nostrae militiae amitteretur, et praesidio quasi denudata nostra provintia hostibus inermis objiceretur.

14. Animulae deliquium passus filiolus meus, adeo ut pene a mortuis revocatus videretur. Sic in ipso vitae prooemio adversae sortis occurrunt ludibria.

Reversi hoc tempore e bello Turcico Mulardus et Slotius, qui tamen magis in reditu properarunt.

Monetarius Culemburganus, Amsterodamum traductus, ut et alii convincerentur, custodientium manibus elapsus, aliquandiu latuit. Et erant, qui conniventibus Ordinibus id factum arbitrarentur, cum non ita pridem alius ejusdem criminis particeps, Egbertus Clantius, prodigiose evasisset; ferreos nempe is cancellos carceris fidibus cytharae et pulvere adamantino [fol. 194] perfregisse

(1594.)

(multis incredibile) dicebatur. Verum post duos dies quam latuisset, in cavea repertus et custodiae priori traditus, hanc omnem suspitionem delevit. Tandem hic precibus Mariae Aurantiae, cum nuptiae ejus cum comite Hoenloensi celebrarentur, vita donatus est [1]).

Ad finem hujus mensis conductores nostri multorum laetitia e finibus Franco-Galliae rediere.

Hollandi magnis sumptubus novam translationem Belgicam Bibliae moliuntur. Ad hanc rem perficiendam, constituto singulis mille thalerorum annuo stipendio, invitati Franciscus Junius, Franciscus Raphelengius, Philippus Marnixius Alegondus aliique nonnulli [2]).

Nuptiae hoc mense celebratae: Henrici Marci, mercatoris miscellanei Detteni filii, advocati, et Marguaretae, Herberti Haefteni procuratoris filiae; Justi Roij, bon rustantii, et Johannae Verhariae, bonne robbe; Henrici ..... [3]) aurifabri, et Elisabethae, Jacobi Timanni a Leuwen filiae; Johannis Zaelii et Elsae van Noort, bonnae robae.

Funera ducta: Cornelii Valladoletii, canonici Mariani, qui dudum animi morbo laboraverat et jampridem melius habere coeperat; Marguaretae Liesveltiae, viduae Willemi Verbeeck, ubi cum quidam e rustica plebe Verbeecki consanguinei praeire vellent, Merenburgii funus non sequebantur, dicentes suo se ordine turbatos.

---

1) *Descriptio.* p. 107. — Vgl. Bor IV blz. 13.

2) Wat Van Buchell hier meedeelt over Bijbelvertaling, schijnt onjuist te wezen. 't Ziet bepaald op de aanstelling van Marnix tot bijbelvertaler, 21 Oct. 1594; vgl. R. Fruin, *Verspreide Geschriften* Deel VIII blz. 73 v.v.: „De aanstelling van Marnix tot bijbelvertaler"; Dr. J. J. van Toorenenbergen, in *Philips van Marnix Geschriften* II ('s Gravenhage 1873), Voorrede blz. XXXI--LXIV; H. Q. Janssen, *Aanteekeningen betreffende de bijbelvertaling van St. Aldegonde*, in Kist en Moll, *Kerkhist. Archief* II (Amsterdam 1859) blz. 65—77. In geen enkele der resoluties van de Hoogmogenden, op deze zaak betrekking hebbende, komen de namen van Junius of Raphelingius voor. (*v. L.*)

3) Naam ontbreekt ook in het Hs.

(1594.)

December.

Initio hujus mensis Fredericus in de Wijnstock, civilis militiae praefectus, Paulo Schuttio, praefecto vigiliarum, faciem plurimis inhonestis vulneribus sedentaria pugna deturpavit. Causam dedisse dicebant[1]) exprobrata lucrosa Carthusianorum quaestura, indigno ipsi concredita.

9. Libellus supplex, Ordinibus nomine curialium oblatus, pro minuendo vel tollendo edicto, quo litigare incipientibus mulcta imponitur. Erat is ab omnibus advocatis et procuratoribus subsignatus, quod tamen facere renuerant Zosius et Opstratus, obstinatae opinionis homines.

Cum flumina atque adeo ipse Rhenus ejusque pars Vahalis longo frigore terrae instar essent congelata, Gravenses milites paganos multis minis terruerunt, sed vanis.

Vigiliae iterum duplicatae Trajecti, et cum pridem de deponendis vigiliarum praefectis fuisset actum, causa quaesita, ut manerent.

[fol. 194v.] Hoc tempore apud regios Austriacos legio veteranorum Italica, quae nuper duce Farnesio quadam praerogativa stipendiorum usa fuerat, ab Ernesto Austriaco reformata et cohibita, cum solutionem flagitaret, duriore accepto responso tumultuatur, ideoque proscripta Sichemum occupat[2]) et ad Ordines confoederatos literas mittit, operam bellicam et amicitiam offerens[3]).

Legio Italica ab Ernesto, promissis stipendiis, in gratiam recipitur.

Amersfortii lectiones publicas instituere, juris, philosophiae et historiarum; professorem vero juris habent Laevinum Botterum, urbis secretarium[4]).

In collegium advocatorum allectus Cornelius Otterspoor, filius Willemi, praeceptoris olim Martiniani, cui et Scopatoris nomen ab offitio purgandi templi olim inditum.

---

1) Lees: dicebatur.

2) Vgl. Bor III blz. 877 v.v.

3) *I. m.*: Hoc tempore tempestas ingens damnum intulit navibus apud Tessaliam, ut ex literis.

4) *Descriptio* p. 108.

(1594—1595.)

Filius vero Duacense matrimonium nuper invitis parentibus contraxerat; sed uxore pauco tempore mortua, redierat.

Nuptiae celebratae Johannis Brunonis, pannitinctoris, parum probatae vitae adolescentis, et Johannae, Frederici consulis Lucensis filiae. At infaustus cecinit feralia carmina bubo.

Apud Lucenses vero celebratae nuptiae..... [1]) Miropii, questoris Hollandici filii pecuniosissimi, et Hesterae Sonneveltiae, puellae ditissimae ac multis procis petitae.

Funera ducta: Annae, Huberti Buthii filiae, virginis; Henrici Bernardi Bockhoven, mercatoris miscellanei, olim octoviri militiae civilis; Hillegontiae Hindersteiniae, viduae Jacobi Aschii; Henrici, Hermanii Borculoi filii, typographi; Hugonis Gijssii et domicellae Gertrudis, Willemi Wittii filiae, conjugum, eodem tempore.

Hispani dicuntur Hiberniae partem occupasse, et Stanle cum quibusdam suorum e portu Dunckerckiana solvit, eo ut creditur navigaturus.

Circa hoc tempus praefectus Bredanus, conniventibus Ordinibus, oppidum Leodiensium Hoyum occupavit [2]).

Hoc tempore quidam Polydorus, Deldensis, ingenio non inerudito, verum vago et irrequieto, ad desperationem vel furorem fortunae iniquitate ductus, prope Lucum Batavorum sibi ipsi jugulum cultro incidit.

[fol. 195.] ANNUS 1595.

Consules: Gerardus a Reness van der Aa 2, Theodoricus Goyerus 4.

Januarius.

11. Duo, ob furtum acriter virgis coesi, unus publice ad cancellos curiae, alter coram judicibus, adeo ut virgator ipse lassaretur.

17. Obierat quaedam ex apoplexia mulier in platea

---

1) Voornaam ontbreekt in het Hs.

2) Eerst 6 Februari had de verrassing van Hoey plaats; vgl. Bor IV blz. 10.

Ambachtiana [1]), cujus in aedibus fuerat catus niger, qui suo more lallaverat. Quidam hinc superstitiosae (ut credo) aniculae fabulam in vulgus sparserant, mortuam mulierem magam fuisse et cacodaemona nigri felis forma ante lectum apparuisse ac dixisse: *'t is all te laet*, id est: sero est. Propraetor, ut hanc rem expiscaretur, intrat aedes; catus monstratur, ac res ut erat narratur; unde abiens, talium mendatium authores esse puniendos dixit. Et ego credo, multas narrationes ex hujusmodi initiis extare [2]).

Circa hoc tempus tres mercatorum naves, ex Zelandia in Bataviam redeuntes, a pyratis, quod vigilias neglexissent, captae et spoliatae fuere.

Visa dicitur ante solitum tempus ciconia; quidam putabant ab Hollandis emissam, ad probandam Gregorianam anni correctionem.

De nuptiis actum hoc tempore apud Delphos N., Almondae Abrahami filii, et N. Sonneveltiae natu majoris. Non pervenere ad effectum.

Burae quoque magno sumptu celebratae nuptiae Philippi comitis de Hohenloo et Mariae Nassoviae, filiae Wilhelmi principis Aurantii [3]).

Eodem tempore celebratae nuptiae Johannis Rosantii, 60 circiter annorum, et Catarinae Cauwenhoviae.

Stella circa hoc tempus ad Occidentem apparuit, caeteris lucidior.

Obiere: Gerarda Wanrodia, uxor Johannis Wanrodii, domini de Ham, ex puerperio; Marguareta, filia unica Johannis Rengeri, canonici Johannis.

17. Edictum regis Gallorum publicatum de bello cum Hispano terra marique gerendo.

Februarius.

Theodoricus Canterus, in collegium senatorum provincialium adscitus extra ordinem et numerum, ibi praesidet.

---

1) De Ambachtstraat te Utrecht.

2) *I. m.*: Mar. Jo. ex beguttarum genere mirabilia narrabat.

3) Vgl. Bor IV blz. 13.

(1595.)

Furtum subtile et, ut videtur, a notis in aedibus Abrahami Blommartii factum.

[fol. 195v.] Cum Vermatius ac duo Drenckwardii generi, nonnulli etiam Gaudani Hollandi jamdiu de molendina in paludibus Cortehoeviis apud collegium Marianum, cui dominium ejus loci competebat, erigenda egissent [1]), hoc tempore denegata est ipsorum petitio, et cautum, si vellent molas erigere, suo id sumptu facerent, ut de earum utilitate et usu experimentum caperetur.

Et quoniam hypodidasculorum quidam ab Amsterodamensibus evocatus dimitti postulaverat, de successore consultatum, et amplius actum de publico lectore. Quidam Isaacum Causabonum, generum Henrici Stefani, virum in omni litteratura doctissimum, evocandum Geneva proponebant. Verum nostri homines, parum quae ad eruditae urbis ornatum pertinent, curantes, haec neglecturos puto, quamvis sint, qui hypodidasculo eam legem praescriptum iri credant, lectiones publicas ubi habeat; locumque huic lectioni decretum templum Hyeronimianum, quod jam purgatur instauraturque [2]).

Maxaemiliano Baxio, mareschallo Eemdano, longo ac difficili morbo laborante, Ordines patris favore praefecturam Henrico ejus filio, si quid humanitus ei accideret, contulerunt.

Obiit hoc tempore Ernestus Austriacus [3]), imperatoris frater ac Belgiae summus a rege Philippo tribunus constitutus. Eodemque tempore, rumore tamen incerto, Christophorum Mondragonium, Antwerpianae arcis praefectum, vixisse narratur; sed id postea falsum compertum est.

Funera praeterea ducta: Johannis Monachi, hominis subintricati ingenii, ex nobili vero familia; obstetricis Johannae Bogerae, Gaudanae; Theodorici Witenhorstii,

---

1) Zie boven blz. 376.

2) *Descriptio* p. 108. — Vgl. Dodt van Flensburg, *Geschiedk. arch.* IV blz. 85; L. Miedema in *Werken Hist. Gen.* Deel LII (1900) blz. CV v.

3) Gestorven 20 Februari 1595; zie Bor IV blz. 12.

(1595.)

praepositi Elstensis et canonici Martiniani; Gerardi Coninx, sartoris domicellarum, cujus sepultura sonitu Martiniano prosecuta; Corneliae, uxoris Joannis Cornelii Blocklandii, Anthonii pictoris fratris.

Nuptiae celebratae, sed nullo strepitu aut solemnitate: Gerardi Hey, Sevenderii, advocati, ac Sophiae Pallantiae, viduae domini Johannis a Boetselaer, 60 circiter annorum; Bunschotiae etiam Joannis van der Eem, advocati, cum vicina sua e villa; .....[1]) Timanni Cuyckii filii ac .....[1]) Willemi Lamswerdii, olim quaestoris regii filiae; Johannis, Gerardi de Moler filii, Batavodurani, et .....[1]) viduae Michaelis Dionisii, olim quaestoris Frederici, comitis Montani, pecuniosae, sed provectioris aetatis et 11 liberorum, mortuorum tamen, matris.

[fol. 196.] Martius.

Rhenus initio hujus mensis insolitum adeo in modum, propter perpetuos imbres maximamque nivis copiam, auctus fuit, ut magnam Agrippinensis urbis partem inundaverit plurimaque ubique damna oppidis aggeribusque intulerit, Culemburgum aquis ad summam altitudinem impleverit, ut et Viennam Batavorum aggeresque circa paludes Rhenenses ad locum, qui vulgo Grebbe dicitur, supergressus, cespitum partem majorem loco moverit et, Amersfortum versus perrumpens, ipsum oppidum magno detrimento affecerit, portas pontesque convulserit, et fere sua vi dejecerit vicinaque inundaverit, deinde e regione Belliportus[2]) non procul Langeraco ad pagum Lopecum aggerem lato hiatu loco moverit et vicina quaeque aquis oppleverit; quemadmodum et omnem fere Betuam insulasque Tielensem, Bommelensem, Dordracensem, perpetui instar diluvii, aquis demerserit. Accedebat ventorum impetuositas tanta, ut ex omnibus Aeoli carceribus emissi contra terram conspirasse crederentur.

---

1) In het Hs. ontbreken de namen.
2) Schoonhoven.

(1595.)

Itaque non nisi summo labore navalia Vresvicorum conservata sunt, ubi Theodori Canteri nuper consulis intempestiva parcimonia male audiit, quod pecuniae parcendae causa necessariam prope restaurationem distulisset [1]).

Prope Hoyum, oppidum nuper a praefecto Bredano occupatum, Bolignonius dux aliquot Hispanorum cohortes profligasse dicitur, Hispani tamen illud paulo post receperunt [2]).

Ob tempestatem ab Ordinibus universalis supplicatio decreta.

Ad finem hujus mensis vidi vitulum bicipitem, sed mortuum.

Ex literis, a patruo meo Huberto Buchellio Colonia missis, didici, liberum relligionis exercitium Lutetiae ac in reliqua Francogallia concessum ac promulgatum, Jesuitarum sectam regno ejectam, regemque Hispaniarum hostem judicatum ipsique bellum indictum. De cujus morte quaedam, sed incerto rumore, spargebantur.

[fol. 196v.] Cum jam aquae vis ubique damnum daret, pagani Brueckelienses, Thienhoviensium ac Paludensium Marsatiorum nominibus abutentes, hac occasione Ordinum commissariis libellum supplicem obtulerunt, quo detrimentum, quod ex inundatione Aggeris angusti [3]) paterentur, falsis quibusdam exaggerationibus significarunt, petentes illum a colonis praediorum vicinorum eum in modum restaurari, ne damnum ulterius paterentur. Ordinum illi legati, vix lecto libello, nulla habita veritatis inquisitione, parte altera inaudita, statim mandant vicario praefecti Abcoudani, Georgio Niveltio, protinus aggerem ipsum restauraret sumptibus negligentium; qui modus procedendi ex abrupto cum nullo jure defendi posset, nec in ullam contumaciam incidissent coloni, aquarum tantum mole et ventorum

---

1) Vgl. over dezen watervloed Bor IV blz. 14, en vooral G. Outhof, *Verhaal van alle hooge Watervloeden* ('t Embden 1720) blz. 545—549.

2) Vgl. Bor IV blz. 12—13.

3) *I. m.*: Den Smalendijck.

(1595.)

violentia superati, supplices impedire conati sunt hanc exequutionem, in convictorum poenam tantummodo inventam, sed frustra. Hinc aequitas multorum, quorum voluntate regimur, perspici poterit.

Pravorum civium quanta sit in hac urbe multitudo, ex iis, quae quotidie perpetrantur, patet. Causam dat neglectus magistratuum in legibus ac statutis observandis. Quidam Franciscus Angelicus, cum a magistratu sui corporis [1]) nescio quamobrem mulctaretur, ipse vindictae cupidus nunc hunc, nunc illum, prout obvium habuit, invasit cultroque petiit; tandem ab urbis praetore in jus vocatus, fugam iniit; 25 vero hujus publica citatione cum sonitu campanae ad sui defentionem deposcitur, nisi in se absentem judicium ferri malit.

Nuptiae celebratae hoc mense Georgii Eberhardi, comitis a Solm, cum Sabina Egmondana, cui Ordines confoederatorum omnia bona paterna Lamoralii, Gavriae principis ac comitis Egmondani, in hac provincia concessere, ut comitatum Egmondanum, dominium Purmerendae, insulae Bavaricae, Zuleni *etc.* [2]).

Editus hoc tempore libellus, continens narrationem conspirationum et proditionum, contra vitam reginae Angliae detectarum, cum ipsis confessionibus reorum, quorum quidam subditi fuere ipsius reginae, nonnulli Hispaniae regis.

[fol. 197.] Funera vero ducta: magistri Thomae Vuytenbroeckii, advocati Trajectensis curiae; Catarinae Assiae, uxoris Brunonis Vossii; Petronellae, uxoris Jeronimi Bruinselis, consiliarii ac praefecti monetae Batavicae; Idae, viduae Johannis Botteycken; Idae Rossemiae; Gerardi Verstegii, vicarii Martiniani; Marguaritae, filiae Hugonis Pots et uxoris Johannis Lubberti Moerselaers; Annae, filiae Adriani Oisterhemii.

Circa hoc tempus obiit Duaci Johannes Ridderius, Ultrajectinus, utriusque juris doctor et professor ordinarius.

---

1) *I. m.*: vel collegii.
2) Vgl. Bor IV blz. 13 v.

(1595.)

Aprilis.

Ex Luxemburgo plures familiae hic venere, cum ob rerum difficultatem e patria discedere cogerentur, et Alcmariae sedem positurae dicuntur.

Quidam in Via stramentaria [1]) Belgo-Gallus, nescio quo maleficio fascinatus, ranas, bufones, aciculos, pannum et similia evomere visus fuit et daemone vexari; sed intercedente ecclesia, fusis ad Deum precibus, ipso die Veneris, quando memoria salutaris in Cruce oblationis celebratur apud Christianos, liberatur. Iterum posthaec reversus, malus spiritus excedere cogitur.

Cloaca Arcis pacis siccata et terra repleta hoc mense fuit, aedesque ex praescripto magistratus ab emptoribus eodem loco ponuntur.

In fine hujus mensis incoepta est purgari cloaca Petrejana.

Captus a senatu provinciali hoc mense quidam ex satrapia sive praefectura Emdana maleficii infamis, maritus istius sagae, quae superiori anno seipsam in vinculis interemit [2]).

Monstravit mihi nuper Johannis de Witt lapidem, quem in loco, qui vulgo Wiltenburg dicitur, invenerat, ubi haec legebantur: LEG. XXM. P. R.

[fol. 197v.] Narrantur mira, sed vix credenda, a plurimis comprobata, etiam literis scriptis; et se vidisse dicebat Gabrielius Coman frumentum omnis generis, quod in Campania Brabantiae magna quantitate e coelo ceciderat.

Funera hujus mensis: Emerentianae de Heeremaele, uxoris Jacobi Junii, questoris Wassenariorum; Lovii Antonii Everdingii; Annae Sasboutiae, viduae Cornelii Junii, domini in Baerdwijck, consiliarii et a ratione principis; Henrici Agilaei, Buscumducensis, qui hic nuper advocatus fisci et procurator, ut vulgo dicitur, generalis; Joannis de Moler, coctoris cervisiarii.

16. Petrus Ruyschius, consiliarius curiae Trajectensis, obiit.

---

1) De Stroosteeg te Utrecht.

2) Zie boven blz. 351.

(1595.)

Marguaretae, filiae Johannis Scroyesteinii, uxoris Egidii Ledenbergii, Ordinum nostrorum a secretis, puerperae; Jasparis de Egmont, equitis Teutonici, praefecti in Maeslant, et ultimo hujus obiit Johannes Abcoudius Martius, ultimus ut credo ejus familiae.

Accepi Polydorum Deldensem, hominem non ita indoctum, sed varium fortunae iniquitate irritatum, sibi manus apud Lucenses intulisse [1]).

Majus.

6. Ambulatum ivimus Gisbertus Potrius et ego ad locum agri Trajectini versus Hautenos, quem Burgum vocant, et vulgo arx Wiltoburga eodem in loco fuisse creditur. Est ager restibilis, caetero altior, non procul a veteris Rheni ripa, ubi moneta antiqua varia ex omni metallo quotidie invenitur; lapidum quoque, tegularum, imbricum, urnarum, poculorum Romani operis magna congeries. Ego hoc tempore testae culum inveni ex terra miniata, in cujus fundo hac literae legebantur: C. VIAR. F.; et a puero bubulco emi hoc loco inventa numismata: unum aereum hac qua vides forma et magnitudine [2]), cui simile est illud, quod dat Antonius Augustinus, Dialogo de numismatis antiquis secundo, numero 32, de Annona. Alterum vero haud integrum est, ex plumbagine, hac item forma, sculptura et magnitudine [3]). Apud mulierem quoque vicinam villicam vidi lapidem oblongum, quadratum, digiti longitudine, literis latinis inscriptum, sed adeo implicitis sibi invicem, ut vix legere praeter: DIVI vocabulum potuerim. Haec eadem numismata habebat, argenteum Faustinae, Galbae et aliorum ex plumbagine et aere, reliquias hujus loci.

[fol. 198.] Cum..... [4]) de Boetzeler, dominus in Lange-

---

1) Vgl. boven blz. 380.
2) Teekening der munt, voor en achterzijde, met de opschriften.
3) Evenzoo.
4) Naam ontbreekt in het Hs.

(1595.)

raco, contra Ordinum voluntatem et decreta ex mera pertinatia aliquoties se Ultrajectinis opposuisset suumque dominium tanquam immune ab illorum jurisdictione eximere vellet supremique juris justitiae signa poneret, ea Ordinum nostrorum jussu ablata fuere; unde cum iterum patibulum erigi curasset, procurator fisci, assumptis lorariis publicis et cohorte militum, illud 17 hujus mensis disjecit et in urbem detulit.

19. Per Vredelandiam ad paganos Overmerios profecti sumus, ubi vidimus castrum Horst et veteris castri in colle arenario relliquias. Conditum illud, ut arbitror, a Godefrido Rhenensi [1]), 28 episcopo Trajectensi, quo tutior ager Ultrajectinus esset a Geldrorum excursionibus, anno 1160. Diu possedit vetus Horstiorum familia.

Nuptiae majales celebratae: Joachimi Utenwalii, pictoris, ac Christinae ..... [2]); ..... [3]) Gerardi Voss cum Agneta int Duyfken, divite vidua, cui ex infima sorte admodum fortuna favit; Timanni Roye cum Huga Poth, ex nomine avi materni, patris vero Moerselaers.

Desponsatae, sed in mensem sequentem differuntur nuptiae: Anna Verhulia Gerardo Ruempst, Elza van Ittevorth ..... [4]) Bombergen.

[fol. 198v.] Funera vidi in hac urbe: Hugonis, Cornelii filii ab Honthorst, cui a multo tempore cognomen Furiosi; Bertae, Willemi Bloemii filiae et uxoris Johannis Bogeri Junioris, in paludibus Rhenensibus ad extremam fere fortunam redacti; Annae Blosii Treslongii, uxoris Michaelis van Rosch, praefecti Purmerendae et sororis Ottonis, canonici Martiniani; Marguaritae van Meerthen, filiae domini de Essenstein et uxoris Johannis de Flodraquen, domini de Geffen; Lubberti Clevii, olim consulis.

Hoc mense in templo Hieronimiano, olim constructo

---

1) *I. m.*: Fallor; fuit hoc aliud castrum prope Rhenum oppidum. — Deze verbetering is juist.

2) Naam ontbreekt in het Hs.

3) Evenzoo.

4) Evenzoo.

anno ni fallor 1505, nunc vero scola publica effecto [1]), praelegere coepit juris Caesarei institutiones Regnerus Sarcerius, trivialis nuper scolae rector. Magistratus nempe hoc templum, quod jam in armamentarium erat conversum, purgarunt, restaurarunt et Musis accommodarunt, ut distichum hoc in frontispitio positum, indicat:

Aedes de se.
Sum Musis liberta, fui quae serva gradivo.
Miraris: belli pax solet esse comes [2]).

Vitrum praeterea posuerunt publice, civitatis, praetoris, consulum, 12virorum stilitibus judicandis, quaestorum, 24 conciliariorum et secretariorum signis spectandum. In medio, a lateribus, insigni urbis: *Utrecht*, *eendracht;* infra vero legitur hic rithmus vernaculus:

Als men XV^c^XCV las,
Gaff de magistraet van Utrecht dit glas.

Et diebus sacris hic praelegit Evangelii textum Johannes Loncius, tertiae classis lector [3]).

In vitro capitali, ubi insignia Martiniani collegii, haec leguntur:

Anno MXV^c^ [4]) doe men soe las,
Gaf tcapittel ten Dom dit glas [5])

Junius.

Nostri milites initio hujus mensis e Franco-Gallia rediere;

---

1) Vgl. boven blz. 382 noot 2.

2) *I. m.*: Bellum pax solet alma sequi.

3) *Descriptio* p. 108—109. — Vgl. Dr. A. Ekker, *De Hieronymusschool te Utrecht* (Utrecht 1863) blz. 60 v.v. — Een gedeelte van dit bericht is overgenomen door Dodt van Flensburg, *Utrecht voorheen en thans*, 2de Serie (1845) blz. 34 v.v. Hieruit nam Dr. Ekker het over blz. 75 v.v.

4) Men leze: MV^c^VC.

5) *Descriptio* p. 109.

at parum laute habiti videntur, nec praedis admodum ditati.

Forum linearum hoc tempore restauratur ac silicibus sternitur.

14. Quidam [1]) nuper captus maleficus, post multorum turpium criminum confessionem, sententia senatus provincialis condemnatus ac firma (ut videbatur) in Deum fidutia deductus ad locum supplitii, ubi olim templum Elisabetanum, semistrangulatus ad palum igne periit.

18. In Foro boario novo duae sagae, ex suburbio Telonario, Lisbeta Bernardi et Henrica, quinquagenariae vel ultra majores, 12virorum sententia damnatae, semistrangulatae ignibusque consumptae periere; [fol. 199] et quod mirum erat, flamma adeo viscera alterius mulieris interna invaserat, ut nulla vi carnifex extinguere potuerit. Elysabetha videbatur satis se Deo commendare ac sceleris poenitere; altera vero propemodum exanimata, nullum fere de se poenitentiae signum dedit. Eodem tempore quatuor aliae, ejusdem criminum ab Elysabetha accusatae, dimissae sunt, quod jam moritura fateretur, se ex invidia accusationem instituisse in innocentes. Una quatuor illarum, jam torta virgisque coesa, quod nimis obfirmate plagis resisteret, nonnullam in animis judicum suspitionem reliquit. Post mortem Elysabethae David, cujus ante memini, tandem a daemone relictus et liberatus est, a quo postrema nocte gravia multa fuisset passus.

27. Trajectum venit Mauritius Nassovius, qui postero die cum exercitu ad Drentos profectus est [2]).

29. Proclamatum est liberum castrorum emporium. Eodem quoque die inventus puer triennis, expositus; habebat scedulam, in qua scriptum erat pueri nomen, et quod parentes non haberet superstites. Sequenti die alius inventus est trimestris infans cum scedula, indicante patrem, militiam sequutum, puerum noluisse agnoscere.

---

1) *I. m.*: Volcardus Theodoricus, villicus ex praefectura Emdana.

2) Maurits kwam 7 Juli te Utrecht (zie *Journaal-Duyck* I blz. 609). Dus hier oude stijl.

(1595.)

Funera in hac nostra urbe vidimus: Stephani Lobeci de Ostende, praetoris sive potius caduceatoris olim Martiniani; item Gertrudis, magistri Willemi Lobenci filiae ac viduae Johannis Pauli Soest, cultrificis in Trifolio, matterae magistri Pauli Sosii advocati, et quod rarum, sororis Stephani, ... [1]) Cornelii Pauli Nani sutoris ac nuper octoviri militiae civilis.

Feriis Joannitarum nuptiae sunt celebratae Johannis de Opstraten, advocati, et ..... [2]).

Circa hoc tempus in agro Schoonhaviano peperit, nescio ex quo [3]), Amelina, Catarinae Schetterae filia, vitae parum probatae mulier, monstrum humanum; oculum habebat unicum in fronte, loco oris erat rimula, incertum cujus sexus.

Julius.

Principio hujus mensis oppidum Groll in ditione Transissulana a nostris obsessa (*sic*), cui praesidio erant circiter 800 milites; frumenti vero ac rerum ad obsidionem tollerandam necessariarum inopia brevi laboraturos ex transfugarum ac captivorum relatione credebantur.

[fol. 199v.] In locum Petri Ruyschii, consiliarii nuper demortui, extra ordinem electi fuere Hugo filius, consiliarius rei maritimae, et Daniel Vedius, advocatus.

8. Amersfortiae nuper capta saga, vulgo dicta *de rode Cater*, cum in aquam conjecta fuisset pridie et in sequentem diem tormenta praeparerentur (*sic*), noctu fracto et eliso gutture, mortua inventa est.

Regiis, duce Christophoro Mondragonio, exercitu 8000 Rhenum trajicientibus et ad obsidionem Grollensem levandam advenientibus, 18 die hujus mensis nostri, cum nec pugnam inire consultum videretur nec fugere honestum, obsidionem solverunt, panico quodam terrore exercitum

---

1) Naam ontbreekt ook in het Hs.
2) Evenzoo.
3) *I. m.*: Nicolao Streng ludimagistro, viro conjugato.

(1595.)

quodammodo invadente; et Doesburgum versus se receperunt, ingenti damno lixarum ac propolarum, cum ii quicquid attulerant relinquere cogerentur, quia equi vehendis tormentis occuparentur militaribus [1]). Ac ita victor exercitus noster, qui jam maximas easque munitissimas civitates, oppida et castra prope inexpugnabilia occupaverat, ne suis viribus nimium confideret, spreta divina quae sola est potentia, virium suarum fragilitatem agnovit.

Hisce dedicationum feriis hic spectandus adductus strutiocamelus, exoticum et nostris oculis alienum animal.

Arnoldo Loo adfui, ex Italia reverso, qui nobis narrabat de sua captivitate Romana, et qui ex Inquisitionis carcere, satis benigne contra morem habitus, evaserat. Addebat Anconae se habuisse quendam itineris comitem nobilem Montanum, nomine Theodoricum, [fol. 200] et alium seniorem Moor, qui se missos dicebant a Jacoba, Clivensis uxore, ad Divam Lauretanam, ut huic cathenam auream mille florenorum ejus nomine offerrent, quasi deam stupris et adulteriis suis hoc munere propitiam et faventem redditura fuisset libidinosa faemina, quae ut licentia sua abuteretur liberius, Johannem Clivensem maritum suum tanquam mentis plane impotentem custodiae mandari curaverat. At ille, cum ad cubile suum carbone scripsisset: *Mala mulier, pessumi consiliarii, ab his libera me Domine*, idque a quibusdam lectum et in vulgus sparsum, concursu populi liberatur, et uxor custodiae mancipatur, ac de adulteriis, quae fama vulgi jam innotescere coeperant, inquisitio facta; quidam rei inventi, absentes condemnati ac proscripti, inter quos et Theodoricus ille, de quo supra.

Fertur ipse carnifex, cum nuper duas maleficii accusatas bustuarias sagas virgis cederet, et quidam acerrime, nihil

1) Over de belegering van Grol, zie Bor IV blz. 41—42; *Journaal-Duyck* I blz. 612 v.v. Maurits kwam 14 Juli voor de stad, en 25 Juli des morgens heeft men het leger opgebroken.

tamen ipsis nocere potuisse, ac ne cutis colorem variasse, donec licentia a senatorum legatis impetrata, ipsis e collo sigillum coereum a Pontifice Romano consecratum suspenderet, quando statim lamentari, vociferari omnesque deos deas obtestari coepisse, ipsumque tum corpus, ubicunque a virgis vinceretur, purpureo colore, vibicibus ac sanguine notatum fuisse. Adferunt id exemplum papistae ad suarum coeremoniarum invincibile, ut ipsi putant, argumentum; at ignorant coeci homines daemonis astuti fraudes, quam ipse simulet, dissimulet, ut credulos caeremoniarum vinculis magis astrictos reddat. Nam si prius diabolica arte contra vim virgarum fuerunt munitae sagae, quid impediet dicere, eundem diabolum, simulato timore, easdem diseruisse, ut mortales a divini auxilii fidutia ad externarum rerum confidentiam, olim magno plausu approbatam et nuper a rectius sentientibus explosam, iterum traduceret?

26. Antonius Buycken[1]), villicus aspectu satis sedato et probo, quadraginta circiter annorum, igne post semistrangulationem consumptus est, sententia [fol. 200v] senatus provincialis condemnatus, quod Deum abnegasset et daemoni ante sesquiannum votum fidelitatis ac obedientiae fecisset, tum fantastica ceu potius diabolica lupi ac cati forma damnum pecoribus ac jumentis fecisset. Materia haec, quae plurimum vexat senatores ac judices, est valde intricata, periculosa et invidiae plena, cum ejus plena inquisitio theologis, medicis et philosophis magis, quam jureconsultis conveniat; dimissae quaedam non omnino a crimine hoc malefitii vacuae vulgo creduntur, et maxime Jutfasiana perversis admodum moribus mulier, quibus non tantum marito, sed et vicinis omnibus odiosa et gravis.

Antonii hujus pater, venefitii ac malefitii absens convictus et proscriptus, domum suam deseruisse dicitur, propterea cum proemium ejus occisori constitutum sit;

---

1) Zijn eigenlijke naam was: Antonis Bulk; hij werd 26 Juli 1595 „geëxecuteert met den viere". Vgl. S. van Leeuwen, *Batavia illustrata* ('s Gravenh. 1685) blz. 306. (*v. L.*)

(1595.)

nusquam tamen indipisci potest, etiam cum saepe conspiciatur, lupi alteriusve animalis forma effugiente, aut ciconiae avisve spetie evolante; quae res admodum mira ac diabolici praestigii plena videtur.

Senatusconsulto cautum, ut deinceps executores publici, cum maleficis puniendis assisterent, bipennibus lanceisque, non tantum gladiis, armati essent.

[fol. 201.] Circa hoc tempus in locum Hugonis Ruyschii consiliarius rei maritimae factus est Godefridus de Coninck.

Obiit circa hoc tempus ..... [1]) Ridder, praefectus territorii Batavodurensis, quem marescallum vocant, cui successit Fredericus Zulenus Niveldius.

Nuptias celebrarunt hoc mense: Johannes Lappius, Gisberti medici filius, cum Barbara Baex, filia Johannis Baex, Mechlinensis [2]). Sponsalia quoque celebratae inter Bernherndum Bomgardt, filium Florentii, domini de Nienroe, et Mariam, filiam Vincentii de Lockhorst natu minimam, sed sine solemnitate, ob mortem patris sponsae.

Funera vero vidimus: Vincentii de Lockhorst, domini de Lockhorst, Eemstede et Slewyck, hominis pecuniosissimi; Mariae van der Burch, virginis; Johannis Baptistae de Monte Valdona; Jacobi Theodorici Schut; Elysabethae Feytiae, viduae Adriani Zuleni de Nyevelt; Franciscae Quinet, Mathei Quineti Antwerpiani filiae; Annae Nienrodiae, viduae Gerardi Spierinck, praefecti olim Huesdeni.

Willema, Hermanni Crommii filia, hoc eodem mense obiit, et Jacobus Gerardus Cock, vicarius Martinianus.

Apud Paulinos nuper Ordines nostri seminarium 30 adolescentium e civibus ad studia alendorum constituerant [3]), quorum nunc 23 tantum sunt, ob proventuum diffi-

---

1) Naam ontbreekt ook in het Hs.

2) Oorspronkelijk schreef Van Buchell in zijn Diarium alleen: „Nuptias celebravit hoc mense Johannes Lap cum"....; het overige voegde hij er bij in 1625, bij welke gelegenheid hij tevens *i.m.* zette: „Anno vertente, die nempe Translationis sancti Martini in aestate, nascitur primogenitus Gisbertus et exinde Johannes et Maria; omnes anno 1625 superstites".

3) Zie boven blz. 375.

(1595.)

cultatem et anni praecedentis ingentem calamitatem, tum quod bonorum non exigua portio in insulis Bommeliorum ac Tielorum sita esset, quae iidem pro libitu exactionibus indebitis attererent, adeo ut parum utilitatis adferrent; unde ne tandem eadem vel supprimerentur, vel magnis ac inconditis ejus regionis litibus diminuerentur, petentibus Bommelianis ac Tielensibus Ordines jus duos ex suis ibidem praesentandi ac offerendi concesserunt, ea tamen lege, ut curam bonis in suo territorio sitis eam adhiberent, quam iis soleant, quae civium ac pupillorum suorum essent, eorumque tandem absque ulla diminutione questori traderent fructus vel pecuniam ex eorum venditione collectam.

[fol. 201v.] Augustus.

1. Incipientibus feriis autumnalibus igne post levem strangulationem consumptae, super theatrum ligneum, nuper senatorum mandato in ruinis templi Elizabetani fabricatum opere dissolubili, duae sagae: major 70 circiter annorum, Maria Bartina dicta, quod Deum abnegasset [1]), diabulo votum fecisset, lupi ac cati forma saltando varia maleficia, veneficia, incantationes fecisset; minor vix octodecim annos nata, Henrica, Volcardi, nuper igne consumpti, filia, quae inducta a matre vel avia, undecim tum annorum puella diabulo servitii votum fecisset, acceptis ab eodem arrhae loco 4 stuferos (*sic*), capillare ac taeniae vilis admodum pretii munusculis, quatuordecim tandem annos nata [2]) cum tam execrando proco turpes concubitus peregisset, multoties in lupi, felis aliarumque animalium (ut videbatur) conversa spetiem, cum choreas in Summi Numinis ab ipso mortalium hoste excogitatas contumeliam egisset, boves aliaque animalia vel venenis vel infectis daemonica arte dentibus lupae instar rabidae

---

1) Dit loochenen van God was een dikwijls voorkomend verschijnsel; vgl. Dr. Paul Fredericq, *Corpus documentorum inquisitionis*, (Gent 1896.) Register i. v. „Godslasteraars". (*v. L.*)

2) Hs. heeft: natos.

(1595.)

impetiisset, grandinem horrendis in Deum blasphemiis prolatis provocasset. Quatuor vero ejus fratres, Volcardi filii, Hesselius 14 annorum, quod item votum servitii diabolo fecisset ac lupi forma variis juvencis damnum dedisset, propter aetatem vita donatus, post supplitium sororis inspectum, eodem in loco virgis acriter coesus fuit; Henricus, item N. et Theodorus, tres fratres minores, qui similia fecissent, nebulas insuper excitare aliaque noxia sub praeceptore diabulo didicissent, virgis ibidem coesi, ad carceres reducti sunt. Hic omnes executores, bipennibus et lanceis armati, astitere [1]).

[fol. 202.] Hoc quoque tempore apud Ordines actum fuit de moderando vel mutando edicto (ut quibusdam videtur) iniquissimo, de mulctis litigantium superiori anno edito [2]). Ad hoc nomine Ordinum delegati Antonius Cuyckius syndicus, Johannes Scade, Henricus Viltius, sed adhuc nullo effectu.

Vidi tritici spicas, cujus maternum semen ex India allatum dicebatur, quinque utrinque brachiis eodem frumento onustis gravidas; nec dissimile ipsum erat a nostrate, stramen vero rotundum magis et durius ac nodosum. Severat id in agro Ultrajectino, non procul a ruderibus monasterii Geinensis, quidam Amsterodamensis Nicolaus, ni fallor ..... [3]) agnomento Focker. Quid ipse commodi prae aliis facturus sit, tempus optumus omnium rerum magister docebit.

Cuidam hoc tempore Amsterodami, cujus opificium erat bilances et similia ponderum instrumenta facere, accidit res prodigiosa, an praestigiosa, quid dicam ignoro: quicquid nempe manibus suis contingeret, non ut Mydae olim, in aurum, sed protinus in fimum aut excrementum convertebatur, caeteris ejusdem familiae nil tale patientibus.

---

1) Zie over deze en andere heksenprocessen S. van Leeuwen, *Batavia illustrata*, blz. 295—306; B. Bekker, *Der betoverde weereld* (Amst. 1715) blz. 224—226. (*v. L.*)

2) Vgl. boven blz. 356, 358 en 379.

3) Naam ontbreekt in het Hs.

Ab initio sane incredibile videbatur; deinde cum negari non posset, quod omnibus jam perspicuum esset. Alius aliud ut solet de hoc facto loquebatur; erat nempe qui diabolicae artis ludibrium diceret, idque malefitio quodam eum pati credebat; nonnullus hominem fraude non carere arbitrabatur; quasi is malis artibus uteretur, ne creditoribus suis, tam incognito casu ad paupertatem redactus, satisfacere cogeretur. Verum quicquid tandem fuerit, ipse veritus, ne ut fama erat ad inquisitionem rei caperetur, aufugit, nec quid ejusmodi in aedibus a quoquam visum postea.

Cum Philippus Nassovius cum fratre suo Ernesto et Ernesto comite Solmio, assumptis sexcentis equitibus, Regiorum castra clam invadere aut aliquod facinus in hostes perpetrare constituisset, in insidias hostium deductus, cum Solmio et quinquaginta circiter equitibus cecidit, fratre capto, et Regiis cessit non incruenta victoria [1]. Luduvicus Nassovius, Ruram transequitans, vix evasit.

Batavorum et Mattiacorum, id est Hollandorum et Zelandorum, naves, in Hispaniis detentae, nuper dimissae sunt. [fol. 202v.] Vetita tamen ipsis in posterum Hispanica navigatio, et cautum, ut civitates Hanseatecae ac Danicae singulae singulos legatos perpetuo ibi in regno haberent, si negotiari vellent, qui suos recognoscerent, ne fraudi ultra locus pateret.

Fama quaedam spargit de adventu Cardinalis Alberti Austrici, ad gubernacula Belgii ab Hispanarum rege destinati.

Cum mulier in aedibus Johannis Overmarii poma coquenda in olla ad ignem posuisset, nec ullo studio ad ebullitionem perduci potuissent, tandem, aperta olla, miram metamorphosim vidit, plenam nempe ollam crinilis globulis pilarum instar ..... [2]). Stratagema creditum ex sagarum scola.

---

1) Vgl. Bor IV blz. 44—45.
2) Woord ontbreekt in het Hs.

(1595.)

Hispani Cameracum obsidione cinxisse dicuntur[1]). Ipsius quoque praefecti uxor, ex urbe fugiens, capta creditur; quae virilis animi mulier non aliter semper se habuit, ac si ex Amazonum gente fuisset. Hinc rex Franco-Gallus scripsit ad Ordines nostras confoederatos, ne ultra 50 millium florenorum menstruum stipendium, aliquot legionum auxilia mittere graverentur, ad communem hostem ab obsidione munitissimae urbis avertendum.

Legio Mattiaca jam vela ventis dedit, reliquae velitionem differunt vel plane abnuunt.

Circa idem tempus Hispani, qui Brittaniae partem littoralem occuparunt, factis navibus planis admodum, aliquot pagos Angliae iis depraedati sunt.

Cum in principem Septimontanum quidam consiliarii conspirassent, ii omnes, ut tabula, quae apud me, indicat, diversis supplitiis affecti.

Funera in hac nostra urbe celebriora hoc mense spectavimus: Cornelii Johannis filii de Moler, olim consulis Batavodurensis; ..... filii ..... a Montisma[2]); Johannis Cornelii a Blocklant, Montfortii; Aleydae van der Horst, uxoris Adami de Viana, ex puerperio, filiae Arnoldi Verhorstii, Amersfortii, cervisiarum coctoris.

Philippus vero Ratallerus, Georgii praesidis filius et hic, exulante van der Burch, primarius scriba, in Frisia subitanea morte occubuit.

Mortuo Camillo[3]), Mursiae nomine Hispani praeficitur quidam Hispanus.

[fol. 203.] Nuptias celebrarunt: Nicolaus Cordenortius, Walteri filius, cum Ida Gaudia; .....[4]) Cant, olim scriba Recumae, cum ejusdem vidua.

Circa hoc tempus Harmannus, comes Montanus, Tiberiaci oppidi praefectus constitutus est, liberato qui a suis in custodia tenebatur Rineveltio.

---

1) Vgl. Bor IV blz. 53 v.v. — *I. m.*: 12 Aug.
2) Op deze wijze in het Hs.
3) Vgl. boven blz. 353.
4) Naam ontbreekt in het Hs.

September.

8. Curia provincialis ex aedibus orphanorum ad Paulinos translata, loco celebriori nunc jus dicitur; auditorium est quod olim monachorum refectorium. At cum Gaspar Bruxellius senior, consiliarius et vicem praesidis obtinens, aetate gravis ac viribus debilis, tantum itineris pedibus facere nequiret, ei concessum, ut eques in senatum veniret [1]).

9. Hoc die prima sententia capitalis hoc in loco lata, qua Joannes Litle, Anglus, miles perfuga, et alius Johannes ex Eemdana regione, item perfuga, latrociniis insuper ac furtis famosi, suspendio vitam finierunt.

Prima causa per advocatos apud Paulinos coram Lonio commissario acta, inter procuratorem generalem et Bogerum, haec fuit: accusabantur Joannes, Volcardus, Nicolaus fratres, quod Theodoricum Volcardum consanguineum sustulissent; idque praesumptionibus ejusmodi, quod inter pocula litigantes ad manus venissent, sed interventu hospitis pacati, tandem urbe exeuntes, iterum rixari inter eundum coeperint; quod in eadem via vestigia hominis submersi spectarentur; quod clamor ejulantis circa hunc locum a quibusdam circa idem tempus exauditus fuisset; quod post illud tempus a nemine visus fuerit, quum mulieri locum in posterum diem designasset pecuniae numerandae ex venditione quorundam redituum. Quas conjecturatas praesumptiones contrariis praesumptionibus diluere ejusmodi conabatur Bogerus: quod consanguinei essent; quod Theodoricum olim ob malefitium captum summis precibus et labore maximo vinculis exemissent; quod laudabilis semper vitae extitissent; imo quod Theodoricus vagus admodum semper fuisset et inquietus; quod olim, etiam nemine valedicto, regione excesserat seque in Hispaniam contulerat; quod paulo [fol. 203v] ante hoc tempus, mixto suo et uxoris sanguine epoto, aeternum ipsi valedixerat *etc.* Et illud impetratum, ne e vinculis, verum per advocatos, causam deinceps agerent.

---

1) *Descriptio* p. 109.

(1595.)

Quatuor illi puelli, Volcardi malefici filii, nuper capti [1]), veste ab Ultrajectino senatu donati, dimissi sunt; at parum meo juditio provide, quod tutelae bonorum virorum tradendi viderentur, ne diabolicis institutis desperatione vaga adhaerentes, ad artes veteres relabantur.

Cum plurimi de inhumanitate conductorum teloniae Gerardi Vossii et Jacobi Jovire (*sic*) quererentur, et ideo ipsa urbs a nautis minus frequentaretur, visum fuit senatui, telonarium publicanum constituere, qui nomine civitatis vectigal colligeret, certa pensione constituta; ad quod munus adsumptus Cornelius van de Voort, favore soceri consulis et patrui Gosvini van de Voort.

7. Philippus Merodius, qui nuper dotalis dominus et burchgravius Montfortii fuerat effectus [2]), ducta in uxorem Philippina, filia domini de Moreauma ex Philippa Monfortia sorore Johannis ultimi ex ea familia domini, Trajectum veniens, suis in aedibus Ordinibus epulum dedit.

Hoc tempore Ernestus Nassovius, nuper a Regiis captus, 10 millibus florenorum datis, dimissus est [3]).

Hestera Sonneveltia apud Lucenses filium peperit, quamvis quaedam de ejus mariti impotentia spargerentur.

Mulier in suburbano Insulari tres puellos uno partu peperit.

Adsciti hoc mense in collegium advocatorum: Adamus Leemputius et Nicolaus ac Jacobus Buyckii, fratres.

Valor pecuniae aureae iterum auctus, eo quod rari admodum aurei nummi essent.

Quidam Hollandi prope munimentum Martis instrumento quodam (molam vocant aquaticam) exsiccare et inde profundiorem facere fossam urbis receperunt.

Cameracum, fortissimis militibus munitissimisque operibus auctum, dubiae semper fidei et nuper regias Franco-Gallorum partes sequutum oppidum, ab Hispanis obsi-

---

1) Zie boven blz. 395.
2) Zie boven blz. 79 noot 3 en blz. 268.
3) Vgl. Bor IV blz. 45.

dione cinctum. Veneri magis quam Marti operam dante apud Parisios rege, duci Sonteio nomine regis Hispaniarum deditur [1]; unde Gallorum societas nobis ut minus tuta sit, vereor, qui in finibus suis [fol. 204] tanti momenti oppidum ludentes propemodum amiserint, Ordines vero nostri 3000 Guasconum suis sumptibus ibi frustra aluisse et legiones aliquot Belgicas eo misisse videantur. Quin et dux Bouillonius dixisse fertur nostris militibus, de inhospitalitate incolarum querentibus: „An nescitis magis e re regis nostri futurum, ut pacem cum Hispano faciat, quam bellum gerat, vestri autem plurimum referre?" Idem et regius apud nos legatus Lavallius hic occinit: quasi non pro sua, sed nostra tantum securitate bellum geratur!

Nuptiae celebratae sunt hoc tempore: Willemi Muylvici, Gorocomii, et Marguaretae, Cristophori Campii Amsterodami filiae.

Amsterodami obiit 21 Cornelia Christiana, Joannis Pauw uxor, ex partu.

9. Obiit hic Matheus Vilers, centurio legionis Ultrajectinae, ex morbo, in Gallica expeditione (ut videtur) nuper contracto.

12. Odilia de Loon, uxor Gerardi Merenburgii, diem obiit; item Timannus de Leuwe.

4 hujus, hora circiter quarta matutina, luna crescente, sole existente in Virgine, die Jovis, peperit Aleida Schipperius, uxor Antonii Voorstii, puellam, cui nomen inditum aviae maternae Catelina.

27 vero (qui dies olim Saturno sacer), hora quarta pomoeridiana, peperit Susanna Paters, uxor Abraimi Gorle, puerum, qui complicatis supra caput pedibus periculose prodiit; huic nomen in sacro fonte inditum Daniel.

October.

Publicatio magistratus facta, et consules proclamati: Maxaemilianus Baxen ac Theodorus Goerus [2] 5; 12viri

1) Vgl. Bor IV blz. 55 v.v.

2) Lees: Goyerus.

(1595.)

stilitibus judicandis: Johannes Sprutius, Rotardus Lanscronius, Godefridus Veremius, Johannes Uchtenbroeckius, Justus Risenburgius, Ellardus Helsdingius, M. Henricus Wiltius, Jacobus Bemmelius, Arnoldus Santenus, Willemus Somerius, Bernardus Utenengius, Jacobus Vermatius[1]), Nicolaus Ostremius; questores: Petrus Voschius et Cornelius Malsenius.

[fol. 204v.] Octoviri armatorum civium: 1. signi Flaminici praefectus Fredericus Cornelius Doliarius, signifer Bruno Vosch, hospes in Anversa; 2. Johan Grifonis, vexillifer Henricus de Veer; 3. Henricus Gisbertus, vexillifer Adrianus Helsding; 4. Johan van Noort, vexillifer Frederic Baexen; 5. Johan van Wyck, vexillifer Joost de Roy; 6. Cornelis Geleyns, vexillifer Corn. de Goyer; 7. Floris Uteneng, vexillifer ..... [2]).

Bredanus praefectus Lyram Brabantiae oppidum stratagemate quodam occupaverat; sed milites protinus, dissoluta disciplina militari, ad praedam conversi, ab Hispanis, qui munumentum quoddam occupaverant, oppressi sunt, adeo ut pauci, iique relictis equis, evaserint [3]).

Vidi apud Abrahamum Gorlaeum gemmam antiquam (sardium vocant) cum sculptura Marsiae, a Phoebo provocato excoriati, in annulo [4]) aureo versatilem. Sigillum Neronis putabat, vel saltem alicujus ex ejus familiaribus; nec est valde dissimilis ei, quod dat Cauleus, *De relligione Romana;* interior quoque pars in auro effigies viri et mulieris monstrabat, quae Agrippinam et ipsum Neronem exprimere verisimile erat et nummorum veterum similitudo probare videtur.

---

1) Deze naam is waarschijnlijk later doorgeschrapt, om voor den volgenden plaats te maken.

2) Naam ontbreekt in het Hs. — *I.m.*: 8. Cornelis Jacobs. Herwech.

3) *I.m.*: Vide tractatum Barnartii, singularem hanc historiam exprimentem. — Uitvoerig handelt over deze „Liersche Furie” Anton Bergmann, *Geschiedenis der stad Lier* (Antwerpen 1873) blz. 280—288. (*v. L.*)

4) *I.m.*: Annuli factura mihi suspecta.

(1595.)

6. Johannes Werckhovius ordini advocatorum adscriptus.

Regii malecontenti circa hoc tempus praedam circa Daventriam, Campos Navaliorum et insulam Tielensem egere, caput diu depressum extollentes.

Templum Jacobaeum mundatur et rudi opere depingitur.

Werd castrum [1]), non procul Anholtio situm, quod erat comitis Culemburgani, verum a sororis marito [2]) dotis jure occupatum ac praesidio Hispanico firmatum, a nostris obsessum et vi captum, defensoribus omnibus (quod tormenta muralia expectassent) occisis.

Inde castra nostra ad hyemandum dissoluta, milites in hiberna missi sunt.

21. Arnhemiae celebratae exsequiae comitis Philippi Nassovii [3]).

23. Urbem [4]) ingressus e castris Mauritius Nassovius.

Sequenti die edicto cautum, ne frumentum extra provinciam eveheretur. Cum nempe nullum externum frumentum e Dania adveniret, et inundatio Rheni multum damni vicinis intulisset, magna in Belgio annonae [fol. 205] difficultas futura sperabatur [5]); et quamvis ager Ultrajectinus ubere messe abundaverit, cum a vicinis aveheretur, in tantum pretium excrevit, ut triticum ad valorem 9 florenorum, ferrago vero 8 florenorum excresceret [6]).

25. Ordines parvarum causarum juditium [7]), hactenus a senatorum seniore agitari solitum, ad Paulinos transtulerunt, ubi olim rationariorum Hollandicorum praefecti conclavis; et ne quis alium sibi praelatum quereretur, per vices ordinarias inter ipsos senatores laborem ejus ac

---

1) Het Huis te Weert; vgl. Bor IV blz. 47; *Journaal-Duyck* I blz. 686 v.v.

2) *I. m.*: Comite ab Hoenzollern.

3) Vgl. Bor IV blz. 45.

4) Utrecht, waar de prins 2 November (nieuwe stijl) aankwam; vgl. *Journaal-Duyck* I blz. 694.

5) *I. m.*: pro timebatur, ut adductis exemplis alibi notavi.

6) Vgl. Bor IV blz. 152.

7) *I. m.*: De cleyne roll.

(1595.)

compendium diviserunt, veteribus procuratoribus manentibus [1]).

Funera comitati sumus: Joannis Bruninxz; Gasparis Bruxellii, domini de Grandreng, primi senatoris, qui et commissarius judex parvarum causarum fuit; Gertrudis, filiae Anthonii Cuyckii, syndici Ordinum Ultrajectensium, et uxoris Petri Rutenbergii; M. Volcardi Ayta a Suichem, canonici Martiniani.

25. Absente marito Marcello Nortio, in munimento Lunae inventa est mortua Belia van de Voort, superiore corporis parte liventi et capite parum laeso.

Magistri Egberti Kersbergii a Schoonhavia, pastoris templi Civilis.

Obiere item Jacobus van den Hove, mercator Amsterodamius, maritus..... [2]) filiae Jacobi Deedel; et Gerardus a Sperewoude, juvenis adhuc, ex intemperanti Bacchi amore.

Lucina opem tulit 10 hujus mensis Catarinae Rammiae, uxori Quirini van de Voort, quae in divortio ipsi peperit puellam, cui nomen inditum ..... [2]).

14. Peperit uxor Justi a Scroyesteyn puerum, apud Omium, cum jam esset in procinctu, Viennam versus, cui nomen inditum Bucho [3]).

22. Mane peperit Ida, uxor Johannis Bilartii, puellam Gertrudim.

Nuptiae vero hoc mense celebratae sunt Johannis, Willemi filii a Someren, et Lysebethae, filiae Theodori Goyeri, consulis.

Circa hoc tempus obiit Cristoforus Mondragonius [4]), veteranus militiae dux, praefectus arci Andoverpiensi.

November.

6. Promulgata lex, qua cavebatur, ne quis frumentum praeterquam in foro publice sub dio venderet; ne quis

---

1) *Descriptio* p. 109.
2) Naam ontbreekt in het Hs.
3) Dit laatste is naderhand bijgeschreven.
4) Hij stierf 4 Januari 1596; vgl. Bor IV blz. 167.

extra urbem nisi licentia magistratus portaret; ne quis amplius quam pro familia emeret; ut validi mendicantes et peregrini, qui a biennio urbem frequentare coeperant, una cum pueris [fol. 205v] e Brabantia, hic studiis et mendicitati operam dantibus, sub poena flagellationis urbe excederent; ne quis hospes cum armis ingrediatur; ut nomina ad magistratum deferantur.

Non procul Abcauda ab exploratoribus frumentum in vasis, exportandi causa comparatis, inventum et fisco delatum est.

10. Lata sententia, quae satis arguebat, iniquam verbi proprietatem plus quam testatoris mentem aut naturae aequitatem valuisse apud quosdam senatorum, qui sua pervicaci opinione reliquos in sententiam vi quadam trahunt.

Eodem die acta tragoedia Guisiana, in aede Trium Magorum, a Franco-Gallis histrionibus.

Eodem item Joannes Lontius habuit orationem de catachesios antiquitate et progressu, catachisticam deinceps lectionem prosequuturus [1]).

Rumor hic crebro vagatur, Albertum Austriacum Carinalem, ad gubernacula Belgiae a rege Hispaniarum destinatum, jamjam sese itineri parare, ac cum eo venturas Philippum Nassovium Aurantiae principem, Aureo donatum Vellere, ut patris praefecturam sibi comparet, et Rainutium Farnesium, Parmae ducem, ut patris gloriam bellicam sua virtute revocet [2]).

Circa hoc tempus Rotterodami quidam jurisconsultus, ex oppidi ditioribus, uxorem, zelotypia an amore pellicis incertum [3]), graviter vulneravit.

Amsterodami descripta inhabitantium capita ultra centum quinquaginta millia, quibus in singulas hebdommadas distributa 80 *last* (nomen est mensurae, continens 25

---

1) *Descriptio* p. 109.
2) Vgl. Bor IV blz. 151 v.v.
3) Eerst stond er: interemit.

modios, emiturque 150 florenis aureis) ferraginis. Rationem hujus annonae difficultatis et hanc reddunt, quod frumentum publicum annis praeteritis consumptum fuit, nunc vero rebus paulo turbatioribus, de eo supplendo ubique laboretur.

11. Orationem habuit Henricus Wiltius sane elegantem in defentionem Salustii, contra Asinium Pollionem et alios [fol. 206] ejus obtrectatores, deinde diebus Martis, Mercurii, Jovis historiam conjurationis Catilinianae explicaturus; incertum utrum id voluntate sua et amore patriae juventutis an concertatione aulica fecerit; certe eo facto se Lipsii discipulum non vane indicat [1]).

Gallo-Francici histriones tragoediam cardinalis Guisiani acturi sunt, et sequenti die regiam Valesianam, non indoctam (ut ajunt).

Spectatur hic canis exuvium, bicipitis ac octipedis.

12. Magna funebri pompa, praelatis majorum signis, sepelitur ad Marianos in aedicula Zaudenbalchiorum Johannes, filius unicus domini Gerardi de Zoudenbalch, domini de Urck et Emeloort; non sine parentum suorum ingenti luctu, morte non admodum praecauta, quamvis viribus a natura non multum valeret nec animi constitutio admodum prospera ipsi contigisset, ereptus. Vultus non valde dissimilis imago Hemertiae domino; id an ex matris gravidae, jam hac imaginis forma blandientis sibi, impressione (quod rerum naturalium scriptores facile fieri posse contendunt), an autem (ut fama non tam validis quam suspitiosis argumentis arguere videbatur) ex viri compressione evenerit, in dubium rellinquo, nec admodum rumori tam incerto tribuo.

Circa hoc tempus vigiliarum cura aucta, et lege cautum, ne quis civium incolarumque supra annum 18 et infra 60 a vigiliis immunis, nec ullum conditionis discrimen haberetur, omnes armati convenirent, nobiles, canonici, advocati, medici tantum veteribus privilegiis gauderent, et

---

1) *Descriptio* p. 109—110.

(1595.)

senatores Summi consilii vicariis substituendis eximerentur ab hoc onere personaliter subeundo. Plurimi supplicibus libellis, senatui oblatis, ut vel pecunia redimere vel vicario se more hactenus usitato liceret, nequicquam petiere. Peregrini, qui a pauco jam tempore animi tantum gratia nulla necessitate urbem incolere coeperant, allecti ea lege, non ita nuper lata, qua tales liberi ab ejusmodi oneribus habebantur, se deceptos, sed nullo fructu, querebantur. Incendium hoc videbantur excitasse vigilum praefecti, quotidie de neglectu vigiliarum aures magistratui obtundentes, ne offitiis suis, [fol. 206v] prout vulgo ferebatur, privati, de suo vivere cogerentur. Quare passim traducebantur et male audire coeperunt, quod cum cives essent, largo stipendio fruerentur, minus tamen oneris quam caeteri cives gratis majori dispendio quam compendio subirent. Inde sclopettarii majores (quos musquettarios vocant), cohors praeterea praefecti, quibus circumeundi munus injunctum, unanimi consensu conspirarunt, ne ipsum vel ipsos vigilum praefectos ullo modo more solito comitarentur, nec vel captis pignoribus aliisque minis eo adigi potuere, conniventibus quodammodo ipsis militaribus praefectis, quorum licentia hac lege multum coercita, quod valetudinarii et seniores ab ipso jam magistratu se redimere novo more cogerentur.

13. Apud Brandolinas virgines [1]) sepultus Henricus Vorstius, uxoris meae patruus, cum 10, hora vero noctis 1a, occubuisset.

Quam parum veteris benefitii memoria apud populares nostros valeat, hisce diebus vidimus, quum Bernhardum Anssemium, jam pene septuagenarium, aliquandiu 12-viratu in republica functum (qui et olim Hispanis urbem invadentibus ad Catarinianam portam [2]) cum alio fabro lignario vicino primus se magno civitatis bono opposuerat) a vigiliis immunitatem impetrare jam tandem nequivisse (ut ex ipsius justa sane querela audivi) constet.

---

1) Vgl. boven blz. 196 noot 2.
2) Vgl. boven blz. 37

(1595.)

19. Supplicationes habitae, ut ab instanti omnium rerum caritate et belli metu nos liberare dignetur Deus Optimus Maximus.

Hoc tempore ..... [1]) senatoris Ratelantii filius natu major, canonicus Petrejanus, contra Caroli V imperatoris edictum advocatorum albo se inscribi curavit.

Eodem fere tempore Rotterodami quidam ex civitatis ditioribus civibus Johannes Clementius, incertum zelotypia an amore pellicis, uxorem suam interemit [2]) et in fugam se conjecit.

28. Cum pridie, sub vesperam, in templo Civili infans fuisset expositus, publicatum, si quis infantis parentes vel eum qui exposuisset indicare posset, eum 25 florenos pro inditio accepturum.

Descriptum in agro Trajectensi frumentum, Ordinum jussu.

Cum nonnihil controversiae inter Delphenses et Leidenses ob cerevisiae coctionem exortum fuisset, Delphenses [fol. 207] quo peregrinos ad se allicerent, lege caverunt, ne ii, qui habitandi causa in urbem ipsorum venirent, vigiliis gravarentur et praeterea tributi ac impositionis dimidio minus quam reliqui cives penderent. Quod cum Lugdunenses accepissent, veriti, ne hoc pacto laederentur, similem legem et ipsi promulgarunt, quo abeuntes retinerent. Hoc cum ad Delphenses perlatum esset, ne frustra priorem legem tulisse viderentur, eandem et ad mercatores ac mechanicos homines extenderunt [3]).

Circa idem tempus circa Dusseldorpiam, Cliviae oppidum, capitur Johannes, Nicolai Zuleni praetoris nostri filius, e Germanico itinere redux, ac magna pecuniae summa lytri nomine petitur.

---

1) Naam ontbreekt in het Hs.

2) Dit woord is doorgeschrapt, terwijl *i. m.* werd toegevoegd: graviter vulneravit; eadem tamen convalescente, rediit iterum in gratiam. — Reeds komt boven blz. 405 vrijwel hetzelfde berichtje voor.

3) Vgl. Frans van Mieris, *Handvesten, privilegiën, octroyen, rechten enz. der stadt Leyden* (Leyden 1759) blz. 373—374. (*v. L.*)

(1595.)

Julius Beyma Friso, juris professor Lugduni Batavorum primarius, a suis ad Frisiorum academiam evocatus, discessit [1]).

Hoc tempore vitam cum [2]) commutarunt praeter jam dictos: Ida Ayta a Suichem, neptis Viglii, apud Agrippinenses fratris manes brevi sequuta; Antonius Schonenburgius, et 23 subitanea morte Nicolaus Buyck [3]), Amsterodamensis, patria ob factiones sacras exul, qui Lugduno nuper cum familia in urbem hanc habitatum venerat. Is novo more, campanorum sonitu et comitantibus tanquam ad exequias plurimis ad currum, conductus in patriam, quod vivo negatum erat mortuus, transfertur.

Margareta, Goverdi Leenmans filia, vidua Petri Behoort, Gorocomei; Mechtilda, filia Cornelii Leuwii, virgo; Herimannus Wijnhoff, senator Curiae provincialis, ex ditione Transissulana oriundus.

Petrus Montanus, ex Melitana sacra familia, accusatus nuper apud legatum magni praefecti, qui hic certis de causis aderat, cum non compareret, ut contumax condemnatus et triennium fructubus ac coenobio abstinere jussus est.

Cum vigilias agere praesentes plerique omnes cogeremus, hi mihi commanipulones dati sunt: Hans van Meppel,

---

1) Wat hier over de benoeming en het weggaan van Beima wordt gezegd, is door Van Buchell te vroeg geplaatst. Vgl. J. C. van Slee, t. a. p. blz. 98: „Aprilis 3 (1596) vocatus fuit D. Beyma ab Ordinibus Frisiae et Academia Franekerensi ad primariam professionem juris". — Verder p. 99: „Majus 11 abiit ex hac Academia D. Beyma Franekeram, deductus a me (Bronckorstio) et D. Hornio ad pontem Zylanum". — Zie ook Vriemoet, *Athenarum Frisiacarum libri duo* (Leovardiae 1758) p. 88. Vriemoet heeft zijn mededeelingen omtrent Beima ontleend aan het door van Slee uitgegeven *Diarium*. (*v. L.*)

2) Hier is: „morte" weggelaten.

3) Waarschijnlijk is hier bedoeld de Amsterdamsche oud-burgemeester Joost of Judocus Buyck; vgl. Dusseldorpius *Annales*, editie-Fruin, blz. 47—48 en 157. Naar Van Buchell's bericht te oordeelen, is Buyck, na uit zijn vaderstad te zijn gebannen, uit Leiden naar Utrecht gegaan, waar hij 23 November stierf.

(1595.)

sartor, decurio; Jacobus Cornelius, coementarius, ejus vicarius [1]); Cornelius Scayck, scriniarius; Felix Scorelius, impositionum publicarum conductor; Willemus Arnoldi filius, sartor; Egidius Egidii filius, coementarius; Theodoricus Jacobus Cannius, Eedamensis olim oppidi a secretis; Johannes Bilartius; Arnoldus Hey a Zevender, Goudanus; Walterus a Brucom; Cornelius Cristoforus, faber ferrarius; Lambertus Gerardus, scalarius. Cornelius Cotenus vero et Cholinus Ridderius sequenti anno accesserunt, supplementi vice.

[fol. 207v.] December.

Regnerus Sarcerius rector edidit carmen Martianum, Numi se laudantis, ad Johannem Werchhovium.

Pagani et villici cum propter flumina jam congelata hostium excursiones timerent, Ordines lustrati sunt, quibus et injunctum, ut vigilias agerent.

Annonae pretium vilescere incipit.

Nostri circa hoc tempus conductores quosdam hostium tam equites quam pedites cum suo duce in fugam conjecerunt, captisque plurimis equis, nonnullos occiderunt. Contigit haec victoria inter Buscumducis et Bruxellas [2]).

29. Publicatum, ut rotae nostrorum curruum ad formam Hollandicarum orbitarum commodarentur.

Mortem obiere: Adamus Zulenus van Nievelt van Aertsbergen; Mechtildis Belle, vidua Henrici de Sevenbergen; Cornelia de Hees, vidua Ottonis de Hemert; Gerbrechtis, filia Jacobi Munters et vidua Johannis Wynens, magistri comendatoris Aquae Veteris, quae triennium centenario minor credebatur; Maria Boele, vidua Stefani Helsdingii.

28. Circa horam vespertinam sextam obiit Johannes Ruysch, dominus in Pylsweert junior, ab ipsis fere cunis

---

1) *I. m.*: Quales olim secundani vel substites; Leo Imp. ca. 3 num. 18. Nostri peregrino vocabulo *lanspezaet* vocant.

2) Op 27 December, nabij Sint-Oedenroye; vgl. *Journaal-Duyck* I blz. 707.

mihi amicissimus, 27 circiter annorum, lenta ptysi, ex nimio calentis vini aestu pulmone ac jecore corruptis, consumptus; ad Brandolinas virgines sepultus.

Melchior Verhuel, faber olim ferrarius dominorum; Carolus Johannes Tack, interpola. Horum funera more olim inusitato Summi templi sonitu celebrata.

Nuptiae vero celebratae Johannis Bruninxii, hominis levissimi, cum ..... [1]) Lystria, Amersfortia.

Hoc mense frumentum Carthusianorum pauperibus publice dividitur.

Petrus Adrianus Wyckerslotius usurarum illicitarum accusatus est a Willemo Lamswerdio et ad praetorem delatus, non sine famae ac nominis detrimento.

[fol. 208.] ANNUS 1596

Maxaemiliano a Baexen et Theodoro Gojero 5 consulibus, incipit.

Januarius.

Bommeliensibus hoc tempore insidiae, incertis tamen autoribus, factae; quae noctu a quodam incognito proditae, passim ignis fomenta disposita inventa fuere.

Obiit Simon Sciedamius, canonicus Martinianus, ex casu tam subito, ut nullum deinceps verbum protulerit, cerebro ictus vehementia omnino contuso et violato; cujus praebendam senatus populusque Trajectinus Antonio Amstelio, ob patris in Franco-Galliam legationem, dono dedit.

Arnoldus Verhorstius, coctor cerevisiarius, quod publicanos fraudasset, perjurii insuper, prodente publico servo, convictus esset, male mulctatus, infamiam et ignominiam aeternam incurrit.

Filius praetoris nostri, ex pyratarum manibus ereptus, exiguo pro sumptubus factis lytro redemptus exspectatur.

Vendita biblioteca Johannis Ruyschii, 700 fere florenis.

---

1) Naam ontbreekt in het Hs.

(1596.)

Amersfortiae celebratae sunt nuptiae: ..... [1]) Dassert et Agnetae Bilartiae.

Henricus Wiltius in collegium Consilii provincialis adscitus.

Obiere Maria, Herbiti Haefteni procuratoris filia et uxor Henrici Eckii in Jutfaes, mente jamdiu capta, quae quondam ancilla domini de Ryhoven ac inde conjux nomine.

In effigiem pacis Hispanicae Lugduni carmine lusit Nicolaus Ruyschius.

Fama est Albertum Austriacum Cardinalem, archiepiscopum Toletanum, Bruxellas appulisse ac una cum ipso Philippum Nassovium, Wilhelmi Aurantiae principis filium, hactenus in Hispaniis detentum [2]).

Nuptiae item celebratae Lubberti Turck, domini de Heesbeen, cum Nicolaa de Gent, privigna domini de Cralingen.

Circa hoc tempus apud Grudios vitam cum morte commutasse audio Ludovicum Carrionem, jurisconsultum, virum doctissimum, qui ibidem sacris fuerat initiatus et canonicorum (ut vocant) collegio adscriptus [3]).

[fol. 208v.] Februarius.

7. Quidam circulator in area aulae episcopalis edidit venationem lupi, at deinde ursae, sed parum acrem.

Bacchanalibus Johannes Ottonis Rodius tres boves, pretio 462 florenis aestimatos, alearum fortunae expositurus est, ita ut is, qui plurimas notas ternis trium alearum jactibus exhibuerit, maximum, et sic deinceps, auferat.

---

1) Naam ontbreekt in het Hs.

2) Over de komst van aartshertog Albertus met Philips Willem, vgl. Bor IV blz. 167 en 173; Dusseldorpius, *Annales* p. 247.

3) Paquot II blz. 573 zegt, dat L. Carion gestorven is 23 Juni 1595, een opgave, die volgens een aanteekening berust op een bericht van Valerius Andreae. — Vgl. boven blz. 122 v.v. (*v. L.*)

Nuptiae celebratae: Hugonis Ruyschii, consiliarii, cum Lucia Egmondana; .....[1]) Amsterodamensis cum Antonia Jacobi Scendels, filia 16 annorum; Cornelii van de Pol, Lucae filii, cum .....[1]) Cornelii Both, questoris Ultrajectensis primarii filia, 16 item annorum; Egidii Ledenbergii, Joannis filii Ordinum scribae, cum Sara de Ryswyck; Joannis Medenblici, executoris, cum .....[1]) vidua N. Beringii.

13. Carceres effregit .....[1]) Lennip, nobilis Geldrus, qui a creditoribus suis hic ultra annum detinebatur.

Praetor Zulenus, cum quidam e numero Catolicorum Romanorum contra leges missas quotidie suis in aedibus magno populi concursu celebrarent, eos citavit ad causam dicendam, et poenae nomine a Moerendalio, decano divi Petri, sacram praebendam, quemadmodum et a Sypenessio ac Victore Scorellio petiit, a Ruyschio vero indictam legibus mulctam postulavit.

Post adventum Alberti Austriaci in Belgium, nomine regio edictum publicatum, quo relligionis ergo exulantibus liber in patriam reditus concedebatur et fidei in septennium libertas permittebatur; quae res non Hollandiae tantum, sed et reliquis Confoederatis provinciis incommoda fuit et aedium valorem non parum minuit.

Hisce Bacchanaliis vidimus lusum jactus globulorum ligneorum per tripodem, novo more, a mulieribus contra sexus honestatem in via publica exercitum.

Martius.

[2]). Aleydis van Loon, Antonii filia, uxor Adriani de Moler; Adrianus Ram; Hermannus Westrenius.

15. Peculiari meo morbo arthritide, sive ut alii vocant saltu, vulgo *de springende gichte*, laborare coepi, nec sine periculo, nec brevis mihi fuit is morbus.

---

1) Ook in het Hs. ontbreken de namen.
2) *I. m.*: Obiere in Martio.

(1596.)

[fol. 209.] Aprilis.

Nostra classis, juncta Anglicana, expeditionem videtur praeparare in Hispanos [1]).

2. Peperit uxor Opstratii filium, et Vianii advocati filiam.

Albertus Austriacus auspitiis Philippi Hispaniarum regis obsedit et non multo post levi negotio occupavit Caletum [2]), oppidum in littore Gessoriaco cum arce et portu munitissimum, munimentum limitaneum totius Franco-Galliae maximi momenti, quod Angli ultra 100 annos, deducta ibidem colonia, possederant et, Philippo nuper existente dotali Angliae rege, amiserant, duce Guisio, auspitiis vero Henrici II, Franciae regis. Causam fuisse nonnulli arbitrantur, quod Franco-Galli et incolae, veterum discidiorum memores, Anglicum praesidium admittere noluerint [3]).

Johannem van Dam circa hoc tempus ad limites Ultrajectinos versus Aquas veteres in agro, propter compressam vi virginem, captum et gladio punitum accepimus.

22. Cum morbo hepatico laborarem, etsi nundum (*sic*) plene ab arthritide liber, venam incidi curavit medicus ac adusto me plurimo sanguine vacuavit; inde decocto, ex herbis quamplurimis hepaticis confecto, utendum suasit.

Eodem die publice edicto cautum, ut quicunque ex advocatorum collegio studiorum suorum laurum in academia Duacensi, Philippo Catolico ac Summo Pontifici deditissima, sumpsisset, juramentum fidelitatis ipsis Ordinibus faceret, et ne quis ibi suos aleret studiorum gratia [4]).

Aliud item publicatum edictum de mendicis continendis et abusibus eorum obviandis [5]).

---

1) Vgl. Bor IV blz. 191.

2) Ibidem blz. 186—187.

3) *I. m.*: 4 hujus publicatum edictum de pontificiis ac Jesuitarum scolis non frequentandis. — Vgl. Dusseldorpius, *Annales* p. 249 v.v.

4) Zie Dusseldorpius, *Annales* p. 250.

5) Vgl. Petit, *Bibliotheek* enz. blz. 73 No. 663.

(1596.)

Circa hoc tempus Ordines in Area pacis theatrum supplitii magni senatus mansurum ex lapide fieri curarunt, cum ante temporarium ex ligno esset [1]).

Obiit hoc mense Stephanus Laurimannus.

Nuptiae vero celebratae sunt Theodorici Werckhovii et ..... [2]) Hattemiae, Vitrici cognomine dictae, puellae ex Betavia Geldrica.

Stabulum episcoporum restauratur, et prope Turrim obtusam aggeres ampliantur, tum fossa ad Marsburgam effoditur [3]).

[fol. 209v.] Filia Gerardi Scade, ancilla patrui sui Johannis, canonici Martiniani, cum cuidam calceario nupsisset et propterea probrosis saepe a patruo ac ejus uxore verbis compelleretur, animi impotentia ac desperatione noctu quadam in puteum se demisit, ac nisi a patruo, tumultu illo forte excitato, fuisset inde reducta, miserabiliter periisset.

Theatrum supplitii dictum Heyenburch, ab Egiptio quodam errone, ibidem virgis coeso.

Majus.

Apud Lugdunum conventus histrionum totius Hollandiae; hos vulgus nunc Rhetores vocat, qui hic certamen elegantiae magna pompa ediderunt [4]).

Circa hoc idem tempus praefecti orphanis et mente captis, approbante senatu, sortis certamen in proximum annum edixerunt.

Obiit in principio hujus Belia ab Asch, uxor Arnoldi Mathei van der Horst, coctoris cervisiae. In fine ex puerperio periit Odilia, Reyneri Aswindii Brakelii domini filia, uxor Hadriani a Matenes, domini de Opmeer, et N. filia Jacobi de Potres.

---

1) *I. m.*: Leones, qui ad ornatum adhibiti, e propylaeo Pauliano sunt translati.

2) Naam ontbreekt in het Hs.

3) *Descriptio* p. 110.

4) Vgl. Bor IV blz. 202—206.

(1596.)

Ardres, Franco-Gallorum oppidum non procul Caleto, ab Alberto Austriaco hisce diebus occupatum audio 23 Maji [1]).

La Fere, oppidum munitissimum non procul a fano Quintini, 20 hujus mensis Henrico IV Franco-Gallorum regi traditum, cum a confoederatis ante Hispanorum teneretur [2]).

Johannes Rhenes van der Aa praeposituram divi Johannis consecutus est, conferentibus illam Ordinibus [3]).

Junius.

Classis Anglica et Batavica, duce Antonio Perezio, Lusitaneam versus creduntur vela fecisse.

Platea pannicidarum angustiori forma restauratur.

Lecta publice epistola comitis Hollacci et Burani ad urbis magistratum, qua admonitos cives cuperet, ne ad equiria Culemburgana, in fraudem Beusichemiorum tempore bellico nuper instituta, sine principis authoritate proficiscerentur.

24. Praetor advocatos, qui multam edicti revocatorii incurrisse credebantur, citari fecit, qui tamen fori exceptionem objecere, quod non a suo judice in jus vocarentur, atque ita res illa tandem Ordinum interpositione evanuit.

[fol. 210.] Profectus sum Roterodamum, magni Erasmi patriam, ubi vidi ad flumen Leccam, Rheni notissimi Germaniae fluminis sobolem, veterem Jaersveldiae arcem, in territorio Trajectensi sitam; quam hac forma [4]) qua delineata est, navi spectabam.

Fuit mihi hospitium in Molendina deaurata, ubi pro coena 12 solvi stuferos.

---

1) Vgl. Bor IV blz. 193—194.

2) Ibidem blz. 194.

3) *I. m.*: Lex de halecum captura publicata 14 Maji. — Vgl. Petit, *Bibliotheek* blz. 73 No. 635.

4) Gekleurde teekening met het opschrift: Jaersvelt.

(1596.)

Rotterodamenses portum cum suburbio faciunt amplissimum, non levi sumptu; unde cives non parum querebantur, tantos fieri sumptus et mercimonia in dies imminui, quod navigatio Hispanica ac Lusitanica cesset, et rara navis Occidentem versus ob periculorum magnitudinem et Anglorum pyraticam vela faceret.

Statua Erasmi, quae olim lapidea ab Hispanis militibus fuerat confracta [1]), inde ex ligno reposita, nunc iterum in foro lapidea conspicitur.

Antonius Bonhorstius, Amsterodamensis, cum quandam virginem praeter legittimam uxorem gravidam fecisset, et pater illam, cultro ad pectus apposito, praesentibus testibus cogere vellet, ut vim sibi illatam ab illo fateretur, noluit, se malle mori dicens, quam quicquam confiteri, unde malum Bonhortio accideret.

Austriacus omne commertium suorum cum nostris hominibus interdixit [2]), et nescio quos belli apparatus facit; quem sedulo Nassovius nomine Ordinum nostrorum observat.

Dysentiria plurimum laboratur, qui tamen non omnibus lethalis, sed facili in principio medetur pharmaco.

Mortem vero obiere in hac nostra urbe praeter vulgus: Geertrudis van Moerendael, vestali voto astricta, virgo senior; Josina, filia Everardi Zylii, advocati Trajectensis et consiliarii; Jodoca van den Bongaert, vidua domini Philippi de Poincton, uxor domini de Creton; Aleydis, filia Arnoldi Feyten, virgo; Johan Lamberti van Masch van Millinghe; Martinus Rossemius; Hillegondis, filia Gisberti Baernii, advocati Trajectensis.

Victor Scorellius [3]), quod contra edictum sacra Romano ritu celebrasset et pro se apologiam relligionis vetitae ergo scripsisset, carceri jampridem mancipatus, hoc tempore dimittitur.

---

1) Zie boven blz. 90.

2) Deze ordonnantie is van 27 Mei. Vgl. L. D. Petit, *Bibl. van Nederl. pamfletten* Dl. I blz. 78 n° 636.

3) Deze priester stond later nog meermalen te Utrecht aan vervolging bloot; zie Disseldorpius, *Annales* editie-Fruin p. 377 v. en 466 v.

(1596.)

Obiit Amersfortiae Jordanus Peut, relicto posthumo Jordano, ex filia Gerardi Verspuelii.

[fol. 210v.] Indutiae in Galliis factae, ac nostri milites duo circiter millia domum rediere [1]), et tres cum iis a rege ad Ordines nostros legati, cum muneribus ad Mauritium Nassovium, trium insignium equorum, instratis, antilenis, postilenis coeterisque ornamentis pretiosissimis illustrium.

Advocatorum collegium frequentare coepit Nicolaus Ruys, apud Batavos nuper advocatus fiscalis.

Julius.

Initio hujus mensis obiit Adrianus Bavarus, cognomento Dives, homo quam maxime avarus, de quo illud Publii dici posset: „Avarus, nisi cum moritur, nil recte facit".

7. Vidi camelum, a circumforaneis quibusdam lucelli causa advectum.

Albertus Austriacus omni vi regionem Flandriae Vasensem [2]) (in qua oppidum Hulstium) invadere non sine suorum jactura tentat; quare et nostri illic omnes suas vires ad defensionem ejus evocant. Unde Metelburgenses et Dordracenses e suis civibus voluntariis supplementa oppidis, ex quibus praesidia militaria erant deducta, miserunt, quin et Noviomagenses Ultrajectinorum praesidium postularunt sibi adduci; quod tamen a senatu negatum est.

Advocatorum collegio adscriptus Johannes Sarcerius, rectoris urbis hujus filius.

10. Quidam villicus e pago Rosendael prope Woerdenum oppidum, novendecim annorum, quod equos numero 10 ex pascuis abegisset, quod multos, se mercatorem mentiens, variis fraudibus dolisque circumvenisset [3]),

---

1) Vgl. *Journaal-Duyck* II blz. 69.

2) Vgl. Bor IV blz. 195 en *Journaal* t. a. p.

3) *I. m.*: Miserabilis hoc tempore, 3 nempe Julii, perpetrata est (weggelaten: incursio, of een gelijkluidend woord) a Bavaricis militibus, qui commertii causa proficiscentes Coloniam occiderunt et spoliarunt ultra 300.

quo(d) Gaudae incendium in aedes immisisset civium, postremo quod accepta a Buscumducensibus pecunia, Bommelianum oppidum incendere [1]) conatus fuisset, publicatis bonis, ad palum strangulatus, igne periit.

Circa hoc tempus miserabili fato periit quidam, puerum suum infantem ex aquis eripere conatus, qui flumine oppressus cum eodem inventus fuit.

11. Primo diluculo natando periit juvenis quidam [fol. 211] in Fossa veteri, non procul a ponte Pistorio [2]), quem parentes non ita pridem e Galliis ad foeneratorem publicum miserant.

Albertus summa vi Hulstanum oppidum invadit [3]), magna suorum caede, frustra dehortantibus Ordinibus et regio senatu; a nostris vero alacriter pugnantibus duodecies repulsus est, quibus iccirco (*sic*) honorarium stipendium promissum menstruum pro unoquoque assultu defenso. Dicuntur ibi esse praesidio quatuor millia electorum militum, sub tribuno Georgio Eberhardo Solmio comite.

Principio hujus mensis, stylo novo, nostra classis, juncta Anglicanae, Gades oppidum et insulam in Hispaniis ad fretum Herculeum occupavit, capta Hispanica classe ibi disposita; vulgo vocatur hoc oppidum Calis malis [4]).

Insulam Vasanam, excepto oppido, occupavit Austriacus 1 hujus mensis, vel secundum stylum Gregorianum 10, amisso in primo congressu duce Borlotto [5]) Burgundo.

Apparuit hoc mense Aquilonem versus cometa, index, ut multorum opinio, instantis pestis et belli.

20. Lustratio civium armatorum facta, et censi fere 4000.

25. Nundinae messorum et congregatio eorundem in ponte Telonario [6]) extra urbem.

---

1) Over den brand te Bommel, vgl. Bor IV blz. 167.
2) De Bakkerbrug te Utrecht.
3) Vgl. Bor IV blz. 213.
4) Over de inname van Cadix Bor IV blz. 233, en het Dagboek van Jan van Doornik, *Kron. Hist. Gen.* Jaarg. 21 blz. 143 v.v.
5) *I. m.*: Is revixit.
6) De Tolsteegbrug te Utrecht.

(1596.)

24. Quidam homicida capite plexus; idem desertor militiae ac transfuga.

Advocati nostri Duacenses, qui in jus, quod contra edictum Ordinum revocatorium juramentum distulissent, erant vocati apud Lonium senatorem delegatum, ea de causa congregati, inter pocula Hispaniae regi fausta precantes ac Nassovium confoederatarum provinciarum summum praefestum (*sic*) insuper habentes, pessimam suam causam reddidere. Jacobus quoque de Wijs, quod quaedam petulantius, ut est suo more dicaculus, in Johannem Lonium cavillaretur, pugnis ab eo male est acceptus.

Ultimo gener carnificis virgis coesus et cauterio notatus est, quod furta et compilationes nocturnas fecisset, vitra confregisset, adulterium perpetrasset, senatui multis confictis suorum criminum mendatiis illusisset.

Nuptiae celebratae hoc tempore: Johannis Boot cum Cristina Loonia; ..... [1]) Verburgii, advocati Lucensis, cum ..... [1]) Gouda; Johannis de Hornes, baronis de Boxtel Bansigny, domini [fol. 211v] de Locres, Angest, Kessel *etc.*, 65 circiter annos nati, cum Anna de Brederode, filia domini Regneri de Brederode, Asten, Cloutingen *etc.*, 45 vel circiter annorum; Cornelii Ottersporii, Willemi praeceptoris olim Martiniani filii, advocati, qui invitis parentibus nuptias, infaustis acclamationibus praecedentibus, contraxit cum Jodoca, Rodulphi Rodii filia, cujus fama parum per urbem integra volabat; ..... [1]) Pieckii, domini de Wolfswaert, Bethuani, cum ..... [1]) Gentia, sorore domini de Gent.

Funera vero majora haec ducta: Elizabethae filiae Willemi Osteromii; Willemi Risenburgii, cui vulgo nomen domini de Rysenburch; Catarinae, filiae Frederici Vuyten Hamii, olim abatissae in Coninxvelt; Anthoniae, filiae Alphardi Ruyschii; Annae Schoenjanae, uxoris Johannis Ursini, concionatoris.

Nuptiae celebratae sunt, non sine laeto principio, Walteri Pots et Judithae Helmontiae.

---

1) Naam ontbreekt in het Hs.

(1596.)

Hoc ni fallor mense, nescio morbo aliquo an vera pietate inducta, (quod tamen ex subita mutatione animi non creditur) Maria Ruysch, filia Johannis Ruysch natu maxima [1]), noctu, insciis parentibus, ad monasterium Agnetarum virginum excucurrit, petens et obsecrans, ut vestalis fieri liceret, quod tamen, nisi parentes ultro consentirent, ipsae negarunt.

Clemens Verspuelde Hardervici duxit uxorem ex familia de Weccom.

Circa hoc tempus editus libellus de rebus Antonii Perez in Hispania gestis [2]).

Augustus.

Nostri Gadibus post diutinam disceptationem, quod oppidum illud longius a nostro orbe distaret nec defendi nisi magno sumptu posset, redemptis incolis, spoliatis et incensis aedibus ac nauticis instrumentis corruptis, ne classi ultra forent usui restaurandae, discesserunt, post 10 quam venerant diem. Praedam abstulere ingentem, et quod reipublicae utilissimum, classem Hispanicam corrupuerunt ac inutilem magna ex parte reddiderunt.

Tres naves in Angliam pervenere cum cognato comitis Exsectiae, morbo laborante, in quibus et Fredericus Scenck, cujus capitaneus, filius Adolphi Metkerckii, in itinere obiit. Ex praeda vero Gadensi hic attulit libros, quos ex incendio liberasse [fol. 212] dicebatur, opera Panormitani, Bartoli, Baldi et Jasonis, at non integra; ubi ipse sua manu scripserat: „deese boecken heeft Frederick Scenck meedegebracht vuyt Andalusien in die eroveringe van Gadez ofte Calis malis."

Fama est, quendam ex Hardenbroeckiis nostris juvenem in Guinea, cum longius cujusdam interpretis dolo cum

---

1) Maria ..... maxima, staat *i. m.*

2) De Nederlandsche bewerking der oorspronkelijk in het Spaansch verschenen *Relaciones* van Perez (Londen 1594) zag in 1596 te 's Gravenhage het licht. Vgl. Meulman t. a. p. Dl. I blz. 121 n° 813—814; Tiele, *Bibl. van Nederl. pamfletten*, Dl. I blz. 49 n° 382. (*v. L.*)

(1596.)

aliis sexdecim a navi processissent, a Lusitanis captum et barbaris venditum.

Johannes Lonius iterum ad praefecturam militarem admissus, cui datus ab Ordinibus quidam signifer..... [1]) Hekeren. Hi non prius pleno gaudebunt stipendio, quam cum extra urbem deducendi erunt.

8 aut circa Hulstanum oppidum Austriaco deditum [2]), cum amisisset in ejus oppugnatione 52 capitaneos, tribunos autem militares 6; inter quos et princeps Avellanus, e regno Neapolitano, ex familia Caraccioli, qui paullo ante praefecturam vicariam summi ducis, post obitum Roani, acceperat et suo sumptu tres annos militiam fuerat secutus; tribunus item de Bye; Borlottus vero graviter dicebatur vulneratus. Ex vulgo quinque millia militum cecidere, si vera ipsius Austriaci confessio, nostri nempe ad tria millia addunt. E nostris duo fere millia periere.

Solmius ob traditum oppidum male admodum apud Hollandos audit, qui ipsum proditionis insimulare non verentur.

Tradita simul monumenta Nassovianum et quod Rapam majorem vocant.

Nuper quidam [3]) ex literatis apparitoribus cum portitore Insulari, quod immemores juramenti contra edictum frumentarium ex urbe educi frumentum permiserant, ademptis muneribus, carcere insuper mulctati sunt.

Oratorium olim Trium regium, via Brigidana, nunc vero gladiatorum scola, ademptis scalis coctis, retegitur tegulis.

[fol. 212v.] 19. Rejecta advocatorum, in jus per praetorem vocatorum, ex causa edicti revocatorii exceptio fori, quam opposuerant, a qua rejectione [4]) appellarunt.

---

1) Naam ontbreekt in het Hs.

2) *I. m.*: hujus obsidionis habeo apud me cartam. — Zie over het beleg en de inname van Hulst, die 18 Augustus (nieuwe stijl) plaats had, Bor IV blz. 213—225; *Journaal-Duyck* II blz. 69—122.

3) *I. m.*: Petrus Boom.

4) Hs. heeft: rectione.

(1596.)

De frumenti conservatione, ne extra provinciam portetur, iterum actum; ex Dania enim et vicinis regionibus parum adfertur.

26 Lonius suos milites lustravit.

Fama est, indutias inter reges Hispaniarum et Francorum in quadriennium pactas.

Nuptias celebrarunt hoc mense: Petrus Westrenius cum affini sua Agneta Hardenbroeckia, cujus tamen conatibus summe obstabat avia paterna; .....[1]) Dolder cum .....[1]), puella Bethuana 15 tantum annorum, qui secundo nuptiarum die, malo spiritu tentatus, poenas nimiae superbiae dedit; Lambertus Canterus cum .....[1]), filia Rotardi Lanscron.

Funerati vero: Walterus, Jacobi Jureti filius, qui Lutetiae obiit, ubi studiorum gratia agebat, ex peste, ut volunt; Petronella, Jacobi Snoeckii uxor, ex tabe; Fredericus Vuytenengius, praefectus civium armatorum, ex pestilenti febre, quae quinto die abstulit; cadaver vero adeo sanie et putredine infectum erat, ut contra morem quarto die sepelire illud cogerentur heredes.

16. Summo mane obiit Justus Voerstius, scriniarius, uxoris meae patruus, ex longissima tabe.

Cornelius, Arnoldi Veremii filius, in Foro lineario olim praefectus civium armatorum, mortuus est.

Gasparus, Eustachii Braekelii olim consulis filius, vir robusta admodum dispositione, paucis diebus ex nimio esu mori fructus exstinctus.

Audio [2]) quendam Batavum et Hieronimum Columnam scripsisse ad fragmenta Ennii, de cujus tamen fama hactenus mihi nihil auditum; Batavus ille est Paulus Merula [3]).

Lipsius sub proelo habet librum de machinis bellicis Romanis, cujus editionem remoratur, sculptorum ejus mentem exprimere nequeuntium imperitia.

---

1) Naam ontbreekt in het Hs.
2) *I. m.*: Ex literis ad Rhenessium scriptis.
3) Dit laatste werd naderhand door v. B. bijgeschreven.

(1596.)

Mihi narratum, Andream Schottum, Andverpianum, ingenio [fol. 213] non tam magno quam laborioso, in urbe Caesaraugustano apud Hispanos nuper professorem, Jesuitarum sectam sequutum, reditum in patriam distulisse.

Franciscus Junius Tertullianum se emendatissimum editurum ex bibliotheca Palatina pollicetur [1]).

Hoc tempore fossa apud Turrim fabritiam purgari coepta.

22. Charisticum convivium fecit uxoris meae soror Sophia.

28. Isaaci ..... [2]) petulantia Joannes Puttenus coactus media nocte cum ejus socio Dordraceno pugnare, gravi vulnere caput laesit.

Valde ingravescit annonae pretium, ob ventum, ut volunt, minus prosperum, cum vix hac aestate ex Oriente sufflaverit.

Legati cum muneribus ad Danum ab Ordinibus missi [3]).

September.

Henricus ab Eck a quodam nebulone in navi Vrescicana graviter vulneratur, idque post maledicta ex improviso.

Sophia, uxoris meae soror, dysenteria laborat et febri insuper infestatur; Gertrudis vero Voorstia, altera soror, caput habet admodum inflatum magnoque tenetur ardore. Volunt morbum illum esse, quem rosam vulgo ob colorem vocant.

Everardus Schonenburgius mania in tantum laborat, ut vinculis fuerit coercendus. Quidam ex nimia illi superbia hunc morbum tribuunt, cum in omnibus primus et summus inani fastu audire studeat.

---

1) Zie over de uitgave van de Opera Tertulliani door Junius, L. D. Petit, *Bibliographische lijst der werken van de Leidsche Hoogleeraren*, afl. I (Leiden 1894) bl. 60. (*v. L.*)

2) Naam ontbreekt in het Hs.

3) Vgl. Bor II blz. 236—237.

(1596.)

Cum pridem venatio interdicta erat, 7 hujus iterum permissa omnibus diebus, exceptis Dominicis.

Mala fama hic quaedam sparserat de insidiis, Franco-Gallorum regi a Guisiis factis. Verum id vanum esse narravit Jacobus Amerongius, qui e Francia ante paucos dies redux, se omnes incolumes in aula regia vidisse dixit, bellum autem in Hispanum finitis indutiis parari, renovato cum Anglo[1]) et Belgis confoederatis foedere et jurejurando confirmato.

10. Iterum cautum, ne quis frumentum extra provinciam exportare aut mittere praesumat.

13. Advocatis Duacensibus inhibita postulandi in Curia provinciali potestas, donec juramentum revocatorium juxta Ordinum edictum prestiterint.

[fol. 213v.] Obiit eodem die Johannes Ruysch, filiolus Jani Ruyschii, trium fere annorum puellus, patrem post novem menses sequutus et apud eundem sepultus 16 hujus mensis; post cujus obitum, interrupta masculorum serie, Pilsverdianum dominium ad filiam pervenit.

Obiere quoque diem extremum: dominus Johannes ab Avesaet, vicarius Martinianus, meus olim praeceptor[2]), qui duas in domo Vilibrordiana bursas, ut vocant, fundavit; magister Henricus Cuyckius, medicus, ex dysenteria; Anna, Cornelii Eckii filia et uxor Joannis Gerardi van der Lith, subitanea morte; Stefana, Baltazaris filia, uxor Joannis Sepperen oenopolae, ex dysenteria; Belia Rhodia, uxor Justi Neoportii, in puerperio.

Henricus Stephanus, quum jam fere sit septuagenarius, semel tantum in vita capitis dolore fuit affectus. Homo vero est admodum vago et inconstanti praeter professionem et eruditionem ingenio. Musas suas per universam fere Europam ae praecipue Germaniam mendicantes emittit, idque suo magno dispendio, cum interim res domestica pereat, quam ex 60 millibus coronatorum, quae ipsi pater reliquerat, ad 20 minus millia deduxit.

---

1) Hs. heeft: Angla.

2) Zie boven blz. 55.

(1596.)

15. Advocati Duacenses juramentum prestiterunt, exceptis Buyckiis, Veremio et [1]) Steenselio.

Hoc mense apud Hollandos novum vectigal excogitatum, quo ii, qui auro aut bisso vestirentur, singulis semestribus florenum pendere coguntur, exceptis duntaxat Ordinibus et militibus. Male autem ejusdem executores aliquoties accepti, difficultatem ejus edicti senserunt.

Ordines, etiam ut fraudibus ac furtis ducum et centurionum obviam irent certumque semper militum numerum haberent, in stipendiis militaribus persolvendis veterem morem immutarunt et non per centuriones, ut antea, sed per certos quaestores stipendium militibus singulis numerari curarunt.

Hisce diebus in domo angulari, quae est Johannis Borraei apotecarii ad coemiterium divi Johannis, mira spectra visa sunt, et demonum maleficio plurima damna in culinis puellae ancillae scelere, ut suspicantur, illata: suppellex nempe quamplurima in latrinam conjecta, eluso omni conatu illam extrahere conantibus; vinum [fol. 214] et cerevisia, extractis e doliis siphunculis, per caveam effusa; butyrum sapone commixtum corruptumque; vestimenta conscissa; vitra confracta.

Vitam cum morte commutarunt: dominus Henricus Ruysch, Johannitarum ordinis praefectus (quem commandatorem vocant) Ingensis; domina Catarina de Werdenborch, vidua Jacobi Zuleni, Niveltii domini, in Hoeflaken, ex dysentiria; Juditha, filia Francisci Both, uxor Bernardi [2]) Stellionis, εκ δυσερι; Anthonius Harmanni filius de Royen, ex dysenteria.

Habebam ego hoc tempore scutum sive coronatum francicum (aureae monetae genus est), cujus inscriptio erat: *Carolus* 10 *Francorum rex.* 1595. Mirabar cujus esset [3]),

---

1) Doorgeschrapt is: Otterspoor, in wiens plaats de volgende naam later werd bijgevoegd.

2) Hs. heeft: Betnardi.

3) *I. m.*: Est Cardinalis Borbonii, qui se proximum haeredem Franciae diceret.

cum nullum Carolum hic annus regem habuerit, sed Henricus Navarraeus Burbonius hoc nomine IV Franco-Galliae sceptra teneat, nisi Lotaringus dux aut Manius aemulationis causa falsam hanc monetam efficto titulo extrusserint.

Ostendenses magnam praedam a vicinis abduxere, et praesidium, quod est Monti Gertrudensi, Bruxellas usque praedatum excurrens, praefectum venationis Brabantiae captivum adduxere.

Franco-Galli Artesiam, Hannoniam vicinasque provincias sub imperio regis Hispaniarum ferro igneque crudeliter depopulantur.

Nuper Henrica quaedam saga, apud Rhenos capta, cum examinaretur, inter alia scelera fassa est, quendam Regnerium Joannis, habitantem hic Mursiaca via, rei venereae impotentem fecisse, ut uxorem a longo tempore cognoscere non potuerit, quod et ipse interrogatus confirmavit; hinc paullo post illa flammis periit.

Mira murium copia [1]) in agro Trajectensi frumento ac gramini admodum infestorum reperta; item in agro Batavodurensi antra frumento ac tritico plena, muribus illud convehentibus.

October.

Consules creati: Maxaemilianus Baxen 2, Alardus Helsdingius 3; 12viri stilitibus judicandis: Theodoricus Goyerus, consul defunctus, Johannes Sprutius, Johannes Uchtenbroeckius, Justus Rysenburgius, Godefridus Veremius, Jacobus Vermatius, Jacobus Bemmelius, Willemus Drellenburgius, Cornelius Malsenius, A. van de Sande, Henricus Buth, Petrus Vosch.

[fol. 214v.] Questores: Willemus a Someren et Gualterus Zulenus.

3. Philippus Nassovius, Aurantiae princeps, Embricam venisse dicitur, ubi ad eum profecta soror, Hoenloensi comiti nupta. Rumor est illum nuptias ambire Zybillae,

---

1) 1596 was een groot muizenjaar; vgl. Bor IV blz. 267.

(1596.)

quae est filia natu minima ducis Willemi Clivensis, Juliacensis et Montensis.

7. Quaedam Diderica, molitoris uxor, in suburbano Insulensi, cum male audiret et pro saga a vicinis haberetur, quo nomine et precedenti anno ad senatum fuerat delata, sed dimissa, sese ut purgaret, cogente (ut volunt) filio, carceres subiit. Eodemque die alia maleficii nomine infamis ex territorio Abcaudano adducta est, Anna nomine.

Vesperi nobis vigilias ad portam Catarinianam agentibus porta reserata, adveniente filia domini de Boxtel, quae nupta erat domino Dorton, Marnixii cognato, apud Artesios, cujus castellum a Franco-Gallis nuper dicebatur occupatum. Genuerat ex viro decem liberos, avo nondum visos. Habebat vero in comitatu Italam puellam, ex Taddeorum familia, quam Pontificis Romani neptem dicebant.

Circa hoc tempus creati octoviri civium armatorum: Lucas Pollio, qui signiferum retinuit Brunonem Voschium; 2. Gerardus Johannis, coctor cervisiarum, nuper sartor in Coemiterio veteri; mansit signifer Henricus de Veere; 3. Jacobus Prost, sartor, cujus vexillifer .....[1]); 4. Johan van Noort, habet vexilliferum .....[1]); 5. Johan van Wyck, qui signiferum retinuit Justum Rodium; 6. Cornelis Geleynsz., qui signiferum habet Cornelium Goyerum; 7. Willemus Lambertus; 8. Cornelius van Heerwyck.

13. Cum praecedenti die coram senatu demon collum fregisset sagae mulieri 50 circiter annorum, quae nuper purgandi (ut dicebat) se gratia carceres intraverat, hoc die populo cadaver exhibitum et in Foro palatino exustulatum, tum crate viminea fractum ad supplitii locum, extra Telonariam portam.

15. Lonius cum suis Rhenos praesidii causa profectus est, cum Grevienses milites in Velua currus quosdam spoliasse dicerentur.

[fol. 215.] Ordines nostri antiquissimo Salvatoris collegio

---

1) Naam ontbreekt in het Hs.

concessere templum Paulinum, ea lege, ut justis sumptubus sartum tectum conservarent; nam ante aliquos annos [1]), consule Daventrio Prouningio, Salvatoris templum erat solo aequatum.

Contra Hulstanos hoc tempore Nassovius expeditionem fecit, sed parum profecit; munimentum tamen quoddam dicitur occupasse [2]).

Praedones Waudanos, Zelandiae insulas depraedantes, circiter 40 captos a nostris audio; qui quo vitam aliquo facinore demererentur, ut facilius expugnari posset, se demonstraturos receperunt.

Comes Solmius, Hulstanus nuper praefectus, ab Ordinibus militia solutus, malam de se opinionem plurimis reliquit [3]).

Vidi edictum Ordinum Hollandiae, quo indicabant, se velle agrum Zypensem in Waterlandia, non procul a pago Petteno, aggere munire [4]) et mare, cui a multis jam annis patuit, excludere; proinde quisque de suo jure doceret et sumptus pro rata conferret, ni excludi protinus et proprietate privari mallet et sua pro derelicto sumptuum metu habere.

Vitam cum morte hoc tempore commutarunt: Fredericus [5]) van Breen; Antonia, filia Bernardi Stellionis, uxor Johannes Niendalii; Willemus Antonius Middelcopius; Maria, filia Johannes Achtevordii, uxor Vranconis van der Hoeve; Johannes Christophorus Rhenessius a Wlven, Bredae obiit ex dysentiria.

Ex eodem morbo obiit uxor Regneri Sarcerii, rectoris Hieroniminiani; magister Franciscus Eschius Embricae obiit.

Ultimus hujus ex dysenteria periit Johanna Mechtildis Zaelen, uxor Johannis Freys de Dolre.

---

1) Begin November 1587; zie boven blz. 161.
2) Vgl. Bor IV blz. 247.
3) Vgl. Bor IV blz. 227 v.v. en 247; *Journaal-Duyck* II blz. 163—164.
4) Vgl. Meulman, *Catalogus* enz. I blz. 122 n°. 825.
5) Godefridus doorgeschrapt.

(1596.)

November.

Porta retro praetorium clausa, eo quod quidam secretiora auschultasse (*sic*) dicerentur [1]; alii causam esse dicunt, quod vicini, excrementa ibidem ejicientes, malum odorem ac pestilentem inducerent.

Horologium Martinianum, quod jampridem a vero ac debito cursu deficere incoepit, jam tandem locatum, ut reficiatur; pretium, ut volunt, 990 florenos excedit [2]).

Maleficii accusatae mulieres, mater et filia, dimissae, quamvis fama admodum constans ante multos jam annos reas constitueret.

Nescio quae de classe Hispanica in Belgium praeparata, vi ventorum dissipata, de morte regis Hispaniarum, de caeso ac profligato Christianorum ad Agram a Turcis exercitu, Transillvano fuga evadente, ferantur.

[fol. 215v.] Frumenti magna est difficultas, et murium agros infestantium frumentumque in horreis mandentium ingens copia.

Dissentio circa hoc tempus orta inter senatum et cives ob vigilias, quod ditiores pecunia se redimerent, tenuiores autem vigilare cogerentur, cum ante sine discrimine (exceptis tantum valetudinariis) vigilarent, aut commodo vigilantium civium ea redemptio cederet. Unde 25 hujus mensis quidam sellarius ex vico Pecuario, circa vesperum in foro Palatino, congregatis de more vigilibus, seditionem movit, nec ferendam esse diutius hanc civium tenuiorum oppressionem clamabat (ex hujus nempe cohorte quendam locupletiorem, a quo redemptionis loco certa pecunia contribulis pendebatur, senatus sibi redimendum assumpserat); quem cum vesperi consul cum lorariis captum iret ac capite poenas luiturum ipsum jurasset, parum abfuit, quod non ipse Helsdingius glande ab eodem stationem agente trajiceretur. Hinc sequenti die portae clausae ad

1) Hs. heeft: dicentur.

2) *I. m.*: Haec refectio iterum revocata ad finem non pervenit.

meridiem stetere, sed frustra. Inde ad terrorem caeteris incutiendum solemni campanarum sonitu trinis diebus citatum; cum non compareret, perpetuo exilio mulctarunt [1]). Senatus, ut querelis tenuiorum satisfaceret et seditionem crescentem extingueret, tenuioribus plerisque libertatem concessit ac e vigilum ordinibus exemit, ac locupletioribus ex aequo custodiam civitatis permisit, prohibita substitutione [2]) vicariorum [3]).

Hoc mense vitam cum morte mutarunt ex primis sequentes: Jacobus Egmondius Meeresteinius, praefectus (commendurum barbare vocant) Middelburgensis, ex ordine Teutonico eques; Maria ex familia Jutfaciorum, jam ad nihilum fere redacta; Gerardus Franciscus Bogerus, punito legibus Romanis thoro natus, id est adulterio [4]); Stephanus Zulenus Nieveltius de Leerdam, ex patris mei sorore natus; domina Johanna Cuyckia, vidua Johannis Hardenbroeckii Vulveni; Antonius de Woerden et Vliet, dominus de Colster; Christina de Hensbeeck, vidua Arnoldi Foetii.

Johannes Veremius tandem et juramentum fecit, omnium postremus.

December.

Cum circiter 600 e vulgo et ex ima plebe e signis vigilum propter seditiosos clamores exempti essent, regiones mutatae sunt, ac pars vici Vincemii cum Campo, Via Brigidana ac parte Fossae Novae ad pontem Paulinum Johanni Vicano adscripta fuit; platea vero Rhoomburgana Jacobo Prostio attributa, qui ordo vicesima die iterum mutatus, atque iterum [fol. 216] in mensis fine, quando plebei ac minores exempti denuo adscripti signis fuere.

---

1) Naderhand schreef v. B. hier tusschen de regels bij: Ordines generales edicto publico scholas hispanicas et Jesuitarum damnarunt.

2) Hs. heeft: substitione.

3) *I. m.*: 20 hujus Hispanus cursum omnium finatiarum, ut vocant, inhibuit et se ita aere alieno liberavit quantum ad interesse.

4) Dit is later bijgevoegd.

(1596—1597.)

Circa haec tempora apud Lucenses obiit Janus Douza filius, summae spei adolescens, poeta non incomptus, ex Austriaca pridem peregrinatione reversus.

18 Mane se in flumine peremit Janna, Frederici filia, uxor Johannis Brunonis Raephorstii, tinctoris. Erat faemina aetate et forma integra, quae jampridem secundum pepererat, sed melancholico humore (quo saepe laborare solita dicebatur), absente marito eoque creditoribus obstricto ultra quam sperarat, in desperationem versa, tale facinus perfecerat. Nihilominus consuetis justis sepulturae tradita, morbi vi excusata fuit, cum olim tam infausta cadavera sacris locis inferre ad terrorem inspicientium vetarentur ac abominationis causa maleficorum sepulcris traderentur, reddita execratione.....

Obiere: Rodulphus Willemius Culemburgensis, pictor egregius, in exprimendis ad vivam similitudinem imaginibus excellens; magister Everardus Schonenburgius, canonicus Salvatoris, ex mania aliquamdiu laborans, cujus praebenda ex ordine obvenit collegae Roberto Honthorstio, qui eam dedit sive contulit fratri; domina Elisabetha Ketels, vidua Oliverii Vuyttenhovii, Gaudani.

20 obiit Apolonia, Francisci statuarii filia, post longissimam aegritudinem ex inviso hoc carcere liberata, et eodem tempore Emerentiana Cordenortia, vidua Egberti Schonenburgii.

Les anchoves genuinum et verum halec, veteribus hactenus ignotum, se observasse tradit Everardus Vorstius, medicus.

Godefridus van de Voort duxit uxorem in Sicilia Panormi juvenculam 18 annorum.

[fol. 216v.] ANNUS 1597.

Consulibus Maxaemiliano a Baexen 2 et Alardo Helsdingsio 3.

Januarius.

Cum Mauritio Nassovio et Ordinibus Confoederatarum provinciarum nunciatum esset ab exploratoribus regiorum

(1597.)

militum supinam negligentiam et securum ab hostibus animum [1]), qui in agro Tournhautano, absque vigiliis, nullo metu castrametabantur, ne occasioni deessent, media licet hyeme tumultuarium exercitum colligentes, subito securos et nihil mali timentes invadunt, dissipant, caedunt et, paucis amissis, maxima victoria potiuntur; 40 circiter signa coepere ac alam unam dissipavere, castrum Tourhoutanum, ubi praedae plurimum erat, occupavere [2]).

17. Eo nomine apud nos triumphatum, et gratias Deo pro victoria publice egimus, supplicatione decreta.

9. Sponsalia contracta inter Everardum Vorstium, medicum, et Gertrudim Voorstiam, viduam Johannis Baptistae Scipperii, medici, ubi a parte sponsi contractui interfuerunt Henricus Vorstius, pater, et Andreas Vorstius, frater, et a parte sponsae Arnoldus Buchellius ac Johannes Vickerslotius, sororii affines.

25. Nuptiae nostris in aedibus consumatae sunt, quod felix et faustum sit precor.

Nuptiae praeterea celebratae fuere hisce Bachanaliis: Henrici a Baxen cum ..... [3]) Zulena Nieveltia; Johannis Niendalii cum ..... [3]) Vedia Barptolomei filia; ..... [3]) Essii, Geldri, cum Amelia Culemburgana.

Vitam vero cum morte commutarunt sequentes: Petronella, Theodori Couckii uxor, Joannis Loonii filia; Emundus Buchellius, Martini filius, qui hic studiorum gratia apud Johannem Loncium habitabat, ex dysenteria, ut videbatur, cum tredecim fere esset annorum; hic ego a longo tempore insuetum offitium subii, ut palliatus funus sequerer; Aleyda Aschia, vidua Henrici Rodii, ex aqua intercute; Henrica, Justi cancellarii Campensis filia, uxor Henrici Rineveltii; Catarina filia Johannis Petri a Mathe, uxor Frederici Cornelii a Beecke; domina Lucia a Scoonberch, uxor Amelii Vuytenengii.

---

1) De gansche zinswending is foutief.

2) Vgl. Bor IV blz. 301—304; Meulman, *Catalogus* enz. I blz. 123 Nos. 832—835.

3) Naam ontbreekt in het Hs.

(1597.)

[fol. 217.] Februarius.

Hoc mense de summa belli apud Lucenses Batavos Ordines Confoederatarum provintiarum consultant.

Nostrae autem provintiae proceres, cum exercitum supplemento auxerint, de novis impositionibus deliberant; Batavi Hollandi veteres auctiores fecerunt.

15. Renovatum edictum contra villicos contumaces et rusticorum violentos mores.

Circa hoc tempus vitam cum morte commutavit Petrus Forestus [1]), jam senex, in patriam Alcmariam Delphis reversus, insignis medicus, cujus monumenta quamplurima extant.

Obiere quoque mortem in nostra hac urbe: Johannes Helmontius, Johannis filius, juvenis 30 circiter annorum, ex variolis; Carolus Limeus, homo admodum senex; Davida Haerlemia, vidua Willemi Pilii, rationarii.

21. Quidam, qui foro Amsterodami fraudulenter ut volunt cesserat et a Viennae regulo subreptitie diploma impune ibidem manendi impetraverat, per suos creditores conductis militibus inde rapitur; sed reductus inde et, aliis carceri mancipatis, Trajecti paulo post liberatur [2]).

Martius.

Hoc mense Hispani Steenvicum claro die invaserant; at civium et praesidiariorum virtute expulsi, fugam coepere.

Ambianum, Picardiae caput, ab Hispanis captum, quibusdam incolarum, ob libertatem in relligione exercenda permissam irritatorum, ut fama est, conspirantibus tradentibusque [3]).

Atrebatum etiam a Franco-Gallis tentatum, sed non perinde feliciter.

---

1) Zie boven blz. 320 noot 1.

2) Hs. heeft: liberantur.

3) Vgl. over de inname van Amiens en over den vergeefschen aanslag op Atrecht, Bor IV blz. 314—315.

Vidimus hic caereum nudae faeminae simulacrum, egregii artificis manu ad vivam similitudinem expressum.

Mortem obiere hoc tempore: Gerardus, Rodulfi filius, Rysvycus, procurator; Willemus, Johannis filius, Bornbergius, caecus.

8. Filiola Dominici Bogeri et Aleydis Langiae, neptis meae, in partu ipso extincta; domina Anna van der Aa, vidua Rodolfi Baernii, domini de Schoonouwen; Joannes ab Amstell, executor Ordinum Trajectensium.

5. Mauritius, Arnhemium ad provinciae Consilium evocatus, hic venit [1]).

9. Ida Omia peperit filiolum.

Aprilis.

Triticum ad 12 florenos, siligo ad 10 excrevit; unde senatus ad inopiam pauperum solandam panes minori pretio pro ima plebe, qui nomen dederant, fieri curavit ac vendidit.

Vidi epistolam, ex Moscovia Gualtero Verdoesio scriptam a fratre, et alteram eidem missam a Balduino Hamaeo, Brugensi, archiatro magni ducis Moscovitarum, ad quem jam ex Belgio, nunquam visa, sed e pictura cognita uxor proficiscitur, cum:

Nunquam visae flagraret amore puellae.....

[fol. 217v.] Narrabat affinis meus doctor Vorstius, se adfuisse Ferrariae Mosi Alatino Hebreo, medico doctissimo, et apud eundem vidisse Avicennam, Arabice conscriptum litera pulcherrima in membranis, qui videbatur magni alicujus fuisse principis et temporibus ipsius fere Avicennae conscriptus, cujus translationem, modo principis alicujus ad hoc opera uti posset et favore frui, se molire ajebat; a vulgari nempe editione toto coelo distare

1) De prins vertrok 14 Maart uit Den Haag; de Landdag te Arnhem had plaats 18 Maart; vgl. *Journaal-Duyck* II blz. 247. Dus hier wederom oude stijl.

(1597.)

asserebat. Scaliger tamen noster, ab Huernio interrogatus, quid de translatione Avicennae de Averroes sentiret, bene se habere translationem utrorumque respondit.

Idem Vorstius, cui Calabria, Apulia ac totus iste Italiae tractus, cui olim Magna Graetia nomen fuit, notissimus erat, cum aliquamdiu medicus fuisset episcopi Anguillonariensis Nicolai de Grana, Ferrariensis, ex eadem stirpe cum Palavicinis, ut similitudo insigniorum (*sic*) et alia quaedam vetera monumenta indicabant, oriundi, et post ejus obitum apud marchionem de Certhara aliquantum temporis consumpsisset, nobis haec, cum cartam ejus provinciae [fol. 218] a Castaldo confectam lustraremus, commentatus est. Idem referebat, se Patavii vidisse in anatomia privata mulierem 20 annorum pulcherrimam, eamque ex partu mortuam, cui renium altera aberat. Narrabat dominam Catarinam viduam Nienrodia, hoc anno mortuam, magna sibi familiaritate [1]) conjunctam, faeminam 62 aut circiter annorum, quae 5 annis ante obitum tempore aliis mulieribus consueto menstrua receperat; perierat vero ex aqua intercute, cum alioqui pinguis et obesula videretur.

9. Cum affini ac uxore comitati sumus sororem Gertrudim ejusque maritum Everardum Vorstium, medicum, Dordracum usque, et ibidem liberaliter ab ejus parentibus excepti, septimo tandem die reversi sumus.

[fol. 218v.] Obiere mortem circa hoc tempus: ..... [2]) filia Willemi Pilii, uxor vero Henrici Helsdingii; filiola domini de Rebours, semestris, ex dusentyria, quae novo more nigro in pheretro, campanarum sonitu, non absque ingenti matris dolore elata. Reboursius ante paucos dies cum uxore et familia, nescio quam ob causam, hic habitatum venerat. Quidam eum hic legationis munere apud Ordines a rege fungi dicebat; negabant alii.

Item Maria, Johannis Ravensway filia, vidua Willemi Liesveltii; domina Adriana, Justi Ratingii, praefecti Heen-

---

1) Hs. heeft: familiaritati.

2) Naam ontbreekt in het Hs.

vlietani, filia; dominus Petrus Vechtius, decanus Sutphaniensis ecclesiae; dominus Johannes Axelius, canonicus Martinianus; Marguareta Pauwia, domini Huberti, consiliarii Trajectensis, filia.

Circa hoc tempus Arnoldus Frensius, nescio quam ob rem Joanni Uchtenbroeckio infensus, obviam factus, eundem stricto gladio invadit; quo se defendente, uterque vulneratur.

Majus.

Fama est, regem Franco-Gallorum Ambianum obsidione premere ac munimentis circumdare; Austriacum vero suos ad Boloniam obsidendam misisse, animo divertendi ab Ambiano regem.

De nuptiis Alberti Austriaci cum filia regis Hispaniarum multa feruntur; qui et apud Hallenses Brabantos, relicto ac consecrato in aede Virginis purpureo galero, militarem chlamidem assumpsit et omnino se magistratu, ut vocant, papali abdicavit [1]).

Angli cum nostris firmissimam iterum classem parant, opinione aliquorum ad Caletos obsidendos.

Nuptiae celebratae hoc mense: Frederici de Baexen [2]), Maximiliani filii junioris, cum filia Nicolai Zuleni praetoris Cornelia, qui mox in locum tum subita morte sublati Frederici Zuleni Niveltii, praefecti (mareschallum vocant) vicarii, suffectus est, licet aetate adhuc parum idoneus videretur. Nescio an id verum, cum David Zulenus Natewissius hoc munere fungatur [3]).

Praeterea celebratae nuptiae Johannis Vossii cum Catarina..... [4]), indecoro potius et insano quam lauto sumptu.

Vitam vero cum morte commutarunt: Ida Bogarts, uxor Arnoldi Langii, ex puerperio; et apud Lucenses Batavos,

---

1) Vgl. Bor IV blz. 405 en 411.

2) *I. m.*: Epithalamum lusit H. Conchardus.

3) Deze zin is later door Van Buchell bijgeschreven.

4) Naam ontbreekt in het Hs.

(1597.)

campanorum tamen hic sonitu indicati: Andreas Wassenarius nothus, eques, ac Amelius Amstelius Mindenus, 12 circiter annorum juvenis, Amelii, senatoris Provinciarum confoederatarum filius.

[fol. 219.] Junius.

Summa frumenti inopia et caritas, adeo ut modius tritici venierit 13 florenis. Causa fuit quorundam mercatorum conspiratio, qui magnam vim ad vicinas provintias, ubi etiam annonae difficultate jam laboratur, lucri causa avehebant. Accedit aliud incommodum ex murium copia, frumentum magno numero consumentium.

Amsterodami in platea Olitoria [1]), quae ibi prima et mercibus omnigenis frequens, nescio quo incendio quamplures aedes conflagrarunt.

Capti hic nuper et Hagesteniae, sub dominio Martinianorum ac Divi Salvatoris canonicorum, quidam incendiarii latrones, multorum criminum et damnorum authores, qui inde suspendio vitam finierunt.

Nuper dominus de Roburs, Franco-Gallus, cum uxore ac omni familia hic sedem collocavit, nullo publico munere fungens [2]).

Andreas Schottus [3]), impetrato fratris studio ab Ordinibus libero comeatu, Colonia Agrippina hic exspectatur. Transtulit hic nuper Romae Bibliothecam Photii patriarchae ex Graeco in Latinum sermonem, cujus exemplar extabat in Vaticana biblioteca et fortean brevi edetur.

Vitam cum morte commutarunt: Sophia, Arnoldi filia, uxor..... [4]) Honthorstii, nuper puerpera; Gertrudis Bollia,

---

1) De Warmoesstraat.

2) Zie boven blz. 436.

3) Andr. Schottus, geb. te Antwerpen 13 Sept. 1552, gest. aldaar 23 Januari 1629. Hij is een krachtig medewerker geweest aan de „Bibliotheca magna Patrum" en vertaalde zeer veel werken uit het Grieksch in het Latijn; o. a. de *Bibliotheca Photii*. (*v. L.*)

4) Naam ontbreekt in het Hs.

(1597.)

uxor Martini Gojeri; domina Clara de Culemborch, vidua Johannis Mulartii de Cranenborch; Suederus de Culemburch, praefectus interamnii Mosae et Vahalis, qui (ut volunt) postremus ex ea familia legittima.

Cum affini meo, doctore Everardo Vorstio, numismata visum ivi quaedam, quibus multum delectatur filia Jacobi de Potres; ubi duo Posthumi tyranni numismata vidi, in Italia quam hic rariora, quod praefectus Galliarum fuerit, et exiguum nummum argenteum, ubi ab una parte Justiniani imperatoris effigies, ab altera vero hae literae leguntur: DN. NOSTER ATHALARICVS REX.

Nicolaus Berck, canonicus Johannitanus, post Rengerum fit quaestor veterum scutatorum ac consumptorum.

Obiit hac aestate apud Lugdunenses Batavos Franciscus Raphelingius pater, gener Christophori Plantini, Hebraicarum ibidem linguarum professor [1]).

[fol. 219v.] Julius.

18. Fulmine quidam puer periit, idque in horto aedium nuper Canifii canonici, contra templum Hieronimianum.

Die Lunae, post festum dedicatorium Magdalenianum, ludus sortiarius initium habuit, omni senatu adsistente, non sine verborum ridicula praefatione, tubarum clangore, tibiarum sonitu et ejusmodi aliis nugamentis.

Ipso profesto Magdalejano [2]) Mauritius urbem intravit et post duos dies Arnhemium versus iter arripuit, exercitu ibi convenire jusso.

Vidua principis Auriaci, ultimo hujus mensis urbem ingressa, ad Catarinianos divertit.

Periere hoc mense, diversis extincti morbis: ..... [3]) Bruninx, praefectus monetalis, cui non diu licuit aedibus

---

1) Franciscus Raphelengius, geb. 27 Februari 1539, gest. te Leiden 20 Juli 1597, sinds 1586 aldaar hoogleeraar. (*v. L.*)

2) Oude stijl. Prins Maurits vertoefde 2 Augustus te Utrecht; vgl. *Journaal-Duyck* II blz. 308.

3) Naam ontbreekt in het Hs.

(1597.)

Rhenessianis non ita dudum emptis frui, mortua prius ante annum conjuge; Gerardi Henrici Rhodii filia, uxor Isaaci Carolii, Dordraceni, puerpera; Marguareta Bevelantia, nonna sive virgo vestalis; Godefridus Bogerus, longa δυσεντηρια consumptus; Arnoldus Hezius, Melitanus, praefectus Werdenus, senex admodum, oculorum et pedum usu pridem privatus.

Rediere hoc tempore tres naves ex Moluccis insulis et Java, post navigationem triennalem; maxima horum pars, qui in navibus fuerant, partim morbo perierant, partim a barbaris (petulantia juvenili lacessitis) interempta fuerat, non tamen inulta. Quare quartam navem regentium penuria derelinquere coacti sunt. Merces, quas adducunt, sunt piper longum, cinamonum sive canellum potius fistulare; animal quoque ex strutonum ut videtur genere; plumas tamen non habet, sed filos quodammodo hircinos; barbari quoque aliquot adducti suo habitu.

Augustus.

Initio hujus mensis Tiberiacum ad Rhenum [1]) ab Ordinibus nostris duce Mauritio Nassovio obsidione cinctum; quod oppidum, licet situ ac moenibus validum et satis firmo praesidio munitum esset, nono tamen hujus mensis die stylo veteri nostris traditum est [2]); quare praesidiarii merito non militum, sed praedatorum ac latronum animos habuisse judicati sunt et sine honore ullo dimissi. Credebatur Austriacus subsidium obsessis brevi laturus; quare audita deditione indignatus, non bene animatus in degeneres istos videtur, qui sibi metuentes in oppidulo Geldro se continent.

8. Delphos profectus sum cum uxore, ut affinem Vorstium, medicum comitis Nuenarae ac Mursiae, inviserem;

---

1) Rijnberk; vgl. over het beleg en de inname dezer stad, Bor IV blz. 345; *Journaal-Duyck* II blz. 307 v.v.; Petit, *Bibliotheek* enz. blz. 76 N°. 665; Meulman, *Catalogus* blz. 126 N°. 844—846.

2) *I. m.*: Conditiones apud me sunt.

apud quem vidi anatem exoticam, ex Nova Sembla advectam, palmipedem nec caeteris nostratibus dissimilem, praeterquam rostro, quod non est planum, sed altum strigosum, hac qua delineavi forma [1]), colore nigro rubroque spiris distincto.

[fol. 220.] 18 hujus obsidione cincta Mursa a nostris et 24 tradita, cum arx admodum munita esset [2]).

Austriacus cum exercitu Ambianum obsidione liberandum proficiscitur; quidam tamen a rege cum comeatu intercepti et coesi dicuntur [3]).

In templo Summo apud Delphenses est sepulcrum Wilhelmi Nassovii, Aurantii principis, ex calce colore marmor Lydium mentiente, cum tabernaculo item ligneo nigro.

Non procul hinc sepulcrum Thomae Tilii, ecclesiastis, olim abbatis Sancti Bernhardi, cum hoc epitaphio:

Bernardum colui monachus malesanus et abbas,
Sed Christus servum me vocat inde suum.

Thomas Tilius, minister Delphensis [4]).

Edita circo hoc tempus demonstratio quaedam, a Reformata ecclesia Gallica regi suo facta, quam ex Gallica translatam apud me habeo.

Delphos vocant a *delven*, id est fodere, quod fossis sit ubique ornata, ut nullus fere vicus aut plataea sit sine aqua.

Vidi hic apud Afrum Francum [5]), coctorem cervisiarum et olim pictorem, cubiculum instar musaei, plurimis sta-

---

1) Teekening van den snavel.

2) Vgl. Bor IV blz. 347; *Journaal-Duyck* II blz. 336 v.v. — Wederom is hier de oude stijl gevolgd.

3) Vgl. Bor IV blz. 381.

4) Het geheele grafschrift is te vinden bij W. te Water, *Historie der Hervormde Kerk te Gent* (Utrecht 1756) blz. 265—266. — Vgl. Dusseldorpius, *Annales* editie-Fruin, p. 85; en tegenover diens mededeelingen omtrent Tilius, Hieron. Zanchii *Opera theologica* P. II. Epist. lib. II p. 370.

5) Apert Francen; vgl. Kramm, *De levens en werken* enz. Dl. II (Amsterdam 1858), blz. 507.

(1597.)

tuis, picturis ac marmoribus insigne, ubi nempe signa ex aere aliquot manu Tetrodii [1]) facta; imago caerea, simulachrum mulieris Venetae pulcherrimae, quam maritus pictor Catharinae nomine inter sanctas effinxerat; lucerna antiqua fictilis, inventa apud Woerdenos; juditium Paridis, in chartula, palmae magnitudine, penna factum ab Anglo-Franco quodam, illustri minutiarum istarum artifici.

Audio Meningium apud Lucenses et Merulam apud Lugdunenses Batavos historiam hujus temporis conscribere. Gorlaeus dicebat, sine sua opera neminem historicam Ultrajectinam, praecipue seditionem Anglicanam, recte conscripturum, se nempe habere omnia istius temporis secreta et pluribus rebus tum Mursiaci comitis consiliarius interfuisse. Vidi apud hunc annulum, ubi Hadriani effigies introrsum et extrorsum ex auro, argento, aere, signis circum zodiacis ac 7 planetis; mysticam hujus apud veteres vim narrabat plurimumque hoc gloriebatur, se item habere gemmarum antiquarum magnam vim, et quod mirum et apud neminem visum, annulorum. Numos ex auro vidi ultra 400, omnium fere imperatorum seriem complectentes; hic Pescennii, Partinacis aliorumque rarissimorum alioquin Caesarium spectabantur imagines. Sed quid dicam! Fumum mihi vendere conabatur falsarius; ex [fol. 220^{v}] annulis nempe tam ferreis quam aureis unus tantum est antiquus, argenteus magnus, et nescio an alius ferreus; reliqui a magistro Arnoldo aurifabro confecti ex aureis quoque numis. Minima pars vera est, fictitia major; nam ipse elegantiores argenteos aut aereos sive rariores aureos protinus facit cum suo Arnoldo antiquario, adeo ut plus antiquitatis, at falsae, nascatur in ejus officina, quam in tota Italia, imo Europa, verae.

Vidi hic bullam consecrationis (*sic*) nummorum posteriorum quorundam imperatorum, Tiberii, Mauritii, Phocae *etc.*, in Laterano inventorum, cum porticus restauraretur non ita nuper.

---

1) Willem Danielsz. van Tetrode; vgl. Kramm t. a. p. Dl. VI (Amsterdam 1863) blz. 1619—1622.

(1597.)

Fuit hic apud Lucenses nuper legatus Polonus [1]), item imperatoris, pro pace aliqua concipienda, at frustra. Polonus cum in Anglia superbus reginam fuisset allocutus, responsum tulit extemporaneum, at viragine dignum; quod ut protulit latinis verbis, apud me est.

Hisce diebus visum ivimus Bruntium, in praedio suo amoenissimo prope Lucenses rusticantem, ubi vidimus anates quatuor alis, ex Calechuto ab Indis avectas, et perdicem Indicum.

Sinum Tarentinum (ut affinis meus Vorstius oculatus testis hunc delineaverat), quum cosmographorum error hic sit crassus, adpono [2]).

[fol. 221.] Ostia item Padi idem Vorstius hoc fere modo delineavit [3]).

[fol. 221v.] September.

Secunda hujus mensis die Groll [4]), oppidum Tran(s)issulanum, ab exercitu nostro obsidione cinctum.

Vidi hoc tempore puellam Geldricam, ut ex habitu conjecturabam, forma adeo eleganti et venusta, ut cum quavis vel pictoris excellentissimi industria non modo certare, verum etiam superare omnem artem longe posset. [fol. 222v.] Erat ea (quod miror) alienissima ab omni fuco; quin et fucatos quoscunque Italicarum matronarum vultus nativo suo colore obscurasset. Quae si moribus elegantioribus et gratiarum donis fuisset imbuta, omnes femineae pulcritudinis numeros una puella facile implevisset.

Jacoba Badensis, uxor ducis Clivensis Johannis, hisce

---

1) Over dezen Poolschen gezant Paulus Dzialyn, vgl. Bor IV blz. 332 en 350; *Journaal-Duyck* II blz. 297 v.v.; het relaas zijner bevindingen hier te lande gesignaleerd bij Blok, *Verslag van onderzoekingen naar archivalia in Italië* (1901) blz. 68—69.

2) Keurige gekleurde teekening van den Tarentijnschen golf. — *I. m.*: De Taronto vide epist. 89 Calentii.

3) Gekleurde teekening. — *I. m.*: De ostiis Padi vide Sabelium, De rebus Venetis, Lib. 31.

4) Op 11 September kwam de prins voor de stad; vgl. Bor IV blz. 347.

(1597.)

diebus subita morte in custodia obiit, veneno ut creditur sumpto, multorum nempe scelerum, ut adulterii ac veneficii, dudum accusata et convicta [1]).

Principio hujus mensis Theodorus Sypesteynius [2]), olim praefectus Woerdenus, inde praetor Lucensis, maleficio tamen suo praetura se abdicare coactus, tandem nescio quibus iterum muneribus donatus, in castris Grollanis, quod proditionis insimularetur, vinculis oneratus, Hagam Batavorum missus, ubi torturae traditus, aliorum conreorum et propria confessione convictus, de prodendo Montis Gertrudis oppido turbandorumque item castrorum cum hoste consilia iniisse, traditur.

15. Edicto Ordinum confoederatorum cautum, ne extra provincias Belgicas confoederatas frumentum quocumque modo aut titulo efferretur.

Circa hoc tempus recepti in consilium vectigaliorum ac portoriorum communium hactenus exclusi Ultrajectini, et Roterodamensi quatuor additi: Ellerdus Helsdingius, cui ob consulatum jam actum electio permissa, Amsterodamum concessit; Johannes Rengerus, canonicus Johannitanus, ex Transissulana provincia, quae superior Trajectensis olim, Groeningam; Willemus Somerius Hornam apud Frisiabones;..... [3]) Pauli Busii frater in Zelandiam. Auditorium litium constituendarum in aulam basilicae Palatinae loco decentiore translatum.

18. Hic triumphatum, Grollis pridie receptis [4]). Tum et nos Baernam profecti sumus per Velavii partem, ericetis et paludibus bituminosis desertam, ubi in celso colle vidi Amersfortiam oppidum, pagos item Soest, Emmenesse et regionem Eembdanam, quae ex inundatione Maris mediterranei plurimum damni senserat. Emmenes

---

1) Zie boven blz. 392.

2) *I. m.*: Et Petrus Harinxman. Sententia typis expressa apud me est. — Vgl. Bor IV blz. 378; *Journaal-Duyck* II blz. 383; Muller, *Bibl. van Nederl. pamfletten*, I (Amsterd. 1858) blz. 51 n°. 400.

3) Naam ontbreekt in het Hs.

4) Vgl. Bor IV blz. 347—349; *Journaal-Duyck* II blz. 345 v.v.

(1597.)

et Baern cum Soestio solum habent aridum ac arenosum, multo tamen incolarum et colonorum labore non contemnendam utilitatem afferens; pascendis nempe ovibus est idoneum et fagopyro, vulgo *boeckweyt*, serendo. In paludibus [fol. 222v] vero cespites conficiuntur, quibus ignem fovere plerisque Belgiae populis usitatum.

Circa idem tempus Ordines nostri quadragesimas rerum alienatarum dominosve mutantium, certa conductoribus praescripta forma, locarunt.

26. De receptis Ambianis [1]) feriae indictae ac Deo gratias actae; inde vesperi more nostro triumphatum, taedis accensis, tormentis bellicis explosis, campanorumque sonitu.

Hac aestate pestis Germaniam ad utramque Rheni ripam, inde per mediterranea ad Oceanum usque pervagata, plurimum vastavit, Agrippinensium multa millia consumpsit et Palatinatum multis in locis hominibus nudatum reliquit.

Ipso Michaelis profesto obiit Regnerus Sarcerius, praeceptor meus, scolae nostrae Hieronimianae gymnasiarcha [2]), vir bonus et diligens, in quo plurimum juventus amisit; tabes corpus exsuccum propemodum semper et aridum brevi consumpsit.

Quo ipso (ni fallor) die Luci Batavorum Sypesteinius, ut supra rettuli [3]), proditionis convictus, cum alio quodam scriba capite poenas dedit, et precibus cognatorum corpus sepulturae traditum, monstratis nihilominus signis publico in supplitii theatro, quibus proditoris poenam promeritam indulgentia remissam constaret. Habetur sententia, typis publicata.

Eadem die capta Brevortia [4]), vi expugnata, arx vero

---

1) *I. m.*: Literae regis et conditiones apud me sunt.

2) Vgl. boven blz. 55.

3) Zie boven blz. 444.

4) Het beleg van Breevoort begon 2 en eindigde 9 October, vgl. Bor IV blz. 358—361; *Journaal-Duyck* II blz. 370 v.v.; Meulman, *Catalogus* enz. I blz. 136 Nos. 847—848.

(1597.)

necessario dedita. Hic grave vulnus accepit Maxaemilianus Petrus, Mauritii vicarius, et occisus Balfortius [1]), Scotus.

Nuptiae hoc mense celebratae: Willemi Borrii, Amerongii, cum ..... [2]) Darida, nepte (ni fallor) ex sorore Johannis Duvenvordii, decani Martiniani; Cornelii Goyeri cum Anna Rammia, Arnoldi filia; Brunonis Voschii cum ..... [2]) Moleri filia; Hugonis Ruyschii, Henrici commendatoris Ingii filii, cum Elysabetha Culemburgana.

Vitam vero cum morte mutarunt: Suana, Christiani Lubbertii Pallatii filia, uxor Antonii Senckii, questoris Egmondani, quae animi recreandi gratia Alcmaria ad suos hic venerat visendos; Mechtildis, filia Jacobi Bloemesteynii, uxor Gosvini van der Voort, civitatis a secretis.

[fol. 223.] October.

3. Senatus hoc tempore hic publicatus. Consules: Johannes Uchtenbroeckius, Franciscus Sneeckius; 12viri stilitibus judicandis: Rotardus Lanscronius, Theodorus Goyerus, Johannes Sprutius, Willemus Drielenburgius, Cornelius Malsemius, Jacobus Bemmelius, Volcardus Schoordyckius, Jacobus Vermaeth, Arnoldus van de Sande, Johannes Westrenius, Anthon. Rodius et Fredericus Baxius.

Quaestores: Bernhardus Vuytenengius et Bernhardus Stellio.

14. Publice campanorum sonitu celebrata deditio oppidorum Oldenzeel et Othmarsum [3]).

Circa hoc tempus 8viri armatorum civium creati: 1. Bruno Voschius, qui signum dedit Antonio Middelcopio; 2. Gisbertus Overmeerius, qui signiferum fecit Johannem Wyckerslotium; 3. Cornelius Gislenius, cui signifer Joannes Medenblicus, Leidensis; 4. Jan Fransz. van Lewarden; 5.

---

1) Vgl. Bor IV blz. 361.

2) Naam ontbreekt in het Hs.

3) Vgl. Bor IV blz. 362—364; *Journaal-Duyck* II blz. 395 v.v.; Meulman, *Catalogus* enz. I blz 127 No. 857.

(1597.)

Cornelis van Weede; 6. Wilhelmus Gerardus; 7. Albertus Egbertus Rosweydius; 8. Johannes Antonius Rodius.

Hugoni Ruyschio ab Ordinibus concessa cognitio minimarum causarum personalium, quae infra summam 32 florenorum, seniori semper consiliario tribui solitam, incorrupto ejus animo plurimum tribuentibus.

Publicatae nundinae lineariae in annum binae, circa Bachanalia et in Julio; locus iis tributus Via larga prope puteum Dominicanorum.

10 hujus Enschede oppidulum nostris traditum [1]), eoque nomine triumphatum.

Restauratur cloaca et pons in Campo Divi Johannis.

Obierat hoc tempore Regnerus Sarcerius, Solmundanus, gymnasiarcha et Institutionum publicus professor, in cujus locum suffectus Johannes Lonzius [2]); publicam vero professionem senatus tribuit Johanni Sarcerio, ejusdem filio, advocato Trajectino. Item obiit Willemus Waellius de Fronesteyn, nobilis.

23. Obiit Hermannus Pollio, a secretis hujus urbis, morte subitanea, in cujus locum suffectus Lambertus Pauwius, ejus vicarius, homo prorsus amousos et nullius literaturae, rejectis ejus competitoribus clarissimis Everardo Pollione, jurisconsulto, Bernhardo Vuytenengio, quaestore *etc.*, ne scilicet magistratus noster, ex hominibus ut plurimum rudibus constans, actorum suorum censorem ferre cogeretur.

Item Johannes Lanscronius N.; M. Gerardus Wouden-

---

1) Bor IV blz. 362.

2) Volgens Dr. Ekker t.a.p. is Lontius aangesteld tot rector in plaats van Sarcerius, 24 October 1597. Van Buchell maakt eveneens terecht onderscheid tusschen het rectoraat, door Sarcerius bekleed, en zijn ambt als „Institutionum publicus professor". Het eerste kreeg Lontius, het tweede Johannes Sarcerius, de zoon van Regnerus. Waarschijnlijk heeft de regeering der stad Utrecht hem als rechtsgeleerde hiervoor meer geschikt geacht dan Lontius. Voor het onderricht in de Instituten kreeg hij *f* 100 (Dr. Ekker t.a.p. blz. 62). Wat later, onder 26 November 1597, wordt gemeld, vond ik bij Ekker niet. (*v. L.*)

(1597.)

bergius, jurisconsultus et canonicus Divi Johannis, qui ptysi periit.

[fol. 223v.] Nundinae boum, quae solebant post Galli ferias die Lunae incipere, ad 10 Octobris diem revocatae sunt, quod frustra olim, ne Amerfortiis noceret eorumque, ut ajebant, privilegia infringeret, tentatum.

Interiora oppida Trentiae et Duentiae, nuper recepta, moenibus pleraque nudata, ne facile iterum rebellandi materiam praeberent, tum ne hostium incursionibus occupari aut a nostris magno praesidio muniendi (*sic*) essent.

Risi ego, cum audirem Ottonem Blosium Treslongium, nobilem virum et canonicum Martinianum, laudari tanquam optumum aestimatorem lini texturae aliarumque muliebrium operarum exactissimum judicem haberi.

Ultima hujus mensis edictum publicatum de augendis vasis cerevisiariis.

November.

Lingen, oppidum natura et opera munitissimum in limite Belgiarum, nostris deditum [1]), et cum hoc hostes ex omni regione Cisrhenana exacti.

Narratur nescio quid, obscura tamen fama, de classe Hispanica, quam Hyberniam infestare volunt. Sunt autem et qui reginae figmentum credant, quo facilius vectigal excogitatum suis volentibus imponat.

4 naves e nostris, ab obsidione Lingensi revertentes, pulvere male custodita, misere cum omnibus periere.

Danus pridem hic apud Lucenses suum habuit legatum, admodum in omnibus rebus magnificum.

Circa hoc tempus ego asscriptus cohorti primariae vexillariorum, ac tum constitutum, ut nos singulis 32 diebus circitorum munus obiremus, cum reliqui cives 16 die, non ut ante 8, vigilias agerent. Erant autem in nostra cohorte dimidiata: vexillifer Antonius Middelcopius, Hermannus Gisbertus, Petrus Ravesteinius, Nicolaus Petrus

1) Vgl. Bor IV blz. 365 v.v.; *Journaal-Duyck* II blz. 401 v.v.; Petit, *Bibliotheek* I blz. 77 No. 671.

Vogelarius decanus, Matheus Arnoldi quaestor, Robertus Honthorstius [1]), Cornelius van de Pol, Wilhelmus Copirius, Rodulphus Gerbulius, Gisbertus Brunius, Johannes Splinteri filius Spiegelius, N. de Wilde, Adolphus Sprenckhusius, Adrianus Verneri filius, Augustinus Marcius de la Place; scutarii: Arnoldus Langius..... [2]).

Soror Mauritii germana Aemylia, quam unicam habebat, consanguineis exceptis, clam omnibus, ritu Romano nupsit Antonii Portugalli filio notho Emanueli [fol. 224] Lusitano [3]), quem tam ardenti prosequuta fertur amore, ut omnia rellinquere omniumque indignationem incurrere maluerit seque cunctis destitutis vel ad mediocritatem plebeae mulieris demittere, quam hunc, cui jam provincia interdicta, deserere.

24. A senatu singulis civibus pro familia et facultatibus indictum, ut frumentum emerent illudque intactum ad Paschatis festum conservarent. Ordines item, magistratus et collegia canonicorum tritici certam quantitatem coemptam seposuerunt.

Publicatum, ne quis privatim latinam linguam doceat, idque ut arbitror in gratiam novi rectoris scolastici, quo omnes Hieronimianum gymnasium frequentent

Vitam hoc mense cum morte commutarunt: Sophia de Wael, vidua Hermanni Vechtii, olim consulis; dominus Alphardus de Coninck, canonicus scholasticus Petrejanus; Marguarita, filia Joannis Gochii, vidua Willemi Doyenburgii.

14. Intra primam et secundam horam noctis, sole existente in Sagittario, luna vero in Geminis, peperit Gertrudis Voorstia [4]) puellum in urbe Batavorum Delphis, quem

---

1) Deze naam schijnt later doorgeschrapt te zijn.

2) Hier schijnen eenige namen te ontbreken.

3) Dit huwelijk had plaats 7 November 1597; vgl. Bor IV blz. 323—324; *Journaal-Duyck* II blz. 422—423; Van der Kemp, *Maurits van Nassau* II blz. 36 v.v.

4) De eigenhandige brief, waarin Everard van Voorst d.d. 23 November 1597 kennis geeft van de geboorte van zijn zoon, is bewaard; het opschrift luidt: „Eerbare ende deuchsame joffrou Claesken van Buchell, mijne beminde suster. Utrecht". (*v. L.*)

(1597—1598.)

deinde e sacro ibidem fonte levarunt, ob morbum maturius, Henricus Vorstius et Johannes Wyckerslotius, cum illustri comite Walburgi Nuenaria Mursiaca. Inditum ei nomen Adolphus in memoriam mariti Adolphi, comitis Nuenarii et Muers.

Edita ab Angliae regina declaratio, quare classem contra Hispanos armaverit.

December.

5. Orationem habuit publice Anshemius, Bernhardi affinis nostri filius, 15 annorum natus, ingenii non infelicis, in commendationem humanarum artium.

14. In glacie clava certatum inter praefectum nostrum armatorum cohortium ejusque vicarium, qui et consilio et arte longe superior erat.

Affinis meus Joannes de Wit mihi copiam fecit quarundam inscriptionum, Mursiae nuper a nostris militibus receptae inventarum, a Camillo praefecto [1]) ibidem positarum .....

[fol. 224v.] Pridie Natalis Domini Tollius, medicus, homo admodum dicax et Hispanicae factioni addictus, propter maledicentiam carceri mancipatus, postero die dimittitur.

27. Nocte sequenti tonitrua et fulmina audita visaque ultra solitum anni tempus, quod rarum in hisce provinciis.

Engelbertus, Henrici Botteri Snellenbergii filius, ingenii non admodum acris, nuptias contraxit cum Didone Verharia, Loenii filia; Johannes item Zulenus Drakenburgius cum Anna [2]) Rhenessia.

[fol. 225.]

ANNUS A CHRISTO NATO 1598.

Consules: Johannes Uchtenbroeckius et Franciscus Sneeckius Oudanus.

---

1) Camillo Cechino, kommandant van het stadje Meurs; vgl. boven blz. 353 en blz. 309 noot 1, waar abusievelijk Camillus Capisuechi staat opgegeven.

2) *I. m.*: Agneta.

(1598.)

Januarius.

Fuit hic nuper quidam opthalmicus, qui mira faciebat in visu restituendo; verum cum plura, imo omnia paene genera morborum more circumforaneorum medicorum attentaret, paulatim ejus ars et aestimatio eviluit.

Nuper omnium principum fere legati, ut tandem semel pax conveniret inter Belgas Confoederatosque ac Hispanos, laborasse visi, eo rem deduxere, ut apud Diepas (Normanniae inferioris oppidum est) singulorum [fol. 225v] legati convenirent. Ex nostris primum nominati: Valravius Bredenrodae et Viennae dominus, Joannes Barneveltius, Ordinum Hollandicorum sindicus, Elbertus Leoninus, Geldriae cancellarius, magnae ac praecipuae omnes autoritatis; verum Bredenrodius et Leoninus sese excusarunt, in quorum loca suffecti Justinus Nassovius, maris praefectus..... [1]).

Hi cum duobus legatis, Angliam petituris, Van de Warven et Hotinga, in portu Brielano ventum exspectant secundum [2]).

Instituti hoc tempore circuitores more Hollandico, qui singulis horis noctis suas singuli regiones perlustrarent, crepitacula seu sistra sonantes et horam indicantes, atque ita caverent, ne furta fierent. Verum vix ad mensem hic mos duravit.

Circa hoc tempus in littore, olim Britannico dicto, intra Catvicum et Scheveringen, exposita piscis, longa 52 pedum, alta 14, quem (*sic*) piscatores a forma capitis *potshooft* vocabant [3]).

19. Die Dominica, hora circiter 9 ante prandium, luna

---

1) De naam van den anderen gecommitteerde: Johan van Oldenbarneveld, is opengelaten. — Vgl. Bor IV blz. 413.

2) Bor t. a. p. schrijft: Jhr. Johan van Gottinga en Mr. Johan van der Werke; Wagenaar VIII blz. 494: van Hottinga. — Van de Warven = Van der Werke.

3) *I. m.*: Hujus formam ligneis expressam typis apud me habeo. — Vgl. Bor IV blz. 433, bij wien een plaat met een afbeelding van den walvisch.

(1598.)

crescente, sole vero existente in Aquario, luna in Piscibus, natus Sophiae uxoris meae sorori filius, latis carnosisque scapulis, humeris caeterisque membris.

Nuptiae hoc tempore celebratae: Adriani Schyffii cum Angelica, Alpheri Colonii, Hermanni filii, filia; Johannis Huyteri cum .....[1]) Willemi Rhyneveltii filia; Joannis Scepteri, hospitis vinarii, cum tenera virguncula .....[1]) Jacobi Splinteri filia, conjugio impari; .....[1]) Malburgi, vidui, cum .....[1]) Lentia.

Abiere autem ex hac vita sequentes: Jacobus Theodorus Proos, nuper capitaneus civium; Maria Burcgravincks, vidua magistri Francisci Rhodii, secretarii Johannis; Maria Nobelia, Melchioris Weymanni uxor; dominus Casparus ab Hamstede, canonicus Divi Johannis senior, homo vagae et dissolutae vitae, meretricum patronus; Gerardus Baernius, qui nuper Coloniae uxorem perdiderat, ibidem obiit; Swana van de Voort, vidua Jacobi Proosii.

Nuptiae insuper celebratae Joannis Sarcerii, Regneri filii, et .....[1]).

Februarius.

Ciconiae citius solito advenere ante consuetum tempus.

Appulere circa hoc tempus vento prospero usae 36 ex Hispania naves, cum supplemento militum et pecuniarum, Calesium et nostram fefellere classem.

[fol. 226.] Legati nostrorum, adversa diu tempestate in oppido Brielano detenti, tandem Gallias petiere, impedituri (ut fertur), ne Gallus cum Hispano pacem faciat [2]).

Martius.

Agnum vidi natum bicipitem, octonis pedibus, ceu potius geminum, circa caput coalitum.

Actum est apud Ordines de novo tributo conferendo, id

---

1) In het Hs. ontbreekt overal de naam.

2) De gezanten kwamen 19 Maart te Dieppe aan; vgl. Bor IV blz. 414; Wagenaar VIII blz. 494; Van Meteren, *Geschiedenissen* (ed. 1614) blz. 399v.

est de vigesimis conductionis domuum annuatim persolvendis, multum plebe reclamante.

Quidam petulantes ex mendicorum adolescentia quendam simplicioris ingenii, coaequalem suum, prope pontem Divi Johannis [1]) demerserunt.

Magnus fit in Hollandia navium apparatus: Roterodami instruitur classis, quae duce Olivirio Ultrajectino per fretum Magellanicum Indiam occidentalem navigatura creditur; Amsterodami vero alia, 20 ni fallor navium, in altum deducitur, ad insulas Moluccas aromatarias profectura. Sunt autem omnium rerum instructissimae, ad tam longinquam et periculosam navigationem praeparatissimae. Plures ex hac urbe hoc iter inibunt, ut Antonius Niveldius, Daniel Omius, Jacobus Vuytenengius [2]).

Edicto publicato cautum de incendio praecavendo.

Dordraci in fine hujus mensis ingens fuit incendium, ex pulvere tormentario.

In Februario hi vitam cum morte commutarunt: dominus Johannes Wesselinck, vicarius; domina Stephana de Wael, nonna Dalensis; Joannes Renessius de Baern; Tomas Knijff; Joanna de Weert, uxor Errici Sypesteinii, ex puerperio; Gerardus Raetsveldius, pictor.

Epistola Meletii, patriarchae Alexandrini, ubi Jesuitarum tyrannis taxatur, a Douza editur [3]).

Aprillis.

Hoc mense admodum inquietae res nostrae fuere. Cum nempe octo circiter milia florenorum ad bellicos usus destinatorum essent numerandi, nec in promptu haberetur pecunia, senatusconsultum factum est de vigesimis conductionum domibus imponendis, reclamante plebe [4]), ad quam

---

1) De Sint-Jansbrug te Utrecht.

2) In diens plaats stond eerst, maar werd doorgeschrapt: Emondus Buchellus.

3) Vgl. Bor IV blz. 442—43.

4) Zie vorige blz.

(1598.)

cum durius quaedam alter consulum, Uchtenbroeckius, quam liberae aures ferrent, dixisset, res jam palam ad seditionem spectare videbatur. Clamabant nempe e vulgo plerique, se a nobilibus contra privilegia, contra jura civitatis opprimi; hos jam contra leges (quae omnino nobiles a reipublicae administratione excluderent) praeturam, [fol. 226v] consulatum ac publicae defensionis magistratum et contra phas occupasse; praetorem Zulenum omnia pro libidine administrare, generos, affines omnesque sui studiosos in senatum allegisse, quo tandem haereditarium senatum sibi obnoxium efficeret; bonis praeterea, ad pios usus relictis et ad civium inopiam levandam olim a piis principibus donatis, tam turpiter a nobilioribus et patritiorum liberis abuti querebantur, nulla inde vel minima portione ad publicam utilitatem vel civium commodum perveniente, sed contra maxima et morum et corporum corruptela ea pernitiose consumi; se vero addebant a tanto jam tempore novis quotidie vectigalibus onerari, quorum collectionis commodo nobiliorum factio cresceret, ipsi vero penitus deprimerentur; insuper tribunorum plebis sive 8virorum armatorum civium potestate in ordinem redacta, substitui nobiliorum asseclas, qui omnia tum dicta, tum facta ad suorum voluntatem accommodarent.

Hoc existente rerum statu, subito rumor adfertur, hostes in agro Ruremundano nescio quas militum copias continere, Ordinesque vereri, ne quid in nos moliantur; perinde suadent civibus, militum aliquot signa intra moenia recipiant, donec de hostium voluntate certiores fiant. Quo magis irritata plebs, omnia haec ad suam servitutem conficta asserebat; limitaneas nempe urbes et oppida (si ita se res haberet) muniendas, non hanc, quae jam fere in meditullio Confoederatarum provinciarum collocata sit. Quare alter consulum Franciscus Sneeckius, qui popularior ac eo plebi acceptior, quo seditio cessaret, Lucum Batavorum ad imperatorem militiae confoederatae profectus, necessitatem causatus, ob exortam suspitionem alio milites ducendos impetravit. Quo reverso, Gisbertus Overmerius, 8vir armatorum civium, et Bernardus Stellius ex senatus-

consulto ad Nassovium imperatorem et harum provinciarum summum praefectum missi, tentaturi, num aliquam remissionem impetrare possent ejus partis, quam ex foedere deberent ac conferre tenerentur, cum iniqua nimis ad comparationem aliarum provinciarum aestimatione suae portionis gravarentur; olim nempe 15 partem utriusque Hollandiae, nunc vero 10 pensionis contribuere. At cum Nassovius re infecta legatos remisisset, quod non exigui momenti rem diceret, semel publico consensu statuta convellere eamque querelam [fol. 227] in medium proferre, quae omnium foret communis, hi legationis acta ex scriptis 8viris publicarunt, qui ea deinde principibus armatorum (cohortes appellant nobiliorum) ad aedes suas convocatis communicarunt, addita senatus petitione, ut si quid haberent, quod reipublicae conduceret et quo commodius collectatio fieret, id in medium proferrent. Respondere nostri: abusus prius et inutiles sumptus tollerent, et nominatim praefectos vigilum, ut minus necessarios; tum si necessitas postularet, se viritim pro facultatibus collaturos; alii tamen se nihil habere quod conferant, aperte dixere; si quid magistratui opus esset, ex ignavis istis hominibus, quos κανορραι ab antiphrasi vocant, fruges et aurum tantum consumere natis, saltem mutuo sumerent. Desiderabant sane prudentiori et sedatiori ingenio homines cautiorem senatum. Res nempe erat exigui momenti, ob quam tota plebs non erat molestanda, multo minus asperioribus verbis irritanda; liberis nempe hominibus nihil gravius contumelia servili affici, praesertim ab iis, qui se defensores multitudinis profitentur. Nec nempe quicquam sic noster profecit magistratus, quam quod plebem et pauperiores ad deteriora forsitan audenda concitaverit magnamque publicae autoritatis (quae jam ante nonnihil laborabat) jacturam fecerit, adeo ut verear, ne si posthaec, majori necessitate cogente, subsidium a populo senatus postulare voluerit, magis etiam quam nunc reluctantem experiatur difficilemque multo plus se praebeat.

23. Circa decimam horam vespertinam ingens exortum incendium in suburbio Insulano, quod tamen brevi, alacri-

(1598.)

tate onerariorum publicorum, ad hoc civitate emissorum, extinctum, et duae tantum domus cum horreis consumptae. Quidam illud incendiariorum quorundam maleficio excitatum videri volebant, quod is, qui primum ad extinguendum venisset, a quodam incerto ictu vulneraretur.

Hoc mense multi mortales ob ventorum turbines et procellas variis in locis harum provinciarum periere.

De Franco-Gallorum fide multum nostri dubitant.

[fol. 227v.] Hoc item mense gravi morbo laboravit Gertrudis Vorstia, soror mea affinis, quae tandem auxilio divino et medicorum diligentia, ex Orci propemodum faucibus erepta, meliuscule se habere coepit. Erat huic in familia quaedam puella, Agnes nomine, Ruremondana vestalis olim; haec narrabat se agnovisse faeminam, odore tantum herbarum viventem atque in lecto decumbentem, colore vero nullo [1]).

Vitam hic apud nos hoc tempore commutarunt: Beatrix van Lanscronia, Johannis Rosantii junioris uxor; Gertrudis, Ottonis Brunonis de Leyenberch filia, vidua Jacobi Nessii; Henricus Hectorius a Ruervelt; Johannes Rosantius senior; magister Theodoricus Verkerckius, utriusque juris doctor, dominus in Tull et Wael, majorum meorum ac familiae Zulenae a Blasenburch olim peculium; Johannes a Pynssen, dominus ob Offem; Henricus Wernherus, ex peste.

Nuptiae quoque celebratae fuere magna pompa Johan. Gentii, Betavi, et Annae Colembergiae.

Ultimo hujus Delphos Batavorum cum uxore profectus sum, ad affinem doctorem Vorstium, cujus uxor diu gravi morbo laboraverat.

Majus.

Delphorum urbs, in meditullio Hollandiae locis sita palustribus, a fossis ibidem manu deductis, Batavice *delven*,

---

1) Deze zin is naderhand door v. B. bijgeschreven. — *I. m.*: Vide exemplum in addit. Chron. Palmerii A° 1511. (Bedoeld is het Chronicon van Eusebius Pamphilus, met „additiones" opnieuw uitgegeven door Prosperus Palmerius.)

(1598.)

dicta, conditorem habet Lotaringiae ducem Gotefridum Gibbosum [1]); fuit nuper populosa, divitiis plena, munditiis culta et post ingens incendium [2]), quod maximam ejus partem absumpsit, multo ornatior. Pars orientalior a flammis, ut videtur, intacta remansit; ubi adhuc superest vicus, quem vocant *Coq a l'asne*, ut sonat, quamvis ego *Coquilanen* dictam putem, ab hominibus minimi pretii ac pudoris famaeque haud satis integris, cujusmodi ibi habitare solent. Habet quatuor portas, quarum duae Roterodamensis et Hagana, geminae; reliquae sunt orientalis et occidentalis, quarum posterior quoque, Divo Georgio olim sacrata, alio nomine Brielensis et Waterslotia dicitur. Est haec non ita nuper a fundamentis restaurata non exiguo sumptu, sed forma haud sane eleganti; privati nempe cujusquam aedes, non publicum opus spectantibus offert. Habet et hanc inscriptionem:

Motu bellico dejecta A°. 1573,
Necdum composito restaurata A°. 1593.

In templo, quod Vetus appellatur, magnus fiebat apparatus pontium aliorumque navalium et bellicorum instrumentorum. Disposita vero ad columnas spectabantur insignia Steelantii et Pypenboy cum aliis agnatorum cognatorumque signis, a parte patris Moll, a matris vero Oyenbrugge et Ursele. Epitaphium [fol. 228] quoque legi Johannis Overschie, cui amor ceu furor vitae finem, ut alibi annotavi [3]), dedit. Distichon, quod primum erat, legi plene non poterat:

Germanos . . . .
Ut vidi, ut sistor, pergo videre Deum.
JANVS OVERSCHIE
VIXERAM ANNO 1591 DIE OCTOBRIS 23
ANNOS 25, MENSES 6, DIES 8.

---

1) Stichting van Delft in 1074.

2) De groote brand te Delft had plaats 13 Mei 1536; zie Wagenaar V blz. 113; Van der Aa, *Aardrijksk. Woordenboek*, III blz. 241.

3) Zie boven blz. 306.

(1598.)

A quo non procul in pavimento templi superioris, chorum olim dici soliti, in lamina area haec legebantur:

Memento, miseri triste hoc decurrimus aevum
Et aura inani et umbra inaniores.
Externa excipiunt hoc aevum secula; nonne
Ter desipit qui totus huic inhaeret?

Hyer leyt begraven Jacob Schot sal., starft
A° 92, 28 Octob.

Geen looff so snel en ryst, noch roos en can verdwynen,
Als deertsche mensch vervalt, hy sy doch schoon
en groen [1]).

Hoc tempore pax demum confecta inter Gallum et Hispanum, ut ex literis Alberti apud me patet [2]).

Vitra quoque sunt in hoc templo regis Philippi II Austriaci, artis non extremae. Dicuntur et in hac urbe spectari vitra, manu Davidis Georgii [3]) heresiarchae picta.

Facultates summae Delphensium constabant ex coctura cerevisiae, ante aliquot annos summe ubique expetitae, et mercatura frumentaria. Jamvero nuper, sive ita rerum exigente periodo, sive quod divina Bonitas quorundam punire voluerit petulantiam, qui nimiis divitiis elati, omnem adversam fortunam insuper habere ac superasse videbantur, omnia versa; zythum namque, ex aquae abundantia foetentis insalubre judicatum a multis, improbari coeptum causam dedit, ut mercatura cessaret, plurimique versuram facere cogerentur, cujus loco jam avide Anglorum mercaturam lanariam exspectant.

Pictores hic sunt Michael Johannius [4]) et Hubertus, amatores Melchior Vineus et Aper Franciscus. Apud posteriorem vidi in musaeo, multis elegantiis ornato, plurima

---

1) *I. m.*: Alludit ad insignia rosae et folii.

2) Over den vrede van Vervins d.d. 2 Mei 1598, vgl. Bor IV blz. 445 en 461.

3) David Jorisz. of Joris de Coman, 1501—1551.

4) Michiel Jansz. Mierevelt.

(1598.)

sigilla et statuas minores Tetrodii [1]), Delphensis, statuarii egregii; Herculem item depictum vivae magnitudinis Jani Mabuti [2]); pocula varia ex ophita; lapidem nigrum samothracium sivi anthracinum dissectum, ubi cyprii piscis simulachrum omni arte superius, utrimque squammis, capite, caudaque expressum spectabatur. Inveniuntur ejusmodi lapides plurimi in imis terrae visceribus Islebii [3]), Martini Luteri patria.

[fol. 228v.] Vidi praeterea apud eundem Aprum annulum aereum antiquissimum, apud Batavos inventum, cum gemmula onychina, annuli crassitudinem non excedente, et duodecim Caesares, sculptos [4]) in nucibus persici Armeniaci undecim; prima nempe Julium et Augustum continebat, reliquae decem singulos imperatores cum emblematibus in parte adversa et inscriptionibus ex numismatis faberrime imitatis exprimebant. Fuerant hi olim in musaeo Granvelani magno in pretio, nec sine ratione, si artem inspicias in tam fragili materia et tam exigua forma. Quidam mercator trecentos ipsi Apro scutatos aureos francicos obtulerat, et uxori ejus quinquaginta ultra promiserat, quo virum persuaderet, ut venderet; quod tamen omnino negabat. Vidi et concham margareticam pulcherrimam, deaurato opere ornatissimam, et satyrum deauratum, ferentem in dorso poculum chrystallinum, porcellanica item pocula florentina, Indica imitantia.

18 stylo novo varia vidi annulorum genera apud Abrahamum Gorlaeum [5]) ex aere, ex ferro, argento, auro mixtisque metallis, gemmis, sardis, onychis, agatis, cya-

---

1) Zie boven blz. 441 noot 5 en 6.

2) Jan Mabuse, 1470—1532; vgl. Kramm, *Levens en werken der Holl. en Vl. schilders* IV blz. 1037.

3) Eisleben.

4) Hs. heeft: sculpti.

5) Abraham Gorlaeus, geb. te Antwerpen 1549, groot verzamelaar van munten, medailles en zegels (zie boven blz. 442); hij schreef o.a. een: „Dactyliothecam", verschenen in 1601, en een: „Thesaurus numismatum familiarum romanarum usque ad obitum Augusti;" hij stierf 15 April 1609.

(1598.)

neis, jaspidibus, variis emblematibus insculptis ornatissima. Gemmae pleraeque omnes erant antiquae; de annulis vero maxima ex parte dubito, quamvis ipse pro antiquis edendos curet. Habet nempe sub praelo librum, cui Dactylothecae indidit nomen, annulorum antiquorum Romani operis ducentorum totidemque gemmarum, quem proximis nundinis videbimus. Vidi et ibidem nummos innumerabiles: aureos, argenteos, aereos, Graecorum Asiaticorumque imperatorum, Romanorum item consulum et Caesarum. Plurimi tamen mihi aurei suspecti, nonnulli item argentei. Summus nempe est antiquitatis sacrosantae falsarius, habetque suum antiquarium, aurifabrum Arnoldum Mursensem, egregium ejusmodi annulorum et nummorum imitatorem. Vidi quoque 12 imperatorum numismata optumi artificis Paduani, quae tamen ille pro antiquis obtrudere nobis conabatur, cum ipse aereos ab Othone numos factos repperiri aut fuisse unquam negaret, quod is pauco tempore regnasset et favorem militum non aereis, sed aureis argenteisque numis sibi conciliasse verisimilius esset, et artis aequalitas unius, non diversi temporis numos artificisque ejusdem satis indicaret [1]. [fol. 229.] Occonis [2]) et ipse supplementum suo opere plurimum auctum iri dicebat.

17. Vidi in Foro apud quendam aurifabrum varia concharum genera, fungum item marinum, satis amplum, petrificatum [3]. Inde ad Eliam pictorem ivimus, cujus uxor nobis monstrabat omnium fere florum vivas ab eo depictas imagines. Hic idem concharum animaliumque eodem artificio solet exprimere formas, colore admodum vivido. Eadem die visitavimus Franciscum Spieringium [4], tabifico

---

1) Hs. heeft: indicarent.

2) Adolphus Occo, wiens geschrift: *Imperatorum Romanorum numismata* o.a. verscheen te Augsburg 1601.

3) *I. m.*: At inde compertum est nihil aliud esse quam os internodium spinae dorsualis balenae.

4) Vgl. Mr. J. van der Graft, *De tapijtfabrieken der* 16e *en* 17e *eeuw.* (Middelburg 1869) blz. 68—78. Zie ook Stadsarchief-Delft: *Tweede memori alboek van de heeren Burgemeesteren ende Regeerders der stad*

morbo laborantem, quod damno vereor artis accidit. Varia hic nobis ostendit tapetia, egregia arte elaborata, principi digna, in quibus novo artifitio procul existentia terrarum excellentissime expressa videre licet; animalium item figurarumque diversarum formae et simulacra adeo accurate elaboratae spectabantur, ut non multum ab illustri pictura abesset, colore vero vivido longe omne penicilli artificium superaret. Ulnam quadratam 26 florenis et pluris secundum operis excellentiam vendere solet[1]). Hunc vidi cum priori conjuge expressum ad vivam similitudinem manu illustris artificis Pourbus[2]), qui amicitiae ad artis supplementum non parum tribuerat. Utebatur hic Spieringius plurimum notatis et exemplis Karoli Vermandre, Haerlemiae habitantis, egregii pictoris; cujus tam versatile dicebat ingenium, ut cujuscunque artificii magistris, quod mutarentur, praescriberet, pictoribus, sculptoribus, vitrariis, tapetiariis sive phrygonibus, architectis, aurifabris, textoribus.

Uxorem duxerat hic Spieringius prioris conjugis demortuae sororem, contra leges tam divinas quam humanas, ex Duystiorum familia. Habebat et haec amitam Catarinam Duystiam, mulierem callidam et infinitis litibus implicitam, quibus tamen tantum aberat, ut gravaretur, quin exercitium inde sibi et ingressus denegati (sunt nempe omnia membra exhausta (insidiis, ut arbitratur, fraternis) veneni paralysi quadam adeo adfecta, ut offitium suum fere nullum faciat) solatium inveniret; quae cum sororis quoque marito stupri commertium habuisse dicebatur, quo nomine a germano fratre accusata plurimisque horrendis criminibus incusata fuerat. Is tanquam Tymon aliquis mysantropos solitarius prope Hagam domunculam possidet ibique solus degit, assidue litibus implicitus,

---

Delft, loopende van 16 Januari 1574 tot 10 Januari 1596, fol. 242v—244, en *Derde memoriaalboek* fol. 43—45v. (*v. L.*)

1) De twee laatste woorden zijn later door v. B. boven den regel bijgevoegd.

2) Frans Pourbus, 1570—1622.

advocatos, procuratores notariosque exercens, estque homo ut ingenio ita et corpore monstroso. Addam hic uxorem Berneveltii, quam Delphis ex sorore sua genuisse creditur quidam magister Jacobus de Ultrajecto; cujus rei tegendi causa pater ei emptus ex nautica faece, cum quo stuprum [fol. 229v] iniisse mater fingebatur, quod tamen ipse in navi saepissime vectoribus suis narrare solitus est, quamvis jam metu promissorum et Berneveltii silentium ejus rei sibi imposuerit.

15. Fui cum affini Vorstio Hagam profectus. Ibidem vidi signa militaria 37, hostibus pugna Tiletana erepta[1]), quam ipsam pugnam sive potius hostium fugam in aere expressit verissime Jacobus Geynius, ubi et hoc inter caetera distichon legitur numerale Hugo Jani Grotii, Delphensis:

CLare hInC haVt VInCI potVIsse VIdebIs IberVM,
NobiLIore dIe aVt nobiLIore dVCe.

Hinc Scevelingam pedites ivimus, ubi in littore Brittanico collegi Oceani quisquilias ceu, ut appellat Plinius, purgamenta maris, conchas spongiosas cum suis cancris vivis adhuc, quercum marinam, stellam marinam. Vidi et orticam marinam admodum copiosam et vulgarem, item mustelam marinam, piscem murena crassiorem, oblongam, forma asellae minoris non dissimilem multum, sed crassae instar anguillae longiorem; vulgus marinum *aelpuyt* vocat.

Variae literae, tam ad Ordines publice quam privatim ad ipsum Nassovium scriptae, de pace inter Franco-Gallum et Austriacum inita meminerunt, solamque Hispaniarum regis ratificationem expectari ferunt.

Rettulit mihi Vorstius affinis meus, se Dordraci apud

---

1) Nl. op de Tielsche heide bij Turnhout, 24 Januari 1597; vgl. boven blz. 433 noot 1; *Journaal-Duyck* II blz. 211 v.v.; Van der Kemp, *Maurits van Nassau* II blz. 15 v.v. en 167 v.v.

(1598.)

Erasmum, Buscunducensem, vidisse numum argenteum Carli Magni imperatoris, ubi ex adverso legebatur:

BATAVODVRVM CIVITAS.

Apud Lucanos taratantulae sunt (ut multotiens observatum), sed innocuae.

[fol. 230.] Ex literis Busenvallii, privatim ad Ordines scriptis, colligitur de pace inter Hispanum et Gallum convenisse, ea conditione, ut Calesium, Ardres aliaque oppida capta restituantur; addunt Berneveltium Angliam petiisse, et nescio quod auxilium ab Angla promissum ultra consuetum.

23 Maji ex Anglia reversos legatos nostros vidimus: dominos Waramondt, Hotinga Frisonem et Van der Werve.

Post idem tempus visum ivimus M. Levinum Keersmaeckerum [1]), Zierczeensem, jurisconsultum, virum 72 annorum, visu oculisque vegetis, utpote qui minutissimas literas et legere et scribere absque conspicilli auxilio possit rectissime, colore vivido et pene juvenili, coma barbaque canis, crinibusque fluctantibus oblongis intonsisque, argentei instar fili micantibus, aperto semper capite, subucula tantum indutus, continuo in lecto residens, semel in die circa vesperum comedens tumque e lecto surgens, hyeme aestateque eodem modo se habens, nunquam refrigeratoriis, nunquam igne utens, contemtor honorum, contemptor divitiarum, multorum patronus, absque tamen lucro. Ex libris multa didicit, plura tempore et longo usu observavit. In Gallia et Italia per 13 annos non otiose vixit. Biturigis cum ex pedibus laboraret, sine magistro sculpendi artem et in duro silice vivas exprimere imagines arripuit, quod ei feliciter admodum cessit. Monstravit nempe mihi monachi cujusdam simulacrum in candido lapide artificiosissimum et aliud

---

1) Vgl. *Levensberichten van Zeeuwen*, door F. Nagtglas. (Middelburg 1889) blz. 520—523. Wat Nagtlas meedeelt over de minder bekende levensbijzonderheden van K., is hier te vinden. — *Descriptio* p. 112—113. (*v. L.*)

(1598.)

ex eodem lapide, licet confractum, venustissimam exhibens effigiem dominae Mariae Davalos, filiae marchionis del Guasto, pro qua ipsa ei 70 aureos donaverat. Vidi et ex nigricante ac subviridi lapide simulacra Francisci Aquavivi, ducis Hadriae, et Veneti Marcelli, aliorumque, quorum mihi nomina jam non occurrunt. Fuerat is gubernator et praefectus Duvelandiae ac Ziericzeensis oppidi, ejusdemque consul, demum principis Aurasini consiliarius, solus ex collegis superstes. Mathematicus erat praeterea et geometer, omniaque harum provinciarum vada profunda, aquarum cursus, aggerum firmitudines, ventorum impetus inprimis callebat, dulcique prestabat eloquentia. Is Mattiacos collocabat in opposito Roterodamo agro, eorumque nomen superesse in castro Mathenesiorum. [fol. 230v.] Dicebat Duvelandiam, a Zirczeensibus emptam, eadem habere insignia, quae Schipperii, esse vero demonum dentes inter se albo nigroque colore distinctos, ut ex veteribus sigillis cum capite Plutonis animadvertisset; addebatque, se reperisse dictam hanc insulam Duvellandiam quasi Plutonis provinciam, Circzeam autem a Cerere denominatam, Cereris genero vicinam. Multa narrabat insuper facete de Pasquino Romano, in Tyberim conjecto et iterum expiscato ac loco suo restituto. Abdicaverat se plane a publicis rebus ab eo tempore, quo Leicestrius harum provinciarum praefecturam acciperet, seque aliquamdiu occuluerat, frustra deinceps requisitus. Nuper cum soror ipsi adferret ex patria octingentos florenos, ab ea quesivit, quid cum stercore isto ageret: „non egeo, inquiens, istis vitae inquinamentis; aufer tecum, mi soror, et egentibus distribue". Summae semper fuit libertatis in dicendo, adeo ut non vereretur ipsi Aurantio (cum quidam de eo comitem Hollandiae faciendo laborarent) dicere: „Mi princeps, nescio quos quidam somniando vobis titulos pariant, quo adulatores perfectissimi evadant; quin ego quantum in me erit vel solus his resistere conabor, ne te unquam Hollandiae comitem videam".

Est et quidam hic mihi notus nomine Jacobus, Johannis filius Boet, ex patritiis Delphensibus, id est coctoribus

cerevisiarum. Hic solitarius vivit in aedibus, nec quenquam vel ex intimis amicis, ne vel sororem aut fratrem, a multis jam annis intra limen admisit, nec carne vescitur nec pisce, nec pomis ullis, pane tamen et butyro, bibit vero serum. Herbarum est cultor, et quaecunque potest ad medicinam confert eaque impertit pauperibus, quorum vere medicum dici potest, quicquid habet iisdem larga manu distribuens, et nisi ab amicis frenum ipsi imponeretur, cito mendicis dando mendicitatem sibi adferret. Plurimum novis regionibus delectatur libenterque historias Indicas legit. Cum olim, quando adhuc parentum in aedibus habitaret, obvios forte haberet duos ex nautica faece mendicos male vestitos, qui ab eo elemosinam peterent, ipse eos aspiciens ita nudos et verbis fidem adhibens, pallium uni tradidit, alteri vero itidem precanti tunicam manicatam dedit et sic, sola subucula tectus, domum rediit.

Statutum Delphis, ne quis mendicare ostiatim audeat, nisi simbulum civitatis, plumbeam nempe bullam cum civitatis [fol. 231] insigniis in collo gerat; nec id per totam diem, sed certis tantum horis circa meridiem et vesperum, concessum est. Vetus adhuc hic mos viget, ut funera comitentur faeminae; virginum vero pheretra corollis floridis ornare, sine consensu praetoris non licet, nec cadavera ultra 24 horas conservare; quod tempore pestis, ut videtur, introductum, etiamnum observatur.

27. Reversus ex Franco-Gallia Hugo Janus Grotius, adolescens non indoctus, qui Berneveltium fuerat comitatus; hic nescio quod carmen regi exhibens, aurea ab eodem cathena donatus est.

Rumor est Anglam praesidium Vlixinganum duplicasse, qua de causa ignoratur; omnium vero juditia suspensa sunt de bello, de pace, de utraque legatione.

29. Fama est 13 conspirasse in necem Mauritii, et quendam ex iis captum Galloflandrum [1]) Lugduni Batavorum

1) *I.m.*: Petrus Panne, cujus est apud me confessio. — Vgl. Bor IV blz. 453—455; Meulman, *Catalogus* enz. I blz. 130, Nos. 873—74; Petit, *Bibliotheek* I blz. 78 No. 686.

(1598.)

omnia confessum. Credebatur nempe Mauritius venturus ad nuptias filiae Philippi Marnixii Sant Aldegondii Lugdunum, ibique occasionem necis inferendi auspicaturi dicebantur; alius quidam, Haghae captus, inde dimissus est. Dicunt et in hoc numero 3 esse Jesuitas. Mihi vix credibile id videtur [1]), nisi sacrificulos mente captos eo nomine appellandos putent, quibus nempe mica salis facile sentit et periculum et iniquitatem in hoc facinore summam.

30. Relictis Delphis ac valedicto affine, cum uxore et ejus sorore jam convalescente discessimus; at apud navalia Delphensium (amplus satis locus est) remorati, emissariorum ingentes vidimus structuras, ad quas Delphensium insignia collocata, cum aurea hac inscriptione, occurrebant:

Jussu impensisque S. P. R. Delp. Francone.

22 stilo veteri post molestum iter, per Issalam praetervecti Goudam, Aquas veteres, Montfortium, Isselsteinum, summo mane Trajectum appulimus, ubi in suburbio Telonario pestis admodum grassebatur (*sic*), et in occidentali ejus parte 14 jam domus ea erant infectae; in civitate vero tres tantum.

23. Fama est, reversos ex Anglia maris praefectum Justinum Nassovium et Oldebarneveltium, syndicum Hollandiae, legatos ad Franco-Gallorum regem missos, ut impedirent pacem cum Hispano conficiendam.

29. Noctu audivimus tonitrua tormentorum, a Buscumducentibus ob pacem cum Gallo confectam triumphantibus emissa, ita ut nulla amplius de ea dubitatio esse poterit [2]).

Obiit hisce diebus quidam Anglus, veneno ut creditur consumptus, qui machinas fecerat, quae duorum humeris commode ferri possent et cum una pulveris libra ad maximum spatium globos ferreos 9 [fol. 231v] vel 10 librorum pondere emitterent [3]). Dicebatur is, ob nobilis viri caedem patria profugus, hic delitescere voluisse; magnam

---

1) Zie boven blz. 292 noot 3 en blz. 357 noot 4.
2) *I. m.*: Extant pacis conditiones.
3) Hs. heeft: emitteret.

vero de ejus viri ingenio spem conceperat Nassovius, quod maxime in machinis bellicis excogitandis enitescebat.

Hanc praeterea vitam mutarunt: Henrica Esselia, uxor Johannis Sprutii, morte subita; N. Aemstelia Mindena, vestalis Campiregalis, vulgo Coninxvelt; Mechtildis Boecopia, Gisberti Boecopii Campensis filia; Jacobus Rammius, canonicus [1]) Marianus, delirus senex.

Audio ex relatione Scaligeri, Henricum Stephanum obiisse in xenodochio Lugdunensi, omnibus sua incuria perditis bonis.

Hoc anno editi rithmi contra subditos Hispanico jugo Belgas, quibus eorum conditio satis exprimitur.

Junius.

Cum Johannes Bouckhoutius, praetor rusticanus Oostveenensium, pridem obiisset, Godefridus Munterus cum socero Neoportio eodem profectus est, ut ejus locum obtineret, qua in re tamen nonnihil difficultatis intervenit.

Calesium ex contractu pacis Gallofrancis redditum, sed adeo omnibus nudatum, ut praeter oppidi moenia et aedium parietes vix quod rellinqueretur.

Angla ab Ordinibus confoederatarum provintiarum petiit licentiarum abolitionem [2]), et 40 naves ab Hollandis, quibus mare omne Hispanis infestum reddatur, quae suae classi adjungerentur.

28. Quidam ex Insulari suburbio homo robustus ac optuma corporis constitutione juvenis, quod malo consortio adsuetus plurima morte digna perpetraverat, suspendio erat adjudicandus. Verum propter instantiam incolarum ejusdem suburbii veniam impetravit hoc modo: ductus ad supplitii theatrum, quod est in Area pacis, a lorariis et carnifice, omnia vidit in extremis solita fieri: scala pati-

---

1) Hs. heeft: canoninus.

2) Zie over het heffen van konvooi- en licent-gelden, Fruin, *Tien jaren* blz. 56 v.v.

bulo stabat admota, laqueus confectus erat, ipse manibus ligatus aderat, ultimum carmen canebatur. Tum demum juvencula pulchella 18 vel circa annorum, quae veniam ipsi impetraret, adstabat, florea serta sponsarum more coronata; haec eidem post cantatum psalmum, certis conditionibus et admonitionibus praeviis, publice a ministro ecclesiae, populi intercedentibus precibus, coram vicario ducis militaris, sub quo meruerat ille, matrimonio juncta fuit. Comoediam hanc plausu inde finierunt lorarii.

Nostri Ordines, ut exercitum augerent, decreverunt, ut Hollandi 20 peditum signa conscriberent, Ultrajectenses vero 2, ducibus N. Rineveltio, vigilum praefecto, et vicario Vilartii, homine Gallo ac milite veterano. Hollandi tamen hanc conscriptionem distulerunt.

Circa Junii medium Lugduni Batavorum capite punitus proditorum more quidam Flander Iprensis [1]), qui Mauritium spe lucri, a Jesuitis ut ferebatur inductus, interficere conatus fuerat.

[fol. 232v.] Obiit hoc mense Jacobus Rumelarius, canonicus Marianus; item Bertrudis Ruyschia, Johannis filia, ex morbo frenetico partim, partim phantastico. Ferebatur vulgo sacrificulorum instigationibus ac continuis susurrationibus, ut virginitatem Deo voveret impellentibus, eo pervenisse.

Rineveltio suffectus est in praefectura vigiliarum Johannes Brouckhusius.

Julio.

3 Julii accusata quaedam publico in auditorio maleficii; erat ea Anna Barensis, praedives pro villicarum conditionibus mulier. Summa accusationis haec erat: quod coctoris Amersfordii cujusdam omnem operam per 5 annos corrupisset eundemque ad ultimum paene discrimen bonorum fallacibus suis artibus conjecerat; quod puellam malefitio horrendo misere vexaret ac alteram vicinam

---

1) Pieter Panne; zie boven blz. 465 noot 1.

miro veneficio constrictam jamdiu teneret; quod vicinorum item vaccas corrupisset; quod alia etiam humanum excedentia captum perpetrasset. Unde (frustra obnitente ejus defensore Petro Vedio) decretum, ut ex vinculis causam diceret.

Milites nostri 6 hujus mensis lustrati sunt.

Ordines Mursiam, levato inde praesidio, libertate restituerunt, obnixe petente Valravia, ejus oppidi domina, quae jam pridem, ut neutrarum partium haberetur, impetraverat.

4. Culemburgum et inde Burenum profectus, patris mei natale oppidum [1]) ad Lingam flumen, exiguum quidem, sed comitatu illustre inter reliqua Bataviae, arce item pulcherrima ornatum, ex quo oriundus Obertus Gifanius, vir clarissimus, jurisconsultis, Jodocus Lummius, medicus.

Inde Malsemum et Trichtam, pagos ad Lingam, ut bonorum paternorum relliquias scrutarer [2]), perlustravi.

Passim hic in urbe pestis grassari incipit, improvidos desultoria quadam levitate opprimens; in agro vicino eadem infecti Goji, Westbroeckii, Brueckelii; ad ripam Rheni vero haec oppida: Dusburgum, Embrica, Noviomagum.

Accusata malefitii in aquis probata hoc tempore, incerto tamen, meo juditio, et fallaci argumento ac inditio. Vide Hermanni Neuwaldii librum [3]).

Haec iterum 11 nuda in aquam conjecta, inde appensa et virgis caesa, paulo tamen post cum damnatione expensarum dimissa.

Nescio quid de Blockhovio narratur: eum attentasse pudicitiam ancillae suae ac ejus rei causa delatum et ab ecclesiae ministerio suspensum. Sunt tamen, qui falsae mendacis puellae delationi standum non esse assererent; at avidis papisticolarum auribus hoc argumentum accep-

---

1) Vgl. boven blz. 33.

2) Hs. heeft: scutarer.

3) Dit zinnetje is later bijgevoegd door v. B.

(1598.)

tum, ut suorum sacrificulorum improbitatibus habeant quod opponant, crimina putantes criminibus esse pensanda.

Milites tyrones bis terve in septimana coeunt, ut discant ordines servare, gressus convertere, mutare et militari modo incedere; *drillen* id vocant voce (ni fallor) Anglo-Saxonica; quales exercitationes olim apud Romanos frequentes fuisse, etiam in pace observari solitas, quas decursiones dicebant, author est Seneca.....

[fol. 232v.] Audio Berneveltium, cum nescio quibus aliis, Verium comitantibus, Angliam profectum, ut de foederibus ageret.

Austriaci prope Goezium, Zelandiae oppidum, in ripa Brabantica munimentum praepropere, nostris nihil ejusmodi praecogitantibus, erexerunt.

20. Hic praetervecta Mursiaca, ut domum reverteretur; urbem non introiit, pestem causata, sed Marsenii apud Maxaemilianum Hornium Locrium pernoctavit.

2. Cum nuper loco Nihovii voluntaria cessione esset suffectus Georgius Niveltius, ut propraeturam gereret, cum ante fuisset vicarius praefecti Abcoudani, is hoc die in nostra vicinia dominum Johannem Beuckelaer, quod Missam celebrasset, apprehendit omnemque supellectilem missaticam abstulit; qui tamen sequenti die dimissus est.

Publicatum 13 Julii, ne canes per plateas discurrerent [1]) aedesque vicinorum inficerent.

Hisce dedicationum feriis, antiquo more servato, actae in Foro palatino per scolasticos comedia Josephi et tragoedia Judithae.

10. Obiit Johannes Mathias Heynsbergius ex lue, ut dicitur, venerea.

Fertur, incerta tamen fama, Romanum Pontificem in consilio purpuratorum movisse questionem de Christianis, quamvis ceremoniis inter se dissentientibus, minime puniendis; quare Jesuitarum et tyrannicae superstitioni ac impiae inquisitioni addictorum sacrificulorum tumultibus

---

1) Hs. heeft: discurrent.

territum, Ferrariam cum suis familiaribus se recepisse [1]).

Ultimo hujus indictae feriae autumnales, quando vidi in solemni auditorio praesidem Guillielmum Radelantium, et loco Th. Canteri extraordinarios consiliarios ex Ordinum decreto Nicolaum Berckium et Jacobum Vermatium, quorum tamen neuter jurisconsultus. Hi recte dicerentur consiliarii palliati, quemadmodum illi, qui apud Franco-Gallos olim *conseillers de robe courte*; quales olim, antequam sedes judiciariae (parlamenta vocant) essent constitutae, principes sequebantur.

Augustus.

In suburbio Telonario jam pestis violentia intermittitur, ubi pauco tempore ultra 70 homines perierunt; nunc in dies per urbem magis grassatur.

5. Baernum profectus sum ad meum villicum, ubi mira mihi narrabant de Anna Laurentia saga, nuper Ultrajecti dimissa [2]). Querebantur nempe singuli de damnis, quibus quotidie afficerentur. Vidi puellam, plane ejus veneficio (ut ajebant) delumbatam, nec erat quisquam in vicinia, qui non contra hanc et familiam accusationem adornaret. Dicebant aperte Baernenses, judices auro corruptos eam dimisisse; addebant, omnes suos labores diabolicis ejus artibus sibi auferri, quae omnium [fol. 233] fortunis et tormentis foveretur; maritum praeterea et filias, mulieres satis corpore prestantes, ejusdem criminis participes faciebant.

Contigit sub eodem tempore Dordraci hujus materiae facinus ejusmodi: quaedam muliercula filiam habebat misere divexatam, adeo ut in singulos dies mille mortes

---

1) Louter om staatkundige redenen; toen nl. de mannelijke linie van het huis Este was uitgestorven, kwam het leen Ferrara aan den h. Stoel terug en nam paus Clemens VIII de stad 8 Mei 1598 persoonlijk in bezit, waar hij eenige maanden bleef; vgl. Ranke, *Die römischen Päpste* (Leipzig 1878) II. blz. 183; Bor IV blz. 433.

2) Zie boven blz. 468.

(1598.)

pateretur, nec poterat huic malo inveniri remedium, donec quidam ex Delphis et alia item Noviomago mulier eodem paene momento hospitandi causa has aedes intrarent. Hic, hospitem adiens, sciscitur ex ea, quid mali sit filiolae suae; quae malificio infectam hanc se putare dixit. Ad quae ille: „si mihi velis obtemperare et ad omnia silere, curabo huic sanitatem restitui". Sed cum primo parum ejusmodi verbis fideret, tandem persuasit. Tum aedes clauduntur; mulier, in quam suspitio cadebat, accersitur; negat se venturam [1]) ad hominem improbum et scelestum; minis terretur; venit; ut benedicat puellae morbosae, impellitur; se facturam negat pertinaciter et multis convitiis caeditur virgis pugnisque, donec sanguinis copia fieret, quo linteum infectum mulieri hospitae cautissime custodiendum traditur. Illico convalescit puella; discedunt vir et mulier suas quisque domos, tempusque reditus constituitur. Quid inde, mihi ignotum.

Moriebatur hoc tempore in pago illo [2]) puerpera quaedam ex difficultate pariendi, quae dicebatur innupta cum quodam juvene diu commertium venereum habuisse et, ne proderetur, conceptum foetumque, quod erat, violentis abegisse remediis.

Papistarum ora nihil hoc tempore aliud sonant quam pacem Hispanicam; nihil aliud somniant, et quibus ea parum videtur credibilis maledicere non cessant; quasi omnia effigiata persuasione potius quam re [3]), quam facto perficerentur!

Dicitur in Anglia obiisse magnus quaestor, quem vocant *le grand thesaurier*, qui moriens reginae pacem Hispanicam summopere commendaverat.

Vidi Delphis apud affinem meum D. Vorstium terram lemniam sive sigillatam, Graeci Σερραvιδα vocant, colore rubro, sed deficiente, hisce notatam characteribus: ..... [4]),

---

1) Hs. heeft: venturum.
2) *I. m.*: In Baernio.
3) Hs. heeft: quare.
4) Twee Arabische woorden.

quam ipsi donaverat Georgius Douza et Constantinopoli secum attulerat cum literis a patriarcha Meletio graecis et latinis ad patrem, libris quoque manuscriptis et nondum editis.

Hoc tempore Hagam cum affine profectus, cum Francisco van der Wielio, juveni nobili et docto, familiarem contraxi notitiam et vidi turrim astrologicam, in aula erectam jussu Mauritii, qui summe se ejusmodi studiis delectare fertur.

Extabat adhuc in suburbio Albano gerontaeum [1]), templo tamen sublato, in quo erecta crux variis quotidie superstitionibus dehonerabatur; unde propraetori mandatum est, ut illam tolleret, quod et non sine ingenti partium invidia factum est. [fol. 233v.] Restat adhuc ara, et haec quoque, multis muliercularum deliramentis infecta, demoliri jussa; quod cum Arnoldus Zevenderius, aedilis, superstitione veteri imbutus, recusaret facere, nihil tentatum est.

Nuper Roterodamo solvit, fretum ni fallor petiturus Magellanicum, Olivarus Ultrajectinus, homo diu perditis moribus et fortuna, ex pyratarum faece; tandem hospitium Clavis Roterodami conduxit et, quibusdam mercatoribus faventibus, qui inter pocula quotidie suas res distraherent, nonnihil cum tempore pecuniarum collegit; inde ante paucos annos Indicam profectionem tentavit non infeliciter, quamvis non desint, qui pyratarum potius quam mercatorum more illum hanc confecisse navigationem existument. Navem habet omnibus ad vitam necessariis instructissimam et bellicis instrumentis admodum munitam, sumptibus partim propriis, partim aliorum mercatorum; milites insuper habet et nautas ad quidlibet audendum promptos, turbam vita prodigam, qui omnes vestibus ornatissimi, ac ipse toga indutus ex holoserico

---

1) *I. m.*: Heylich Cruys gasthuys. — Nl. het St. Sebastiaans-, St. Adriaans en St. Juliaans-gasthuis, gelegen buiten de Witte-Vrouwenpoort; zie boven blz. 58 noot 1.

(1598.)

purpurea, multo auro fimbriata, magni alicujus principis effigiem mentiebatur.

Milites in Brabantia seditiones movere dicuntur, et praecipui Antwerpienses et Lyrenses, causam non soluti dudum stipendii praeferentes, quo nomine miseros cives quotidie cogere ad solvendum non cessant [1]).

Feruntur quaedam, sed incerto rumore, de nuptiis Alberti Austriaci cum filia Hispani, et dote Belgiarum.

Angli jampridem nihil ad nos pannorum transmittunt.

Roterodamum video mercibus admodum florere, urbemque maximis operibus augeri, ac praecipue porta, portu et porticu (Bursam vocant mercatorum) non exiguis sumptibus confectis.

Oblata est pridem affini meo Vorstio in academia Lugdunensi professio naturalis philosophiae, quam tamen ipse, stipendii exiguitatem causatus, honeste rejecit; ipsis vero curatoribus exiguitatem vel potius difficultatem aerarii causantibus, discessum. Instat tamen Douza Norvix, ut oblatam occasionem accipiat, stipendii augmentum brevi futurum promittens, querebaturque quorundam professorum invidam naturam et avaram; qui verentes inter plures divisa emolumenta ipsis accrescere non posse, et ne quis ipsorum obstrueret luminibus, combinare professiones et aliis vias obstruere ad easdem incoeperant. Ordines tamen ad sumptus academicos constituerant 25 mille florenos annuos, certis temporibus persolvendos.

[fol. 234.] In Batavia superiori, quae Vahali ac Rheno cingitur, pestis plurimum grassatur, adeo ut frumentum et poma in agro ac arboribus corrumpantur.

Fama est hisce diebus a Brabantinis, Flandris caeterisque Belgis, sub imperio Philippi Hispaniarum regis existentibus, juramentum fidelitatis Alberto Austriaco duci dotali, cui jam desponsata Isabella Eugenia Clara, filiarum major natu Hispani, prestitum receptumque more solemni, et inde

---

1) Vgl. Bor IV blz. 468; van Meteren (editie 1614) fol. 408v.

Albertum ad sponsam properare, in Majo anni sequentis rediturum.

Exercitus Austriacus jam fertur Mosam trajecisse summo apparatu bellico et Rhenum versus tendere; noster proinde miles in procinctu est, ut caveatur, ne respublica detrimentum ab hac parte capiat.

Occupavere Austriaci Orcojum[1]), nullarum partium Clivensis provinciae oppidum, ibique Rhenum trajicere ponte facto constituunt.

28. Sepulta fuit ex peste filia Thomae Wyckerslotii Elisabetha; sequenti die vero ejus sponsus, cum jam antenuptialia essent satis ample pro eorum facultatibus celebrata.

Obiit praeterea domina Marguareta Hermale, uxor Antonii Duvervordii, domini de Doss.

Loco Roetardi Lanscronii successit ad quaesturam aggeris Leccani Robertus Honthorstius, canonicus.

September.

8. Montfortium profectus fui, ut Gerardum Winbergium, cum quo mihi nonnihil rei erat ex mutuo, convenirem; quo invento, is castri vastissimi, omni tamen ornatu jam spoliati, relliquias mihi monstravit, quod praefectus Zassius paullatim instaurabat jussu domini Philippi Merodii. Prima fundamenta et quarundum adhuc aedium integri parietes erant ex topho lapide spongioso facti, a primo, ut credibile est, fundatore relliquiae. Hic in aula praefecti vidi insignia cognationis ac affinitatis Montfortiorum et picturas, vivacissimis coloribus a domino olim Montfortio in aede sacra suspensas, ab eodem praefecto conservatas. Habebat idem Veneris nudae cum Cupidine tabulam, Hemskercki manu artificiose, sed inverecunde, expressis pudendis, depictam. Ingressus inde templum pro loci ratione satis magnificum, vidi ibidem organicum instrumentum egregium, sepulcra dominorum Montfortiorum,

---

1) Orsoy; vgl. Bor IV blz. 483.

(1598.)

et aliarum familiarum ibi non incelebrium, ut sunt Pollionum vetusto in sarcophago, Duvaeorum, Sassiorum, Stellionum.

14. Bunschoten profectus sum. Oppidum illud olim non incelebre, ex cujus moenibus Amersfortiorum muri facti creduntur. Spectantur etiamnum fossarum relliquiae, et utuntur quibusdam adhuc privilegiis ac jure [fol. 234v] civitatum. Spectat vero mare nostrum Mediterraneum, quod Australe vocant vel Acetosum, ex Flevi aliisque lacubus, inundationibus paullatim auctis, natum. Incolae plurima ex parte piscaturis vitam agunt; capiuntur nempe minimi illi pisciculi ex apuarum genere summo numero, quos vulgus vocat *spierinck*, tum etiam auratae et passeres, qui inde Trajectum ac Amersfortum venum exportantur. Hinc castrum Emense satis munitum praeteriens, ad Emum flumen, unde nomen Emersfortii, quod nunc corrupte Amersfortium appellant, emanavit, Soestium perveni ac inde Trajectum redii. Emense vero castrum, satis nunc contra tumultuarium hostium incursum munitum, inhabitat Henricus Baexen, praefectus, ex quatuor iis, qui marescalci vocantur. Olim, ut in munimentis antiquis repperi, templum fuit; inde, cum Hollandi occupassent Bunschotium, in castrum conversum est, ut inde hostium populationes prohiberentur. Apud Baernenses ac Soestios accepi consuetudinem jam dudum vigere, qua primogenito omnia bona cedant, instar feudorum, posse tamen haec libere alienari et exiguo pretio inter liberos vel alios quosvis pro libitu distribui.

Circa hoc tempus Austriaci, occupato castro Broekio [1]) (quod est in saltu Teutoburgensi non admodum munitum), illud spoliarunt ipsumque comitem, quamvis nullarum partium haberetur, quod religioni Reformatae addictus et papisticae hostis esset, ac sui quosdam olim praedatorum more in ditione sua grassantes occidissent, suo ut volunt

---

1) Over de inname van het kasteel Broek en het vermoorden van graaf Ulrich van Falkenstein, vgl. Bor IV blz. 483—484.

ipsius gladio peremerunt. Vesaliam plurimis modis vexarunt, quod cives imperatori ac duci Clivensi defensori minus audientes essent et summo opere religionem colerent purgatam ejusque cultores ex Belgio profugos recepissent. Tandem ipsis mille malderos frumenti ac 100000 thalerorum imperarunt. At frumento persoluto et pecuniae dimidio, comes Mirandus [1]), exercitus legatus summus, voluit, ut aliquot militum cohortes reciperent; quem cum, oblata reliqua pecunia et insignioribus aliquot equis dono missis, placere studerent, id frustra tentarunt, dicente legato, opus esse suis hospitio; ac ita discessum est. Hinc Tiberiacum aggressi non sane feliciter, nisi, proditione an casu incertum est, pulvis tormentarius incensus murorum partem ac ipsum etiam praefectum Samuelem Heddinum dejecisset; unde superstites coacti deditionem fecere, [fol. 235] aegre Hispanis conditiones pactas servantibus iisque nonnihil mutatis suasu cujusdam Itali, qui nuper apud nostros captivus ac inde dimissus, plurimum nostris militibus proderat.

Hoc mense nuptiae celebratae sunt Everdi Rammii, nuper canonici Servatoris, et Berttiae, Walravii Pieckii Bethavi filiae.

Obierunt vero Philippus II Austriacus Hispaniarum et Indiarum rex [2]), princeps autem infelix Belgarum; Anna, Johannis Waynoy filia, uxor Adami Leemputii, jurisconsulti; dominus Jodocus Voochdius Ryneveltius, eques, dominus de S. Aechtenroy, Ottenburch *etc.*, qui Lovanii mortem sentiit; hic vero, etiamsi patriae perduellis, campanarum sonitu celebratus; Ida Woudenbergia, uxor Thomae Breei; Wesselius vicarius, ebriosus sacrificulus, vino somnoque sepultus; Cornelius Diestius, qui cum efferretur, disrupto pheretro, in terram cecidit. In fine

---

1) *I. m.*: Franciscus Mendoza, admiralius Arragoniae. Vide tractatum, qui apud me est, vernacula lingua conscriptum.

2) *I. m.*: fol. 234: 13 hujus obiit Philippus Hispaniarum rex. — Zie over zijn dood, Bor IV blz. 470 v.v.; Dusseldorpius, ***Annales*** p. 257 v.v.

(1598.)

hujus mensis dominus Florentius Pallantius, comes Culemburganus.

Vidi apud Johannem Werckhovium, jurisconsultum, gladiolum flammeum mirae artis, ex Chyna advectum.

October.

Iidem consules. Quaestores dicti: Henricus Buthius et Johannes Gerardus van der Lith; 12viri: Cornelius Malsenus, Rotardus Lanscronius, Jacobus Bemmelius, Antonius Rodius, Henricus Helsdingius, A. Sandenus, Bernhardus Utenengius, Bernhardus Stellio, Laurentius Nyhovius, Mr. Joannes Werckhovius, Martinus Goyerus, Jacob Foeyt.

Captum hoc tempore ab hostibus Bronckhorst, castellum ad Isalam, et deinde Deuticum ab iisdem occupatum [1].

Promulgata lex de non exportando frumento extra civitatem aut provinciam.

Ultima hujus, cum Ordinum jussu propraetor Nieveltius adiret vestalem maximam Vici veteris [2] et peteret ab ea exhibitionem monumentorum, illaque negaret se exhibituram, illi jure cum illa agere coeperunt; sententia inde lata, poëna pecuniaria adjecta, ut jussis pareret. Cum nec sic quid quicquam impetrassent, via juris executore praeeunte, mobilia ceperunt eaque auctione publica distraxerunt, ut poena injuncta inde solveretur. Vili pretio pleraque distracta sunt, rarum nempe emptorem invenientia. Accidit tum temporis, cum executio fieret, ut filia Walravii Pieckii, adolescentula admodum, forte adesset vestali maximae ac hoc tumultu valde turbata, altos ederet ejulatus; quibus auditis mater (erat nempe vicina) accurrit, at omnia ibi turbari videns remque ipsam ignorans, animi protinus deliquium passa est. Quod ubi [fol. 235v] nunciatum esset marito ac patri et ille statim accurrisset, vidit quae agebantur parum libenter; unde etiam uxoris ac filiae casibus commotus iracundior, quaedam in Ordines

---

1) Vgl. Bor IV blz. 491; Wagenaar IX blz. 51.
2) De abdij Oudwijk bij Utrecht; zie boven blz. 72 noot 1.

ac magistratus effutiit non dicenda; quae cum ad ipsos delata fuissent, citatus ille ad causam dicendam, aufugit.

Nuptiae hoc mense celebratae Antonii Vermey cum Gerarda, filia Sebastiani Wisii.

Vitam vero cum morte mutarunt: Fredericus Scenckius[1]), filius Frederici Schenck a Tautenburch, archiepiscopi, in summa paupertate, jam nuper miles gregarius, ex summis divitiis inutili prodigalitate dejectus, Viennae Batavorum; Agneta van der Borch, vidua Theodori Ostremii Engelarii.

Nuper nonnihil controversiae fuit..... [2]).

November.

Primo hujus excubiae civium integris iterum 'cohortibus actae.

8. Culemburgani [3]) exsequiae celebratae solemni more.

Fama est, Austriacos Monasterium et Coetsveldium, Westphalorum civitates, tentasse, erutis nescio quibus actionibus, sed frustra; Rhesiam vero et Embricam, Clivensis provinciae oppida, militibus replevisse; Wilichdum quoque, quendam illius provinciae nobilem, nulla causa spoliasse, castro erepto et violatis ante oculos propemodum uxore ac filiabus.

22. Publicata lex de 20 redituum et agrorum scutato (monetae genus est) pro hoc anno ad subsidium publicorum sumptuum contribuendis [4]).

24. Impositum novum vectigal 2 stuferorum super singula cerevisiae vasa, et a veteri 6 stuferorum solutione liberati coctores, quae deinceps ab emptoribus praesenti pecunia fieret.

25. Dimissa exulatum Anna, quae haeres filii ob furta suspensi multa bona possidebat furtiva et nihilominus stipem cantando plateatim rogabat; unde acriter virgis caesa, iis multata est.

---

1) *I. m.*: 25.
2) Deze zin schijnt onvoltooid te zijn.
3) Nl. van Floris van Pallant, heer van Kuilenburg; zie blz. 477.
4) Vgl. Petit, *Bibliotheek* enz. Dl. I. blz. 79 No. 695.

(1598.)

Hoc mense Nicolaus Segerman cum uxore et filia simul elati ex peste et apud Nicolaitos [1]) sepulti.

Obiere praeterea: Marguareta, filia Johannis Gronsveltii; Marguareta, filia Cornelii Listrii, uxor Hermanni Junii, advocati; Gisbertus Mathenesius apud Lugdunenses; Sophia, Gerardi Potthii filia; Elisabetha Wisia, uxor Johannis Segermanni.

Nuptiae celebratae: Petri Quaribbii cum.....[2]) Hemertia.

Segerus Bogerus ex theologiae candidato, divenditis libris, nuper militiae nomen dedit.

[fol. 236.] December.

3. Tres equitum alae, urbem ingressae, per civium domos distributae sunt, tertio tamen in publicis hospitiis collocati fuere.

Nostri Austriacos Embricam rellinquere coegere ac oppidum libertati restituerunt [3]).

Flandrenses et Brabanti, sub Austriaci imperio constituti, commertia, quae cum nostris hactenus sub tributo vigebant, ultro abstulere et in totum penitus interdixere.

5. Guillielmus Canterus orationem habuit de sapientiae laudibus in publico auditorio.

6. Supplicationes publice habitae; eodem die alia cohors peditum Gallicorum intra moenia recepta.

23. Mane, in fossis urbis [4]) ad Arcem, captus ab aurigis lupus vetulus, atque is Ordinibus nostris oblatus, ut premium constitutum caperent; est id 30 florenorum, quantum etiam a loci ubi captus incolis accipere deberent.

8. Hoc anno creati armatorum civium: 1 Everardus Doornius, cui vexillifer Nicolaus Henricus van der Elborch; 2. Joannes Gryphonius, cui signifer Johannes Henricus Wyckerslotius; 3. Rutgerus Bemmelius; 4. Cornelius Petrus Swanenburgius; 5. Johan van Wijck, cui signifer Joost

---

1) Het begijnhuis van St. Nicolaas te Utrecht.
2) Naam ontbreekt in het Hs.
3) Vgl. Bor IV blz. 509.
4) *I. m.*: Portae Catarinianae.

de Roy; 6. Henricus Bylerus; 7. Theodoricus Werckhovius; 8. Henricus Rodulphus. His vetus jus restitutum, ut pro arbitratu cives constituerent, vigilias agerent, immunitatem concederent, tributum instituerent omniaque, quae armatis civibus ad urbis commodiorem custodiam conducere putarent, libere administrarent. Tunc pro supplemento nostrae cohortis accessere Nicolaus Elborgius signifer, Fredericus Burenus, Cornelius Beeckius.

Oppidum Goch in Clivia nuper ab hostibus occupatum.

E Francia et Anglia navi dicuntur milites Zelandiam appulisse Franco-Galli, Helvetii, Angli.

Anno praecedenti aurifabri, tanquam nobilioris artificii, a caeteris fabris (erant nempe pars collegii fabrorum) se consensu senatus politici separarunt et Nicolaum Vogelarium constituerunt, qui locum conveniendi in Curia episcopali etiam tum impetrarunt; Vogelario vero pro sequenti anno magistratus prorogatus est.

Edictum propositum apud Austriacos contra occisores Mauritii Hunnii, comitis de Valckenborch et Broeck [1]).

Broeckhusius, praefectus vigilum, cum nuper non suo tempore circuisset et symbolum sibi tradi a vigilibus vellet, illi vero, quod priores alii fuissent, id recusarent, ab iisdem male multatus est.

Octo naves, quae nuper Indiam Orientalem navigabant, nomina acceperant a provinciis Gelriae, Hollandiae, Zelandiae, Ultrajectinae, Frisiae, Amsterodamae; praetoriis vero indita nomina Nassovii ac Mauritii; provintiarumque insigniis ornatae fuere [2]).

[fol. 236v.] ANNUS 1599.

Consules: Joan Uchtenbroeckius iterum ac Franciscus Sneeckius Oudanus 2.

Januarius.

Operosum mihi sane videtur ipsius naturae scrutari

---

1) Zie boven blz. 476 noot 1.

2) *I. m.*: Vide ejus itineris apud me diaria.

(1599.)

miracula et quae quotidie occurrunt usitata referre prodigia. At nos occultioris sapientiae sacerdotibus ea rellinquimus et facta narramus, non rationes inquirimus. Hisce diebus vidimus infantem bimulum, cretam, lapidem, alcem miro appetitu ut saccarum commedentem (*sic*). Est gravidis mulieribus malaciae morbus, ex corrupto appetitu nascens; verum puellis unde tam insulsus gustus aut absurdus appetitus, ignoro. Narrabat mihi uxor, matrem suam, virgunculam adhuc 15 aut circiter annorum, in cubiculo habuisse statuam ex lapide Benthemico satis magnam, quam ipsa paullatim totam absumpserit, delicatissimi cibi vice. Eadem referebat patrui sui filiam extinctos carbones pro summis deliciis vorasse. Quidam quoque miles Marcus mihi pro vero asserebat, se puerum ventrem saepe gypso aut arena replesse .....

Est hic apud Marcum vicinum, cytharedum, quidam senex Anglus 60 annorum, quem ille divino admodum testudine cythara ac clavicymbalo ludere autumat ac pandurae inventorem esse.

Nuper, scholarchis existentibus Henrico Helsdingio et Johanne Werckhovio, actum de mutatione fundamentalium librorum, ut loco Macropedii, qui Murmellianum olet stylum, legerentur in scola publica Hieronimiana grammaticalia Vallerii, ut commodiora ac minus difficilia.

Februarius.

Hoc tempore Daventriae quidam ecclesiasten, e suggesto descendentem, quod quaedam in papisticam sectam liberius dixisset, sica in capite graviter vulneravit, unde paullo post obiit. Quare et ipse ut publicus latro ac sacrilegus capite punitus est [1]).

---

1) *I. m.*: Habeo libellum de hoc latrocinio editum. — Vgl. Petit, *Bibliotheek* Dl. I. blz. 81 No. 706. — De hier bedoelde predikant is Franciscus Schorinkman; vgl. Bor IV. blz. 528. Hij werd 22 Januari 1599 vermoord door Hendrik van Achterveld.

(1599.)

In Lusitania nuper quidam ex Batavis (quod dicerentur fuisse participes praedae Gaditanae) capite plexi fuere.

8 vel circa hostes Bredam insidiis et proditione tentarunt; [fol. 237] sed nullo suo bono, quum proditi, poenae fuerint propiores quam praedae [1]).

Scalvicani cum vi armata resisterent Ordinum nostrorum executoribus ac ipsi [2]) etiam praefecto vicario Davidi Zuleno Natewisch, qui nuper Nieveltio successerat, dicentes, se esse sub dominio Culemburgani, eoque se excusante tanquam se inscio facta essent, rustici pro meritis male multati sunt.

Hostes iterum dicuntur occupasse Emericum.

Apud filiam Jacobi Potri vidi rariora numismata (quibus ipsa multum delectatur) Augusti: argenteum cum duobus capitibus, aliud etiam ejusdem cum arcu triumphali, Elagabuli cum solis effigie, corona radiata, Cassii cum tauro, et forma minori Justiniani cum inscriptione in parte adversa: DN ATHALARICVS REX.

Martius.

Gallo-Franciam petiit Johannes Pollio, Lucae filius, ex Blomartii discipulis pictor, de quo omnium pictorum juditio magna expectantur.

Hoc mense apud Brabantos et subditos domui Austriacae publicatum edictum de tollendo commertio cum Hollandis ac Foederatis provinciis [3]).

Hoc quoque tempore Mauritius Nassovius, cum videret vicina ab hostibus magno harum provintiarum damno occupari, et ipse castrum Huesdenum ac Zevenderum occupare statuit; at ne ab Embricensi praesidio impediretur, quod ipse futurum divinabat, nostrorum aliquot milites in insidias posuit via Embricensi. Praefectus vero Embricensis, comes Bucojus, ex Artesia, primus ejus familiae,

---

1) Vgl. Bor IV blz. 527.

2) Hs. heeft: ipso.

3) Vgl. Bor IV blz. 523—525; Meulman, *Catalogus* enz. I blz. 133 No. 894.

(1599.)

ad hanc dignitatem promotus ob virtutem paternam, qui in obsidione Tornacensi perierat titulo domini de Vaux, vel ut impediret nostros vel saltem nostrorum conatus exploraret, nonnullis centurionibus et militibus comitantibus in insidias cecidit, ubi ipse cum duobus centurionibus captus [1]); milites item cum eo nonnulli, qui statim, spondente pro iis comite, dimissi; caesi vero et submersi circiter 200; ex nostris Edmondus quidam, alarum praefectus, vulneratus; ipse autem comes vulnus accepit, sed non lethale.

17 ..... [2]) privignus Arnoldi Zilii, locupletis villici apud Hautenos, qui, quod a vitrico, quem vellet, impetrare non posset, ejus villam incendere inventus fuerat, et ad haec se fuisse ex captoribus, qui Isselii nuper filiam abduxerant, capite plexus est.

Apud Hollandos nuper capitatio collecta (capitis id tributum, cujus meminit Imp. M. L. *Unica* De capitationibus civit. lib. 11 Cod. L. *Unica* De colon. Thracens.), a quo nemo immunis, at ipsi quoque legum professores gravati sunt. Nostri vero Ordines nobis has proposuere tributorum speties: vigesimam [3]) aedium locatarum, in jugeros singulos seu sextertios, ut creditores clypeatorum reditus in annum hunc remitterent; quibus responsum [fol. 237v] edito libello, quem apud me habeo, in quo varii demonstrantur modi colligendae pecuniae, absque tamen civium fraude.

Ante mensem nunciatum a nostris, qui exigua classe mare Atlanticum navigarant, insulam unam e principibus occupatam, quas primum Columbus Ligur auspitiis Fardinandi Castellae regis invenit priori sua navigatione, ut refert Mafaeus [4]), lib. I. *De rebus Indicis.*

---

1) Vgl. Bor IV blz. 493 en 563.
2) Naam ontbreekt in het Hs.
3) *I. m.*: 40; hae tres simul jam in usum perductae.
4) Bedoeld zijn de Jezuiet Giampietro Maffei (1535—1603) en diens: *Historiarum Indicarum libri XVI*, o.a. verschenen te Rome 1585.

Batavi 100 navium classem ad expeditionem Hispanicam dicuntur armare, unde et ad nostram misere civitatem praefectum classis Verdoesium, ut tormentis bellicis augeretur.

Emanuel [1]) de Meteren (ut mihi rettulit Albertus Foeckius, consiliarius rei bellicae nomine Ultrajectensium) nuper edidit historiam Belgicam vernacula lingua, a Carolo usque V ad haec tempora, exigua tamen laude aut commodo; a plurimis nempe reprehensus, qui rebus ipsis adfuerant oculati testes, ab ipsis quoque Ordinibus quaedam mutare aut lituris inducere coactus, regionum et familiarum hujus provintiae prorsus ignarus.

Aprilis.

5 Aprilis. Ordines, nulla publicatione facta, constituto quaestore Jacobo Bemmelio, 6 stuferos imposuerunt clypeato vel super singulos clypeatos (numismatis genus est) scellingum constituerunt, solvendum per agrorum dominos, quibus per executorem id denuntiari fecit quaestor; qui jam ante quod parum aequus plebejis crederetur, tanquam adulator nobilium male audire coeperat. Nunc vero quaevis in eum convitia jaciuntur, tanquam in hypocritam adulatorem, ganeonem, lenonem, falsarium.

28 Junii, die Lunae, Scaligerum conveni Lugduni Batavorum, comitatus affine meo doctore Vorstio, hominem mediocri statura, pallida facie et macilenta, capite non crasso, oculis caprinis, barba brevi, cappillamento raro, crinibus ad canitiem vergentibus. Dicebat patrem vultu non valde dissimilem, sed carnosiore et capite paullo crassiore.

3 Julii. Ibidem inii amicitiam cum P. Merula. Vidi et exemplar autographum inscriptionum Smetii, egregia

---

1) Eerst stond er foutief: Petrus geschreven. — De eerste uitgave van Emanuel van Meteren's *Historie*, waarvan o. a. in 1614 een vermeerderde editie verscheen, is van 1599; zie Fruin's *Verspreide Geschriften* VII blz. 382 v.v.

(1599.)

forma descriptum, misero vero fato viri adeptum; qui in cruce dicitur finiisse vitam, a barbarie militum in eam (*wilde geusen* dicebantur) sublatus. Vidi ibidem in secretiore musaeo bibliothecae publicae manuscripta: Valerium Martialem, M. Capellam, Palladium, Isiodorum, Eusebii Chronicon et Apulejum, in membranis impressum, Romae A°. 1469.

Impositio de quadragesimis rerum alienandarum apud Hollandos hoc quoque tempore introducta, edito 4 Martii hujus libello [1]).

---

1) Hier eindigt het 2de deel van A. van Buchell's *Commentarius rerum quotidianarum*, terwijl het verhaal plotseling afbreekt. De gewone opschriften: *Junius* en *Julius* ontbreken, zoodat de uit deze twee maanden meegedeelde gebeurtenissen zijn gebracht onder: *Aprilis*. Nergens blijkt, of de „Commentarius" nog is voortgezet, en waarom de auteur zoo plotseling hier afbreekt.

Aan het 2de deel van dit Dagboek sluit onmiddellijk aan Van Buchell's reis naar Keulen, begonnen 3 Augustus 1599, in excerpt uit te geven door Dr. H. Keussen in de *Annalen* van den „Historischer Verein für den Niederrhein". Hij ondernam deze reis uit Leiden en moest te Keulen de nalatenschap in bezit gaan nemen van zijn oom H. van Buchell, 18 Mei 1599 aldaar gestorven.

REGISTERS.

PRAENOTANDUM.

De namen van het personenregister zijn opgenomen — zooals de wensch was — in het Latijn. Gebruikt Van B. den Hollandschen naam afwisselend, dan is deze tusschen haakjes aangegeven; wordt de Hollandsche uitsluitend gebruikt, dan is deze natuurlijk opgenomen. Indien de Hollandsche naam een andere letter eischte (b.v. Biancus, Candidus d. i. De Wit), dan is deze ter plaatse geboekt en verder verwezen naar den Latijnschen. Waren er meerdere overzettingen in het Latijn, zooals in het bovengekozen voorbeeld „Biancus, Candidus, Wittius, De Wit", dan is die overzetting genomen, welke het meest nabijkwam aan den Hollandschen naam, in casu Wittius. — Was mij op een of andere wijze de Hollandsche naam bekend, dien v. B. steeds in het Latijn noemt, dan is deze ter plaatse aangegeven, weer met verwijzing naar den Latijnschen, b.v. Buys. Zie Busius. Dit is alleen dan niet geschied, wanneer de Hollandsche en de Latijnsche naam zoo weinig van elkaar verschillen, dat zij zeer dicht of onmiddellijk op elkaar zouden komen te volgen.

Keuze van spelling was dikwijls lastig. De naam Oistromius b.v. komt 13 maal voor en is 10 maal verschillend gespeld. Zooveel mogelijk is die gekozen, welke zich het meest voordoet. Afwijkende spellingen zijn dan tusschen haakjes aangegeven.

Spelling van voornamen is gevolgd naar Van Buchell.

Uit de inleiding zijn eenige namen weggelaten, daar zij met meer bijzonderheden terugkeeren in de bron zelf.
Vorstennamen staan op eigennamen, ofschoon v. B. b.v. Henricus IV steeds aangeeft als Navarraeus etc. Namen van edelen staan op den familienaam, als deze bekend is of vermeld wordt; anders staan zij op den naam hunner heerlijkheid.

I. PERSONENREGISTER.

A.

B.

C.

D.

E.

F.

G.

H.

I.

J.

K.

L.

M.

N.

O.

P.

Q.

R.

S.

T.

U.

V.

W.

X.

Z.

II. PLAATSENREGISTER.

A.

B.

C. Zie ook K.

D.

E.

F.

G.

H.

I.

J.

K.

L.

M.

N.

O.

P.

Q.

R.

S.

T.

U.

V.

W.

X.

Z.

III. ZAAKREGISTER.

A.

B.

C.

D.

E.

F.

G.

H.

I.

J.

K.

L.

M.

N.

O.

P.

R.

S.

T.

U.

V.

W.

Z.

UITGAVEN

VAN HET

HISTORISCH GENOOTSCHAP TE UTRECHT.

KRONIJK. 1846—1875.

2e jaargang.(*)	f (5.—)	1.50.	17e jaargang .	f (5.80)	1.50.
3e jaargang .	- (2.70)	1.50.	18e jaargang .	- (6.60)	1.50.
4e jaargang .	- (3.70)	2.50.	19e jaargang .	- (7.40)	2.—.
5e jaargang .	- (6.—)	2.50.	20e jaargang .	- (7.20)	2.—.
6e jaargang .	- (6.—)	2.—.	21e jaargang .	- (7.60)	2.—.
7e jaargang .	- (6.40)	3.—.	22e jaargang .	- (7.20)	2.—.
8e jaargang .	- (5.80)	3.—.	23e jaargang .	- (9.20)	2.50.
9e jaargang .	- (6.80)	3.—.	24e jaargang .	- (9.40)	2.50.
10e jaargang .	- (6.80)	3.—.	25e jaargang .	-(10.70)	3.—.
11e jaargang .	- (3.20)	1.—.	26e jaargang .	- (8.00)	2.50.
12e jaargang .	- (3.60)	1.—.	27e jaargang .	- (8.20)	2.50.
13e jaargang .	- (4.80)	1.50.	28e jaargang .	- (6.20)	2.50.
14e jaargang .	- (5.10)	1.50.	29e jaargang .	- (8.30)	2.50.
15e jaargang .	- (4.60)	1.50.	30e jaargang .	-(10.30)	3.—.
16e jaargang .	- (5.40)	1.50.	31e jaargang .	- (8.40)	2.50.

BERIGTEN. 1846—1863.

1e deel. 1e stuk.	f (3.40)	1.50.	4e deel. 2e stuk.	f (2.50)	1.50.
1e deel. 2e stuk.	- (2.20)	1.50.	5e deel. 1e stuk.	- (3.20)	1.50.
2e deel. 1e stuk.	- (2.20)	1.50.	5e deel. 2e stuk.	- (2.50)	1.—.
2e deel. 2e stuk.	- (3.80)	3.80.	6e deel. 1e stuk.	- (2.50)	1.—.
3e deel. 1e stuk.	- (3.—)	1.50.	6e deel. 2e stuk.	- (2.10)	1.—.
3e deel. 2e stuk.	- (3.—)	1.50.	7e deel. 1e stuk.	- (5.50)	1.50.
4e deel. 1e stuk.	- (3.—)	2.—.	7e deel. 2e stuk.	- (6.50)	2.50.

CODEX DIPLOMATICUS.

EERSTE SERIE. (IN 4°.) 1848. 1 deel. M. 9.60 f 5.20.

TWEEDE SERIE. (IN 8°.) 1852—1863.

1e deel. 1e afd.	f (3.75)	2.50.	3e deel. 2e afd.	f (3.40)	1.50
1e deel. 2e afd.	- (3.10)	2.50.	4e deel. 1e afd.	- (3.10)	1.50.
2e deel. 1e afd.	- (6.20)	3.50.	4e deel. 2e afd.	- (5.20)	1.50.
2e deel. 2e afd.	- (3.20)	2.—.	5e deel . . .	-(12.00)	4.—.
3e deel. 1e afd.	- (6.50)	2.—.	6e deel . . .	- (1.20)	1.—.

(*) De eerste jaargang is niet in druk verschenen.

BIJDRAGEN EN MEDEDEELINGEN. 1878—1906.

1e deel . .	*f* (5.20) 2.50.	15e deel	*f* 4.90.
2e deel . .	- (5.20) 2.50.	16e deel	- 4.75.
3e deel . .	- (5.20) 2.50.	17e deel	- 4.—.
4e deel . .	- (8.80) 4.—.	18e deel	- 5.75.
5e deel . .	- (5.40) 3.—.	19e deel	- 5.25.
6e deel	*f* 6.—.	20e deel	- 3.25.
7e deel	- 5.—.	21e deel	- 4.50.
8e deel	- 3.60.	22e deel	- 4.90.
9e deel	- 6.10.	23e deel	- 4.90.
10e deel	- 5.80.	24e deel	- 5.25.
11e deel	- 6.60.	25e deel	- 5.90.
12e deel	- 4.10.	26e deel	- 4.50.
13e deel	- 5.—.	27e deel	- 6.50.
14e deel	- 3.80.		

Register op de Kronijk van 1846—1854. 1857. *f* (5.80) 1.50.

Register op de onderwerpen, behandeld in de Kronijk, de Berigten en den Codex diplomaticus (1877). . . . . - (1.80) 1.50.

WERKEN.

NIEUWE SERIE.

1. Annales Egmundani . . . . *f* (1.20) 1.—.
2. Verbaal van de ambassade naar Engeland. 1685 . . . . - (1.80) 1.—.
3. Memoriën van Roger Williams . . . . . - (2.10) 1.—.
4. Kronijken van Emo en Menko . . . . . - (3.70) 1.50.
5. Hortensius, Opkomst en ondergang van Naarden . . . . - (4.50) 1.50.
6. Kronijk van Holland van den Clerc uten laghen landen bi der see . . . . - (2.30) 1.—.
7. Kronijk v. Eggerik Egges Phebens. 1565-1594 - (2.40) 1.—.
8. Verwijs, De oorlogen van Albrecht van Beieren met de Friezen . . . . - (9.80) 2.50.
9. Verbaal van de ambassade naar Denemarken, enz. 1625 . . . . - (2.30) 1.—.
10. Verbaal v. d. ambassade n. Engeland. 1625 . - (1.90) 1.—.
11. Brieven van J. Wtenbogaert. I. (1584-1618) - (4.00) 1.50.
12. Brieven v. J. Wtenbogaert II 1. (1618-1621) - (2.80) 1.—.
13. Memorials of P. P. J. Quint Ondaatje . . - (4.00) 1.50.
14. Verhooren van Hugo de Groot . . . . . - (4.80) 2.—.
15. Brieven v. J. Wtenbogaert. II 2. (1621-1626) - (5.50) 2.—.
16. Memoriën van Cornelis Pieterszoon Hooft. - (4.90) 2.—.

17. Brieven v. J. Wtenbogaert. III 1. (1626-1627) *f* (6.50) 2.—.

18. Onderzoek omtrent de Middelburgsche beroerten van 1566 en 1567. . . . . . . - (3.40) 1.50.

19. Brieven v. J. Wtenbogaert. III 2. (1628-1629) - (8.20) 2.50.

20. Brieven v. Joh. Wtenbogaert. III 3. (1630). - (6.10) 2.—.

21. De rekeningen der grafelijkheid van Holland. I. . . . . - (5.80) 2.50.

22. Brieven v. J. Wtenbogaert. III 4. (1631-1644) - (4.50) 1.50.

23. Journaal van Constantijn Huygens den zoon. 1688—1696 I. . . . . - (6.70) 6.70.

24. De rekeningen der grafelijkheid van Holland. II. . . . . - (7.20) 2.50.

25. Journaal van Constantijn Huygens den zoon. 1688—1696. II. . . . . - (7.90) 7.90.

26. De rekeningen der grafelijkheid van Holland. III. . . . . - (6.20) 2.50.

27. Brieven van en aan J. D. van der Capellen van de Poll . . . . -(10.80) 3.—.

27*b*. Brieven van en aan J. D. van der Capellen van de Poll. (Aanhangsel.). . . . . . . - (1.40) 1.—.

28. Bomelius, Bellum Trajectinum . . . . . - (1.40) 1.—.

29. De rekeningen der grafelijkheid van Zeeland. I. . . . . - (6.80) 3.—.

30. De rekeningen der grafelijkheid van Zeeland. II. . . . . - (5.30) 3.—.

31. Muller, Lijst van Noord-Nederlandsche kronijken . . . . - (1.40) 1.—.

32. Journalen van Constantijn Huygens den zoon. 1673—1678 . . . . - (3.50) 3.50.

33. Négociations de D'Avaux à la cour de Suède. 1693—1698. I. . . . . - (8.00) 2.50.

34. Négociations de D'Avaux. II. . . . . . - (5.40) 2.—.

35. Négociations de D'Avaux. III 1. . . . . - (5.60) 2.—.

36. Négociations de D'Avaux. III 2. . . . . - (3.90) 1.50.

37. Brieven van Lionello en Suriano en verslag van Trevisano aan den Senaat van Venetië. 1616—1620 . . . . - (6.10) 3.50.

38. Brieven aan R. M. van Goens. I. . . . . - (6.60) 3.50.

39. Dagverhaal van Jan van Riebeek. I. (1652-1655). . . . . - (7.80) 7.80.

40. Rijmkroniek van Melis Stoke. I. . . . . - (5.00) 2.50.

41. De geschillen over de afdanking van het krijgsvolk. 1649—1650 . . . . - (5.40) 2.50.

42.	Rijmkroniek van Melis Stoke. II. . . .	*f* (4.80)	2.50.
43.	Brieven aan R. M. van Goens. II. . .	- (4.60)	1.50.
44.	Brieven van Jhr. Arend van Dorp. I. . .	- (6.60)	3.—.
45.	Memorien v. Mr. D. v. Bleyswijk. 1734—1755	- (4.50)	3.—.
46.	Journalen van Constantijn Huygens den zoon. 1680—1682.	- (2.20)	2.20.
47.	Correspondentie van Lodewijk van Nassau	- (2.90)	2.90.
48.	Kroniek van Sicke Benninge	- (2.40)	2.40.
49.	Narracio de Groninghe, de Thrente et de Covordia.	- (2.10)	2.10.
50.	Brieven van Jhr. Arend van Dorp. II. .	- (7.80)	2.50.
51.	Documents concernant les relations entre le duc d'Anjou et les Pays-Bas. I. (1576-1578).	-	6.80.
52.	Resolutiën van de vroedschap van Utrecht betreffende de akademie. 1632— 1812 . .	-	7.—.
53.	De registers en rekeningen van het bisdom Utrecht. 1325—1336. I.	-	7.30.
54.	De registers en rekeningen van het bisdom Utrecht. 1325—1336. II.	-	8.—.
55.	Documents concernant les relations entre le duc d'Anjou et les Pays-Bas. II. (1578-1579)	-	6.25.
56.	Brieven aan R. M. van Goens. III . . .	-	3.—.
57.	Documents concernant les relations entre le duc d'Anjou et les Pays-Bas. III. (1579-1581)	-	8.90.
58.	Dagverhaal v. Jan v. Riebeek. II. (1656-1658)	-	8.—.
59.	Dagverhaal v. Jan v. Riebeek. III. (1659-1662)	-	8.—.
60.	Documents concernant les relations entre le duc d'Anjou et les Pays-Bas. IV. (1581-1583).	-	4.50.
61.	Documents concernant les relations entre le duc d'Anjou et les Pays-Bas. V. (1583-1584).	-	8.50.

DERDE SERIE.

1.	Fr. Dusseldorp, Annales. 1566—1616 .	-	7.50.
2.	De oudste stadsrekeningen van Dordrecht. 1284—1424.	-	2.40.
3.	Het oudste cartularium van het sticht Utrecht	-	4.60.
4.	Brieven van Willem V aan Van Lijnden van Blitterswijk	-	3.50.
5.	Lettres de Pierre de Groot à Abraham de Wicquefort. 1668—1674	-	5.25.
6.	Rekeningen van de gilden van Dordrecht. 1438—1600	-	2.80.

7. H. Bontemantel, De regeeringe van Amsterdam. 1653—1672. I. . . . . . . *f* 5.50.

8. H. Bontemantel, De regeeringe van Amsterdam. 1653—1672. II. . . . . . . - 6.—.

9. Rekeningen d. stad Groningen u. d. 16e eeuw. - 4.—.

10. Briefwisseling tusschen de gebroeders Van der Goes. 1659—1673. I. . . . . - 6.—.

12. Diarium Everardi Bronchorstii. 1591—1627. - 2.40.

14. Gedenkschriften van Gijsbert Jan van Hardenbroek. 1747—1780. I. . . . . - 6.50.

15. Brieven van Nicolaes van Reigersberch aan Hugo de Groot . . . . - 7.50.

16. Collectanea van Gerardus Geldenhauer Noviomagus. . . . . - 3.75.

17. Gedenkschriften van Gijsbert Jan van Hardenbroek. 1780—1781. II. . . . . . . - 7.50.

18. Brieven van Johan de Witt. 1650—1657. I. - 6.50.

19. Notulen der Staten van Holland, gehouden door Hop en Vivien. 1671—1675. . . - 5.50.

20. Willelmi, capellani in Brederode, postea monachi et procuratoris Egmondensis Chronicon. - 3.90.

22. Register op de Journalen van Constantijn Huygens Jr. . . . . - 3.90.

Abraham de Wicquefort, Histoire des Provinces-Unies des Païs-Bas. 4 vol. . . . . - 26.—.

Bullarium Trajectense. 2 tom. . . . . - 24.—.

Verslag van de algemeene vergadering der leden op 16 April 1895 . . . . - 0.60.

Verslag van de algemeene vergadering der leden op 20 April 1897 . . . . - 0.90.

Verslag van de algemeene vergadering der leden op 14 April 1903 . . . . - 0.90.

Bepalingen over de uitgave van handschriften. . - 0.25.

Bepalingen over het uitgeven van handschriften, betrekking hebbende op de nieuwe geschiedenis . - 0.20.

Catalogus der boekerij van het Historisch Genootschap. 3e uitgave. (1872) . . . . - 1.60.

1e Supplement op den Catalogus der boekerij van het Historisch Genootschap (1882) . . . . . - 1.10.

2e Supplement op den Catalogus der boekerij van het Historisch Genootschap (1895) . . . . . - 2.10.

UITGAVEN

VAN HET

HISTORISCH GENOOTSCHAP TE UTRECHT [1].

Lijst van Noord-Nederlandsche kronijken, met opgave van bestaande handschriften en litteratuur. Door S. Muller Fz. 1880 . . . . *f* (1.40) 1.—.
Volledige lijst van alle Noord-Nederlandsche kronijken en wegwijzer door de bestaande handschriften van uitgegevene en onuitgegevene kronijken.

Annales Egmundani. 1863. . . . . . *f* (1.20) 1.—.
Oudste bron voor de geschiedenis van het graafschap Holland.

Rijmkroniek van Melis Stoke. Uitgegeven door W. G. Brill. 2 deelen. 1885. . . . . . . *f* (9.80) 5.—.
Belangrijk verhaal van een grafelijken klerk omtrent de geschiedenis van de laatste tijden van het Hollandsche en het optreden van het Henegouwsche huis.

Willelmi, capellani in Brederode, postea monachi et procuratoris Egmondensis Chronicon. Uitgegeven door C. Pijnacker Hordijk. 1904. . . . . *f* 3.90.
Nieuwe uitgaaf van deze belangrijke kroniek (vervolg der Egmondische kronieken) volgens het eenig bekende handschrift.

Kronijk van Holland van een ongenoemden geestelijke (gewoonlijk genaamd Kronijk van den Clerc uten laghen landen bi der see). 1867 . . . . . *f* (2.30) 1.—.
Kronijk, waarvan de tekst nauw verwant is aan de Hollandsche vertaling der belangrijke kronijk van Beka.

Henricus Bomelius, Bellum Trajectinum. 1878. *f* (1.40) 1.—.
Verhaal van de gebeurtenissen, die aan de annexatie van het sticht Utrecht door Karel V voorafgingen.

Kronijken van Emo en Menko. Uitgegeven door Feith en Acker Stratingh. 1866 . . . . . *f* (3.70) 1.50.
Belangrijkste bron voor de oudste geschiedenis van Friesland, vooral voor de sociale historie.

---

1) Deze inhoudsopgave der uitgaven van het genootschap bedoelt alleen den hoofdinhoud, niet den volledigen inhoud der werken te vermelden.

Quedam narracio de Groninghe, de Thrente, de Covordia et de diversis aliis sub diversis episcopis Trajectensibus. Uitgegeven door C. Pijnacker Hordijk 1888. *f* (2.10) 2.10.

Belangrijk voor de geschiedenis van Groningen en Drente in de 12e en 13e eeuw. Uitgaaf volgens een handschrift, dat aan de uitgevers der Monumenta Germaniae onbekend is gebleven.

De kroniek van Sicke Benninge. 1e en 2e deel (kroniek van Van Lemego). Uitgegeven en met kritische aanteekeningen voorzien door J. A. Feith; met eene inleiding van P. J. Blok. 1887. . . . . *f* (2.40) 2.40.

Verhaal van een hooggeplaatst getuige van de gebeurtenissen te Groningen in de 15e en het begin der 16e eeuw, hier voor het eerst op betrouwbare wijze uitgegeven. Ook de hier overgenomene kroniek van Lemego over de 15e eeuw is het werk van een tijdgenoot.

Het oudste cartularium van het sticht Utrecht. Uitgegeven door S. Muller Fz. 1892. . . . . . *f* 4.60.

Bevat alle keizeroorkonden van het sticht Utrecht en alle andere giftbrieven uit de oudste tijden van het bisdom.

Bullarium Trajectense. Romanorum Pontificum diplomata usque ad Urbanum Papam VI in veterem episcopatum Trajectensem destinata. Edidit Gisb. Brom. 2 tomi. 1891, 92 . . . . *f* 24.—.

Volledige verzameling van de in het pauselijk archief aanwezige oorkonden, betrekking hebbende op het bisdom Utrecht.

De rekeningen der grafelijkheid van Holland onder het Henegouwsche huis. Uitgegeven door H. G. Hamaker. 3 deelen. 1875—78 . . . . *f* (19.20) 7.50.

De rekeningen der grafelijkheid van Zeeland onder het Henegouwsche Huis. Uitgegeven door H. G. Hamaker. 2 deelen. 1879, 80 . . . . *f* (12.10) 6.—.

Oudst bewaarde rekeningen van de Hollandsche graven, overrijk aan bizonderheden betreffende de geographische, administratieve en sociale toestanden van Holland in de veertiende eeuw.

De registers en rekeningen van het bisdom Utrecht. 1325—1336. Uitgegeven door S. Muller Fz. 2 deelen. 1889, 91. *f* 15.30.

Eenige bron voor de kennis van de administratie van het bisdom Utrecht in het begin van de veertiende eeuw.

De oudste stadsrekeningen van Dordrecht. 1284—1424. Uitgegeven door C. M. Dozy. 1891 . . . . *f* 2.40.

Bevat o. a. de eenige stadsrekeningen uit de dertiende eeuw, die in Nederland bewaard zijn.

Rekeningen van de gilden van Dordrecht. 1438—1600. Uitgegeven door J. C. Overvoorde. 1894 . . *f* 2.80.
Eenige bewaarde middeleeuwsche rekeningen van Nederlandsche gilden, van belang voor de kennis van de inrichting dezer corporaties.

Rekeningen der stad Groningen uit de 16e eeuw. Uitgegeven door P. J. Blok. 1896 . . . . *f* 4.—.
Geven een volledig overzicht van de administratie der stad Groningen in de eerste helft der zestiende eeuw.

E. Verwijs, De oorlogen van hertog Albrecht van Beieren met de Friezen in de laatste jaren der XIVe eeuw. 1869 . . . . *f* (9.80) 2.50.
Bewerking van deze belangrijke episode der Nederlandsche geschiedenis, voornamelijk getrokken uit de grafelijkheidsrekeningen van Holland.

G. Geldenhauer Noviomagus, Collectanea. Uitgegeven door J. Prinsen J.Lz. 1901 . . . . *f* 3.75.
Aanteekeningen en opstellen van den bekenden humanist, belangrijk voor de kennis van zijn tijd, vooral voor de geschiedenis der hervorming en voor de gebeurtenissen in het bisdom Utrecht.

Onderzoek van 's Konings wege ingesteld omtrent de Middelburgsche beroerten van 1566 en 1567. Uitgegeven door J. Van Vloten. 1873 . . . . . *f* (3.40) 1.50.
Zeer belangrijke bron voor de geschiedenis van de hagepreeken, den beeldenstorm en het eerste gewapende verzet tegen de Spanjaarden in Zeeland.

Correspondentie van en betreffende Lodewijk van Nassau en andere onuitgegeven documenten. Verzameld door P. J. Blok. 1887 . . . . *f* (2.90) 2.90.
Bevat o. a. de onuitgegeven apologie van Lodewijk, de rechterhand van zijn broeder prins Willem van Oranje, en eene correspondentie betreffende zijne onderhandelingen met het Fransche hof.

Hortensius, Over de opkomst en den ondergang van Naarden. Uitgegeven door Peerlkamp en A. Perk. 1866. . . . . *f* (4.50) 1.50.
Dit geschrift van Lambertus Hortensius, rector der Latijnsche school te Naarden, is vooral merkwaardig om de mededeelingen over het begin van den 80-jarigen oorlog en het uitvoerig verhaal van het uitmoorden van Naarden door de Spanjaarden (1572).

Memoriën van Roger Williams. Uitgegeven door J. T. Bodel Nyenhuis. 1864 . . . . *f* (2.10) 1.—.
Merkwaardig voor de oorlogsgeschiedenis der jaren 1572—1574; de schrijver was ooggetuige der gebeurtenissen in de eerste jaren van den opstand tegen Spanje.

Brieven en onuitgegeven stukken van Jonkheer Arend van Dorp, heer van Maasdam. Uitgegeven door J. B. J. N. ridder De van der Schueren. 2 deelen. 1887, 88. *f* (14.40) 5.50.

Papieren van een handlanger van prins Willem I, belangrijk voor de intieme geschiedenis van den opstand tegen Spanje.

Documents concernant les relations entre le duc d'Anjou et les Pays-Bas. (1576—1584.) Publiés par P. L. Muller et Alph. Diegerick. 5 vol. 1889—99. . . . *f* 34.95.

Volledige bronnenuitgave betreffende de tusschenkomst van den hertog van Anjou, broeder van Hendrik III, in de zaken van den Nederlandschen opstand en de aanneming van de souvereiniteit over de Nederlandsche gewesten.

Kronijk van Eggerik Egges Phebens. 1565—1594. Uitgegeven door H. O. Feith 1867. . . *f* (2.40) 1.—.

Groningsche kronijk van een onpartijdigen hervormingsgezinde, bron van Emmius.

Uittreksel uit Francisci Dusseldorpii Annales. 1566—1616. Uitgegeven door R. Fruin. 1894 . . . . . *f* 7.50.

De geschiedenis van den opstand, door een katholiek tijdgenoot geschreven.

Diarium Everardi Bronchorstii sive Adversaria omnium quae gesta sunt in academia Leidensi, 1591—1627. Uitgegeven door J. C. Van Slee. 1898. . . *f* 2.40.

Curieuse aanteekeningen over het onderwijs en het leven aan de Leidsche academie.

Brieven van Lionello en Suriano uit Den Haag aan Doge en Senaat van Venetië in 1616—1618, benevens Verslag van Trevisano betreffende zijne zending naar Holland in 1620. 1883 . . . . *f* (6.10) 3.50.

Merkwaardige brieven van de bekende Venetiaansche diplomaten over de geschillen tijdens het bestand.

Memoriën en adviezen van Cornelis Pieterszoon Hooft. 1871. . . . . *f* (4.90) 2.—.

Belangrijk voor de geschiedenis van Amsterdam in de jaren 1578—1620 en voor de houding van deze stad in de godsdienstige geschillen.

Verhooren en andere bescheiden betreffende het rechtsgeding van Hugo de Groot. Uitgegeven door R. Fruin. 1871 . . . . *f* (4.80) 2.—.

Belangrijk voor de kennis van den strijd tusschen de twee groote staatspartijen in het begin van de republiek, waarbij Grotius eene belangrijke rol vervulde.

Brieven en onuitgegeven stukken van Johannes Wtenbogaert. 1584—1644. Uitgegeven door H. C. Rogge. 7 deelen. 1868/74 . . . . *f* (37.60) 12.50.

Deze correspondentie van den bekenden Remonstrantschen hofprediker van prins Maurits is in de eerste plaats belangrijk voor de geschiedenis van de kerkelijke woelingen tijdens het bestand.

Verbaal van de ambassade van Aerssen, Joachimi en Burmania naar Engeland. 1625. 1867 . . *f* (1.90) 1.—.

Bevat de onderhandeling over een verbond van onderlinge bescherming na het afspringen van het huwelijk tusschen den zoon van den Engelschen koning en eene Spaansche prinses.

Verbaal van de ambassade van Gaspar van Vosbergen bij den koning van Denemarken, den Neder-Saxischen kreits en den koning van Zweden. 1625. 1867 . *f* (2.30) 1.—.

Behelst de onderhandelingen over een verbond tegen den keizer en den koning van Spanje in het begin van den Dertigjarigen oorlog.

Brieven van Nicolaes van Reigersberch aan Hugo de Groot. 1902. . . . . *f* 7.50.

Belangrijk voor de geschiedenis van De Groot; bevat voorts eene reeks van gewichtige berichten over de toestanden in Nederland in de jaren 1622—1643.

Resolutiën van de vroedschap van Utrecht betreffende de Academie. Uitgegeven door J. A. Wijnne en Lucie Miedema. 1888, 1900 . . . . *f* 7.—.

Met een uitvoerige inleiding over de inrichtingen van hooger onderwijs te Utrecht vóór 1636.

Abraham de Wicquefort, Histoire des Provinces-Unies des Païs-Bas, depuis le parfait establissement de cet estat par la paix de Munster. 4 volumes. I. 1861. II. 1864. III. 1866. IV. 1874 . . . . *f* 26.—.

De beste gelijktijdige geschiedenis van de Nederlanden in de tweede helft der zeventiende eeuw door een diplomatiek agent.

De geschillen over de afdanking van het krijgsvolk in de Vereenigde Nederlanden in de jaren 1649 en 1650. Toegelicht door J. A. Wijnne. 1885. . *f* (5.40) 2.50.

De bekende geschillen van het jaar 1650 worden hier toegelicht uit onbekende stukken uit het Huis-archief van H. M. de Koningin.

Brieven van Johan de Witt. 1650—1657(1658). I. Bewerkt door Robert Fruin, uitgegeven door G. W. Kernkamp. 1906 . . . . *f* 6.50.

Zeer belangrijke bron voor de binnen- en buitenlandsche geschiedenis van de Republiek gedurende de eerste stadhouderlooze periode en voor de kennis van het particulier leven van den Raadpensionaris.

Dagverhaal van Jan van Riebeek, commandeur aan de Kaap de Goede Hoop. 1652—1662. 3 deelen. 1884—93. *f* 23.80.

Merkwaardig verhaal van den stichter der Kaapkolonie omtrent de geschiedenis van deze kolonie.

H. Bontemantel, De regeeringe van Amsterdam, soo in 't civiel als crimineel en militaire. 1653—1672. Uitgegeven door G. W. Kernkamp. 2 deelen. 1897. *f* 11.50.

Gedenkschriften van een Amsterdamsch regent uit den tijd van Jan de Witt, belangrijk voor de kennis van de regeering en de regeeringsintriges van Amsterdam.

Lettres de Pierre de Groot à Abraham de Wicquefort. 1668—1674. Publiées par F. J. L. Krämer. 1894. *f* 5.25.

Brieven van P. De Groot, den zoon van Hugo De Groot, voornamelijk loopende over de Keulsche vredeshandeling in 1673.

Notulen, gehouden ter Staten-vergadering van Holland door Hop en Vivien. 1671—1675. Uitgegeven door N. Japikse. 1904 . . . . *f* 5.50.

Uitvoerige mededeelingen over het voorgevallene bij het nemen der resolutiën in de Staten-vergadering van Holland gedurende deze belangrijke jaren.

Journalen van Constantijn Huygens den zoon. 1673—1678. 1881 . . . . *f* (3.50) 3.50.

Journalen van Constantijn Huygens den zoon. 1680—1682 en 1649—1650. 1888. . . . . *f* (2.20) 2.20.

Journaal van Constantijn Huygens den zoon. 1688—1696. 2 deelen. 1876 . . . . *f* (14.60). 14.60.

Journalen van den secretaris van Willem III, hoogst belangrijk voor de kennis van personen en de zedengeschiedenis van de laatste helft der zeventiende eeuw.

Register op de Journalen van Constantijn Huygens Jr. *f* 3.90.

Verbaal van de buitengewone ambassade naar Engeland in 1685. 1863 . . . . *f* (1.80) 1.—.

Gewichtig voor de kennis van de verhouding der republiek tot koning Jakob II na diens troonsbestijging en den opstand van Monmouth en zijne aanhangers.

Négociations du comte D'Avaux, ambassadeur à la cour de Suède, pendant les années 1693, 1697, 1698. Publiées par J. A. Wijnne. 4 volumes. 1882, 83 . *f* (22.90) 8.—.

Belangrijk voor de geschiedenis van de diplomatieke betrekkingen der mogendheden ten tijde van den Negenjarigen oorlog.

Memorien van Mr. Diderik van Bleyswijk, burgemeester van Gorinchem. 1734—1755. Uitgegeven door Theod. Jorissen. 1887 . . . . *f* (4.50) 3.—.

Belangrijk voor de geschiedenis van de familieregeering en de regentenintriges in de steden van Holland.

*

Gedenkschriften van Gijsbert Jan van Hardenbroek, 1747—1780. I, II. Uitgegeven door F. J. L. Krämer. 1901, 2. . . . . f 14.—.

Dagboek van een hooggeplaatst edelman, aan het hof der stadhouders verkeerende en dagelijks met alle invloedrijke personen omgaande.

Brieven van en aan Joan Derck van der Capellen van de Poll. Uitgegeven door W. H. De Beaufort. Met aanhangsel door J. A. Sillem. 2 deelen. 1879. f (12.20) 4.—.

Brieven van den bekenden adellijken patriotschen leider, hoogst belangrijk voor de geschiedenis van de jaren 1763—1784.

Brieven aan R. M. van Goens en onuitgegeven stukken hem betreffende. 3 deelen. 1884—90. f (14.20) 8.—.

Belangrijk voor de autobiografie van R. M. Van Goens en voor de kennis van zijne verhouding tot de stadhouderlijke partij. Bevat bovendien eene uitgebreide correspondentie met buitenlandsche geleerden.

Brieven van prins Willem V aan baron Van Lijnden van Blitterswijk. Uitgegeven onder toezicht van F. De Bas. 1893 . . . . f 3.50.

Vertrouwelijke brieven van den prins aan zijn vertegenwoordiger als eerste edele in Zeeland.

Memorials and times of Peter Philip Juriaan Quint Ondaatje. By Mrs. Davies . . . . . . f (4.—) 1.50.

Biographie van den bekenden Utrechtschen patriot van 1784 en volgende jaren.

KRONIJK.

EERSTE SERIE.

Ie jaargang. (Is niet in druk verschenen.)

IIe jaargang. 1846 . . . . f (5.—) 1.50.

Behelst tal van bijzonderheden over historische personen, kerkelijke zaken, universiteitswezen enz. — Inventaris van brieven uit het archief der voormalige vijf kapittelen te Utrecht (1380—1513). — Kleine historische mededeelingen enz. enz.

IIIe jaargang. 1847 . . . . f (2.70) 1.50.

Vervolg van den inventaris der brieven uit het archief der voormalige vijf kapittelen te Utrecht (1514, 1515). — Vele wetenswaardigheden over archaeologie, genealogie, archiefwezen. — Verklaring van spreekwijzen (dialecten) en spreekwoorden enz. enz.

IVe jaargang. 1848. . . . . f (3.70) 2.50.

Verschillende brieven van prins Willem I, Paulus Merula (minnebrief), Wtenbogaert e. a. — Vervolg van den inventaris der 5 kapittelen (1516, 1517). — Mededeelingen over Czaar Peter en zijne vrouw e. a. — Toestand der archieven van Nijmegen, Utrecht, Groningen, Dordrecht en andere steden enz. enz.

V^e jaargang. 1849. . . . . *f* (6.—) 2.50.
Inventarissen van verschillende stads-archieven. — Brieven van David van Bourgondië, Philips II, prins Willem I, Hugo De Groot, e. a. — Bijdragen tot de geschiedenis van het Nederlandsche zeewezen en krijgswezen (1618) enz. enz.

TWEEDE SERIE.

VIe jaargang. 1850 . . . . *f* (6.—) 2.—.
Inventarissen van verschillende archieven van steden, gerechten en gasthuizen. — Brieven o. a. van Adolf en Karel van Gelder (1456—1477), Christiaan II van Denemarken (1525), Karel V (1537), Philips II (1561, 67), E. Leoninus (1581), prins Willem I (1582), Maurits van Nassau (1600) e. a. — Bijzonderheden over Utrechtsche bisschoppen, hertogen van Gelre e. a.; over den vredehandel te Utrecht (1713); over aflaatgelden, papiermerken enz. enz.

VIIe jaargang. 1851 . . . . *f* (6.40) 3.—.
Inventarissen van archieven. — Academie te Franeker. — Middeleeuwsche kerkgebouwen in Friesland en Groningen. — Graftombes in Germaanschen smaak en in dien der Renaissance. — Tien brieven betreffende de Geldersche aangelegenheden in 1535—1537. — Brieven van bekende personen; genealogiën enz. enz.

VIIIe jaargang. 1852 . . . . *f* (6.80) 3.—.
Reproductie van den „Almanach nae den nieuwen ende ouden stijl. Opt Jaer ons Heeren M.D.XCVIII", in 12° te Delft bij Bruyn Harmansz. — 19 brieven van Anna van Egmond aan haren broeder Maximiliaan. — Keuken-rekening van de grafelijkheid van Holland en Zeeland. 1401. — Stukken over de Oost-Indische Compagnie. — Emigreerende families uit Antwerpen naar Middelburg. 1586 enz. enz.

IXe jaargang. 1853 . . . . *f* (6.80) 3.—.
Belangrijke onderschepte Portugeesche briefwisseling. 1634. — Stukken van Jan Pietersz. Coen over den handel in Indië. 1622, 1623. — Fragmenten van oude kronieken. — Journaal, gehouden te Batavia door den directeur-generaal Ph. Zwart. 1636. — Chronologische opgave der oorkonden over de 13e en 14e eeuw in het stads-archief te Harderwijk. — Bijdragen tot de geschiedenis van het geschutwezen (1491—1528). — Brieven; genealogische mededeelingen enz. enz.

X^e jaargang. 1854 . . . . *f* (6.80) 3.—.
Uiterste wil van prins Maurits. — Eenige merkwaardige vonnissen. 1524—1645. — Handel op Perzië en de golf van Bengalen. 1633. — Stukken over de Oost-Indische Compagnie. — 109 Brieven van Maria van Nassau. 1605—1615. — Charters in het stads-archief van Harderwijk. 1402—92 enz. enz.

DERDE SERIE.

XIe jaargang. 1855. . . . . *f* (3.20) 1.—.
Betrekking tusschen de Nederlanden en Genève in 1589, 1590. — Stukken over de West-Indische Compagnie. — Geslachtswapenen en rouwborden in kerken. — Stukken betreffende de krijgsgeschiedenis. — Brieven enz. van en aan Anna Maria van Schurman. — Onuitgegeven gedichten van Const. Huygens enz. enz.

XIIe jaargang. 1856. . . . . . . *f* (3.60) 1.—.
Rechtstoestand in het begin der 15e eeuw. — Rechtsgebruiken in de middeneeuwen. — Eenige merkwaardige vonnissen uit den tijd der geloofsvervolging te Amsterdam in de 16e eeuw. — Bijdrage tot de geschiedenis van den bouw van den Dom te Utrecht. — Autobiographie van den gouverneur-generaal P. A. van der Parra. — Grafsteden der oudste bewoners van Denemarken enz. enz.

XIIIe jaargang. 1857. . . . . . . *f* (4.80) 1.50.
Oorkonden betrekkelijk den twist tusschen den bisschop van Utrecht en den heer van Wisch in 1490. — Inventaris van het stadsarchief te Oudewater. — Begiftigingen en bezittingen van het Carthuizer-convent bij Utrecht. — Charter van 1368, bevattende een overzicht van het bisdom Utrecht in 1278.

XIVe jaargang. 1858. . . . . . . *f* (5.10) 1.50.
Stukken betrekkelijk den oorlog met Frankrijk in 1672. — Oude doopvonten (met afbeeldingen). — Stukken betrekkelijk de hervormingsberoerten te Utrecht in 1566 en 1567. — Expeditie naar Portugal in Sept. 1557 enz. enz.

XVe jaargang. 1859. . . . . . . *f* (4.60) 1.50.
Brieven van prins Willem van Oranje aan zijne vrouw Anna van Egmond. — Liefdadige stichtingen te Utrecht. — Charters uit het stads-archief te Harderwijk, 14e en 15e eeuw. — Gevangenneming van Paulus Buys, 1586 enz. enz.

VIERDE SERIE.

XVIe jaargang. 1860. . . . . . . *f* 5.40) 1.50.
Aanteekeningen betrekkelijk het beleg van Haarlem. — Overlandreis van Indië naar Europa in 1757. — Stukken voor de geschiedenis van de jaren 1588 en 1589 enz. enz.

XVIIe jaargang. 1861. . . . . . . *f* (5.80) 1.50.
Stukken voor de geschiedenis der jaren 1588 en 1589. — Verdedigingswerken van de IJssel. 1672. — Brieven van Willem van Liere. — Onkosten der judicature van Oldenbarnevelt. — Onkosten der Dordsche synode enz. enz.

XVIIIe jaargang. 1861. . . . . *f* (6.60) 1.50.
Stukken voor de geschiedenis der jaren 1590 en 1591 enz. enz.

XIXe jaargang. 1863. . . . . . . *f* (7.40) 2.—.
Stukken voor de geschiedenis van het jaar 1592. — Wicquefort's Mémoires. — Heinrici ab Hovel Speculum Westphaliae enz. enz.

XXe jaargang. 1864 . . . . *f* (7.20) 2.—.
Stukken voor de geschiedenis der jaren 1593 en 1594. — De benoeming van graaf Johan van Nassau tot stadhouder van Gelderland. — Beschrijving van een tocht naar de bovenlanden van Banjermassing in het jaar 1790. — De bekostiging der voormalige fortificatiewerken der stad Utrecht enz. enz.

VIJFDE SERIE.

XXIe jaargang. 1865 . . . . *f* (7.60) 2.—.
Stukken voor de geschiedenis van het jaar 1595. — Thysius Leere en Order der Ned. Geref. Kerken. — Rapport faict par Monsieur de St. Aldegonde au Conseil d'Estat de sa négociation en France 1581. — Bijdrage tot de geschiedenis der gewevene en andere behangseltapijten, vooral in Denemarken enz. enz.

XXIIe jaargang. 1866 . . . . *f* (7.20) 2.—.
Stukken betreffende de onlusten binnen Utrecht in 1610. — Verbaal van de legatie van Leoninus, van Loozen, Valcke en Franckena naar Engeland in 1596. — Stukken betrekkelijk de Remonstranten enz. enz.

XXIIIe jaargang. 1867. . . . . *f* (9.20) 2.50.
Concept van eene Compagnie van assurantie en van haar octrooi. 1628, 29. — Brieven van Joh. Heinsius over den in 1632 aangeknoopten vredehandel. — Eene bijdrage tot het leven van Onno Zwier Van Haren. — Over den geest en de strekking van het Amsterdamsche patriciaat enz. enz.

XXIVe jaargang. 1868 . . . . *f* (9.40) 2.50.
Brieven van Maarten Harpertsz. Tromp en van Witte Cornelisz. De With. — Brieven van Bilderbeck, Nederlandsch agent te Keulen, betreffende het laatste gedeelte van den Dertigjarigen oorlog. — Aegidius Daalmans, Indiaanse aanteekeningen enz. enz.

XXVe jaargang. 1869 . . . . *f* (10.70) 3.—.
Stukken betreffende den vrijen handel op Brazilië. 1637. — Origineele brieven van H. Doedens aan Ant. Van Hilten betreffende de West-Indische Compagnie. 1641—1648. — Journaal van Joh. Van Kerkhoven, heer van Heenvliet, hofmeester van de princes-royaal, over de ziekte en den dood van prins Willem II en de kwestiën omtrent de voogdij van den jonggeboren prins. — Geheime correspondentie uit Engeland. 1659, 1660 enz. enz

ZESDE SERIE.

XXVIe jaargang. 1870. . . . . *f* (8.—) 2.50.
Geschillen te Nijmegen. 1617. — Het Geusen Liedboek. — Vervolging van de Remonstranten in Land en Stad van Utrecht. 1619 enz. — Eenige aanteekeningen wegens het gebeurde te Utrecht in 1786 en 1787. — Reisjournaal uit de 17e eeuw naar het Heilige Land enz. enz.

XXVIIe jaargang. 1871 . . . . *f* (8.20) 2.50.
Aanteekeningen betrekkelijk het gebeurde te Utrecht in 1786 en 1787. — Stukken rakende de Quadruple Alliantie. — Grondig verhaal van Amboyna. 1621. — Verhaal van eenige oorlogen in Indië. 1622 enz. enz.

XXVIIIe jaargang. 1872 . . . . *f* (6.20) 2.50.
Uit de papieren van eenen bewindhebber der Oost-Indische Compagnie. — Brieven van R. Hoogerbeets. — Doleantiën over misbruiken in de regeering van Friesland. 1627 enz. enz.

XXIXe jaargang. 1873 . . . . *f* (8.30) 2.50.
Stukken betreffende de geschiedenis van den oorlog in 1630 en eenige volgende jaren. — Reformatie van 's Hertogenbosch. 1630. — Classicale acta van Brazilië. 1636—1644. — Brieven van Willem Van Oldenbarnevelt aan Hugo De Groot. — Uit de papieren van eenen bewindhebber der Oost-Indische Compagnie. — Aanbevelingen voor scheepskapitein enz., ingekomen bij Johan De Witt. 1653—1672 enz. enz.

XXXe jaargang. 1874. . . . . . *f* (10.30) 3.—.
Staat van ontvangsten en uitgaven der geestelijke goederen tot onderhoud van predikanten. 1590. — Politieke brieven uit de jaren 1784, 1785 en 1786, meerendeels van den heer Maxim. D'Yvoy. — Uit de papieren van eenen bewindhebber der Oost-Indische Compagnie. — Verhaal der gevangenschap van Oldenbarnevelt, beschreven door zijn knecht Jan Francken enz. enz.

XXXIe jaargang. 1875 . . . . *f* (0.40) 2.50.
Rapport der geheime staatscommissie nopens de toekomstige inrichting en huishouding van den staat. 1818. — Journaal van Splinter Helmich, soldaat en later hopman in dienst van den lande. 1572—1598. — De magistraatsbestelling te Utrecht onder de republiek. — De vorming van het Oversticht. — Brieven van prins Willem V. 1786—1793 enz. enz.

BERIGTEN.

Ie deel 1e stuk. 1846. . . . . *f* (3.40) 1.50.
Dodt van Flensburg over Valerius Andreas. — Visscher over Jan van Rode, vertaler der Sommė le Roy. — Dodt van Flensburg over Adam en Paul van Vianen. — Utrechtsch handschrift der Snorra-Edda. — Eyck van Zuilichem, Bouw- en beeldhouwkundige voortbrengselen in ons land.

Ie deel 2e stuk. 1848. . . . . *f* (2.20) 1.50.
Nederlandsche handschriften in de Keizerlijke bibliotheek te Petersburg. — Asch van Wijck, Schuttengilden in Nederland.

IIe deel 1e stuk. 1849 . . . . *f* (2.20) 1.50.
Verblijf van Christiaan II van Denemarken in Nederland. 1521. — Beroerten te Gent onder Karel V.

IIe deel 2e stuk. 1849 . . . . *f* (3.80) 3.80.
Verhooren van Oldenbarnevelt.

IIIe deel 1e stuk. 1850 . . . . *f* (3.—) 1.50.
Geschiedenis van het geslacht Van Mathenesse. — Catalogue de documents manuscrits relatifs à l'histoire de la Hollande dans les bibliothèques de Paris.

IIIe deel 2e stuk. 1851 . . . . *f* (3.—) 1.50.
Journaal omtrent de vredehandeling te Utrecht.

IVe deel 1e stuk. 1851 . . . . *f* (3.—) 2.—.
Geschiedenis van het geslacht Nyenrode.

IVe deel 2e stuk. 1851 . . . . *f* (2.50) 1.50.
De Upstalboom bij Aurich. — Bescheiden over het eerste tijdvak van de geschiedenis der hervorming in Utrecht. 1524—1566.

Ve deel 1e stuk. 1853 . . . . *f* (3.20) 1.50.
Rapport van den gouverneur generaal Loten over Makasser. — Rapport van den heer van Sommelsdijk over zijne legatie naar Venetie in 1620.

Ve deel 2e stuk. 1856 . . . . *f* (2.50) 1.—.
Rapport van eene reis naar het hof van Candië. 1671. — Autobiografie van den gouverneur generaal Rijklof van Goens. 1678—1681. — Memorie betreffende het eiland Ceylon door R. van Goens Jr. 1679.

VIe deel 1e stuk. 1857 . . . . *f* (2.50) 1.—.
De Wicquefort, Mémoires sur la guerre de 1672.

VIe deel 2e stuk. 1857 . . . . *f* (2.10) 1.—.
Dagelijksche aanteekeningen over het verblijf der Franschen te Utrecht in 1672 en 1673.

VIIe deel 1e stuk. 1861 . . . . *f* (5.50) 1.50.
Stukken betrekkelijk de verovering van Malakka. 1641.

VIIe deel 2e stuk. 1863 . . . . *f* (6.50) 2.50.
Verbaal van de Nederlandsche gezanten in Engeland. 1618—1619. — Rapport van het gebesoigneerde te Tunis en Algiers. 1622—1623.

CODEX DIPLOMATICUS.

EERSTE SERIE (IN 4°).

Ie deel 1e stuk. 1848 . . . . *f* (2.60) 2.60.
Oorkonden betreffende het voormalig handelsverkeer van Utrecht. — Oudste kameraarsrekeningen van Deventer. 1337—1347.

Ie deel 2e stuk . . . . *f* (2.60) 2.60.
Brieven van Leibnitz en Cuperus o. a. over den Utrechtschen vrede.

Ie deel 1e stuk. 1852 . . . . *f* (3.75) 2.50.
Rekening van de testamentoren van Jacoba van Beieren.

Ie deel 2e stuk. 1852 . . . . *f* (3.10) 2.50.
Lettres de Paul Choart seigneur de Buzanval. 1600.

IIe deel 1e stuk. 1853 . . . . *f* (6.20) 3.50.
Oudste burgemeestersrekening van Middelburg. 1364. — Oudste kameraarsrekening van Utrecht. 1380. — Rekening van de bruiloft van Jan van Touraine. 1406. — Bisschoppelijke rekening van 1377.

IIe deel 2e stuk. 1853 . . . . *f* (3.20) 2.—.
Verbalen van Van Grijspere en Van Lent, commissarissen in de troubles van 1567 en 1568.

IIIe deel 1e stuk. 1855 . . . . *f* (6.50) 2.—.
Oude kroniek van Brabant.

IIIe deel 2e stuk. 1856 . . . . *f* (3.40) 1.50.
Verbaal van de gedeputeerden in Engeland tot vereeniging van de Engelsche en Nederlandsche Oost-Indische Compagniën. 1618.

IVe deel 1e stuk. 1859 . . . . *f* (3.10) 1.50.
Lettres inédites du comte de Boussu. — Oudste rekening van Antwerpen. 1324. — Rekening van Lier. 1377.

IVe deel 2e stuk. 1860 . . . . *f* (5.20) 1.50.
Lettres de Marnix de St. Aldegonde et de Jean Casimir, comte Palatin. — Briefwisseling met Don Jan van Oostenrijk. 1576—1577.

Ve deel. 1860 . . . . *f* (12.—) 4.—.
Toe Boecop, Kronijk der bisschoppen van Utrecht.

VIe deel. 1863 . . . . *f* (1.20) 1.—.
Kronijken van Brabant, Holland en Vlaanderen.

BIJDRAGEN EN MEDEDEELINGEN.

Iste deel. 1878 . . . . *f* (5.60) 2.50.
Sautijn Kluit, Utrechtsche courant. — Boele van Hensbroek, Guicciardini.

IIde deel. 1879 . . . . *f* (5.20) 2.50.
Rapport van Aubéry du Maurier. 1624.

IIIde deel. 1880 . . . . *f* (5.20 2.50.
Rekeningen der Buurkerk te Utrecht, 15de eeuw. — Brieven aan den hertog van Brunswijk-Wolfenbuttel.

IV^de^ deel. 1881 . . . . *f* (8.80) 4.—.
Verloren van Themaat, Geschiedenis van de vicariën in de provincie Utrecht.

V^de^ deel. 1882 . . . . *f* (5.40) 3.—.
Staatkundige berichten uit Frankrijk. 1650—1653. — Stukken over de lichting der waardgelders te Utrecht. — Relaas van 't gepasseerde op Alsen. 1658.

VI^de^ deel. 1883 . . . . *f* 6.—.
Documenten voor de geschiedenis der Nederlanders in het oosten. — Steven Van der Haeghen, Avonturen. 1575—1597. — Trois arrêts du Grand conseil de Malines.

VII^de^ deel. 1884 . . . . *f* 5.—.
De Bas, Overgaaf der Bataafsche vloot 1795. — Verslag van Fr. Micheli. 1638. — Visitatie der kerken in het Sticht Utrecht. 1593.

VIII^ste^ deel. 1885 . . . . *f* 3.60.
Dagboek over 1672. — Apologie van Lodewijk van Nassau.

IX^de^ deel. 1886 . . . . *f* 6.10.
Stukken betreffende den strijd der bisschoppen van Utrecht met de stad Utrecht. — Stukken over den tegenstand der Utrechtsche katholieken tegen de Unie van Utrecht.

X^de^ deel. 1887 . . . . *f* 5.80.
Buchelius, Observationes ecclesiasticae sub presbyteratu meo. — Zending van Dirk Van Hille naar Spanje. — Onbekende kroniek van het klooster Windesheim.

XI^de^ deel. 1889 . . . . *f* 6.60.
De Wicquefort, Mémoires sur la guerre de 1672. — Drie Briefe der Stadt Londen an die Stadt Dordrecht. 1359. — De Bye, Gedenkschrift betreffende het bewind van Oldenbarnevelt. — Drie Utrechtsche kroniekjes vóór Beka's tijd.

XII^de^ deel. 1890 . . . . *f* 4.10.
Politiek journaal van 1795. — Bijdragen tot de geschiedenis der Hervormde kerk te Gent. 1578—1584.

XIII^de^ deel. 1891 . . . . *f* 5.—.
Gedenkschrift van Don Sancho de Londono. — Vervolg op het Recueil de Hopperus.

XIV^de^ deel. 1892 . . . . *f* 3.80.
Resolutien der Staten van Holland. 1577 en 1578. — Stadsrekeningen van Dordrecht. 1323—1399. — Reisjournaal van Jhr. Çoenders van Helpen.

XVde deel. 1893 . . . . *f* 4.90.
Journaal van Const. Huygens' reis naar Venetië. 1620. — Sommaire de la forme du régime des Provinces Unies. 1647. — Memorie van den gouverneur Van der Graaff over de gebeurtenissen aan de Kaap de Goede Hoop. 1780—1806.

XVIde deel. 1894 . . . . *f* 4.75.
C. Block, Kroniek van het Regulierenklooster te Utrecht. — Buyck, Aanteekeningen over het geus worden van Amsterdam.

XVIIde deel. 1895 . . . . *f* 4.—.
L. Reael, Amsterdamsche gedenkschriften. 1542—1567. — Magistraatsverandering te Utrecht in 1618.

XVIIIde deel. 1896 . . . . *f* 5.75.
Fragment van de autobiografie van Const. Huygens. — Notulen en munimenten van het College van commercie te Amsterdam. 1663—1665. — Simon Van Leeuwen's Bedenckingen over de stadhouderlycke macht.

XIXde deel. 1897. . . . . *f* 5.25.
Mémoires de M. De B. sur la cour de Guillaume III. — Memorie van Byam over de overgave van Suriname. — Stukken over de Noordsche Compagnie.

XXste deel. 1898 . . . . *f* 3.25.
Kroniek van het Goudsche fraterhuis. — Notulen van de Patriottische partijdagen. 1783—1787. — Reisebericht des Mgr. Garampi in Holland. 1764.

XXIste deel. 1899 . . . . *f* 4.50.
Koopmansadviezen aangaande het plan tot oprichting eener Compagnie van assurantie. 1629—1635. — Opgaven omtrent inkomsten, goederen, hoorigen, dienstmannen en rechten der abdij Egmond. 1130—1161. — Reisverhaal van Jacob van Neck. 1598—1599.

XXIIste deel. 1900 . . . . *f* 4.90.
Brieven van Sorbière over den toestand van Holland in 1660.— Het oude register van Graaf Florens. — Correspondentie tusschen Prins Maurits en Reynier Pauw. 1617—1619.

XXIIIste deel. 1901. . . . . *f* 4.90.
De kroniek van Aduard. — Memoriën van Th. Rodenburg over verplaatsing van industrieën naar Denemarken. — Correspondentiën in steden van Zeeland.

XXIVste deel. 1902 . . . . *f* 5.25.
Mémoire d'Abraham de Wicquefort. — Mémoire touchant le négoce des Hollandois. — Contract tot oprichting van een Zweedsch factorie-comptoir te Amsterdam.

XXV^ste deel. 1903. . . . . *f* 5.90.
Utrechtsche kroniek over 1566—1576. — De oudst-bewaarde stadsrekening van Gouda (1437). — De confiscatie der goederen van Gillis van Ledenberch. — Das Güterverzeichniss Graf Heinrichs von Dale (1188). — Rekening van de kosten van het rederijkersfeest te Leiden in 1596. — Beschrijving van eenige Westindische-plantageleeningen.

XXVI^ste deel. 1904. . . . . *f* 4.50.
De gebeurtenissen op den Amsterdamschen Doelen in 1748. — Armenzorg te Leiden in 1577. — Correspondentiën te Middelburg en te Goes. — De inventaris van het archief van Filips van Marnix. — Memoriën van den Zweedschen resident Harald Appelboom.

XXVII^ste deel. 1905. . . . . *f* 6.50.
Journal de G. K. van Hogendorp pendant les troubles de 1787. — Arnoldus Buchelius, Trajecti Batavorum descriptio. — Uittreksels uit de brieven van D'Affry aan de Fransche regeering (December 1755—Mei 1762). — Journalen van den stadhouder Willem II uit de jaren 1641—1650. — Brieven van Sylvius en Buat.

Register op de Kronijk van 1846—1854. 1857. *f* 1.50.
Minder goed bewerkt dan het latere register, doch veel uitvoeriger, daar alle voorkomende namen vermeld worden.

Register op de onderwerpen, behandeld in de Kronijk, de Berigten en den Codex diplomaticus. 1877. *f* 1.50.
Voortreffelijk register, bewerkt door Dr. P. A. Tiele; bevat alleen de onderwerpen, waarover de artikelen handelen.

Bepalingen over de uitgave van handschriften. 1894. *f* 0.25.

Bepalingen over het uitgeven van handschriften, betrekking hebbende op de nieuwe geschiedenis. 1896. *f* 0.20.
Deze regels, gedeeltelijk gesteld naar Duitsche voorschriften, worden gewoonlijk gevolgd bij de uitgaven van het Historisch Genootschap.

Verslag van de algemeene vergadering der leden van het Historisch Genootschap, ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van het genootschap op 16 April 1895. 1895 . . . . *f* 0.60.
Bevat o. a. een uitvoerig verslag van de rede van prof. Fruin over den veldtocht van het jaar 1572.

Verslag van de algemeene vergadering der leden van het Historisch Genootschap, op 20 April 1897. 1897. *f* 0.90.
Bevat de op deze vergadering gehoudene voordrachten der heeren De Beaufort, Hofstede de Groot en Muller.

VERSLAG van de algemeene vergadering der leden van het Historisch Genootschap, op 14 April 1903. 1903. *f* 0.90.
Bevat de voordrachten van prof. Bussemaker over de opleiding van historici, van mr. Fruin over schot en bede in Zeeland en van dr. Brom over het onderzoek der archieven te Rome.

CATALOGUS der boekerij van het Historisch Genootschap. (3e uitgave.) 1872. Met 2 supplementen dd. 1882 en 1895. 3 deelen . . . . *f* 4.80.

Bovenstaande werken zijn, voor zoover zij voorhanden zijn, voor de leden **tegen de helft van den prijs** te bekomen. Men wende zich daarvoor direct tot den uitgever JOHANNES MÜLLER te AMSTERDAM.
